

ČVUT

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

Napoleon pražského učení

Josef Ladislav Jandera (1776–1857)

JINDŘICH BEČVÁŘ
MARTINA BEČVÁŘOVÁ

ČVUT

ČESKÉ VYSOKÉ
UČENÍ TECHNICKÉ
V PRAZE

Napoleon pražského učení

Josef Ladislav Jandera (1776–1857)

JINDŘICH BEČVÁŘ
MARTINA BEČVÁŘOVÁ

2026
České vysoké učení technické v Praze

J. Bečvář, M. Bečvářová:

Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776–1857)

Vychází jako 71. svazek Edice **Dějiny matematiky**

k 250. výročí Janderova narození

Vydání monografie podpořily

Fakulta dopravní ČVUT,

Matematicko-fyzikální fakulta UK,

Královská kanonie premonstrátů na Strahově,

Městské muzeum a galerie Hořice,

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze.

Všechna práva vyhrazena. Tato publikace ani žádná její část nesmí být reprodukována nebo šířena v žádné formě, elektronické nebo mechanické, včetně fotokopií, bez písemného souhlasu vydavatele.

Recenzent:

RNDr. Magdalena Hykšová, Ph.D.

© Jindřich Bečvář, Martina Bečvářová, Jan Pišna, 2026

ISBN 978-80-01-07551-7

Monografie *Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera* (*1776–1857*) pojednává v širších kulturně historických souvislostech o životních osudech, pedagogickém působení, matematické a historické práci Josefa Ladislava Jandery, profesora Filozofické fakulty pražské univerzity a člena Královské kanonie premonstrátů na Strahově. Na pražské univerzitě vyučoval matematiku více než padesát let, ovlivnil výchovu a vzdělání řady našich obrozenců, vzdělanců, politiků, duchovních, představitelů vojska i státní správy, neboť u něho studovala řada těch, kteří v 19. století v našich zemích něco znamenali.

Monografie podává podrobné a přehledné informace o rozsáhlé Janderově rukopisné pozůstalosti. Na základě jejího studia jsou v knize podrobně zmapovány Janderovy všestranné aktivity, dosud nedoceněné a neprávem přehlížené. Velká pozornost je věnována jeho úsilí vyučovat nelehkou a neoblíbenou matematiku v době, kdy ji musel studovat každý posluchač univerzity bez ohledu na své budoucí profesní zaměření. Zdůrazněno je, kolik času, energie a peněz věnoval rodnému městu, Hořicím v Podkrkonoší a jak obrovské množství pramenů a informací k regionální historii shromáždil.

The monograph *Napoleon of Prague University. Josef Ladislav Jandera* (*1776–1857*) describes the life, pedagogical activity, and mathematical and historical scholarship of Josef Ladislav Jandera within a broad cultural and historical framework. Jandera served as a professor at the Faculty of Arts of the Prague University and was a member of the Royal Canonry of Premonstratensians at Strahov. Over the course of more than fifty years, he taught mathematics at the Prague University, exerting a significant influence on the education of numerous figures associated with the Czech National Revival, as well as on scholars, politicians, members of the clergy, military officials, and representatives of the state administration. Many of his students went on to play prominent roles in the public and intellectual life of the Czech lands during the nineteenth century.

The monograph offers a detailed and systematic account of Jandera's extensive manuscript legacy. Drawing upon this material, it provides a comprehensive analysis of his wide-ranging activities, which have hitherto remained insufficiently appreciated and unjustly neglected. Particular attention is devoted to his efforts to teach the demanding and often unpopular discipline of mathematics at a time when it constituted a compulsory subject for all university students, irrespective of their intended professional specialization. The study further highlights the considerable time, energy, and financial resources Jandera devoted to his native town of Hořice in the Podkrkonoší region, as well as the substantial body of sources and information on regional history that he systematically collected.

Doc. RNDr. Jindřich Bečvář, CSc. (nar. 1947), absolvoval roku 1970 Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Karlovy v Praze, na níž působil od roku 1969 do roku 2021. Roku 1988 byl jmenován docentem v oboru algebra a teorie čísel. V letech 2021 až 2024 byl zaměstnán jako vědecký pracovník na Fakultě dopravní Českého vysokého učení technického v Praze, kde se věnoval dějinám matematiky. Je autorem více než dvou set vědeckých, odborných a vzdělávacích prací a článků, skript, učebnic, monografií či kapitol v monografiích (lineární algebra, algebra, dějiny matematiky, vzdělávání). Od konce osmdesátých let 20. století je organizátorem celostátních letních škol a konferencí z dějin matematiky a seminářů pro učitele vysokých i středních škol. V letech 1992 až 2016 vedl deset úspěšných doktorandů na Matematicko-fyzikální fakultě. Roku 1994 spoluzaložil edici *Dějiny matematiky*, v níž vyšlo již sedm desítek svazků. Je členem programového výboru mezinárodních konferencí *Historie matematiky*. Jako hlavní řešitel či spoluřešitel se podílel na řešení několika grantů, výzkumných záměrů a vědeckých projektů.

Prof. RNDr. Martina Bečvářová, Ph.D. (nar. 1971), absolvovala v roce 1994 učitelství matematiky a fyziky na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy. V roce 1997 na téže fakultě obhájila doktorskou práci z historie matematiky. V roce 2016 byla jmenována profesorkou na Univerzitě Karlově v oboru české dějiny. Od roku 1998 působí na Fakultě dopravní Českého vysokého učení technického v Praze, kde vyučuje matematiku. Několik let vedla výběrové přednášky z historie matematiky a vyučování matematice na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy. V letech 2007 až 2017 byla školitelkou tří úspěšných doktorandů. Od roku 2004 je členkou programového a organizačního výboru mezinárodních konferencí *Historie matematiky*, je členkou redakčních rad časopisů *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie* (od r. 2016), *Antiquitates Mathematicae* (od r. 2017) a *Quarterly Journal of the History of Science and Technology* (od r. 2021). Jako hlavní řešitelka či spoluřešitelka se podílela na řešení několika grantů a vědeckých projektů. Odborně se zabývá historií matematiky, vznikem a vývojem matematických škol, komunit a spolků a proměnami výuky matematiky. Je autorkou, spoluautorkou a editorkou řady knih, odborných studií a popularizačních prací.

Mgr. Jan Pišna, Ph.D. (1982) vystudoval bohemistiku a slovakistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a doktorské studium ve společném programu Ústavu české literatury a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a Ústavu pro českou literaturu AV ČR. V současné době pracuje jako knihovník Strahovské knihovny premonstrátů v Praze a vyučuje dějiny světové literatury a dějiny knižní kultury na DUKE v Praze 8. Zabývá se starší českou a slovenskou literaturou, latinskou humanistickou literaturou, paratexty, čtením, čtenářstvím a knižní kulturou 16. století, česko-slovenskými kulturními kontakty v době raného novověku a biblickými tisky.

Vážení čtenáři,

máte před sebou monografii *Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776–1857)*, která vznikla v letech 2025 až 2026 na Katedře aplikované matematiky Fakulty dopravní ČVUT v Praze a vychází u příležitosti 250. výročí Janderova narození.

Jednotlivé kapitoly monografie jsou věnovány zajímavému životnímu osudu, pedagogickému působení, matematickému a historickému dílu středoevropského učence první poloviny 19. století, všestranně vzdělaného profesora matematiky pražské univerzity a člena Královské kanonie premonstrátů na Strahově, o němž již za jeho života kolovaly četné vážné i úsměvné „legendy".

Studium rozmanitých archivních materiálů, primárních i sekundárních zdrojů umožnilo poprvé detailně popsat Janderův rodinný původ a zázemí, jeho vzdělávání na elementární škole v rodných Hořicích v Podkrkonoší, na gymnáziu v Hradci Králové, studium na Filozofické a Teologické fakultě pražské univerzity a jeho celoživotní působení profesora matematiky Filozofické fakulty pražské univerzity. Stranou pozornosti nezůstalo ani jeho zásadní rozhodnutí vstoupit do Královské kanonie premonstrátů na Strahově, která mu umožnila řádně dostudovat a plně se věnovat učitelskému poslání a odborné práci. Jeho celoživotní láskou bylo povolání profesora matematiky a odborný zájem o historii rodných Hořic a Hořicka.

Zpracování Janderových životních osudů se opírá nejen o klasické úřední dokumenty, ale i o rozsáhlou kolekci Janderových deníků, diářů a korespondence. Podařilo se tak zachytit i Janderovy názory na politické, celospolečenské a kulturní dění, jeho celoživotní přátelství a osobní styky, každodenní zvyky, záliby a zájmy i pevnou vazbu na jeho širokou rodinu.

Informace o Janderově studiu, běhu života a aktivitách byly čerpány v knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahově, v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, v Městském muzeu a galerii Hořice, ve Státním okresním archivu v Jičíně, v Národním archivu České republiky v Praze, v Archivu Univerzity Karlovy v Praze a ve Státním okresním archivu v Hradci Králové.

Na základě studia rozsáhlé Janderovy rukopisné a relativně dobře dochované pozůstalosti byly podrobeny pečlivému zkoumání jeho pedagogické aktivity v letech 1803 až 1857, kdy vyučoval elementární matematiku na Filozofické fakultě pražské univerzity pro všechny posluchače bez ohledu na jejich budoucí profesní zaměření, resp. na Staroměstském gymnáziu v Praze. Jeho rukama prošlo téměř 20 tisíc studentů, mnoho z těch, kdo v Rakouské říši, zejména

v českých zemích něco znamenali. Analýzou Janderových osobních katalogů univerzitních posluchačů, příprav semestrálních přednášek a vydaných učebnic se podařilo doložit jeho neúnavnou snahu neustále se vzdělávat, upravovat, vylepšovat a zdokonalovat vlastní výuku, vymýšlet správné uspořádání látky, připravovat vhodné motivace, ilustrační příklady a zajímavé aplikace. Podařilo se dešifrovat jeho způsob organizace výuky povinné látky, jeho přístup k prověřování znalostí studentů i jeho poněkud svérázná hodnocení jejich výkonů. Analýza pedagogické práce se též opřela o četné osobní a značně barvité vzpomínky jeho vynikajících, dobrých, horších i velmi špatných studentů, které odhalují jeho zajímavé povahové rysy, vlastnosti a způsoby chování, jeho přísnost, spravedlnost, neúplatnost a neústupnost doplněnou láskou k pedagogické práci, k univerzitním kolegům, přátelům, rodinným příslušníkům a obecně k lidem. Řada dokumentů z jeho pozůstalosti [osobní katalogy, přehledy konaných přísných (rigorózních) zkoušek z matematiky a fyziky, přehledy doktorských promocí, promoční proslovy apod.] je zajímavým, ale též cenným zdrojem, neboť některé z těchto informací nejsou zachovány ve fondech Archivu Univerzity Karlovy. Výzkum Janderovy rozsáhlé pozůstalosti přinesl originální poznatky, které dokreslují vývoj výuky matematiky na pražské univerzitě v širším historicko-společensko-matematickém kontextu.

Zvláštní pozornost byla věnována Janderovým historickým zájmům, které jsou doloženy jeho četnými a dnes téměř zapomenutými rukopisy věnovanými historii Hořic v Podkrkonoší a Hořicka a jeho sběratelské vášni získat co nejvíce důležitých a zajímavých listin, nebo je alespoň opsat a uchovat pro budoucnost. Prostudované materiály dokládají, že Jandera odmítal staré pojetí historie jako bájné a nepodložené vyprávění dávných událostí podle legend a pověstí. Prosazoval pečlivé a systematické vyhledávání a shromažďování archivních dokumentů, jejich následné detailní studium, komparaci a analýzu. Teprve na základě shromážděných a vyhodnocených informací mohl a měl být autor připraven k sepsání kvalitních a fakty podložených historických studií. Jandera byl bez jakýchkoliv pochybností jedním z našich prvních kvalitních regionálních historiků.

Díky studiu materiálů v řadě výše zmíněných institucí se povedlo opravit některé historicky tradované chyby. Na tomto místě je nutno za prvé zdůraznit definitivní vyřešení počtu a rozsahu exemplářů Janderova zásadního historického rukopisu *Anmerkungen …* Nyní je jasné, že se rukopis dochoval ve třech téměř identických verzích (každá v rozsahu osmdesáti sešitů rozdělených do osmi svazků, celkem 2 880 stran). Jsou uloženy na pražském Strahově, v Hořicích v Podkrkonoší a v Jičíně. Podařilo se dohledat osmdesátý první sešit devátého svazku, jehož jediný dochovaný exemplář byl omylem rozdělen na dvě části, z nichž první je v Jičíně a druhá na pražském Strahově. Současně se zdařilo prokázat, že další část *Anmerkungen …* již nevznikla. Úspěšně bylo též nově identifikováno a odlišeno několik prací, které přímo navázaly na Janderovy *Anmerkungen …* Jedná se o tři verze Kučerových hořických dějin, jednu verzi Hadwichových hořických dějin a jednu verzi Horkého hořických dějin, které jsou na pražském Strahově, resp. v Jičíně. Lze jen litovat, že žádná z těchto

rozsáhlých prací nebyla vydána tiskem. Bylo také možno zjistit, kdy, jak a proč došlo k nelogickému rozptýlení Janderovy pozůstalosti mezi knihovnu Královské kanonie premonstrátů na Strahově, Národní archiv České republiky v Praze, Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, Státní okresní archiv v Jičíně a Městské muzeum a galerii Hořice. Studiem různých archivních dokumentů bylo též vyvráceno několik tradovaných historických legend (např. změna adresy v Hořicích, negativní vztah k národnímu obrození, závažný úraz na konci života, Janderova úmrtní adresa).

Stranou zájmu nezůstala ani analýza pestrých celoživotních Janderových aktivit ve prospěch rodného města, která je zasazena do širších historických souvislostí. Ukazuje Janderův vztah k rodnému městu a rodného města k Janderovi. Patrně nejdůležitějším výsledkem v této oblasti je detailní analýza průběhu a především stanovení přesnosti měření zeměpisných souřadnic města Hořice v Podkrkonoší, které se svými pomocníky v roce 1818 organizoval Jandera a odborně vedl Alois Martin David (1757–1836), pražský astronom, univerzitní profesor a člen kanonie premonstrátů v Teplé.

Janderova celoživotní práce dosud zůstala stranou zájmů našich historiků. Stála též stranou zájmů matematiků a historiků matematiky, kteří právem poukazovali a poukazují na Janderovo malé nasazení v odborné matematice a téměř nulový přínos k jejímu rozvoji. Nedokázali nebo nechtěli ocenit jeho pedagogické aktivity, nasazení a obtížnou práci, kterou svazovaly různé dobové předpisy a nařízení, brzdilo je nedostatečné vzdělání studentů přicházejících na univerzitu a jejich malý zájem o matematiku. Byla stranou zájmů našich historiků věnujících se národnímu obrození, protože Jandera nebyl typickým *českým vlastencem*, obrozencem a buditelem, nýbrž klasickým *zemským vlastencem*, který učil a psal nejprve latinsky a později německy, jak bylo v jeho době u nás zvykem, a v úspěch českého národního obrození zprvu příliš nevěřil. Jandera zůstal mimo zájem historiků věnujících se dějinám Královské kanonie premonstrátů na Strahově, protože nebyl typickým ani aktivním členem řádu, nezajímal se o teologii, dějiny církve či dějiny svého řádu a příliš se nezapojoval do života a aktivit klášterní komunity, neboť působil a trvale žil mimo zdi kláštera.

Překládaná monografie se snaží alespoň částečně napravit jistou křivdu – historické zapomnění a nedocenění, které Janderu potkalo. Jeho životní osudy, aktivity a dílo dnes připomínají pouze hesla v Riegrově a Ottově slovníku ([S-1] až [S-8]) a drobné, víceméně vzpomínkové články, které se občas objevily v tisku (např. [Bu1], [Li], [Ma], [Ot1], [Ot2], [Ot3], [Pj1], [Pj2], [St1] a [Šp]).

⋆ ⋆ ⋆

Jednotlivé kapitoly monografie doplňují ukázky z originálních dobových dokumentů, z odborných prací a dalších textů, z tisku i z osobních deníků a korespondence. Německy psané ukázky byly většinou přeloženy do češtiny, české ukázky byly ponechány v původní jazykové a pravopisné podobě, nebyly žádným způsobem upravovány.

Na závěr monografie je připojena rozsáhlá obrazová příloha s reprodukcemi zajímavých dokumentů, obrázků, rytin a fotografií. Za ní následuje seznam literatury, která byla použita při sepisování monografie. Je rozdělena na pět částí. V první jsou práce, u nichž je znám autor, resp. autoři. Seřazeny jsou v abecedním pořadí podle příjmení prvního autora a označeny písmennými zkratkami. Ve druhé části seznamu jsou texty, u nichž není uveden autor – jedná se zejména o drobnější novinové nebo časopisecké články. Uspořádány jsou podle dat jejich otištění a označeny arabskými čísly. Ve třetí části jsou tituly slovníkového a encyklopedického charakteru řazené podle roku vydání, označeny jsou písmenem S a arabským číslem. Ve čtvrté části jsou pouze online dostupné zdroje označené písmenem W a arabským číslem. Veškerá literatura je zaznamenána v originálním znění a v dobovém zápisu. V páté části jsou přehledně sepsány archivní fondy, které byly využity při sepisování monografie, označeny jsou římskými čísly.

⋆ ⋆ ⋆

Při studiu a zpracování archiválií jsme se potýkali s jazykovými a ortografickými problémy, které byly způsobeny zejména češtinou a němčinou 19. století, vývojem slovní zásoby, kolísáním tvarů českých a německých slov a vlastních jmen, proměnami pravopisu a písma. Další komplikace pramenily z toho, že se část dobových materiálů (dokumenty, korespondence, deníky, diáře, odborné rukopisy apod.) patrně nedochovala. Přesto se domníváme, že chybějící prameny by poskytly jen další podrobnosti, ale celkový pohled na Janderovy aktivity by se výrazně nezměnil.

Při bádání a sepisování monografie jsme využili materiály z následujících institucí:

- Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově,
- Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze,
- Městské muzeum a galerie Hořice,
- Státní okresní archiv v Jičíně,
- Národní archiv České republiky v Praze,
- Archiv Univerzity Karlovy v Praze,
- Státní okresní archiv v Hradci Králové,
- Archiv stavebního úřadu v Hořicích v Podkrkonoší,
- Národní knihovna České republiky v Praze.

Děkujeme všem kolegům, kteří s námi v uplynulých dvou letech diskutovali o Janderově životě a přínosu k rozvoji výuky matematiky a jeho práci pro Hořice v Podkrkonoší. Z těchto rozhovorů vyplynula řada cenných podnětů pro naše dílčí studie a pro sepisování této monografie.

Naše poděkování patří v první řadě Janu Škodovi, který výraznou měrou přispěl k překladům a analýze řady archivních materiálů. Dále děkujeme za rady a náměty Miroslavě Otavové, Janě Oppeltové a Oldřišce Tomíčkové.

Za sepsání kapitoly *Členem strahovské kanonie* děkujeme Janu Pišnovi ze Strahovské knihovny premonstrátů v Praze.

Vysoce oceňujeme pochopení Ambrože Petra Šámala, OPraem., ředitele Strahovské knihovny, který nám umožnil studium v jejích rozsáhlých fondech. Vážíme si vstřícnosti, pomoci a podpory Jana Pařeza, Zuzany Nejedlíkové, Hedviky Kuchařové a Jana Pišny, zaměstnanců Strahovské knihovny, kteří nám byli obětavými průvodci jejími fondy a vytvořili pro nás příjemné a podnětné pracovní prostředí při studiu rozsáhlé Janderovy rukopisné pozůstalosti.

Za neocenitelnou pomoc při téměř detektivním pátrání a mravenčím shromažďování informací z archivních materiálů a tištěných zdrojů vztahujících se k Janderovu životu, jeho všestranným aktivitám a odbornému dílu děkujeme pracovníkům archivů, knihoven a muzeí, kteří s námi měli značnou trpělivost a ochotně se nám snažili poradit, pečlivě připravovali materiály pro naše takřka nekonečné objednávky a zodpovídali naše nejrůznější všetečné dotazy.

Je nám ctí na tomto místě poděkovat Janu Krejčímu z Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Viktoru Svobodovi a Janu Lukešovi z Městského muzea a galerie Hořice, Janě Ratajové, Janu Boukalovi, Marku Ďurčanskému a Lence Vaškové z Archivu Univerzity Karlovy v Praze, Heleně Klímové z Národního archivu České republiky v Praze, Martinu Landsmannovi ze Státního okresního archivu v Hradci Králové a Radce Janků ze Státního okresního archivu v Jičíně.

Za ochotné zapůjčení archivních materiálů, pořízení některých fotografií a zejména za pečlivou kontrolu kapitoly o Janderových aktivitách pro Hořice a Hořičany patří náš vřelý dík Oldřišce Tomíčkové. Za pomoc s technickou přípravou obrázků děkujeme Janě Schneiderové a Magdaleně Hykšové.

V neposlední řadě děkujeme Nakladatelství České techniky, zejména Vladimíře Kučerové, Martině Lindovské, Janě Schneiderové a Lence Klimtové za mimořádnou ochotu při řešení veškerých administrativních a technických záležitostí souvisejících s knižním vydáním této monografie.

⋆ ⋆ ⋆

Věříme, že čtenáři při četbě této monografie naleznou odpovědi na některé otázky týkající se komplikovaného vývoje vyučování matematice v našich zemích. Snad je osloví atmosféra první poloviny 19. století a pohled na život a odborné aktivity Josefa Ladislava Jandery, který ve 20. století takřka upadl v zapomnění a byl hodnocen z několika důvodů spíše negativně – jako příslušník katolického řádu a jako „nesprávný“ vítěz v konkurzu na místo profesora elementární matematiky nad matematicky talentovanějším Bernardem Bolzanem (1781–1848).

Snad touto knihou přispějeme k širšímu a hlubšímu pochopení náročné a obětavé práci našich předků a k jejímu ocenění.

Jindřich a Martina Bečvářovi

Obsah

Úvodní slovo 7
Předkové a širší rodina 15
Běh života 37
Dětství a mládí 39
Řád premonstrátských řeholních kanovníků 71
Členem strahovské kanonie (Jan Pišna) 79
Profesorem matematiky 85
Katalogy studentů 117
Zkušební osmerky 155
Rukopisy spjaté s výukou 163
Knihy – stopa, která zůstává 237
Hořický patriot 261
Měření zeměpisné délky a šířky Hořic 297
Rukopisy spojené se zájmem o historii 315
Konec života 373
Ocenění celoživotní práce 381
Profesní a lidský obraz 395
Deníky a diáře 415
Korespondence 455
Seznam obrazových příloh 463
Obrazové přílohy 477
Literatura 575
Rejstřík 593

Jandera nebyl vynalézavý, tvůrčí duch, jenž nauce neb literatuře v jistém oboru rázu dodá a původní myšlenky rodí, – ale byl učitel v nejkrásnějším a nejčestnějším smyslu slova; hlavou i srdcem věnoval se povolání svému; jeho učenost, skromnost, bodrá, ušlechtilá mysl, mužná povaha, neporušitelná spravedlnost, skvělé nadání učitelské, vysoké a důležité postavení jeho; to vše spojeno s jeho zásluhami a ctihodným, zřídka se objevujícím stářím, – to jsou známé rysy k obrazu profesora Jandery, obrazu, jakýž se už dávno ve vědomí vrstevníků utvořil.

Josef Durdík v roce 1874

Předkové a širší rodina

V úvodní kapitole se budeme věnovat rodinnému původu Josefa Ladislava Jandery, profesora matematiky Filozofické fakulty pražské univerzity. Narodil se roku 1776 v Hořicích v Podkrkonoší, jeho rodina zde měla hluboké kořeny.

1. Jakub a Anna Janderovi

Prapraprarodiči profesora Josefa Ladislava Jandery byli Jakub a Anna Janderovi. V Libonicích (dnes část Hořic) se jim narodilo sedm dětí:[1]

- Kateřina se narodila 3. listopadu 1667. Zemřela v dětském věku, nejpozději v dubnu roku 1679, kdy se narodila další Kateřina.[2]
- Dorota se narodila 5. ledna 1669. V jednadvaceti letech, dne 16. července 1690, se stala manželkou Jiřího Šimka z Chotče.[3]
- Jan se narodil 25. května 1671. Zemřel 13. června 1692 v jednadvaceti letech.[4]
- Alžběta se narodila 15. září 1674. Ve dvaceti letech, dne 4. července 1694, se stala ženou Pavla Tichého z Hořic.[5]
- **Václav** se narodil 10. března 1677. Byl to **praděd profesora Josefa Ladislava Jandery**. Viz dále.
- Kateřina se narodila 20. dubna 1679. V sedmadvaceti letech, dne 19. června 1706, se stala manželkou Václava Šafáře z Mříčné.[6]
- **Jiří** se narodil 31. srpna 1681. Viz dále.

Jakub Jandera zemřel 29. dubna 1718, jeho žena Anna již 9. prosince 1709.[7]

---

[1] Matrika 47-1, obr. 17, 23, 39, 62, 81, 96, 109. Hořické matriky jsou ve Státním oblastním archivu v Hradci Králové.

[2] Matrika narozených začíná v Hořicích roku 1665, matrika oddaných roku 1678 a matrika zemřelých roku 1679. Úmrtí Kateřiny Janderové tedy nelze zjistit.
Hořické matriky nebyly po celá léta řádně vedeny. Někdy chybí jména zemřelých, někdy dokonce jméno nevěsty, není vyloučeno, že některá narození či úmrtí nebyla vůbec zapsána. O nedbalém vedení matrik svědčí i vysvětlivky a opravy, které byly do matrik dodatečně vepsány. Některé zanesl do matrik Josef Ladislav Jandera, jiné snad někdo z rodiny Kučerů v roce 1809. Vpisky se totiž často týkají jejich rodin.

[3] Matrika 47-9, obr. 30.

[4] Matrika 47-13, obr. 17.

[5] Matrika 47-9, obr. 43.

[6] Matrika 47-9, obr. 77.

[7] Matrika 47-13, obr. 118 a 70.

O dalších dětech Jakuba a Anny nevíme nic, v matrikách se neobjevují ani záznamy o jejich pozdějších sňatcích či úmrtích. Lze proto předpokládat, že další děti neměli.

Jakub a Anna se patrně narodili někdy po roce 1640 a roku 1667 měli první dítě. Pokud by se narodili roku 1640, zemřel by Jakub v 78 letech a Anna v 69 letech.

Od Václava a Jiřího se odvíjejí dvě větve Janderů. Od syna Václava v Hořicích, od syna Jiřího v Libonicích.

2. Hořická větev – Václav Jandera, syn Jakuba

Václav Jandera (nar. 1677), syn Jakuba a Anny, si 25. října 1695 v necelých devatenácti letech vzal za manželku Kateřinu Rosinu, dceru Jana Štiftra a Salomeny, později provdané Škvorecké.[8] Kateřina se narodila 27. února 1678 v Hradci Králové.[9]

Václav a Kateřina Janderovi, praprarodiče profesora Josefa Ladislava Jandery, měli devět dětí. První se narodilo patrně v Mlázovicích, ostatní v Hořicích.[10]

- Anna Salomena se narodila 19. dubna 1697.
  Měla nemanželskou dceru Annu Marii narozenou 8. července 1731.[11]
- Václav se narodil 9. prosince 1700.[12]
- Jiří se narodil 27. září 1702. Zemřel 15. října 1702.[13]
- **Jiří Martin** se narodil 8. listopadu 1703. Byl to **děd profesora Josefa Ladislava Jandery**. Viz dále.
- Kateřina se narodila 18. května 1706.[14]

[8] Matrika 47-9, obr. 47. Jan Štifter zemřel 18. července 1685 v Hradci Králové ve třiceti letech, viz matrika 51-2, obr. 261. Svatba vdovy Salomeny a Jana, syna Jiřího Škvoreckého, byla 18. ledna 1693, viz matrika 47-9, obr. 38. Jan Škvorecký zemřel 4. září 1721 v Hořicích, viz matrika 47-13, obr. 141. Vdova Salomena zemřela 24. března 1732 v Hořicích, viz matrika 47-14, obr. 49.

[9] Matrika 51-1, obr. 87.

[10] Matrika 47-2, obr. 55, 85, 95, 102, 117, 128, 137, 146, 156.

[11] Matrika 47-3, obr. 8.

[12] V matrice je dodatečně vepsána poznámka: *Wenceslaus hicce, dein faber ferrarius, in Saxonia in oppido* (*cujus nomen ignoratur, liboch vel Oppen quidam dixit*) *quatuordecim miliaribus Dresda distante, sedem fixit, et uxorem duxit. Ladisl. Jos. Jandera professor Mathesios Praga.* Tedy: Zdejší Václav, tehdy kovář, se usadil v Sasku na protějším místě (jehož jméno není známo, někteří uvádějí Liboch nebo Oppen) čtrnáct mil vzdáleném od Drážďan a oženil se. Ladisl. Jos. Jandera, profesor matematiky v Praze.

[13] Matrika 47-13, obr. 40. V matrice je pouze zapsáno *... zemřel synáček Jana Jandery*, jméno dítěte chybí, jméno otce je chybně uvedeno. Vzhledem k tomu, že se vzápětí narodil další Jiří, se zápis patrně týká Jiřího (nar. 1702).

[14] V matrice 47-2, obr. 117, je tato dodatečná poznámka: *Catharina Jandera in Polonia viro, cujus nomen ignoratur, nupfit, et mortua est.* Tedy: Kateřina Janderová se vdala v Polsku za muže, jehož jméno není známo, a zemřela.

- Jan Jiří (správně má být František) se narodil 9. července 1708.[15]
- Alžběta se narodila 10. května 1710. Provdala se 11. října 1735 v Hořicích za Václava Faleka.[16]
- Veronika se narodila 27. ledna 1712. Zemřela 8. ledna 1716.[17]
- Josef Řehoř se narodil 12. března 1714. Zemřel 23. března 1715.[18]

Rodina Václava Jandery měla v Hořicích dobré postavení, u křtů jejích dětí figurují Kryštof Erban, důchodní Hořic, či jeho manželka, panský mlynář Kristián Majsner, Ludmila, manželka Adama Koželuha, purkrabího Hořic apod.

Kateřina Janderová, manželka Václava Jandery, zemřela 31. prosince 1716.[19] Čtyřicetiletý vdovec Václav Jandera se 16. července 1717 znovu oženil. Vzal si Dorotu.[20] Její původ neznáme. Snad se narodila krátce před rokem 1690 (podle věku, který udává matrika zemřelých). Václav a Dorota měli patrně syna:

- Syn Václava Jandery zemřel 2. července 1720.[21]

Nevíme, kdy a kde Václav Jandera zemřel. V matrikách není k nalezení zápis o jeho úmrtí. V matrice zemřelých je v zápisu o úmrtí jeho „bezejmenného“ synka dne 2. července 1720 uvedeno, že jeho otec Václav je již nebožtík.

Vdova Dorota se 16. února 1744 v Hořicích provdala za Jiřího Fialu.[22] Zemřela 13. října 1768 v Hořicích ve věku 77 let (podle matriky).[23] Je podivné, že vdova Dorota čekala na druhý sňatek čtvrt století.

---

[15] V matrice je dodatečný vpisek: *Ex testimonio viventium 1809 nomen infantis erat Franciscus* (*Jandera*) *hic, postquam Ckyrurgiam uddidieisiet, exercitum Borussorum secutus, obbit quin uxorem duxisret.* Tedy: Podle svědectví těch, kteří žili v roce 1809, se dítě jmenovalo František (Jandera). Po dokončení operace následoval Borussorovu armádu, zemřel aniž se oženil.

[16] Matrika 47-9, obr. 156.

[17] Matrika 47-13, obr. 108. Jméno ani věk zemřelé dcery matrika neuvádí: *Zesnula v Pánu dceruška Václava Jandery.*

[18] Matrika 47-13, obr. 105. Jméno zemřelého syna ani věk matrika neuvádí: *Zesnul v Pánu synáček Václava Jandery.*

[19] Matrika 47-13, obr. 112.

[20] Matrika 47-9, obr. 99. V matrice jméno nevěsty chybí. Dodatečně byla k tomuto místu do matriky vepsána poznámka: *Ex testimonio anno 1809 viventium nomen sponsa erat Dorothea. Confer hac cum annotatione matricul Copul tomi hujusce paginam 358, nempe diem 16 Februarii 1744. Sponsus Wenceslaus natus est 1677, die decima Martii.* Tedy: Podle svědectví těch, kteří žili v roce 1809, se nevěsta jmenovala Dorota. Srovnejte to s anotací svazku Copul., strana 358, konkrétně s datem 16. únor 1744. Ženich Václav se narodil 10. března 1677.

[21] Matrika 47-13, obr. 134. *Zesnul v Pánu synáček neb. Václava Jandery z Libonic.* Narození syna Václava a Doroty není v matrikách k nalezení. Navíc se podle zápisu zdá, že již byl Václav po smrti.

[22] Matrika 47-9, obr. 184. Zápisy v matrice oddaných jsou podivné, po mnoha sňatcích v únoru následuje pouze jediný sňatek v dubnu.

[23] Matrika 47-15, obr. 204. Podle věku udaného v matrice zemřelých se Dorota narodila kolem roku 1691 a za Václava Janderu se provdala v 26 letech.

3. Hořická větev – Jiří Martin Jandera, syn Václava

Jiří Jandera (nar. 1703), syn Václava a Kateřiny z Hořic, se v jednatřiceti letech, dne 14. listopadu 1734, oženil s devatenáctiletou Marií Alžbětou, dcerou Jana Steklého z Hořic a Alžběty.[24] Narodila se 15. května 1715.[25]

Jiří a Marie Janderovi, prarodiče profesora Josefa Ladislava Jandery, měli v rozpětí čtyřiadvaceti let jedenáct dětí, z nichž se dospělého věku dožily patrně jen čtyři:[26]

- Václav se narodil 10. srpna 1735. Zemřel po několika dnech, 22. srpna 1735.[27]
- Ludmila (správně Anna) se narodila 19. března 1737. Vdala se 7. října 1759 v Hořicích za vdovce Tobiáše Krejcara.[28]
- Josef Jiří se narodil 5. března 1739. Zemřel po necelém roce, 25. ledna 1740.[29]
- Gothard Jan se narodil 15. prosince 1740. Zemřel v necelých sedmi letech dne 5. srpna 1747.[30]
- Josef Václav se narodil 14. dubna 1743. Zemřel po dvou letech dne 11. prosince 1745.[31]
- Kateřina Marie se narodila 20. srpna 1745. Zemřela po dvou letech, 25. července 1747.[32]
- Kateřina Magdalena se narodila 31. ledna 1748. Zemřela po třech letech, 22. května 1751.[33]
- **Josef Gothard** se narodil 6. srpna 1750. Byl to **otec profesora Josefa Ladislava Jandery.** Viz dále.
- Magdalena Alžběta se narodila 8. ledna 1753. Zemřela jako jedenáctiletá 28. srpna 1764.[34]

---

[24] Matrika 47-9, obr. 154.

[25] Matrika 47-2, obr. 162.

[26] Matriky narozených 47-3, obr. 39, 62, 88, 100, 126, 152; 47-4, obr. 6, 21, 40, 58, 112. Je zvláštní, že se jméno matky v uvedených matričních zápisech neustále mění: Marie, Marie, Anna Marie, Anna Magdalena, Marie, Magdalena, Anna, Magdalena, Magdalena Anna, Anna Magdalena, Magdalena.
Navíc je u prvního dítěte uvedeno jméno otce Jan, dodatečně je zde připojena poznámka: *Ex testimonio 1809 viventium nomen patris profceto Ioannes non erat, Georgium fuisse, valde probabile.* Tedy: Z výpovědí těch, kteří žili v roce 1809, vyplývá, že se otec nejmenoval Jan, je velmi pravděpodobné, že se jmenoval Jiří.
V matrice u narození Ludmily je tato poznámka *Ex testimonio viventium 1809 nomen infanti erat Anna non Ludmilla Jandera.* Tedy: Podle svědectví žijících lidí v roce 1809 se dítě jmenovalo Anna, nikoli Ludmila Janderová.

[27] Matrika 47-14, obr. 64. V matrice je napsáno pouze *dítě mladýho Jandery.*

[28] Matrika 47-10, obr. 13.

[29] Matrika 47-15, obr. 12.

[30] Matrika 47-15, obr. 48.

[31] Matrika 47-15, obr. 39.

[32] Matrika 47-15, obr. 48.

[33] Matrika 47-15, obr. 73.

[34] Matrika 47-15, obr. 183.

- Gothard František se narodil 30. dubna 1755. Jeho další osud není znám.
- Barbora se narodila 23. února 1759. Dne 19. října 1777 se v Hořicích (č. 283 a č. 200) jako osmnáctiletá stala ženou Jana, syna Václava Staška.[35] Žili v Hořicích č. 258.

Jiří Jandera byl kožešníkem a měšťanem, v letech 1748 až 1751 působil jako *obecní starší*. Zemřel 23. prosince 1767 v 64 letech.[36]

Magdalena, vdova po Jiřím Janderovi, se 31. ledna 1773 v Hořicích č. 114 provdala za padesátiletého vdovce Bedřicha Maixnera.[37]

Marie, vdova po Jiřím Janderovi, zemřela 4. března 1787 v Hořicích č. 14 (v rodině syna Josefa) ve věku 72 let (podle matriky zemřelých v 64 letech).[38]

Stejně jako dříve, je vdova po Jiřím Janderovi jmenována jednou Magdalena, jednou Marie. Podivné je, že po její smrti je v matrice uvedena jako vdova po Jiřím Janderovi a nikoli jako manželka Bedřicha Maixnera. Snad to lze vysvětlit tím, že zemřela při návštěvě rodiny syna Josefa. Nebo ji manžel Maixner zapudil?

4. Hořická větev – Josef Gothard Jandera, syn Jiřího

Dvacetiletý Josef Jandera (nar. 1750), syn Jiřího a Marie, se 13. listopadu 1770 oženil s osmnáctiletou Markétou Monikou Ludmilou Kučerovou, dcerou Jana Kučery, hořického varhaníka a zpěváka, v určité době spoluradního a radního, a Markéty.[39] Narodila se 15. září 1752 v Hořicích.[40]

Josef Jandera byl perníkářem (v matrikách někdy psáno latinsky *dulciarius*).

Děti Josefa a Markéty Janderových se rodily (a umíraly) v Hořicích č. 14. Jedinou výjimkou je syn Augustin Václav, který zemřel později, již v č. 15.[41]

- Anna se narodila 10. prosince 1771. Zemřela 23. ledna 1776.
- Barbora Margareta Terezie se narodila 29. října 1774. Zemřela 17. února 1775.
- **Josef Jan Václav** (**profesor Josef Ladislav Jandera**) se narodil 19. února 1776.

---

[35] Matrika 47-10, obr. 89.

[36] Matrika 47-15, obr. 200.

[37] Matrika 47-10, obr. 72. Narodil se 4. června 1723 v Hořicích, matrika 47-2, obr. 209. Oženil se 26. února 1748 s Johanou Strašovskou, viz matrika 47-9, obr. 199. Jeho žena Johanna, zemřela ve čtyřiceti letech 25. srpna 1772 v Hořicích č. 114, viz matrika 47-15, obr. 238. Bedřich Maixner, *panský špitálník*, zemřel 25. února 1804 ve věku 81 let v č. 340, viz matrika 47-16, obr. 74.

[38] Matrika 47-16, obr. 16.

[39] Matrika 47-10, obr. 65. O rodu Kučerů viz dále.

[40] Matrika 47-4, obr. 38.

[41] Matrika narozených 47-4, obr. 282, 309, 322, 352, 377, 402, 47-5, obr. 11, 26, 43, 62, 47-6, obr. 14. Matrika zemřelých 47-15, obr. 258, 252, 282, 47-17, obr. 21, 47-16, obr. 56.

- Jan Václav se narodil 20. května 1778. Zemřel 18. května 1779.
- **Jan Antonín** se narodil 8. června 1780. Viz dále.
- **Anna Barbora** se narodila 4. října 1782. Viz dále.
- **František Václav** se narodil 25. ledna 1785. Viz dále.
- Augustin Václav se narodil 26. února 1787. Zemřel 17. prosince 1819 v Hořicích č. 15 ve věku 32 let.
- **Václav Antonín** se narodil 17. června 1789. Viz dále.
- **Gothard Alois** se narodil 27. září 1791. Viz dále.
- Antonín Josef se narodil 20. prosince 1795. Zemřel krátce po narození, již 21. prosince 1795.

Janderovi žili v Hořicích č. 14, nedlouho před rokem 1805 došlo k přečíslování několika domů v ulici. Jejich domek měl potom číslo 15.

Perníkář Josef Jandera zemřel 4. ledna 1819 v Hořicích č. 15 ve věku 68 let. Vdova Markéta zemřela po devíti letech dne 17. května 1828 na stejné adrese ve věku 76 let.[42]

5. Hořická větev – Jan Antonín Jandera, syn Josefa

Jan Jandera (nar. 1780), syn Josefa a Markéty, mladší bratr profesora Josefa Ladislava Jandery, se oženil s Annou Marií, dcerou Karla Denksteina z Ratají, vrchního soudního vykonavatele,[43] a jeho ženy Terezie. Jan Jandera byl v letech 1826 až 1831 městským lékařem v Poděbradech.[44]

Jan a Anna Marie Janderovi měli v Poděbradech č. 16 čtyři děti:[45]

- Julie Terezie Johana se narodila 14. března 1817.
- Karel Johan se narodil 11. května 1819. Ve školním roce 1835/1836 studoval v Praze v prvním ročníku Filozofické fakulty. Docházel na matematické přednášky svého strýce, profesora Jandery, měl vynikající studijní výsledky.[46] Bydlel v Praze č. 320/I, jeho poručníkem byl právník Alois Vydra, přítel jeho strýce.
- Matylda Anna se narodila 11. února 1821. Provdala se za Eduarda Mayera (Meyera), který působil ve Lvově jako „Kriegscomissär“. Měli snad čtyři děti, z nichž jedno krátce po narození zemřelo.
- Eduard František se narodil 13. listopadu 1822. Ve školním roce 1837/1838 studoval v Praze v prvním ročníku Filozofické fakulty. Docházel na přednášky svého strýce, profesora Jandery, byl dobrým

[42] Matrika 47-17, obr. 18, 48.

[43] Karel Denkstein byl v letech 1798 až 1806 purkmistrem v Uhlířských Janovicích.

[44] Viz http://www.podebradskeosudy.cz.

[45] Matrika Poděbrady 22, obr. 13, 52, 85, 110. Poděbradské matriky jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Praze.

[46] Viz Janderovy katalogy posluchačů sgn. DK I 68, DK I 69, DK I 70 ve fondu [XII].

studentem. Janderovo hodnocení bylo stručné, řádně zaznamenal jeho omluvené absence, úspěšné řešení příkladů i neznalosti.[47] Bydlel v Praze č. 591/I, jeho poručníkem byl rovněž Alois Vydra.
Eduard Jandera se stal lékařem. Zemřel na tuberkulózu v 25 letech ve všeobecné nemocnici na Karlově náměstí v Praze 18. března 1847.[48]

S rodinou se Jan Jandera se 28. srpna 1831 s rodinou přestěhoval do Prahy.[49] Dne 30. prosince 1831 v Praze č. 320/I zemřel ve věku 51 let.[50]

Všechny čtyři děti Jana Jandery si nechaly vystavit křestní list 27. března 1832 a oba synové opět 3. listopadu 1842.

6. Hořická větev – Anna Barbora Stašková, dcera Josefa

Anna Janderová (nar. 1782), dcera Josefa a Markéty, sestra profesora Josefa Ladislava Jandery, se provdala 17. září 1805 v Hořicích č. 15. Jejím manželem se stal čtyřiadvacetiletý Josef, syn Václava Staška, řezníka z Hořic č. 314.[51] Josef byl rovněž řezníkem.

Manželé Josef a Anna Staškovi žili v Hořicích č. 370. Kromě provozu řeznictví měli ještě klasické malé hospodářství (nevelké pole a louku), od matky Markéty Janderové měli navíc menší pozemek v pronájmu. Narodily se jim čtyři dcery:[52]

- Aloisie Františka Kateřina se narodila 24. listopadu 1806. Zemřela 26. dubna 1808.
- Markéta se narodila 26. října 1808. Provdala se 31. ledna 1832 za dvaatřicetiletého Josefa Maixnera, magistrátního protokolistu, syna Jana Maixnera, pekaře, a Anny, dcery Josefa Kašpara.[53] Uvedena je adresa ženicha – Hořice č. 33. Maixnerovi měli tři dcery:[54]

– Johana Markéta se narodila 28. února 1833 v č. 22 nebo 32.

– Anna Marie se narodila 28. srpna 1835 v č. 308. Na jaře roku 1857 byla několik týdnů v Praze u nemocného prastrýce Josefa Ladislava Jandery.

– Josefa Markéta se narodila 21. ledna 1839 v č. 308, zemřela 20. března 1840 tamtéž.

Josef Maixner zemřel 7. října 1871 v Hořicích č. 18, jeho žena Markéta 20. ledna 1884 tamtéž.[55]

---

[47] Viz Janderovy katalogy posluchačů sgn. DK I 73, DK I 74, DK I 75 ve fondu [XII].

[48] Viz matrika sv. Apolináře AP Z11, obr. 206. Matrika je uložena v Archivu hlavního města Prahy.

[49] Viz zápis v diáři Josefa Ladislava Jandery z roku 1831.

[50] Viz matrika sv. Jiljí JIL Z7, obr. 175. Matrika je uložena v Archivu hlavního města Prahy.

[51] Matrika 47-11, obr. 33.

[52] Matriky narozených 47-6, obr. 149, 174; 47-7, obr. 8, 23. Matrika zemřelých 47-16, obr. 86, 109.

[53] Matrika 47-11, obr. 128.

[54] Matrika narozených 47-7, obr. 170, 211, 278. Matrika zemřelých 47-17, obr. 113.

[55] Matrika 47-3323, obr. 16, 231.

- Anna Barbora se narodila 31. října 1810. Zemřela 22. března 1812.
- Anna Barbora se narodila 27. prosince 1812. V pětadvaceti letech, 1. února 1836, se provdala. Jejím mužem se stal dvacetiletý pekař Josef, syn Františka Šťastného, krupaře z Hořic č. 327.[56]

Josef Stašek zemřel 30. ledna 1858 v Hořicích č. 18, matrika uvádí, že mu bylo 81 let a zemřel po dvaapadesátiletém manželství. Jeho žena Anna zemřela 18. srpna 1865 na stejné adrese, v matrice je psáno, že byla ženou řezníka a zemřela v 84 letech.[57]

7. Hořická větev – František Václav Jandera, syn Josefa

František (nar. 1785), syn Josefa a Markéty, mladší bratr profesora Josefa Ladislava Jandery, se oženil s Annou, dcerou Dominika Fraunderky (Frauderky), který byl direktorem panství Citoliby, a matky Anny. Měli tyto děti:

- Ladislava.[58]
- Josef Vilém se narodil 27. května 1818 v Táboře č. 41.[59]
- Karolina Ludvika se narodila 31. ledna 1823 v Táboře č. 32. Zemřela 25. května 1824 v Táboře č. 50.[60]

František Jandera byl sekretářem na magistrátu města Tábor. Zemřel 1. května 1823 v šestatřiceti letech v Táboře č. 40.[61] Po jeho smrti dostala vdova Anna od města 100 zlatých.[62] Zemřela 24. února 1837 v 42 letech v Táboře č. 151.[63]

8. Hořická větev – Václav Antonín Jandera, syn Josefa

Václav Jandera (nar. 1789), syn Josefa a Markéty, mladší bratr profesora Josefa Ladislava Jandery, se oženil 22. listopadu 1825 v šestatřiceti letech. Jeho ženou se stala osmnáctiletá Josefa, dcera Jana Raymana z Hořic č. 148, který byl řadu let *měšťanostou* Hořic, a Barbory Klikové.[64] V matrikách je Václav Jandera uváděn jako školní dohlížitel a poštmistr. Hospodařil v rodném domě, který přestavěl.

---

[56] Matrika 47-12, obr. 12.
[57] Matrika 47-3322, obr. 141, 239.
[58] O její existenci víme jen z korespondence Josefa Ladislava Jandery. Viz fond [I].
[59] Matrika Tábor 10, obr. 34. Matriky města Tábor jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Třeboň.
[60] Matrika Tábor 11, obr. 35, matrika Tábor 46, obr. 58.
[61] Matrika Tábor 46, obr. 47.
[62] Viz Janderův dopis matce Markétě z 8. července 1826. Viz fond [II].
[63] Matrika Tábor 47, obr. 13. Podle matriky zemřelých se tedy narodila kolem roku 1795.
[64] Matrika 47-11, obr. 82.

Václavovi a Josefě se v Hořicích č. 15 narodily (a zemřely) tyto děti:[65]

- Josef Alois se narodil 7. května 1826. Zůstal svobodný, zemřel 22. února 1892 v nedožitých 66 letech. Hospodařil v Hořicích č. 15.[66] Po smrti otce Václava měl převzít jeho místo poštmistra, ale nedošlo k tomu.
- Ladislav Václav se narodil 1. října 1828. Byl praktikantem magistrátu. Zemřel svobodný v devatenácti letech 11. prosince 1847, pohřben byl 14. prosince. Příčinou smrti byla podle matriky střelná rána do srdce a plic. Profesor Jandera asi od rodiny z Hořic úmyslně nedostal správnou informaci, neboť v dopise z 15. prosince 1847 psal o silném krvácení z dýchacích cest a plivání krve jako o příčině Ladislavovy smrti.[67]
- Karel Václav se narodil 18. listopadu 1830. Podle Janderova dopisu bratru Václavovi z 29. září 1845 studoval Karel v Broumově. Jandera chtěl informace o jeho prospěchu. Kritizoval jeho „přehnaný“ zájem o český jazyk, literaturu a dějiny, varoval před nemírným vlastenectvím odvádějícím od studia. V dopisu synovce Josefa z 29. prosince 1854 je zmíněno, že Karel Václav je důstojníkem rakouské armády a nakazil se při návratu z nějakého tažení ze Sicílie a léčí se v Bukurešti. V dopisu z 24. června 1855 pak Janderovi sděluje, že Karel je ve vojenském táboře v rumunské Ploješti. Patrně se účastnil Krymské války (1853 až 1856); Rakousko, ač neutrální, ovlivňovalo dění v oblasti Valašska a Moldavska.[68]
- Eduard se narodil 28. října 1832. Zemřel 15. května 1833.
- Alois Josef se narodil 11. října 1842. Zemřel 26. prosince 1842.

C. k. poštmistr Václav Jandera zemřel 6. září 1850 v Hořicích č. 15 ve věku 61 let na *dávivou auplavici asiatskou* (cholera). Vdova Josefa Janderová zemřela 29. března 1873 na stejné adrese.[69]

9. Hořická větev – Gothard Alois Jandera, syn Josefa

Gothard Jandera (nar. 1791), syn Josefa a Markéty, nejmladší bratr profesora Josefa Ladislava Jandery, se oženil v jednatřiceti letech 18. srpna 1822. Jeho ženou se stala osmnáctiletá Marie Barbora, dcera již zesnulého Josefa Prášila (Praschila) z Domažlic č. 116 a Marie Perleové pocházející z Koutu na Šumavě č. 1.[70] Narodila se 18. února 1804 v Domažlicích č. 20.[71]

---

[65] Matrika narozených 47-7, obr. 120, 139, 154, 167, 47-8, obr. 70. Matrika zemřelých 47-6259, obr. 86, 47-3322, obr. 38, 47-17, obr. 62, 136.

[66] O jeho životních osudech viz kapitola *Hořický patriot*.

[67] Viz korespondence ve fondu [II].

[68] Viz korespondence ve fondech [I] a [II].

[69] Matriky 47-3322, obr. 67, a 47-3323, obr. 36.

[70] Matrika Domažlice 27, obr. 14. Josef Prášil zemřel 24. února 1820 v 46 letech v č. 2, viz matrika Domažlice 27, obr. 149. Domažlické matriky jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Plzni.

[71] Matrika Domažlice 21, obr. 48.

Gothard Jandera přišel do Domažlic 23. ledna 1821,[72] stal se magistrátním radou. Před svatbou žil v Domažlicích č. 91, jeho nastávající v č. 116. Od roku 1824 až do smrti byl starostou Domažlic (*královský purkmistr*), ve dvacátých letech plánoval úpravy města. Po velkém požáru roku 1822 se vyznamenal při odstraňování škod a řízení nové výstavby, při úpravě vjezdu do města apod. Jeho jméno je na pamětním listu, který se týká opravy věže.[73]

Manželé Janderovi žili nejprve v Domažlicích č. 137, od roku 1824 v č. 123 a asi od roku 1831 v č. 48. Jejich děti se rodily (a umíraly) v Domažlicích.[74]

- Anna Jana Nepomucena Marie se narodila 18. května 1823 v č. 137.
- Jana Marie Markéta se narodila 28. října 1824 v č. 123.
- Josef Jakub Gothard se narodil 31. prosince 1826 v č. 123. Studoval v Praze v prvním ročníku Filozofické fakulty ve školním roce 1845/1846. Profesor Jandera mu pomohl získat peníze z Hanlovy nadace. Stal se vojenským lékařem. Občas navštěvoval v Praze svého strýce profesora Janderu.
- Karel se narodil 27. ledna 1829 v č. 123. Zemřel 27. ledna 1829 v č. 123.
- Gothard Antonín se narodil 15. ledna 1831 v č. 48. Studoval v Praze v prvním ročníku Filozofické fakulty spolu se starším bratrem ve školním roce 1845/1846. Stal se vojákem (dělostřelcem).
- Eduard Jakub se narodil 1. září 1832 v č. 48. Zemřel 13. srpna 1834 v č. 48.

Gothard Antonín Jandera zemřel 24. října 1833 v Domažlicích č. 48 v dvaačtyřiceti letech.[75]

* * *

Pro zajímavost se nyní vraťme k Jakubovi a Anně a podívejme se na druhou větev rodu Janderů, větev libonickou.

---

[72] Viz zápis v Janderově diáři k 23. lednu 1821: *Mein Bruder Gotthard geht erstemal nach Tauß*. Viz DH V 63, knihovna Strahovského kláštera.

[73] Ve dvacátých až čtyřicátých letech byly v Domažlicích bourány hradby, odstraňován městský val, vznikaly nové ulice a cesty, město rozkvétalo.
O Janderových aktivitách viz Tomáš Fencl: *Domažlické městské brány a stavební regulace města v 19. století*, Západočeské archivy, 2011, str. 95–105, ISSN 1804–9737.
Listina města Domažlice L63 dostupná na portálu *Porta fontium* (fond *Archiv města Domažlic*, Státní okresní archiv Domažlice) informuje o požárech z let 1747 a 1822 a opravách děkanského kostela z roku 1824.
Pamětní listiny z báně domažlické věže, str. 101–106, in *Kronika města Domažlice*, 1999, 132 stran, jsou dostupné online.

[74] Matriky narozených Domažlice 27, obr. 86, 96, 119, Domažlice 35, obr. 17, 41, 61. Matrika zemřelých Domažlice 39, obr. 9, 43.

[75] Matrika Domažlice 39, obr. 36.

10. Libonická větev – Jiří Jandera, syn Jakuba

Jiří Jandera (nar. 1681), nejmladší dítě Jakuba a Anny Janderových, se 14. září 1707 v šestadvaceti letech oženil s Alžbětou, pětadvacetiletou vdovou po Jiříku Prokopovi.[76]

Narodila se 24. června 1682 Jakubovi Klečarovi z Mlázovic a jeho ženě Kateřině,[77] 28. května 1702 se stala ženou Jiřího Prokopa z Dolní Dobré Vody,[78] dne 5. srpna 1703 se jim narodila dcera Anna.[79]

Jiří a Alžběta Janderovi měli v Libonicích šest dětí:[80]

- **Jiří František** se narodil 25. října 1708. Viz dále.
- Kateřina, která se narodila v období 1709/1710, se 19. října 1727 stala ženou Jana Ledna.[81]
- Anna Marie se narodila 21. října 1711. Dne 28. července 1743 se stala ženou Jana, syna Pavla Hanuše.[82]
- Václav se narodil 12. srpna 1714. Zemřel 24. února 1742 v nedožitých osmadvaceti letech,[83] patrně svobodný.
- Dorota se narodila 6. února 1717. Zemřela 10. září 1778 v Libonicích č. 10 v 61 letech,[84] patrně svobodná.
- Jan se narodil 28. února 1719.

Jiří Jandera zemřel v Libonicích 8. prosince 1719 v 37 letech.[85]

Devětatřicetiletá vdova Alžběta se 18. února 1721 provdala za Jakuba Koníčka z Libonic,[86] který zemřel 7. května 1729 ve věku 65 let (podle matriky).[87] Trojnásobná vdova Alžběta zemřela v Libonicích 17. září 1741 v 59 letech.[88]

---

[76] Matrika 47-9, obr. 80.
[77] Matrika 47-1, obr. 168.
[78] Matrika 47-9, obr. 68.
[79] Viz matrika 47-2, obr. 100. Dcera Anna patrně zemřela 25. 1. 1704, viz matrika 47-13, obr. 44, kde však není uvedeno jméno zemřelého dítěte. Údaj o smrti Jiřího Prokopa není k nalezení.
[80] Matrika narozených 47-2, obr. 129, ? , 145, 159, 171, 182. Narození Kateřiny není v příslušné matrice ani v indexu k nalezení.
[81] Matrika 47-9, obr. 127.
[82] Matrika 47-9, obr. 181.
[83] Matrika 47-15, obr. 21.
[84] Matrika 47-15, obr. 274.
[85] Matrika 47-13, obr. 128.
[86] Matrika 47-9, obr. 107.
[87] Matrika 47-14, obr. 36.
[88] Matrika 47-15, obr. 19.

11. Libonická větev – Jiří František Jandera, syn Jiřího

Devětadvacetiletý Jiří František Jandera (nar. 1708), syn Jiřího a Alžběty, se 14. července 1737 oženil, jeho manželkou se stala jednadvacetiletá Dorota Šafránková.[89] Narodila se 8. ledna 1716 v Třebnouševsi Janu Šafránkovi a Dorotě (jejím dvojčetem byl Matěj).[90]

Jiří a Dorota Janderovi měli v následujících dvou desetiletích v Libonicích osm dětí:[91]

- Jiří Tomáš se narodil 4. srpna 1738. Byl sedlákem. Zemřel 13. února 1802 v Libonicích č. 10 v 63 letech.[92]
- **Václav** se narodil 2. září 1740. Viz dále.
- Jan Lukáš se narodil 19. října 1742.

  S manželkou Alžbětou žili v Třebnouševsi č. 26. Měli řadu dětí, od nichž se odvíjejí větve Janderů žijících v Třebnouševci a Bříšťanech. Jan Lukáš je v matrikách uváděn jako sedlák.

  Zemřel 26. května 1814 v 71 letech v Třebnouševsi č. 26. Vdova Alžběta zemřela až 24. dubna 1819 v 75 letech (podle matriky) v Třebnouševsi č. 44.[93]
- Dorota Barbora se narodila 15. března 1745. Provdala se 3. února 1774 v Libonicích č. 3 za Josefa Maternu z Jičína.[94]
- Tobiáš Gothard se narodil 26. května 1748. Byl sedlákem.

  Oženil se 13. února 1784 s Kateřinou, dcerou Jiřího Krejcara.[95] V Libonicích č. 10 se jim narodily a zemřely tyto děti:[96]

  – Tobiáš se narodil 2. dubna 1784, zemřel 23. května 1785.

  – Kateřina se narodila 20. října 1786, zemřela 14. prosince 1786.

  Tobiáš Gothard zemřel 10. dubna 1792 v Libonicích č. 10 ve věku 44 let.[97] Kateřina Janderová, vdova po Tobiášovi z č. 10, se 7. listopadu 1803 vdala v č. 24 za vdovce Jiřího Touchmana, chalupníka.[98] Zemřela 28. března 1824 v č. 330 v 73 letech.[99]

---

[89] Matrika 47-9, obr. 164.
[90] Matrika 47-2, obr. 166.
[91] Matrika narozených 47-3, obr. 81, 99, 121, 149, 47-4, obr. 8, 28, 51, 105.
[92] Matrika 47-16, obr. 176.
[93] Matrika 47-17, obr. 272, 273.
[94] Matrika 47-10, obr. 76.
[95] Matrika 47-10, obr. 115.
[96] Matriky narozených 47-4, obr. 426, 47-5, obr. 156. Matrika zemřelých 47-16, obr. 173, 173.
[97] Matrika 47-16, obr. 174.
[98] Matrika 47-11, obr. 137.
[99] Viz Matrika 47-17, obr. 35.

- Alžběta Kateřina se narodila 18. června 1751. Provdala se 14. února 1779 v Libonicích č. 10, vzala si Tobiáše, syna Jana Kolaře z Bílska č. 1.[100]
- František Josef se narodil 20. července 1754. Zemřel 13. ledna 1758 v necelých čtyřech letech.[101]
- František se narodil 27. června 1758. Zemřel 6. března 1761 v necelých třech letech.[102]

Dorota Janderová zemřela 2. února 1772 v 56 letech v Libonicích č. 10, Jiří Jandera zemřel až 14. března 1791 v 83 letech na stejné adrese.[103]

12. Libonická větev – Václav Jandera, syn Jiřího Františka

Václav Jandera (nar. 1740), syn Jiřího a Doroty, z Libonic č. 10, se 3. února 1782 oženil. Jeho ženou se stala Anna, dcera již zemřelého Tobiáše Hanuše z Libonic č. 13.[104]

Nejprve žili v Bílsku, v č. 3 se jim za necelých šest měsíců po svatbě narodila dvojčata, další syn se narodil v Bílsku č. 9:[105]

- Dvojčata Jan Václav a Anna Kateřina se narodila 25. srpna 1782.

  Anna Kateřina, dcera Václava Jandery z Libonic č. 13, se 4. února 1806 ve čtyřiadvaceti letech provdala za stejně starého Eliáše Donta z Bílska č. 9.[106]
- František Jiří se narodil 12. prosince 1784.
  Byl sedlákem. Oženil s Dorotou, dcerou Jána Biška, sedláka z Eršova č. 15. V letech 1816 až 1835 se jim narodilo dvanáct dětí, z nichž šest zemřelo krátce po narození. Žili v Libonicích č. 13.[107]

Václav a Anna Janderovi se přesunuli do Libonic č. 13, kde se jim narodila (a zemřela) dvojčata a pak další děti:

- Václav se narodil asi roku 1791. Dne 6. února 1827 se oženil s pětadvacetiletou Kateřinou, dcerou Jiřího Duška z Milovic č. 46 a Anny.[108]

---

[100] Matrika 47-10, obr. 95. Chybně bylo uvedeno jméno nevěsty: Dorota dodatečně opraveno na Alžběta.

[101] Matrika 47-15, obr. 105. *Verum nomen infantis ex testimonio viventium* (*1809*) *videtur, Franciscus Josephus. Natur hiice 1754.*

[102] Matrika 47-15, obr. 154.

[103] Matriky 47-15, obr. 225, 47-16, obr. 174.

[104] Matrika 47-10, obr. 106. V jiných matričných zápisech se uvádí, že Tobiáš Hanuš byl z Mlázovic.

[105] Matrika 47-4, obr. 401, 47-5, obr. 102.

[106] Matrika 47-11, obr. 138.

[107] Matrika narozených 47-7, obr. 454, 454, 454, 454, 455, 455, 455, 457, 457, 458, 458, 460; matrika zemřelých 47-17, obr. 242, 243, 243, 243, 243, 243.

[108] Matrika 47-11, obr. 139.

- Dvojčata Josef a Tobiáš se narodila 1. a 2. ledna 1793 v Libonicích č. 13. Tobiáš zemřel 3. ledna, Josef 9. ledna 1793.[109]
- Kateřina Marie se narodila 14. července 1794.[110]

Sedlák Václav Jandera zemřel 16. února 1806 v Libonicích č. 13 v šestašedesáti letech (podle matriky v šedesáti letech). Vdova Anna zemřela 1. února 1813 v šedesáti letech (podle matriky) na stejné adrese.[111]

* * *

Nyní se budeme věnovat druhé linii předků Josefa Ladislava Jandery.

Matkou Josefa Ladislava Jandery byla Markéta Kučerová. V dalších paragrafech přiblížíme sled Janderových předků po linii Kučerů.

13. Jan Kučera Starší a Alina

Prapraprapraprarodiči Josefa Ladislava Jandery byli Jan a Alina Kučerovi, kteří měli v Hořicích tyto děti:

- **Jan** se narodil někdy před rokem 1660. Později je v matrikách uváděn jako Jan Kučera Mladší a jeho otec jako Jan Kučera Starší.[112] Jan Kučera Mladší byl **prapradědem profesora Josefa Ladislava Jandery**. Viz dále.
- Lidmila se narodila kolem roku 1662. Dne 30. ledna 1684 se stala ženou Mikuláše, syna Jiřího Myslivce.[113]
- Anna se narodila kolem roku 1664. Provdala se 1. února 1688 za Jakuba Menšíka ze Sobotky.[114]
- Kateřina se narodila 7. dubna 1667. Dne 26. května 1686 se stala manželkou Jiřího Klyka (Glyka) z Mohelnice.[115]
- Marie Dorota se narodila 20. března 1669.[116]
- Václav se narodil 2. dubna 1671. Zemřel 18. května 1715.[117]

Jan Kučera Starší zemřel 20. prosince 1692 v Hořicích, jeho žena Alina 4. dubna 1704 rovněž v Hořicích.[118]

---

[109] Matrika narozených 47-5, obr. 158. Matrika zemřelých 47-16, obr. 175.
[110] Matrika 47-5, obr. 158.
[111] Matrika 47-16, obr. 177.
[112] Jan, Lidmila a Anna se narodili ještě před založením hořické matriky narozených.
[113] Matrika 47-9, obr. 14.
[114] Matrika 47-9, obr. 24.
[115] Matriky 47-1, obr. 14, 47-9, obr. 19.
[116] Matrika 47-1, obr. 25.
[117] Matrika 47-1, obr. 38, 47-13, obr. 106. Tento záznam o úmrtí Václava Kučery by se však mohl týkat Václava Kučery narozeného roku 1673 v Dolní Dobré Vodě, viz dále.
[118] Matrika 47-13, obr. 17 a 45.

14. Václav Kučera a jeho syn Jan z Dolní Dobré Vody

Václav Kučera mohl být bratrem Jana Kučery Staršího. V Dolní Dobré Vodě[119] měl s manželkou Annou dvě děti:

- Jan Burjan se narodil 27. června 1667.[120]
- Václav se narodil 6. května 1673.[121]

Anna Kučerová zemřela již 8. prosince 1685.[122] Václav Kučera se znovu oženil, jeho ženou se stala Kateřina.

Václav Kučera zemřel 12. prosince 1694 v Dolní Dobré Vodě. Vdova Kateřina zemřela 25. února 1705.[123]

Václavův syn Jan s manželkou Marií (Mařenou) měli v Dolní Dobré Vodě čtyři děti:[124]

- Kateřina se narodila 3. listopadu 1693.
- Alžběta se narodila 28. listopadu 1695. Dne 13. října 1720 se stala ženou Jiřího Duchoně z Bříšťan.[125]
- Anna se narodila 25. června 1699. Dne 20. října 1722 se stala ženou Matěje Lhoty z Miletína.[126]
- Václav se narodil 17. září 1702. Zemřel 1. října 1702.[127]

Jan Kučera zemřel 15. ledna 1723, jeho žena Marie již 1. května 1712.[128]

15. Jan Kučera Mladší, syn Jana Staršího

Jan Kučera Mladší byl patrně synem Jana Kučery Staršího. Usuzujeme tak podle zápisů v matrikách, kde je v jednotlivých zápisech uváděno, zda se jedná o Jana Kučeru Staršího či Mladšího. Po smrti Jana Kučery Staršího začal být Jan Kučera Mladší v matrikách označován již jen jako Jan Kučera.

---

[119] Dolní Dobrá Voda je nyní součástí Dobré Vody u Hořic.

[120] Matrika 47-1, obr. 15. Jméno matky v matrice není uvedeno.

[121] Matrika 47-1, obr. 52, v matrice je jako matka uvedena Anna. Není jisté, že Jan Burjan a Václav měli stejnou matku.

[122] Matrika 47-13, obr. 11.

[123] Matrika 47-13, obr. 19, 47.

[124] Matrika 47-2, obr. 28, 43, 73, 95.

[125] Matrika 47-9, obr. 106. Jméno nevěsty v matrice chybí. Dodatečná poznámka: *ad 13 8bris Sponsa nomen prater omne dubium Elisabetha. Vide matricas Baptizatorum Tomum II^{dum} pag. 386, anni 1721 diem 22 Novembrii.* Tato poznámka odkazuje na narození Jana, syna Jiřího Duchoně a jeho ženy Alžběty v Dobré Vodě, viz matrika 47-2, obr. 198.

[126] Matrika 47-9, obr. 111.

[127] Matrika 47-13, obr. 39.

[128] Matrika 47-13, obr. 147, 86.

Jan Kučera Mladší měl s manželkou Marií v Hořicích tři děti, které brzy zemřely.[129]

- Jan se narodil 31. října 1680, zemřel již 6. prosince 1680.
- Jan se narodil 3. října 1681, zemřel 21. ledna 1683.
- Václav Teodor se narodil 5. listopadu 1683, zemřel 6. února 1685.

Manželka Jana Kučery Mladšího zemřela 17. prosince 1683.[130] Jan Kučera Mladší se podruhé oženil 6. srpna 1684 v Hořicích. Jeho manželkou se stala Mařena (Marie), dcera Jindřicha Šarouna z Hořic.[131] Narodilo se jim pět dětí:[132]

- Anna se narodila 4. července 1685, zemřela 4. srpna 1685.[133]
- Marie se narodila 2. února 1687. Vdala se 17. května 1716, vzala si Václava Skleničku z Hořic.[134]
- Alžběta se narodila 2. února 1689. Vdala se 16. února 1716, jejím manželem se stal Tobiáš Mistr z Miletína.[135]
- Václav Matěj se narodil 20. dubna 1691, zemřel po roce dne 14. dubna 1692.[136]
- Anna Ludmila se narodila 22. března 1693, provdala se 9. února 1727 za Jana Kumprta z Dolní Dobré Vody.[137]

Marie, manželka Jana Kučery Mladšího, zemřela 27. dubna 1696.[138]

Jan Kučera Mladší se potřetí oženil 19. srpna 1696 v Hořicích, jeho ženou se stala Dorota, dcera již zemřelého Jana Pejra.[139] Měli dva syny:[140]

- **Jan** se narodil 17. března 1698. Byl to **praděd profesora Josefa Ladislava Jandery**. Viz dále.
- **Václav** se narodil 30. srpna 1699. Viz dále.

Jan Kučera Mladší zemřel 7. února 1718, jeho žena Dorota již 29. ledna 1713.[141]

---

[129] Matrika narozených 47-1, obr. 105, 109, 121. Matrika zemřelých 47-13, obr. 6, 7, 10. V matrice narozených je matka uvedena jako Marie, Mařena a Mařena. V matrice zemřelých je pouze u prvního syna uvedeno jméno zemřelého.

[130] Matrika 47-13, obr. 8. V matrice je uvedeno její jméno chybně – jako Anna. To neodpovídá třem zápisům o narození jejích tří dětí.

[131] Matrika 47-9, obr. 14.

[132] Matrika 47-1, obr. 129, 140, 153, 47-2, obr. 8, 22. V matrikách narozených je matka uváděna jako Marie, resp. Mařena.

[133] Matrika 47-13, obr. 10. V matrice je uvedeno pouze *děťátko Jana Mladšího Kučery.*

[134] Matrika 47-9, obr. 96.

[135] Matrika 47-9, obr. 96.

[136] Matriky 47-13, obr. 16.

[137] Matriky 47-9, obr. 126.

[138] Matrika 47-13, obr. 21.

[139] Matrika 47-9, obr. 50.

[140] Matrika 47-2, obr. 61, 74.

[141] Matrika 47-13, obr. 117 a 90.

16. Jan Kučera, syn Jana Mladšího

Jan Kučera (nar. 1698), syn Jana Kučery Mladšího a Doroty, se 6. února 1724 oženil s Veronikou Zuzanou, dcerou Jana Jiřího Šolce a Veroniky.[142] Narodila se 26. září 1703.[143]

Jan a Veronika Kučerovi měli v Hořicích sedm dětí:[144]

- Anna Veronika se narodila 9. ledna 1725. Zemřela patrně 21. listopadu 1729.[145]
- **Jan Václav** se narodil 1. října 1726. Byl to **děd profesora Josefa Ladislava Jandery**. Viz dále.
- Anna se narodila 24. dubna 1729.
- Anna (správně Anastázie) se narodila 9. února 1731.[146] Zemřela 19. dubna 1734.[147]
- Václav Kučera se narodil 14. října 1734. Byl měšťanem a úspěšným obchodníkem v Hradci Králové, kde na náměstí vlastnil dům č. 150, původně zájezdní hostinec *U Černého orla*. Zůstal svobodný. Zemřel 23. července 1816 v Hradci Králové č. 150 ve věku 82 let.[148]
- Anastázie Veronika se narodila 10. května 1738. Zemřela 18. dubna 1739.[149]
- Marie (Magdalena) Anastázie se narodila 22. července 1744. Zemřela 5. srpna 1749.[150]

---

[142] Matrika 47-9, obr. 114. Dodatečný zápis: *Ex testimonio Scripto filii Ioannis Kuczera patet, patrem Sponsa fuisse Joannem Scholz. Nata est 1703, 26 Septembris. Vide Matric. Copul. Tom I^{mum}, pag. 116, ubi omne dubium tollitur. 1700, 14 Februarii. Mortua 1763, 21 Novembris.* Tedy: Z písemného svědectví syna Jana Kuczery je zřejmé, že otcem nevěsty byl Jan Scholz. Narodila se 26. září 1703. Viz Matric. Copul. Tom I^{mum}, str. 116, kde jsou všechny pochybnosti odstraněny. 14. února 1700. Zemřela 21. listopadu 1763.

[143] Matrika 47-2, obr. 101. Svatba jejích rodičů se konala 14. února 1700, viz matrika 47-9, obr. 63.

[144] Matriky narozených 47-2, obr. 220, 240, 267, 47-3, obr. 4, 33, 78, 140.

[145] Matrika 47-14, obr. 39, kde je uvedeno pouze *Dítě Jana Kučery.*

[146] V matrice narozených je vpisek opravující chybně uvedené jméno Anna na Anastázie: *Ex testimonio scripto patris hajus infantis patet, nomen infanti fuisse Anastasia et non Anna.* Tedy: Z písemného svědectví otce dítěte je zřejmé, že dítě se jmenovalo Anastasia a nikoli Anna.

[147] Matrika 47-14, obr. 59. V matrice zemřelých je zápis *Ceruška Jana Kučery* a vpisek, který doplňuje jméno zemřelé: *Nomen infanti erat. Anastasia, nata est 1731 die 9 Februarii.* Tedy: *Jméno dítěte bylo Anastasia, narozena 9. února 1731.*

[148] Matrika 51-22, obr. 79.

[149] Matrika 47-15, obr. 10. Úmrtí Anastázie Veroniky nebylo v matrice původně zaneseno, dodatečně bylo vepsáno: *Ex testimonio scripto patris patet, 1739 die 18 Aprilis mortuam esse filiam Ioannis Kuczera I matris Veronica, senem 49 hebdomadarum, ex quo patet, nomen infantis suisse Anastia Veronica, qua nata est 1738. decima Maji.* Tedy: Z písemného svědectví otce je zřejmé, že 18. dubna 1739 zemřela dcera Jana Kuczery I., Veronika, ve věku 49 týdnů, z čehož je zřejmé, že jméno dítěte bylo Anastia Veronika, která se narodila 10. května 1738.

[150] Matrika 47-15, obr. 59. Zápis ukazuje postavení Jana Kučery ve městě: *... filia Domini Joannis Kuczera Civis Horzicensis.* Tedy: dcera pana Jana Kučery, hořického měšťana.

Jan Kučera byl v Hořicích radním i purkmistrem. Zemřel v Hořicích 21. října 1767. Jeho žena Veronika zemřela již 21. listopadu 1763.[151]

17. Václav Kučera, syn Jana Mladšího

Václav Kučera (nar. 1699), syn Jana Kučery Mladšího a Doroty, bratr Jana (nar. 1698), se oženil v Hořicích 16. února 1738, jeho ženou se stala Kateřina, dcera zemřelého Václava Kopřivy z Hořic.[152] Narodila se 29. září 1708 v Hořicích.[153]

Jejich děti se narodily v Hořicích:[154]

- Kateřina Anna se narodila 16. června 1739. Dne 2. září 1755 se stala ženou Václava, syna zemřelého Josefa Šmatery.[155]
- Václav Michal se narodil 28. září 1741.[156]
- Anna Dorota se narodila 12. května 1745, zemřela o necelý měsíc později dne 5. června 1745.[157]

Václav Kučera zemřel 24. července 1745 ve čtyřiceti letech (podle matriky), jeho žena Kateřina o deset let později, dne 30. dubna 1755, ve věku 46 let.[158]

18. Jan Václav Kučera, syn Jana

Jan Václav Kučera (nar. 1726), syn Jana Kučery a Veroniky, se oženil 25. května 1751.[159] Jeho první ženou se stala Markéta, dcera Eliáše Skleničky, direktora panství Hořice.

Jan Václav Kučera byl roku 1750 ustanoven v Hořicích *kantorem* (*regenschori*, *director chori*). Byl radním, senátorem a později primátorem.

Jan Václav a Markéta Kučerovi měli v Hořicích pět dětí, z nichž dvě brzy zemřely:[160]

---

[151] Matrika 47-15, obr. 199, 177.

[152] Matrika 47-9, obr. 166.
V Hořicích se 3. února 1728 oženil Václav Kučera z Doxan. Jeho manželkou se stala Anna, dcera zemřelého Jana Lisého. Viz matrika 47-9, obr. 130. S hořickými Kučerovými patrně neměl nic společného.

[153] Matrika 47-2, obr. 129.

[154] Matrika narozených 47-3, obr. 90, 109, 159. Matrika zemřelých 47-15, obr. 38.

[155] Matrika 47-9, obr. 229.

[156] Byl kmotrem dětí Jana Nepomuka Josefa Antonína Kučery v Hradci Králové.

[157] V matrice narozených je dodatečný vpisek, která opravuje jméno otce Jiří na správné Václav: *Fors Wenceslai Kuczera, vide matricul Mortuorum Tom III. pag. 70. 1745, 5 Junii.*

[158] Matrika 47-15, obr. 38 a 88.

[159] Matrika 47-9, obr. 212.

[160] Matrika narozených 47-4, obr. 38, 52, 159, 201, 231. Matriky zemřelých 47-15, obr. 88, 211.

- **Markéta Monika Ludmila** se narodila 15. září 1752. Byla **matkou profesora Josefa Ladislava Jandery.** Viz předchozí 4. část.
- Jan Josef Gothard se narodil 4. září 1754. Zemřel 30. dubna 1755.
- Veronika Anna Monika se narodila 16. června 1761. Provdala se 13. června 1780 v Hořicích č. 3 za Jana Kantaniho, syndika a advokáta.[161] Byla tetou profesora Josefa Ladislava Jandery.
- **Jan Nepomuk Josef Antonín** se narodil 14. září 1763. Byl to **strýc profesora Josefa Ladislava Jandery**. Viz dále.
- Anna Barbora se narodila 5. října 1765. Zemřela 30. června 1770.

Markéta Kučerová zemřela 9. února 1772.[162]

Vdovec Jan Václav Kučera se znovu oženil. Jeho druhou ženou se stala Rozálie, s níž měl syna:

- Antonín Jan Gothard se narodil 21. srpna 1774 v Hořicích č. 33, zemřel po několika dnech 26. srpna 1774 na stejné adrese.[163]

Rozálie Kučerová zemřela 31. ledna 1777 jako třiatřicetiletá v Hořicích č. 33. Jan Václav Kučera zemřel nedlouho poté dne 18. března 1777 na stejné adrese. Bylo mu padesát let.[164]

19. Jan Nepomuk Josef Antonín Kučera – syn Jana Václava

Dvaatřicetiletý Jan Nepomuk Josef Kučera (nar. 1763), syn Jana a Markéty, strýc profesora Josefa Ladislava Jandery, se 26. ledna 1796 v Hradci Králové oženil s Annou, šestadvacetiletou dcerou Ferdinanda Haubnera.[165] Byl měšťanem, úspěšným kupcem a obchodníkem. Asi od roku 1806 žil s rodinou v domě svého strýce Václava Kučery, úspěšného hradeckého obchodníka.

V Praze na Starém Městě vlastnil dům č. 465/I *U pěti korun* (dnes Melantrichova ulice), v němž bydleli jeho synové během pražských studií. Od roku 1833 v něm bydlel Václav Vladivoj Tomek (1818–1905), hradecký rodák, přítel rodiny Kučerů. V prvním díle své knihy *Paměti z mého života* [To] na rodinu Kučerů na řadě míst vzpomněl.

Jan a Anna Kučerovi měli v Hradci Králové následující děti:[166]

- Václav Blasius se narodil 3. února 1797. Studium práv nedokončil, začal pomáhat otci v podnikání. Kolem roku 1830 se oženil s dcerou

[161] Matrika 47-10, obr. 100.
[162] Matrika 47-15, obr. 226.
[163] Matriky 47-4, obr. 306, 47-15, obr. 249.
[164] Matrika 47-15, obr. 264, 265.
[165] Matrika 51-18, obr. 55.
[166] Matrika narozených 51-13, obr. 85, 135, 179, 224, 337, 441, 507. Matrika zemřelých 51-22, obr. 9, 111, 69.

správce fortifikačního dříví v Josefově. Stal se magistrátním radním v Třebechovicích.

- Anna Antonie se narodila 23. února 1799 v Hradci Králové č. 108.
- **Jan Michal** se narodil 5. ledna 1801 v č. 114. Viz dále.
- Alois Pavel se narodil 16. ledna 1803 v č. 108. Zemřel 19. dubna 1806 v č. 150.
- **Ignác Alois** se narodil 8. února 1807 v č. 150. Viz dále.
- Ferdinand Melchiades se narodil 10. prosince 1810 v č. 150. Byl postižený, zemřel 29. března 1826 v č. 150 v 16 letech.
- Dvojčata Josef Zachariáš a Terezie Regina se narodila 6. září 1813 v č. 150. Terezie zemřela 19. dubna 1814. Josef žil později v Praze, převzal správu pražského domu rodiny Kučerů. Stal se praktikantem při generálním velitelství v Praze, později odešel k vojenskému soudu do Vídně.

Jan Nepomuk Kučera zemřel 7. února 1839 v 76 letech v Hradci Králové č. 150 (U černého orla). Jeho žena Anna zemřela v 73 letech na stejné adrese o tři roky později, dne 31. ledna 1842.[167]

20. Jan Michal Kučera – syn Jana Nepomuka

Jan Michal Kučera (nar. 1801), syn Jana Nepomuka a Anny, bratranec profesora Josefa Ladislava Jandery, studoval na Filozofické fakultě pražské univerzity, studií však zanechal a pomáhal otci v obchodě. Nakonec po něm obchodní aktivity v Hradci Králové převzal. Hradecký dům přestavěl a úspěšně jej pronajímal. V mládí podporoval Václava Vladivoje Tomka.

Devětadvacetiletý Jan Michal Kučera, obchodník a kupec, se 25. května 1830 oženil s jednadvacetiletou Františkou, dcerou Václava Rischana a Anny, rozené Gollové.[168]

Jan a Františka Kučerovi měli v Hradci Králové č. 150 osm dětí:[169]

- Anna Františka Aloisie Filipina se narodila 1. května 1831.
- Františka Johana Ignacie se narodila 1. srpna 1832.
- Jan Nepomuk Václav Augustin se narodil 28. srpna 1833.
- Marie Augusta se narodila 26. srpna 1834.
- Augustin Václav Tomáš se narodil 29. prosince 1835.

[167] Matrika 51-22, obr. 194 a 212.
[168] Matrika 51-20, obr. 53.
[169] Matriky 51-14, obr. 326, 361, 390, 419, 477, 51-16, obr. 89, 165, 234. Kmotrem prvních šesti byl jejich děd Jan Nepomuk Josef Antonín Kučera, kmotrou sedmého jeho žena Anna.

- Ferdinand Antonín Teodor se narodil 19. ledna 1838. Zemřel 25. srpna 1838.[170]
- Václav Vilém se narodil 20. prosince 1839.
- Josef Eberhard se narodil 23. února 1842. Zůstal svobodný, byl kupcem. Zemřel 12. dubna 1891 v č. 150 v 49 letech.[171]

Františka Kučerová zemřela 28. listopadu 1843 v Hradci Králové č. 150 v 34 letech.[172]

Pětačtyřicetiletý Jan Michal Kučera se 24. listopadu 1846 znovu oženil. Jeho ženou se stala čtyřiatřicetiletá Terezie, dcera chalupníka Josefa Töpnera a Anny, dcery Michala Marka.[173] V Hradci Králové č. 150 se jim narodily dvě děti:[174]

- Jiří Alois Vilibald se narodil 7. července 1852.
- Alois Ignác se narodil 11. prosince 1854.

Jan Michal Kučera zemřel 14. června 1872 v Hradci Králové č. 150 ve věku 71 let po pětadvacetiletém manželství s Terezií. Vdova Terezie zemřela 24. ledna 1884 v Hradci Králové č. 150 rovněž v 71 letech.[175]

21. Ignác Alois Kučera – syn Jana Nepomuka

Ignác Alois Kučera (nar. 1807), syn Jana Nepomuka a Anny, bratranec profesora Josefa Ladislava Jandery, zanechal studia práv a věnoval se v duchu rodinné tradice obchodu. Jeho ženou se 9. srpna 1842 stala třiadvacetiletá Alžběta Vilemína Hellerová z č. 129, dcera Františka Hellera a Anny Kleinschnitzové.[176]

Ignác a Alžběta Janderovi žili v Hradci Králové, nejprve v č. 153, od roku 1849 v č. 114. Měli řadu dětí:[177]

- Anna Ludmila Johanna se narodila 11. května 1843. Provdala se 25. října 1869 za třiačtyřicetiletého Antonína Peitnera, důstojníka od dělostřelectva.[178]
- Theodor Václav se narodil 14. dubna 1845. Zemřel 17. června 1850 v pěti letech.

---

[170] Matrika 51-22, obr. 191.
[171] Matrika 51-3511, obr. 161.
[172] Matrika 51-22, obr. 230.
[173] Matrika 51-20, obr. 226. Svědkem byl jeho bratr Ignác Kučera.
[174] Matrika 51-17, obr. 172, 256.
[175] Matriky 51-23, obr. 312, 51-3511, obr. 79.
[176] Matrika 51-20, obr. 176. František Heller byl již po smrti, v matrice je označen jako k. k. Rechnungsführer pro řízení fortifikačních staveb.
[177] Matrika narozených 51-16, obr. 282, 358, 403, 51-17, obr. 11, 57, 141, 256, 378, 433. Matrika zemřelých 51-22, obr. 78, 213, 51-23, obr. 27, 120, 241, 161, 183.
[178] Matrika 51-3509, obr. 205.

- Ludmila Kateřina se narodila 30. dubna 1846. Zemřela 2. října 1864 v 18 letech.
- Marie Josefa Benedikta se narodila 20. března 1848. Zemřela již 2. července 1848.
- Alžběta Pavlína se narodila 3. července 1849 již v č. 114.
- František Serafín Jan se narodil 16. září 1851. Zemřel 25. února 1854.
- Hermina Marie se narodila 5. června 1856. Zemřela 8. října 1866 v deseti letech.
- Jan se narodil 15. května 1858. Zemřel již 16. května 1858.
- Rudolf Maria Konstantin se narodil 11. března 1860. Zemřel 20. července 1861.

Alžběta zemřela 18. února 1881 v Hradci Králové č. 114 v 61 letech.[179] Úmrtí Ignáce Kučery se nepodařilo vyhledat.[180]

[179] Matrika 51-3511, obr. 49.

[180] V matrice zemřelých je u zápisu úmrtí Alžběty Kučerové uvedeno, že zemřela po 32 letech manželství. Vzhledem k tomu, že svatba Ignáce a Alžběty byla roku 1842, to může znamenat, že manžel Ignác zemřel kolem roku 1874. V matrice však není uvedeno, že by Alžběta zemřela jako vdova.

Běh života

18. 2. 1776 – Narozen v Hořicích č. 14

19. 2. 1776 – Pokřtěn

1782–1787 – Studium na triviální škole v Hořicích

1791/1792 – 1795/1796 – Studium na gymnáziu v Hradci Králové

1796/1797 – 1798/1799 – Studium na Filozofické fakultě pražské univerzity

1799/1780 – 1801/1802 – Studium na Teologické fakultě pražské univerzity

31. 10. 1800 – Vstup do premonstrátského řádu (kanonie v Praze na Strahově)

26. 12. 1800 – Obláčka

31. 1. 1802 – Složení slavných řeholních slibů

26. 9. 1802 – Vysvěcen na kněze

24. 1. 1803 – Jmenován suplentem elementární matematiky pražské univerzity

26. 8. 1804 – Doktorát filozofie na pražské univerzitě

25. 10. 1804 – Konkurzní řízení na profesora elementární matematiky pražské univerzity

25. 2. 1805 – Císařem jmenován řádným profesorem elementární matematiky pražské univerzity

1806 – Vydání učebnice *Počátkowé Arytmetyky* Stanislava Vydry

1812 – Vydání učebnice *Prima calculi exponentialis ...*

1814/1815 – Děkanem Filozofické fakulty pražské univerzity

1816 – Vydání knihy
Rede zur Gedächtnißfeyer des hochwürdigen Herrn Stanislaus Wydra

1826 – Postavena kaplička Panny Marie Hlohové v Hořicích

3. 11. 1827 až 5. 11. 1828 – Rektorem pražské univerzity

1829 – 1855 – Arcibiskupským notářem (*Fürsterzbischöflicher beeideter Notar*)

1830 – Vydání historické práce *Uiber Miletin in Böhmen ...*

1830 – Vydání učebnice *Beiträge zu einer leichtern und gründlichern Behandlung einiger Lehren der Arithmetik*

21. 2. 1830 – Zvolen členem historické třídy *Královské české společnosti nauk*

1832–1849 – Viceseniorem Filozofické fakulty pražské univerzity
(*Vize-senior der Philosophischen Fakultät der Prager Universität*)

1833–1841 – Revizorem nadačního fondu nemocničních pokojů pro chudé studenty (*Kontroleur bei der Stiftungskassa von Krankenzimmer für arme Studierende*)

1835 – Oslava 30. výročí pedagogického působení na pražské univerzitě, zlatá medaile od císaře Ferdinanda I. (civilní vyznamenání)

1836 – Jmenován c. k. dvorním radou (*K. k. Hofrath*)

1849–1857 – Seniorem pánů profesorů filozofie pražské univerzity (*Senior der philosophischen Herren Professoren der Prager Universität*)

1850 – C. k. jubileovaný profesor čisté elementární matematiky (*K. k. jubilirter Professor der reinen Elementarmathematik*)

Konec roku 1850 – Oslava 50. výročí vstupu do premonstrátského řádu

26. 8. 1854 – Oslava 50. výročí získání doktorátu (*Jubilar-Doctor der Philosophie*)

4. 2. 1855 – Arcibiskupský konsistorní rada a notář (*Fürsterzbischöflicher Consistorialrath und beeideter Notar*)

8. 2. 1855 – Rytířský kříž řádu Františka Josefa za padesátileté služby vlasti (*Ritter der Kaiserlich Österreichischer Franz Joseph-Ordens*)

24. 2. 1855 – Oslava 50. výročí jmenování univerzitním profesorem v Karolinu (*Jubilirten ordentlicher Professor der Mathematik*)

22. 3. 1855 – Čestným měšťanem Prahy (*Ehrenbürger der k. Hauptstadt Prag*)

1855 – Čestným měšťanem Hořic (*Ehrenbürger seiner Vaterstadt Hořitz*)

1856 – Zřízení Janderovy nadace v Hořicích

8. 7. 1857 – Sražen povozem na křižovatce Husovy a Karlovy ulice při cestě na přednášku do Klementina

12. 7. 1857 – Z posledních sil sloužil mši v chrámu Panny Marie před Týnem

15. 7. 1857 – Poslední přednáška

16. 7. 1857 – Poslední zápis v diáři

27. 7. 1857 – Zemřel v Praze č. p. 596/I

29. 7. 1857 – Pohřeb (klášterní kostel na Strahově, Malostranský hřbitov, dnes Košíře)

15./16. 9. 1877 – Odhalení pamětní desky na rodném domě v Hořicích

1892 – Odhalen Janderův pomník na vrchu Gothard

1903 – V Hořicích pojmenována Janderova ulice

Dětství a mládí

1. Dětství, farář Alois Tadeáš Hanl

Dne 19. února 1776 se v Hořicích č. 14 narodil Josef Jan Václav Jandera, později známý jako Josef Ladislav Jandera, profesor Filozofické fakulty pražské univerzity. Tak alespoň hovoří příslušná matrika. Jeho otcem byl Josef Gothard Jandera (1750–1819), hořický perníkář, matkou Markéta Monika Ludmila (1752–1828), dcera Jana Kučery, hořického varhaníka a zpěváka.

Tuto informaci mírně zpochybňuje poslední zápis v *Kučerově kronice*, který se týká právě Janderova narození. Jeho strýc Jan Nepomuk Josef Antonín Kučera,[1] mladší bratr jeho matky Markéty, do kroniky vepsal:

1776 dne 18. února v neděli narodil se okolo čtvrté hodiny po polední syn Josef Václav Jan na znamení kozorožce; držel ho na rukou pan Václav Stašek toho času primas, kmotrové byli p. Jan Bažant, radní, p. Josef Zimler, paní Kateřina, manželka p. Jiřího Kopejsko a paní Alžběta, manželka pana Václava Kašpara. Křtil p. P. František Rež, kaplan.

Otec: Josef Jandera, matka Markéta, rozená Kučerova. Křtěn byl dne 19. února. ([37], str. 79)[2]

Vysvětlení drobné nesrovnalosti v datu spočívá v tom, že v matrice je uvedeno datum křtu, který následoval vzápětí po narození, což říká i kronika.[3] Doplňme pro zajímavost, že se Jandera nenarodil ve znamení Kozoroha, ale Vodnáře (od 20. ledna do 20. února).

Některé zdroje uvádějí jako místo Janderova narození Hořice č. 14 v souladu s původním matričním záznamem, jiné jako Hořice č. 15 – na domě č. 15 je totiž pamětní deska označující Janderův rodný dům. Jedná se o stejný dům, na počátku 19. století (asi v letech 1801 až 1805) bylo totiž číslo Janderova rodného domu změněno z č. 14 na č. 15.

Zajímavý dokument o „soupisu duší domu č. 14“ je ve fondu [V]. Je součástí knihy *Liber status animarum beneficii Hořicensis ab anno Domini 1783 ...* Hořický děkan v ní zachytil soupis obyvatel každého domu v Hořicích v roce 1783. V domě č. 14 jsou zapsáni:

---

[1] Dále budeme psát pouze strýc Jan Kučera, nebude-li to překážkou srozumitelnosti.

[2] V originálním exempláři *Kučerovy kroniky* je zápis o Janderově narození na straně 25v. Viz čtvrtá část konvolutu sgn. HO II 52, který je uložen v knihovně kláštera na Strahově.

[3] Dne 13. června 1799 byl Janderovi v Hořicích vystaven křestní list, který uvádí, že se Joseph Johan Wenzel Jandera narodil 19. února 1776 v domě č. 14. Křestní list vystavil hořický děkan František Novák. Křestní list je uložen v Janderově pozůstalosti ve fondu [III].

- Josef Jandera (31 let, katolík, otec rodiny),
- Markéta (30 let, katolička, matka rodiny),
- Josef (6 let, katolík, dítě rodiny),
- Josef Wanzel/Wenzel (12 let, katolík, *fámulus*, tj. služebník, domácí pomocník, učedník) z domu pánů v Miletíně, patrně původem z Rohoznice č. 4 (Pago Rohoznitz N. 4, obec v Pardubickém kraji). Mohlo se jednat o perníkářského učně,
- Anna Kolítzarin (19 let, katolička, *Ancilla Horzitis*, tj. služebná či děvečka z Hořic). Mohlo se jednat o ženu vypomáhající se zemědělskými pracemi. Patrně byla nedávno převedena na katolickou víru, neboť je u jejího jména poznámka *5 annes catholica* (tj. 5 let katolička). I v této době hořičtí děkani považovali za důležitý úkol stíhání nekatolíků a jejich obracení na pravou víru.

Soupis duší však neuvádí dva Josefovy malé sourozence – Jana Antonína (nar. 8. 6. 1780) a Annu Barboru (nar. 4. 10. 1782). Tak malé děti nebyly zpravidla v takovýchto soupisech uváděny.[4]

Ze zápisů je zřejmé, že Janderovi nepatřili k nejchudším, když si mohli dovolit učedníka a děvečku.

Elementární vzdělání získal malý Josef na hořické farní škole. Zde si jeho talentu prý všiml Alois Tadeáš Hanl (1764–1847), obrozenecky laděný mladý katecheta, který byl do Hořic přidělen roku 1790 jako druhý kaplan.

Hanl byl vychován jezuity v Kutné Hoře, kde jeho otec působil jako kastelán. Pod vlivem jezuitů studoval na gymnáziu v Jihlavě, po jeho absolvování pokračoval na Filozofické fakultě a následně na Teologické fakultě pražské univerzity. Dne 16. července 1789 byl v Hradci Králové vysvěcen na kněze a jeden školní rok byl katechetou na hradecké hlavní škole. Další život spojil s Hořicemi. Od roku 1790 do roku 1803 byl hořickým kaplanem, od roku 1803 do roku 1847 pak hořickým děkanem. Miloval knihy, šířil osvětu a vzdělanost, věnoval se talentovaným chlapcům a připravoval je na vyšší studium. Byl typickým venkovským farářem, který si plně uvědomoval význam vzdělání pro venkovského člověka i jeho omezené možnosti, jak je získat.

Děkan Hanl založil řadu nadací, které měly umožňovat studium chudým talentovaným studentům,[5] nakupoval knihy, podporoval hořické chudé apod. Ve dvacátých letech 19. století začal budovat farní knihovnu, pro kterou nechal k faře přistavět zvláštní kamenný klenutý přístřešek (domek) opatřený okenicemi (zbořen byl spolu se starou farou v padesátých letech 19. století), kde

[4] Viz *Liber status animarum beneficii Hořicensis ab anno 1783 …*, inv. č. 11, ukl. j., 11 kniha, fond [V].

[5] Návrh fundační listiny fondu pro studenty ze 7. července 1832 (4 strany) s nevelkým vysvětlujícím lístkem z 9. července 1832, který byl patrně adresován Janderovi, je uložen v Janderově pozůstalosti ve fondu [III]. Hořický děkan a vikář svůj záměr založit studentskou nadaci a fundační podmínky pravděpodobně diskutoval se zkušeným Janderou, svým bývalým soukromým žákem a později celoživotním přítelem.

knihy ukládal a půjčoval. V knižním fondu byla teologická literatura, ale i literatura z řady vědních oborů a také beletrie. Hanl se rozhodl, že fond bude přístupný jak pro hořické duchovenstvo, tak pro zájemce z široké veřejnosti. Knihy sám nakupoval nebo získával darem od svých přátel a bývalých žáků.[6] Později založil školní nadaci, z jejíchž prostředků měly být nakupovány knihy pro školy v Hořicích a Milovicích.[7]

Jandera faráře Hanla považoval za svého druhého otce, neboť se s jeho pomocí dostal na studia v Hradci Králové. Hanl ho totiž učil soukromě němčinu a latinu, které se na farní hořické škole nevyučovaly, ale byly nezbytné pro přijetí a úspěšné studium na gymnáziu.

... Již jako kaplan rozeznal neobyčejné nadání synka hořického perníkáře Josefa Jandery a sám jej připravil ke studiu na hradeckém gymnáziu, ba dokonce zajistil chudému chlapci stravu a ubytování u svých příbuzných v Hradci Králové. Tím chudým studentem nebyl samozřejmě nikdo jiný než pozdější známý matematik, univerzitní profesor a rektor Josef Ladislav Jandera, jenž na svého dobrodince i na rodné město nezapomněl. Hanl se stal jakýmsi Janderovým hořickým zpravodajem ... ([Tm1], str. 2)[8]

Janderův vřelý vztah k Hanlovi a jeho vděk za pomoc v dětství a mládí i za celoživotní přátelství naznačuje např. Janderova poznámka v diáři k 11. červnu 1840, v níž uvedl, že uplynulo na den přesně 50 let, kdy Hanl přišel do Hořic.[9]

Podle jiných zpráv Hanl zařídil, aby Jandera mohl bydlet v Hradci Králové v rodině svého strýce Jana Kučery, hradeckého obchodníka, mladšího bratra Janderovy matky Markéty.[10]

Poznamenejme, že původní hořická fara se nacházela nedaleko kostela Narození Panny Marie, měla charakter hospodářského stavení. Hlavní štít fary byl obrácen do ulice, na severní straně byla nad veřejným průchodem přistavěna kuchyně. Průchod, který vedl do dnešní Janderovy ulice, byl někdy místními označován jako *Malá fortna*. Na západní stranu (do ulice, tj. ke kostelu) byl přistavěn výše zmíněný kamenný domeček pro knihovnu. Na jižní stranu od fary vedla k dalšímu domu mohutná kamenná zeď, v níž byla obrovská vjezdová vrata jako do statku a malá branka, kterou se chodilo na faru. Zeď zakrývala dvůr se studnou, vysoký strom a rozlehlou farskou zahradu.[11]

---

[6] O historii knihovny viz [Uh].

[7] Opisy znění hořických Hanlových nadací z let 1822 až 1835 jsou uloženy v klášterní knihovně na Strahově v konvolutu sgn. DL VII 25 v části *a* nazvané *Fundatio Hanliana Auctore Aloisio Hanl Decano Hořicensi* (1835, 8 listů, $36,7 \times 22,5$ cm).

[8] Podrobné zprávy o Hanlově životě a jeho působení v Hořicích viz [38], str. 27–30.

[9] Viz Janderův diář z roku 1840 v knihovně kláštera na Strahově (sgn. CK X 77). V diářích z let 1811 až 1857 nalezneme krátké zprávy o tom, že Hanl navštívil v Praze Janderu apod. Na vnitřních deskách některých diářů nalezneme Hanlovo jméno s datem narození. Jandera si takto poznamenával data narození svých nejbližších a nejlepších přátel (žijících i zemřelých). Viz Janderovy diáře v knihovně kláštera na Strahově (např. 1821: DH V 63, 1843: CK X 80, 1844: CL X 8, 1845: CL X 10, 1847: CL X 13).

[10] Viz např. [Tm1], [Čp], [Ru], str. 256, [Ma], str. 16.

[11] Viz Seykorův olej na plátně *Hořický kostel, fara a škola* (1820).

2. Na triviální škole

V době Janderovy školní docházky dohlížel na triviální školu hořický farář Jan František Procházka, který na faře působil v letech 1764 až 1786. Podle údajů z *Řehákovy kroniky* (str. 24 až 26) znal velmi špatně český jazyk, psal sice i kroniku, ale velmi rychle a nedbale, špatnou gramatikou, pravopisem i slohem. Nebyl příliš vzdělán ani po stránce teologické, podléhal bigotnosti a pánbíčkářství, navíc překypoval přemrštěnou úctou k světské i duchovní moci. Rád se chlubíval tím, že na své farnosti snížil počet nekatolíků. Po jeho smrti byl hořickým farářem jmenován František Novák, který faru spravoval v letech 1786 až 1803, kdy zemřel. V Hořicích působil jako kaplan již od roku 1774, často zastupoval svého nemocného předchůdce. Zajímal se o talentované studenty, rád si vyposlechl novinky od hořických studentů, kteří se na prázdniny vraceli domů. Od roku 1784 se studenty nacvičoval divadelní představení, která se pak konala v hostinském pokoji na staré faře. Ani Procházka ani Novák patrně Janderu příliš neoslovili.

V době Janderovy školní docházky neměly Hořice pěknou farní školu, ostatně jako mnoho jiných malých českých měst. František Šafránek[12] o škole, která stála nedaleko kostela, svým kuriózním kostrbatým slohem napsal:

... První škola která v hořicích byla jest jak na obrázku vidět kdy byla stavěna take se nevý ale pravděpodobnost jest že již ve století 16tem asi stála původně prý byla husická stála ukostela mezi křizema špitálem čelem k rádnici kde dnes jest maličky park byla tesně přišpitále jelikož u špitalu na té straně bývali komory bez oken vtu stranu. až kdiž správec p. Beneš dovolil na druhé straně přistavět na špitál dům p. Jos. Ružicky a ženská světnice přišla o okna tedy nechal pro ženské udělat světnici na str. ku kostelu když škola tato zpustla nemohlo se vni viučovat již asi v letech 25tých zřidili se školni světnice dvě v kasárnách že však později bylo výce děti tedy asi v letech 1835 přestěhovala se škola do stareho obec. domu a škola tato husicka stala bezestřechy bezestropu nýbrž jen zdi až kdiž měl zavítat do hořic biskup Hanl s kral. hradce tedy školu rozházeli a se zemi srovnali a celý hřbytov se srovnal višutroval viděl sem ještě její zdi ... ([Ša], str. 103)[13]

Šafránek ve své kronice zmiňuje biskupa Hanla neboli Karla Boromejského Hanla z Kirchtreu (1782–1874), který byl královéhradeckým biskupem v letech 1831 až 1874. Zasloužil se o vydávání českých knih pro potřeby diecéze, vymohl nové rozdělení vikariátů, podílel se na řadě reforem diecézního života, zasazoval se o rozvoj škol, přispěl k obnově katedrály sv. Ducha v Hradci Králové a zajímal se o dějiny svého biskupství.[14]

[12] František Šafránek (1831–1908) byl hořickým krejčím. Byl velkým vlastencem, písmákem, je autorem svérázné hořické ilustrované kroniky.

[13] Text kroniky je dostupný na adrese https://www.safrankovakronika.cz. V Šafránkově kronice jsou obrázky staré školy, školní třídy „nové školy“ a tři obrázky staré fary. Šafránkův obrázek fary viz též [TB], obr. 38.

[14] Biskup Hanl nebyl příbuzným hořického faráře Aloise Tadeáše Hanla.

Z Šafránkova textu je patrné, že v první třetině 19. století měly Hořice *dvoutřídní farní školu*, třídy byly smíšené, chlapci a dívky chodili společně do jedné třídy. Nelze předpokládat, že se jednalo o příliš inspirativní prostředí. Učitel se snažil naučit žáky číst, psát a počítat (tzv. *trivium*) a předat jim další znalosti potřebné pro každodenní život (hospodaření, práce okolo domu aj.). Proto byla někdy škola označována jako *triviální*. Náboženství vyučoval farář nebo kaplan.

Hořické historické prameny se o existenci školy poprvé zmiňují již roku 1391, kdy rytíř Neplach z Ostrova nechal sepsat listinu, v níž hořickému faráři a jeho nástupcům věnoval pět kop českých grošů ročního platu. Jejich úkolem bylo denně sloužit mši k uctění Panny Marie a večer měli *clericis de scholis* zpívat *Salve Regina*. Patrně se jednalo o duchovní s nižším svěcením nebo o učitele.

Škola byla pro město důležitá. Faráři učili náboženství, někdy i jiné předměty. Učitelé vyučovali ve škole, hráli na varhany, řídili chrámový sbor, vedli hudebníky apod. Fara a škola byly od nepaměti intelektuálním jádrem města. Podobně jako v jiných městech, i v Hořicích byly škola a fara blízko sebe.

Vznik školy je kladen do poloviny 15. století. To koresponduje i s lidovou tradicí, která ji označovala jako „husitskou školu“. V 15. až 17. století postihlo Hořice několik rozsáhlých požárů, snad proto z té doby nemáme o škole žádné zprávy.

Stará školní budova byla severně od kostela v bezprostředním sousedství panského špitálu, který nechala postavit Marie Kateřina hraběnka Strozzi roku 1699. Podle vzpomínek Hořičanů to byla kamenná patrová budova postavená v gotickém slohu. Fasáda byla zdobená freskami a štukovými reliéfy s výraznými barvami. Na východní straně byl vyobrazen *Kristus jako dobrý pastýř se stádem ovcí*, na severní straně byl *Kristus a dvanáct apoštolů*, na jižní straně (ke kostelu) byla *Poslední večeře Páně*. Západní strana směřující do úzké uličky oddělující školu a špitál byla bez výzdoby. Ještě v 19. století prý bylo na fasádě rozeznatelné č. 145.

Budovu školy několikrát postihl požár; byla však opakovaně obnovována. V přízemí bývala prostorná třída, v patře byt učitele a později též druhá třída. Vchod do školy byl na východní straně proti faře.

Roku 1778 stihl Hořice obrovský požár, který fatálně poškodil i školu. Vzhledem k nedostatku financí byla opravena jen provizorně. Výuka probíhala jen v přízemí, druhé patro zcela zpustlo, dřevěné schody nebyly obnoveny, a tak se po čase stalo nepřístupné.

Jedna třída pro narůstající počet dětí školou povinných nemohla stačit. Od roku 1820 měla hořická škola opět dvě třídy, do nichž chodily děti z Hořic a okolních vsí. Jedna byla ve staré školní budově u kostela. Druhou město zřídilo v jednom z domků *Kasáren*, která byla tvořena řadou malých dřevěných domků. Město je nechalo vybudovat roku 1785 pro ubytování vojska, snažilo

se tím chránit obyvatele, kteří by jinak museli poskytovat k ubytování vojáků pokoje ve svých domech. Toto „umístění školy“ vydrželo až do roku 1830.

Roku 1830 již byla stará budova školy tak devastovaná a nebezpečná, že se přestala používat a následně byla zbořena. V téže době prodalo město *Kasárna* chudým rodinám. Škola byla přemístěna do tzv. *Obecního domu* (č. 241 na náměstí neboli dům *U Müllerů*), který byl majetkem města. Býval zde hostinec, kde studenti v létě hrávali divadlo; nejprve německy a v letech 1829 až 1833 i česky. V přízemí byla v bývalé šenkovně první třída, v prvním patře třída druhá. Nebyly to zvlášť vhodné prostory, ale město nic lepšího nemělo. Škola živořila v *Obecním domě* do roku 1845, o rok později tento dům vyhořel.

V roce 1845 Hořice otevřely pod kostelem novou školní budovu č. 338 se dvěma třídami, bytem učitele a podučitele. O deset let později měla škola již čtyři třídy, učitele a tři podučitele. Výuka probíhala v českém jazyce.[15]

Jandera při svých pravidelných návštěvách Hořic tak mohl sledovat, jak se hořické školství proměňovalo a jak se pomalu zlepšovaly podmínky pro práci učitelů. Dnes si jen těžko představíme náročnost práce učitele, který měl ve třídě více než sto žáků.[16]

Z výše uvedeného popisu hořické školy je patrné, že učitel nemohl mít příliš času, aby s každým žákem individuálně pracoval. Žáci navíc neměli žádné učebnice a sešity, rodiče byli často negramotní a nemohli svým dětem s učivem pomoci (nikdo takovou pomoc ani nepředpokládal). V tehdejším systému proto mohl vyniknout jen opravdu nadaný žák.

Malý Josef Jandera nepocházel z bohaté rodiny, ale jeho strýc Jan Kučera měl vyšší (tzv. akademické) vzdělání. Rodina si tedy byla vědoma významu vzdělání a vzdělanosti. Mohl se též opřít o pomoc mladého hořického kaplana Hanla, nemohl si však půjčovat knihy z farní knihovny, neboť v době jeho mládí ještě neexistovala.

Podrobnější informace o Janderově studiu na farní škole v Hořicích nemáme, neboť chybí archivní zdroje.[17]

3. Na gymnáziu v Hradci Králové

V letech 1791 až 1796 studoval Josef Jandera na gymnáziu v Hradci Králové. Když přišel do školy, bylo mu již 15 let, takže patřil ke „starším“ chlapcům. Ke studiu mohli na gymnáziu v té době nastoupit již desetiletí chlapci, a pokud

[15] Fotografie nejstarší dochované hořické školní budovy je reprodukována v [TB], obr. 99, kde je též informace o vývoji školství v Hořicích od poloviny 19. století až do současnosti.

[16] O vývoji škol v Hořicích viz [Tm4], str. 171–197. V této knize jsou převzaty obrázky školních budov ze Šafránkovy kroniky; na str. 170 je obrázek *husitské školy*, obrázek *Obecního domu* a obrázek třídy v *Obecním domě*, na str. 172 je obrázek *Kasáren*. Šafránkův obrázek *husitské školy* je též v [TB], obr. 98.

[17] Ve fondu [VI] jsou uloženy archiválie až od roku 1839 a v *Pamětní knize školy* se žádná zmínka o Josefu Janderovi nenachází. Viz fond [VI].

začali na gymnáziu studovat takto mladí, odcházeli již v patnácti letech na univerzitní studia.

Josef Jandera patřil již od prvního ročníku k nejlepším žákům ve třídě a tuto pozici si udržel po celých pět let. Byl *praemio donatus*, tj. „obdarovaným odměnou“, nebo též „tím, jemuž byla udělena odměna“, tj. premiantem třídy.

Během gymnaziálních studií prý Josef Jandera bydlel u svého strýce, dobře situovaného, vzdělaného a váženého hradeckého kupce Jana Kučery. Bylo o něho během studia na gymnáziu dobře postaráno, nemusel se potýkat s řadou problémů jako někteří jeho méně šťastní spolužáci. Po celý život měl se strýcem Kučerou velmi blízký vztah, navštěvovali se v Praze i v Hradci Králové, informovali se o rodinných problémech (studium Kučerových synů v Praze, úmrtí Janderových bratrů, rodinný majetek apod.).[18] Janderův hluboký vztah a vděčnost ke strýci Kučerovi dokládají dva zápisy v Janderových diářích. K 6. únoru 1839 si poznamenal, že v Hradci Králové zemřel ve věku 76 let jeho dobrodinec Jan Josef Kučera. K 31. lednu 1842 si poznamenal, že v Hradci Králové zemřela ve věku 73 let jeho teta Anna Kučerová, která mu byla druhou matkou.[19]

Kučerovu domácnost, jeho odborné zájmy a soukromou knihovnu popsal ve svých pamětech Václav Vladivoj Tomek.[20] Jeho vzpomínky se týkají zhruba přelomu dvacátých a třicátých let.

Mimo dům otcowský znal jsem od nepaměti nejlépe dům u Kučerů, to jest nárožní dům do rynku z ulice od nás po prawé straně, který bywši někdy hospodau, slaul u černého orla. Pan Jan Josef Kučera byl nejbohatším kupcem a nejváženějším měšťanem w Hradci Králowé. Byl rodem z Hořic, krajan a od mládí dobrý přítel professora Jandery w Praze. Wyštudowal filosofii a byl dosáhl magisterstwí w té fakultě dle tehdejšího řádu a obyčeje; kupcem pak stal se dle přání swého strýce, majetníka domu u černého orla a kupeckého obchodu w něm, který jsa swobodný ustanowil jej za swého dědice a wzal jej k sobě do

[18] Viz např. dopisy Jana Kučery z 3. 6. 1829 (Janderovi), resp. z 18. dubna 1832 a 7. února 1834 Anně Staškové, Janderově sestře. Vše je ve fondu [I].

[19] Viz Janderovy diáře z let 1839 a 1842 uložené v knihovně kláštera na Strahově (sgn. CK X 76, CK X 79).

[20] Václav Vladivoj Tomek (1818–1905), český historik, archivář, univerzitní profesor a politik, proslul mj. svým dvanáctisvazkovým dílem *Dějepis města Prahy* (1855 až 1901) a šestisvazkovým dílem *Základy starého místopisu pražského* (1866 až 1875). Narodil se v Hradci Králové, jeho otcem byl švec Josef Tomek (1777–1833) z Cerekvice nad Bystřicí, matkou pak Terezie (1782–1846), dcera Matěje Starého, měšťana z Dašic. V rodině se narodilo deset dětí. Sestra Tomkovy matky (Bětuška) byla služkou v hradecké domácnosti obchodníka Jana Kučery, strýce Josefa Ladislava Jandery. Tomek ke Kučerovům pravidelně docházel, hrál si a přátelil se s chlapci Kučerovými, mohl si vypůjčovat knihy z bohaté rodinné knihovny. Není tedy překvapivé, že se Jandera zajímal, jak Tomek na univerzitě studuje.
Tomek byl nadaný, pracovitý a pilný. U Jandery studoval ve školním roce 1833/1834 (viz katalogy DK I 62, DK I 63 a DK I 64). V zimním semestru byly jeho výkony hodnoceny 12× známkou *eminens*, rovněž tak při zkoušce. V letním semestru obdržel 11× *eminens*, výkon u zkoušky však přísný Jandera hodnotil *eminens*$^{-}$. Není jasné, s čím nebyl spokojen, neboť Tomek odpověděl všechny otázky, jak je uvedeno v Janderově katalogu. Tomek nezameškal ani jedinou Janderovu přednášku.

učení a za pomocníka. Strýci tomu říkali prý wůbec „citronář“, a byl to dle powěsti diwný pawauk, od kterého synowec jeho byl chowán dosti po skrownu. Měl welké jmění nashromážděné, ale žil welmi spoře. Bytem jeho byl malý pokojíček při zemi wedlé krámu.

Když se pan Kučera se swolením jeho oženil, musil s paní swau přebýwati w najatém příbytku w jiném domě; domácnost pak strýce jeho sprawowala potom jako předtím stará kuchařka, na kterau byl od dáwna zwyklý. … až pak po smrti starého pána nastal w domě zcela jiný pořádek.

Pan Kučera užíwal celého domu sám pro sebe za příbytek, wyjma jediné již řečené Peklo, kdež bydlil Benewil, a zadní swětnici při zemi, w které byla hospoda „u Kornautů“. Byt w prwním poschodí skládal se ze dwau částí, dopředu a dozadu. „Do předu“ to byly čtyry pokoje, z nichž dwa měly okna do rynku s wýchodem na dlauhau pawlač, která (jak ještě i nyní) šla přes celau šířku domu, druhé dwa měly okna do ulice; do zadu byly dwa pokoje, jeden větší s okny do též ulice, druhý malý s jedním oknem do dworečka. Mezi pokoji do předu a do zadu byla kuchyně. Dwéře ze tří pokojů w předu, z kuchyně a z welkého pokoje w zadu šly wšecky do welké předsíně, kdež stála štaudew wýše zmíněná a mnoho jiných wěcí. Světlo do ní přicházelo dwěma, tuším, swětlíky shůry skrz střechu. Do předu bydlili páni, do zadu čeládka. We welkém pokoji zadním se wšak také snídalo a obědwalo; wečeře bywala při zemi w malém pokojíku wedlé krámu.

Pan Kučera byl nejen nejzámožnějším mezi kupci Hradeckými, nýbrž i jeden z nejwzdělanějších mužů w Hradci. Milowal wždy wědeckau zábawu, a zanášel se zwláště mnoho s přírodozpytem. W domě jeho bylo štědré hostinstwí bez zbytečné nádhery. Čeládka měla se dobře a držela se domu. Jeden nebo dwa studenti, buď z chudšího přátelstwa buď také cizí, měli tu wždy byt a strawu zdarma. Dobročinnost prokazowala se hojně i rozličným jiným způsobem.

([To], str. 7–8)

Hradecké gymnázium bylo v době Janderových studií slavnou, kvalitní a náročnou školou, jejíž tradice sahala až do poloviny 14. století. V letech 1350 až 1420 to byla katolická latinská škola, v letech 1420 až 1625 oblíbená husitská partikulární latinská škola a v letech 1636 až 1773 jezuitská kolej.[21]

Zrušení jezuitského řádu roku 1773 způsobilo problémy řadě nemajetných studentů, neboť byl uzavřen konvikt, který poskytoval chudým studentům ubytování a stravování za práci pro řád, kostel apod. Mnozí se tak dostali do finančních problémů a nemohli dostudovat. Pro rodiny bylo jednodušší a levnější dát je do učení na vhodné řemeslo v místě jejich bydliště.

Od roku 1773 bylo hradecké gymnázium státní školou s německým a latinským vyučovacím jazykem a důrazem na výuku latiny a řečtiny. Kontrolu školy prováděl *zemský studijní direktor*.

[21] O historii hradeckého gymnázia viz [Do], [Hk], [Si1], [Pe], [Si2], [Si3], [Ms], [Tr] a [Hš].

Podle nového závazného učebního plánu se hradecké gymnázium roku 1777 stalo pětitřídní školou. Ke studiu byli přijímáni chlapci alespoň desetiletí, kteří předložili vysvědčení z německé hlavní nebo normální školy, případně ti, kteří uspěli v přijímací zkoušce, při níž prokázali znalost základních matematických operací s přirozenými čísly, znalost trojčlenky, německého jazyka a základů latiny. Zkouška byla zavedena roku 1777 jako jeden z principů omezení „návalu žáků do škol".

Od roku 1781 mohli sedláci i řemeslníci v našich zemích bez souhlasu panstva posílat své děti na studia. O studium zvláště nadaných chlapců často pečovala a finance poskytovala sama vrchnost. To způsobilo, že koncem 18. a v první třetině 19. století postupně narůstal počet žáků v nižších třídách gymnázií.

Hradecké gymnázium mívalo v době Janderova studia 20 až 30 žáků v gramatikálních třídách, v humanitních třídách pak kolem 15 až 20 žáků. Doznívala ještě situace vyvolaná zrušením jezuitského řádu, které mimo jiné přineslo uzavření kolejí a studentských podpor. Koncem 18. století se situace změnila, neboť vznikly různé nadace a podpory, které usnadňovaly studium sociálně slabým, ale nadaným žákům. Od druhého desetiletí 19. století začalo být v nižších třídách gymnázia 80 až 100 žáků, ve vyšších třídách pak kolem 50 žáků. Gymnázium tak muselo přistupovat k odmítání malých vesnických chlapců. V nižších třídách někdy chlapci při výuce stáli, neboť nebyl dostatek místa pro lavice. Situaci vystihují následující slova:

... Patent Josefův otvíral sice selským synům volný přístup na studia, a přece jen se na ně nehrnuli. Ti, kdo chtěli vstoupit na gymnasium, musili prokázat, že dovedou nejen latinsky číst, nýbrž že znají již základy gramatiky jazyka latinského (*skloňovat, časovat, zájmena atd.*).

A kdo mohl zasvětit venkovského hocha do počátků latinského jazyka? Nejspíše místní farář. Ale tehdy byl nedostatek duchovenstva a fary byly od sebe často hodně vzdálené. Učitelé i žáci museli tu vynakládat mnoho trpělivosti i času. Na venkově nebylo vůbec školených učitelů. Nebylo snad ani možno, aby učitelé=kněží učili bez sebe menší odměny, a na venkově byla o peníze bída. Učení vyžadovalo dost času a sedláci potřebovali synů=školáků k práci doma, na poli, louce i jinde. A leckde znemožňovalo nebo aspoň znesnadňovalo připravovat se na katolické faře k studiu. Pravda, toleranční patent dovoloval, aby se poddaní vraceli k víře, kterou musili dosud zapírat. Nekatoličtí rodiče se však obávali, aby synové jejich nebyli na katolických farách odváděni od víry svých otců ...

Vstup hochů venkovských na gymnasia dál se proto jen ojediněle. Býval to vzácný případ, když některý synek našeho venkova se odvážil jít na studie. Venkovští lidé viděli v tom panské choutky, pýchu, vypínavost, zpronevěru stavu. Nebylo o mnoho lépe, když r. 1818 byly požadavky znalosti jazyka latinského při vstupu do gymnasia sníženy. Ale nevadila tu jen znalost latiny, nýbrž i němčiny, kterou se musil každý nastávající student prokázati. To znamenalo jít „na handl". Všecky tyto momenty musil sedlák dobře uvážit a požadavkům těm vy-

hovět, rozhodl-li se učinit ze syna „pána“. Byla to cesta nejistá, pokus takový nezaručoval, že podnikatel dojde svého cíle. Bylo třeba odhodlat se i k finančním nákladům, a poměry hospodářské byly tehdy tak neutěšené. ([Pe], str. 58–59)

Gymnaziální studia absolvoval Jandera v době, kdy byla škola pětitřídní. První tři třídy byly označovány jako *gramatikální*, další dvě jako *humanitní*. Hradecké gymnázium používalo pro jednotlivé třídy názvy *principia*, *grammatica*, *syntaxe*, *rhetorica* a *poesie*. V té době fungoval systém třídních učitelů, tj. jeden učitel vyučoval v dané třídě všechny předměty až na náboženství. V gramatikálních třídách učitel obvykle postupoval se svou třídou, v humanitních vždy jeden vyučoval ve čtvrté třídě, druhý v páté. Výuka v první a druhé třídě měla probíhat v německém jazyce, ve třetí až páté latinsky. S výukou českého jazyka, resp. v českém jazyce se vůbec nepočítalo.

Hlavními předměty byly náboženství, latina a s ní spojená gramatika, stylistika, řečnictví a básnictví, vedlejšími předměty pak řečtina, dějepis a zeměpis, matematika a přírodopis. Jednotlivé předměty měly pevné osnovy, učitelé museli užívat předepsané učebnice, učební pomůcky i výukové metody, žáci se museli denně účastnit mše svaté, šestkrát ročně měli předepsanou zpověď.

Od roku 1786 byl školní rok upraven tak, že začínal 1. září a končil 15. července, v červenci se konaly výroční zkoušky. Krátké prázdniny byly na Vánoce, o Masopustu a Velikonocích, velké prázdniny od poloviny července do konce srpna.

Výuka probíhala dvě až tři hodiny dopoledne, dvě hodiny odpoledne, ve čtvrtek a v neděli byl volný den, v úterý bývalo volné odpoledne, které měli slabší žáci využívat ke studiu. Ze všech předmětů se konaly ústní nebo písemné měsíční zkoušky, kterých se účastnil prefekt školy. Výroční zkoušky v Janderově čase skládali všichni žáci; jejich znalosti byly předváděny veřejně.

Jandera měl v každém pololetí *vysvědčení první třídy*, na konci každého pololetí byl veřejně přezkušován, hodnocen a chválen, na konci každého ročníku byl premiantem. Zajímavé je uvést počet žáků v jednotlivých třídách, které Jandera navštěvoval (počet v prvním pololetí / druhém pololetí): 27/27, 20/21, 16(15)/14(13), 15(14)/14(14) a 12/12.[22]

Uvedené údaje odpovídají obecné situaci – zhruba třetina studentů nebyla schopna náročnou a nákladnou školu dokončit.

---

[22] Počty žáků se ve třetím a čtvrtém ročníku nepatrně liší v tzv. *Hlavních katalozích Gymnázia v Hradci Králové* (uloženy ve fondu [IV]) a v tzv. tištěných výročních zprávách gymnasia v Hradci Králové (*Nomina Jvvenvm Gymnasio Caesareo-Regio Reginae Hradecensis Hvmanioribvs Litteris Stvdentivm ex Ordinibvs Classivm in Qvas Post Alernvm Examen Publicvm …*), které hradecké gymnázium vydávalo za každé pololetí.
Katalogy obvykle uvádějí údaj pro první i druhé pololetí, výroční zprávy zachycují stav na konci každého pololetí. Pololetní zprávy udávají pouze hodnocení typu – vysvědčení první, druhé nebo třetí třídy. Na konci školního roku byli nejprve uváděni premianti ročníku, teprve pak ostatní studenti (abecedně v jednotlivých třídách vysvědčení).
Výroční zprávy z doby Janderova gymnaziálního studia jsou svázány v konvolutu sgn. HB VI 36, který je uložen v knihovně kláštera na Strahově.

Vzhledem k tomu, že se Jandera později věnoval výuce matematiky, nebude na škodu připomenout, jak vypadala její výuka v době jeho gymnaziálních studií. Roku 1782 byl sestaven podrobný a závazný rozpis výuky jednotlivých předmětů na gymnáziích opatřený základy metodiky a přehledem doporučených učebnic a příruček.[23]

Pro matematiku byla od konce osmdesátých let 18. století jako základní a vzorová učebnice využívána kniha *Elementa arithmeticae, geometriae et alge brae ad usum scholarum Austriacarum*[24] a jako pomocná příručka či metodika byla doporučena kniha *De elementis Arithmeticae, Geometriae & Algebrae*.[25]

Podíváme-li se na témata, která byla podle rozpisu probírána, zjistíme, že ve srovnání s předchozím obdobím došlo k odbornému rozšíření a metodickému zlepšení výuky. Z algebry se probírala úprava výrazů, práce s celočíselnými mocninami, řešení lineárních a kvadratických rovnic. Kvadratické rovnice se řešily doplněním na úplný čtverec, tj. neuváděl se obecný vzorec pro nalezení kořenů rovnice, nepracovalo se s diskriminantem, uvažovala se jen kladná řešení. Studovaly se poměry a úměry, aritmetické a geometrické posloupnosti. Z geometrie se sice i nadále probíraly jen základy, objevily se však definice základních pojmů a jednoduché konstrukce pravítkem a kružítkem. Pozornost byla zaměřena na tradiční výpočty obsahů a objemů elementárních rovinných a prostorových útvarů. Opomenuty nebyly ani převody jednotek a praktická vyměřování v terénu. Důraz byl kladen na pochopení základních pojmů, vztahů a algoritmů a jejich dokonalé ovládnutí. Nepožadovaly se zatím žádné důkazy či prověření správnosti metod. Pomalu však narůstal rozsah výuky matematiky, která postupně dobývala své postavení ve struktuře gymnaziálních předmětů.

Zdůrazněme, že v době Janderova studia působili na hradeckém gymnáziu exjezuité i světští kněží, ještě doznívalo jezuitské období. Světských profesorů přibývalo jen velmi pomalu. Na gymnáziu byl jeden *prefekt*, tři profesoři gramatikálních tříd, dva profesoři humanitních tříd a katecheta. Prefektem gymnázia byl exjezuita Tomáš Fleisner, který na škole vyučoval již od roku 1781. Nejprve učil v gramatikálních třídách. V letech 1793 až 1806, kdy byl prefektem (ředitelem) školy, dohlížel jen na chod výuky, sám již nevyučoval, jak bylo tehdy zvykem. V době Janderova studia byl padesátníkem a seniorem sboru. Byl považován za zastánce českého jazyka a české kultury.

V prvním, druhém i třetím ročníku, tj. v gramatikálních třídách, byl Janderovým třídním učitelem František (Franz) Wihan, mladý světský profesor, nejprve svobodný a později ženatý, v čase Janderova studia byl třicátníkem. Jako třídní učitel vyučoval všem předmětům kromě náboženství. Na hradeckém gymnáziu působil Wihan v letech 1787 až 1822, nejprve vyučoval v gramatikál-

[23] Viz *Ordo et distributio docendorum et agendorum per singulas classes scholarum humaniorum, in Handbuch aller unter Regierung des Kaisers Joseph des II. für die k. k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze*, J. G. Moessele, Wien, 1785. Matematika je rozpracována v prvním díle na str. 472–478.

[24] Vindobonae, 1788, 180 stran a 67 obrázků.

[25] Ani u jedné z těchto dvou knih není uveden autor.

ních třídách všem předmětům, později, v éře odborných učitelů se specializoval na výuku latiny v gramatikálních třídách, ještě později měl v těchto třídách opět veškerou výuku. Pokud bylo potřeba, vyučoval i řečtinu. Na studenty prý byl náročný a přísný, ale spravedlivý. Díky výrazným didaktickým schopnostem motivoval své žáky ke vzdělávání a k samostatnému studiu. Prefekti gymnázia vyzdvihovali jeho vynikající znalosti latiny, řečtiny, filozofie, historie a práva. Wihan pocházel z Prkenného Dolu (Brettgrund, dnes část Žacléře). Byl výrazným propagátorem české kultury a historie, považoval se za Čecha a rovněž jeho okolí ho za Čecha považovalo.

Exjezuitou byl Matyáš (Matěj, Matthias) Javůrek (Jawurek, Jawourek), Janderův třídní učitel v první humanitní třídě (*rhetorica*), který měl pověst vynikajícího učitele a dobrého člověka. Studentům všemožně pomáhal a ti ho proto zbožňovali. Byl již zkušeným pedagogem, v roce, kdy vyučoval Janderu, mu bylo 52 let. Specializoval se na výuku v první humanitní třídě. Prefekti gymnázia často zdůrazňovali jeho výborné znalosti filozofie a teologie. V letech 1806 až 1811 byl Javůrek prefektem. Pocházel z nevelké středočeské obce Dublovice (Dublowitz) v okrese Příbram. Podobně jako Wihan, i Javůrek se považoval za Čecha, a jako takový byl ve svém okolí vnímán.

Ve druhé humanitní třídě (*poesie*) byl Janderovým třídním učitelem František Lenk, devětadvacetiletý, krátce ženatý světský profesor. Nejprve vyučoval v gramatikálních třídách, od devadesátých let 18. století se specializoval na výuku v nejvyšší třídě. Prefekti kladně hodnotili jeho znalosti filozofie a práva. Lenk pocházel z Chebu, kde převažovali Němci, ale považoval se a byl považován za Čecha.[26]

V době Janderova studia není v dochovaných dokumentech školy uvedeno jméno katechety. Neznáme tedy jméno učitele, který Janderu učil náboženství.

V Janderově pozůstalosti v klášterní knihovně na Strahově se dochovalo jeho závěrečné vysvědčení z první humanitní třídy, které je ručně napsané na předtištěném formuláři. Je datované 1. července 1795, kromě červené voskové pečeti nese podpisy prefekta Tomáše Fleisnera a třídního učitele Matěje Javůrka. Jandera obdržel ve všech předmětech hodnocení *eminens*.[27]

Janderovými spolužáky byli mladší i starší chlapci, kteří pocházeli z celých východních Čech (např. Hradec Králové, Jičín, Hořice, Nový Bydžov, Jaroměř, Rychnov, Nové Město nad Metují, Opočno, Sadová, Libčany, Králíky, Smidary), ale i ze středních Čech (např. Kolín, Svinaře, Čáslav, Dymokury). Ačkoliv gymnázium mohlo přijímat chlapce od věku 10 let, nejmladší chlapci při vstupu do školy v Janderově čase mívali obvykle 12 let. Zdůrazněme však, že věk studentů někdy nebyl zaznamenán přesně, protože se zapisoval podle sdělení zákonného zástupce nebo staršího žáka.

[26] Více viz *Kvalifikační listiny profesorů 1787–1846*, karton č. 65, fond [IV].

[27] Viz dokument se signaturou HB VI 36/13, klášterní knihovna na Strahově. O Janderovu gymnaziálním studiu viz též [Kř1], zejména str. 21, a [40].

Jandera byl každé pololetí od školního roku 1793/1794 do školního roku 1795/1796 zapsán do *Zlaté knihy*[28] gymnázia jako nejlepší žák třetí gramatikální třídy, první humanitní třídy i druhé humanitní třídy.[29]

Byl označován jako *praemiis donari meruerunt* neboli žák, který *si zaslouží být obdarován*, tj. *zaslouží si odměnu*. V některých letech se pro nejlepší studenty ročníku užívalo označení *praemio donati* (obdarováni odměnou).

Hlavní katalogy a výroční zprávy hradeckého gymnázia neobsahují v době Janderova studia informace o bydlišti žáka, jeho zákonném zástupci apod. Nejsme tedy schopni spolehlivě doložit, kde Jandera bydlel a kdo byl jeho ochráncem. Patrně využíval, jak již bylo uvedeno, podporu svého strýce Jana Kučery, bohatého a vzdělaného hradeckého kupce.

Jandera studoval na hradeckém gymnáziu i řečtinu, jejíž výuka byla v humanitních třídách přesunuta mezi nepovinné předměty. Z doby jeho studia nejsou dochovány katalogy pro tento předmět, výuka řečtiny je však uváděna ve výročních zprávách gymnázia a na vysvědčeních studentů. Jandera byl ve čtvrtém a pátém ročníku (v *rhetorice* a *poesii*) nejlepším studentem řečtiny v ročníku, byl hodnocen jako *exelluerunt*, tj. vynikající, nebo *exelluit*, tj. výjimečný.[30]

V *kvalifikačních listinách profesorů 1787–1846* není v době Janderova studia kolonka pro jméno vyučujícího řeckého jazyka vyplněna, výuku řečtiny patrně vedl vyučující dané třídy. Pro malý počet studentů nebo soukromou výukou mohl být výukou řečtiny pověřen František Wihan.[31]

Zdá se být zjevné, že na Janderův celoživotní zájem o historii a na jeho vztah k rodnému kraji měli značný vliv jeho gymnaziální profesoři.

Vzhledem k tomu, že Jandera byl vynikající student pocházející z nepříliš bohaté rodiny, byl v první až čtvrté třídě osvobozen od placení školného a v pátém ročníku pobíral tzv. královské stipendium.

Jméno Jandera mělo na hradeckém gymnáziu skvělý zvuk, neboť kromě Josefa zde studovali i jeho čtyři mladší bratři. Josef byl prvním (od roku 1791 do roku 1796), po něm od roku 1796 do roku 1801 Jan, od roku 1799 do roku 1804 František, od roku 1803 (patrně) do roku 1808 Václav a od roku 1805 do roku 1810 Gothard. Všichni studovali s vynikajícími výsledky, Jan i Gothard patřili

---

[28] *Zlatá kniha 1794–1844 Caes. Reg. Gymnasium. Reginae-Hradecense*, kniha č. 545, fond [IV]. Mohutná kniha vázaná v bílé kůži a opatřená zlatým nápisem nebyla až do roku 1818 řádně vedena. Zápisy byly neúplné, případně byly psány na volných papírech, které nejsou číslovány. Pečlivé zápisy začínají až roku 1818.

[29] Nejlepší studenti ve třídě *syntax* viz třetí zápis z 21. 1. 1794 (str. 1) a druhý zápis z 16. 7. 1794 (str. 4).
Nejlepší studenti ve třídě *rhetorica* viz první zápis z 20. 3. 1795 (str. 7) a první zápis z 10. 8. 1795 (str. 8).
Nejlepší studenti ve třídě *poesie* viz první zápis z 12. 1. 1796 (str. 9) a druhý zápis z 2. 7. 1796 (str. 9).

[30] Viz Janderovo hodnocení ve výročních zprávách a jedno dochované vysvědčení v konvolutu sgn. HB VI 36 uloženém v knihovně kláštera na Strahově.

[31] Viz *Kvalifikační listiny profesorů 1787–1846*, karton č. 65, fond [IV].

mezi nejlepší žáky ročníku, tj. mezi *praemio donati*. Připomeňme, že Josef zahájil studia v 15 letech, Jan v 16 letech, František před 15. rokem, Václav ve 14 letech a Gothard rovněž ve 14 letech. Studia Jana, Františka, Václava a Gotharda se překrývala, tj. starší bratr mohl dohlížet na mladšího a případně mu pomáhat se studiem i s každodenními problémy studentského života. Jméno Jandera bylo nepřetržitě přítomno na hradeckém gymnáziu od roku 1791 do roku 1810, tj. po dvacet let. Pravidelně zaznívalo na poradách profesorského sboru, když se hovořilo o vynikajících žácích.[32]

Gymnaziální studium pěti synů (ze šesti) rozhodně nebylo na konci 18. a na počátku 19. století běžné ani u bohatších a vzdělanějších městských rodin. Je pozoruhodné, že nepříliš bohatý hořický perníkář Josef Jandera vyslal ke studiím a dokázal na nich udržet pět ze sedmi svých dětí (šest chlapců a jedna dívka, která však tehdy nemohla studovat). Patrně zde svoji úlohu sehrála i Josefova manželka Markéta, rozená Kučerová, která uměla číst, psát a počítat, byla schopna psát dopisy i zápisy do rodinné kroniky. Pocházela z rodiny, která vzdělání věnovala velkou pozornost a cenila je. Janderova rodina se v Hořicích úspěšným studiem svých dětí zařadila mezi výjimečně vzdělané rodiny.

4. Na Filozofické fakultě pražské univerzity

Po ukončení gymnaziálních studií v Hradci Králové odešel Josef Jandera do Prahy a zahájil na podzim roku 1796 ve dvaceti letech studium na Filozofické fakultě pražské univerzity, která byla v té době povinnou „přípravkou“ ke studiu na tzv. vyšších fakultách, právnické, lékařské a teologické. Poznamenejme, že Jandera patřil spíše ke starším studentům, neboť měl proti ostatním dvou až pětileté zpoždění již při vstupu do gymnázia, a stejné zpoždění později při příchodu na Filozofickou fakultu.

Janderovo studium na Filozofické fakultě proběhlo v období ovlivněném zásadní reformou univerzity, která přišla v roce 1784. Na jejím základě do jisté míry pominula církevní cenzura výuky, definitivně skončila výsada výuky v latinském jazyce a nastal postupný přechod k výuce v německém jazyce. Potřeba změny vyučovacího jazyka byla vyvolána praktickými důvody zdůrazňovanými osvícenstvím – rozvoj přírodních věd a techniky a s ním spjatá potřeba výchovy většího počtu vzdělaných odborníků, potřeba nové odborné terminologie apod. K tomu přistupovala snaha o centralizaci *Rakouské říše* vyžadující jediný jazyk, němčinu. K přechodu k němčině jako k vyučujícímu jazyku vedl i problém s nedostatečnou znalostí latiny absolventů gymnázií.

Výuka některých předmětů v německém jazyce se na pražské univerzitě objevovala již od šedesátých let 18. století, jednalo se však pouze o ojedinělé pokusy a tolerované modernizační snahy (viz např. K. J. Seibt). Proti legalizaci výuky v německém jazyce byli původně hlavně jezuité. Po zrušení jejich řádu nesou-

[32] Více o studiu Janderových bratrů viz *Hlavní katalogy Gymnázia v Hradci Králové* (uloženy ve fondu [IV]) a tištěné výroční zprávy Gymnázia v Hradci Králové, jejichž latinské názvy se v letech 1791 až 1810 více či méně měnily.

hlasili s výukou v němčině zejména ti, kdo byli proti vídeňské centralizaci, z níž vyplývala germanizace celé Rakouské říše. Například profesor František Martin Pelcl (1734–1801) poukazoval na to, že na pražské fakultě studují Češi, Poláci, Maďaři, Italové, Irové aj., pro které je němčina cizím jazykem a přináší jim na rozdíl od německy mluvících studentů značné těžkosti. Latinu považoval za univerzální jazyk a současně za cizí jazyk pro všechny národy – tvrdil, že její užívání jako vyučovacího jazyka nastavuje všem studentům stejné počáteční podmínky. Zavedení výuky v německém jazyce Pelcl považoval za nevhodnou germanizaci školy.

Studijní řád z roku 1784 zaváděl na filozofických fakultách v prvním až třetím ročníku systém povinných předmětů, zkoušek, placení školného, osvobození od školného pro chudé studenty a vyplácení stipendií potřebným talentovaným studentům. Zkoušky ze všech předmětů museli skládat všichni studenti, kteří byli osvobozeni od školného, pobírali stipendia nebo chtěli mít bezproblémový přístup na vyšší fakulty. V prvním a druhém ročníku byla výuka zaměřena na zvládnutí povinných předmětů, ve třetím si studenti mohli povinnou výuku doplňovat výběrem z předmětů volitelných.

Přednášky probíhaly denně, kromě čtvrtka a neděle. Dopoledne bývaly dvě hodiny a odpoledne rovněž dvě hodiny (v úterý se vyučovalo jen dopoledne), tj. týdenní povinná výuka byla v rozsahu 18 hodin. Dopoledne měly být vyučovány předměty „vyžadující přemýšlení“ (logika a matematika). V Praze nebyl tento požadavek striktně dodržován; dávala se přednost dohodě profesorského sboru. Školní rok začínal v říjnu a končil v červnu, v březnu a v červenci byly semestrální zkoušky. Výuku přerušovaly různé náboženské svátky, oslavy panovnického rodu, velikonoční a letní prázdniny.

Reforma v roce 1784 posílila výuku matematiky, základů přírodních věd a filozofie na úkor klasických jazyků a tzv. „krásnověd“. Studium mělo „bystřit rozum a úsudek a zjemňovat vkus studentů“, mělo jim vštípit potřebné pracovní a studijní návyky a upevnit jejich všeobecné znalosti. Po reformě elementárního a středního školství začali na univerzitu na konci 18. století přicházet studenti s lepšími znalostmi matematiky a přírodních věd, jejich výuka mohla tedy jít do větší hloubky. Důraz byl kladen na aplikace poznatků (obchodní počty, úrokový počet, zeměměřictví, základy mechaniky, stavitelství, technologie apod.).

Reforma přinesla také první univerzitní světské profesory (neboli *laiky*) a vedla též k navýšení počtu řádných profesorských míst (devět stolic) a zvýšení počtu volitelných předmětů. Po reformě bylo možno jako volitelné předměty vybírat fyzikální zeměpis, základy meteorologie a astronomie s praktickými cvičeními na hvězdárně a v terénu, vyšší matematiku, přírodopis (botanika, technologie), inženýrské vědy, zemědělské vědy, český jazyk, pomocné vědy historické apod. Ve výběrových přednáškách bylo možno jít do větší hloubky, probírat nejnovější výsledky výzkumů a užívat vlastní učební texty a další pomůcky. Někteří pedagogové (mimořádní profesoři, doktoři, lektoři) měli velkou část svého úvazku právě ve volitelných předmětech.

Výše uvedené důsledky reformy byly z hlediska vývoje výuky a vědecké práce velmi přínosné. Na druhé straně je nutno připomenout, že na konci devadesátých let 18. století, kdy Jandera studoval na Filozofické fakultě, doznívala obměna sboru, kterou nastolily reformy, a výuka již jela v zajetých kolejích bez velkých změn a inovací. Laičtí profesoři většinou pocházeli z německého prostředí, z německých rodin, měli německé vzdělání a až na drobné výjimky (Pelcl, Vydra) neměli zájem o probouzející se obrozenecké aktivity českého národa.[33]

Ve školním roce 1796/1797 Jandera studoval čtyři povinné předměty prvního ročníku: *Logika* (5 hodin), *Čistá matematika* (5 hodin), *Klasická literatura* (2 hodiny) a *Přírodopis* (*Naturgeschichte*, 6 hodin). Nezapsal si *Pomocné vědy historické* (diplomatiku a heraldiku, 2 hodiny). V každém předmětu se hodnotilo *Fortgang*, *Fleiß*, *Sitten* (pokrok, píle, morálka). Jandera obdržel v zimním i letním semestru 12× nejlepší možnou známku – *eminens*. Pobíral státní stipendium ve výši 80 zlatých ročně, které mu usnadňovalo život v Praze.[34]

Logiku neboli *filozofii* vyučoval profesor Karel Jindřich Seibt, *čistou matematiku* profesor Stanislav Vydra, *klasickou literaturu* profesor August Gottlieb Meissner a *přírodopis* profesor Vincenc Blaha.

Karel Jindřich Seibt (Karl Heinrich Ritter von Seibt, 1735–1806), osvícenský kněz a filozof, získal své vzdělání u piaristů a na pražské a lipské univerzitě. V Praze vyučoval estetiku, pedagogiku, filozofii, praktickou morálku, německou literaturu a církevní dějiny. Jako jeden z prvních přednášel německy. Podílel se na reformě Filozofické fakulty pražské univerzity i na reformě výuky na čtyřech pražských gymnáziích. Ovlivnil mnohé české obrozence (Dobrovský, Jungmann). V době Janderova studia byly již Seibtovy přednášky patrně za zenitem doby, neodrážely nové filozofické směry a podněty.

Stanislav Vydra (1741–1804), český katolický kněz, původně člen řádu jezuitů, univerzitní profesor matematiky, byl národním buditelem, milovníkem českého jazyka a historie, nadaným malířem a obdivovaným pedagogem. Patřil mezi významné představitele první etapy českého národního obrození. Měl, jak v následujícím textu uvidíme, zásadní vliv na Janderovo univerzitní studium, odborné zájmy a budoucí pedagogické povolání.

August Gottlieb Meissner (též Meißner, 1753–1807) přišel do Prahy roku 1785 po studiích ve Wittenbergu a Lipsku. Stal se profesorem krásných věd, morálky, estetiky a pedagogiky a současně profesorem klasické literatury, řecké a latinské filologie. Byť klasický filolog, podporoval výuku v německém jazyce. Jeho přednášky vzbudily zájem o Gottholda Ephraima Lessinga (1729–1781),

[33] O vývoji výuky na Filozofické fakultě pražské univerzity a zásadních reformách viz [Pt].

[34] O Janderově studiu viz katalogy posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy *Klassenverzeichniss sämmtlicher Schüler der Philosophie nach der I^{ten} Semestralprüfung 1797* a *Verzeichniss der sämmtlichen Schüler der Philosophie. An der Universität in Prag. Nach der II^{ten} Semestralprüfung im Jahre 1797*, viz fond [VIII], inv. č. 383. O stipendiu viz *Verzeichniss sämmtlicher Stiftlinge und Stipendisten ... nach der I^{ten} Semestralprüfung 1797*, fond [VIII], inv. č. 384.

německého básníka, literárního a divadelního kritika, spisovatele, filozofa a dramatika, o moderní evropskou osvícenskou literaturu a novodobou německou literaturu. Výklad klasické literatury doplňoval četbou a rozborem děl, estetiku vykládal jako disciplínu důležitou pro formování názorů na svět. Silně ovlivnil mladé české studenty; například Antonín Jaroslav Puchmajer (1769–1820) podle jeho příkladu založil *novočeskou básnickou školu*.

Vincenc Blaha (von Blaha, Bláha, nar. 1764), český univerzitní pedagog a „hudební vynálezce" (zdokonalil piano, vytvořil orchestrion aj.), vyučoval přírodopis obohacený o fyzický popis Země a základy technologií. Za vylepšení piana byl prý povýšen do šlechtického stavu.

V následujícím školním roce 1797/1798 Jandera studoval pět povinných předmětů druhého ročníku – *Přírodověda* (*Naturlehre*, 10/8 hodin), *Aplikovaná matematika* (5 hodin), *Klasická literatura* (2 hodiny), *Všeobecná historie* (2 hodiny) a *Pomocné vědy historické* (archeologie a numismatika, 3/2 hodiny). V každém předmětu se jako v prvním ročníku udílely tři známky (*Fortgang*, *Fleiß*, *Sitten*). Jandera obdržel v zimním i letním semestru 15× *eminens*.[35] Také ve druhém ročníku pobíral Jandera státní stipendium ve výši 80 zlatých ročně.[36]

Přírodovědu vyučoval profesor Franz Schmidt, *aplikovanou matematiku* profesor Stanislav Vydra, *klasickou literaturu* profesor August Gottlieb Meissner, *dějepis* profesor Karl Joachim Maria von Bocklet a *pomocné vědy historické* profesor František Steinský. Představme nyní stručně tyto profesory, kteří výrazně ovlivnili Janderovo vzdělání.

Franz Schmidt (1764–1814), profesor fyziky, vyučoval v některých letech i aplikovanou matematiku a fyzikální chemii. V letech 1789 až 1814 vedl tzv. *stolici přírodovědy s experimenty, užité matematiky a fyzikální chemie*. Výklad fyziky doplňoval zajímavými a oblíbenými experimenty.

Karl Joachim Maria von Bocklet (1759–1804), profesor dějin, své vzdělání získal na vídeňské univerzitě, kde obhájil doktorát filozofie. V letech 1786 až 1796 vyučoval tzv. dějiny německé říše na lyceu v Linci. Roku 1796 získal na pražské univerzitě uvolněnou stolici obecných dějin, poté co byl předčasně penzionován historik Ignác Cornova (1740–1822), jezuita, kněz, osvícenský kritik a sympatizant Velké francouzské revoluce, který byl nepohodlný vídeňské vládě. Bocklet nebyl u studentů příliš oblíbený, neboť prý po nich vyžadoval důkladné až encyklopedické zvládnutí vyložené látky. Podle jeho současníků vedlo jeho

[35] Uvedené časové dotace se liší, první je podle oficiálních seznamů přednášek, druhá podle historie Filozofické fakulty [Pt]. Přitom ani jeden součet nedává 18 hodin. Steinského přednášky si řada studentů nezapisovala. Patrně nemusely být nutně zapsány, ale nebyly výběrovými přednáškami.

[36] O Janderově studiu viz katalogy posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy *Verzeichniss der sämmtlichen Schüler der philosophischen Wissenschaften. An der Universität zu Prag. Nach der ersten Semestralprüfung im Jahre 1798* a *Verzeichniss der sämmtlichen Hörer der Philosophie. An der Universität zu Prag. Nach der zweiten Semestralprüfung. Im Jahre 1798*, fond [VIII], inv. č. 385.

působení na fakultě k poklesu významu stolice obecných dějin, jeho přednášky byly konzervativně laděné, vzdálené osvícenským idejím, ale plně vyhovovaly vídeňské vládě. Bockletovou nejvýznamnější prací je monografie *Einleitung in die allgemeine Welt- und Völkergeschichte für Studierende.*[37] Jandera musel jistě litovat, že nemohl poslouchat historické přednášky Cornovovy.

František Steinský (též Steinsky, 1752–1816) byl učitelem přírodopisu a krasopisu na pražské normální škole, od roku 1785 do roku 1816 zastával navíc místo mimořádného univerzitního profesora pomocných věd historických, které tehdy zahrnovaly výklad diplomatiky a heraldiky v prvním ročníku, starožitností (archeologie) a numismatiky ve druhém ročníku. V osmdesátých letech 18. století patřil mezi výrazné zastánce lidských práv a svobod, měl pokrokové návrhy reforem školství, prosazoval vzdělávání žen a zajištění výchovy dětí ze sociálně slabého prostředí (chudina a sirotci). Proslulé byly jeho statě v časopisu *Monatliche Beyträge zur Bildung und Unterhaltung des Bürgers und Landmannes.* Od poloviny devadesátých let 18. století patřil ke konzervativním „zpátečníkům", nezaujaly ho myšlenky Velké francouzské revoluce ani osvícenství. Jeho přednášky byly prý suché a nudné, neoslovovaly mladé studenty a netěšily se jejich zájmu. Jandera znalosti z pomocných věd historických jistě plně využil a rozvinul při svém pozdějším historickém bádání o Miletínu a Hořicích.

Ve školním roce 1798/1799 Jandera studoval pět předmětů třetího ročníku: *Metafyzika a morálka* (5 hodin), *Krásné vědy* (estetika, rétorika, poetika, 5 hodin), *Všeobecná historie* (4 hodiny), *Praktická matematika* (3 hodiny) a *Technologie* (2 hodiny). V každém předmětu se opět hodnotily tři složky (*Fortgang*, *Fleiß*, *Sitten*), Jandera obdržel v zimním i letním semestru 15× *eminens.*

Metafyziku a morálku vyučoval profesor Karel Jindřich Seibt, *krásné vědy* profesor August Gottlieb Meissner, *dějepis* profesor Karl Joachim Maria von Bocklet, *praktickou matematiku* profesor František Antonín Leonard Herget a *technologii* profesor Vincenc Blaha.

František Antonín Leonard Herget (1741–1800) byl český matematik a inženýr, který studoval na pražské univerzitě i na stavovské inženýrské škole (později polytechnika, technika, dnes ČVUT). V roce 1767 byl jmenován profesorem inženýrských věd na stavovské inženýrské škole. Učil aritmetiku, geometrii, trigonometrii a základy techniky. Od roku 1784 také přednášel praktickou matematiku na pražské univerzitě. Na Malé Straně v Praze nedaleko Vltavy vybudoval velkou prosperující cihelnu, podílel se na opravách kostelů a přestavbách klášterů, na bourání Betlémské kaple, na stavbě všeobecné nemocnice aj. Zasadil se též o vybudování pražské kanalizace. V čase Janderova studia vedl v rámci praktické matematiky volný cyklus přednášek z geometrie a statiky, který doplňoval praktickými měřeními v terénu. Někteří studenti si tento předmět nezapisovali.

[37] Erstes Heft, Gottlieb Haase, Prag, 1804, 2+lxviii+203 stran.

I ve třetím ročníku filozofických studií Jandera pobíral státní stipendium ve výši 80 zlatých ročně.[38]

Janderovým spolužákem a přítelem z filozofických studií byl Bernard Bolzano (1781–1848), který byl o pět let mladší. V době jejich seznámení bylo Janderovi dvacet let a Bolzanovi pouhých patnáct. Bolzano, rodilý Pražák, neměl žádné „studijní" zpoždění ve srovnání s „venkovanem" Janderou. Bolzano měl rovněž vynikající prospěch ve všech předmětech. Na rozdíl od Jandery si ve druhém ročníku nezapsal pomocné vědy historické. Jinak studovali ostatní předměty společně. Vzhledem ke svému sociálnímu původu Bolzano nepobíral žádné stipendium.[39]

Z doby Janderova studia bohužel neexistují seznamy posluchačů volitelných předmětů. Nejsme tedy schopni doložit ani vyvrátit, zda Jandera sledoval některé volitelné přednášky z vyšší matematiky profesora Františka Josefa Gerstnera, přednášky z astronomie profesora Antonína Strnada či adjunkta Aloise Martina Davida, z českého jazyka profesora Františka Martina Pelcla, z meteorologie profesora Antonína Strnada, z chemie a fyzikální chemie profesora Franze Schmidta, z latinské poezie profesora Augusta Gottlieba Meissnera, z botaniky profesora Jana Christiana Mikana (1769–1844) apod. Totéž se týká Bernarda Bolzana.[40]

Jak víme, Jandera pocházel z rodiny hořického perníkáře, která mu nemohla zajistit finance potřebné na studium a život v Praze. Pavel Křivský, znalec Janderovy literární pozůstalosti, o počátku Janderových univerzitních studií napsal:

... odkázán sám na sebe a nemaje nikoho, kdo by mu pomáhal. Začátky v Praze byly těžké a jedině proto, že se ho ujala matka jeho spolužáka Hubingera, vdova po kočím, mohl se v Praze udržet. Na tuto svoji dobrotitelku Jandera vždycky velmi vděčně vzpomínal a ještě jako profesor ji pravidelně navštěvoval.
([Kř1], str. 21)[41]

---

[38] O Janderově studiu viz katalogy posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy *Klassenverzeichniss der sämmtlichen Hörer der Philosophie an der Universität zu Prag. Nach der ersten Semestralprüfung im Jahre 1799* a *Verzeichniss der Hörer der Philosophie. Nach der II^{ten} Semestralprüfung. Im Jahre 1799*, které jsou uloženy ve fondu [VIII], inv. č. 385. O stipendiu viz *Klassenverzeichniss der sämmtlicher Stiftlinge und Stipendisten ... 1799*, fond [VIII], inv. č. 385.

[39] Viz výše zmíněné katalogy posluchačů Filozofické fakulty pražské univerzity za roky 1796/1797 až 1798/1799, fond [VIII]. Poznamenejme, že ve školním roce 1799/1800 Bolzano nenastoupil společně s Janderou ke studiu na teologické fakultě. Patrně ještě studoval vyšší matematiku, logiku a filozofii jako privátní student jednotlivých univerzitních profesorů. Janderovo a Bolzanovo přátelství dobře ukazuje Janderův deník z let 1799 až 1801 uložený v knihovně kláštera na Strahově, sgn. DB V 39.

[40] Více viz *Verzeichniss ordentlichen und außerordentlichen Vorlesungen, welche an der k. k. Universität zu Prag ...*, 1796/1797 až 1798/1799, fond [VIII].

[41] František Pavel Křivský (1912–1989), český katolický kněz a premonstrát, pracoval po opuštění řádu, kněžské služby a katolické víry jako archivář. Zajímal se o filozofii, historii a výchovu mládeže. Byl aktivním členem skautu a současně i komunistou. Po druhé světové válce působil jako archivář ministerstva vnitra, angažoval se ve skautském *Junáku*,

Blízkou Křivského spolupracovnicí (podle některých pramenů manželkou) byla Marie Pavlíková (1920–1995), archivářka hlavního města Prahy, historička, odbornice na teologii a dějiny univerzitního knihovnictví a překladatelka z němčiny.[42]

Janderův spolužák Franz Hubinger studoval v zimním semestru 1796/1797 první ročník Filozofické fakulty pražské univerzity. Byl průměrným studentem, v logice, matematice a klasické literatuře obdržel všechna hodnocení *1* (*primam*, tj. dobře), pouze v přírodovědě byl hodnocen známkou *e* (*eminens*). Pomocné vědy historické si podobně jako mnoho jiných studentů nezapsal. V letním semestru 1796/1797 studia zanechal.[43] Jeho studijní neúspěch nevedl k přerušení vzájemných kontaktů a přátelství s Janderou.

Katalogy studentů z té doby bohužel neobsahují informace o studentově pražském bydlišti, takže nevíme, kde Jandera za studia na Filozofické fakultě v Praze bydlel.

Na změnu Janderovy situace měl vliv Matěj Javůrek, bývalý jezuita, Janderův gymnaziální profesor, který se dobře znal se Stanislavem Vydrou, univerzitním profesorem matematiky a rovněž bývalým jezuitou. Javůrek Janderovi doporučil, aby Vydru kontaktoval a požádal ho o pomoc. Jandera se nejprve bál Vydru oslovit. Když však poznal jeho vztah ke studentům, dodal si odvahu, navštívil ho, seznámil ho se svým původem, situací a zájmy. Vydra poskytl účinnou pomoc, jak výstižně popsal Křivský na základě studia Janderovy rukopisné pozůstalosti:

... Postaral se, aby Jandera dostával obědy u křižovníků a když blíže poznal nadaného a snaživého studenta, když se přesvědčil o jeho znalostech z českých dějin i z historie rodného kraje a objevil jeho matematické nadání, učinil jej svým famulem a ubytoval jej ve svém bytě v bývalém Svatováclavském semináři v nynější Husově ulici na Starém Městě pražském. Jandera, pečlivý, až pedanticky přesný, psal Vydrovi i jiným profesorům katalogy posluchačů, vypi-

---

kde rozvíjel prokomunistickou činnost. V roce 1949 stanul v čele komise pro práci s mládeží ve *Svazu občanů bez vyznání*, který začal zakládat kroužky mládeže, z nichž vyrostlo hnutí *Kruh*. V padesátých letech se stal režimu nepohodlný, roku 1952 byl uvězněn a ve vykonstruovaném procesu odsouzen na doživotí. Ve vězení byl považován za důležitého činovníka *Junáka*, mezi spoluvězni měl výbornou pověst, pořádal pro ně tajné filozofické přednášky, avšak současně spolupracoval se státní bezpečností a patřil mezi vězeňské donašeče. Roku 1965 byl propuštěn, pracoval jako skladník a později jako archivář *Památníku národního písemnictví*. Zabýval se historií premonstrátského řádu, životem a dílem některých českých filozofů a teologů 19. století. Jeho přednášky z vězení v Leopoldově vyšly ve sborníku *Filosofie za mřížemi* (viz [Po]).
Janderův pobyt u vdovy Hubingerové dokládá jeho deník z let 1799 až 1801 uložený v knihovně kláštera na Strahově, sgn. DB V 39.

[42] Pavlíková přeložila Bolzanův životopis, opatřila jej doplňujícími vysvětlivkami, ediční poznámkou a doslovem. Viz [Bo2].

[43] Více viz katalogy posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy *Klassenverzeichniss sämmtlicher Schüler der Philosophie nach der I^{ten} Semestralprüfung 1797* a *Verzeichniss der sämmtlichen Schüler der Philosophie. An der Universität in Prag. Nach der II^{ten} Semestralprüfung im Jahre 1797*, fond [VIII], inv. č. 383.

soval vysvědčení, která Vydra jen opatřoval svým podpisem, psal mu pozvánky pro rektorskou instalaci i pro instalaci do funkce kanovníka kapituly u všech Svatých v Praze, roznášel dopisy, vyřizoval vzkazy, doprovázel Vydru při jeho cestách do strahovského kláštera i do kláštera v Břevnově i při návštěvách u různých akademických a církevních hodnostářů. Vykonával za Vydru i povinnost korepetitora. V roce 1798 a 1799 doprovázel profesora Vydru na prázdninové cestě po Hradecku. ([Kř1], str. 21–22)

Janderův zájem o matematiku probudil bezesporu právě Vydra, jehož přednášky si prý oblíbili i studenti, kterým matematika moc nešla, neboť byly zpestřovány příběhy z české historie. Premonstrát Vilém Alois Ondráček o Vydrově vlivu na Janderu napsal:

… Byl jedním z jeho „miláčků“, „dimidium animae“, „Gaudium et corona vitae.“ … Slova přednášek vlastence Vydry, plna dramatického napětí, padla u Jandery na půdu dobrou. ([On2], str. 106)[44]

Vydra měl rozhodující vliv na Janderovu celoživotní pedagogickou dráhu, na jeho rozsáhlé humanistické vzdělání i široké zájmy. Výstižně to charakterizují následující slova Pavla Křivského:

Sblížení s profesorem Vydrou bylo pro mladého Janderu neobyčejně cenné, neboť rozhodlo o celém jeho budoucím životě i o jeho vědecké dráze. U Vydry získal Jandera rozsáhlé znalosti z českých dějin, seznámil se u něho s dílem Bohuslava Balbína,[45] *jehož byl Vydra velkým ctitelem a k němuž se hlásil nejen jako k vlastenci a výtečnému historickému spisovateli, ale i jako k slavnému rodáku a krajanovi. Jandera mohl používat rozsáhlé knihovny Vydrovy a jeho příznivec mu také sám knihy ke studiu doporučoval. Na jeho radu četl Jandera, jak si do svého zápisníku zapsal, Bossueta a Fenelona.*[46] *Vydra však vedl Janderu*

[44] Latinské sentence: „polovina duše“, tj. spřízněná duše, a „Radost a koruna života“.

[45] Bohuslav Balbín (1621–1688), rodák z Hradce Králové, historik, hagiograf, literát, kněz a jezuita, byl učitelem na jezuitských školách. Na jedné straně se účastnil pobělohorské rekatolizace, na druhé straně byl vlastencem, který si uvědomoval nebezpečí, které hrozilo českému jazyku a kultuře. Ve své době se řadil mezi významné obhájce českého jazyka a přední osobnosti českého baroka. Zabýval se českou historií, historií jezuitského řádu, církevními dějinami, životy svatých a významných církevních představitelů, poetikou a rétorikou. Na jedné straně byl obhájcem katolicismu, loajálním k habsburskému rodu, na druhé straně byl vlastencem, miloval český jazyk, kulturu a historii, otevřeně vystupoval na jejich obranu a kritizoval odrodilou šlechtu i vládní politiku snažící se o germanizaci. Tím popuzoval své nadřízené i cenzuru. Jeho dílo inspirovalo obrozence 18. století.

[46] Jacques-Bénigne Bossuet (1627–1704), francouzský duchovní, teolog, spisovatel a dvorní kazatel krále Ludvíka XIV. (1638–1715), byl zastáncem katolicismu a absolutismu, jedním z význačných představitelů francouzského klasicismu, kritikem protestantismu a mystického pojetí víry.
François de Fénelon (1651–1715), francouzský duchovní, teolog, spisovatel, dvorní vychovatel Louise de France (1682–1712), vévody Burgundského a vnuka Ludvíka XIV., byl silně filozoficky a mysticky založený literát.
Bossuet a Fénelon se proslavili nejen svými náboženskými díly, ale především teologicko-filozofickým sporem o povaze mystiky a křesťanské dokonalosti. Fénelonovy názory odsoudil papež Inocenc XII. (1615–1700). Fénelon jeho stanovisko uznal, stáhl se z veřejného života a zůstal věrný církvi. Četba jejich děl mohla být pro Janderu zajímavou zkušeností.

i k tomu, aby studoval Eulera a klasickou matematickou literaturu a vychovával si z něho – snad bez přímého úmyslu – svého nástupce. Velký význam měly pro mladého studenta dlouhé rozhovory, které s ním vedl profesor Vydra a jejichž data si zapisoval. Na Janderu působila velkým dojmem Vydrova sbírka rytin a zejména vlastní Vydrovy kresby, o nichž se rozhovořil ještě po létech v roce 1816 ve vzpomínkové řeči, kterou měl při odhalování Vydrova pomníku v Klementinu. Vzpomínal, jak u něho viděl jeho vlastní kresby hradů, města a skal na Jičínsku, které si Vydra vykreslil, když působil v jičínské jesuitské koleji, vzpomínal na jeho kresby Rychnova nad Kněžnou, na kresbu hradecké pevnosti s rodným domkem Vydrovým, na portrét Vydrova učitele Josefa Steplinga,[47] *na podobiznu osvícenského filosofa Christiána Wolfa a čínského myslitele Konfucia,*[48] *které Vydra nakreslil a rád svým žákům ukazoval. Na Janderu působil i vřelý vlastenecký cit Vydrův, jeho básnické nadání, kazatelská ohnivost a také jeho lidumilnost. Vydra se mu stal životním ideálem a vzorem. I když se povahově od sebe lišili – nadšená a vroucí povaha Vydrova a strohá a přesná povaha Janderova – přijal Jandera Vydrovu metodu i způsob výuky, udržel si po celý život vřelý zájem o historii, zůstal upřímně cítícím Čechem a snažil se naplnit Vydrův odkaz i v sociálním cítění a v porozumění pro hmotné starosti studentů.*
([Kř1], str. 22)[49]

Jandera, jak jsme již výše uvedli, byl pečlivý, pilný a talentovaný student, který měl výborný prospěch ze všech předmětů, které si zapsal na Filozofické fakultě pražské univerzity. Kromě studia a úkolů, jimiž ho pověřoval Vydra, četl knihy z Vydrovy soukromé knihovny a rád se procházel po staré Praze.

Jandera si Vydry velmi vážil, ctil jeho odkaz, památku a dílo. Například v roce 1821 si do svého diáře přenesl některé zápisky svého profesora a ochránce. K 13. lednu připojil poznámku, že Vydra ve dnech 13. až 21. ledna 1799 naměřil extrémní mrazy až $-23\frac{2}{10}$ °R neboli -29 °C. K 22. lednu si poznamenal, že Vydra si 22. ledna 1803 do diáře zapsal, že na doporučení lékařů kvůli silně zhoršenému zraku přestal přednášet a že Jandera od 28. ledna začal suplovat jeho přednášky v „Logice“ a od 29. ledna i jeho přednášky ve „Fyzice“. Během roku si Jandera k několika datům připsal další vzpomínky na roky 1794 až 1803, které se vztahovaly k Vydrovi, k jejich setkávání apod.[50]

---

[47] Joseph Stepling (1716–1778), profesor fyziky a ředitel matematicko-fyzikálních studií na pražské univerzitě, byl od roku 1733 členem jezuitského řádu. Ve výuce prosazoval experimentální fyziku místo zastaralé fyziky aristotelské, patřil k obdivovatelům Newtonova, Wolffova a Eulerova díla. Zasloužil se o založení hvězdárny v Klementinu, kterou nechal vybavit špičkovými přístroji, a o zahájení systematických meteorologických pozorování v Klementinu. Věnoval se také astronomickým a geofyzikálním měřením. Sepsal několik fyzikálních a matematických spisů v latině a němčině.

[48] Christian Wolf (Wolff, 1679–1754), německý filozof, matematik a osvícenec, působil na univerzitách v Halle a Marburgu, následně byl poradcem ruského cara Petra I. Velikého (1672–1725). Výrazně ovlivnil vývoj akademického vzdělávání, zasloužil se o rozšíření Leibnizových myšlenek v Evropě.
Konfucius (asi 551 až 479 př. n. l.), čínský filozof a učitel, položil základy etiky, vzdělávacího systému i státní filozofie starověké Číny.

[49] O Janderově hlubokém a přátelském vztahu k Vydrovi viz též [40].

[50] Viz Janderův diář z roku 1821 (sgn. DH V 63) uložený v knihovně kláštera na Strahově.

Během studií Jandera uzavřel pevná přátelství s Aloisem Vydrou (1773–1847), synovcem Stanislava Vydry, budoucím právníkem a zemským advokátem, s Janem Křtitelem Stoppanim (Karl Anton Stoppani) a Bernardem Bolzanem. Janderovy osobní deníky z doby studia i doby pozdější, které se dochovaly v jeho rukopisné pozůstalosti v knihovně premonstrátského kláštera na Strahově, dokládají výše uvedená přátelství a pravidelné styky takřka po celý život. Například s Bernardem Bolzanem společně studovali matematiku, později také řečtinu, orientální jazyky a vedli dlouhé diskuse o studiu, životě a víře. Se Stoppanim se rozhodli pro kněžskou dráhu a pro život v premonstrátském řádu.[51]

Karl Anton Stoppani (1778–1836) se narodil v Drážďanech, od roku 1783 však žil v Praze, kde vystudoval gymnázium, Filozofickou i Teologickou fakultu. Roku 1800 vstoupil do řádu a přijal řádové jméno Johann Baptist (Jan Křtitel), o dva roky později složil řádové sliby a roku 1803 byl vysvěcen na kněze. Od roku 1804 až do roku 1815 vyučoval hermeneutiku a teologii na premonstrátské škole na Strahově. Roku 1809 získal na pražské univerzitě doktorát teologie a začal na univerzitě přednášet řečtinu, hermeneutiku, Starý i Nový zákon. Roku 1818 byl děkanem Teologické fakulty. Odborně se věnoval biblistice a hermeneutice a skládal básně. Špatný zdravotní stav bohužel silně omezil jeho publikační aktivity. V letech 1816 až 1834 byl novicmistrem strahovského kláštera, na univerzitě i v klášteře měl na starosti výchovu nových řeholníků, kněží i teologů. Byl blízkým přítelem Bernarda Bolzana, jejich kontakty dokládá dochovaná korespondence.[52]

Poznamenejme, že Stoppani studoval na Filozofické fakultě pražské univerzity v letech 1795/1796 až 1797/1798, tj. byl o rok výš než Jandera. Stejně jako on byl výborným studentem, jehož výkony byly hodnoceny známkami *eminens* (pouze v letním semestru roku 1795/1796 profesor Karel Jindřich Seibt hodnotil Stoppaniho výsledky v logice známkou *1*).[53] Na rozdíl od Jandery si Stoppani nikdy nezapsal pomocné vědy historické. Po dobu studia pobíral stipendium 60 zlatých ročně.

---

[51] Více viz [Kř1], zejména str. 22.

[52] Viz [Bo3]. O jeho životě a díle viz heslo *Stoppani Karl Anton*, Allgemeine Deutsche Biographie, 36. díl, Verlag Duncker and Humblot, Leipzig, 1893, 796 stran, heslo o Stoppanim na str. 435. Viz též rukopis [Sch], který obsahuje soupis členů strahovského kláštera od konce 16. století do roku 1804 (poslední zaznamenaný vstup do řádu). Uvádí jméno, místo narození, datum představení v řádu, datum obláčky a datum řeholních slibů, studium, povolání v řádu, delegování do služby mimo klášter, pozici v řádu, úmrtí. Nestránkovaný rukopis je uložen ve fondu [I].
Lohel Schimmel (1779–1806) pocházel z Prahy, do premonstrátského řádu vstoupil roku 1802, o rok později složil řeholní sliby, dokončil studium Teologické fakulty a byl vysvěcen na kněze. Od roku 1804 působil v Mikulovicích jako kněz a kooperátor. Schimmel byl nadaný malíř a kreslíř, vytvářel stínové siluetové podobizny členů řádu a tužkou kreslil různé náměty spojené s řádem (např. Kláštery v Teplé a Doksanech z ptačí perspektivy, pohled na kostel a klášter na Strahově). Roku 1804 byl požádán o namalování plánu kláštera v Louce. Ve výše uvedeném rukopisu [Sch] je zachyceno 13 celostránkových siluetových portrétů členů řádu, které Schimmel osobně znal.

[53] Více viz katalogy posluchačů Filozofické fakulty pražské univerzity za roky 1795/1796 až 1797/1798, fond [VIII].

V letech 1798/1799 a 1799/1800 Stoppani řádně studoval první dva ročníky Teologické fakulty pražské univerzity. Jeho studium bylo hodnoceno známkami *eminens* [pouze v zimním semestru roku 1798/1799 obdržel z přednášky o církevních dějinách v části *Sitten* (morálka) jen *1*]. I v těchto letech pobíral stipendium 60 zlatých ročně. Roku 1800 vstoupil do premonstrátského řádu a následující dva roky 1800/1801 a 1801/1802 studoval třetí a čtvrtý ročník Teologické fakulty jako privatista a člen premonstrátského řádu. Výuku dogmatiky, kanonického a soukromého práva, morální teologie a pastorace absolvoval v klášterním semináři na Strahově, na univerzitě složil pouze předepsané zkoušky, pro zkoušku z pastorace si zvolil německý jazyk. Jeho studijní výkony byly hodnoceny známkami *eminens*.[54] V září roku 1802 byl vysvěcen na kněze.

Poznamenejme, že Jandera a Stoppani se pravidelně stýkali během studií na univerzitě, později v premonstrátském klášteře na Strahově či na univerzitě během svého pedagogického působení. Též si psali.[55]

5. První rok na Teologické fakultě pražské univerzity

Po ukončení studia na Filozofické fakultě se Jandera chtěl věnovat odborné práci v astronomii. Na radu Karla Rafaela Ungara, knihovníka univerzitní knihovny, a Aloise Martina Davida, astronoma a tepelského premonstráta, se zajímal o místo *adjunkta* (pomocník, asistent) na pražské hvězdárně v Klementinu. Neuspěl však, adjunktem se nestal.[56] Přibližme stručně osobnosti těchto dvou významných vědců, Ungara a Davida.

Karel Rafael Ungar (1744–1807), knihovník, historik a editor starých rukopisných textů, je považován za předního představitele českého osvícenství, zemského patriotismu a zakladatele české novodobé historie. Již za studia na městské žatecké škole vedené strahovskými premonstráty byl ovlivněn jejich aktivitami. Roku 1759 proto vstoupil do jejich řádu. Po studiu filozofie a teologie byl v roce 1770 vysvěcen na kněze. Silně se zajímal o osvícenství, stal se svobodným zednářem a roku 1788 premonstrátský řád opustil. Nadále se však angažoval na univerzitní půdě (profesor teologie, děkan Teologické fakulty, rektor univerzity) i ve vědě (člen *Královské české společnosti nauk*). Významně se zasloužil o rozvoj pražské univerzitní knihovny sídlící v Klementinu (dnes Národní knihovna České republiky), v jejímž čele stanul roku 1780.[57]

---

[54] Více viz katalogy posluchačů Teologické fakulty pražské univerzity za roky 1798/1799 až 1801/1802, fond [IX].

[55] Viz např. Stoppaniho nedatovaný dopis Janderovi, v němž Janderovi dává informace o studentu Schmelzerovi a doporučuje postup u zkoušky v rámci platných předpisů. Je zajímavé, že Stoppani dopis napsal latinsky. Dopis je ve fondu [I].
Poznamenejme, že k 4. červnu 1836 si Jandera do diáře poznamenal, že zemřel jeho přítel Stoppani a k 6. červnu přidal informaci o jeho pohřbu; viz diář z roku 1836 (sgn. CK X 73). Podobné informace si Jandera zapisoval jen u členů své rodiny a blízkých přátel.

[56] O Janderově zájmu o astronomii viz [40] a [Kř1], zejména str. 22.

[57] O Ungarově vstupu do řádu viz např. rukopis [Sch].

Alois Martin David (1757–1836), významný astronom, kartograf a fyzik, byl v roce 1805 děkanem Filozofické fakulty a v roce 1816 rektorem pražské univerzity. Na univerzitě vyučoval zejména praktickou astronomii a spravoval hvězdárnu. Díky cestám do zahraničí (Gotha, Drážďany, Mnichov) poznal mimořádně kvalitní astronomická pracoviště, jejich bohatá přístrojová vybavení a výzkumné trendy. Zasloužil se o rozvoj výuky i vědecké práce v přírodních vědách, o rozkvět pražské hvězdárny, o prohloubení astronomického a trigonometrického výzkumu Čech a o rozšíření přírodovědných aktivit *Královské české společnosti nauk* (od roku 1800 byl jejím členem). Členem premonstrátského řádu byl od roku 1780, výrazně přispěl k věhlasu kláštera v Teplé. O Davidovi byly publikovány různé studie věnované jeho odborné práci.

Po neúspěchu s astronomií se Jandera vrhl na studium teologie. Ve školním roce 1799/1800 zahájil studium prvního ročníku Teologické fakulty pražské univerzity. Zapsal si povinné přednášky *Náboženství a církevní dějiny* (10 hodin), *Orientální jazyky* (hebrejština) a *Starý zákon* (10 hodin). Výuka probíhala v podobném režimu jako na Filozofické fakultě, denně kromě čtvrtka a neděle. Dopoledne bývaly dvě přednášky a odpoledne též dvě přednášky v latinském nebo německém jazyce. Povinné předměty vyučovali dva, někdy tři profesoři. Janderovými profesory v tomto ročníku byli Chrysostomus Laurentius Pfrogner a Franz Ullmann. Krátce je představíme.

Chrysostomus Laurentius (Lorenz) Pfrogner (1751–1812) ukončil roku 1774 filozofická studia na pražské univerzitě a získal doktorát filozofie. Vzdělání mu umožnila podpora premonstrátského řádu, do něhož vstoupil roku 1775. Po složení řeholních slibů pokračoval ve studiu teologie na pražské univerzitě. V roce 1788 se stal prefektem filozofických studií v Praze, o dva roky později obhájil doktorát teologie a roku 1791 se na pražské univerzitě stal profesorem církevních dějin. V roce 1796 byl děkanem Teologické fakulty, roku 1802 rektorem pražské univerzity. Roku 1797 byl požádán vídeňským ministrem Jindřichem Františkem hrabětem z Rotterhanu (1738–1809), aby vypracoval plán teologického studia pro rakouské univerzity. Pfrogner měl široké znalosti teologie, ale též matematiky a experimentální fyziky, sepsal několik filozofických spisů a prací věnovaných dějinám církve a výchově. V letech 1801 až 1812 byl opatem premonstrátského kláštera v Teplé, významným způsobem přispěl k jeho rozkvětu a učinil z něj místo, kde vzkvétaly rozmanité vědní obory a kultura.

Franz Ullmann (1759–1841) byl světským knězem, doktorem teologie, profesorem biblistiky a orientálních jazyků (hebrejština, chaldejština, syrština, arabština). Na pražské univerzitě vyučoval až do svého penzionování v roce 1835, tj. více než čtyři desítky let.

Janderovo studium v prvním ročníku bylo hodnoceno známkami *eminens* [pouze v zimním semestru roku 1798/1799 obdržel z přednášky o církevních dějinách v části *Sitten* (morálka) jen *1*]. V tomto roce pobíral stipendium ve výši 80 zlatých ročně, které získal již v roce 1796 (tzv. *Stipendium Regium*).[58]

[58] O Janderově studiu viz katalogy posluchačů Teologické fakulty Univerzity Karlovy

6. Úvahy o vstupu do premonstrátského řádu

V roce 1800 se Jandera rozhodl pro vstup mezi premonstráty, neboť tento řád podporoval vzdělávání a umožňoval vědeckou práci i mimo teologii. Velký vliv na jeho rozhodnutí měl Bohumír Jan Dlabač, ředitel strahovské klášterní knihovny a ředitel strahovského klášterního kůru.

Bohumír Jan Dlabač (Gottfried Johann Dlabacz, Godefridus Joannes Dlabacž, 1758–1820), mimořádně vzdělaný premonstrát, český vlastenec a obrozenec, byl historikem, hudebníkem a hudebním teoretikem, sběratelem rukopisů, grafických listů a hudebních děl. V Praze vystudoval gymnázium, pak se stal fundatistou benediktinského kláštera v Břevnově, kde se mu dostalo kvalitního hudebního školení. Roku 1775 získal místo vokalisty v premonstrátském klášteře na Strahově a následně se začal vzdělávat v pražském premonstrátském teologickém semináři sv. Norberta neboli v *Norbertinu*. To sídlilo při dnes zrušeném kostele sv. Norberta (dnes Revoluční ulice č. p. 655/1). Zde Dlabač absolvoval vzdělání, které bylo alternativní k univerzitnímu studiu vedenému jezuity. Premonstrátské Norbertinum bylo zrušeno císařem Josef II. roku 1783. Budova pak připadla vojsku, později nemocnici a roku 1792 se stala sídlem *Ústavu šlechtičen*. Ten byl uzavřen roku 1918. Roku 1928 byl komplex zbořen a na jeho místě byl v letech 1928 až 1929 postaven funkcionalistický palác *Kotva* pro pobočku všeobecné pojišťovací společnosti ve Vídni.

Dlabač byl roku 1785 vysvěcen na kněze a celý život prožil v kláštěře na Strahově. Nejprve byl písařem a knihovníkem, později se stal ředitelem knihovny a ředitelem kůru. Shromažďoval cenné památky (rukopisy, grafické listy, hudební díla) ze zrušených klášterů. Mezi jeho zásadní díla patří třídílný sborník *Allgemeine historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theile auch für Mähren und Schlesien*,[59] který je vlastně biografickým slovníkem českých výtvarných a hudebních umělců. Stal se důležitým pramenem pro poznání kulturního života v našich zemích od středověku do počátku 19. století. Dlabač též překládal z latiny a němčiny do češtiny.[60]

O dalších lidech, kteří patrně měli vliv na Janderův vstup do premonstrátského řádu, Pavel Křivský napsal:

... Ovlivněn rozhodnutím svého přítele Stoppaniho rozhodl se ke vstupu do premonstrátského kláštera na Strahově. Je pravděpodobné, že na jeho rozhodnutí působil i příklad dvou hořických rodáků, kteří byli členy strahovské kanonie, Expedita Čecha (1759–1808), který byl znamenitým hudebníkem, a Theodoricha Charváta (1758–1808), katechety v Milevsku. Janderovu rozhodnutí pro

---

Klassenverzeichniss der sämmtlichen theologischen Schüler an der prager Universität nach der ersten Semestralprüfung im Jahre 1800 a *Klassifikation der sämmtlichen theologischen Schüler an der prager Universität nach der Finalprüfung im Jahre 1800*, fond [IX], inv. č. 51.

[59] G. Haase, Prag, 1815, 1. díl A–H, xii stran + 684 sloupců, 2. díl J–R, ii strany + 620 sloupců, 3. díl S–Z, ii strany + 448 sloupců.

[60] O Dlabačově životě a díle viz např. [Bť], [Kch], [Pk] a [Pr]. O Dlabačově působení v řádu viz též rukopis [Sch].

vstup do řádu předcházelo několik rozhovorů s profesorem pastorálky, strahovským premonstrátem Marianem Míkou (1754–1816), na něhož se obrátil opět na radu Vydrovu, a o nichž zachoval zprávu ve svých diářích. Poznamenal si v nich, že Míka chválil poměry na Strahově, že mu vypravoval o vědecké tradici v řádu i o porozumění, které mají strahovští opati pro vědecké snahy členů svého řádu a že mu přislíbil přímluvu u nově zvoleného opata Adolfa Šrámka, rozhodne-li se pro vstup do strahovského kláštera. ([Kř1], str. 22)[61]

Jandera vstoupil do premonstrátského řádu za opata Adolfa Josefa Šrámka (1747–1803), který stál v čele kláštera v letech 1800 až 1803, v krátkém období, které bylo ovlivněno doznínáním josefinských reforem a jejich dopadu na klášterní instituce a klášterní život.[62]

Současně s Janderou vstoupil do premonstrátského řádu jeho přítel Jan Křtitel Stoppani a Daniel František Xaver Stieber. Všichni tři byli 28. srpna 1800 Janem Marianem Mikou představeni a doporučeni opatu Šrámkovi.[63]

Pavel Křivský tímto datem patrně mínil nějaké neformální představení, neboť v rukopise Lohela Schimmela je u Jandery, Stiebera i Stoppaniho jako datum oficiálního představení a vstupu do řádu uveden 31. říjen 1800.[64]

Připomeňme, že Jandera vstupoval do řádu v době, kdy se premonstráti v celé Evropě vzpamatovávali z krize vyvolané snahou po jejich likvidaci nebo alespoň omezení jejich vlivu. Na konci 18. století byla v Belgii, Polsku, Německu a Švýcarsku zrušena řada jejich klášterů. Strahovský klášter měl štěstí na schopné opaty a bratry-kanovníky. Podařilo se jim překonat hospodářskou

[61] Expedit František Čech (1759–1808), český hudební skladatel a katolický kněz, byl rovněž členem premonstrátského řádu. Jeho hudební tvorba zahrnovala především duchovní skladby, které byly součástí liturgického života jeho doby. O jeho působení v řádu viz rukopis [Sch].
Theodorik Václav Charvát (1749–1805), český katolický kněz, byl katechetou a členem premonstrátského řádu. Po dokončení studií vyučoval náboženství v Milevsku. Zajímal se o výchovu dětí, povinnosti rodičů a vychovatelů. Jeho pedagogická činnost byla součástí širšího úsilí premonstrátského řádu o vzdělávání a duchovní formaci v českých zemích. Spravoval také klášterní majetek a hospodářské záležitosti, což bylo klíčové pro rozvoj klášterní komunity. V roce 1782 se stal farářem v Mikulovicích u Znojma, kde působil až do smrti, zapojil se i do správy a života obce. V Křivského studii jsou chybně uvedena Charvátova životní data. O jeho působení v řádu viz rukopis [Sch].
Jan Marian Mika (1754–1816), kněz, premonstrát, teolog a pedagog, působil po ukončení univerzitních studií jako farář v Jihlavě. Roku 1786 se stal profesorem pastorální teologie na Teologické fakultě pražské univerzity. Roku 1804 se vrátil do Jihlavy, kde zaujal místo děkana. V našich zemích patřil k hlavním představitelům osvícenské teologie. Latinsky a německy publikoval několik teologických prací (teoretické úvahy, homiletika, analýza příčin Velké francouzské revoluce z pohledu církve, varování před dopady revoluce apod.). O jeho působení v řádu viz rukopis [Sch].

[62] Šrámek v klášteře působil nejprve jako správce kuchyně, později jako knihovník a ještě později jako administrátor v Milevsku. Roku 1800 byl zvolen strahovským opatem. Jako opat se zasloužil o zvelebení dvorů, statků a hospodářského zázemí kláštera, podporoval též rozšiřování fondu klášterní knihovny. Viz rukopis [Sch] a [Ca].

[63] Více viz [Kř1].

[64] Viz rukopis [Sch]. Viz též kapitola *Členem strahovské kanonie* Jana Pišny v této monografii.

krizi, adaptovat se na josefinské reformy, založit vlastní teologické studium (*Norbertinum*), rozšiřovat knihovnu i sbírky. Strahovský klášter se díky prozíravým opatům stal prestižním premonstrátským centrem v rámci celé Rakouské říše. V první polovině 19. století pobývalo v klášteře 80 až 100 kanovníků, další působili mimo klášter na farách, středních školách a na univerzitě. Řád se zaměřoval na práci ve školství a na duchovní péči, v jeho řadách působili význační vědci, univerzitní profesoři rozmanitých oborů. Pěstování odborné a vědecké práce bylo chápáno jako důležitá a záslužná činnost vzdělaných strahovských kanovníků.[65]

Ve druhé polovině 19. století a zejména na počátku 20. století premonstráti na vědeckou kariéru kanovníků rezignovali a zaměřili svoji pozornost na farní pastoraci, duchovní výchovu na nižších školách a péči o postižené.

7. Druhý rok na Teologické fakultě pražské univerzity

V říjnu 1800 Jandera zahájil řádné studium druhého ročníku Teologické fakulty pražské univerzity. V katalogu posluchačů je veden již pod jménem Ladislav Jandera, tj. pod svým řádovým jménem. Nepobíral žádné stipendium, neboť byl veden jako kandidát vstupu do Strahovského kláštera řádu premonstrátů a řád byl tedy zodpovědný za veškeré jeho hmotné potřeby. Další změna nastala u diecéze, do níž příslušel. Místo původní královéhradecké je uvedena diecéze pražská.

Jandera si zapsal povinné přednášky z teologie – *Nový zákon a biblistika* (9 hodin) a *Církevní právo* (5 hodin). Výuka probíhala v podobném režimu jako v prvním ročníku. Janderovými profesory v tomto školním roce byli Karl Franz Fischer a suplent Veith.

Karl Franz Fischer (1766–1833) byl doktorem teologie, profesorem řečtiny a biblistiky, v roce 1797 děkanem Teologické fakulty a v roce 1810 a 1818 rektorem pražské univerzity. Byl tzv. světským knězem, kanovníkem u sv. Víta v Praze a proboštem svatovítské kapituly.

Výuka církevního (kanonického) práva byla podle seznamu přednášek konaných na pražské univerzitě v roce 1799/1800 suplována (jméno suplujícího pedagoga nebylo uvedeno). V roce 1800/1801 je u stejného předmětu uvedeno *wird wom außerordentlichen Herr Lehrer Veith supplirt* neboli je suplována mimořádným učitelem panem Veithem. Patrně se jednalo o Františka Antonína Veitha (asi 1756 až asi 1820), právníka, znalce církevního práva, univerzitního pedagoga Teologické fakulty pražské univerzity ze šlechtické rodiny Veithů.

Janderovo teologické studium ve druhém ročníku bylo opět hodnoceno pouze známkami *eminens*.[66]

---

[65] O vzdělancích ze Strahova viz [S-6].

[66] O Janderově studiu viz katalogy posluchačů Teologické fakulty Univerzity Karlovy *Klassifikation der sämmtlichen theologischen Schüler an der prager Universität nach der ersten Semestralprüfung im Jahre 1801* a *Klassifikation der sämmtlichen theologischen Schüler*

8. Noviciát na Strahově

Podle premonstráta Viléma Aloise Ondráčka měl na Janderovu výchovu, vzdělání a především na jeho zájem o historii silný vliv Bohumír Jan Dlabač. Ondráček napsal:

... Za opata Šrámka přijat byl [Jandera] *na Strahov, kde v národním ohledu měl na něho veliký vliv knihovník Dlabač. Tento jemu a klerikům Stoppanimu, Stieberovi ukazoval Krameriovu poesii a jeho povídky. Mladý „Hořičan" byl jimi nadšen, ale Stoppani nedal si ani práci slabikovati verš. Již tehdy říkával Dlabač o Stoppanim, „že to bude znamenitá hlava, ale Němec kovaný." Mínění knihovníkovo se splnilo; Jan Stoppani učeností oslňoval, byl ozdobou Strahova jako profesor introdukce Starého a Nového zákona, ale česky se do smrti nenaučil. Byl podivínem, celé noci studoval, různé disertace dovedl dvěma písařům současně diktovat, ale na ulici byl považován za blázna. Jednou odpoledne v neděli šel za strahovskou bránu, všude bylo plno měšťanů a měštěk; vyšli si na „venkov" v dlouhých šosatých kabátech a slavnostně důstojných cylindrech, pohrávajíce si šviháckу holemi, provázeni dětmi a svými manželkami, dcerami neb milenkami, oděnými ve zvonovité a splývavé úbory. Mezi tímto davem pobíhal Stoppani, hovořil k sobě hebrejsky, syrsky, řecky a bílý cylindr měl na hlavě promáčknutý. Večer ptal se Jandery, „was ist das blázen"* [co to je blázen], *když mu vysvětlil, pravil „Kinder haben mir so nachgerufen."* [Děti na mě takhle volali.]

Od Dlabače získal Jandera pochopení pro minulost, památky a zkazky dějepisné. Rád chodíval po Starém městě a Josefově do fantastické a bizarní spleti křivých uliček. Za malebnými fasádami starých domů ohnivá jeho fantasie kouzlila si pohledy ze života, jenž kdysi vřel pod klenbami domů, označených podivnými, tajuplné představy vyvolávajícími štíty a názvy. Proto sbíral pilně prameny k dějinám města Hořic, dlouhá léta pídil po všech listinách, vztahujícím se k Hořicům a okolí, opisoval je sám i dával opisovati a spořádal tak, že jimi osm velikých foliantů naplnil. ([On2], str. 105–106).[67]

Při *obláčce* (*vestitio*) 26. prosince 1800 byl Jandera oblečen do premonstrátského oděvu a oficiálně přijal nové řeholní jméno Ladislav.

Obláčka je slavnostní obřad, během něhož kandidát vstupu do řádu poprvé obléká řeholní oděv svého řádu a přijímá nové jméno; akt symbolizuje přijetí řádového života a vstup do řádového společenství. U premonstrátů měla obláčka podobu slavnostního obřadu. Přijímaný muž musel být doporučen a schválen představeným kláštera (nejčastěji opatem) a musel se zavázat k dodržování řehole.

---

an der prager Universität nach der zweiten Semestralprüfung im Jahre 1801, které jsou uloženy ve fondu [IX], inv. č. 53.

[67] Daniel František Xaver Stieber (1780–1855) pocházel z Rakovníka, roku 1800 vstoupil do řádu (31. října byl představen, 26. prosince měl obláčku). Dne 24. června 1804 složil řeholní sliby a 14. dubna 1805 sloužil primici. V klášteře působil jako pomocník knihovníka (*subbibliothecarius*). Viz rukopis [Sch].

Z Jandery se stal *novic* neboli kandidát vstupu do řádu. Složil *oblátský slib*, tj. závazek k životu v duchu řádu, avšak bez složení řeholních slibů. Vstoupil do fáze noviciátu, který na počátku 19. století u premonstrátů trval obvykle jeden až dva roky. Byl pod přímým vlivem novicmistra neboli představeného noviciátu. Procházel teoretickou i praktickou přípravou na život v řádu (studium spirituality, řádových pravidel, modliteb, liturgie a řádového života), učil se komunitnímu životu a podroboval se klášterní disciplíně, věnoval se duchovním cvičením i manuální práci. I v té době se stýkal se svými bývalými přáteli z akademického prostředí. Křivský Janderovu dobu noviciátu popsal takto:

I po dobu noviciátu udržoval Jandera živé styky s profesorem Vydrou; prostředníkem těchto styků byl Bernard Bolzano, který své přátele na Strahově často navštěvoval. Jandera se i v řádu věnoval studiu matematiky a když profesor Vydra při přednášce 22. ledna 1803 oslepl, suploval jeho stolici matematiky.
([Kř1], str. 22–23)

9. Třetí rok na Teologické fakultě pražské univerzity

Od října roku 1801 studoval Jandera jako privatista (*Schüler des 4tes Theologischen Jahrgangs welche die Moraltheologie privat Studieren* neboli *Studenti 4. ročníku teologie studující morální teologii soukromě*). Zapsal si povinné přednášky – *Soukromé církevní právo*, *Morální teologie* a *Pastorace*.

Při řádném (klasickém denním) studiu zabíraly přednášky ze soukromého církevního práva 5 hodin týdně, přednášky z morální teologie 9 hodin týdně a přednášky z pastorální teologie 9 hodin týdně. Pastoraci mohl zvolit v německém nebo českém jazyce, rozhodl se pro český jazyk, což ukazuje, že česky hovořil, četl, psal a byl schopen v češtině kázat, zpovídat i vyučovat. Na výuku jako privatista pravidelně nedocházel, pouze skládal zkoušky. Jeho profesory v tomto školním roce byli Ignác Sinke, Franz Josef Fritsch a Jiljí Bartoloměj Chládek, které krátce představíme.

Ignác Sinke (1759–1818) byl profesorem veřejného a soukromého kanonického práva, učitelem, příznivcem, zastáncem a ochráncem Bernarda Bolzana v jeho boji s vídeňskou administrativou.

Franz Josef Fritsch byl světským knězem, doktorem teologie a profesorem morální teologie. Sepsal několik prací z morální teologie, několik kázání a úvah.

Jiljí (Aegidius) Bartoloměj Chládek (1743–1806) po ukončení gymnaziálních studií vstoupil do premonstrátského řádu, ve strahovském *Norbertinu* studoval filozofii a teologii. Po ukončení základních studií přednášel filozofii, církevní právo a církevní dějiny. Roku 1778 získal na pražské univerzitě doktorát teologie a zaujal místo profesora pastorální teologie s českým vyučovacím jazykem, které držel až do smrti. Roku 1792/1793 byl děkanem Teologické fakulty, roku 1794 rektorem pražské univerzity. Jako typický osvícenský teolog se zasloužil o rozvoj pastorace v českém jazyce. Je autorem řady teologických prací psaných latinsky, německy a česky. Jeho třídílná monografie *Počátkowé Opatrnosti Pastýřské,*

neb, Krátká Naučenj …[68] se stala na základě dvorského dekretu z listopadu 1780 první česky psanou vysokoškolskou učebnicí pastorální teologie.

Janderovo teologické studium bylo v tomto roce opět hodnoceno známkami *eminens*.[69]

Zdůrazněme, že Janderovo teologické studium po vstupu do premonstrátského řádu se lišilo od běžného průběhu studia. Jeho přítel Bolzano, který nevstoupil do žádného řádu, absolvoval standardní čtyřleté teologické studium, tj. studoval přesně tak, jak bylo podle studijních pravidel předepsáno. Ve všech předmětech patřil rovněž mezi vynikající studenty, pastoraci si zvolil v německém jazyce. Po absolvování teologie byl 5. dubna 1805 promován doktorem filozofie, 7. dubna 1805 vysvěcen na kněze a 19. dubna 1805 uveden na místo řádného profesora Filozofické fakulty pražské univerzity.[70]

Janderův přítel a řádový kolega Stoppani absolvoval po vstupu k premonstrátům třetí a čtvrtý ročník Teologické fakulty jako privatista. Jeho studium plně odpovídalo běžnému postupu u členů církevních řádů.[71]

Janderovo jméno však v katalozích posluchačů Teologické fakulty pražské univerzity není uvedeno mezi studenty, kterým bylo dovoleno studovat druhý a třetí ročník teologických studií současně. Není uvedeno ani mezi řádnými studenty třetího ročníku, ani mezi studenty, kteří třetí ročník absolvovali jako privatisté. U Jandery tudíž není možno doložit řádné složení zkoušky z *Dogmatiky*. Je pravděpodobné, že absolvoval její výuku během noviciátu v semináři na Strahově a patrně mu byla uznána.

Dogmatiku na pražské univerzitě vyučoval Xaver Antonín Falk (1759–1804), český římskokatolický duchovní a vyšebrodský cisterciák. Po studiu na pražské univerzitě vstoupil do cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě. Roku 1787 získal doktorát teologie a byl vysvěcen na kněze. Dalších pět let cestoval po evropských univerzitách a věnoval se studiu orientálních jazyků. V letech 1792 až 1793 vyučoval v domácím teologickém studiu ve vyšebrodském klášteru. Od roku 1793 působil jako profesor dogmatiky na Teologické fakultě pražské univerzity. Roku 1803/1804 byl děkanem této fakulty.

Není jasné, co k tomuto nestandardnímu postupu Janderu a jeho řádové nadřízené i univerzitní profesory vedlo. Mohlo to souviset s tím, že Janderův přítel, ochránce a uznávaný univerzitní profesor matematiky Stanislav Vydra postupně ztrácel zrak a bylo potřeba urychleně zajistit jeho univerzitní výuku.

---

[68] Praha, I. díl, 1780, 6+203+1 stran, II. díl, 1780, 4+237+3 stran, III. díl 1781, 4+91+1 stran.

[69] O Janderově studiu viz katalogy posluchačů Teologické fakulty Univerzity Karlovy: *Klassifikation der sämmtlichen theologischen Schüler an der prager Universität nach der ersten Semestralprüfung im Jahre 1802* a *Klassifikation der sämmtlichen theologischen Schüler an der prager Universität nach der zweiten Semestralprüfung im Jahre 1802*, fond [IX], inv. č. 54.

[70] O řádném Bolzanově studiu teologie viz katalogy posluchačů Teologické fakulty pražské univerzity za roky 1800/1801 až 1803/1804, fond [IX].

[71] Více viz dřívější poznámka o Stoppanim.

Jak víme, Jandera Vydrovi již řadu let pomáhal s nejrůznějšími úředními i pedagogickými činnostmi. Byl vynikajícím, pečlivým a talentovaným studentem, v roce 1802 mu bylo 26 let, a tudíž jeho zakončení studia teologie a následnému kněžskému vysvěcení nic nebránilo.

Nepodařilo se prověřit, zda Jandera absolvoval nějaký volitelný předmět, který byl vypsán v letech 1799 až 1802 pro studenty od druhého ročníku teologických studií [*Církevní dějiny české země* (Pfrogner), *Praktická homiletika* (Mika), *Obrana křesťanství* (Falk)].[72]

10. Premonstrátem

Po úspěšném noviciátu, ještě jako student teologie, složil Jandera 31. ledna 1802 slavné řeholní sliby. Jeho spolubratři mu říkali *Hořičák*.[73]

Vysvěcení premonstráta na kněze se na počátku 19. století řídilo obecnými pravidly katolické církve. Vyžadován byl věk alespoň 24 let, složení řeholních slibů, dosažení odpovídajícího teologického vzdělání (univerzitní studia nebo studia v rámci řádového semináře), dobrá znalost latiny a pastoračního jazyka, morální bezúhonnost a dobrá pověst, fyzická i psychická způsobilost, souhlas opata a diecézního biskupa. Kněžství u premonstrátů bylo vnímáno jako služba komunitě i lidem mimo klášter, přičemž klíčová byla kombinace řeholního života a kněžského poslání.

Křivský uvádí, že byl Jandera vysvěcen na kněze již 18. září 1802, první mši sloužil na Strahově na svátek patrona české země sv. Václava, tj. 28. září 1802.[74] Tento údaj se patrně opírá o informace uvedené v přehledu členů jednotlivých premonstrátských klášterů v Rakouské monarchii (viz [Ca]), který byl k roku 1853 sestaven v jednotlivých klášterech. Každý kanovník měl v tabulce uvedeno své jméno, pozici, datum narození, datum obláčky, datum složení slibů a datum vysvěcení na kněze. U Jandery jsou uvedeny jeho tituly a ocenění související s působením na pražské univerzitě. Chybně je uvedeno jeho datum narození: místo 19. února 1776 je zapsáno 14. února 1776.[75]

Jak dokládají archivní bádání Jana Pišny v Archivu pražského arcibiskupství a klášterní knihovně na Strahově, Jandera přijal kněžské svěcení 26. září 1802.[76]

---

[72] Více viz *Verzeichniss ordentlichen und außerordentlichen Vorlesungen, welche an der k. k. Universität zu Prag …* 1799/1800 až 1801/1802, fond [VII].

[73] Viz rukopis [Sch], [Hr], str. 243, o noviciátu a působení v řádu viz též [Kř1].

[74] Viz [Kř1], str. 22.

[75] Viz [Ca], str. 91.

[76] Viz kapitola *Členem strahovské kanonie* Jana Pišny v této monografii.

Řád premonstrátských řeholních kanovníků[1]

V nedávné době jsme si připomínali devět set let od vzniku Řádu premonstrátských řeholních kanovníků (*Candidus et Canonicus Ordo Praemonstratensis*, ve zkratce OPraem), který založil německý kněz Norbert z Xantenu roku 1120 nebo 1121. Po celý jubilejní rok *900 let od založení premonstrátského řádu*, od 29. listopadu 2020 do 9. ledna 2022, byly ostatky sv. Norberta vystaveny v bazilice Nanebevzetí Panny Marie na Strahově, kam byly přeneseny roku 1627.

1. Norbert z Xantenu, založení řádu

Norbert z Xantenu byl šlechtického původu, jeho otcem byl rytíř Heribert von Gennep, matka Hedviga patrně pocházela z lotrinského vévodského rodu. Norbert se narodil kolem roku 1082, snad přímo na hradu Gennep (Vestfálsko, u hranic s Holandskem). Nebyl prvorozeným synem, proto ho otec orientoval k církevní kariéře.

Norbert se stal kanovníkem farního kostela sv. Viktora v Xantenu (severní Porýní-Vestfálsko, asi 100 km severně od Kolína nad Rýnem), jehož byl jeho otec patronem. Kanovnické místo bylo spojeno s větším důchodem (*beneficium*).

Norbert byl mimořádně vzdělaný, navíc byl dobrým řečníkem. Přestože zahájil církevní kariéru a zpíval v chóru kanovníků, žil světským životem bohatého šlechtice. Byl velmi schopný, brzy se dostal ke dvoru kolínského arcibiskupa Friedricha I. ze Schwarzenburgu (asi 1075/78 až 1131, arcibiskupem od r. 1100) a zanedlouho i ke dvoru císaře Jindřicha V. Sálského (1086–1125, císařem od r. 1106), stal se jeho sekretářem. Roku 1111 ho doprovázel do Říma na jeho korunovaci papežem Paschalem II. (asi 1050 až 1118, papežem od r. 1099). Když císař v rámci boje o investituru papeže zajal, Norbert se od jeho činu distancoval. Císař ho přesto ponechal ve službě, dokonce mu roku 1113 nabídl biskupství v Cambrai v severní Francii. Norbert však tuto nabídku nepřijal.

Uvádí se, že roku 1115 při jeho výletu do vestfálského Vredenu přišla náhlá bouře, v Norbertově bezprostřední blízkosti udeřil blesk, srazil ho z koně, ale on zázrakem přežil a slyšel hlas, který ho káral za hříšný život. Rozhodl se zanechat světských radovánek a přešel k řeholnímu životu. Arcibiskup Friedrich I. ze Schwarzenburgu ho roku 1115 v kolínské katedrále sv. Petra vysvětil na kněze.

[1] Část této kapitoly je více méně převzata z [BB3].

Norbert se stal pokorným kajícníkem, potulným kazatelem hlásajícím slovo Boží. Roku 1118 rozdal svůj majetek, vzdal se kanovnického místa a odešel do Saint-Gilles v jižní Francii, kde pobýval ve vyhnanství papež Gelasius II. (1060–1119, papežem od r. 1118). Ten mu dal oficiální povolení a požehnání k misijní činnosti v Porýní a v oblastech dnešní Belgie a Francie.

Norbert odešel roku 1120 s několika druhy a žáky na osamělé místo v hlubokých lesích v Burgundsku v severovýchodní Francii. Doprovázel ho jeho přítel Hugo von Cambrai-Fosses (1093–1164). Panna Maria prý Norbertovi ukázala nedaleko Laonu louku s rozpadlou kaplí. Na tomto místě – *Pratum monstratum*, neboli *Praemonstratum*, kterému se začalo říkat *Prémontré*, se usadili, založili novou komunitu a začali budovat klášter.[2] Přijali mírně upravenou reguli sv. Augustina (který se prý Norbertovi zjevil) a snažili se obnovit původní řeholní ideál. Boží hod vánoční roku 1121, kdy Norbert složil řeholní sliby, bývá uváděn jako den vzniku nového řádu. Zanedlouho bylo na vysušených močálech vystavěno opatství a postupně budován nový chrám, pro který Norbert v Kolíně nad Rýnem získal ostatky svatých mučedníků. Premonstrátský řád i jeho řeholi potvrdil roku 1126 papež Honorius II. (1060–1130, papežem od r. 1124). Zvěsti o Norbertově komunitě v Prémontré se šířily, jejich společenství rostlo a následovníků rychle přibývalo.

Roku 1126 byl Norbert papežem Honoriem II. jmenován arcibiskupem v Magdeburku,[3] vedení kláštera i řádu předal příteli Hugovi. Zůstal při svém asketickém a skromném životě, arcibiskupský dvůr nevedl v duchu tehdejších rozmařilých zvyků církevních hodnostářů. I nadále prosazoval pokoru, návrat k duchovnímu životu a obnovování klášterů. Snažil se o uznání papeže Inocence II. (zemřel r. 1143, papežem od r. 1130) proti vzdoropapeži Anakletovi II. (asi 1090 až 1138, vzdoropapežem od r. 1130), intervenoval v této věci i na dvoře císaře Lothara III. (1075–1137, králem od r. 1125, císařem od r. 1133).

Dne 6. června roku 1134 arcibiskup Norbert v Magdeburku zemřel, pohřben byl v klášterním kostele Panny Marie (Liebfrauenkirche, resp. Liebfrauenstift, resp. Marienstift).[4]

Roku 1515 byl Norbert papežem Lvem X. (1475–1521, papežem od r. 1513) prohlášen za blahoslaveného, za svatého roku 1582 papežem Řehořem XIII. (1502–1585, papežem od r. 1572). V římskokatolické církvi je 6. červen svátkem sv. Norberta.[5]

Na obrazech a freskách je sv. Norbert znázorňován v premonstrátském řeholním oděvu nebo v rouchu arcibiskupa s mitrou, monstrancí (symbol eucharistie), palliem biskupa, berlou s dvojramenným patriarchálním křížem

[2] Klášter byl zničen za *Velké francouzské revoluce* roku 1790.

[3] Magdeburské arcibiskupství bylo v té době misijním arcibiskupstvím pro východní Evropu. Premonstráti hráli důležitou misijní úlohu mezi Slovany v Pobaltí, mezi Prusy a Litevci a ovlivnili kolonizaci málo obydlených částí severovýchodní a východní Evropy.

[4] Dnes je tam umístěno muzeum umění a koncertní hala.

[5] O životě a díle sv. Norberta viz např. [Če2], [Cz], [Da], [Dk], [Kv], [Ph], [Ří], [Sj] a [Str1].

(znamení církevní autority). Je typickým světcem protireformace, je uctíván jako zakladatel a patron řádu premonstrátů a premonstrátek.

Připomeňme ještě výrok sv. Norberta: *Byl jsem u dvora, žil jsem v klášteře, působil jsem ve vysokých čestných úřadech církve, a všude jsem se naučil, že není nic lepšího, než odevzdat se zcela Bohu.*

Členové premonstrátského řádu se nazývají *premonstráti* podle místa jejich prvního kláštera, *norbertini* podle zakladatele řádu sv. Norberta, resp. *bílí bratři* podle barvy oděvu – bílého řeholního roucha. Po vstupu do řádu dostane každý nový člen své řeholní jméno. Jednotlivé řeholní domy se nazývají kanonie (*canonia*).

Premonstrátským oděvem se stala bílá tunika se škapulířem a cingulem a biret. Ve znaku premonstrátů jsou v modrém poli posetém zlatými liliemi dvě zkřížené zlaté berle. Heslem premonstrátů je *Ad omne bonum opus parati* – Připraveni ke každému dobrému dílu.

Řehole zavazuje premonstráty k asketickému životu a duchovní službě, tj. ke kázáním, zpovědím apod., k charitě a rozvíjení vzdělanosti a vědy. Premonstráti se v dalších stoletích angažovali ve vědě, školství, knihovnictví, v kultivaci krajiny a podpoře hospodářského rozvoje.

V blízkosti premonstrátských klášterů někdy vznikaly komunity sester premonstrátek (řeholních kanovnic premonstrátského řádu). Vypomáhaly zejména při charitativní práci. U premonstrátů se poprvé v dějinách církve objevuje instituce laiků (tzv. třetí řád).

V roce 1990 bylo na celém světě přes sedmdesát premonstrátských klášterů.[6]

2. Premonstráti v Čechách, Strahovský klášter

První premonstrátský klášter v Čechách vznikl v letech 1142 až 1143 v Praze na Strahově. Založil jej olomoucký biskup Jindřich Zdík (asi 1083 až 1150, biskupem od r. 1126) nedlouho poté, co roku 1138 vykonal pouť do Svaté země. Založení kláštera podpořil kníže Vladislav II. (asi 1110 až 1174, od r. 1140 český kníže, v letech 1158–1172 druhý český král označovaný jako Vladislav I.) a jeho žena Gertruda Babenberská (asi 1118 až 1150). Roku 1143 pozval Jindřich Zdík do Čech premonstráty ze Steinfeldského kláštera v severním Porýní-Vestfálsku, kteří na Strahově začali rozvíjet život řeholního společenství. Tak vznikla Královská kanonie premonstrátů na Strahově – *Regia canonia strahoviensis in Monte Sion, Pragae.*[7] Strahovský klášter je jedním

[6] O řádu premonstrátských řeholních kanovníků viz např. [Bm], [Lg], [On1] a [VSF].

[7] Originál zakládací listiny Strahovského kláštera se nedochoval, nejstarší známý (neúplný) opis je z roku 1410. Jeho latinské znění viz *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae* (Tomus I, Pragae MCMIV-MCMVII, Num. 156, s. 157–161), český překlad viz *Letopis Vincenciův a Jarlochův*, Praha, 1957, s. 188–190. O Strahovském klášteru viz [KL] a https://www.strahovskyklaster.cz [20.1.2022].

z nejstarších nepřetržitě existujících premonstrátských klášterů na světě, patří k významným místům naší země.

Premonstráti postavili na Strahově nejdříve dřevěný klášter a krátce poté kamennou románskou baziliku, která existovala (celá nebo jen zčásti) již roku 1149. Po jejím dokončení stavěli kamenné klášterní budovy, které byly zhruba dokončeny v osmdesátých letech 12. století. Po požáru roku 1258 byl klášter obnoven. Vypleněn byl za husitských válek, dlouhá léta byl v úpadku. Od obnovy strahovského kláštera roku 1436 až do doby pobělohorské žil v klášteru většinou pouze opat a jeden kanovník. Až koncem 16. století byl klášter i jeho aktivity postupně oživeny. Kostel i klášterní budovy byly přebudovány a zahrady zvelebeny. Všestranný rozvoj kláštera, duchovní, stavební i ekonomický, pokračoval i v 17. století. Koncem třicetileté války byl klášter vypleněn a vyloupen, ve druhé polovině 17. století byl obnoven a opět začal vzkvétat.

Románské křídlo konventu bylo v letech 1671 až 1674 přestavěno v barokním stylu podle projektu Giovanniho Domenica Orsiho (1634–1679). Po roce 1682 byla vystavěna budova opatství podle návrhu Jeana Baptisty Matheya (1630–1696).

Další pohromu klášteru přineslo francouzské obléhání Prahy roku 1742 a pruské ostřelování roku 1751, kdy byly poškozeny budovy konventu. Na odstranění škod a přebudování kláštera se podílel Anselmo Martin Lurago (1701–1765). Na výzdobě klášterních budov a baziliky v různých obdobích pracovali malíři Jan Jiří Hering (1580–1644), Antonín Arnošt Steveno ze Steinfelsu (asi 1608 až 1675), Michael Leopold Willmann (1630–1706), Jan Kryštof Liška (asi 1650 až 1712), Jiří Vilém Josef Neunhertz (1689–1749), František Kristián Ezechiel Nosecký (později řádovým jménem Siard, 1693–1753), František Xaver Karel Palko (též Balko, 1724–1767/1770) a sochaři Ondřej Filip Quitainer (1679–1729), Jan Antonín Quitainer (1709–1765) a Ignác František Platzer (1717–1787).

V 19. století již neprobíhaly žádné větší přestavby a úpravy kláštera. V té době byl klášter rozsáhlým souborem budov (konvent, knihovna, budova opatství, budova provizorátu), patřila k němu bazilika, hospodářské budovy (stáje, sýpky, pivovar apod.) a dvě nepřístupné zahrady [konventní (dnes stále nepřístupná) a opatská (dnes letní restaurace)], malá *Vyhlídka s vinicí* a *Velká strahovská zahrada* na Petříně. Měly charakter ovocného sadu i lesní odpočinkové zóny.

Roku 1950 byl klášter zrušen, od roku 1953 byly budovy využívány *Památníkem národního písemnictví*. Byl však proveden archeologický průzkum celého areálu a částečně obnovena románská podoba kláštera. Po roce 1989 se do kláštera vrátili premonstráti. Rekonstrukce objektu pokračuje, v roce 1992 byla provedena rozsáhlá oprava baziliky. Roku 2018 *Královská kanonie premonstrátů na Strahově* sdružovala 75 kanovníků, kteří žili v klášteru nebo na farách v českých zemích, případně na Slovensku.

Nejdůležitějším objektem strahovského areálu je bazilika Nanebevzetí Panny Marie. První bazilika zde byla vystavěna v románském stylu ve druhé polovině 12. století. Po devastujícím požáru (1258) byla přestavěna v gotickém slohu, severní loď byla rozšířena o kapli sv. Voršily (dnes kaple sv. Norberta). Další přestavba se uskutečnila v letech 1601 až 1605 za opata Jana III. Lohelia (1549–1622). Byly při ní odstraněny následky husitského vyplenění kláštera a dlouhotrvající chátrání baziliky i kláštera, nově byly vystavěny obě věže a nové průčelí. Další renesanční úpravy probíhaly v letech 1630 až 1631 za opata Kašpara z Questenberku (Caspar von Questenberg, 1571–1640, opatem od r. 1612). Byla prodloužena loď baziliky, vystavěno nové průčelí a v jižní lodi vybudována kaple Panny Marie Pasovské. Poslední velká přestavba se uskutečnila pod taktovkou již zmíněného Anselma Martina Luraga v 18. století. V letech 1742 až 1758 byla bazilika vyzdobena osmi velkými freskami, dvaatřiceti malými freskami a cyklem dvanácti nástěnných obrazů ze života sv. Norberta. Papež Jan Pavel II. (1920–2005, papežem od r. 1978) roku 1992 strahovskou baziliku povýšil – nyní je označována jako *Basilica minor*.[8]

Od nejstarších dob existovala na Strahově klášterní knihovna, během staletí se její knižní fond rozrůstal, na přelomu 16. a 17. století již byl pro knihy zřízen samostatný sál. Knihovna utrpěla ztráty v období třicetileté války (např. v roce 1648 při švédském rabování).

Architekt Giovanni Domenico Orsi vybudoval v letech 1671 až 1674 *Teologický sál* s barokní knihovnou, která má dnes asi 18 tisíc svazků. Nástropní fresku a fresky ve zdobených štukových polích vytvořil v letech 1721 až 1727 Siard Nosecký. Představují základní ideje moudrosti, zobrazují staré latinské citáty (*Vědění je namáhavé, ale užitečné*, *Lepší je moudrost než síla* apod.). V knihovně byla v masivních barokních skříních umístěna zejména teologická literatura. Dnes jsou v sále i holandské glóby ze 17. až 19. století. Ve spojovací chodbě byl později zřízen kabinet kuriozit (předchůdce muzea), v němž byly vystavovány různé přírodniny a vycpaná zvířata.

O století později, v letech 1783 až 1785, byl postaven klenutý *Filozofický sál* ve stylu pozdního baroka a raného klasicismu; vznikl přestavbou staré klášterní sýpky. Má délku 32 metrů, šířku 10 metrů a výšku 14 metrů. Jeho architektem byl Ignác Alois Jan Nepomuk Palliardi (1737–1824). Na sochařské výzdobě se podílel Ignác František Platzer, nástropní fresku ve stylu rakouského rokoka vytvořil roku 1794 Franz Anton Maulbertsch (1724–1796). Zobrazuje působení Boží moudrosti v dějinách lidstva. Téměř dokončený *Filozofický sál* byl roku 1792 upraven, aby mohl pojmout mobiliář i inventář ze zrušeného premonstrátského kláštera Louka u Znojma. V novém sále bylo uloženo asi 42 tisíc svazků.

Klasicistní průčelí knihovny bylo dokončeno roku 1783. Pozoruhodné je tím, že kromě bohaté výzdoby (pilastry, vlysy, štít, vázy, plastika zobrazující zeměkouli, žezlo, kružítko a knihy) je ozdobeno medailonem císaře Josefa II.,

[8] O historii kláštera na Strahově, jeho památkách a krásách viz např. [Če2], [Hů], [Sn] a [We2].

který roku 1781 vydal nařízení o zrušení klášterů; strahovský klášter však zrušen nebyl. Je to velmi netypická ozdoba pro církevní stavbu.

V současné době tvoří knihovnu dva sály spojené chodbami. Knihovna uchovává asi 200 tisíc knih, z toho asi 3 000 vzácných rukopisů a 1 500 prvotisků.[9]

Strahovský klášter pečoval o duchovní kulturu, vzdělanost i umění. Od 18. století začal budovat sbírku obrazů, soch a uměleckých předmětů. Opat Jeroným Josef Zeidler (1790–1870, opatem od r. 1834) roku 1834 rozhodl, že v klášteru bude vytvořena obrazárna. Byly v ní umístěny čtyři stovky cenných obrazů, např. *Růžencová slavnost* od Albrechta Dürera (1471–1528). V průběhu 19. století a v první polovině 20. století se klášterní sbírka úspěšně rozrůstala a byla pečlivě katalogizována. I když sídlila v prostorách klauzury, navštěvovali ji milovníci umění z celého světa. Obrazárna byla jednou z nejvýznamnějších sbírek umění ve střední Evropě. Po roce 1950 došlo k jejímu znehodnocení, neboť její nejlepší část přešla do *Národní galerie* v Praze, části byly rozvezeny do různých sbírek. V devadesátých letech se premonstrátům z větší části podařilo bývalý sbírkový fond zcelit. Dnes čítá asi 1 500 obrazů, soch a grafik zahrnujících období od 14. do 19. století. Část sbírky je přístupná veřejnosti v prostorech kláštera. V roce 2014 byla veřejnosti zpřístupněna i klášterní pokladnice shromažďující liturgické předměty ze 17. až 20. století (monstrance, kalichy, relikviáře, oděvy atd.).

Nedlouho po založení strahovského kláštera vznikaly u nás další premonstrátské kláštery: Litomyšl (r. 1090 založen jako benediktinský, r. 1145 benediktini vypuzeni a uvedeni premonstráti, r. 1344 změněn na biskupství), Doksany (ženský, r. 1143/50, zrušen r. 1782), Želiv (r. 1144 založen jako benediktinský, r. 1147 benediktini vypuzeni a r. 1149 uvedeni premonstráti), Louňovice (ženský, r. 1149/50, zničen husity r. 1420), Klášterní Hradisko u Olomouce (r. 1078 založen jako benediktinský, r. 1150 benediktini vypuzeni a uvedeni premonstráti, r. 1784 zrušen, přeměněn na vojenskou nemocnici), Dolní Kounice, Rosa coeli (ženský, r. 1181, zanikl v první třetině 16. století), Milevsko (r. 1187, zrušen r. 1785), Louka u Znojma (r. 1190, zrušen r. 1784, přeměněn na kasárna), Teplá (r. 1193), Chotěšov (ženský, r. 1202, zrušen r. 1782), Zábrdovice (r. 1209, zrušen r. 1784) a Nová Říše (ženský, r. 1211, přeměněn na mužský r. 1582).[10]

3. Ostatky svatého Norberta

Po rozšíření luterské reformace v Sasku byl premonstrátský klášter v Magdeburku zabrán protestanty. Mnohé zahraniční kanonie proto usilovaly o přene-

[9] O historii strahovské knihovny a jejích knižních fondech viz [KHŽ], [KRP], [MHŽ], [Str3], [Šu], [We1] a [Za].

[10] Nyní jsou premonstrátské kláštery na Strahově, v Želivě, Teplé, Nové Říši a Doksanech, k tomu přistupuje *Kongregace sester premonstrátek* na Svatém Kopečku u Olomouce. Ženský klášter v Doksanech byl obnoven roku 1998, jsou zde mimo jiné vyráběny premonstrátské oděvy. Na Slovensku je premonstrátský klášter v Jasově nedaleko Košic, založen byl před rokem 1173. O činnosti premonstrátského řádu na našem území viz např. [AD] a [Če1].

sení ostatků sv. Norberta, zakladatele premonstrátského řádu a magdeburského arcibiskupa, na bezpečnější místo. Protestantští představitelé města je však stále odmítali vydat. Situace se změnila až po porážce vojska dánského krále Kristiana IV. [vedeného generálem Petrem Arnoštem II. Mansfeldem (1580–1626)] u Desavy dne 25. dubna 1626 císařskými vojsky pod velením Albrechta z Valdštejna (1583–1634).

Od roku 1625 se snažil získat ostatky sv. Norberta i strahovský opat Kašpar z Questenberku a nakonec se mu to podařilo. Měl totiž podporu císaře Ferdinanda II. (1578–1637, císařem od r. 1619), který převoz ostatků politicky zaštítil. Navíc dal pokyn Albrechtovi z Valdštejna, aby jeho vojsko převozu ostatků napomohlo a jistilo jej. Dne 11. prosince 1626 byly ostatky sv. Norberta provizorně uloženy v Doksanech, počátkem roku 1627 dopraveny na Strahov a pohřbeny před oltářem v bazilice Nanebevzetí Panny Marie. Strahovský klášter tak nabyl prestiže a stal se v Evropě významným centrem premonstrátského řádu.[11]

Velkolepá slavnost související se získáním ostatků světce se konala 2. května 1627. Opat Kašpar z Questenberku dal k oslavám vytisknout ilustrované knihy a vyrazit slavnostní medaili, kterou vytvořil rytec a mincmistr Donát Starck. Pražští premonstráti si u papeže vymohli zákaz odebírání relikvií – dodržován byl až do 19. století. V návaznosti na tyto oslavy namaloval Jan Jiří Hering v letech 1627 až 1630 na opatovo přání cyklus deseti pláten $5 \times 2,4\,\mathrm{m}$ se scénami ze života sv. Norberta. Umístěny byly ve strahovské basilice.[12] Kardinál Harrach[13] připojil sv. Norberta k patronům české země.

Roku 1873 byla ve strahovské bazilice Nanebevzetí Panny Marie upravena kaple sv. Voršily, z hlavní lodi do ní byly přeneseny ostatky sv. Norberta a uloženy v ebenové rakvi do bohatě zdobeného sarkofágu pod knížecí korunou na sloupech. Kaple byla uzavřena zdobenou mříží a nově vysvěcena jako kaple sv. Norberta.[14]

[11] Viz [Str2]. Někdy se uvádí, že pravé ostatky sv. Norberta zůstaly v Magdeburku a převezeny byly ostatky podvržené.

[12] V 18. století byly přepraveny do klášterního kostela Navštívení Panny Marie v Milevsku, roku 2010 byly vráceny na Strahov. V současnosti jsou plátna restaurována pod vedením RNDr. Mileny Nečáskové akademickým malířem Janem Stöcklem. Viz [Str1], [Op] a [Mj].

[13] Arnošt Vojtěch z Harrachu (Ernst Adalbert von Harrach, 1598–1667), biskup tridentský od r. 1665, 13. arcibiskup pražský a 28. velmistr řádu Křižovníků s červenou hvězdou od r. 1623, kardinál od r. 1626.

[14] O přenesení a uložení ostatků sv. Norberta na Strahov viz např. [Če2] a [Str1].

Členem strahovské kanonie

Jan Pišna

1. Vstup do řádu

V pátek dne 31. října 1800 vstoupil čtyřiadvacetiletý Josef Jandera z Hořic do premonstrátského řádu.[1] Stalo se tak ve Strahovském klášteře a týž den spolu s ním do noviciátu vstoupili ještě bratr Jan Křtitel Karl Anton Stoppani (1778–1836), pozdější strahovský podpřevor a Janderův celoživotní přítel, a bratr Daniel František Xaver Stieber (1780–1855), pozdější pomocný knihovník a strahovský farář.

Tomuto aktu u každého zvlášť předcházel rozhovor s představenými kláštera a novicmistrem, kteří se dotazovali, jestli jsou si mladíci vědomi všech povinností, a zda vědí, co pro jejich životy vstup do řádu znamená. Z deníkových záznamů mladého Jandery víme, že cesta k tomuto rozhodnutí byla dlouhá a možná i váhavá. Rozhodující vliv měla na něj rada profesora Vydry, který Janderu seznámil se strahovským bratrem Janem Marianem Mikou (1754–1816). Mika Janderu povzbudil v jeho záměru věnovat se vědě a ubezpečil ho, že s nově zvoleným opatem Šrámkem osobně v této věci promluví. Nutno připomenout, že Jandera prostředí Strahova znal z návštěv, kam doprovázel profesora Vydru. V té době zde již byli i další hořičtí rodáci Expedit František Čech (1759–1808) a Teodorik Václav Charvát (1749–1805). Rozhodující měrou však zvítězila neotřesitelná vůle jeho celoživotního přítele Stoppaniho, který se rozhodl vstoupit k premonstrátům.[2]

Mladý student Jandera se rázem stal kandidátem pro přijetí do řádu a začal se připravovat na první velkou událost svého nového řeholního života, kterou byla takzvaná obláčka. Při ní v pondělí 26. prosince roku 1800, na svátek sv. Štěpána, ve strahovském kostele Nanebevzetí Panny Marie obdržel z rukou opata Adolfa Josefa Šrámka (1747–1803) řádový šat, textové znění řehole sv. Augustina v latině společně s řádovými konstitucemi a přijal řádové jméno Ladislav.[3]

Obláčka (lat. *vestitio*) bývá součástí mše svaté, v jejímž závěru kandidát odkládá svůj světský šat a přijímá od představených kláštera, většinou přímo z rukou opata, premonstrátský bílý hábit.[4] Ten tvoří alba, což je bílý lněný

[1] Viz [On1] a [Lg].
[2] Viz [Kř1], str. 22.
[3] Viz [Ca], str. 91.
[4] Viz [Jr], s. 41–43.

dlouhý šat, který je v pasu přepásán *cingulem* (bílý pruh látky). V dobách Janderova noviciátu byl součástí oděvu také škapulíř a bílý biret.[5]

Ještě se zastavme u řádového jména Ladislav, jež odkazuje na uherského krále a zemského patrona sv. Ladislava I. Uherského (asi 1040 až 1095). Pocházel z rodu Arpádovců a byl prvorozeným synem krále Bély I. (asi 1016 až 1063). O uherský trůn svedl urputné boje s králem Šalamounem I. (asi 1052/53 až 1087), dosazeným z moci římskoněmeckého císaře Jindřicha IV. (1050–1106) Obratnou diplomacií dosáhl svatořečení Štěpána I. (969–1038), jeho syna Imricha (1000/1007 až 1031) a uherského biskupa Gellerta (986–1046). Ladislav zemřel na uhersko-moravském pomezí v průběhu tažení do Čech. V ikonografii bývá zobrazován s panovnickými insigniemi. Jeho kult je oblíben v zemích někdejšího habsburského mocnářství, tedy i v Čechách a na Moravě.[6]

2. Strahov Janderovy doby

Bratr Ladislav se tedy stal novicem. Pod vedením novicmistra a cirkátora Athanasia Josefa Klughenna (1758–1830) se mladý Jandera začal připravovat na složení kněžských slibů. Novic se během studia seznámil s dějinami premonstrátského řádu a základními principy premonstrátské spirituality, tvořenými tzv. premonstrátským paterem, jež ustanovil zakladatel řádu sv. Norbert (asi 1082 až 1134). Stručně shrnuto, patero se skládá z

(1) eucharistické úcty,
(2) mariánské úcty,
(3) liturgického života,
(4) kajícího života,
(5) horlivosti pro spásu duší (apoštolátu).[7]

Jandera dál pokračoval ve studiu teologie a liturgie.

V této souvislosti je nutné upozornit na několik strahovských reálií. Na začátku roku 1800 zemřel dlouholetý opat Václav Josef Mayer (1734–1800). V době Janderova noviciátu byl Mayerův odkaz stále všudypřítomný. Mayer zachránil strahovský klášter před zrušením za josefínských reforem, v letech 1791 až 1797 nechal vystavět nový knihovní sál, kam umístil regály ze zrušeného premonstrátského kláštera v Louce u Znojma a nechal Franzem Antonem Maulbertschem (1724–1796) vymalovat nástropní malbu *Duchovní vývoj lidstva.*[8] Filozofický sál ještě dýchal novotou, když mladí novicové přicházeli knihovníkům Kašparu Janu Bouškovi (1757–1828) a vlastenecky zanícenému Bohumíru Janu Dlabačovi (1758–1820) na pomoc s tříděním a katalogizací nových knih. Právě kolem Dlabače se ve strahovské knihovně udržoval kruh podobně

[5] Viz [Bm], str. 61.
[6] Viz [S-9], sloupce 359–361.
[7] Viz [Ře], str. 24–26.
[8] Viz [Ši].

vlastenecky smýšlející inteligence, kam náležel Dlabačův učitel Josef Dobrovský (1753–1829), historik a paulán Václav Fortunát Durych (1735–1802), nakladatel Václav Matěj Kramerius (1753–1808), matematik Stanislav Vydra (1741–1804), historik František Martin Pelcl (1734–1801)), historik Ignác Cornova (1740–1822) či bibliofil a evangelický kněz Jiří Rybay (1754–1812) a celá řada dalších. Nutno k nim připočíst také Dlabačovy přátele z okruhu dvousvazkového básnického almanachu bratří Thámů *Básně v řeči vázané*[9] z roku 1785, do něhož přispěl svými básněmi také Dlabač.

Když se ohlédneme po jménech noviců, kteří krátce po Janderovi vstoupili do řádu, nalézáme mezi nimi roku 1802 pozdějšího opata Benedikta Johanna Nepomuka Pfeiffera (1783–1834), roku 1804 pozdějšího knihovníka Adolfa Jana Fischera (1782–1857), roku 1805 pozdějšího zakladatele strahovského hudebního archivu a ředitele kůru Gerlacha Jana Strniště (1784–1855), roku 1806 pozdějšího převora a numismatika Emericha Jana Petříka (1785–1860), roku 1809 budoucího opata a rektora Univerzity Karlovy Jeronýma Josefa Zeidlera (1790–1870), roku 1814 budoucího malíře a knihovníka Huga Václava Seykoru (1793–1856), s nímž Jandera dlouhodobě spolupracoval. Se všemi se Jandera na Strahově potkával, někteří Janderu navštěvovali v jeho staroměstském bytě.

3. Kněžské svěcení

V neděli 31. ledna 1802 složil Jandera věčné sliby při mši svaté ve strahovském kostele Nanebevzetí panny Marie.[10] Následovala vyšší svěcení, nejprve podjáhenské svěcení, jež se uskutečnilo 15. srpna 1802 v kostele Nejsvětějšího Salvátora na Starém Městě pražském, následně jáhenské svěcení 8. září 1802 v soukromé kapli pražského arcibiskupa v arcibiskupském paláci na Hradčanech, a nakonec kněžské svěcení 26. září 1802 rovněž v soukromé kapli pražského arcibiskupa, kde předstoupil před světitele pražského arcibiskupa Viléma Florentina prince ze Salmu (1745–1810), společně s dalšími dvěma bratry premonstráty Gabrielem Ignácem Ritterem (1778–1809) a Ludolfem Janem Nepomukem Pankrácem (1778–1805).[11]

Celý proces kněžského svěcení probíhal po bohoslužbě slova. Nejprve je kandidát představen a dotázán, zdali chce sloužit Bohu a církvi. Následuje tzv. *prostrace*, při níž kandidát leží na zemi tváří k zemi na znamení pokory při slovech litanie ke všem svatým. Poté přistoupí k arcibiskupovi, který vkládá ruce na hlavu kandidáta, a následuje konsekrační modlitba, při níž se kandidát stává knězem. Poté je novokněz oblékán do kněžského roucha (*štóla* s *ornátem*), pro-

[9] *Básně w řeči wázané. Prwnj sebránj*, v Rosenmüllerských dědiců, Praha, 1785, 78+2 strany. *Básně w řeči wázané. Prwnjho swazku Sebránj druhé*, dědicové Karla Františka Rosenmüllera ml., Praha, strany 81–158 +2.

[10] Koblasa Justinus: *Canonia Sionea*, po roce 1859, Strahovská knihovna, rukopisná sbírka, sgn. DV I 21, viz str. 163.

[11] *Kniha svěcenců 1768–1833* (nefol.), fond *Archiv pražského arcibiskupství I*, sgn. B 4/3, Národní archiv České republiky. Za laskavou pomoc děkuji Mgr. Leoši Zichovi.

bíhá obřad pomazávání rukou a přijetí darů (kalich s vínem a paténa s hostií). Svěcenec se pak okamžitě zapojuje do celebrování mše.

První mši svatou (tzv. *primici*) Jandera vedl na svátek sv. Václava, v úterý 28. září 1802 ve strahovském kostele Nanebevzetí Panny Marie, tedy pouhé dva dny po svém vysvěcení. Bohužel se nám nedochovaly žádné podrobnosti k tomuto důležitému aktu v životě mladého novokněze. Můžeme jen předpokládat, že kázání se tematicky dotýkalo svatováclavského kultu, vzdělanosti a zbožnosti patrona české země či vztahu k české zemi a národu jako takovému. Jen pro úplnost dodejme, že v tentýž den měl svou primici také bratr Ludolf Jan Nepomuk Pankrác.

4. Kontakty se strahovskou komunitou

Jandera záhy dokončil studium filozofie a matematiky a roku 1804 získal doktorát z filozofie. Od roku 1805 se stal Vydrovým nástupcem na katedře matematiky. Profesní povinnosti na univerzitě Janderu sice odvedly od strahovské komunity do bytů na Starém Městě pražském, kontakty se strahovskou komunitou premonstrátů ale nikdy zcela nezpřetrhal a o dění na Strahově byl dobře informován. Dle svých možností se účastnil významných náboženských svátků a důležitých premonstrátských výročí. Pokud bylo třeba, docházel na Strahov, účastnil se zádušních mší a pohřbů členů premonstrátské komunity (například když 20. ledna roku 1816 zemřel opat Milo Johann Nepomuk Grün, zapsal si Jandera, že odpoledne cestoval na Strahov, a také se účastnil 22. ledna 1816 ve 3 hodiny odpoledne Grünova pohřbu na Strahově).[12]

Úzce spolupracoval a stýkal se s dalšími premonstráty, kteří stejně jako on vyučovali na univerzitě (např. doktor teologie a pozdější opat Benedikt Johann Nepomuk Pfeiffer, rektor univerzity a pozdější opat Jeroným Josef Zeidler), popřípadě ho navštěvovali strahovští bratři přímo u něj v bytě. Skvělým svědectvím o tom jsou pravidelné deníkové záznamy, do nichž si Jandera zapisoval, s kým se ten den setkal a kdo ho poctil svou návštěvou.

Zářným příkladem může být rok 1836.[13] V sobotu 4. června 1836 ráno zemřel Janderův přítel podpřevor Jan Křtitel Karl Anton Stoppani. Týž den odpoledne šel Jandera na Strahov, aby se účastnil se všemi bratry zádušní modlitby za zemřelého. Následujícího dne v poledne ho navštívil *Prälat v. Strahov* (prelát ze Strahova), jak častokrát přezdíval v denících opatu Zeidlerovi, aby nabídl Janderovi post podpřevora (lat. *superior*). Jandera si lakonicky poznamenal, že nabídku odmítl. V pondělí po Stoppaniho pohřbu Janderu navštívil páter Daniel František Xaver Stieber, s nímž společně před 36 lety se Stoppanim vstupovali do řádu. Stieber v té době zastával post faráře na Strahově. Ačkoliv Jandera nic bližšího o setkání nepíše, lze si domyslet, že tématem hovoru

[12] *Schreibkalender auf das Schaltjahr 1816*, Strahovská knihovna, sgn. CK X 53.

[13] Záznamy 4. 6. v diáři *Schreibkalender auf das Schaltjahr 1836*, Strahovská knihovna, sgn. CK X 73.

byla jistě vzpomínka na zemřelého přítele a možná debata o odmítnuté funkci. Netřeba dlouze uvažovat nad důvody, proč se Jandera rozhodl post odmítnout. Janderu plně zaměstnávala a uspokojovala pozice univerzitního profesora a pedagogická práce, kterou zastával s velkým zápalem a kterou vnímal jako své poslání.

Personální situace na Strahově se následně vyřešila jinak. Post převora nadále zastával Gabriel Antonín Müller (1794–1866), do Stoppaniho uprázdněného podpřevorského úřadu přišel otec Dominik Josef Artner (1785–1852), bývalý administrátor a hospodář statku Zduchovice na Příbramsku. Jandera nového podpřevora Dominika a faráře Daniela navštívil 3. července 1836 na Strahově. O detailech setkání opět nemáme z Janderových deníkových záznamů žádné bližší informace.

Pokud jde o reflexi Janderova kněžství a příslušnosti k řádu, nalezneme i tyto informace v jeho deníkových záznamech. Můžeme to považovat za důkaz, jakým způsobem vnímal důležitá data spojená se svým vstupem do řádu. K 31. lednu 1852 si opět stručně zapsal, že jej navštívil jeden bratr ze Strahova, a že přesně před padesáti lety složil věčné sliby. Nevíme, zdali Jandera tuto pro kněze významnou událost nějakým způsobem oslavil. Také nenalézáme informaci, že by proběhla tzv. *sekundice* (druhá mše) v době jubilea.[14] Zato o tři roky později, 24. února 1855, oslavil v Karolinu svých padesát let na univerzitě.[15]

Když v červenci 1857 zůstal na lůžku indisponován nemocí, zařídil opat Zeidler ošetřovatele od milosrdných bratří a také nechal každou noc u Jandery dlít kleriky. Jako poslední měl u nemocného službu budoucí řádový historik a knihovník Dominik Karel Čermák (1835–1890). Ten, když viděl, že se blíží Janderova poslední hodinka, ihned poslal na Strahov pro opata Zeidlera, který udělil umírajícímu poslední pomazání.

Když Jandera 27. července 1857 zemřel, jeho tělo bylo po posledním rozloučení na Strahově slavnostně uloženo do řádové hrobky na Malostranském hřbitově v Košířích. Bohužel, rozšiřování silnice, chodníku a tramvajové trati v dnešní Plzeňské ulici vedlo k tomu, že řada zdejších hrobek a hrobových míst v severní části hřbitova byla v letech 1927 a 1950 zničena.[16]

Janderova písemná pozůstalost větší měrou přešla do strahovského kláštera. Nezůstala však vcelku, nýbrž v průběhu 20. století byla rozdělena a roztroušena mezi několik institucí. Kromě strahovské knihovny jsou to ještě Národní archiv České republiky a Literární archiv Památníku národního písemnictví. K dalším místům, kde jsou uloženy Janderovy písemnosti, patří Městské muzeum a galerie Hořice.[17]

---

[14] *Schreibkalender auf das Schaltjahr 1852*, Strahovská knihovna, sgn. CL X 18.
[15] Strahovská knihovna, grafická sbírka, karton č. 79, inv. č. GS 21531.
[16] Viz [KH].
[17] Viz [Kř2], str. 5–6.

5. Knihy profesora Jandery ve strahovské knihovně

Janderova knihovna prošla několikerým vytříděním ještě za Janderova života. Po Janderově smrti se zbylá část knihovny převezla na Strahov, kde byly duplikáty vyřazeny a zbylé knihy byly podle formátu a tematické skladby vřazeny na volná místa stávajících signatur ve strahovské knihovně. Na základě stop dochovaných v knihách však můžeme dobře rekonstruovat, jakým způsobem se Jandera o svou knihovnu staral. Všechny své knihy od určité doby označoval razítkem *Ladislav Gandera Math. Prof. R.* na titulní list. Na přední přídeští do horního rohu si připsal číslo ve formátu N. a arabská číslice. Některé knihy na předním přídeští obsahují tužkou napsanou signaturu, patrně odpovídá Janderovu vlastnímu třídění jeho knihovny ve staroměstském bytě. Pochopitelně jsou dochované strahovské knihy z Janderovy pozůstalosti tematicky spojeny s matematikou či obory lidské činnosti matematiku využívající, jako např. první díl učebnice *Grundlehren von den Formen, Differenzen, Differentialen und Integralien der Funktionen* [Rö] od erlangenského profesora Christiana Lebrechta Röslinga (1774–1836) z roku 1805[18] nebo dvousvazková *Enzyklopädie der Kriegswissenschaften* [Ro] od geometra a meteorologa Gottfrieda Ericha Rosenthala (1745–1813) z roku 1794.[19]

6. Závěr

Dochované prameny nám poskytují minimální informace k Janderově osobnosti z hlediska příslušnosti k premonstrátskému řádu, což však neznamená, že by se jako premonstrát nechoval či tak veřejně nevystupoval. Krásným dokladem nám může být i jeho litografický portrét v premonstrátském hábitu, který vznikl kolem roku 1845 ve Vídni dílem Josefa Kriehubera (1800–1876) podle předlohy Adolfa Josefa Weidlicha (1814–1885).[20] Deníkové záznamy poskytují svědectví častých kontaktů mezi Janderou a členy strahovské komunity. Jandera náležel k těm členům řádu, kteří svou službu řádu premonstrátů i Bohu skloubili se soustavnou pedagogickou činností.

[18] Strahovská knihovna, sgn. AG III 40.
[19] Strahovská knihovna, Band 1, sgn. HE X 4; Band 2, sgn. HJ IX 28.
[20] Strahovská knihovna, grafická sbírka, sgn. SG 6101.

Profesorem matematiky

1. Matematika na pražské univerzitě koncem 18. století a v první polovině 19. století

Od poslední třetiny 18. století byly na pražské univerzitě tři stolice (katedry) matematiky – *stolice elementární matematiky*, *stolice praktické matematiky* a *stolice vyšší matematiky*. Výuka probíhala v prostorách Klementina.

Elementární matematika byla povinná pro všechny posluchače Filozofické fakulty. Filozofická fakulta byla tehdy jakousi „přípravkou“, museli ji absolvovat všichni studenti, kteří chtěli dále studovat na „vyšších fakultách“ (právnické, lékařské, teologické). V prvním ročníku Filozofické fakulty (nazývaném *logika*) se v pětihodinových přednáškách týdně vyučovala tzv. čistá matematika (*mathematica pura*).

Přednášky z *elementární matematiky* odpovídaly náplní i náročností výuce na pozdějších středních školách, zaměřovaly se hlavně na opakování a procvičování základní látky. Důraz byl kladen na dobré a rychlé zvládnutí početních algoritmů. Výuka elementární matematiky měla především propedeutický význam.

V letech 1772 až 1804 působil na stolici elementární matematiky Stanislav Vydra, od roku 1805 Josef Ladislav Jandera.

Jan Theobald Held (1770–1851), český lékař, hudebník a skladatel, který byl též rektorem pražské univerzity, se ve svých vzpomínkách zmiňuje o výuce matematiky na Filozofické fakultě v Praze na konci 18. století, o vztahu studentů k přednáškám z matematiky, náročnosti lekcí a „oblibě“ matematiky:

... A jak zvráceně, neužitečně, ba docela škodlivě se u nás vyučuje taková matematika! Začíná se algebrou (*svého času se už v druhé humanitní třídě učitelé museli namáhat, aby ji žákům nabiflovali v latině: tehdy jsem přizval na pomoc jednoho kanonýrka*)*; v logice učili matematiku takzvaně čistou, v druhém ročníku takzvaně užitou, a teprve ve třetím roce byla geometrie, ovšem také přednášená jen s papírovými demonstracemi! Tomu říkám dát koni uzdu na ohon! ... i mí nejnadanější spolužáci studovali tento božský obor jenom kvůli zkouškám, aby jej hned zase zapomněli, jako nějaký novinářský referent, který musí narychlo načíst tolik článků, že jedny pro druhé ihned zapomene, a tak mu nic nepřejde in succum et sanguinem.* ([KT], str. 166–167)[1]

[1] *In succum et sanguinem* (lat.), *až do morku a do krve*, tj. nic v něm neutkví hlouběji.

Jestli mezi sto sedmdesáti logiky, kteří tehdy tvořili početně nejmenší ročník (protože roku 1785 odradilo mnohé adepty od studií vysoké školné), byly Vydrovy přednášky srozumitelné jen zhruba třiceti, muselo se nutně nějakých sto čtyřicet studentů smát nebo aspoň usmívat Vydrovým výkřikům nad každou algebraickou formulkou nebo na konci každé poučky: „Vidíte, jak je to krásné! Ó, božská matematika! Co je to za šlendrián, že někdo nepochopí tyto božské pravdy! Pánové, já neproklínám vás, ale vaše lajdáctví! Scientia non habet inimicum, nisi ignorantem!“ ([KT], str. 192–193)[2]

Herget dělal kreslené demonstrace v geometrii, tedy oboru, který sám i prakticky vyučoval na separátní inženýrské škole; my jsme však z toho neměli vůbec nic. ([KT], str. 238–239)

Ve druhém ročníku (nazývaném *fysika*) pokračoval profesor ze stolice elementární matematiky ve výuce tzv. užité matematiky (*mathematica applicata*).

Tyto dvě nepříliš oblíbené masové přednášky představovaly pro vyučujícího značné zatížení – dvakrát pět hodinových přednášek týdně ve velké posluchárně a následné únavné zkoušení.

Praktická matematika byla původně určena pro všechny studenty třetího ročníku (nazývaném *metafysika*) Filozofické fakulty. Studenti si povinně zapisovali dvouhodinové přednášky, které vedl profesor ze stolice praktické matematiky. Jejich náplň byla rozmanitá, zahrnovala geometrii, účetnictví, základy hydrauliky, zeměměřictví, vyměřování v terénu apod.

Výuka praktické matematiky prošla komplikovaným vývojem. V letech 1785/1786 až 1799/1800 působil na stolici praktické matematiky František Antonín Leonard Herget; vyučoval povinný dvouhodinový kurz. Po jeho smrti byl v roce 1800/1801 suplován (neznámo kým), v následujícím roce jej vedl Josef Havle (1763–1840), adjunkt polytechniky. V roce 1802/1803 usedl na stolici praktické matematiky Adam Bittner (1777–1844), dva roky vyučoval praktickou matematiku jako tříhodinový povinný předmět a následující dva roky jako šestihodinový volitelný předmět pro studenty univerzity i polytechniky. V letech 1806/1807 až 1815/1816 byl předmět volitelný v rozsahu pět hodin týdně; zapisovali si jej zejména studenti polytechniky. Jeho náplní byly aplikace aritmetiky, algebry, geometrie, stereometrie a trigonometrie, v letním semestru doplňovala výuku praktická celodenní měření v terénu. V letech 1816/1817 až 1843/1844 vedl Bittner dvouhodinovou praktickou matematiku (resp. praktickou geometrii), která byla koncipována jako volitelný předmět pro studenty z univerzity. Po Bittnerově smrti byla ve školním roce 1844/1845 přednáška suplována, v následujícím roce ji vedl mladý asistent Johann Josef Partl (1802–1869). V letech 1845/1846 až 1848/1849 univerzita výuku praktické geometrie nezajišťovala, neboť se jednalo o výběrovou (volnou) přednášku, která nebyla nezbytná. V letech 1849/1850 a 1850/1851 její výuku formou tříhodinové volitelné přednášky převzal soukromý docent Johann Josef Partl. Po jeho odchodu z univerzity zanikla jak soukromá docentura, tak výuka praktické matematiky. Některé partie

[2] *Scientia non habet inimicum, nisi ignorantem!* (lat.), *Vědění nemá jiného nepřítele než hlupáka.*

praktické geometrie později zařazoval do svých výběrových přednášek Wilhelm Matzka (1798–1891).[3]

Od roku 1849/1850 byl obsah elementární matematiky převeden na nově konstituovaná osmiletá gymnázia, resp. sedmileté reálky. Stolice elementární matematiky byla změněna na řádnou stolici matematiky, stolice praktické matematiky byla na počátku padesátých let 19. století zrušena.

Vyšší matematiku (tzv. volné či výběrové přednášky) přednášel profesor ze stolice vyšší matematiky. Vyučoval pestré spektrum látky – algebru, analytickou geometrii, základy diferenciálního a integrálního počtu, diferenciální rovnice, úvod do variačního počtu a praktické fyzikální a technické aplikace (vyšší mechanika, hydraulika, optika, astronomie, gnómonika, chronologie, mořeplavba, geodézie). Jeho přednášky měly vyšší a zajímavější náplň než předchozí povinné lekce.

V osmdesátých letech 18. století zařazoval pro studenty třetího ročníku pětihodinovou volitelnou přednášku z vyšší matematiky Jan Tesánek (1728–1788). Od školního roku 1789/1790 do školního roku 1820/1821 zaujímal stolici vyšší matematiky František Josef Gerstner. Pětihodinové přednášky nejprve koncipoval jako čtyřletý cyklus, čtvrtý rok věnoval astronomii a matematickým aplikacím v astronomii.

---

[3] Wilhelm Matzka byl Janderovým žákem. Studoval u něho ve školním roce 1817/1818; v zimním semestru byl hodnocen známkou *eminens*, v letním jen známkou *primam* (viz katalog sgn. DU IV 14 uložený v knihovně kláštera na Strahově). S Janderou i po ukončení studií udržoval kontakty, jak dokládají například dva dopisy z haličského Tarnova z 28. října 1839 a 12. dubna 1840 (oba dopisy jsou ve fondu [I]). V prvním Janderu informuje o svých zásnubách a zařizování bytu v Tarnově, zejména o plánu ucházet se o místo profesora praktické geometrie na pražské polytechnice. Rád by se dostal do Prahy, kde by měl lepší podmínky pro odbornou práci a další studium. Ve druhém prosí Janderu o zapůjčení základních matematických učebnic, které zná jen z recenzí a které nejsou v Tarnově dostupné. Též se zmiňuje, že se doslechl o boji o místa v Praze mezi univerzitním profesorem Mothem, Dopplerem a jinými. Největší část dopisu zabírá seznam knih, které by rád z Prahy obdržel. Jednalo se o dvě desítky učebnic matematiky vydaných německy nebo latinsky. Většinu tvořily učebnice geometrie, stereometrie, analytické geometrie a nauka o kuželosečkách. Matzka měl rovněž zájem o základy algebry, aritmetiky a kombinatoriky. Mezi žádané autory patřili např. Johann August Grunert (1797–1872), Johan Frederik Lodewjk Schröder (1774–1845), Christian Gratz (1792–1864), Anton Müller (1799–1860), Franz Eduard Desberger (1786–1843), Ludwig Öttinger (1797–1869), Robert Simson (1687–1768), Karl Friedrich Hauber (1775–1851), Wilhelm August Förstemann (1791–1836), Franz Ferdinand Schweins (1780–1856), Ernst Friedrich Kauffmann (1803–1856), Wilhelm Adolf Diesterweg (1782–1835), Franz Adrian Köcher (1791–1846) a Philippe de la Hire (1640–1718). Jednalo se o uznávané německé, holandské, francouzské či skotské matematiky, univerzitní či středoškolské profesory. Většina Matzkou žádaných knih byla vydána v první třetině 19. století, jen jedna v 17. století a jedna v 18. století. Matzka, který od roku 1837 do roku 1849 působil jako profesor elementární matematiky na filozofickém lyceu v Tarnově, patrně postrádal kvalitní matematickou knihovnu, na niž byl zvyklý z doby svých univerzitních studií v Praze v letech 1817 až 1819, resp. z doby působení na škole vídeňského sboru bombardérů v letech 1819 až 1837.
Po příchodu do Prahy byl Matzka pravidelným účastníkem večerních přátelských posezení u Jandery nebo Janderových přátel. Viz Janderovy poznámky v jeho diářích z padesátých let 19. století, které jsou uloženy v knihovně kláštera na Strahově.

V devadesátých letech 18. století byla astronomie z vyšší matematiky vyčleněna, kurz vyšší matematiky byl zkrácen na tříletý s pětihodinovou dotací v každém roce. Přednášky si ročně zapisovalo jen asi deset posluchačů, univerzitní studenti, ale i posluchači pražské polytechniky.

V letech 1821/1822 a 1822/1823 byla výuka suplována; na výuce se patrně podílel František Kržič. V následujícím roce ji převzal suplent Isfried Kříž (1791–1831); rozdělil studenty na dvě oddělení, v nichž probíhala nezávislá pětihodinová výuka.[4] V roce 1824/1825 ji převzal František Xaver Moth (1802–1879), který zachoval dvě oddělení, avšak snížil hodinovou dotaci na čtyři.

Od školního roku 1826/1827 usedl na stolici vyšší matematiky Jakub Filip Kulik (1793–1863). I on byl zastáncem rozdělení studentů na dvě oddělení podle úrovně jejich matematických znalostí. V některých letech byla výuka tříhodinová, v některých čtyřhodinová. Pečlivým výkladem a důrazem na zajímavé aplikace přispěl Kulik k nárůstu zájmu posluchačů o přednášky z vyšší matematiky. Ve druhé polovině dvacátých let a v letech třicátých si tyto přednášky zapisovalo průměrně 30 až 40 posluchačů; následně jejich počet stoupal až na 176 v roce 1846/1847. Z univerzity však přednášky pravidelně navštěvovalo 10 až 15 posluchačů, ke zkouškám se hlásilo kolem 20 až 30 studentů, neboť zkouška z volitelného předmětu nebyla povinná. Vyšší oddělení vyšší matematiky navštěvovalo pravidelně méně než 10 posluchačů (jeden/dva z univerzity), neboť většinu odrazovala obtížnost matematiky.[5]

V knize o dějinách Univerzity Karlovy se můžeme dočíst:

… V roce 1828/1829 bylo z přihlášených posluchačů na nepovinné přednášky jen něco přes 39 procent studentů fakulty a nejinak tomu bývalo i v jiných letech. O tom, že mnozí z nich navštěvovali nepovinné lekce jen z vlastní píle a zájmu, nikoliv s ohledem na aprobace, svědčí fakt, že sotva 46 procent přihlášených vykonalo na konci semestru nebo ročníku zkoušky z daného předmětu. Nikterak ovšem nepodceňujme existenční podněty studia. Posluchači připravující se k určitým povoláním a stipendisté – a to nejen studující fakulty – si některé z povinných lekcí museli zapisovat, aby dosáhli příslušné aprobace.

([KP], str. 77–78)

[4] Jandera a Kříž se přátelili, jak dokládají Křížovy dopisy ze Želiva ze 17. září 1821, resp. z Přemyšle 28. prosince 1826 a 22. září 1827. V prvním Kříž pozdravuje premonstrátské spolubratry a děkuje za pomoc s obstaráním učitelského místa. V prvním dopisu z Přemyšle informuje Janderu o svém pedagogickém působení, o rozdílech mezi životem v Praze a Přemyšli (životní náklady, život duchovních i obyčejných lidí, ubytování u Židů i v klášteře minoritů, nedostatek lékařů, učitelů, právníků, …, problémy katolíků apod.). Ve druhém dopisu Janderovi velmi srdečně blahopřeje k volbě rektorem a vyjadřuje stesk po pražské univerzitě, přátelích a Praze. Líčí, jaké jsou poměry pro výuku v Haliči – v „logice“ má 310 studentů, ve „fyzice“ 320 studentů, na učitelském ústavu v 1. ročníku 102 studentů a ve 2. ročníku 67 studentů. Dopisy jsou uloženy ve fondu [I].

[5] Kulik byl (někdy i s manželkou) pravidelným účastníkem večerních přátelských posezení u Jandery nebo Janderových přátel. Scházeli se mimo univerzitu i několikrát týdně. Viz Janderovy poznámky v diářích z třicátých až padesátých let 19. století. Diáře jsou uloženy v knihovně kláštera na Strahově.

Kromě těchto stolic se matematikou zabývala *stolice přírodovědy s experimenty, užité matematiky a fyzikální chemie* (1779/1780 až 1809/1810), později se změněným názvem *stolice experimentální fyziky a užité matematiky* (1810/1811 až 1848/1849). V letech 1789/1790 až 1813/1814 ji držel Franz Schmidt, v letech 1814/1815 až 1831/1832 Franz Ignaz Cassian Hallaschka (1780–1847). Po něm ji tři roky suploval Karl Wersin (1803–1880) a dva roky František Adam Petřina (1799–1855). V letech 1836/1837 až 1843/1844 byl na této stolici Ferdinand Hessler (1803–1865), v letech 1844/1845 až 1848/1849 František Adam Petřina; v roce 1848/1849 vedl druhé oddělení Ignác Axamit.

Roku 1849/1850 zanikla stolice *experimentální fyziky a užité matematiky*, nahradila ji nejprve jedna, později dvě řádné stolice *fyziky*.

K matematicko-fyzikálním vědám se též řadila stolice *praktické astronomie* (spojená s vedením klementinské hvězdárny), roku 1849 se změnila na stolici *teoretické a praktické astronomie*.

Janderův někdejší žák Jakub Malý[6] zajímavě vylíčil situaci na Filozofické fakultě pražské univerzity na počátku třicátých let 19. století:

Z gymnasia vstoupilo se do tak zvané „filosofie“, propravy to k vlastním studiím chlebovým. Tam se mělo dovršit vzdělání mladíka z gymnasia vyšlého; co na tomto promeškáno, mělo býti zde vynahraženo. Předměty vyučovací byly: náboženství, filosofie, mathematika, fysika, filologie latinská a řecká, přírodopis a všeobecný dějepis, rozdělené na dva roční běhy (*až asi do roku 1820 bývaly tři roční běhy*). *V jaké míře kde* (*filosofická učiliště byla v Čechách kromě Prahy ještě v Budějovicích, v Plzni, v Litomyšli a v Mostě*) *účelu naznačenému vyhovováno bylo, záleželo hlavně na silách vyučovacích. V Praze alespoň nebyla „filosofie“ nic jiného, nežli ústav, ve kterém mladíci přísné gymnasiální kázně zproštěni, dříve než vstoupí do praktických studií svého budoucího povolání, měli se vybouřit a vyvztekat.*

Veliká vada učebního plánu byla, že právě ty dva předměty, které jsou nejhlavnějšími faktory vyššího vzdělání, přírodo- a dějepis, byly obligátní jenom pro studenty od školního platu osvobozené, čímž zlehčována jejich důležitost, nad to pak mladíkům zámožnějším udělováno privilegium nevědomosti.

([Mý], str. 37)

... Přestavme sobě 400–500 bujných mladíků, 16.- až 20letých, kterým ponejprv dovoleno hole nosit, kouřit a veřejné hostince navštěvovat, a kteří od

[6] Jakub Josef Dominik Malý (1811–1885), novinář, překladatel z anglického, francouzského, německého a polského jazyka, autor historických publikací a rozsáhlých pamětí, byl vydavatelem encyklopedií a slovníků. Byl v kontaktu s řadou českých vlastenců a obrozenců. Malý studoval u Jandery ve školním roce 1829/1830 (viz katalogy sgn. DK I 54, DK I 55 a DK I 56 uložené v knihovně kláštera na Strahově). V zimním semestru Malý studoval výborně, hodnocení jeho práce během semestru obsahuje 7× *eminens* a 4× *jedničku*. Zkoušku Jandera ohodnotil *eminens*$^-$. V letním semestru se Malý zhoršil, hodnocení jeho práce v semestru obsahuje 5× *eminens* a 6× *jedničku*. Zkoušku Jandera ohodnotil pouze *jedničkou* s poznámkou *debilis* (slabý).

profesorů oslovováni byli titulem „pane“ (na venkovských gymnasiích leckterý profesor dovoloval si gymnasistům ještě tykat ano i za uši je tahat), pospolu do veliké síně vecpaných, a pochopíme, že bylo nesnadnou úlohou pro profesora, udržeti své posluchače při náležitém tichu a napiaté pozornosti. Což teprve profesor, který sám v lehkost se dával a jehož směšné posunky, kdykoliv opravdově se rozzlobil anebo jen rozzlobeným se stavěl, jen ještě k větší veselosti povzbuzovaly! Rozumí se, že jeho přednáškám vyhýbalo se solidnější studenstvo, poněvadž při takových okolnostech nemělo z nich žádného prospěchu, a tak zbývali jenom svévolnější a nezbednější, kterých však bylo vždy dosti, aby tropili právě pekelný hřmot. ([Mý], str. 38–39)

Tato charakteristika se týkala např. přednášek profesorů Klara a Presla, netýkala se přednášek Janderových. Malý dále upřesnil:

… V přednáškách ostatních profesorů chovalo se posluchactvo arciť slušněji, ano při oblíbenějších dost tiše a pozorně; avšak cítilo-li se se strany profesorovy něčím uraženo anebo nemile dotknuto, neopomíjelo dávat na jevo nevrlost svou „bubnováním“. ([Mý], str. 39)

Jakub Malý dál líčil, jak se studenti chovali k profesoru Beerovi (náboženství), profesoru Klarovi (filozofie) a k profesoru Preslovi (přírodopis), když jim při přednáškách podupávali, klepali do lavic nebo bubnovali holí. Prý to souviselo s tím, že Klar byl malý a hrbatý a příliš snadno úplatný, takže se stával terčem zlomyslného posměchu. Presl prý studenty „pobuřoval“ svým pedantstvím a jistou neomaleností při hodnocení výsledků zkoušek. Často byl proto terčem studentské rozpustilosti. Malý též zmínil volitelnou výuku českého jazyka, kterou vedl profesor Jan Nejedlý. V očích Malého byl osobou, která skvěle ovládala český jazyk, ale příliš prosazovala prodej svých učebnic, bojovala za „y“ a měla problematické vztahy s ostatními českými vlastenci. Malý si výše uvedených pedagogů nevážil především po stránce lidské, někdy i odborné.

Václav Vladivoj Tomek vzpomínal na konci svého života na svá studia ve třicátých letech 19. století takto:

… Filosofická studia byla tehdáž přechodem z gymnasia na ostatní tři, tak zwané wyšší fakulty, který byl pro každého bez wýjimky předepsán. Dělila pak se na dwa ročníky čili na dwě třídy, řečené logiku a fysiku. W logice byly předepsané předměty: náboženstwí, filosofie, mathematika, latinská filologie a přírodopis, s tím podiwným ustanowením, dobře z ducha tehdejšího času pocházejícím, že kdo odwáděl školní plat, byl od poslauchání přírodopisu oswobozen. Náboženstwí přednášel tehdáž kněz řádu křižownického Jakub Beer, pozdější general téhož řádu, muž wůbec welice wážený, filosofii Exner, nedáwný nástupce Lichtenfelsův, mathematiku Jandera, který tehdáž, jak nám sám prawil, wstupowal do třídcátého roku swé professury, filolofii Müller, nástupce powěstného šaškowáním a podiwnostmi swými Klára, přírodopis Bořiwoj Presl. Kromě Presla, který mechanicky četl swau explikací, uměl každý z professorů těchto wzbuditi pozornost na swůj předmět. Mne pautali wšichni …

... W logice bylo tehdáž asi 500 posluchačů, mladíků ze všech četných gymnasií w Čechách, tedy ze všech krajin země. Již to bylo mi welmi zajímawé. Bawila mě zwláště wýměna myšlének o rozličných wěcech, kterým jsme se učili; z čehož wzniklo přátelstwí s mnohými wýtečnějšími spolužáky, které se dílem po celý potomní čas žiwota mého zachowalo. Ročník náš býwal wůbec později chwálen co wynikající rozličnými talenty. Mezi znamenitější spolužáky, na které se pamatuji, byli Wrťátko, nyní bibliotekář českého musea, Wrzák, zemský advokát, Swoboda Wácslaw, školní radda, Emmanuel Seidl, professor na lékařské fakultě, Štulc, kanowník Wyšehradský, Slawíček, děkan w Brandýse, Tichý, farář někde w diocesi Litoměřické, Klauček, kněz řádu Benediktinského w Braumowě, Hasner, cisleithanský minister, Bernard, opat Osecký, Lipš, opat Tepelský, Břetislaw Trojan, krajský w Žatci. Mohl bych řadu mnohem delší uwésti, kdybych měl písemná zaznamenání při ruce a nebyl odkázán toliko na swau paměť.

([To], str. 29–30)

Na závěr semestru Tomek vzpomínal takto:

... a dne 12. Března zawřel se školní běh slawným rozdáwáním wyswědčení, které se stáwalo před shromážděním wšech professorů. Když přišla řada na mne dle abecedy a byl jsem předwolán, zakýwal na mne professor Jandera, abych mu ukázal své wywědčení, a s pochwalným usmáním mě propustil, když widěl, že jsem obdržel zase wšecky eminence. Již dwa dni po tom, w pátek dne 14. Března začala se čtení druhého půlletního běhu ... ([To], str. 37)

Není překvapivé, že měl Jandera zájem o to, jak Tomek na univerzitě studuje. Vždyť ho znal od jeho dětství. Jistě byl spokojen, když viděl jeho vynikající výsledky. Tomek byl nadaný a pracovitý.

Tomek o počátku svého působení na pražské univerzitě uvedl (jedná se o rok 1851):

Přednášky mé byly owšem české ... Co česky přednášející nacházeli se tehdáž we sboru professorském Wocel, Čelakowský powolaný z Wratislawě, Hanuš a Kaubek; z professorů, pod kterými jsem já byl ještě studowal, zůstáwali Bořiwoj Presl, Petřina a Jandera, který totiž byl již dán na odpočinek, ale přednášel z dobré wůle proto ještě předce. ([To], str. 375)

2. Obsazení matematických stolic v dalším období

Roku 1849/1850 oficiálně zaniklo dělení stolic na nižší a vyšší matematiku, byť ještě nějaký čas bylo užíváno (bývalá stolice vyšší matematiky byla chápána jako první stolice, bývalá stolice nižší matematiky jako druhá stolice). Jakub Filip Kulik pokračoval jako řádný profesor matematiky, rovněž tak Josef Ladislav Jandera. Nově nastoupil jako řádný profesor matematiky a soukromý docent matematických partií německé fyziky Wilhelm Matzka. Na krátké období 1848 až 1851 vznikla soukromá docentura praktické matematiky a dějin matematiky pro Johanna Josefa Partla.

Po Janderově odchodu zůstaly na univerzitě jen dvě zcela rovnocenné stolice matematiky, profesoři se střídali ve výuce základních předmětů, případně vypisovali výběrové přednášky podle svého zájmu a odborného zaměření. V letech 1857/1858 až 1870/1871 Wilhelm Matzka přednášel matematiku jako tzv. druhý řádný profesor. Do roku 1862/1863 byl jeho kolegou Jakub Filip Kulik, v letech 1863/1864 až 1867/1868 fyzik a astronom Karl Hornstein (1824–1882).

Od roku 1868/1869 do roku 1891/1892 byla bývalá stolice vyšší matematiky obsazena Heinrichem Jacobem Karlem Durègem (1821–1893). Po Matzkově penzionování v roce 1871 byla výuka rozdělena mezi dvě rovnocenné stolice, které vedli řádní profesoři. Stolice s německým vyučovacím jazykem připadla Durègeovi. Na nově konstituovanou stolici matematiky s českým vyučovacím jazykem nastoupil František Josef Studnička (1836–1903). Každý profesor vedl veškerou výuku matematiky ve svém jazyce. Později se do výuky zapojovali soukromí docenti, asistenti a mimořádní profesoři. Tento systém zůstal zachován až do roku 1882, tj. do vzniku dvou samostatných univerzit neboli *České univerzity* a *Německé univerzity*.[7]

3. Suplentem na univerzitě

Od podzimu roku 1802 Jandera pomáhal s výukou matematiky profesoru Stanislavu Vydrovi. Již od svých studijních let za něho obstarával administrativní práce (vedení studentských katalogů, zadávání prověrek), později vypomáhal i s výukou, neboť Vydra postupně ztrácel zrak. Dne 22. ledna 1803 prý Vydra během přednášky oslepl úplně a Jandera od 24. ledna 1803 převzal veškeré jeho kurzovní přednášky.[8] Dne 10. února 1803 byl dekretem zemského gubernia (č. j. 3099) oficiálně pověřen suplováním výuky. Na opis jmenovacího dekretu si Jandera poznamenal:

Meine erste Vorlesung hielt ich 1803 dem 24. Jäner. Prof. Jandera.[9]

Jandera v tomto okamžiku zahájil svou pedagogickou kariéru, začal řádně přednášet elementární a aplikovanou matematiku. Ve výuce pokračoval jako suplent v letním semestru akademického roku 1802/1803, po celý rok 1803/1804 a v zimním semestru 1804/1805. Stanislav Vydra prý býval přítomen zkouškám takřka do smrti 3. prosince 1804. Teprve v létě roku 1804 se začal řešit problém, kdo nastoupí na Vydrovo místo a stane se novým řádným profesorem elementární matematiky na pražské univerzitě.

---

[7] O personálním obsazení matematických stolic a vývoji a proměnách výuky matematiky na pražské univerzitě od konce 18. století až do počátku 20. století v nejrůznějších souvislostech viz např. [BB1], [BB2], [ChŠ], [Ks], [Mr1], [Mr2], [Mr3], [Ot1], [Ot2], [Ot3], [SM] a [VVV].

[8] Ve svém diáři z roku 1821 (sgn. DH V 63, Strahovská knihovna) si Jandera 22. ledna 1821 poznamenal, že před lety tohoto dne Vydra oslepl.

[9] Opis jmenovacího dekretu je uložen v Janderově pozůstalosti ve fondu [III].

4. Doktorát

Více než teologie, výuka katechismu na střední škole či aktivní duchovní správa přitahovala Janderu matematika, kterou studoval na pražské Filozofické fakultě pod vedením Stanislava Vydry. Svoji budoucnost spatřoval v pedagogickém působení na univerzitě. Začal se proto připravovat na složení zkoušek nutných k získání doktorátu filozofie.[10]

Dne 26. srpna 1804 Jandera převzal doktorát filozofie na pražské univerzitě. Podle studijních předpisů z roku 1786 nebylo nutno na zisk doktorátu sepsat žádnou rozsáhlou původní vědeckou práci. Stačilo sepsat a před komisí obhájit tzv. *teze* a složit tři *přísné* (tj. rigorózní) zkoušky z filozofie, matematiky a fyziky a obecných dějin. Doktorát dával šanci na budoucí univerzitní kariéru.[11]

Většina univerzitních profesorů se v té době rekrutovala z řad kvalitních a osvědčených gymnaziálních učitelů, kteří uspěli v konkurzním řízení. Gymnázia nevyžadovala specializované učitele na určité předměty, neboť panoval systém tzv. *třídních učitelů*, tj. učitel vyučoval v dané třídě kromě náboženství všem předmětům. Kdo se chtěl věnovat vědě, musel tomuto cíli obětovat svůj volný čas. V pozdějším krátkém období tzv. *odborných učitelů* potřebovala gymnázia učitele specializované na jednotlivé matematicko-přírodovědné, resp. humanitní vědy.

Polyhistorický přístup ke vzdělávání neumožňoval gymnaziálním učitelům hlouběji pronikat do jednoho oboru a specializovat se na hlubší vědecké problémy. Osvědčení gymnaziální učitelé se často hlásili na konkurzy na rozmanité univerzitní stolice. Obvykle neměli žádné nebo téměř žádné odborné práce a teprve po přijetí na univerzitu se začali intenzívněji věnovat odborným tématům spadajícím pod tu kterou stolici.

Touto cestou Jandera nemusel jít, neboť již od roku 1803 začal suplovat matematické přednášky a nedlouho po obdržení doktorátu získal místo řádného univerzitního profesora matematiky. Jeho zaměření na výuku matematiky bylo od počátku jasné.

Poznamenejme, že v knihovně Strahovského kláštera se patrně v rámci Dlabačovy pozůstalosti dochoval rozsáhlý rukopis nesoucí název *Philosophie*. Obsahuje pečlivě sepsaný kurz filozofie, asi pro studium na Filozofické nebo Teologické fakultě. Původní zápisky byly zaznamenány do sešitů, jejichž pořadí bylo při dodatečné vazbě zpřeházeno. První část *Philosophie* tvoří deset sešitů (129 paragrafů, 10×28 stran), druhá část *Logik* má šest sešitů (75 paragrafů,

[10] Viz [Sch].

[11] V Archivu Univerzity Karlovy se bohužel nedochovaly žádné dokumenty, které by pomohly osvětlit průběh Janderovy cesty k doktorátu filozofie.
O udělení doktorátu viz dopis ředitele filozofických studií z 22. srpna 1804 adresovaný akademickému senátu pražské univerzity. Jiným písmem je na něm poznamenáno, že 24. srpna 1804 se uskutečnila Janderova doktorská promoce. Dopis je uložen v Archivu Univerzity Karlovy ve fondu *Akademický senát Karlo-Ferdinandovy univerzity 1791 (1796) – 1883*, inv. č. 11, *Spisy 1804*, č. 74. Více viz [SV].

5×28 a 1×35 stran), třetí část *Metaphysik*, která je patrně nedokončena, má jen dva sešity (19 paragrafů, 1×28 a 1×22 stran). Text je napsán německy, kurrentem, drobným, úhledným, dobře čitelným písmem bez přepisů, škrtů či jiných oprav. Latinské termíny, názvy děl či úryvky sentencí jsou vepsány latinkou. Souvislý text doplňují různá schémata, obrázky a „stromové grafy pojmů". Rozhodně se nejedná o Janderův rukopis, ale stránkování prvních dvou sešitů první části a poznámka na straně 71r (5. sešit první části) jsou zapsány Janderovým rukopisem. Je možné, že Jandera tento text používal ke studiu filozofie v průběhu noviciátu nebo při přípravě na *přísné* zkoušky.

5. Konkurz na místo profesora matematiky

Pražská univerzita vyhlásila 6. září 1804 konkurz na místo řádného profesora elementární matematiky, které se uvolnilo odchodem Stanislava Vydry ze zdravotních důvodů. Písemná část zkoušky se konala 25. října, ústní o den později. Ke konkurzu se přihlásili pouze dva kandidáti, spolužáci Bernard Bolzano a Josef Ladislav Jandera. Jandera měl jistou výhodu, neboť již 24. ledna 1803 byl pověřen suplováním přednášek za nemocného Vydru. Navíc měl Vydrovo písemné doporučení. Matematicky talentovanějšího Bolzana podporoval František Josef Gerstner, profesor vyšší matematiky, který ho znal ze svých lekcí. Na průběh zkoušky dohlížela komise univerzitních profesorů Filozofické fakulty, které předsedal právě Gerstner jako studijní ředitel této fakulty. Pro konkurz připravil devět otázek, z nichž vídeňská *Dvorská studijní komise* vybrala tři, zaslala je zemskému prezidiu království Českého, které je předalo předsedovi v zapečetěné obálce. Ta byla otevřena v den zkoušky před uchazeči a členy komise. Uchazeči měli písemně zpracovat následující otázky:

I. Vypočítat povrch a objem kulové úseče z dané výšky úseče a průměru koule.

II. Jaké známe důkazy věty o rovnováze na páce? A jakými přednostmi či nedostatky se vyznačuje každý z nich?

III. Jakou rychlostí proudí voda z malých otvorů velkých nádob? Jak lze tuto rychlost určit na základě teoretických principů?

Zkouška byla zahájena v devět hodin ráno. Jandera odevzdal svoji práci v půl páté odpoledne, Bolzano v šest. Jandera uspokojivě vypracoval odpovědi na první dvě otázky, třetí nezodpověděl vůbec. Bolzano zpracoval odpovědi na první dvě otázky skvěle, ale na třetí neuspokojivě. Ukázal, že pronikl hlouběji do problémů a pokoušel se o samostatné úsudky, postupy a důkazy. Jednoznačným vítězem písemné části byl podle komise Bolzano.

Při ústní části zkoušky se situace obrátila. Bolzano sice opět hlouběji a originálněji chápal podstatu zadaných otázek, avšak Jandera prokázal, že má jasnější a silnější hlas, ucelenější, pro žáky přístupnější a promyšlenější výklad, který se neodchyloval od klasického pojetí v duchu tehdy povinné Kästnerovy

učebnice. Matematicky lepší a talentovanější se jevil Bolzano, didakticky schopnější a zkušenější Jandera.

Pražská komise měla obtížné rozhodování. Pokud by mohla, Janderu by navrhla na místo profesora elementární matematiky a Bolzana na stolici vyšší matematiky, která však byla obsazená. Nakonec doporučila na místo profesora elementární matematiky Bolzana, poznamenala však, že Jandera by pro výuku elementární matematiky odborně dostačoval a po pedagogické stránce by byl patrně vhodnější než Bolzano.

Konečný verdikt byl však v rukou vídeňské *Dvorské studijní komise*, která nemusela přihlížet k doporučení konkurzní komise. Hlavní důraz kladla na kandidátovu spolehlivost, „správné názory“ a loajalitu k říši, což pro ni bylo mnohdy důležitější než odborné znalosti. Císař František I. (1768–1835) pak jmenoval 25. února 1805 *řádným profesorem elementární matematiky* Josefa Ladislava Janderu.[12]

Výsledek konkurzu Bolzana a Janderu neznepřátelil. Lze jen spekulovat, jak by se vyvíjela výuka matematiky a kvalita matematické práce v Čechách, kdyby stolici elementární matematiky obsadil talentovaný a originální Bolzano. Není ovšem jasné, zda by churavý Bolzano na tomto místě fyzicky a pedagogicky uspěl, a zda by jeho přednášky a nároky byly pro studenty snesitelné.[13]

Je třeba poznamenat, že jmenování suplenta Jandery na profesorské místo mělo precedens. Roku 1801 zemřel František Martin Pelcl (1734–1801), první profesor českého jazyka na pražské univerzitě, za něhož výuku od roku 1800 suploval mladý student práv Jan Nejedlý (1776–1834). Ten po Pelclově smrti zvítězil v konkurzu a stal se jeho nástupcem.

Souběžně s konkurzem na stolici elementární matematiky probíhal konkurz na místo katechety při Staroměstském gymnáziu v Praze a konkurz na místo profesora na stolici náboženské nauky Filozofické fakulty pražské univerzity. Bolzano byl vzhledem k nízkému věku doporučen konkurzní komisí na místo katechety na gymnáziu. Na stolici náboženské nauky byl doporučen Joachim Antonín Cron (1751–1826), římskokatolický duchovní, osecký cisterciák, výborný učitel a hudební skladatel, Bolzano byl doporučen jako druhý v pořadí. Dne 18. října 1804 však Cron získal prestižní místo profesora dogmatiky na Teologické fakultě pražské univerzity a Bolzano se posunul na první místo pro stolici náboženské nauky. Roku 1805 byl pak Františkem I. jmenován profesorem náboženství (*Religionslehre*) na Filozofické fakultě. Císař mu přislíbil „zvláštní ohled při obsazování matematické stolice na jiné univerzitě“. Bolzano se však již žádného dalšího konkurzu nezúčastnil.[14]

---

[12] Janderův jmenovací dekret řádného profesora elementární matematiky ze 17. března 1805 (č. j. 8398) podepsaný krajským hejtmanem Karlem hrabětem Chotkem z Chotkova a Vojnína (1783–1868) a pražským hejtmanem Františkem Antonínem hrabětem Libštejnským z Kolovrat (1778–1861) je uložený ve fondu [III].

[13] Podrobně o konkurzu viz [Mk].

[14] O Bolzanově životě a díle viz např. [Pv] a [Šo].

Dne 26. srpna 1804 se Jandera stal doktorem filozofie na Filozofické fakultě pražské univerzity. Od ledna 1802 byl členem premonstrátského řádu a od září 1802 knězem, byl tedy na počátku své církevní kariéry. Premonstráti však byli nakloněni odborným aktivitám svých členů, podporovali je a nebránili jim v jejich vědecké práci. Pavel Křivský o reakci představitelů Strahovského kláštera na Janderovo jmenování profesorem matematiky napsal:

Janderovo jmenování přijal strahovský opat Milo Grün s porozuměním a když se v roce 1808 stal ředitelem filosofických studií, udržoval s Janderou právě tak jako s Bolzanem živé a upřímné styky a podporoval je v jejich úřadě.
([Kř1], str. 23)

Milo Grün (vlastním jménem Johann Nepomuk, 1751–1816) vstoupil do premonstrátského řádu roku 1769, roku 1776 byl vysvěcen na kněze. Následně působil jako tajemník opata, v letech 1790 až 1804 zastával místo faráře v Jihlavě, kde se mimo jiné zasloužil o vznik nemocnice. Roku 1807 byl zvolen opatem Strahovského kláštera. Klášter provedl nelehkým obdobím napoleonských válek, kdy se kanovníci obávali o osud Norbertových ostatků, klášterní knihovny, archivu, klenotnice atd. Obnovil teologická studia, která mohli navštěvovat i řeholníci z jiných řádů, přednášel etiku a pastorální teologii. Roku 1812 byl rektorem pražské univerzity. Propojil činnost řádovou, akademickou a pastorační. Podporoval působení talentovaných kanovníků ve vědecké, univerzitní i odborné sféře mimo zdi kláštera. Jeho opatské období přispělo k obnově kláštera a klášterních studií. Byl též přítelem a ochráncem Bernarda Bolzana v jeho sporu s vídeňským aparátem.[15]

Výsledek konkurzu na profesorské místo Janderu a Bolzana rozhodně nezpřátelil, jak dokazuje například Bolzanův dopis Janderovi z 13. července 1827. Z něho je patrné, že Bolzano žádal Janderu o zapůjčení Tacquetovy učebnice geometrie. Jandera přes Bolzanova mladšího bratra Petra vzkazoval, že žádanou knihu ve své knihovně nemá, ale měla by být v pražské univerzitní knihovně. Bolzano svého přítele Janderu informoval o pomalu postupující práci na svém spisu o základech logiky a zval ho na návštěvu Těchobuze, kde tehdy pobýval.[16]

---

[15] O Grünově životě v řádu viz [Sch] a [Ca]. V rukopisu [Sch] je pěkný stínový siluetový portrét opata Grüna.

[16] Bolzano Janderu v dopise oslovuje *Verehrtester Herr Professor! Mein würdigster Freund!* a podepisuje se *Ihr ergebenster B. Bolzano* v duchu tehdejších zvyků [Nejváženější pane profesore! Můj nejctihodnější příteli!, S úctou Váš oddaný B. Bolzano]. Dopis je uložen ve fondu [I].
Bolzana patrně zajímala slavná učebnice André Tacqueta (1612–1660), profesora na školách v Antverpách a Louvani, který se jako člen jezuitského řádu zaměřil na výuku geometrie a aritmetiky a připravil půdu pro nástup diferenciálního a integrálního počtu a propojení geometrie a matematické analýzy. Jeho geometrické učebnice byly v 17. století hojně rozšířené a překládané. Není jasné, zda Bolzana zajímala kniha *Elementa geometriae planae ac solidae* (Antverpy, 1654, další vydání např. 1672, 1683), která byla považovaná ještě v 18. století za velmi dobře strukturovanou a srozumitelnou učebnici rovinné a prostorové geometrie a která propojovala klasickou geometrii s výtahy z Archimédova díla. Možná měl Bolzano zájem o knihu *Cylindricorum et annularium libri IV* (Antverpy, 1651), která pojednávala

Jandera a Bolzano se též pravidelně stýkali na přednáškách v *Královské české společnosti nauk.*

Připomeňme, že se od Jandery požadovala výuka podle státem schválených a prověřených učebnic. Vědecký výzkum a publikování výsledků, článků a učebnic se neočekávalo, netěšilo se státní podpoře a přízni. Často bylo dokonce chápáno jako nežádoucí, neboť odvádělo pozornost učitele od jeho pedagogické práce.

6. Janderova výuka elementární matematiky

Josef Ladislav Jandera navázal při výuce elementární matematiky na přednášky svého předchůdce Stanislava Vydry, které sám absolvoval. Za nemocného Vydru výuku od roku 1803 suploval a od roku 1805 ji vedl již jako řádný profesor elementární matematiky. Ve školním roce 1804/1805 Jandera vyučoval 5 hodin *čisté matematiky* v prvním ročníku a 5 hodin *aplikované matematiky* ve druhém ročníku.

Ve školním roce 1805/1806 vstoupila v platnost reforma, která znamenala redukci povinné výuky matematiky. Ve výuce v prvním ročníku (8 hodin týdně) měly být zopakovány a upevněny znalosti z latinských gymnázií. Partie z vyšší algebry, geometrie a analýzy se vykládat neměly, přesunuty byly do volitelných přednášek vyšší matematiky. Něco málo z aplikované matematiky se objevilo ve druhém ročníku ve výuce fyziky. Redukce povinné výuky vedla k nárůstu počtu výběrových (volných) přednášek, které si mohli studenti podle svého zájmu a schopností, resp. uvažovaného budoucího povolání zapisovat ve třetím ročníku.

V letech 1805/1806 až 1813/1814 vyučoval Jandera *čistou* (*elementární*) *matematiku* v prvním ročníku v rozsahu 8 hodin (pětkrát týdně jedna hodina dopoledne a třikrát týdně jedna hodina odpoledne). Od školního roku 1814/1815 se časová dotace výuky matematiky snížila na 7 hodin (čtyřikrát týdně jedna hodina dopoledne, třikrát týdně jedna hodina odpoledne).

Připomeňme, že v roce 1824/1825 byla povinná výuka na Filozofické fakultě zkrácena ze tří let na dva roky a z 16 povinných hodin týdně na 15. V prvním ročníku zůstalo 7 hodin *čisté matematiky*, kterou vyučoval profesor elementární matematiky, ve druhém 8 hodin *elementární fyziky s užitou matematikou*, které měl na starosti profesor fyziky. Snížení objemu povinné výuky mělo studenty

---

o válcích a prstencích. Zejména se však věnovala vzniku křivek, ploch a těles z pohybu bodu, křivky a plochy. Kritizovala dobovou metodu indivisibilií užívanou k výpočtu ploch a objemů, prosazovala užití exhaustivní metody a tzv. práci s nekonečnými procesy.

Přátelství Jandery a Bolzana dokazují i Janderovy diáře. Jak víme, Jandera vedl bohatý společenský život, v jeho bytě se pravidelně scházeli přátelé, v některých letech skoro denně. V letech 1841 až 1843 mezi hosty najdeme i Bolzana. Bolzano však patřil mezi „vzácné“ hosty Janderova kruhu, přicházel velmi zřídka. Janderovo přátelství s Bolzanem dokládá i Janderův zápis z 18. prosince 1848, že zemřel přítel Bolzano. Zdůrazněme, že úmrtí si Jandera do diáře vepisoval jen u příbuzných a velmi blízkých přátel. Viz Janderovy diáře z let 1841, 1842, 1843, 1848 (sgn. CK X 78, CK X 79, CK X 80, CL X 14).

motivovat k většímu zájmu o výběrové (volné) přednášky. Zkrácení povinné výuky na Filozofické fakultě na dva roky bylo též reakcí státu na nedostatek mladých farářů, lékařů a učitelů a na tehdejší prodloužení gymnaziálních studií z pěti na šest let (od roku 1819 měla být všechna gymnázia v *Rakouské říši* šestitřídní s týdenní výukou 18 hodin).

V roce 1847/1848 měl Jandera naposled na univerzitě výuku v rozsahu 7 hodin týdně (povinný úvazek řádného profesora), 19. února 1848 mu bylo již 72 let. V seznamu přednášek pro školní rok 1848/1849 je uveden mezi členy senátu, seniory Filozofické fakulty a pražské univerzity a jako řádný profesor matematiky, neměl však přidělenu žádnou výuku. Ani v zimním semestru školního roku 1849/1850 tomu nebylo jinak. V letním semestru 1849/1850 však měl na Filozofické fakultě tříhodinovou volitelnou přednášku.[17]

Ve školních rocích 1848/1849 a 1849/1850 přednášel Jandera *elementární matematiku* v sedmém ročníku (v *septimě*) Staroměstského gymnázia v Praze. Od tohoto roku totiž vešla v platnost zásadní reforma vyššího školství v Rakouské monarchii. Původní šestiletá gymnázia byla přeměněna na osmiletá. Propedeutický charakter filozofických fakult byl zrušen, jejich dva ročníky (*logika* a *fysika*) byly „připojeny“ ke gymnáziím jako poslední dva ročníky (*septima* a *oktáva*). Filozofická fakulta přestala být přípravkou pro tzv. vyšší fakulty, stala se s nimi rovnocennou a soustředila se na přípravu středoškolských učitelů všech předmětů vyučovaných na gymnáziích a reálkách. Sedmý ročník však bylo možno otevřít jen na některých gymnáziích, neboť byl nedostatek pedagogů, kteří by mohli zahájit výuku. Vyšší gymnaziální třídy byly nejprve otevírány jen v těch městech, kde existovala filozofická univerzitní studia, zrušené filozofické ústavy nebo biskupské teologické semináře.[18]

Jandera, který roku 1848 dovršil 72 let, mohl odejít do zasloužené penze po 45 letech univerzitní výuky. Rozhodl se však v pedagogické práci pokračovat. Jeho rozhodnutí bylo patrně ovlivněno více faktory. Jednak se mu nechtělo odejít natrvalo do kláštera, jednak vídeňské ministerstvo kultu a vyučování nechtělo vyhovět jeho penzionování, neboť roku 1848/1849 chyběli kvalifikovaní pedagogové pro výuku matematiky a přírodních věd na reorganizovaných osmiletých gymnáziích.[19]

Od ledna roku 1850 se řešilo Janderovo řádné penzionování. Dne 16. února 1850 Janderovi akademický senát pražské univerzity zaslal rozhodnutí o řádném penzionování od dubna roku 1850 (č. j. 417). Dne 21. února 1850 děkan

[17] Viz seznam přednášek ve fondu [VII] a Janderovy diáře z let 1848, 1849 a 1850 v knihovně kláštera na Strahově.

[18] Na změny vzdělávacího systému reagoval např. Jeroným Josef Zeidler osobním dopisem z 2. září 1849 adresovaným Janderovi. Nelíbily se mu podmínky pro převzetí gymnaziálních profesorů, a zejména nových suplentů ze dvou nových tříd Staroměstského gymnázia do univerzitního sboru. Své názory velmi podrobně zdůvodňoval. Nová reforma ho příliš nenadchla. Viz Zeidlerův dopis z prázdninového pobytu v Mariánských Lázních, který je uložen ve fondu [I].

[19] O penzionování a problémech s ním spojených psal Jandera bratrovi Václavovi do Hořic 29. září 1845, 7. července 1849 a 10. května 1850 (dopisy jsou ve složce bez inv. č., fond [II]).

Filozofické fakulty pražské univerzity Jan Svatopluk Presl (1791–1849) oznámil Janderovi rozhodnutí vídeňského ministerstva kultu a vyučování, kterým dovolovalo Janderovi pokračovat ve výuce na univerzitě (č. j. 243). Česká zemská hlavní pokladna informovala 11. dubna 1850 Janderu dekretem č. j. 598, že mu byla vyměřena roční penze ve výši 1 400 zlatých.[20]

Jednalo se o poměrně vysoký roční příjem, který dovoloval pokrýt relativně pohodlný a komfortní život jednotlivce či středostavovské rodiny (slušné bydlení, kvalitní strava i oblečení, možnost cestovat i kulturně žít, zaplatit službu či kuchařku a vytvořit si i úspory). V roce 1850 byl roční plat kvalifikovaného dělníka 100 až 200 zlatých, učitele elementární školy 130 zlatých, vyššího úředníka 500 až 700 zlatých. Podle obsahu stříbra (k roku 2017) by 1 zlatka v přepočtu byla asi 150 Kč, tj. penze by činila 210 000 Kč ročně (neboli 17 500 Kč měsíčně). Když se však uváží dobová a dnešní kupní síla, ceny apod., pak by se jednalo o penzi ve výši 100 až 160 tisíc korun měsíčně, tj. částku odpovídající dnešnímu platu lékaře, právníka, soudce či vysokého státního úředníka. O takové penzi se většině dnešních penzistů ani nezdá. Tato penze Janderovi umožňovala pohodlný život i podporu aktivit, které považoval za důležité a pro společnost přínosné (pomoc talentovaným studentům, založení nadace, podpora rozkvětu Hořic apod.).

V letech 1850/1851 až 1856/1857 vyučoval Jandera 4 hodiny týdně *základy matematiky*. Jeho přednášky zahrnovaly široké spektrum látky, která mohla být přínosem pro budoucí učitele matematiky. V zimním semestru přednášel základy diferenciálního a integrálního počtu, vyšší rovnice, aritmetické posloupnosti vyšších řádů, řetězové zlomky, základy kombinatoriky a dělitelnost čísel. V letním semestru pokračoval ve výuce diferenciálního a integrálního počtu, přednášky obohacoval různými aplikacemi (výpočet extrémů funkcí, Taylorův a Maclaurinův rozvoj apod.), probíral základy aritmetiky, planimetrie, stereometrie, trigonometrie a sférické trigonometrie. Připojoval různé geometrické problémy (rektifikace, kvadratura, kubatura, vzájemná poloha útvarů v rovině i v prostoru). Jeho lekce byly zařazeny mezi základní matematické přednášky.

Poznamenejme, že profesoři Kulik a Matzka vedli v té době dvou až tříletý cyklus přednášek (povinný pro budoucí středoškolské učitele), navíc vypisovali výběrové (speciální) přednášky. Kulik míval pět až sedm hodin týdně, Matzka sedm.

Jandera je v té době v seznamech přednášek uváděn jako dvorní rada a řádný profesor matematiky, ale tradiční profesorský úvazek v rozsahu 7 až 9 hodin již neměl. Obsah jeho přednášek se zaměřil na doplnění, upřesnění a procvičení látky, která se dnes běžně probírá v hodinách matematiky v nejvyšších třídách gymnázií. Po letech, kdy své studenty v posluchárně počítal po stovkách, začal přednášet malému počtu studentů, kteří však o matematiku jevili zájem a nebyla pro ně jen nutným zlem na cestě za jinou kariérou. Podle vzpomínek

[20] Všechny výše zmíněné dokumenty jsou zachovány v Janderově pozůstalosti ve fondu [III].

studentů přednášel stále s nadšením a pečlivostí, byl vždy dochvilný a přesný a stále měl neuvěřitelně silný hlas. Nic mu údajně nesebralo chuť učit mladé lidi.

Janderovo závěrečné pedagogické působení na pražské univerzitě charakterizoval Riegrův[21] *Slovník naučný* v roce 1865 takto:

… Ačkoliv bylo J-ovi už 80 let, neustal nicméně přednášeti, ano zdálo se, že čím menší má naději na zdraví a život, tím více, tím horlivěji se zasazuje o to, aby času co možná nejvíce získal pro své přednášky, odpovídaje často přátelům svým na žádost, aby se šetřil, známými slovy: „s kathedry do hrobu.“

([S-4], str. 167, heslo psal Josef Smolík)

Janderův žák Josef Václav Frič,[22] pozdější český novinář, spisovatel, revolucionář a politik, vzpomínal na Janderovu výuku takto:

… Kdo u něho, zvláště při geometrii, neobstál, tomu prorokoval, že z něho do smrti nic nebude, pronášeje stereotypní, akademickému měšťanu věru nepochlebný svůj výrok: „Sie sind ein Esel!“ [Jsi osel!, Jsi blbec!], *načež ušklíbnuv se, naslinil svou velikou tužku o polovyplázlý jazyk a namaloval mu do katalogu trojku, jež měla opakování jednoho roku vzápětí a již při reparatuře jen tomu ve dvojku proměnil, kdož zadušoval se mu, že vstoupí do theologie. Něco podobného stalo se též bývalému žákovi jeho, napotomnímu arcibiskupu Schrenkovi,*[23] *jemuž se pak Jandera jakožto člen akademického senátu musel slavnostně představit. Schrenk připomenul tedy dávného svého profesora při prvním setkání na*

[21] František Ladislav Rieger (1818–1903), významný český politik, právník, zastánce českých politických, hospodářských a kulturních zájmů na *Říšském sněmu* ve Vídni a na *Českém zemském sněmu* v Praze, byl ve školním roce 1835/1836 Janderovým žákem (viz katalogy sgn. DK I 68, DK I 69 a DK I 70 uložené v knihovně kláštera na Strahově). Jeho práci v zimním semestru Jandera hodnotil 7× *eminens* a 2× *jedničkou*, zkoušku *jedničkou*. Práci v letním semestru hodnotil 8× *eminens* a 1× *jedničkou*, zkoušku *eminens* s poznámkou *valde egreg.*, tj. *valde egregius*, velmi výtečný. Na přísného Janderu udělal Rieger mimořádný dojem.

[22] Josef Václav Frič (1829–1890) byl v revolučním roce 1848 mluvčím studentů, které vedl na barikády. V roce 1851 byl zatčen a odsouzen za přípravu tzv. májového spiknutí na 18 let vězení. Trest si odpykával v Terstu a Komárně. Roku 1854 byl omilostněn a po propuštění žil pod policejním dohledem. V roce 1858 byl opět zatčen, následující rok byl propuštěn pod podmínkou, že bude emigrovat. Od roku 1859 až do roku 1879 žil v Londýně, Paříži, Berlíně, Budapešti, Záhřebu, Petrohradě a Římě. Návrat do Čech mu byl umožněn, když se vzdal politických aktivit. Po návratu do Prahy se věnoval výhradně uměleckým aktivitám.
Frič studoval u Jandery ve školním roce 1845/1846 (viz katalogy uložené v Hořicích). Byl jen průměrným studentem.

[23] Alois Josef baron Schrenk z Notzingu (1802–1849), český římskokatolický duchovní a teolog, vystudoval teologii v královéhradeckém biskupském semináři, roku 1825 byl vysvěcen na kněze a roku 1834 získal doktorát teologie. V roce 1837 se stal světícím biskupem olomouckým a o rok později arcibiskupem pražským a kancléřem pražské univerzity. Proslavil se především neúnavnou vizitační činností.
V Janderových katalozích se nepodařilo prokázat, že by Schrenk byl Janderovým žákem. Není jasné, zda je Fričova informace správná. Jiné zdroje historku spojují se Schrenkovým nástupcem, tj. s kardinálem Bedřichem Janem Josefem Celestinem knížetem Schwarzenbergem. Viz dále.
Tuto historku připomíná i Jan Eduard Herold v [Hd].

tuto okolnost, dodávaje s úsměvem, že kdysi přísný jeho soudce nebyl, chvála bohu, dobrým prorokem; načež Jandera prý odvětil zcela klidně: „Eminenz, ich hab' es ja nur von der Mathematik gemeint!“ [Vaše Eminence, myslel jsem to jen z matematického hlediska!]

Tolik jisto, že kdo z domu nebyl počtářem, na tehdejších gymnasiích ničemu se nenaučil, jak jsem byl na svém místě již vysvětlil. Jandera pak, ač přednášel velice důkladně i názorně, ozbrojen vždy svojí hůlkou a čmáraje některý příklad třeba pětkrát po sobě na tabuli, zdržoval se základními větami přes polovici běhu, načež odbýval ostatek parou, takže mu ovšem nemohli stačiti, kdož o nejpřesnější vědě neměli z gymnasií ani ponětí. A kdo nesledoval přednášek co nejpilněji, kdo na černou tabuli, důmyslně mezi řadou světlých oken umístěnou, dobře neviděl, čemuž valná část děkovala svou krátkozrakost, ten ztratil brzo nit a nemohl potom ve třech, v pěti dnech před zkouškou vtlouci do sebe všechny these a příklady veškeré matematiky a geometrie. ([Fr], str. 199)

Až do roku 1848/1849 byly pro výuku všech předmětů na univerzitách v celé Rakouské říši stanoveny závazné (povinné) učebnice, veškerá univerzitní výuka podléhala přísnému státnímu dozoru. Tato situace nebyla pro vyučující jednoduchá. Matematika patrně nebyla tak přísně kontrolována, přesto musel Jandera užívat učebnice předepsané ve Vídni. Dohledem nad výukou a užíváním povolených učebnic byl pověřen studijní ředitel (*Studiendirektor*), který byl nadřazen i děkanovi fakulty.

Zhruba do roku 1816 používal Jandera k přednáškám rozsáhlé, německy psané čtyřsvazkové kompendium Abrahama Gotthelfa Kästnera (1719–1800), německého matematika a epigramatika. Asi od roku 1816 nebo snad od roku 1818 přednášel podle dvousvazkové učebnice Ignaze Appeltauera (1769–1829), profesora matematiky vídeňské univerzity. Nejprve užíval její latinskou verzi, roku 1824 ji nahradil jejím německým překladem. Latinsky vyučoval zhruba do roku 1824, pak přešel do němčiny.

Po Janderově smrti nebyla ve školním roce 1857/1858 jeho přednáška nahrazena, její obsah si mezi své povinné předměty rozdělili profesoři Kulik a Matzka, matematiku nadále vyučovali ve dvou až tříletém cyklu. Janderovým odchodem tak skončila úvodní přednáška z matematiky, která se každý rok opakovala.

7. Janderovo pedagogické působení

Mezi studenty kolovala řada historek o Janderově přísnosti a neústupnosti, o jeho náročnosti na znalosti a dovednosti. Předávaly se z generace na generaci, nic mu však neubíraly na cti. Naopak, studenti se ho sice obávali, ale zároveň ho ctili a možná i obdivovali.

Václav Plašil (1801–1872), rodák z Hořic, který s Janderovou pomocí vystudoval gymnázium, Filozofickou i Lékařskou fakultu pražské univerzity, se po ukončení studií stal lékařem knížat Paarů v Bechyni. Proslul jako vynikající lékař, velký vlastenec, podporovatel chovu bource morušového a pijavky

lékařské. Jako mnozí jiní studenti vzpomínal na profesora Janderu. Připomněl například tuto humornou událost:

Na universitě studoval mladý kníže Schwarzenberg, kterého profesor Jandera nechal propadnouti z matematiky; byl sice požádán, aby šlechtice znova zkoušel, že snad výsledek bude podruhé lepší, ale Jandera se k tomu pohnouti nedal.

Když se později kníže Schwarzenberg stal pražským arcibiskupem, představil se mu i Jandera. Tu si Schwarzenberg vzpomněl na studia a při tom svému učiteli při odchodu pravil: „Tak vidíte! A přece jsem se stal arcibiskupem.“ Ale Jandera bystře odvětil: „Ano, Eminence, ale špatným matematikem jste zůstal dosud!“ Tuto anekdotu prý vyslechl a rozšířil arcibiskupův komorník.

([Pj2], str. 41)

Jednalo se patrně o kardinála Bedřicha Jana Josefa Celestina knížete Schwarzenberga (1809–1885), česko-rakouského šlechtice, který byl od roku 1835 salcburským arcibiskupem. Roku 1842 byl jmenován kardinálem a roku 1850 se stal pražským arcibiskupem a primasem českým.

Kníže Schwarzenberg studoval filozofii a práva, později teologii ve Vídni a Salcburku. V Salcburku se zasloužil o vybudování několika domovů pro sirotky a nemocnice. Po příchodu do Prahy se stal řádným členem *C. k. vlastenesko-hospodářské společnosti*, která se snažila o zvelebení hospodářství v Čechách. Nabádal faráře a školy, aby odebírali její odborná periodika a vzdělávací publikace. Zasloužil se též o dostavbu chrámu sv. Víta v Praze a výstavbu kostela sv. Cyrila a Metoděje v pražském Karlíně. Na prvním vatikánském koncilu roku 1869 vystoupil proti dogmatu o papežské neomylnosti. Byl klasickým dobovým zemským vlastencem, který se klonil k politice staročechů. V roce 1861 spoluinicioval petici, která žádala, aby se císař František Josef I. nechal v Praze korunovat českým králem. Zasazoval se o zřízení samostatné české univerzity, když však roku 1882 vznikla, nepřál si rozdělení Teologické fakulty na dvě, neboť zastával názor, že kněz v Čechách musí ovládat oba zemské jazyky, pokud chce být dobrým pastýřem. Zajímavé je, že ač vysoce postavený kněz, byl vášnivým milovníkem hor a nadšeným alpinistou, patřil mezi průkopníky horolezectví v Alpách. Názory českých vlastenců na jeho působení byly značně rozmanité. Například Karel Havlíček Borovský (1821–1856) jemu a jeho bratru Felixi knížeti Schwarzenbergovi (1800–1852), význačnému diplomatu, státníku a generálovi, věnoval drsnou *Píseň Čechů* z roku 1850, v níž stálo: *Zle, matičko, zle! Švarcenberci zde: jeden drží karabáč, druhý říká „Otčenáš“; zle, matičko, zle!*[24]

[24] Poznamenejme, že kardinál Schwarzenberg byl pražským arcibiskupem jmenován 20. května 1850 a slavnostně uveden do úřadu 15. srpna téhož roku. Jandera si 11. listopadu 1850 do diáře poznamenal, že se konala slavnostní promoce doktora teologie Wanderera, které se účastnil kardinál Schwarzenberg, kancléř univerzity. Tehdy by snad mohlo dojít k oné konverzaci, kterou zaznamenal Frič. Viz Janderův diář z roku 1850, sgn. CL X 16.
V dochovaných Janderových katalozích se nepodařilo prokázat, že by budoucí kardinál, kníže Schwarzenberg studoval u Jandery. Není tedy jasné, zda popisovaná historka je pravdivá nebo vymyšlená. Janderově povaze by však odpovídala, vtipná břitkost mu byla vlastní.

Alfred Meissner (1821–1885), německý lékař, spisovatel, básník, romanopisec a dramatik, kterému matematika příliš nešla, na Janderovu výuku vzpomínal takto:

… Obávaný Ladislav Jandera byl drobný stařík, postavička jako vystřižená z Hoffmannovy pohádky. Byl premonstrát, nenosil však mnišský oděv, ale vysoké vojenské boty a modrý měšťanský plášť, jenž byl po mlynářsku zabílený od věčného manipulování s křídou. Z jeho tvrdě řezané zašpičatělé tváře nazlobeného skřítka jakoby sálalo hrozivé zanícení pro posvátnou vědu. Když se vyšplhal na katedru – většinou za bouřlivého halasu publika – zkřížil podle svého zvyku paže na prsou jako Napoleon a měřil posluchačstvo divokým pohledem, dokud se úplně neztišilo. Před sebou na stole měl tzv. Me-mo-ri-á-ly, v ruce křídu, pod paží krátkou bílou hůlku, užívanou jako ukazovátko, kterou často jako posedlý mlátíval do tabule. Takto zahajoval pronikavým a veškerý hluk přebíjejícím hlasem své přednášky, přičemž každé slovo kouskoval na slabiky. Jasno! – to bylo jeho heslo – a každý delší výklad končil výrokem Teď to mu-sí-chá-pat kaž-dá ku-cha-řin-ka!, a tuto průpovídku pokládal za nejvyšší pochvalu vyslovenou sobě samému. Bohužel musím přiznat, že tomu, co měla chápat každá kuchařinka, jsem velice často nerozuměl … ([Me], str. 59–60, volný překlad)

Na jiném místě Meissner o Janderově vzhledu a povaze napsal:

Když jsme jednou narazili na sbírku mědirytin z doby francouzské revoluce, oba jsme zjistili [Alfred Meissner a jeho přítel Moritz Hartmann], *že profesor Ladislav Jandera se nápadně podobá Robespierrovi. Byla to úplně ta samá hlava, jen mnohem starší, stejné čelo, stejná ústa. Nemohu toho muže srovnat s nikým jiným a s nikým menším než s váženým zástupcem z Arrasu. I Jandera byl zosobněním ctnosti, spravedlnosti a neúplatnosti, byl však hrozný, protože nic nepřijímal jako svou zásadu a jednotlivci v jeho očích nebyli ničím. Kdo před ním a před jeho „Memoriale“ neobstál, prokázal „svou ne-po-u-ži-tel-nost pro vě-dec-kou pro-fe-si“. Tisíce mladých lidí musely změnit svůj život, protože nesplnily jeho požadavky. Nerušilo to jeho spánek. Ani úsilí všech ostatních profesorů ho nikdy neodradilo od toho, aby řekl „Ne“.*

([Me], str. 60–61, volný překlad)

Připomeňme několik zajímavých informací z Meissnerova života. Pocházel z Teplic, jeho otec Eduard Meissner (1785–1868) byl lázeňským lékařem v Teplicích a později v Karlových Varech. Matka Karolina, rozená May (nar. r. 1790, zemř. patrně r. 1863), pocházela ze skotského Invermay. Dědeček August Gottlieb Meissner (1753–1807) byl spisovatelem.

Alfred Meissner studoval na Staroměstském gymnáziu v Praze, na Filozofické a pak na Lékařské fakultě pražské univerzity, kde roku 1846 získal titul doktora medicíny. Během studií se zajímal o literaturu. Po absolutoriu krátce pracoval v pražské nemocnici, pak se rozhodl žít jako spisovatel na volné noze. Roku 1846 se usadil v Lipsku, kde byla méně přísná cenzura. Několikrát zavítal do Drážďan a Paříže. V revolučním roce 1848 pobýval ve Frankfurtu nad Mohanem, kde se scházel slavný německý parlament. V následujícím roce byl opět

v Paříži, rok 1850 strávil v Londýně a poté žil opět v Praze. Roku 1869, po smrti otce, si koupil dům v Bregenzu, kde žil až do smrti. Roku 1884 obdržel od bavorského krále Ludvíka II. (1845–1886) Maxmiliánův řád pro vědu a umění, ve stejném roce byl povýšen mezi bavorskou šlechtu. Později byl vydírán spisovatelem Franzem Hedrichem (1823–1895), přítelem, kterého léta podporoval a který byl považován za tajného spoluautora jeho velkých a oblíbených románů. Hedrich vyhrožoval, že zveřejní své spoluautorství a žádal další a další peníze na svůj nákladný život. Proto se Meissner roku 1885 pokusil o sebevraždu; poranil se nožem a o několik dnů později zemřel na sepsi.

Meissnerova kniha *Geschichte meines Lebens* [Me] obsahující nejrůznější úvahy a vzpomínky dokládá jeho široký rozhled v historii, filozofii i náboženství. Týkají se i doby jeho studia. Na několika místech se zmínil o Janderovi, jeho podobě, charakteristických rysech, o jeho chování, zvycích a řeči. Pokusil se parodovat i typickou Janderovu řeč. Víme, že Jandera mluvil velmi hlasitě a při výkladu výrazně odděloval jednotlivé slabiky. S jistou nadsázkou a humorem parodoval Meissner Janderovy časté odkazy na „Memoriale“, tj. vlastní matematické sešity.

Následující Meissnerova vzpomínka na Janderův styl výuky matematiky je silně ovlivněna tím, že Meissner byl v matematice slabý, příliš ji nechápal a nerozuměl základní struktuře definice – věta – důkaz – příklad. Matematika ho nezajímala, neměl chuť se jí zabývat. Byla mu jen nutným a obtížně překonatelným zlem, stejně jako pro řadu jeho humanitně zaměřených spolužáků:

Jednoho krásného slunečného dopoledne stál profesor Ladislav Jandera před tabulí a vysvětloval nám jednu větu z nauky o elipse, že pokud vedeme osou KC kužele rovinu KLM kolmou k rovině RS, je rovina křivky AQMQ kolmá k trojúhelníku KLM a jakýkoli řez rovnoběžný s podstavou LBMD musí mít nutně střed v ose KC.

… Hartmann tiše a šťastně seděl ve své lavici a četl knihu, kterou jsem včera získal a dnes mu ji dal: Grabbeho Fausta a Dona Juana. Grabbe byl jedním z našich oblíbených básníků.[25] *Už první monolog, v němž Faust z Aventinu oslovuje Řím, byl okouzlující.*

[25] Christian Dietrich Grabbe (1801–1836), německý dramatik tzv. předbřeznového období, je autorem řady divadelních her, které začal sepisovat již za gymnaziálních studií. Absolvoval práva na univerzitách v Berlíně a Lipsku, kde byl jeho přítelem básník Heinrich Heine (1797–1856). Po promoci se nejprve neúspěšně pokoušel získat místo divadelního režiséra, pak právníka. V roce 1826 byl jmenován bezplatným vojenským auditorem, po delší zkušební době začal pracovat jako řádný auditor. Od roku 1831 sílil jeho alkoholismus. Roku 1833 uzavřel nepovedené manželství, začal měnit působiště (rodný Detmold, Frankfurt nad Mohanem, Düsseldorf). Roku 1836 se vrátil do Detmoldu, kde manželka požádala o rozvod. Grabbe krátce na to zemřel na paralýzu, patrně důsledek syfilidy. V českém prostředí byly oblíbené jeho hry *Don Juan, Faust, Žert, satira, ironie a hlubší význam.* V první polovině 19. století byl považován za jednoho z nejvýznamnějších německých dramatiků své generace, později byl zapomenut. Zájem o jeho dílo byl později probuzen pro antisemitské výroky v některých jeho hrách a pro nacionalistické líčení německé historie. Stal se „velkým národním básníkem“ nacistů.

„Quod erat de-mon-stran-dum“, vykřiknuté do vzduchu jako kokrhání kohouta, probudilo čtenáře ze snění. Hrozný křiklavý obličej tam nahoře dokončil svou argumentaci.

„A teď“, pokračoval hrozný muž zdánlivě mírným tónem – sledoval neopatrného – „a teď (pomalu listoval katalogem, dokud ho nenašel), můj drahý Hartmanne Moritzi, pojďte ke mně a ukažte svým kolegům, že jste mě pochopil. Hartmanne Moritzi, ven!“

Jaká to byla hrůza, že já i můj přítel jsme ztratili zrak a sluch. Výzva musela být bezpodmínečně uposlechnuta. Mezi obrovským počtem studentů se rozpoutala bouře očekávání. Výstup však byl jen krátký. Hartmann přišel, nakreslil na tabuli pár čar a zamumlal několik slov. Pak uprchl a s ohnivě rudou tváří se ponořil zpět do moře hlav, zatímco na výšinách zlomyslný skřet naříkal nad takovou nevědomostí a tleskal rukama. ([Me], str. 61–62, volný překlad)

Ještě po téměř dvou stoletích, které uplynuly od Meissnerova filozofického studia, je patrné, že Jandera si dosti drsným způsobem ověřoval pochopení vyložené látky přímo při přednáškách. Byl postrachem pro nepozorné a méně talentované studenty. Postupem času tento způsob prověřování znalostí z vysokoškolských přednášek vymizel, přesunul se na cvičení, semináře či kolokvia.

Meissnerovým blízkým přítelem, jehož jméno ve vzpomínkách na studium matematiky opakovaně zmiňuje, byl Moritz Hartmann (1821–1872), později rakouský novinář, spisovatel a politik. Pocházel z české židovské rodiny z Trhových Dušníků. V době gymnaziálních studií židovskou víru opustil a stal se bezvěrcem. Na přání rodičů studoval filozofii a literaturu na univerzitách v Praze a ve Vídni. V Praze se přátelil s Alfredem Meissnerem. Po ukončení studií cestoval po jižním Německu, Švýcarsku a Itálii, pak pracoval jako vychovatel ve vídeňských rodinách. Od roku 1844 žil nejprve v Berlíně, pak v Lipsku a Praze, kde psal a vydával vlastenecké básně. Roku 1848 se zapojil do činnosti německého parlamentu ve Frankfurtu nad Mohanem, do březnové revoluce v Bádensku i ve Vídni. Protože se obával policejního stíhání ze strany úřadů, uchýlil se po pádu revoluce do západní Evropy. Pobýval v Anglii, Francii, Belgii, Irsku a Nizozemí. Publikoval různé politicko-satirické básně a články. Během Krymské války (1854 až 1859) byl korespondentem německého deníku *Kölnische Zeitung*. V šedesátých letech pobýval v Ženevě jako učitel německé literatury a historie, spolupracoval se stuttgartským časopisem *Frey* a vídeňským deníkem *Neue Freie Presse*. Matematiku, stejně jako Meissner, v oblibě neměl.

Český novinář, spisovatel a politik Josef Václav Frič vzpomínal, jak Jandera učil „celou jejich rodinu“ a jaké obavy měl on sám z jeho přísnosti a náročnosti, neboť matematice příliš nerozuměl.

Otec můj,[26] *když byl šťastně odbyl studia filosofická, při nichž mimo pověstného matematika Janderu, jenž i mým byl ještě profesorem v tak zvané*

[26] Josef František Frič (též Joseph Franz Fritsch, 1804–1876), český vlastenec, advokát

logice, u zvláště povděčné choval paměti katechetu a filosofa, slavného Bolzana, který se stal mučedníkem snah svých osvícených i lidomilných, přišel jakožto nastávající právník za učitele literárních předmětův a i češtiny do domu rodiny Reissové, ... ([Fr], str. 38)

Jediným příštím bubákem zůstával mi pedantický a pro svou přísnost vykřičený profesor Jandera, vykladatel aritmetických a geometrických hieroglyfů, jejichž pouhý pohled způsoboval mi vždy skutečnou hrůzu. ([Fr], str. 92)

... Rozzloben jdu do koleje, proklínaje celý svět, k Padlesákovi[27] *a Janderovi s poprášeným žaludkem vulgo srdcem ...* ([Fr], str. 219)

Vše to, jak vidno, ovšem daleko zavádí nás od příprav k nové zkoušce, v níž bylo mi pod neuprosným Janderou stůj co stůj obstáti. Při ostatních předmětech nepotřeboval jsem pomocníka ... ([Fr], str. 321)

Jandera měl osobitý smysl pro humor, byl na studenty přísný, ale lidský a shovívavý. Nesnášel rozmazlené bohaté studenty, kteří chtěli těžit z postavení svých bohatých či mocných rodičů. Následující historka, která se dostala i do krásné literatury, potvrzuje výše uvedené:

Jandera měl ve zvyku představovat se svým novým studentům osobně. Činil tak většinou svým stručným, rázným způsobem: „Jmenuji se Ladislav Jandera a jsem profesorem matematiky, bydlím v Celetné ulici – ale pro nikoho nejsem doma.“ Profesor byl ještě pozůstatkem starých dobrých univerzitních časů jako Hanka, Nádherný, Millauer, Pinkas a další. Byl poctivý, čestný, neúplatný a nikdy se nezajímal o postavení rodičů svých studentů – leda tehdy, když měl před sebou rozmazleného syna bohatých a urozených lidí, který nevěděl. Jen při takových příležitostech se dotkl bezstarostného života, který takovým studentům studium usnadňoval na rozdíl od chudého studenta, jenž si vydělával na živobytí doučováním. ([Hd], str. 252, volný překlad)

---

a politik, byl profesorem práva na pražské univerzitě. U Jandery studoval matematiku ve školním roce 1823/1824 (viz katalogy sgn. DK I 35, DK I 36 a DK I 37 uložené v knihovně kláštera na Strahově). Patřil k velmi slabým studentům. V zimním semestru hodnotil Jandera jeho znalosti z aritmetiky a základů algebry *jedničkou*, neboť Fričovi počítání nedělalo potíže. V letním semestru však přišla geometrie a nastala katastrofa. K řádnému zkušebnímu termínu se Frič nedostavil. Není jasné, jakou známku dostal v náhradním termínu v srpnu 1823 (snad dvojku), Jandera si poznamenal, co všechno neuměl. Frič se pokusil složit zkoušku znovu 11. dubna 1825, Jandera si opět poznamenal, co neuměl z teorie trojúhelníka. Dne 1. června 1825 učinil Frič třetí pokus o zvládnutí geometrie, ale ani tentokrát Jandera nebyl spokojen s jeho znalostmi vlastností kužele. Při prvním pokusu získal Frič patrně dvojku, dvakrát se ji snažil opravit, ale marně, Jandera stále nebyl spokojen. Není divu, že byl v rodině Fričů obávaným profesorem.

Fričův mladší syn Antonín Frič (1832–1913), český paleontolog, zoolog, geolog a muzejník, byl v roce 1849/1850 Janderovým žákem v septimě akademického gymnázia (viz katalogy sgn. DK II 63, DU IV 18, DK II 63 uložené v knihovně strahovského kláštera). V zimním semestru byl Frič v řádném termínu hodnocen 2^-, následně si známku opravil na 1^-. V letním semestru Jandera jeho znalosti ohodnotil známkou 1 s poznámkou *debil.*, tj. *debilis* (slabý).

[27] Jan Padlesák byl profesorem náboženství a obecné pedagogiky na Filozofické fakultě pražské univerzity.

Jandera, jak víme z jeho diářů uložených v knihovně Strahovského kláštera, ve svém bytě přijímal návštěvy velmi často, včetně studentů, mnozí ho více či méně pravidelně navštěvovali. Jeho „drsný“ způsob představení patřil k jeho „profilu“ stejně jako jeho šedomodrý kabátek.

Josef Alois Durdík,[28] hořický rodák, Janderův výborný student a dobrý matematik, později středoškolský profesor matematiky a fyziky, a nakonec univerzitní profesor filozofie, o Filozofické fakultě a přímo o Janderovi napsal:

... V prvním ročníku filosofického studia bývávalo průměrně na 300 posluchačů, tak že Jandera v celku za tu dlouhou řadu let [1803 až 1857] *měl dohromady as 16 tisíc žákův.* ([Du], str. 2)

... Byl učitelem předmětu, jejž vyhlašují za těžký. Jandera jej tak jasně, srozumitelně a prostě vykládal, že mu každý porozuměti musil. Tu jest on pravým vzorem pochopitelnosti. Při posuzování prospěchu žáků svých byl spravedlivosť sama, a jen tato spravedlivosť nestranná a neohrožená dala vznik pověsti o jeho přísnosti. Při tom byl přece vlídný a přívětivý člověk, muž ušlechtilého ducha a jakožto povaha zrovna ideální. Ujímal se chudých studujících, podporoval je a ulehčoval všelikými způsoby trpký někdy život jich, opatřoval jim výživy hodinami, opisováním a p. Jeho prostá a čistá mysl dovolovala mu veselým býti. Známo jest, že byl pln humoru, žertovával a šprýmoval. Byl stejně dalek všeho pessimismu, jako vší licoměrnosti, (byl rád na světě,) rád se zasmál a vtipem svým vždy pohotově stál. Velmi mnoho rozmarných příběhů, vtipů a šprýmů se o něm posud vypravuje. ([Du], str. 3)

... Vidím jej před sebou, jakoby zvýšeným vzpomínáním jeho postava tím živěji vstoupila před oko mé. Malá postava, stářím už něco shrbená, úzká prsa, drobné údy, prořídlý však dlouhý bílý vlas, modré, přelaskavé oko, a při tom přece čilý, pohyblivý, muž tuhého zdraví a, co zvláště překvapovalo, silného hlasu. Stálý jeho oděv byl onen známý, šedivý kabát mlynářské barvy, jenž postavu Janderovu také vyznačoval. V jeho útlém těle vězel nejen veselý humor, ale i jiná znamenitá vlastnosť, totiž vytrvalosť, vůle silná. Slovo „nemožnosť“ nemá ani býti ve slovníku – říkával Napoleon I. a Jandera k tomu dodal: „Má pravdu, až po jistou mezi všechno je možné, zvolíme-li totiž pravé prostředky. Jsou často prostředky jen malé, které však s vytrvalostí užívány, provedou něco

[28] Josef Alois Durdík (1837–1902) pocházel z rodiny hořického klenotníka. Na pražské univerzitě vystudoval matematiku a fyziku, v letech 1871 až 1873 působil jako středoškolský profesor na Akademickém (Staroměstském) gymnáziu v Praze. Roku 1870 se habilitoval na pražské univerzitě prací *Leibniz a Newton* (1869) a získal místo soukromého docenta. Od roku 1874 zastával na Filozofické fakultě pražské univerzity pozici mimořádného profesora filozofie. V roce 1880 byl jmenován profesorem řádným a o dva roky později zaujal místo profesora filozofie a dějin filozofie na nově vzniklé České univerzitě v Praze. Zabýval se filozofií, psychologií, estetikou a literární kritikou, také překládal a psal dramata. Šířil v českém prostředí Darwinovo učení o vzniku a vývoji života. Zasloužil se o vznik české filozofické terminologie. Zasedal jako poslanec na *Českém zemském sněmu*.
Durdík byl Janderovým žákem ve školním roce 1854/1855 (viz katalog sgn. DK II 12 uložený v knihovně kláštera na Strahově). Patřil mezi řádné univerzitní studenty a složil zkoušky s vynikajícím výsledkem. Jandera mu po složení zkoušky vrátil školné.

výborného ano velikého.“ Tak byl Jandera i touto zásadou i postavou svou i barvou kabátu svého podoben onomu démonu války, tak že byl nazván „Napoleon pražské university“ jsa postrachem i miláčkem studující mládeže. Této mládeži tolikrát a tolikrát rozličnými slovy a příkazy kladl na srdce to slavné heslo: „Učte se“. Opětoval to každý rok a s nimi i se svými zvláštnostmi vtiskl se každému do paměti; ano tyto zvláštnosti jeho, jeho dobrota i jeho humor, celý ten milý zjev se všemi příznaky doby, v nížto žil … ([Du], str. 3–4)

Jandera prý s oblibou svým studentům říkával:

… Dráha jest otevřena všem, kdož přičiniti se chtějí. Pokladové osvěty podávají se všem, kdož učiti se dovedou. ([Du], str. 8)

V knize věnované rozvoji přírodních věd, význačným jevům, objevitelům, učencům a učitelům věnoval Durdík samostatnou kapitolu svému oblíbenému učiteli – Janderovi. Připomněl jeho vztah k Hořicím, jeho pedagogické působení, nároky na studenty, spravedlnost a neúplatnost i jeho zvyky. Neopomněl připojit i zmínku o jeho lidských vlastnostech:

… Prostou, ušlechtilou povahu projevoval vždy; nikdy se nestal, jak to často ve vysokém stáří bývá, mrzutým a žitím přesyceným; co se v životě dálo, všeho si pilně všímal, noviny čítal a u všem živého účastenství měl; čilost jeho v tak vysokém stáří byla v pravdě podivuhodná; v obcování s jinými byl vlídnost a přívětivost sama, hovorný a veselý; postavy byl útlé a z oka jeho dobrotivost zářila; vždy byl milovníkem ovoce a zvláště třešní – bylť z třešňového kraje, a s chutí a mnoho kouřil.

… Mnoho a mnoho Janderových vtipů školských posud koluje po Čechách, mnoho příběhů význačných, veselých i vážných anekdot se vypravuje o něm – byltě zvláštní člověk, svůj a šlechetný. ([Dr], str. 209)

Z výše uvedených vzpomínek je dobře patrné, jak hodnocení závisí na individuálních preferencích a nadání hodnotitele.

8. Studentská blahopřání a ocenění

Jandera byl náročný, přísný, tvrdý a nesmlouvavý, ale spravedlivý a přímý, proto ho studenti měli rádi, byť se jeho zkoušek velice obávali. Svůj obdiv k Janderovi vyjádřili v oslavné básni *Wýjew citůw*.[29] Složili ji posluchači prvního ročníku Filozofické fakulty ve školním roce 1845/1846 a Janderovi předali 26. června 1846. Na titulní stránce kromě Janderova jména a všech jeho titulů, funkcí a ocenění neopomněli zdůraznit, že právě ukončil 44. rok svého pedagogického působení. Následují čtyři stránky českých veršů (vše vloženo do měkké růžové obálky jako desek a svázáno nití), které oceňují Janderovu výuku, jeho spravedlnost a důraz na rozumové poznání. Ocitujme několik slok ze střední části básně:

[29] Rukopis básně je uložen ve fondu [II], inv. č. 4932.

Kdo swým slowem zrozuměným
Prawdy hlásal učení
Kdo i duchům obmezeným
Wštípil lásku k myšlení.
Kdo wždy bez hany a bázně
Bez ohledu, bez zisku
Dle zákona šetřil kázně
Bez křiwdy a nátisku.
Kdo bez chlubné ctižádosti
Sobě wěnec zásluh wil
A kdo pochwal weřejnosti
W kalných wodách nelowil.

Oslavné básně studenti skládali na své oblíbené profesory, v případě Jandery se tedy nejedná o nic mimořádného.[30] K sepisování oslavných básní je nikdo nenutil, nebyla to jejich povinnost, tato „aktivita“ neměla vliv na jejich hodnocení. Oslavnými básněmi vyjadřovali svůj obdiv ke znalostem, pedagogickým schopnostem a lidským vlastnostem svého učitele.

Zajímavé ocenění Janderovy pedagogické práce sepsal 21. února 1844 Janderův student Joseph Sacher[31] pod názvem *Gleichungen mit 7 Unbekannten, den Namen Jandera vorstellend.*[32] Jednalo se o algebraickou hříčku studenta logiky, která oslavovala jméno Jandera, a to o sedm slovních úloh, které propojily sedm neznámých a vedly na takovouto nehomogenní soustavu lineárních rovnic:

---

[30] Viz např. oslavné básně studentů plzeňského Filozofického ústavu v monografii *Premonstráti v Plzni*, kde je uvedeno několik podobných „výjevů citů“. Viz [BB4], str. 497, 499–500 a 699, [BB5], str. 932 a 941.

[31] Josef Sacher studoval matematiku u Jandery ve školním roce 1843/1844 (viz katalogy sgn. DK II 48, DK II 49 a DK II 50 uložené v knihovně kláštera na Strahově). V zimním semestru hodnotil Jandera jeho práci 10× *eminens* a 1× *jedničkou*. U zkoušky Sacher výborně zodpověděl první tři otázky, se čtvrtou si však neporadil. Jandera přesto jeho výkon ohodnotil *eminens* a připojil *valde egregius* (velmi vynikající). V letním semestru Sacher obdržel 11× *eminens*. Při zkoušce výborně vypracoval tři otázky, s jednou si opět neporadil. Jandera znovu jeho výkon hodnotil *eminens*. Jandera zkoušel Sachera znovu 30. prosince 1845 u přísné zkoušky z matematiky, která byla součástí doktorských zkoušek (viz Janderův zápis v knize *Strenge Prüfungen aus der Mathematik* ..., sgn. DU I 30, uložené v knihovně kláštera na Strahově, zápis č. 145). Jeho výkon byl hodnocen slovy *valde bene*, tj. velmi dobře neboli výborně. Zkoušce byli přítomni profesoři Zeidler, Wittak, Vietz, Petřina a Jandera; zkouška probíhala od 9. do 11. hodiny.

[32] $35,5 \times 21,5$ cm; 8 listů, 1v, 2v, 7r–8v prázdné, sgn. DT I 11, část m, knihovna kláštera na Strahově.

$$\begin{aligned}
x+y+z+s+t+u+w+47 &= 100,\\
130x+56z-184s &= 1348,\\
18z+90x+14t-26y-26w &= 100u-18t-160s+10x,\\
3w+s+u+150z-y-50t-3x &= 1844,\\
5(x+z+t+w)-10z-2s-2y &= 0,\\
100(x-y+z-s+t-u+w)+50z+9x+s-2y &= 1492,\\
8z+y+w+60u+50t+40x-7s-3 &= 1813.
\end{aligned}$$

Sacher navíc užil čísla 1348 (založení Karlovy univerzity), 1844 (aktuální rok) a 1492 (objevení Ameriky), neboť věděl, že Jandera miluje historii.

Soustavu řešil srovnávací metodou. Z každé ze sedmi rovnic vyjádřil x, vypočtené výrazy dal po dvou do rovnosti a získal šest rovnic o šesti neznámých. Z každé vyjádřil y, vypočtené výrazy dal po dvou do rovnosti a získal pět rovnic o pěti neznámých. Takto postupoval dál, až nakonec získal jednu rovnici s neznámou u, z níž vypočetl[33]

$$u = \frac{7\,158\,846\,767\,225\,193\,536\,547\,305\,200}{39\,771\,370\,929\,028\,852\,980\,809\,614\,000} = 18.$$

Dosadil vypočtenou hodnotu u do předchozí rovnice a vypočetl[34]

$$t = \frac{50\,826\,653\,857\,725\,800}{165\,330\,771\,545\,160} = 5.$$

Vypočtené hodnoty dosadil do předchozí rovnice a vypočetl[35]

$$s = \frac{568\,614\,444}{142\,228\,611} = 4.$$

Další neznámé se již vypočtou poměrně snadno:

$$z = \frac{756}{54} = 14, \quad y = \frac{11}{11} = 1, \quad w = y = 1, \quad x = 53 - 43 = 10.$$

Sacher pak očísloval písmena abecedy od $a = 1$ až po $z = 24$ a získané řešení $(10, 1, 14, 4, 5, 18, 1)$ převedl na písmena – obdržel slovo *Jandera*.

Celá gratulace má osm listů,[36] byla krasopisně napsána na dvojlisty volně vložené do sebe. Řešení úlohy není náročné teoreticky, ale numericky. Poznamenejme, že dnes užívaná efektivní metoda – Gaussova eliminace – založená na

[33] V čitateli Sacher vynechal dvě cifry, má tam být 715 884 676 722 519 353 654 573 052 000.

[34] Sacher se přepsal, v čitateli má být 826 653 857 725 800.

[35] Sacher se opět přehlédl, v čitateli má být 568 914 444.

[36] Titulní list 1r, prázdná strana 1v, text slovní úlohy 2r, prázdná stránka 2v, řešení soustavy 3r až 6r, abeceda a vyřešení hádanky 6v, prázdné stránky 7r až 8v.

úpravě rozšířené matice soustavy užitím řádkových úprav nebyla tehdy známá a vyučovaná.[37]

Sacher upravoval soustavu podobně jako bychom ji upravovali dnes, ale bez užití efektivního maticového zápisu. Dnes by vyřešení této soustavy činilo značné numerické potíže většině vysokoškoláků.

Nevíme, jak Jandera na tuto gratulaci reagoval. Patrně ocenil studentův neotřelý nápad a pečlivě vypracované řešení. Gratulaci si uschoval.[38]

Janderův student František Müller sepsal k Janderovým jmeninám delší oslavnou báseň *Zur Namensfeier des hochwürdigen Herrn Herrn Professor Ladislaus Jandera*, v níž opěvoval Janderův pedagogický talent a charakterové vlastnosti.[39]

Jiný Janderův student nebo přítel krásným kaligrafickým písmem sepsal hluboce procítěnou báseň *Seiner Hochwürden und Gnaden k. k. Professor Herrn Herrn Ladislaus Jandera in tiefster Demuth und Reue gewidmet*, která připomínala i Janderovo propojení s církví a Bohem.[40]

František Herzog na Janderovu počest a jako poděkování za výuku sepsal oslavnou báseň *Reverendissimo atque Doctissimo Domino Domino Clarissimo Iosepho Iandera …*, kterou Janderovi věnoval v kaligrafické úpravě. Čtyři krásné listy jsou vloženy do měkké modré obálky.[41]

Eduard Jan Itz de Mildenstein sepsal báseň *Honori ac Veneration Magnifici Domini P. Ladislai Jandera …*, kterou věnoval 52. výročí Janderova působení na pražské univerzitě. Janderovi ji patrně předal dne 24. února 1855, jak plyne z dedikace. Připomeňme, že tento den Jandera oslavil 50. výročí řádné univerzitní profesury; oslavy připravila Filozofická fakulta a studenti se k nim připojili. Itz de Mildenstein zdůraznil, že Jandera na univerzitě jako suplent přednášel již od roku 1803.[42]

9. Vysvědčení podepsaná Janderou, Janderovi žáci

Součástí pedagogických povinností univerzitního profesora bylo vystavování vysvědčení o výsledku zkoušky, případně dokladu o pravidelné a pilné docházce na přednášky. Každý student byl povinen při převzetí vysvědčení uhradit poplatek. Vzhledem k množství studentů, které Jandera vyučoval, není překvapivé, že se v různých pozůstalostech nacházejí vysvědčení s jeho podpisem.

---

[37] O historii řešení soustav lineárních rovnic viz [Be].

[38] Dnes je poslední částí nevelkého konvolutu *Miscellanea Strahoviensis 1774–1855* (sgn. DT I 11), který je uložen v premonstrátské knihovně na Strahově.

[39] Nedatovaný rukopis básně je uložen ve fondu [I], inv. č. 3837.

[40] Nedatovaný a nepodepsaný rukopis básně je uložen fondu [I], inv. č. 3838.

[41] Nedatovaný rukopis básně je uložen ve fondu [I], inv. č. 2533. Autorem byl patrně Janderův student; bližší informace se nepodařilo dohledat.

[42] Dedikační dopis a vlastní rukopis básně *Carmen …* jsou uloženy ve fondu [I], inv. č. 2534. Autorem byl patrně Janderův student; bližší informace se nepodařilo dohledat.

Janderovými žáky byli mimo jiné (podle roku narození[43]):

Josef Stanislav Zauper (1784–1850), gymnaziální profesor a prefekt,

Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836), matematik, pedagog, spisovatel,

Leopold Hasner von Artha (1788–1864), právník, úředník zemského soudu,

Jeroným Josef Zeidler (1790–1870), teolog, univerzitní profesor, opat kláštera na Strahově,

Václav Hanka (1791–1861), spisovatel, básník, historik, archivář, jazykovědec, národní buditel,

Jan Svatopluk Presl (1791–1849), přírodovědec, univerzitní profesor,

Václav Alois Svoboda (1791–1849), spisovatel, básník, překladatel, kritik, pedagog,

Václav Kliment Klicpera (1792–1859), středoškolský profesor, spisovatel, dramatik,

Karel Bořivoj Presl (1794–1852), lékař, přírodovědec, univerzitní profesor,

Wilhelm Matzka (1798–1891), matematik, univerzitní profesor,

František Ladislav Čelakovský (1799–1852), spisovatel, básník, kritik, překladatel,

František Adam Petřina (1799–1855), fyzik, univerzitní profesor,

Pavel Alois Klar (1801–1860), mecenáš, výtvarný kritik,

Josef František Smetana (1801–1861), fyzik, astronom, pedagog,

František Škroup (1801–1862), hudební skladatel, dirigent,

Josef František Frič (Fritsch, 1804–1876), advokát, politik, univerzitní profesor,

Josef Jaroslav Langer (1806–1846), básník, novinář,

Josef Kajetán Tyl (1808–1856), dramatik, režisér, herec, překladatel, spisovatel,

Karel Hynek Mácha (1810–1836), básník, prozaik,

Karel Jaromír Erben (1811–1870), spisovatel, právník, archivář,

Jan Nepomuk Lhota (1811–1890), politik, úředník, spisovatel, historik,

Jakub Josef Dominik Malý (1811–1885), novinář, spisovatel, vydavatel,

Václav Malý (1812–1902), právník, vrchní rada zemského soudu,

Ignác Jan Hanuš (1812–1869), knihovník, vlastenec, filozof,

Karel Vladislav Zap (1812–1871), pedagog, muzejník, spisovatel, historik, vlastenec,

[43] Zdůrazněme, že studenti narození ve stejném roce nemuseli být zdaleka spolužáci.

Antonín Norbert Vlasák (1813–1901), kněz, spisovatel, buditel,

Josef Bojislav Pichl (1813–1888), lékař, spisovatel, překladatel, vlastenec,

Boleslav Jablonský (1813–1881), katolický kněz, básník, buditel,

Karel Sabina (1813–1877), spisovatel, revolucionář, politik,

František Jaromír Rubeš (1814–1853), právník, spisovatel, básník,

Antonín Strobach (1814–1856), filozof, právník, politik,

Václav Svatopluk Štulc (1814–1887), kněz, spisovatel, překladatel,

Alois Pravoslav Trojan (1815–1893), právník, advokát, politik,

Antonín Jaroslav Vrťátko (1815–1882), spisovatel, překladatel, knihovník,

František Šohaj (1815–1878), klasický filolog, pedagog,

Václav Vladivoj Tomek (1818–1905), historik, archivář, univerzitní profesor,

František Ladislav Rieger (1818–1903), národohospodář, poslanec, politik,

Václav Bolemír Nebeský (1818–1882), básník, překladatel, literární historik,

Leopold Hasner von Artha (1818–1891), právník, univerzitní profesor, politik, ministr kultu a vyučování,

Josef Hasner von Artha (1819–1892), lékař, univerzitní profesor, politik,

Prokop Chocholoušek (1819–1864), novinář, spisovatel, satirik,

Václav Šimerka (1819–1887), katolický kněz, matematik,

Václav Jandečka (1820–1898), středoškolský profesor, autor učebnic geometrie, školní inspektor,

Karel Havlíček Borovský (1821–1856), novinář, spisovatel, politik,

František Antonín Čupr (1821–1882), filozof, pedagog, politik,

Karel Sladkovský (1823–1880), právník, novinář, politik,

Anton Ludwig Frind (1823–1881), kněz, litoměřický biskup,

Anton Heinrich Springer (1825–1891), historik umění, univerzitní profesor,

František Štěpán Kott (1825–1915), pedagog, lexikograf, filolog,

Josef Jireček (1825–1888), historik, etnograf, univerzitní profesor, politik,

Václav Zelený (1825–1875), pedagog, novinář, politik,

Vojtěch Náprstek (1826–1894), vlastenec, národopisec, mecenáš,

Ferdinand Břetislav Mikovec (1826–1862), básník, dramatik, organizátor kulturního života,

Josef Auštecký (1827–1871), redaktor, spisovatel, překladatel, pedagog,

Hermenegild Jireček (1827–1909), právník, literární historik, filozof, překladatel, novinář,

Gustav Adolf Lindner (1828–1887), pedagog, filozof, psycholog,

Josef Václav Frič (1829–1890), spisovatel, novinář, politik,

Vojtěch Šafařík (1829–1902), chemik, astronom, univerzitní profesor,

Antonín Gindely (1829–1892), historik, archivář, univerzitní profesor,

Emanuel Tonner (1829–1900), pedagog, novinář, politik,

Karel Tieftrunk (1829–1897), pedagog, historik, jazykovědec,

Jan Křtitel Palacký (1830–1908), geograf, politik, mecenáš, univerzitní profesor,

František Hromádko (1831–1911), středoškolský profesor, autor učebnic,

Jan Stanislav Skrejšovský (1831–1883), novinář, politik,

Miroslav Tyrš (1832–1884), obrozenec, kritik, historik, zakladatel *Sokola*,

Antonín Jan Frič (1832–1913), přírodovědec, geolog, paleontolog, univerzitní profesor,

Josef Smolík (1832–1915), středoškolský profesor, numismatik, archeolog,

Leo František Saska (1832–1870), klasický filolog,

Ladislav Josef Čelakovský (1834–1870), botanik, univerzitní profesor,

Ferdinand Schulz (1835–1905), novinář, vychovatel, kritik, politik,

Martin Pokorný (1836–1900), středoškolský profesor, aktivní člen *Jednoty českých matematiků*,

Josef Alois Durdík (1837–1902), filozof, pedagog, estetik, literární kritik.

U Jandery studoval každý, kdo tehdy v Čechách něco znamenal ve vědě, správě, církvi, armádě, literatuře apod. Jandera tedy „trápil“ např. Františka Ladislava Čelakovského a jeho syna Ladislava Josefa, Josefa Františka Friče a jeho syny Josefa Václava a Antonína Jana, dále Leopolda Hasnera von Artha a jeho syny Leopolda a Josefa apod. Někteří z jeho žáků sepsali paměti či vzpomínky, v nichž více či méně zmiňovali svá vysokoškolská studia i profesora Josefa Ladislava Janderu.

Odhady počtu Janderových žáků se pohybují mezi 10 až 20 tisíci (za roky 1803 až 1857, resp. 1805 až 1857), jeho žáci se prý rozprchli po celé Evropě. Pěkně o tom hovoří závěr novinového článku z roku 1855, který byl sepsán při příležitosti oslav 50 let od okamžiku, kdy Jandera získal doktorský titul:

Blahopřání vyjádřená při této příležitosti byla jistě upřímná od všech četných žáků a přátel, které tento ušlechtilý a jásavý stařec má – nepřeháníme,

když to říkáme – ve všech částech rozlehlé říše, a mezi něž patří nemálo mužů, kteří dosáhli vysokých státních a církevních poct a kteří se svým postavením a vzdělaností stali opravdovými ozdobami vlasti. ([8], str. 3, volný překlad)

Velký počet studentů, které Jandera učil, připomíná i článek [7] v pražských novinách *Bohemia* z 24. února 1855. S jistou nadsázkou upozorňuje na to, že Jandera mohl učit dědy, otce i syny z jednoho rodu, lidi různého původu z Čech, Rakouska i vzdálenějších zemí, resp. že se jeho bývalí studenti rozeběhli takřka do celé Evropy. Žurnalista zdůrazňuje, že kdyby všichni přišli na Janderovu oslavu 50. výročí jeho jmenování řádným profesorem, zaplnili by nejen celé Karolinum, ale i přilehlé pražské náměstí a několik dalších ulic.[44]

[44] Viz [7].

Katalogy studentů a další materiály

Josef Ladislav Jandera, jak bylo v jeho době běžným zvykem, vedl podrobné zápisy o studiu a zkouškách všech svých studentů. Zapisoval je do tzv. *katalogů posluchačů prvního ročníku filozofie* (neboli *logiky*). Pro každý akademický rok, později pro každý semestr míval jeden sešit, který měl měkkou barevnou obálku a někdy býval opatřen štítkem s nápisem. Jeho rozsah se měnil od 120 stran po několik desítek či jen několik málo stran.

Jednalo se soukromou pomůcku přísného a velmi pečlivého profesora a examinátora. Podle vzpomínek jeho žáků nosíval Jandera příslušný semestrální katalog do přednášek v kapse svého dlouhého šedo-modro-bílého kabátu, obřadně jej na počátku přednášky pokládal na katedru a podle něj vyvolával studenty k tabuli, aby předvedli, jak pochopili vyloženou látku. I po letech byl katalog „noční můrou“ některých slabých studentů.

Než se pustíme do popisu obsahu katalogů, uveďme pěkný citát Karla Čupra, kterým roku 1942 zakončil svůj novinový článek o Josefu Ladislavu Janderovi a jeho studentovi Karlu Hynku Máchovi (viz [Čp]):

… A když se probíráš těmito úředními doklady, sto let netknutými, kolik defiluje před zrakem tvým lidských osudů, kolik mladistvých splněných i zmařených nadějí! Je ti, jako kdybys v podvečer kráčel po hřbitově svého rodiště na rtech s modlitbou Svatopluka Čecha:

Ó, jiskru svého mladistvého vznětu,
vy mrtví, dejte nám!

Psaní podrobných katalogů rozhodně nebylo Janderovou specialitou. Jak je uvedeno v článku [Kř1], katalogy měli profesoři, kteří Janderu učili, i ti, kteří později vyučovali současně s ním. Víme, že Jandera základní části katalogů už jako tzv. *fámulus* neboli pomocník sestavoval a sepisoval pro profesora Stanislava Vydru a snad i pro jiné profesory, kteří oceňovali jeho pečlivost a přesnost.

V Janderově pozůstalosti uložené v knihovně kláštera na pražském Strahově jsou uloženy katalogy posluchačů, které dokumentují jeho pedagogickou práci od roku 1802/1803 do roku 1854/1855. Z jeho více než pěti desetiletí pedagogického působení chybí jen několik málo katalogů (1805/1806, 1818/1819, 1819/1820, 1831/1832 ZS, 1832/1833 ZS, LS i celý rok, 1838/1839 celý rok, 1840/1841 celý rok, 1855/1856 a 1856/1857). Katalogy pro zimní a letní semestr roku 1845/1846 jsou uloženy ve fondu [II] a katalogy pro zimní a letní semestr roku 1836/1837 ve fondu [III].

Jedná se o cenný materiál, který se váže k první polovině 19. století. Dokumentuje výuku, organizaci zkoušek, celkovou práci, práva a povinnosti univerzitního profesora matematiky. Do současné doby nebyla této archivní památce věnována téměř žádná pozornost.

1. Studium privatistů na přelomu 18. a 19. století a v prvním desetiletí 19. století

Nejstarším dochovaným Janderovým katalogem je speciální katalog privatistů, který obsahuje záznamy od školního roku 1799/1800 do školního roku 1812/1813. Jedná se o katalog nesoucí název

- *Privatstudirende Schüler der Philosophie, welche sich den Prüfungen aus der Mathematik unterzogen haben. Anfangend vom Jahre 1800 inclusive bis zum Jahre 1813 inclusive.*

Školní rok	**Katalog**	**Sign.**
1799/1800 až 1812/1813	Privatisté	DK I 25

Katalog zahrnuje zápisy o studiu privatistů, kteří byli zkoušeni z povinné matematiky v letech 1799/1800 až 1801/1802 profesorem Stanislavem Vydrou, v letech 1802/1803 až 1812/1813 již Josefem Ladislavem Janderou. Každý zápis uvádí jméno privatisty, jeho rodiště, známky ze dvou semestrálních zkoušek z matematiky, zcela výjimečně i případnou poznámku o jeho znalostech či chování. Zápisy byly zaneseny do rubrik předtištěného formuláře. Základní údaje o studentech obvykle nezapisoval pedagog, ale nějaký pověřený student. Klasifikaci zapisoval již výhradně pedagog. Výjimkou jsou roky 1810/1811 až 1812/1813, kdy vše zapsal sám Jandera.

Katalogy zachycující studium privatistů jsou nejméně podrobné, neboť tito studenti přicházeli jen na příslušnou zkoušku a v průběhu semestru na výuku nedocházeli. Jandera však při zkoušení nečinil rozdíl mezi privatistou a řádným posluchačem. Byl přísný, náročný a spravedlivý. Nehleděl na sociální postavení zkoušeného studenta, hodnotil pouze znalosti a dovednosti. Do katalogu sice poznamenal např. šlechtické tituly zkoušeného, ale známky nevypovídají o tom, že by jim nadržoval nebo je naopak trestal. U těchto studentů najdeme kladné i záporné hodnocení včetně případného slovního komentáře jejich znalostí.[1]

[1] Jandera privatisty patrně neměl příliš v oblibě, protože je nemohl učit a vychovávat osobně. Podřídil se existujícím pravidlům a zkoušel je mimo řádné termíny. Viz např. dopis Jeronýma Josefa Zeidlera z 16. března 1841, kterým Janderovi oznamoval, že privatista hrabě Lamberg se přihlásil již dnes ke zkoušce z matematiky, a tudíž se má Jandera hned po přednášce dostavit na desátou hodinu do konferenčního sálu, aby mohla být zahájena zkouška. Dopis je uložen ve fondu [I]. Patrně se jednalo o Franze Grafa von Lamberg (nar. asi r. 1820), snad z některé z vedlejších větví rodu hrabat von Lamberg, který byl význačným rakouským

2. Studium řádných studentů – období 1802/1803 až 1807/1808

Studium matematiky řádných filozofů dokládají katalogy od roku 1802/1803. V letech 1802/1803 a 1803/1804 jsou v jednom sešitě zapsány údaje pro dva předměty – *čistou matematiku* a *aplikovanou matematiku*. Jeden sešit je veden vždy pro celý školní rok. Nejprve jsou uvedeny zápisy vztahující se k prvnímu ročníku a poté ke druhému ročníku:

- *Catalogus Auditorium Matheseos purae*,
- *Catalogus Auditorium Matheseos applicatae*.

V katalogu je nejprve uveden abecední seznam řádně zapsaných studentů, následují studenti, kteří se zapsali po termínu, v závěru jsou privatisté. Katalogy z tohoto období spadají ještě do doby Vydrovy výuky. Jména studentů zapsal patrně Jandera, klasifikaci psal z části ještě Vydra, posléze ji diktoval Janderovi jako svému pomocníkovi.

U každého studenta je uvedeno jméno, místo narození a informace o školném, resp. o osvobození od školného, případně pobírání stipendia. Následují dva sloupce na poznámky o studiu, chování či absenci, a pak dva sloupce na hodnocení výkonu u zkoušky v zimním a letním semestru; někdy jsou doplněny slovním hodnocením výrazně kladného či špatného výkonu studenta.

V katalogu *čisté matematiky* 1802/1803 můžeme najít malou latinsky psanou stížnost, že se studenti – logici dne 29. prosince 1802 pokusili prosadit svůj názor na výuku v posledním dnu roku 1802. Nechtěli se totiž učit, žádali veselou zábavu a všeobecnou legraci, a proto tropili hluk. Poznamenejme, že poslední den roku byl běžným pracovním dnem. Na předsádce tohoto katalogu je Janderova poznámka o Vydrově pedagogickém působení a jeho narůstajících problémech se zrakem. Jandera zaznamenal, že Vydra trpěl již několik let stupňujícími se problémy se zrakem. Jeho matematické přednášky začal suplovat 24. ledna 1803. Vydra však i nadále zkoušel všechny student ve svém bytě v Celetné ulici takřka až do smrti 3. prosince 1804. Jandera byl zkouškám přítomen a výsledné hodnocení studentů zapisoval do katalogu. Poznamenejme, že některé zkoušky se konaly až ve školním roce 1803/1804, neboť někteří studenti neuspěli, resp. si zkoušky odsunuli na další rok. Podobně tomu bylo v následujícím školním roce 1803/1804, kdy se mnohé zkoušky přesunuly do dvou následujících let.

šlechtickým rodem s hlavními sídly v Dolních Rakousích, Štýrsku a Korutanech. Členové rodu byli diplomaté, důstojníci, církevní hodnostáři, mecenáši umění apod. Franz Graf von Lamberg pocházel z rodiny, která měla rozsáhlé majetky a vazby v Uhrách a v Praze. Věnoval se studiu filozofie a práva; po studiích se vrátil do Uher. Poznamenejme, že hrabě Lamberg nebyl dobrým matematikem. Jandera jeho znalosti v katalogu v zimním semestru 1840/1841 hodnotil známkou **1** a v letním semestru 1840/1841 mu známku patrně neudělil, ale do katalogu si zapsal, že nezodpověděl žádnou ze čtyř otázek.

Již v těchto katalozích najdeme latinsky či řecky psané stručné charakteristiky výkonů některých studentů, jejichž zkouška byla výtečná, resp. naprosto nedostatečná. Není jich však příliš mnoho. Například v katalogu z roku 1802/1803 můžeme číst tato slova:

- ⋆ *Egregius Bohemus* (latinsky: Vynikající Čech),
- ⋆ *Ouden* (řecky: Nic, vůbec nic),
- ⋆ *Ouk estin axios* (řecky: Není hoden, nestojí za nic).

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o katalozích z let 1802/1803 a 1803/1804, připojena jsou jména některých studentů:

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Student**	**Sign.**
1802/1803	Čistá mat.	320		DU IV 1
1802/1803	Aplikovaná mat.	299	Zauper	DU IV 1
1803/1804	Čistá mat.	338	Sedláček	DU IV 2
1803/1804	Aplikovaná mat.	276		DU IV 2

Od školního roku 1804/1805 již na vzhled a strukturu zápisů měl vliv pouze Jandera. V roce 1804/1805 vyučoval jak *čistou matematiku*, tak *aplikovanou matematiku* a vedl pro každý předmět samostatný katalog. Nadepsal je takto:

- *Matheseos Purae Auditores*,
- *Nomina Auditorum Matheseos Purae*,
- *Nomina Auditorum Matheseos Applicatae*,
- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae et Applicatae.*

Od školního roku 1805/1806, když vešla v platnost reforma výuky na Filozofické fakultě, vyučoval Jandera již jen *matematiku* (propojení čisté a aplikované), a to pouze v prvním ročníku. Katalog z tohoto školního roku se však nedochoval, takže nemůžeme přesně říci, jak přechodový rok vypadal. V letech 1806/1807 až 1808/1809 psal jeden katalog pro celý školní rok a více méně pokračoval ve svém zavedeném a osvědčeném systému.

Na titulní stránku katalogu Jandera obvykle uváděl vročení příslušného školního roku. V jednom sešitě byl v té době zachycen celý školní rok. V některých letech připsal na desky katalogu počet studentů v předmětu, na vnitřní straně desek si poznamenával účast na přísných zkouškách či poznámky o neobvyklých událostech školního roku, o změnách v organizaci výuky, informace o zahájení a ukončení semestru, o imatrikulaci, o výuce a připojoval jména ostatních vyučujících v ročníku, kde přednášel.

Ve školním roce 1804/1805 byl každému studentovi v zápisu věnován pruh šířky asi 8 až 10 centimetrů na dvoustránce (první strana pro zimní semestr,

druhá strana pro letní semestr). Janderův zápis byl podobný předchozím Vydrovým zápisům. Obsahoval jméno studenta, místo narození, poznámku o placení školních poplatků. V dalších kolonkách byly údaje o absenci, poznámky o chování a hodnocení výkonů studenta v každém semestru.

Od školního roku 1806/1807 věnoval Jandera každému studentovi v katalogu pruh široký asi 5 až 8 centimetrů na jedné stránce. V tomto školním roce uvedl jméno studenta, místo jeho narození, případně poznámku o placení školních poplatků. V dalších čtyřech kolonkách zapsal známky ze všech povinných předmětů vyučovaných na fakultě a hodnocení výkonu v matematice v zimním a letním semestru. Poznamenával si též absence, v některých případech připisoval slovní hodnocení výkonu nebo chování studenta. V tomto školním roce poprvé uvedl statistiku hodnocení výkonu studentů u zkoušky (**E** – *eminens*, **1** – *primam, jednička*, **2** – *secundam, dvojka*, **3** – *tertiam, trojka*, **N** – *nepřišel*), připojen je náš přepočet v procentech.

Studentů	**E**	**1**	**2**	**3**	**N**
324	74	98	84	35	33
100%	22,8%	30,2%	25,9%	10,8%	10,3%

Jandera byl při hodnocení poměrně přísný. Často dával horší známky (**2**, **3**) oproti vyučujícím náboženství a latinské literatury. Přísní však byli též vyučující filozofie a přírodních věd.

Od školního roku 1807/1808 jsou Janderovy zápisy podstatně podrobnější, neboť chtěl mít větší přehled o svých studentech a jejich výkonech. Jeho záznamy obsahují jméno a věk studenta, označení jeho rodné země, kraje a města původu, bydliště v Praze vyjádřené číslem domu, informaci o placení školních poplatků (tzv. *kolejné*) nebo osvobození od poplatků či pobírání stipendia z nějakého fondu, jméno města, kde student absolvoval gymnázium, známky z posledního gymnaziálního ročníku z náboženství, latiny a řečtiny, jméno otce nebo poručníka a jeho povolání. Tedy klasické oficiální informace, které se běžně zaznamenávaly do univerzitních katalogů. Tuto část Janderovi obvykle připravil nějaký jím pověřený student, který psal krasopisně a byl dostatečně pečlivý. Za základními informacemi byly dvě kolonky, do nichž Jandera zaznamenal výsledky studenta ve všech předmětech v zimním, resp. letním semestru. Následovaly dvě kolonky pro studium matematiky v zimním, resp. letním semestru, v nich se objevovala klasifikace, poznámka o případné absenci či chování. Údaje týkající se hodnocení zapsal Jandera sám, někdy krasopisně, jindy je naškrábal na volné místo. Někdy je zapsal tužkou a později obtáhnul perem, někdy je zapsal hned perem, někdy zůstaly zapsané jen tužkou. Vše bylo zaznamenáno do pečlivě vyrýsovaných přehledných tabulek.

Na konci semestru Jandera vypočetl z celoročního hodnocení výslednou známku. Jeho hodnocení se tedy opíralo o celosemestrální školní i domácí práci

a zejména o znalosti studenta u zkoušky. Při třech či čtyřech stovkách studentů byl katalog se záznamy o všech studentech nepostradatelnou pomůckou. Podle vzpomínek studentů víme, že si Jandera pracovní verze katalogů nosil do výuky.

V katalogu byla podtržená nebo jinak výrazně zapsaná výsledná známka, kterou student obdržel za patřičný semestr. Janderovi obvykle nestačila oficiální stupnice **E**, **1**, **2**, **3**, zavedl si pro sebe jemnější klasifikaci – k oficiální známce někdy připisoval + nebo −.

Známka **2** byla považována za špatnou, proto se ji někteří studenti pokoušeli opravovat, zejména když byli osvobozeni od placení školného nebo pobírali nějaké stipendium. Známka **3** znamenala, že student nevyhověl a musel předmět v dalším školním roce opakovat.

Jandera si pečlivě i s odstupem několika let poznamenával opravy nebo dodatečná složení odložené zkoušky. Po úspěšné opravě původní známku přeškrtl a nadepsal novou. Studenti se pokoušeli o zlepšení známky většinou jen jednou, byly však i případy více opravných pokusů.

Pokud byl student klasifikován známkou **3**, musel si předmět zapsat znovu. Oprava byla povolena bez problémů právě jednou, o případnou druhou opravu musel student žádat studijního direktora, o zcela mimořádnou třetí opravu pak ministerstvo školství. Jandera tyto tzv. *repetenty* nesnášel, považoval je za zhoubu školy, zkoušel je přísně a pečlivě si poznamenával jejich neznalosti.

Nelehký úděl repetentů pěkně ilustrují dokumenty zachované ve fondu [III] (inv. č. 602/zl.). Jedná se o žádost Franze Tutscheka, posluchače druhého ročníku Filozofické fakulty, kterou adresoval 30. března 1849 pražskému guberniu. Žádal o povolení mimořádné opravné zkoušky z geometrie, tj. z matematiky letního semestru 1847/1848. U řádných termínů neuspěl, obrátil se proto na tzv. filozofický *Studien-Directorat*, který opravu 4. března povolil a stanovil její termín na 20. března, student se však nedostavil, neboť zprávu obdržel až 22. března. Gubernium 31. března obdrželo novou Tutschekovu žádost a 5. dubna ji postoupilo k vyjádření profesorskému sboru Filozofické fakulty. Žádost byla projednána na zasedání sboru 11. dubna. Dne 19. dubna 1849 vyhotovil Jeroným Josef Zeidler, ředitel filozofických studií, kladné rozhodnutí s tím, aby se student neprodleně dohodl s profesorem Janderou na termínu opravy. Není jasné, zda Tutschek u opravy neuspěl nebo se opět nedostavil. Dne 26. února 1851 se totiž děkan Filozofické fakulty – profesor Vincenc František Kostelecký (1801–1887) – vyjadřoval k opakované žádosti o opravnou zkoušku; odpověděl, že rozhodnutí z 19. dubna 1849 je stále platné a kandidát Tutschek může vykonat opravnou zkoušku po dohodě s profesorem Janderou.

Jandera si poznamenával kromě absencí studenta při výuce i absenci u zkoušky, řádně omluvené i neomluvené (omluvené obyčejně přeškrtl). Je třeba připomenout, že zkouškové období pro daný předmět bývalo v té době obvykle jeden až dva týdny podle počtu studentů. Student si však nemohl vybírat termín, který by mu vyhovoval, neboť mu byl profesorem přidělen. Rozdělení

na termíny bylo provedeno na základě abecedního seznamu studentů. Je to přirozené, protože jeden pedagog musel písemně a ústně vyzkoušet 300 až 450 studentů. Bylo tedy nutné vytvořit a dodržovat striktní pravidla, aby vše řádně proběhlo.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1804/1805 až 1808/1809:[2]

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Jména**	**Sign.**
1804/1805	Čistá mat.	295		DU IV 3
1804/1805	Aplik. mat.	253	Sedláček	DU IV 4
1805/1806	Chybí			
1806/1807	Čistá a Aplik. mat.	324		DU IV 5
1807/1808	Čistá a Aplik. mat.	336	J. S. Presl, Svoboda, Zeidler	DU IV 6
1808/1809	Čistá a Aplik. mat.	450	K. B. Presl	DU IV 7

Podobně jako Vydra, i Jandera si poznamenával stručné latinské, výjimečně řecké či latinsko-řecké charakteristiky výkonu studentů u zkoušky a svůj názor na jejich schopnosti, který získal během semestru. V katalozích můžeme najít tato označení:

- ⋆ *egregius* (vynikající),
- ⋆ *egregii ingenii* (vynikající talent, neobyčejné nadání),
- ⋆ *summi ingenii* (velký talent),
- ⋆ *diligens* (pilný, svědomitý),
- ⋆ *tardi ingenii* (pomalý, těžkopádný),
- ⋆ *timidus* (bojácný, plachý),

[2] V některých katalozích Jandera uváděl pořadová čísla studentů a připojil statistiku výsledků jejich semestrálního hodnocení. V těchto případech jsme do tabulky vložili Janderovy údaje. Většinou však pořadová čísla studentů chybí a není připojena ani statistika výsledků semestrálních hodnocení. V tom případě jsme do tabulek uvedli počet studentů zapsaných v daném katalogu. Může se mírně lišit od počtů studentů zachycených v oficiálních katalozích uchovávaných v Archivu Univerzity Karlovy. Některé studenty totiž Jandera ve svém katalogu přeškrtl, protože se neúčastnili výuky (není u nich žádné nebo skoro žádné hodnocení), resp. je u nich nezvykle dlouhý soupis absencí nebo údaj o tom, že zanechali studia, zemřeli, nebo u zkoušky neuspěli, případně se k ní nedostavili. V těchto případech nelze stanovit, zda má student být do statistiky zahrnut nebo ne. Do počtu studentů jsme započítali i tyto studenty. V některých semestrech jsou v tabulce uvedena dvě čísla (první značí počet studentů uváděný Janderou obvykle v celkovém ročním katalogu, druhé je počet studentů zapsaných v semestrálních pomocných katalozích).

- ⋆ *hebes* (tupý, omezený),
- ⋆ *hebes stupidus* (tupý, hloupý),
- ⋆ *hebes maximus* (maximálně tupý, největší tupec),
- ⋆ *valde hebetis ingenii* (velmi tupý, mdlého ducha, tupého rozumu),
- ⋆ *debilis* (slabý),
- ⋆ *valde debilis* (velmi slabý),
- ⋆ *insolens audax* (velmi odvážný, velmi troufalý),
- ⋆ *plane nihil scit* (naprosto nic neví),
- ⋆ *petulans* (zlomyslný, rozpustilý, vzpurný),
- ⋆ *tumultuans maximus* (maximálně bouřlivý, největší buřič).

3. Studium řádných studentů v letech 1809/1810 až 1820/1821

V letech 1809/1810 až 1820/1821 vyučoval Jandera čistou matematiku pouze v prvním ročníku. Vedl si klasický katalog posluchačů, který byl určen pro jeden celý školní rok, tj. pro zimní i letní semestr dohromady.

Struktura zápisů zůstávala víceméně stejná, jen s tím rozdílem, že Jandera v průběhu času přestal zaznamenávat „národnost“, přesněji zemi původu studenta. Zdá se, že na rozdíl od Vydry pro něho nebyla tato informace podstatná.

I nadále zaznamenával jméno studenta s údaji o rodišti a otci (resp. poručníkovi či zákonném zástupci) a posluchačovo stáří. Ze záznamů je zřejmé, že první ročník filozofických studií nejčastěji navštěvovali chlapci ve věku 17 až 18 let, ale výjimečně též čtrnáctiletí až šestnáctiletí, nejvyšší věk byl 26 let. Jistě bylo obtížné vysvětlovat látku, resp. udržet pozornost v takto věkově různorodé skupině studentů. Jandera míval v té době tři až čtyři stovky studentů, pro většinu z nich byla matematika jen nutným zlem na cestě za vysněnou kariérou lékaře, právníka, kněze či státního, městského nebo panského úředníka.

Jandera dále v katalogu uváděl zápis o studentově pražském bydlišti a o placení školného či osvobození od této platby nebo pobírání nějakého stipendia. Následovalo jméno města, v němž student absolvoval gymnázium, známky z chování a pěti předmětů posledního ročníku (*poesie*). V některých letech od zápisu známek z posledního ročníku gymnázia upouštěl. Tyto základní údaje o studentovi obvykle Janderovi psali jeden až tři pověření studenti, které si vybral pro jejich pěkné písmo a pečlivost. Vše bylo obvykle zaneseno do pečlivě vyrýsovaných tabulek nebo do úředního předtištěného formuláře.

Známky a poznámky o průběhu zkoušek či charakteristiky studentů si poznamenával sám Jandera. Obvykle neopomenul připojit klasifikaci z ostatních povinných univerzitních předmětů prvního ročníku. Dodatečné či opravné zkoušky z matematiky se u některých studentů „protáhly“ o tři až pět let. Jandera je, pokud to bylo možné, stále pečlivě evidoval. Na vnitřní stranu desek

katalogů si poznamenával stručné informace o rigorózních zkouškách z matematiky nebo matematiky a fyziky, které se konaly v příslušném školním roce. Nebývalo jich mnoho, obvykle žádná nebo jedna, výjimečně pět. Poprvé záznam o své účasti na rigorózní zkoušce zapsal ve školním roce 1809/1810.

Uveďme pro zajímavost standardní zápis z roku 1813/1814 z dvojlistu č. 11, který se vztahuje k Václavu Klimentu Klicperovi (1792–1859), budoucímu středoškolskému profesorovi, dramatikovi a spisovateli:

Klitzpera Wenzel, B[öhmen], *Bidschof*[er] K[reis], *v*[on] *Chlumetz, Vorm* [und] *Georg Klitzbera*, *Handelsmann ibidem, 19* [Jährig], [Wohnung Prag] *1/656, Befreyt* [osvobozen], [absolv. Gymn.] *P*[rag], *Altstadt.* [mit Klassen] *e.1.e.e.e.e.* (tj. z gymnázia v mravech výborný, v náboženství dobrý, v latině výborný, v matematice výborný, v zeměpisu výborný, v řečtině výborný).

Pak následoval zápis známek ze všech předmětů v obou semestrech prvního ročníku. Matematiky se týkaly známky o ústním vyvolání v průběhu přednášek a snad známky hodnocených domácích písemných elaborátů. Výsledkem Janderovy všestranné klasifikace studenta Klicpery byla hodnocení v prvním semestru **1, E, E** (znalosti, píle a nasazení) a ve druhé semestru **1+, E, E** (znalosti, píle a nasazení). Celková známka v obou semestrech byla jen **1**. Z uvedeného zápisu je patrné, že při hodnocení byly nejdůležitější studentovy znalosti a dovednosti.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1809/1810 až 1820/1821:

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Jména**	**Sign.**
1809/1810	Čistá mat.	380	Hanka	DU IV 8
1810/1811	Čistá mat.	365		DU IV 9
1811/1812	Čistá mat.	307		DU IV 10
1812/1813	Čistá mat.	341		DU IV 11
1813/1814	Čistá mat.	285	Klicpera	DU I 26
1814/1815	Čistá mat.	347		DU I 27
1815/1816	Čistá mat.	322		DU IV 12
1816/1817	Čistá mat.	353		DU IV 13
1817/1818	Čistá mat.	327	Čelakovský, Matzka, Klar	DU IV 14
1818/1819	Chybí			
1819/1820	Chybí			
1820/1821	Čistá mat.	414/423	Škroup	DU IV 15

Štítky na katalozích v uvedeném období nesou např. takovéto nadpisy:

- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae in Universitate Pragensis*,
- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae In primo Cursus Philosophici Auditorio*,
- *Catalogus Auditorum Matheseos Purae.*

Od roku 1815/1816 jsou některé štítky psány již německy, někdy ještě latinsky, např.

- *Katalog des ersten philosophische Jahrganges ...*,
- *Catalogus Auditorum Philosophiae in annum* I^{mum},
- *Catalogus Auditorum Philosophiae in annum primum.*

V katalogu pro školní rok 1812/1813 jsou vložena speciální povolení dvou opravných reparátů, které povolil a potvrdil František Josef Gerstner, ředitel filozofických studií. V katalogu pro školní rok 1814/1815 jsou poznámky o několika opravných pokusech, u nichž byl jako přísedící Bernard Bolzano. Studenti se pokoušeli opravovat hodnocení **2**, nejčastěji neúspěšně, někdy se jim však podařilo dosáhnout hodnocení **1** nebo alespoň **1**−. Od poloviny druhého desetiletí 19. století si Jandera začal u některých slabých studentů poznamenávat i číslo zkouškové kartičky (*osmerky*) a jejich odpovědi na tři až čtyři otázky. Někdy si poznamenal jen číslo kartičky.

Ani v tomto období Jandera nešetřil charakteristikami nějak „výjimečných“ studentů, v jejichž případě cítil potřebu „zdůvodnit“ svoji klasifikaci. Při listování katalogy narazíme (kromě výše uvedených) na latinská, německá nebo řecká hodnocení následujícího typu:

- ⋆ *valde egregius* (mimořádně vynikající),
- ⋆ *bonus* (dobrý),
- ⋆ *sagax* (zručný, bystrý, vnímavý),
- ⋆ *geschickt* (šikovný, obratný, hbitý, zručný),
- ⋆ *wenig fleißig* (nepříliš pilný),
- ⋆ *hebetissimus* (nejtupější, nejpomalejší),
- ⋆ *stupidus* (hloupý),
- ⋆ *parvulus timidus* (malý, bázlivý, ustrašený),
- ⋆ *valde timidus* (velmi bázlivý, ustrašený),
- ⋆ *parvus, pulcher* (malý, krásný),
- ⋆ *megas kai kalos* (řecky: velký a krásný, dobrý),
- ⋆ *megas foberos* (řecky: velký, nahánějící strach),
- ⋆ *kalos foberos* (řecky: krásný, nahánějící strach),

⋆ *megas onos* (řecky: velký osel),

⋆ *megas, ungebildet, kann nicht lateinisch*
(řecky a německy: mohutný, nevzdělaný, neumí latinsky).

Pozdější politiky, kněze, lékaře, právníky či důstojníky by asi některé Janderovy charakteristiky příliš nepotěšily. Jandera byl prostě svůj, trochu jízlivý a cynický, při hodnocení tvrdý, nesmlouvavý, avšak spravedlivý.

Od počátku své kariéry až do poloviny dvacátých let 19. století Jandera přednášel latinsky a neměl pochopení pro studenty, kteří přišli na univerzitu s nevalnou znalostí latinského jazyka a tupě koktali poučky naučené nazpaměť. Později podobným způsobem přistupoval k těm, kteří neuměli dobře německy. Podle Jandery neměli takoví studenti na univerzitě co pohledávat.

4. Studium řádných studentů v letech 1821/1822 až 1847/1848

Období od školního roku 1821/1822 do školního roku 1847/1848 zahrnuje čtvrt století, v němž k velkým změnám ve výuce matematiky nedošlo. Jandera v té době míval v každém školním roce dva katalogy vedené po semestrech a někdy i třetí katalog pro celý školní rok, kam přenášel informace z jednotlivých semestrů, aby měl vše přehledně a pohromadě zaznamenáno. Semestrální katalogy byly obvykle narýsované ručně, celoroční využívaly oficiální tištěné předlohy. Zápisy měly ve dvacátých a třicátých letech víceméně stejnou strukturu jako v předchozím období. Na štítcích jednotlivých sešitů můžeme najít nápisy typu:

- *Katalog des ersten philosophischen Jahrgangs* (pro celý školní rok),
- *Erster Jahrgang.* I^{tes} *Semester*,
- *Erster Jahrgang.* II^{tes} *Semester*.

Na deskách sešitu bývá uveden počet studentů, kteří si v daném semestru nebo školním roce zapsali matematiku.

Jandera v katalogu uváděl i místo, kde žák v posluchárně seděl. Posluchárna byla prý tehdy rozdělena na oddělení **A**, **B** a **C**, přičemž každé bylo děleno do lavic označených arabskými číslicemi. Studenti tehdy nemohli sedět podle svého uvážení, ale podle abecedy na místě, které jim bylo přiděleno. V katalogu tak nejprve v horní části každé stránky nalezneme označení místa, později u každého studenta kód jeho místa, např. **B11** (druhé oddělení, 11. lavice). V některých letech je na začátku nebo na konci katalogu přehledná tabulka se zasedacím pořádkem.

V první polovině 19. století profesoři důsledně dbali na to, aby studenti striktně dodržovali zasedací pořádek. Jandera na tom trval, neboť studenty během přednášky vyvolával a poznamenával si do svého pověstného katalogu

jejich výkony u tabule. Prověřoval tímto způsobem jejich znalosti, porozumění vyložené látce, sledoval jejich pozornost či schopnost vyložené poznatky využít pro řešení příkladů. Pro mnohé studenty byl postrachem, o jeho přísnosti a náročnosti kolovaly legendy. Karel Čupr napsal o rozsazení studentů ve velké posluchárně Klementina při Janderově výuce ve třicátých letech 19. století tato slova:

... Logikové seděli ve čtyřech lavicích po straně, v jedné před katedrou a ve třech odděleních po třinácti řadách, a to podle abecedy. Nejasno zůstává, jak se všichni zapsaní do této posluchárny vešli, tato otázka nebyla asi naléhavá, jelikož absence, jež Jandera pilně zaznamenává (*někdy i s omluvou*)*, byly dosti četné.* ([Čp])

V Janderově katalogu následoval prospěch jednotlivých studentů ve všech povinných univerzitních předmětech. Největší část však zaujímaly známky z matematiky, které studenti získávali během semestru (hodnotily se znalosti, píle a chování) a známky za odpovědi při vyvolávání k tabuli.

Od školního roku 1821/1822 bylo velmi stručně zapsáno hodnocení odpovědí na jednotlivé zkouškové otázky (obvykle ve tvaru *velmi dobře*, *dobře*, *uspokojivě*, *nic*, *zcela nic*, *neumí vůbec nic*). Jandera často uvedl číslo zkouškové kartičky (*osmerky*), pak poznamenal stručné hodnocení každé otázky. Pokud však studentovy odpovědi byly opravdu katastrofální, zapsal si stručně, co neuměl, resp. jak nešťastně na otázky odpovídal.

Z celoročního hodnocení „vypočetl“ výslednou známku. Jeho hodnocení se tudíž opíralo o celosemestrální školní a domácí práci a znalosti u zkoušky. Tento způsob hodnocení byl v první polovině 19. století zcela běžný. Z výsledných hodnocení je patrné, že největší důraz kladl Jandera na znalosti a dovednosti. Dovedl případně odpustit menší píli a veselejší chování, neodpouštěl však hrubé neznalosti a drzost.

Na pravé straně zápisu byla v katalogu uvedena podtržená výsledná známka, kterou student obdržel za patřičný semestr, případně informace o reparátu či dobrovolné opravě. Pokud student opravoval zkoušku, Jandera opět zapsal číslo zkouškové kartičky a stručné hodnocení každé otázky. Uspěl-li student při opravě, škrtl původní hodnocení a nové nadepsal tak, aby původní zápis zůstal dobře čitelný.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1821/1822 až 1847/1848:[3]

[3] V některých letech měl Jandera pomocné katalogy pro jednotlivé semestry nebo pro celý školní rok. Proto se někdy dochovaly tři nebo i čtyři katalogy. Pokud jich existuje více, jsou některé neúplné.
V některých katalozích byl soupis studentů-členů církevních řádů uveden na samostatné stránce před jmenným seznamem ostatních studentů.

Školní rok	Katalog	Počet	Jména	Sign.
1821/1822	Zimní semestr	455		DK I 28
1821/1822	Letní semestr	393		DK I 29
1821/1822	Celý rok	453		DU IV 16
1821/1822	Celý rok (druhá verze)	461		DK I 30
1822/1823	Zimní semestr	404		DK I 31
1822/1823	Letní semestr	388		DK I 32
1822/1823	Celý rok	404		DK I 33
1822/1823	Letní semestr (pomocný)	389		DK I 34
1823/1824	Zimní semestr	495	Lažanský Fritsch, Petřina	DK I 35
1823/1824	Letní semestr	384	dtto	DK I 36
1823/1824	Celý rok	504	dtto	DK I 37
1824/1825	Zimní semestr	453	Kaunitz	DK I 38
1824/1825	Letní semestr	451	dtto	DK I 39
1824/1825	Celý rok	460	dtto	DK I 40
1825/1826	Zimní semestr	440	Thun-Hohenstein (Franz, Friedrich a Leopold)	DK I 41
1825/1826	Letní semestr	405	dtto	DK I 42
1825/1826	Zimní semestr (druhá verze)	398	dtto	DK I 43
1825/1826	Celý rok	443	dtto	DK I 44
1826/1827	Zimní semestr	437	Langer	DK I 45
1826/1827	Letní semestr	388	dtto	DK I 46
1826/1827	Celý rok	432	dtto	DK I 47
1827/1828	Zimní semestr	402/391		DK I 48
1827/1828	Letní semestr	402/371		DK I 49
1827/1828	Celý rok	402		DK I 50

1828/1829	Zimní semestr	392	Auersberg (Karl a Roman), Tyl, Kaunitz	DK I 51
1828/1829	Letní semestr	392	dtto	DK I 52
1828/1829	Celý rok	392	dtto	DK I 53
1829/1830	Zimní semestr	412/387	Hanuš, Malý	DK I 54
1829/1830	Letní semestr	412	dtto	DK I 55
1829/1830	Celý rok	412	dtto	DK I 56
1830/1831	Zimní semestr	413	Lhota, Mach, Mácha	DK I 57
1830/1831	Letní semestr	413	dtto	DK I 58
1830/1831	Celý rok	413	dtto	DK I 59
1831/1832	Zimní semestr (chybí)			
1831/1832	Letní semestr, (chybí)			
1831/1832	Celý rok	403	Malý, Sabina	DK I 60
1832/1833	Zimní semestr, (chybí)			
1832/1833	Letní semestr, (chybí)			
1832/1833	Celý rok	401	Trojan, Rubeš, Tupý	DK I 61
1833/1834	Zimní semestr	430	L. Hasner, Pichl, Šohaj, Štulc, Tomek, Vrťátko	DK I 62
1833/1834	Letní semestr	375	dtto	DK I 63
1833/1834	Celý rok	405	dtto	DK I 64
1834/1835	Zimní semestr	408/425	J. Hasner	DK I 65
1834/1835	Letní semestr	408	dtto	DK I 66
1834/1835	Celý rok	408	dtto	DK I 67
1835/1836	Zimní semestr	421/405	Rieger	DK I 68
1835/1836	Letní semestr	421	dtto	DK I 69
1835/1836	Celý rok	421	dtto	DK I 70

1836/1837	Zimní semestr	401/399	Nebeský	DK I 71
1836/1837	Letní semestr	376	dtto	[III]
1836/1837	Celý rok	401	dtto	DK I 72
1837/1838	Zimní semestr	401	Chocholoušek	DK I 73
1837/1838	Letní semestr	401	dtto	DK I 74
1837/1838	Celý rok	401	dtto	DK I 75
1838/1839	Zimní semestr	427	Hartmann, Havlíček Borovský, Meissner	DK I 76
1838/1839	Letní semestr	427	dtto	DK I 77
1838/1839	Celý rok (chybí)			
1839/1840	Zimní semestr	421/427	Hartmann, Šimerka	DK I 37
1839/1840	Letní semestr	421	dtto	DK I 38
1839/1840	Celý rok	421	dtto	DK II 39
1840/1841	Zimní semestr	421/427	Jandečka	DK II 40
1840/1841	Letní semestr	421	dtto	DK II 41
1840/1841	Celý rok (chybí)		dtto	
1841/1842	Zimní semestr	422	Čupr, Frind, Springer	DK II 42
1841/1842	Letní semestr	422	dtto	DK II 43
1841/1842	Celý rok	422	dtto	DK II 44
1842/1843	Zimní semestr	428	Mikovec	DK II 45
1842/1843	Letní semestr	428	dtto	DK II 46
1842/1843	Celý rok	428	dtto	DK II 47
1843/1844	Zimní semestr	427	Jungmann, J. Jireček, Náprstek, Sacher, Zelený	DK II 48
1843/1844	Letní semestr	427	dtto	DK II 49
1843/1844	Celý rok	427	dtto	DK II 50

1844/1845	Zimní semestr	435	H. Jireček, Lindner	DK II 51
1844/1845	Letní semestr	435	dtto	DK II 52
1844/1845	Celý rok	435	dtto	DK II 53
1845/1846	Zimní semestr	443	J. V. Frič, Kott	H 2421
1845/1846	Letní semestr	443	dtto	H 2422
1845/1846	Celý rok	443	dtto	DK II 54
1846/1847	Zimní semestr	420	Gindely, Palacký, Schöbl, Tonner, Weigel, Kolovrat, R. Kaunitz, A. Kaunitz, Rohan, Salm-Reiferscheid	DK II 55
1846/1847	Letní semestr	420	dtto	DK II 56
1846/1847	Celý rok	420	dtto	DK II 57
1847/1848	Zimní semestr	460	Clam-Martinitz, Skrejšovský, Tiefrunk, Windischgrätz	DK II 58
1847/1848	Letní semestr	460	dtto	DK II 58bis
1847/1848	Celý rok	460	dtto	DK II 59

V dlouhém období let 1821 až 1848 Jandera obvykle pečlivě zaznamenával hodnocení studentů v zimním i letním semestru a nakonec souhrnně vyplnil klasifikaci za celý školní rok. V některých letech však celoroční katalog zůstal nevyplněn, k přenesení klasifikace z obou semestrálních katalogů nedošlo.

Katalogy nebývaly stejně veliké. Jandera užíval různě velké sešity v pestrých obálkách s měkkými deskami. Pro zápis výsledků každého studenta byl na jedné stránce sešitu určen pruh šířky asi 8 až 10 cm. Každý byl vertikálně rozdělen na tři různě široké části. První část obsahovala podrobné údaje o studentovi, druhá se týkala jeho prospěchu v průběhu semestru a třetí zachycovala průběh zkoušky.

U jmen některých studentů se objevila slova či zkratky typu *convictist* (student byl členem církevního řádu), *repetent* či *repet.* (student, který opakuje), *Israelit* (Žid).[4]

[4] V Janderově případě se nejednalo o projev antisemitismu, neboť u mnoha studentů židovského vyznání najdeme vynikající hodnocení i nejlepší možné známky. Viz např. katalogy ze zimního a letního semestru roku 1836/1837, fond [III].

Postupem času Jandera přestal vepisovat klasifikaci studentů v ostatních povinných předmětech prvního ročníku. V roce 1835/1836 si poprvé nepoznamenal pevné umístění studentů do lavic. Do roku 1848 se však v některých katalozích studentovo povinné místo ještě objevovalo (např. v roce 1845/1846).

V průběhu pedagogické praxe se Jandera dopracoval k velmi jemné klasifikační stupnici: *emitentem*, *emitentem−*, *primam+*, *primam*, *primam−*, *secundam+*, *secundam*, *secundam−*, *tertiam+*, *tertiam*, *tertiam−* nebo *abs.* (tj. nedostavil se ke zkoušce). Oficiální známky však byly stále *emitentem*, *primam*, *secundam* a *tertiam*. Poznamenejme, že *tertiam−* bylo označení studenta, který se ke studiu naprosto nehodí a nemá na univerzitě co pohledávat.

Mnozí studenti považovali Janderu za velmi přísného a jeho zkoušek se obávali. Podíváme-li se na Janderovy výsledky, zjistíme, že se od dnešních výsledků příliš neliší. Janderu patrně mezi studenty provázela „pověst“ super přísného zkoušejícího, ale skutečnost nebyla tak „černá“, jak bývala některými repetenty či matematicky méně talentovanými studenty líčena.

V některých letech si Jandera poznamenával „statistiku“ výsledků svého zkoušení. Například ve školním roce 1845/1846 měl „skóre“, které ukazuje následující tabulka:

Semestr	**Počet**	**E**	**1**	**2**	**3**	**N**
zimní	443	114	208	35	10	76
letní	443	62	136	47	5	193

Z tabulky je patrné, že nejvíce studentů mívalo hodnocení *1* (*primam*), což je celkem přirozené (zvládnutí látky bez hlubšího pochopení důkazů, bez samostatného řešení příkladů), resp. těch, kteří se ke zkoušce vůbec nedostavili, studium z různých důvodů předčasně ukončili nebo zkoušku odkládali na pozdější dobu. Podobný přístup studentů vidíme i v současné době.

Poznamenejme, že statistiky výsledků si Jandera zapisoval nejen pro svoji matematiku, ale i pro ostatní povinné předměty prvního ročníku. Například v katalogu pro letní semestr školního roku 1828/1829 uvedl následující tabulku:

	Nábož.	**Filoz.**	**Matem.**	**Latina**	**Přír.**
E	77	45	64	42	82
1	217	197	160	240	191
2	29	51	47	48	23
3	0	18	1	0	0
N	69	81	120	62	96
Součet	392	392	392	392	392

Z tabulky je patrné, že Jandera rozhodně nebyl tak přísný, jak se mezi studenty tradovalo. Je vidět, že mnozí studenti zkoušku z matematiky odkládali, v řádném zkušebním termínu se ke zkoušce nedostavili (položka **N**). Připomeňme, že zkouška z přírodopisu byla povinná pouze pro studenty, kteří byli osvobozeni od placení školného, nebo pro studenty, kteří pobírali stipendijní podpory. Proto je u přírodopisu poměrně vysoké číslo označující studenty, kteří se nedostavili ke zkoušce.

Jandera si pečlivě zaznamenával i nejrůznější údaje vztahující se k výuce v daném akademickém roce – začátek a konec semestru, změny výuky, mimořádné události, data svých přednášek nebo pouze počet přednášek, rozpis zkušebních termínů pro všechny předměty nebo jen pro matematiku, termíny profesorských konferencí o studiu a prospěchu studentů apod. Například v katalozích za zimní a letní semestr roku 1836/1837 má poznamenána data jednotlivých přednášek v obou semestrech (100 a 88 přednášek) a počet studentů, kteří daný den na přednášku nepřišli. Dále si do katalogů vepsal seznam studentů na semestrální zkoušky. V zimním semestru zkoušel od 13. do 23. února 1837 (pondělí až sobota), začínal dopoledne v 8 hodin a odpoledne v 15 hodin. Denně měl naplánováno písemné a ústní zkoušení pro 20 a 20 studentů. V letním semestru zkoušel stejným způsobem 12. až 22. července 1837. Studenti byli na zkoušky přiřazováni podle abecedy – kdo se nedostavil, musel konat zkoušku v náhradním termínu (březen/září).[5]

Od druhé poloviny dvacátých let 19. století Jandera vepisoval do katalogů charakteristiky studentů německy, výjimečně latinsky, někdy v zápise kombinoval němčinu s latinou. Texty hodnocení se stávaly delšími a tvrdšími. Popisovaly nejen výkony u zkoušky a chování v průběhu přednášek, ale též podobu či zajímavé rysy studenta, které Janderovi umožňovaly jeho rychlé rozpoznání ve velké posluchárně. Při listování katalogů narazíme na texty s kladným hodnocením, texty pochvalné, mírně kritické, tvrdě kritické až zesměšňující, dnes bychom řekli nekorektní. Patrně by se některé pozdější význačné osobnosti politického, kulturního i odborného světa hodně divily, kdyby věděly, co si o nich Jandera zapsal.

Někdy Jandera hodnotil celkovou připravenost studenta ke studiu či jeho studijní nasazení a zájmy, jak ukazují jeho následující slova:

- ⋆ *Hat sich nur zum Spaß einschreiben.* (Zapsal se jen pro zábavu.)
- ⋆ *Tertiam, ouden, fort mit ihm.* (Trojka, vůbec nic, pryč s ním.)
- ⋆ *Taugt nicht Studien, ist zu dumm!*
  (Nevhodný pro studium, je příliš hloupý!)
- ⋆ *Scheint ein mauvais sujet.*
  (Vypadá jako špatné téma, tj. pochybný charakter.)

[5] Rozpis zkoušek pro letní semestr školního roku 1839/1840, který je uložen ve fondu [III], inv. č. 601/zl., ukazuje, že Jandera zkoušel od 14. do 24. července 1840 v tzv. *české posluchárně* v Klementinu (sál č. IV) a že užíval výše zmíněný systém. Na listu formátu $43,4 \times 27,0$ cm jsou patrné stopy po 4 hřebících, jimiž byla Janderova vyhláška připevněna na informační tabuli. Po ukončení zkoušek ji asi Jandera sejmul a uložil do své dokumentace.

- ⋆ *Arbeitet mit großer Hastigkeit und fehlt fort und fort.*
  (Pracuje s velkým spěchem a neustále chybí.)
- ⋆ *Wie halb tod!* (Jako napůl mrtvý!)
- ⋆ *Sehr schläfrig, taugt nicht, valde debilis.*
  (Velmi ospalý, k ničemu se nehodí, velmi slabý.)

Jiné Janderovy poznámky popisují výrazné optické charakteristiky studenta, jeho povahové vlastnosti či temperament:

- ⋆ *Tabakspfeife in Sack.* (Tabáková dýmka v kapse.)
- ⋆ *Groß Rothkopf.* (Velký zrzek.)
- ⋆ *Alberner Rothkopf.* (Hloupý, pošetilý zrzek.)
- ⋆ *Sehr fleißig und brav.* (Velmi pilný a dobře vychovaný.)
- ⋆ *Scheint ihm am Kopfe zu fehlen.* (Zdá se, že mu v hlavě něco chybí.)
- ⋆ *Trägt großen Bart wie Jude.* (Má velký vous jako Žid.)
- ⋆ *Trägt Schnauzbart.* (Nosí knír.)
- ⋆ *Groß, alt, Schnauzbart.* (Velký, starý, knír.)
- ⋆ *Dicker Bacchus.* (Tlustý Bakchus.)
- ⋆ *Parvulus, valde gibbosus.* (Malý, velmi hrbatý.)
- ⋆ *Primam− ex misericordia, hebes, valde gibbosus et parvulus.*
  (Ze soucitu 1−, tupý, velmi hrbatý a malý.)
- ⋆ *Schrieb sehr schön Memorialhefte, die er mir zum Muster abtrat.*
  (Napsal velmi krásně *Memorialhefte*, které mi dal jako vzor.)
- ⋆ *Mit Brillen, äußerst fleißig.* (S brýlemi, nesmírně pilný.)
- ⋆ *Hebes maximus.* (Největší tupec.)
- ⋆ *Brillen, fleißig, brav.* (Brýle, pilný, dobře vychovaný.)
- ⋆ *Etwas stotternd, hübsch.* (Poněkud koktavý, hezký.)
- ⋆ *Scheint ein Bramarbas zu seyn. Schnauzbart.*
  (Zdá se, že je to tlučhuba. Knír.)
- ⋆ *Halb altdeutsch gekleidet.*
  (Napůl oblečený ve staré němčině, tj. neumí německy.)
- ⋆ *Scheint trotzig.* (Vypadá vzdorovitě.)
- ⋆ *Blinzelt mit den Augen.* (Mrká očima.)
- ⋆ *Nicht ungeschick, aber scheint leicht.*
  (Není neobratný, ale zdá se být povrchním.)
- ⋆ *Fast Geck.* (Téměř floutek, švihák.)
- ⋆ *Scheint Flausenmacher erster Art, groß, unruhig.*
  (Zdá se být prvotřídním fantastou či báchorkářem, velký, neklidný.)
- ⋆ *Fröschen nachgeahmt.* (Napodoboval žáby.)
- ⋆ *Scheint wie ausgelassener Bursche zu sein.*
  (Vypadá jako rozpustilý, bouřlivák, Buršák.)

Nejrozsáhlejší skupinou Janderových poznámek jsou poznámky, v nichž hodnotí znalosti, pracovní nasazení a talent svých studentů. Některé jsou jemné, jiné kritické, mnohé však hodně drsné. V katalozích můžeme narazit na následující slova:

- ⋆ *Geläufig, brav, fleißig, aber machte Fehler.*
  (Hbitý, obratný, hodný, pilný, ale dělá chyby.)
- ⋆ *Fleißiger hübscher Dummkopf.* (Pilný hezký hlupák.)
- ⋆ *Hat Kopf, scheint nachlässig.* (Má hlavu, zdá se nedbalý.)
- ⋆ *Dummkopf, hebetissimus, diligens probus.*
  (Hlupák, velmi tupý, pilný a poctivý.)
- ⋆ *Debilis, tardi ingenii, scit tamen.* (Slabý, pomalý, přesto zná.)
- ⋆ *Schwachkopf, gut, fleißig.* (Idiot, dobrý, pilný.)
- ⋆ *Fleißig, aber hölzern und schwaches Talent.*
  (Pilný, ale toporný a slabý talent.)
- ⋆ *Scheint braver, guter, fleißiger, aber sehr beschranker Mensch zu sein.*
  (Zdá se být dobře vychovaný, dobrý, pilný, ale velmi omezený člověk.)
- ⋆ *Sehr fleißig, aber schüchtern und dumm.*
  (Velmi pilný, ale ostýchavý a hloupý.)
- ⋆ *Sehr fleißig, schwacher Kopf.* (Velmi pilný, blbec.)
- ⋆ *Valde diligens, stupidi ingenii.* (Velmi pilný, hloupého ducha.)
- ⋆ *Schwaches Kind.* (Slabé dítě.)
- ⋆ *Diligens et bonus, ast hebes, Spricht wie Narr.*
  (Pilný a dobrý, ale tupý, mluví jako blázen.)
- ⋆ *Pulcher, Schwachkopf, diligens.* (Krásný, blbec, pilný.)
- ⋆ *Großer Schwachkopf, fleißig sehr, bonus.*
  (Velký blbec, velmi pilný, dobrý.)
- ⋆ *Sehr fleißig, aber Hauptesel.* (Velmi pilný, ale velký osel.)
- ⋆ *Fleißig, confuser Kopf.* (Pracovitá, ale zmatená hlava.)
- ⋆ *Schwafkopf, hielt mich lange auf.* (Idiot, dlouho mě zdržel.)
- ⋆ *Ist blitz dumm.* (Je neuvěřitelné hloupý.)
- ⋆ *Debilis, maulfaull.* (Slabý, nemluvný.)
- ⋆ *Fleißig, scheint brav, groß, aber debilis.*
  (Pilný, tupý, zdá se být dobře vychovaný, vysoký, ale slabý.)
- ⋆ *Diligens hebes, ist wirklich Kaspar, das heißt pauper spiritu.*
  (Pilný, tupý, je skutečně kašpar, tomu se říká chudý duchem – popis studenta jménem Kašpar.)

- ⋆ *Elend!* (Bída!)
- ⋆ *Hebes postremus.* (Nejtupější ze všech.)
- ⋆ *Ut asinus ad lyram, hebes maximus, redet fast gar nicht.*
  (Jako osel k lyře, nejtupější ze všech, téměř vůbec nemluví.)
- ⋆ *Valde debil.* (Velmi slabý, hodně hloupý.)
- ⋆ *Hebes maximus.* (Velmi tupý/pomalý.)
- ⋆ *Magnus hebes.* (Velmi tupý/pomalý.)

Radost Janderovi dělali slušně vychovaní, bystří, chytří a talentovaní studenti. U nich si např. poznamenal:

- ⋆ *Valde egregius.* (Velmi vynikající.)
- ⋆ *Valde, valde egregius.* (Velmi, velmi výborný.)
- ⋆ *Gesetzt, verständig.* (Rozvážný, rozumný.)
- ⋆ *Recht brav, denkend bedächtlich.* (Slušně vychovaný, uvažuje rozvážně.)
- ⋆ *Ist brav, wird sich heben.*
  (Je hodný, zlepší se, tj. polepší se, dobře vychovaný, zvedne se.)
- ⋆ *Eminens, unruhig.* (Vynikající, neklidný.)
- ⋆ *Sehr geschickt, scheint sehr kach.*
  (Velmi šikovný, zdá se být velmi chytrý.)

Chválou studentů Jandera zbytečně neplýtval, uměl ji však projevit, pokud to považoval za vhodné, oprávněné a správné.

Jandera však nesnášel líné repetenty, nudné, pomalé, váhavé, drzé či žvanivé studenty, jak ukazují jeho následující zápisy:

- ⋆ *Gab mich lange mit ihm ab, ist groß, schwab, unwissend und äußerst langsamer Patron.*
  (Dlouho jsem se mu věnoval, je velký, slabý, nevědomý a extrémně pomalý patron.)
- ⋆ *Äußerst träger und langsamer Patron.*
  (Nadmíru líný a pomalý patron.)
- ⋆ *Hebes maximus.* (Největší tupec, 3. reparát.)
- ⋆ *Valde magnus hebes.* (Velmi veliký tupec, 2. reparát.)
- ⋆ *Schläfrig, hebes.* (Ospalý, tupý, 2. reparát.)
- ⋆ *Hebes, nomen et omen habet, diligens.*
  (Tupý, má jméno, a dobré jméno, pilný. O posluchači jménem Stumpf neboli česky Tupý.)
- ⋆ *Diligens, hebes, ärgerte mich durch seine Dummheit gewaltig.*
  (Pilný, tupý, svou hloupostí mne příšerně dopálil.)
- ⋆ *Lange examinirt, geholfen etc., asinus.*
  (Dlouho zkoušen, pomáháno mu atd., osel.)

- ⋆ *Ungeheure Zeit mich gekostet.* (Zabralo mi to spoustu času.)
- ⋆ *Habe ihn mit großer Geduld und Hülfe 3/4 Stunden examinirt.* (Zkoušel jsem ho s velikou trpělivostí a pomocí 3/4 hodiny.)
- ⋆ *Geschickt, geläufig, schwadronirt ohne es zu verstehen.* (Chytrý, hbitý, blábolí, aniž by tomu rozuměl.)
- ⋆ *Ungeheurer Schwätzer, id est Mauldrecher ohne Sinn.* (Ohromně upovídaný člověk, tj. bezduchý žvanil.)
- ⋆ *Scheint ein Bramarbas.* (Zdá se být tlučhubou.)
- ⋆ *Schwafer.* (Žvanil, tlachal.)

Nerad s takovými studenty trávil a ztrácel čas, kterého při zkouškách neměl dostatek, uvážíme-li, že ve zkouškovém období musel denně vyzkoušet 20 až 40 studentů.

I v 19. století studenti prováděli při vyučování různé vtípky a legrácky, které vyvolávaly u pedagogů nevoli, a byly považovány za nevhodné chování v posluchárně. Jandera si například poznamenal:

- ⋆ *Klopfte während meiner Vorlesung: fragt, wer mit ihm Billard spielen will; spielt während Vorlesung mit Czibulka Karten.* (Klepal během mé přednášky: ptal se, kdo si s ním chce zahrát kulečník, hrál během přednášky karty s Czibulkou.)
- ⋆ *Statt Vorlesung in Pernes Caffehause.* (Místo přednášky v Pernesově kavárně.)
- ⋆ *Warf Papierkugeln, putzte Pfeife, ruft bravo.* (Házel papírové kuličky, čistil si dýmku, křičel bravo.)
- ⋆ *Besucht die schlechtesten Caffeehäuser.* (Navštěvuje ty nejhorší kavárny.)
- ⋆ *Klopfer.* (Klepač/klepadlo. Student patrně klepal holí nebo rukou do lavice.)
- ⋆ *Wirft Papierschnitzel.* (Hází kousky papíru.)
- ⋆ *Trommler.* (Bubeník. Student patrně bubnoval prsty nebo holí do lavice.)
- ⋆ *Wirft mit Papierschnitzeln und schwätzt.* (Hází papírky a žvaní.)

V několika případech Jandera cítil povinnost svoji klasifikaci objasnit či obhájit sám před sebou. O špatných znalostech matematiky nebo německého jazyka vypovídají tyto zápisy:

- ⋆ *Radix, haec numerus, numerum integrem.* (Odmocnina tohoto čísla je celé číslo.)
- ⋆ *Numerus illa, ex qua radix.* (Číslo, z něhož je odmocnina.)

- ⋆ *Geläufig, aber fehlerhaft, scheint auswendig gelernt zu haben, pulcher.* (Mluví plynně, ale chybně, zdá se, že se to naučil nazpaměť, krásný.)
- ⋆ *Weiß gar nichts, nicht einmal $x - 5 = 14$, tertiam.* (Neví vůbec nic, ani neví $x - 5 = 14$, trojka.)
- ⋆ *Secundam, keine Frage beantwortet.* (Dvojka, nebyla zodpovězena žádná otázka.)
- ⋆ *Secundam, macht stolz, nec scit, quid sit sinus.* (Dvojka, je domýšlivý, ačkoliv ani neví, co je to sinus.)
- ⋆ *Magnus, pulcher, tertiam−, proprie nullam.* (Velký fešák, 3−, ale doslova nic. Hodnocení studenta, který obdržel nejhorší možnou myslitelnou známku 3− a podle Jandery nepatřil na univerzitu.)
- ⋆ *Hebes maximus, bonus diligens, magnus. Beweis für aurea fehlt.* (Největší tupec, velmi pilný, veliký. Chybí důkaz o zlatém řezu.)
- ⋆ *Weiß nicht, was sinus ist.* (Neví, co je sinus.)

Některé zápisy vypovídaly o tom, co student neuměl a nepotřebovaly žádný slovní komentář:

$$(a+b+c)^3, \qquad (a+b+c+d)^3, \qquad a^2-b^2,$$

$$x^2+2=x, \qquad x^2+2x=6, \qquad a^m \times a^n = a^{m+n}, \qquad (a^{-m})^n,$$

$$\Big(a+\frac{2ax}{a-x}\Big)\Big(a-\frac{2ax}{a+x}\Big), \qquad a:b=c:d \quad \text{neboli} \quad ad=bc,$$

$$a, a+d, a+2d, \ldots, \quad u, u-d, u-2d, \ldots, \qquad \frac{3}{7}\times\frac{2}{5}, \qquad \log\Big(\frac{3}{8}\times\sqrt[5]{6}\Big).$$

Jandera byl jako pedagog přísný, vyžadoval znalosti a dovednosti, neměl však rád, když se student naučil věci nazpaměť, látku odříkal, ale nerozuměl jí. Viz např. jeho kritické pohledy na pamětné učení matematiky:

- ⋆ *Gelernt, aber nicht vermut.* (Naučené, ale nepochopené.)
- ⋆ *Hebes; was er wies, ist auswendiges Zeug.* (Tupý; to, co předvedl, je jen naučené nazpaměť.)
- ⋆ *Kind kann nicht denken, gelernt so so.* (Dítě neumí myslet, naučilo se to tak tak.)
- ⋆ *Kann nicht denken, arbeitet mechanisch, jung, kindisch.* (Neumí myslet, pracuje mechanicky, mladý, dětinský.)
- ⋆ *Ganz kleines, unwissendes Kind.* (Velmi malé, neznalé dítě.)
- ⋆ *Homo insigniter stupidus, pulcher, diligens, auswendig gelernt, versteht es gar nicht, warum πr^2 fehlt.* (Pozoruhodně hloupý muž, pohledný, pilný, naučený nazpaměť, vůbec nerozumí, proč πr^2 chybí.)

Nepřekvapí ani záznamy o dobových pokusech opisovat u zkoušky či používat nedovolené pomůcky. Bylo jich však daleko méně ve srovnání s dnešní dobou. Jandera si například poznamenal:

- ⋆ *Hatte Schriften, mußte sie ihm wegnehmen.*
  (Měl spisy – taháky, musel jsem mu je odebrat.)
- ⋆ *Nahm ihm Notaten weg.* (Vzal jsem mu jeho poznámky, tj. taháky.)

Zvláštní kategorií jsou Janderovy poznámky o nezvyklých příhodách (nevolnosti či vyhrožování), některé jsou dnešnímu čtenáři srozumitelné, jiné ne. Jandera si například zapsal:

- ⋆ *Ohnmächtig geworden vor der Prüfung.* (Před zkouškou omdlel.)
- ⋆ *Den 25. October hat auf meinem Zimmer sehr grob gegen mich benommen, mit andern Wegen gedroht, etc.*
  (25. října se ke mně v mé místnosti choval velmi hrubě, vyhrožoval mi i jinými způsoby atd.)
- ⋆ *Gab Zettel zurück sagend, er könne die Fragen nicht beantworten.*
  (Vrátil papír s tím, že nedokáže na otázky odpovědět.)
- ⋆ *Gab Zettel zurück und ging ohne Prüfung ab.*
  (Vrátil papír zpět a odešel bez zkoušky.)

Někdy Jandera kritizoval nečitelné písmo či naprosto špatné provádění domácích písemných prací. V katalogu studentů můžeme najít i připomínky tragických událostí, které Janderovy studenty potkaly:

- ⋆ *Todtenkopf, schriftlich äußerst schlecht.*
  (Smrtihlav, nadmíru špatný písemný projev.)
- ⋆ *Sieht wie ein Lump aus, hat sich erschossen 1826.*
  (Vypadá jako darebák, zastřelil se v roce 1826.)
- ⋆ *Nahm Theil an Revolution 1848, 15 Jahre schweren Kerker.*
  (Účastnil se revoluce 1848, 15 let těžkého vězení.)

U některých Janderových zápisů si dnes nedovedeme představit, co měly znamenat. Není jasné, kam Janderova poznámka mířila:

- ⋆ *Federnschneider.*
  (Řezač/řezačka peří; přeneseně snad znamená mechanickou zručnost bez ducha.)
- ⋆ *Macht Prüfung wie angeschossener Vogel.*
  (Dělá zkoušku jako postřelený pták; přeneseně by se mohlo jednat o označení slabého, unaveného, nervózního, zmateného, bezradného či zoufalého studenta, který zkoušku sotva zvládl kvůli stresu, bázni a psychickým problémům.)

⋆ *Weinte bei der Prüfung wie eine Hure.*
(Při zkoušce plakal jako děvka.)

Jandera pečlivě zapisoval nepovinné opravy zkoušek a povinné pozdní reparáty i s odstupem více než pěti let. Například k letnímu semestru 1827/1828 si poznamenal opravné zkoušky, které se konaly se zvláštním povolením až v roce 1844, resp. 1850. Zajímavým případem byla zkouška z matematiky u Vojty Náprstka.[6]

První zkouška v letním semestru 1843/1844 dopadla velmi špatně, klasifikaci *tertiam* doprovázela slova *weiß nicht, was sinus ist* (neví, co je sinus). První reparát Náprstek skládal 2. listopadu 1844 a příliš neuspěl, byl klasifikován *secundam* s poznámkou, kterou lze přeložit takto: *Pan profesor Exner se po něm ptal, prý je to vynikající lingvista a chtěl by příští rok cestovat do Asie. Mluvil jsem o tom s panem ředitelem studií 23. 11. 1844 a oba jsme se rozhodli, že mu dáme jen secundam.*

Náprstek se s tímto výsledkem nespokojil a 29. prosince 1846 skládal se zvláštním dvorským povolením v přítomnosti ředitele filozofických studií druhý reparát; tentokrát již obdržel hodnocení *primam*.[7]

V několika málo případech Jandera poznamenal, že si student zkoušku z matematiky opravil na univerzitě ve Vídni (viz např. letní semestr 1845/1846). Není jasné, jak tyto informace získal.

Velmi stručné zápisy o přísných zkouškách Jandera opět zapisoval na rub přední desky katalogu příslušného školního roku, v němž zkouška proběhla. Poznamenal si jméno zkoušeného, předmět, termín zkoušky i výsledek. V těchto zápisech neužíval slovní hodnocení výkonu jako u studentů prvního ročníku. Tyto zápisy jsou strohé, věcné a korektní.

V katalogu letního semestru školního roku 1833/1834 se nachází volný list, na němž Jandera naplánoval pořadí kandidátů pro závěrečnou zkoušku z matematiky, která probíhala ve dnech 15. až 25. července 1834. V tomto roce měl zapsáno 405 posluchačů. V jiných katalozích je rozpis studentů na zkoušky poznamenán na prvních stránkách před abecedním seznamem studentů.

Jandera se obvykle soustřeďoval jen na hodnocení studentů. Několikrát si však zapsal událost, která podle jeho názoru nějakým způsobem narušila prů-

[6] Vojtěch Náprstek (původním jménem Adalbert Fingerhut, 1826–1894), český vlastenec, národopisec, politik a mecenáš kultury, vzdělávání a školství, byl propagátorem pokrokových myšlenek a osvěty (např. zavádění nových strojů a technologií do řemesel i domácností, emancipace žen). Podporoval vzdělávání žen prostřednictvím spolku *Americký klub dam*, založil a finančně podporoval *České průmyslové muzeum* (dnešní *Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur*), které mělo pravidelně prezentovat průmyslové výrobky a ukazovat rozvoj soudobé techniky, řemesel a průmyslu. Postupně však začalo hlavní důraz klást na národopis.

[7] Náprstkovy reparáty jsou zachyceny i v Janderově příručním katalogu *Prüfungen aus der Mathematik zur außergewöhnlichen Zeit. Anfangend vom 26. October 1821* (sgn. DU I 31), který je uložen v knihovně premonstrátského kláštera na Strahově.

běh semestru, tj. vybočovala z tradičních kolejí univerzitního života nebo zvyklostí.

Například v letním semestru 1829/1830 si v katalogu povzdechl, že školní rok začal 3. října 1829 a skončil 7. srpna 1830, protože vešlo v platnost nové nařízení vlády, že univerzitní prázdniny budou připadat na srpen a září. Jandera to nelibě nesl, neboť se mu o měsíc zkrátil letní semestr a nestihl vyložit vše, jak chtěl.

V letním semestru 1847/1848 do katalogu poznamenal studentskou účast na revoluci, psal o nepokojích a o rozhodnutí úřadů o uzavření poslucháren k 31. květnu 1848 a o předčasném ukončení letního semestru. V důsledku revoluce se nekonaly žádné zkoušky, neboť vláda nařídila, že fakulty mají studentům vydat certifikáty o docházce, které budou chápány jako řádné absolvování výuky a umožní studentům pokračovat v dalším studiu. Jandera sice s revolucí sympatizoval, ale toto opatření považoval za nesprávné. Nestačilo mu, aby student přednášku v posluchárně tzv. „odseděl“, chtěl, aby prokázal, že má patřičné znalosti, látce rozumí a umí ji použít při řešení úloh.

5. Výuka na Staroměstském gymnáziu

Školní roky 1848/1849 a 1849/1850 byly pro Janderu trochu odlišné.

V důsledku rozsáhlých reforem rakouského školského systému z roku 1848 byla šestiletá gymnázia přeměněna na osmiletá. Dvouleté filozofické ústavy, které existovaly v některých regionech a suplovaly filozofické fakulty, byly připojeny k místním gymnáziím jako jejich dvě nejvyšší třídy (*septima* a *oktáva*). Osmiletá gymnázia byla v těchto místech bez velkých problémů zřízena. Jinde byly s rozšířením šestiletých gymnázií na osmiletá značné problémy, byl totiž nedostatek kvalifikovaných učitelů.

Dosavadní náplň výuky prvních dvou ročníků filozofických fakult a filozofických ústavů byla přesunuta do sedmého a osmého ročníku gymnázií, poslední ročník byl navíc ukončen maturitní zkouškou, jejíž úspěšné složení se stalo zásadním požadavkem pro přijetí k univerzitnímu studiu. Na univerzitách v Rakouské monarchii byla zrušena povinnost absolvovat filozofickou fakultu jako „přípravku“ ke studiu na vyšších fakultách. Všechny čtyři univerzitní fakulty se staly rovnocennými, filozofické fakulty se začaly zaměřovat na přípravu středoškolských profesorů téměř všech předmětů vyučovaných na klasických gymnáziích a reálkách.

Důsledkem školské reformy byl značný nedostatek kvalifikovaných pedagogů, kteří by byli schopni zahájit výuku ve vyšších gymnaziálních třídách. Ve školním roce 1848/1849 byla zahájena výuka v sedmém ročníku (tzv. *septimě*) jen na několika vybraných gymnáziích. Obvykle tam, kde existovala filozofická fakulta, filozofický ústav nebo biskupský teologický seminář.

Janderovi bylo na podzim roku 1848 již 72 let a mohl, a dokonce podle tehdejších pravidel měl, odejít do penze. Přesto se rozhodl ve výuce nadále pokračovat. Začal vyučovat matematiku septimány na pražském *Staroměstském gymnáziu*.

Jednalo se o školu, která měla velmi dlouhou tradici. Byla založena roku 1556 při jezuitské koleji v Klementinu jako přípravka ke studiu na jezuitské akademii, která byla později spojena s pražskou univerzitou. Bylo to nejstarší pražské gymnázium. Roku 1773 byl sice jezuitský řád zrušen, ale gymnázium nepříznivé roky přežilo. V roce 1783 bylo z Klementina přemístěno do budovy bývalého jezuitského semináře u sv. Václava v Husově ulici č. p. 240 (později se do budovy přestěhovala inženýrská stavovská škola, tj. předchůdce dnešního Českého vysokého učení technického v Praze). V letech 1805 až 1883 bylo gymnázium opět v Klementinu, i když se některé paralelky stěhovaly po Starém i Novém Městě – v průběhu 19. a 20. století sídlilo v Divadelní ulici, v Celetné, na Smetanově nábřeží, Na Rejdišti, Na Příkopech, až se roku 1945 usadilo ve Štěpánské ulici.

Janderovým kolegou na gymnáziu se stal například jeho bývalý žák Václav Kliment Klicpera, který zde byl od roku 1846 profesorem a od roku 1850 prefektem, tj. ředitelem.

Jandera přednášel *elementární matematiku*, tj. stejný předmět jako na Filozofické fakultě, a to zhruba pro stejně staré studenty a patrně ve stejných prostorách jako v předchozích letech. Jeho učitelské působení se mnoho nezměnilo. O výuce si stále vedl, jak bylo jeho zvykem, své obvyklé katalogy. Nevelké sešity v měkkých barevných deskách o třiceti stranách jsou nadepsány standardním způsobem:

- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges 1849, in diesem Jahre das erstemal die erste altstaedter Lyceal-Klasse genannt, I^{tes} Semester* (*Mathematik*) *Prof. Jandera*,
- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges dermal* (*das erstemal*) *die Lyceal-Klasse oder Septima am altstädter Gymnasium gennant, 1849. II. Semester Mathematik. Prof. Jandera*,
- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges, dermal* (*das zweytemal*) *der ersten Lyceal-Klasse oder Septima* (*am altstaedter prager Gymnasium*) *gennant, 1850. I^{tes} Semester. Mathematik vorgetragen Prof. Jandera*,
- *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges, dermal* (*das zweytemal*) *der ersten Lyceal-Klasse* (*oder Septima genannt*) *am prager altstaedter academischen Gymnasium. 1850. II^{tes} Semester. Mathematik vorgetragen Prof. Jandera.*

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1848/1849 a 1849/1850:

Školní rok	**Katalog**	**Počet**	**Jména**	**Sign.**
1848/1849	Zimní semestr	116/119		DK II 60
1848/1849	Letní semestr	116/105		DK II 61
1849/1850	Zimní semestr	123/135	A. Frič	DK II 62
1849/1850	Letní semestr	123/124	dtto	DK II 63
1849/1850	Zimní semestr (druhá verze)	133	dtto	DU IV 18

Jak je z tabulky patrné, Janderovi výrazně poklesl počet studentů. Na Filozofické fakultě pražské univerzity míval 400 i více posluchačů, nyní jich měl něco málo přes stovku. Tento pokles patrně přivítal, neboť se očekávalo, že se bude více věnovat všem studentům, jak bylo na gymnáziích zvykem.

Podle Janderových diářů pro roky 1848 a 1849 lze zjistit, že na Staroměstském gymnáziu ve školním roce 1848/1849 vyučoval matematiku v septimě 6 hodin týdně. Diáře pro roky 1849 a 1850 dokládají, že v následujícím roce vyučoval matematiku v septimě 5 hodin týdně. Musel tedy oproti univerzitním přednáškám (7 hodin týdně) upravit rozsah i hloubku vyučované látky, neboť došlo k redukci hodin. Janderu to jistě nepotěšilo.

Jandera si do katalogu pro zimní semestr 1848/1849 zanesl poznámku, která vypovídá o výjimečnosti nově vzniklé situace. V českém překladu zní:

Druhá třída byla na Malé Straně, třetí na Novém Městě a několik dalších na venkově. Tato lyceální třída ve skutečnosti z nařízení ministerstva školství byla považována za gymnázium. To se dotklo pouze názvu, jinak se vyučovaly stejné předměty jako v prvním filozofickém ročníku, a to náboženství, filozofie, matematika, latinská filologie, přírodopis (*tento ročník byl však povinným předmětem pro všechny studenty; dříve pouze pro studenty nadstavbového stupně a ty, kteří byli osvobozeni od školného*).

Jandera si navíc postěžoval, že výuka v prvním pololetí (tj. v zimním semestru) začala pozdě, až 1. prosince 1848, a končila již 7. března 1849, neboť začátek školního roku ovlivnila doznívající revoluce. Ve druhém pololetí (tj. v letním semestru) výuka probíhala od 16. dubna do 6. července 1849. Po každém pololetí se konaly dvoutýdenní zkoušky. Jandera studenty rozdělil podle abecedy do třinácti skupin. Každou skupinu (maximálně o deseti studentech) zkoušel od osmi hodin celé dopoledne (nejprve písemná prověrka, potom ústní část). V následujícím školním roce se vyučovalo v prvním pololetí od 9. listopadu 1849 do 20. února 1850 a ve druhém pololetí od 8. dubna do 6. července 1850. Po každém pololetí následovaly čtyři dny určené pro zkoušky. Tentokrát Jandera zkoušel každý den dopoledne i odpoledne. Třídu měl opět rozdělenou

na třináct skupin maximálně po deseti studentech. Denně tedy vyzkoušel kolem dvaceti studentů.

Do katalogu Jandera zapsal své žáky podle abecedy, jméno studenta doplnil rodištěm, informací o otci/poručníkovi a jeho povolání a pražském bydlišti studenta. Zaznamenal též údaje o placení školného nebo o osvobození od poplatků, případně o pobírání stipendia. Dále připojil informace o místě absolvovaného šestého ročníku gymnázia a úplném prospěchu žáka. Pak následovala jeho klasifikace výkonů v matematice, hodnocení píle, nasazení, domácí práce a nakonec závěrečná známka s případným odůvodněním. Někdy doplnil známky ze všech povinných gymnaziálních předmětů. I z těchto katalogů je patrné, že Jandera postupoval stejně jako v předchozích letech; najdeme v nich i opravné a dodatečné zkoušky, které však probíhaly maximálně s jednoletým zpožděním.

U každého žáka Jandera uvedl číslo kartičky (*osmerky*), kterou dostal při semestrální zkoušce. V letním i zimním semestru obsahovala čtyři otázky. Stručně charakterizoval odpověď studenta na každou otázku, v případě fatálního neúspěchu připojil delší komentář. Ze zápisů je patrné, že každý student v daný den obdržel jinou kartičku s otázkami. Jandera i nadále užíval svoji jemnou stupnici *eminentem*, *eminentem*−, *primam*+, *primam*, *primam*−, *secundam*+, *secundam*, *secundam*−, *tertiam*+, *tertiam* a *tertiam*−.

Velmi pečlivě zapisoval absence žáků, jejich chování při výuce, nedbalé a špatně studující škrtal stejně jako ty, kteří řádně oznámili ukončení studia.

I zde si Jandera připisoval různé poznámky o zevnějšku studentů a hodnocení jejich výkonů. Při listování katalogy narazíme na nejrůznější výrazy:

- ⋆ *Valde debilis, hebes, ganz unbrauchbar.*
  (Velmi slabý, tupý, zcela nepoužitelný.)
- ⋆ *Schnauzbarter, hübscher Mensch.* (Pohledný muž s knírem.)
- ⋆ *Weiß selbst nichts! Alles wurde zugerufen oder zugeflüstert. Ist alter Hebes.*
  (Sám nic neví! Všechno se mu křičelo nebo šeptalo – napovídalo. Je to starý tupec.)
- ⋆ *Alter bärtiger Jude.* (Starý vousatý Žid.)
- ⋆ *Spitzbartl.* (Kozí bradka.)
- ⋆ *Kindische Ding, sinistra manu claudus, parvulus.*
  (Dětinská věc, tj. asi nezralý, chromá levá ruka, velmi drobný.)
- ⋆ *Primam−, schwachen Vortrag.* (Jednička−, slabý projev.)
- ⋆ *Recht brav, ausgezeichnet.* (Zcela řádný, výborný.)
- ⋆ *Kam erst, als ich schon auf der Stiege nach Hause ging, hat aber der frührern Prüfung durch die Thüre zugesehen.*
  (Přišel, až když jsem šel po schodech domů, ale předchozímu zkoušení přihlížel dveřmi.)
- ⋆ *Primam, debilis.* (Jednička, slabý.)

Jandera neviděl jediný důvod, aby měnil svůj přístup ke studentům jen proto, že vídeňské ministerstvo kultu a osvěty (školství) svým nařízením převedlo studium z filozofických fakult a filozofických ústavů do nejvyšších dvou ročníků nově zřízených osmiletých gymnázií. Pro něho se tímto přesunem mnoho nezměnilo.

6. Výuka na Filozofické fakultě ve školním roce 1849/1850

V seznamu přednášek pro školní rok 1848/1849 je Jandera veden mezi členy profesorského sboru Filozofické fakulty, avšak žádnou výuku vypsánu neměl. V jeho pozůstalosti se pro tento školní rok nedochoval katalog studentů prvního ročníku ani katalog studentů nějaké výběrové přednášky. Ani jeho diáře pro roky 1848 a 1849 neobsahují informace o přednáškách na Filozofické fakultě. Patrně na univerzitě žádnou výuku neměl.

Obdobná situace byla i v zimním semestru školního roku 1849/1850. Z tohoto času bohužel není v Archivu Univerzity Karlovy dochován seznam přednášek. V Janderově pozůstalosti není žádný katalog pro tento semestr a jeho diáře pro roky 1849 a 1850 neobsahují žádné informace o jeho univerzitní výuce. Patrně nevyučoval.

Podle seznamu přednášek Filozofické fakulty pražské univerzity měl Jandera v letním semestru školního roku 1849/1850 tříhodinovou přednášku *Ueber Mathematische Methode mit Ausführung und Fortsetzung seiner bisherigen Lehrvorträge aus der Arithmetik, Planimetrie, Stereometrie, Trigonometrie und den krummen Linien.* Přednášel v pondělí, ve středu a v sobotu od deseti do jedenácti hodin v Klementinu v sále č. IV. V jeho pozůstalosti v knihovně na Strahově není žádný katalog posluchačů Filozofické fakulty z letního semestru roku 1849/1850, jeho výuku však dokládají zápisy v jeho diářích, kde jsou zachyceny jak přednášky na univerzitě, tak výuka na gymnáziu. V tomto roce měl čtyřiasedmdesátiletý Jandera na obou školách výuku v celkovém rozsahu 8 hodin, tj. řádný úvazek univerzitního profesora.

7. Výuka na Filozofické fakultě v letech 1850/1851 až 1856/1857

Ve školním roce 1850/1851 se Jandera vrátil na Filozofickou fakultu pražské univerzity. Zahájil přednášky z *vyšší matematiky* (algebra, teorie čísel, základy diferenciálního a integrálního počtu), které si dobrovolně zapisovali řádní i mimořádní studenti z pražské univerzity a mimořádní studenti z pražské polytechniky. Přednášel čtyři hodiny týdně.

Již se nejednalo o povinnou výuku pro všechny posluchače prvního ročníku, ale jen pro opravdové zájemce o matematiku. Během padesátých let počet těchto studentů kolísal od sedmi do dvaceti. Pro Janderu to byla velká změna. O studiu každého studenta si opět vedl záznamy ve svém „klasickém“ katalogu, jehož rozsah se však zmenšil na dva až čtyři listy, které byly obvykle svázány do nevelké složky s měkkými deskami.

V následující tabulce je uveden přehled základních údajů o Janderových katalozích z let 1850/1851 až 1856/1857:[8]

Školní rok	Katalog	Počet	Jména	Sign.
1850/1851	Zimní semestr	8 (6+2)		DK II 64
1850/1851	Letní semestr	7 (3+4)	Auštecký	DK II 65
1851/1852	Zimní semestr	10 (7+3)	Tyrš	DK II 66
1851/1852	Letní semestr	8 (7+1)	Pexider	DK II 67
1852/1853	Zimní semestr	18 (14+4)	Smolík	DK II 68
1852/1853	Letní semestr	17 (15+2)	dtto	DK II 69
1853/1854	Zimní semestr	20 (16+4)	Hromádko	DK II 70
1853/1854	Letní semestr	16 (15+1)	dtto	DK II 71
1854/1855	Celý rok	20 (18+2)	Čelakovský, Durdík, Pokorný, Saska, Schulz	DK II 72
1855/1856	Chybí			
1856/1857	Chybí			

Janderovy zápisy se v tomto období výrazně proměnily. Vedl si abecední seznam studentů s informacemi o jejich rodišti, pražském bydlišti, o placení školních poplatků, o osvobození od školních plateb či o pobírání stipendia. Připojoval zápis o složení zkoušky nebo o vystavení vysvědčení o absolvování semestrálního kurzu. Nezapisoval si však výsledky předchozího studia na gymnáziu, neuváděl již informace o vzhledu studentů, nezaznamenával absence, číslo zkouškové kartičky, hodnocení odpovědí i celkové hodnocení za celý semestr.

Patrně v červenci 1854 vystavil potvrzení, že František Červený, mimořádný student, navštěvoval jeho přednášky. Nejprve však Červený musel řádně omluvit své absence 15. a 17. července 1854.[9]

Připomeňme, že pokud musel posluchač zaplatit školné, vracel mu Jandera obvykle na konci semestru částku, kterou zaplatil, a vyhotovil o tom zprávu

[8] Číslo v tabulce ve tvaru 8 (6+2) znamená, že Janderův předmět si zapsalo 8 studentů, z toho 6 řádných (obvykle z univerzity) a 2 mimořádní (obvykle z univerzity nebo polytechniky).

[9] Viz doklad s inv. č. 605/zl. v Janderově pozůstalosti ve fondu [III]. Potvrzení o docházce si patrně posluchač vyzvedl, Jandera si pouze poznamenal, že doklad vystavil.

pro univerzitního kvestora. V Janderově pozůstalosti jsou dva listy,[10] z nichž je zřejmé, že 21. července 1853 slevil kolejné posluchačům Janu Kováříkovi a Josefu Schwarzovi a 11. května 1854 Antonínu Strauchovi. Listy byly určeny univerzitnímu kvestorovi. Po jejich navrácení si Jandera 4. srpna 1854 na druhý z nich připsal, že v letním semestru měl 9 platících studentů, z nichž každý měl uhradit za přednášku 4 zlaté, tj. dohromady měl dostat 36 zlatých. Čtyři zlaté slevil Strauchovi a 4 zlaté věnoval kvestorovi za námahu s vyšší administrativou, dne 27. srpna 1854 pak vrátil 4 zlaté posluchači Janotovi a 25. září 1854 posluchači Zítkovi. Místo 36 zlatých tak vybral jen 20 zlatých.

Zajímavý údaj najdeme v katalogu zimního semestru 1853/1854, kde si Jandera zapsal, že semestrální výuku ukončil 5. dubna 1854 a v průběhu tohoto semestru přednesl 100 přednášek. V letním semestru téhož školního roku si poznamenal, že přednášky ukončil 29. července 1854 a měl jen 51 přednášek.

Vzhledem k tomu, že od školního roku 1850/1851 Jandera přednášel pouze malému počtu studentů, kteří měli o matematiku zájem a vybírali si ji dobrovolně, neměl již potřebu připisovat slovní hodnocení jejich výkonů. Nepotřeboval ani pomůcky pro jejich rychlé rozlišení, neboť byl z předchozího pedagogického působení zvyklý na mnohonásobně větší počet filozofů-logiků. Výjimku učinil v letním semestru školního roku 1853/1854, kdy ke jménům studentů připojil své obvyklé charakteristiky:

- ⋆ *egregius* (vynikající),
- ⋆ *valde egregius* (mimořádně vynikající),
- ⋆ *diligens* (pilný, svědomitý, pečlivý),
- ⋆ *valde diligens* (velmi pilný, pečlivý),
- ⋆ *neglegens* (nedbalý).

Jeho léty prověřený smysl pro pořádek nevymizel ani ve vyšším věku.

8. Stručná rekapitulace Janderových katalogů

Výše uvedená hodnocení studentů ukazují, jak velkou pozornost věnoval Jandera výuce matematiky i administrativě s ní spojené. Jeho zápisy o studiu, znalostech, dovednostech i absencích a zejména zkouškách jednotlivých studentů vedené nad rámec běžných povinností se vyvíjely a postupem času zdokonalovaly. I po dvou stoletích ukazují, na co Jandera kladl důraz, jak organizoval výuku i zkoušky, jak zkoušel, jak promyšleně a systematicky vše poznamenával a jak se i po letech ke starým zápisům vracel, aby doplňoval informace o dodatečných zkouškách či opravách. Zápisy v katalozích ukazují pedanticky přesného, avšak spravedlivého pedagoga, který měl téměř dokonalý přehled o výsledcích svých žáků, a to i přesto, že jich mnohdy míval v posluchárně více než čtyři stovky.

[10] Ve fondu [III], inv. č. 603/zl., 604/zl.

Kromě výsledků studentů v matematice sledoval Jandera i hodnocení studentů v posledním ročníku gymnaziálních studií. Mohl v daném školním roce porovnávat znalosti studentů z různých gymnázií a v delší časové řadě i náročnost a kvalitu jednotlivých škol v našich zemích.

Jandera si byl vědom, že někteří studenti mají nadání a snadno jim jde studium širokého spektra oborů, zatímco jiní mají nadání jen k exaktním či humanitním vědám. Sledoval výsledky studentů ve všech předmětech vyučovaných v prvním ročníku Filozofické fakulty, po řadu let si vedl statistiku jejich hodnocení a zapisoval ji do tabulek na počátku svých katalogů. Mohl tak porovnávat svoji náročnost v matematice s náročností kolegů v ostatních předmětech.

Mezi Janderovy vynikající nebo velmi dobré studenty v matematice patřili např. Josef Stanislav Zauper, Josef Vojtěch Sedláček, Václav Alois Svoboda, Jan Svatopluk Presl, Jeroným Josef Zeidler, Wilhelm Matzka, Václav Kliment Klicpera, Prokop hrabě Lažanský, Eduard hrabě Kaunitz, Friedrich hrabě Thun-Hohenstein, Leopold hrabě Thun-Hohenstein, Paul hrabě Kaunitz, Roman kníže Auersberg, František Josef Smetana, Karel Hynek Mácha, Jan Lhota, Václav Malý, Leopold Hasner, Václav Vladivoj Tomek, Antonín Jaroslav Vrťátko, Josef Hasner, František Ladislav Rieger, Václav Bolemír Nebeský, Karel Havlíček Borovský, Karel Sladkovský, Václav Šimerka, Václav Jandečka, František Čupr, Anton Ludvig Frind, Anton Springer, Josef Jireček, Václav Zelený, Josef Sacher, Hermenegild Jireček, Gustav Lindner, František Štěpán Kott, Vojtěch Šafařík, Anton Gindely, Jan Kašpar Palacký, Emanuel Tonner, Karel Tieftrunk, Josef kníže Windischgrätz, František Hromádko, Josef Smolík, Josef Durdík a Martin Pokorný. U mnohých nás tato informace neudivuje, víme, že se věnovali matematice nebo výuce matematiky. U jiných osobností, které nemáme spjaty s matematikou a oblibu matematiky bychom u nich patrně nepředpokládali, nás to překvapuje.

Není bez zajímavosti, že Jandera na univerzitě učil matematiku své blízké i vzdálenější příbuzné. V roce 1802/1803 jako suplent přednášel aplikovanou matematiku svému bratru Janovi, v roce 1804/1805 již jako řádný profesor vyučoval čistou matematiku svého bratra Františka. V následujícím roce patrně přednášel aplikovanou matematiku bratru Františkovi (katalog z tohoto školního roku se bohužel nedochoval). V roce 1808/1809 učil spojenou čistou a aplikovanou matematiku svého bratra Václava a v roce 1810/1811 svého bratra Gotharda. Všichni měli vynikající známky jak z gymnázia, tak z matematiky i ostatních povinných univerzitních předmětů. Jandera je rozhodně nešetřil. Zapisoval si jejich absence, vyvolával je k tabuli apod. Poznamenejme, že bratři nebyli ubytováni u Jandery, ale v centru Prahy. Například Václav a Gothard bydleli v domě č. 370/I, dnes patrně Perlová ulice č. 3, tj. nedaleko Klementina, kde probíhala výuka, a blízko Janderova bytu. Z výše uvedeného je patrné, že čtyři z pěti Janderových bratrů studovali na pražské univerzitě a získali univerzitní vzdělání, což na počátku 19. století vůbec nebylo běžné pro rodinu venkovského perníkáře.

Ve školním roce 1835/1836 Jandera učil Karla Janderu a ve školním roce 1837/1838 Eduarda Janderu, syny svého zemřelého bratra Jana, lékaře z Poděbrad, a v roce 1845/1846 Josefa Janderu, syna svého bratra Václava, hořického poštmistra. Janovi synové byli vynikající studenti, Václavův syn Josef však patřil k neúspěšným studentům. Jandera na své synovce dohlížel, rozhodně jim však nenadržoval. I u nich pečlivě poznamenával absence, jejich výkon v semestrech a u zkoušek. Například u Eduarda si v letním semestru 1837/1838 poznamenal, že výborně zodpověděl první čtyři zkouškové otázky, poslední však neuměl. V celoročním katalogu 1837/1838 si uvedl, že Eduard měl na gymnáziu pouze jedničky, tj. byl jen průměrným studentem.

Jandera učil i některé syny svého strýce Jana Kučery z Hradce Králové, tj. své bratrance, i děti svých přátel, například Václava Vydru, syna právníka Aloise Vydry, svého letitého přítele. I v těchto případech byl přísný a spravedlivý, jak ukazují jeho katalogy. Například v zimním semestru 1828/1829 obdržel Václav Vydra nejlepší možné hodnocení *eminens*, ale v letním semestru 1828/1829 již jen *primam*, protože geometrie mu tak dobře nešla. Jandera nehodlal „přimhouřit oko“ ani u syna svého nejlepšího a celoživotního přítele.

9. Janderovy materiály související s jeho působením na univerzitě

V Janderově pozůstalosti uložené v knihovně kláštera na Strahově jsou ještě další materiály vypovídající o jeho celoživotním pedagogickém nasazení.

Zajímavým dokumentem je sešit v polokožené vazbě:

- *Prüfungen aus der Mathematik zur außergewöhnlichen Zeit. Anfangend vom 26. October 1821* (nápis na štítku)
  (Sgn. DU I 31, 184 stran, strany 132 až 184 jsou prázdné, 37 × 24 cm)

Je to Janderův příruční protokol o dodatečných a opravných zkouškách z matematiky, které konali studenti prvního ročníku Filozofické fakulty a v letech 1848 až 1850 též septimáni Staroměstského gymnázia.

Jandera, jak bylo jeho zvykem, pečlivě zaznamenával do tohoto sešitu opravné a dodatečné zkoušky řádných studentů i privatistů, které se konaly od 26. října 1821 do 2. listopadu 1850. Do narýsovaných tabulek uvedl vždy pořadové číslo studenta,[11] datum konání zkoušky, příjmení a jméno studenta a jeho „charakteristiku“, za jaký rok a semestr student zkoušku skládal a jakou obdržel známku. Nezapisoval však podrobnosti o průběhu zkoušky, jak činil tradičně ve svých katalozích při běžných zkouškách. Pro stručnou charakteristiku studenta užíval trojí označení:

- ∗ *Repet. Examen*, *Repet.*, *R.*, *r.* – student povinně opakující zkoušku nebo se pokoušející zlepšit předchozí klasifikaci,
- ∗ *Nachtrag. Examen*, *Nachtrag.*, *N.*, *n.* – student, který konal zkoušku v náhradním termínu, neboť se v řádném termínu ke zkoušce nedostavil,

[11] Nečísloval bohužel průběžně, ale v každém školním roce začínal od jedničky.

∗ *Privatist* – student studující privátně.

Pro repetenty a „opožděné“ zkoušky řádných studentů vypisoval Jandera termíny v období duben – květen a říjen – listopad. V obou obdobích mohli studenti skládat zkoušku za první nebo druhý semestr. Speciální „osobní“ termíny vypisoval po celý akademický rok pro privatisty.

Janderova spravedlnost a nestrannost se projevuje i v tomto dokumentu. Mezi repetenty lze najít i syny z význačných a bohatých šlechtických rodů. V kolonce klasifikace se nejčastěji objevuje hodnocení **1** nebo **2**, u privatistů i repetentů občas **E** a u repetentů i nechvalně proslulé hodnocení **3**, která pro studenta-repetenta znamenalo často definitivní ukončení jeho studia. Jandera ke zkouškám přistupoval bez ohledu na původ studenta či jeho předchozí neúspěch. Z tohoto sešitu patrně přenášel výsledky do semestrálních či ročníkových katalogů, kam však připojoval i hodnocení odpovědí na zkouškové otázky a případně i popis studentových znalostí a dovedností.

Od roku 1803 Jandera zasedal ve zkušebních komisích pro *přísné zkoušky z matematiky a fyziky*, které museli složit uchazeči o doktorský titul z filozofie. Připomeňme, že až do roku 1872 nemusel zájemce o doktorský titul sepsat a obhájit původní odbornou doktorskou práci, doktorát bylo možno získat pouze složením tří přísných zkoušek (historie, filozofie, matematika a fyzika). Jandera si podle svého zvyku vedl k tomuto účelu sešit v polokožené vazbě:

- *Strenge Prüfungen aus der Mathematik an der Universität in Prague zur Erlangung des philosophischen Doctorats anfangend vom Jahre 1803*
  (nápis na štítku)
  (Sgn. DU I 30, 136 stran, strany 25 až 136 jsou prázdné, $38,5 \times 24$ cm)

Jedná se o Janderův soukromý příruční protokol, který si vedl o všech přísných zkouškách z matematiky, při nichž byl examinátorem. První zkoušce byl přítomen již 24. ledna 1803; celkem je zachyceno 173 zkoušek. Na prvních čtyřech stranách je zapsáno 54 přísných zkoušek, které proběhly od 25. června 1809 do 20. října 1826. Nejsou však zapsány Janderovým písmem. Zápisy podle starších záznamů zřejmě provedl nějaký Janderův posluchač. V sešitě je vložen volný list, který obsahuje soupis prvních 26 zkoušek (od 25. června 1809 do 23. srpna 1819), který je vyhotoven další rukou, datován je 6. září 1819. Patrně byl sepsán na Janderovo přání a následně podle něho vypsán počátek sešitu. Od páté do dvacáté čtvrté strany pak Jandera vlastnoručně vepsal v časovém sledu informace o doktorských zkouškách od 28. prosince 1826 do 14. srpna 1850. Poznamenal základní údaje o uchazeči o doktorát, kdy a jak studoval na univerzitě, kdo byl přítomen u zkoušky a jak zkouška dopadla.

Mezi zaznamenanými jmény najdeme např. fyzika, astronoma a matematika Josefa Františka Smetanu (1801–1861), fyzika Františka Adama Petřinu, filozofa Ignáce Jana Hanuše (1812–1869), přírodovědce a politika Josefa Tadeáše Lumbeho (1801–1879), středoškolského profesora matematiky a fyziky Ignáce Axamita (1819–1904), matematika Johanna Josefa Partla, filozofa, teologa a ex-

komunikovaného kněze Augustina Smetanu (1814–1851), filozofa Roberta von Zimmermanna (1824–1898), duchovního, středoškolského profesora a politika Maura Pfannerera (1818–1892), filozofa a politika Františka Antonína Čupra (1821–1882), středoškolského profesora matematiky a fyziky Václava Jandečku (1820–1898), knihovníka a spisovatele Antonína Jaroslava Vrťátka (1815–1892), středoškolského profesora matematiky a fyziky Eduarda Schöbla (1829–1886) či geografa a politika Jana Křtitele Kašpara Palackého (1830–1908).

S výše uvedeným sešitem souvisí i následující dokument:

- *Promotion zu Doktoren der Philosophie*
  (Sgn. DK II 74, 12 stran, strana 12 je prázdná, bez obálky, $39,0 \times 24,5$ cm)

Obsahuje Janderovy záznamy o promocích doktorů filozofie v letech 1829 až 1857, kterým byl Jandera přítomen jako promotor nebo které proběhly za jeho přítomnosti. Zpravidla obsahují jména promovaných doktorů a všech hodnostářů, kteří promoci předsedali. Někdy se objevují i Janderovy osobní poznámky. Ze zápisů je patrné, že Jandera býval pravidelně promotorem od počátku třicátých do konce čtyřicátých let. V padesátých letech sice doktorské promoce sledoval (poslední zápis o promoci je ze 4. dubna 1857), ale aktivně se jich již téměř neúčastnil.

Posledním zajímavým dokumentem, který se vztahuje k Janderově bohaté pedagogické činnosti, je opis výukových instrukcí obsažený v souboru různých listin:

- *Miscellanea historica II.* (Rybův název)
  (Sgn. DK III 10, 244 stran různých formátů, poloplátěná vazba, $37,5 \times 22,5$ cm)

Konvolut tvoří 19 různě rozsáhlých částí. S Janderou lze spojit pouze 18. část (str. 193–240), kterou lze rozdělit na tři části.

1. Bez názvu
   (str. 193 až 200, strany 198 až 200 jsou prázdné)

Jedná se o opis dopisu pražského místodržícího hraběte Kolovrata[12] z 19. října 1824, kterým informoval pražskou univerzitu o novém učebním plánu závazném pro filozofická studia.

Druhá část obsahuje opis textu

2. *Neuer Lehrplan der philosophischen Studien, 1824*
   (str. 201 až 232, strany 230 až 232 jsou prázdné)

[12] František Antonín hrabě Libštejnský z Kolovrat (1778–1861), šlechtic, politik a státník, byl pražským hejtmanem, policejním ředitelem (1807 až 1810) a nejvyšším purkrabím pražským neboli místodržícím v Čechách (1811 až 1826). Patřil k zakladatelům *Wlastenského museum* (tj. pozdějšího Národního muzea), podporoval českou vědu a kulturu, byl finančním a vládním odborníkem rakouské monarchie.

Jedná se o učební osnovu, kterou schválil císař František I. dne 28. září 1824 s platností od zimního semestru 1824/1825. Jandera si patrně nechal pořídit opis na konci října 1824, neboť podle informací na opisu obdržel ředitel filozofických studií pražské univerzity osnovu až 21. října 1824. Text je zapsán více rukopisy, žádný však není Janderův. Německy psaný dokument tvoří 37 paragrafů, které popisují nový učební plán pro první a druhý ročník filozofických studií, povinnosti vyučujících, organizaci výuky i zkoušek a rozvrh hodin v každém ročníku. Matematika podle tohoto učebního plánu měla být vyučována v prvním ročníku v rozsahu 7 hodiny týdně (pondělí až sobota 1 hodina dopoledne, úterý a pátek 1 hodina odpoledne, čtvrtek a neděle byly volnými dny).

Třetí část dokumentu obsahuje výpisy ze starších jezuitských instrukcí pro výuku na filozofických fakultách v 18. století. Jedná se o tyto texty:

3a. *Instructio Pro Studio Mathematico*
(německý text, str. 233 až 234)

3b. *Ex Ordinatione Reverendi Patris Provincialis*
(latinský výpis, str. 235 až 236)

3c. *Instructio Pro Studio Philosophico*
(latinský a německý text, str. 237 až 240, strana 240 je prázdná)

Je možné, že nové nařízení o výuce a novou učební osnovu Jandera porovnával s dřívějšími programy. Jako odchovanec jezuitského profesora Stanislava Vydry si byl dobře vědom výhod i nevýhod jezuitského výukového programu. Patrně se mu však příliš nelíbilo, že od školního roku 1824/1825 bylo povinné studium na filozofických fakultách zkráceno ze tří let na dva roky. Povinná výuka matematiky naštěstí zůstala v rozsahu sedmi hodin, což však Jandera nepovažoval za dostatečné, resp. se s tím obtížně vyrovnával, neboť ze vzpomínek jeho slabých žáků víme, že v zimním semestru přednášel velmi pomalu, každou drobnost pečlivě rozebíral či dokazoval. V letním semestru zrychlil a ke konci výuky byla prý rychlost již taková, že výklad stačili vnímat jen ti nejlepší. Možná však takovéto vzpomínky pocházejí od slabých studentů, pro které byla výuka v letním semestru (geometrie, základy matematické analýzy a algebry) náročná, neboť předpokládala dobré zvládnutí látky zimního semestru, jistou geometrickou představivost a nezbytnou zručnost a pečlivost při rýsování.

Je zajímavé sledovat, jak již v Janderově době narůstal rozsah instrukcí a pokynů k výuce, pro studium a zkoušení, jak se úřady snažily o dokonalé zvládnutí rozsáhlé administrativy, popsání a řešení všech i málo pravděpodobných situací.

10. Závěrečné zamyšlení

Na závěr kapitoly o Janderových katalozích a dalších materiálech souvisejících s jeho výukou na pražské univerzitě uveďme výstižná slova, která napsal Pavel Křivský:

Ladislav Jandera bývá líčen jako přísný profesor, postrach repetentů, jako Napoleon pražského vysokého učení. Jistě je něco pravdy na tradici, kterou je obestřena jeho postava. Byl to pravděpodobně onen typ profesora drobné postavy, ustálených a neměnných způsobů, profesora pedantsky přesného, vystupujícího v staromódním oblečení, v charakteristickém dlouhém šedém plášti, jaký nosívali strahovští premonstráti v době jeho mládí, jak jej líčí životopisci. Listujeme-li však v katalozích žáků a pročítáme-li podrobně jeho diáře, vidíme více: vidíme člověka úzkostlivě dbalého svých povinností, přísného, avšak společenského a družného, vřele sdílejícího radosti i strasti svých přátel. Vidíme v něm člověka, který byl duchovní i hmotnou oporou nejen svých příbuzných a přátel, ale také studentů a chudých prostých lidí. Objevujeme v něm profesora, který měl sice na své žáky značné požadavky, ale který dovedl přispěti všude tam, kde bylo třeba pomoci, jak to činíval jeho učitel Stanislav Vydra, v jehož díle pokračoval a jehož odkaz naplnil. ([Kř1], str. 24)

Zkušební osmerky

V letech 1803 až 1848 přednášel Jandera kurz elementární matematiky pro dvě až čtyři stovky studentů. Za pět desetiletí pedagogického působení „prošlo jeho rukama“ 15 až 20 tisíc studentů. Elementární matematiku si totiž museli povinně zapisovat všichni posluchači prvního a druhého ročníku, resp. později jen prvního ročníku Filozofické fakulty bez ohledu na své odborné zaměření. Studium matematiky se tedy netěšilo velkému zájmu posluchačů. Janderovo pedagogické působení na pražské univerzitě proto nebylo jednoduché.

Zkoušky z matematiky museli skládat studenti pobírající stipendium, připravující se na učitelské povolání, ti, kteří studovali na náklady církevních řádů, institucí nebo mecenášů, a ti, kteří hodlali pokračovat ve studiu na tzv. vyšších fakultách, Právnické, Lékařské a Teologické. Zkoušky byly několikahodinové, náročné, prověřovaly jak schopnost provádět matematické operace, tak píli a studijní pokrok studentů.

Janderovy nároky na studenty dokládá 2 345 kartiček osmerkového formátu rozdělených do devíti souborů. Pod označením *Sbírka úloh z matematiky*, resp. *Sbírka příkladů z matematiky* jsou uloženy ve fondu [I] v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze.

Jedná se o tři soubory úloh z aritmetiky a algebry[1] a šest souborů úloh z geometrie.[2] Kartičky mají různé rozměry,[3] mají však stejnou úpravu – v horní části je obvykle arabským číslem uvedeno pořadové číslo kartičky (arabskému číslu někdy předchází latinská jednička či dvojka), následuje zápis tří, čtyř nebo pěti úloh. Na kartičkách jednoho souboru je vždy stejný počet úloh (aritmetika a algebra – 3, 4, 5; geometrie – 4, 4, 5, 3, 4, 4).

Jandera tyto kartičky zadával při písemných zkouškách z matematiky. Patrně pokrývají celou dobu jeho pedagogického působení. Nejsou bohužel datované, zpočátku byly psány latinsky, později německy.[4] Zdá se, že Jandera na počátku svého pedagogického působení zadával jen tři otázky a postupně jejich počet navyšoval.[5]

---

[1] Inv. č. 2544 – latinsky, inv. č. 2545 a 2552 – německy, celkem $400 + 200 + 400 = 1\,000$ kartiček se zadáními.

[2] Inv. č. 2547, 2548, 2546, 2549, 2550 a 2551 – vše německy, celkem $165 + 200 + 350 + 65 + 165 + 400 = 1\,345$ kartiček.

[3] Aritmetika a algebra: $16,5 \times 10,0$ cm, $20,6 \times 12,8$ cm, $17,0 \times 10,0$ cm. Geometrie: $20,6 \times 12,8$ cm, $20,6 \times 12,8$ cm, $23,1 \times 14,3$ cm, $18,9 \times 12,0$ cm, $13,0 \times 10,4$ cm a $16,4 \times 9,8$ cm.

[4] Na kartičce č. 163 z latinsky psaného souboru (inv. č. 2544) je v pravém horním rohu poznamenáno 1824. Snad se jedná o rok, kdy Jandera kartičku použil k zadání písemné zkoušky. Jak již víme, do tohoto roku Jandera patrně učil latinsky.

[5] V Janderově pozůstalosti ve fondech [II], [III] a v knihovně kláštera na Strahově jsou

Latinsky psané kartičky jsou psány latinkou, výrazným černým inkoustem, krásným, úpravným a dobře čitelným písmem. Všechny je psal jeden člověk. Německy psané kartičky jsou psány kurrentem, rovněž výrazným černým inkoustem. Některé jsou krasopisné, bez škrtanců a bez obrázků (např. inv. č. 2545, 2552, 2548), jiné obsahují škrty, opravy matematických termínů, úpravy zadání či dokonce škrtnutí celé otázky a její nahrazení otázkou jinou (např. inv. č. 2547, 2546). Některé kartičky obsahují malé obrázky (např. inv. č. 2549, 2550, 2551).

Soubor s inv. č. 2550 obsahuje kartičky popsané z obou stran; v ostatních souborech jsou kartičky popsány jen z jedné strany. U souborů s pěti otázkami je někdy zadání dokončeno na druhé straně. V německém zadání se místy v hlavním textu nebo v závorkách objevují latinské termíny (psané latinkou). Otázky se v daném souboru opakují, některé častěji, jiné méně často. Německy psané texty nejsou psány jednou rukou (Jandera a patrně jeho žáci); ty, které nepsal Jandera, byly jím korigovány a opraveny.

Kartičky s aritmetickou a algebraickou tematikou zahrnují oblast matematiky dnešní základní a střední školy, jejich numerická náročnost je však výrazně vyšší. Úlohy testovaly schopnost studentů pečlivě a správně provádět dlouhé numerické výpočty, kterým byla v Janderově době věnována značná pozornost (písemné dělení desetinných čísel, výpočty odmocnin, práce s exponenty a s logaritmy, výpočet kořenů kvadratických rovnic). Některé početní úlohy jsou zcela triviální (písemné násobení či dělení desetinných čísel, roznásobení závorek, aritmetické operace se zlomky, úpravy racionálních lomených výrazů či iracionálních výrazů, klasifikace čísel – přirozená, celá, iracionální, dělení polynomu polynomem, rozklad přirozeného čísla na součin prvočísel apod.). Jiné úlohy předkládají k řešení nehomogenní soustavy dvou či tří lineárních rovnic, kvadratické rovnice, jejichž kořeny obvykle nejsou racionální. Student musel prokázat hlubší porozumění řešitelnosti kvadratických rovnic (existence reálného řešení, dvou různých kořenů či dvojnásobného kořene). Některé otázky se týkají aritmetické a geometrické posloupnosti (vzorec pro součet prvních

---

uloženy Janderovy katalogy studentů z let 1802 až 1855 (viz kapitola o Janderových katalozích). V letech 1802/1803 až 1824/1825 nemáme v katalozích informace o počtu zkušebních otázek. Sporadicky se u jmen studentů objevují náznaky odkazů na čísla osmerek (např. 1813/1814, 1814/1815, 1816/1817, 1821/1822, 1822/1823, 1823/1824 a 1824/1825), nejsou však uváděny důsledně u všech studentů. Někdy jsou zapsány tužkou, někdy černým či červeným inkoustem.

V zimním semestru 1825/1826 Jandera poprvé u každého studenta, který se dostavil ke zkoušce, pečlivě poznamenal číslo kartičky (osmerky) a uvedl hodnocení tří otázek. V letním semestru 1825/1826 uvedl jen číslo osmerky. V následujícím roce 1826/1827 v obou semestrech měl hodnocení tří otázek. V letním semestru 1828/1829 hodnotil též tři otázky. Na počátku třicátých let buď počet otázek neuváděl, nebo se katalogy nedochovaly. Každopádně ve druhé polovině dvacátých let a na počátku třicátých let nevedl Jandera „dokonalé“ záznamy. Od roku 1833/1834 až do roku 1849/1850 zkoušel obvykle v obou semestrech čtyři otázky. Výjimky lze najít u letního semestru 1836/1837 a letního semestru 1837/1838, kdy zadal pět otázek, dále u školního roku 1846/1847, kdy se nedochovaly semestrální katalogy, a letního semestru 1847/1848, který byl z obavy z dopadů revoluce předčasně ukončen a zkoušky se vůbec nekonaly. Od školního roku 1850/1851 Jandera patrně kartičky neužíval, protože se vlivem reformy změnila výuka matematiky.

n členů, důkaz vzorce pro součet geometrické řady), umocnění dvojčlenu a mnohočlenu, binomické věty, dělitelnosti, permutací, zápisu iracionálního periodického čísla pomocí řetězového zlomku. Kartičky nejsou vyvážené co do obtížnosti, některé obsahují triviální početní úlohy, jiné sice jednoduché úlohy, ale s požadavkem vysvětlit použitý algoritmus, resp. metodu výpočtu. Některé obsahují teoretičtější otázky ze základů aritmetiky či algebry.

Kartičky s aritmetickou a algebraickou tematikou dokládají nárůst počtu otázek, avšak jen mírné zvýšení jejich obtížnosti. Každý student v daném zkouškovém termínu patrně dostával své zadání. Nevyváženost náročnosti otázek by mohlo odpovídat tomu, že slabší studenti dostávali lehčí zadání, aby měli možnost uspět, byť i tak byla zkouška pro mnohé postrachem.

Této domněnce nasvědčují údaje v katalozích posluchačů pro zimní a letní semestr školního roku 1836/1837 ve fondu [III], kde je uveden rozpis studentů na zkoušky. V obou semestrech bylo deset dnů zkoušek, každý den vždy dvě skupiny po dvaceti studentech, kteří byli do skupin zařazeni v abecedním pořadí. V Janderově katalogu studentů je u každého jména uvedeno číslo kartičky a stručná charakteristika studentovy odpovědi na jednotlivé zkouškové otázky. Podle údajů v katalogu je zřejmé, že obě skupiny studentů v daném dnu dostaly různá zadání, tj. na každý zkouškový den Jandera potřeboval čtyřicet kartiček. Z dochovaných archivních materiálů není zřejmé, zda si studenti kartičku losovali nebo jim je Jandera přiděloval.

Kartičky s výše uvedenou problematikou Jandera patrně používal pro zkoušku za první semestr. Jeho cílem bylo zopakovat, doplnit, mírně rozšířit a především upevnit gymnaziální znalosti studentů.

Poznamenejme, že v některých studiích (např. [Ba]) se uvádí, že Jandera neuznával komplexní čísla, avšak na kartičce č. 339 (latinská verze, inv. č. 2544) je jako třetí příklad uvedeno $\sqrt[4]{-81}\ =$, na kartičce č. 34 (německá verze, inv. č. 2552) je jako třetí příklad uvedeno $(5-\sqrt{-2}) : (1+\sqrt{-2})\ =$. Není jasné, zda Jandera žádal výpočet v komplexním oboru nebo odpověď, že výpočet v reálném oboru není možno provést. Charakter druhé uvedené ukázky naznačuje, že s komplexními čísly ve výuce pracoval. Poznamenejme, že komplexní čísla začala být všeobecně uznávána až ve třicátých letech 19. století, kdy byla pochopena jejich geometrická reprezentace (*Gaussova rovina*).

Uveďme na tomto místě několik Janderových zadání v originálním tvaru, které není nutno pro čtenáře znalého základů matematiky překládat do českého jazyka. Viz *Sbírka příkladů z matematiky*, inv. č. 2544, fond [I]:

Kartička 11.

1. Fractio $\frac{a}{a} = 1$. Ratio?
2. Fractiones $\frac{a}{b} : \frac{c}{d}$ dividere.
3. $\sqrt[n]{(a)^m} = (\sqrt[n]{a})^m$.

Kartička 163.

1. $\sqrt[4]{7\,214\,716} =$
2. Log: $a^4 \times b =$
3. Invenire sum̄am progresionis geometrica.

Kartička 189.

1. $(a+b+c+d)^2 =$
2. Invenire, quot modis letterae a, b, c, d permutari possint?
3. Quarere radicem $\sqrt[2]{-36}$.

Kartička 339.

1. Log. $\sqrt[5]{a^2+b} =$
2. $(a+b+c)^3 =$
3. $\sqrt[4]{-81} =$

Kartička 391.

1. $\sqrt[2]{7\,996\,025} =$
2. Fiat divisio in numeris: $2a \Big/ 3ac - 2ade - f + \frac{c}{d} \Big/$
3. $x^2 + 5 = x + 25$.

K obtížnějším kartičkám patřila teoreticky laděná kartička 310.

1. Quomodo invenitur logaritmus fractionis?
2. Fractio, cujus numerator et denominator sunt numeri inter se primi, est minimis numeris scripta.
3. Invenire sum̄am progressionis arithmeticae.

V české verzi:

1. Jak se vyjádří logaritmus zlomku?
2. Zlomek, jehož čitatel a jmenovatel jsou čísla nesoudělná, je zapsán v základním tvaru.
3. Najít součet aritmetické posloupnosti.

Na kartičce 310 je ve srovnání s předchozími diametrálně odlišné zadání, které vyžaduje hlubší porozumění látce, než jen výpočet konkrétního příkladu. Jandera u těchto otázek patrně vyžadoval porozumění teorii, vzorcům, jejich vysvětlení či důkaz. Třetí otázku bychom dnes patrně formulovali takto: Najdi součet prvních n-členů aritmetické posloupnosti. Druhá otázka snad vyžadovala objasnění pojmů nesoudělnost a základní tvar zlomku. Zodpovězení takto položených otázek by činilo problém i současným studentům středních škol.

Z německých zadání (*Sbírka příkladů z matematiky I*, inv. č. 2545, fond [I]) můžeme v českém překladu citovat:

Kartička I.60

1. $a^{+m} \times a^{-n} =$
2. $(a+b)^8 =$
3. $\frac{1}{1+\sqrt{2}} =$
4. $\sqrt[3]{74\,088} =$

Kartička I.169

1. $xy = a, \quad x^2 + y^2 = b.$ Vypočti x, y.
2. $a : b = c : d, \quad f : g = h : i.$ Vytvoř jednu proporci.
3. $\mathrm{Log}\, \frac{319 \times 52}{2\,420} =$
4. Napiš součet geometrické posloupnosti.

Kartička I.199

1. Vynásob $(u^5 + u^3 - 1) \times (u^3 - u + 1) =$
2. Vypočti $3\sqrt[3]{(2+x)} = 3x + \sqrt[3]{(2+x)}$.
3. Vyděl 400 číslem $0,25$.
4. $x + y = 16, \quad xy + x^2 + y^2 = 208.$ Najdi x, y.

V další sadě úloh (*Sbírka úloh z matematiky*, inv. č. 2552, fond [I]) nacházíme například kartičky s následujícími příklady:

Kartička 1.

1. $\left(\frac{\frac{x+y}{n+m}}{\frac{r-s}{q+p}}\right) \times \left(\frac{\frac{a+b}{n-m}}{\frac{o+o}{gq-h}}\right)$
2. $0,142857142857...$ napiš ve tvaru řetězového zlomku.
3. $\sqrt[3]{1\,905\,384}$
4. $c = a + \frac{m(a-x)}{3a+x}$. Vypočti x.
5. $\frac{231}{141} \times \frac{42}{51}$ vypočti logaritmováním.

Kartička 34.

1. $\left(\frac{\frac{a^2+xy}{c^3+d}}{\frac{s+5}{b^4}}\right) : \left(\frac{\frac{n+m}{r+q}}{\frac{c+h}{a^{-3} \cdot c^2}}\right)$
2. $(x^3 - y^3) \times \sqrt{\frac{(x+y)}{(a-x)}}$
3. $(5 - \sqrt{-2}) \times (1 + \sqrt{-2})$
4. $\log.\ 243\,570$
5. $(2x+3)(5x-7) = (x+7)(4x-3)$. Najdi x.

Z výše uvedeného je zřejmé, že narůstal počet početních příkladů a mírně se zvyšovala jejich náročnost. Důraz byl kladen na zvládnutí základních algoritmů, bezpečné, rychlé a pečlivé numerické počítání. Bylo by jistě zajímavé zjistit, jak by tyto úlohy zvládli dnešní maturanti.

Ze souborů geometrických úloh nemáme bohužel žádnou latinsky psanou kartičku. Patrně nejstarším dochovaným souborem je *Sbírka úloh z matematiky* (inv. č. 2549), která obsahuje 70 kartiček se 65 zadáními zapsanými Janderovou rukou. Na každé kartičce jsou tři otázky, první se obvykle týká základů rovinné geometrie (elementární rovinné útvary a jejich vlastnosti, výpočet obsahu nebo obvodu), druhá se vztahuje k základům prostorové geometrie (elementární tělesa a jejich vlastnosti, výpočet objemu) nebo je požadována konstrukce trojúhelníku z daných prvků nebo výpočet parametrů trojúhelníku s využitím goniometrických vzorců, třetí otázka je věnována kuželosečkám (rovnice kuželosečky, tečny, normály, průsečíky přímky a kuželosečky). Otázky někdy doprovázejí miniaturní obrázky. Většina zadání má obecný tvar, jen výjimečně se objevují číselná zadání.

Soubory úloh (inv. č. 2550, 2547 a 2548) již obsahují čtyři otázky. První se obvykle vztahuje k rovinné geometrii, druhá k prostorové geometrii, třetí ke goniometrickým funkcím a jejich využití v úlohách s geometrickou tematikou a čtvrtá ke kuželosečkám. Typickými úlohami jsou například výpočet obsahu trojúhelníku, čtverce a obdélníku nebo poloměru kružnice útvaru opsané, obsah kruhu, délky stran útvarů vepsaných do kružnice, objem krychle, kvádru, válce, kužele nebo koule, obsah kruhové úseče nebo výseče, výpočet délek stran, resp. hran, resp. úhlů, stanovení rovnice kuželosečky, tečny a normály kuželosečky. Kromě teoreticky zadaných úloh, v nichž se patrně vyžadovalo hlubší porozumění látce, se objevují klasické početní úlohy, které svou náročností nepřekračují úroveň dnešní středoškolské látky. Kromě klasických geometrických konstrukcí se však objevují i konstrukce, které se dnes již nevyučují (např. řešení lineárních a kvadratických rovnic pravítkem a kružítkem, konstrukce kuželoseček). Náročnost zadání na kartičkách je celkově vyvážená, většina otázek klade větší důraz na pochopení teorie a teoretických souvislostí, menší pozornost je věnována konstrukcím a početním dovednostem.

Kartičky ze souboru s inv. č. 2547 obsahují hodně škrtů jednotlivých slov i celých otázek, vepsány jsou otázky nové, původní otázky jsou přeškrtnuty obyčejnou černou tužkou, někdy jen zatrženy perem. Písmo není pěkné, objevují se i kaňky. Otázky psalo více lidí, patrně studenti, opravy a korektury jsou Janderovým písmem. Snad se jednalo o přípravnou verzi zkouškových kartiček (zadání II.1 až II.165), které Jandera asi využil pro soubor s inv. č. 2548 se dvěma sty kartiček, z nichž jsou však popsány jen kartičky II.1 až II.165, zbylé jsou prázdné. Tento soubor je psán Janderovým úhledným písmem bez škrtů, přepisů a oprav. Texty jednotlivých kartiček se však doslovně neshodují s texty „přípravného“ souboru (obsahově však ano). Podobný charakter má i soubor s inv. č. 2551, kde je však 400 zadání.

Poslední Janderův soubor s inv. č. 2546 již obsahuje kartičky (350) s pěti otázkami. První se vztahuje k rovinné geometrii, druhá ke konstrukčním úlohám (konstrukce trojúhelníků, aplikace konstrukcí při řešení rovnic), třetí k základům prostorové geometrie, čtvrtá k aplikacím goniometrických funkcí a trigonometrie trojúhelníka a pátá k látce o kuželosečkách. Otázky mají opět teore-

tičtější charakter, termíny v nich užité jsou někdy zapsány latinsky latinkou. Soubor různě pečlivě zapsalo více písařů, Jandera pečlivě provedl korektury všech kartiček. Je zajímavé, že ačkoliv se jedná o geometrickou tematiku, nedoprovázejí ji žádné názorné obrázky či náčrtky.

Geometrická témata byla náplní druhého semestru. Z dochovaných zadání úloh na jednotlivých kartičkách je zřejmé, že Jandera kladl důraz na porozumění teorii a souvislostem, méně ho zajímaly výpočty a geometrické konstrukce. Zkouška na závěr letního semestru byla tudíž náročnější než zkouška na konci zimního semestru. Navíc bylo probrané látky nesrovnatelně více a byla obtížnější. Snad proto si někteří studenti ve vzpomínkách připomínali, jaké měli obtíže s matematikou.

Nejsou bohužel dochována žádná konkrétní vypracování odpovědí na otázky nějaké kartičky, která bychom mohli konfrontovat s Janderovým hodnocením (např. v příslušném katalogu). Nevíme tedy, jak přísné bylo jeho hodnocení. Dochované osmerkové kartičky však alespoň ukazují, jaký důraz byl v první polovině 19. století kladen na matematické vzdělání těch studentů Filozofické fakulty, kteří museli z matematiky skládat zkoušky.

Alfred Meissner ve své biografii *Geschichte meines Lebens* [Me] označoval Janderu jako hrozného muže,[6] kterého se studenti báli, protože byl přísný a nekompromisní, vyžadoval matematické znalosti a logickou přesnost. Ještě po letech s jistou hrůzou vzpomínal na svoji zkoušku z matematiky:

Ach, člověk by nakonec skončil se vším. Se všemi hrdiny a vojevůdci od Sesostrise po Napoleona,[7] *se všemi živočišnými druhy, které ukrývala Noemova archa, dokonce i s Anaximenem a Anaximandrem*[8] *a všemi Eleaty,*[9] *ale byl tu i Jandera – to byla hrozná realita, kterou nemohli popřít všichni Eleaté dohromady. Nastaly těžké dny. Vylosovalo se pět otázek a všichni museli sedět na takzvané potní lavici, aby si s nimi poradili. Robespierre matematiky seděl vážně a slavnostně za stolem ve svém modrobílém kabátě a dnes nepromluvil ani slovo. Jeden po druhém jsme museli přistoupit k tabuli. Věci se vyvinuly poněkud jinak, než jsme si představovali. Hartmann selhal a jak jsem to zvládl já, to ani dnes nechápu. Pamatuji si jen, že jsem nebyl nadšený ze svého úspěchu, protože můj přítel byl horší.* ([Me], str. 65, volný překlad)

[6] Viz např. [Me], str. 63.

[7] Sesostris – patrně egyptský faraón Senusret I. (druhý faraón 12. dynastie, vládl přibližně v letech 1920 až 1875 př. n. l.), který vedl válečná tažení, jeho výpravy se dostaly až na Krétu. Podporoval zavodňovací práce v okolí Nilu, budování egyptského loďstva, stavbu chrámů, paláců a hraničních pevností na obranu země, rozvoj obchodu a umění.
Napoleon I. Bonaparte (1769–1821), slavný a obávaný francouzský vojevůdce a státník, byl v letech 1804 až 1814 a v první polovině roku 1815 francouzským císařem. K moci ho vynesla *Velká francouzská revoluce*. Na vrcholu své moci a slávy ovládl většinu západní Evropy. Bývá obdivován jako schopný a cílevědomý vojevůdce, který dokázal sjednotit francouzský národ k velkému úsilí i za cenu obrovských obětí.

[8] Anaximandros a Anaximenés byli řečtí filozofové Milétské školy (6. stol. př. n. l.), která hledala pralátku (*arché*) a principy, kterými je z pralátky utvořen náš svět.

[9] Eleaté – řecká filozofická škola (6. a 5. stol. př. n. l.), která kladla zásadní důraz na logické myšlení. Její nejznámější představitel Zénón je autorem proslulých *apórií*.

Budeme-li konfrontovat Meissnerovu vzpomínku s historickými prameny, zjistíme drobné nesrovnalosti. Podle katalogu posluchačů studoval Meissner ve školním roce 1838/1839 (viz katalogy DK I 76 a DK I 77). V obou semestrech zadával Jandera osmerky se čtyřmi otázkami. V zimním semestru obdržel Meissner v řádném termínu 19. 2. 1839 od 8.00 osmerku č. 176, dvě otázky odpověděl dobře, jednu neúplně a jednu nezodpověděl. Jandera hodnotil jeho výkon známkou 2. Dne 26. 3. 1839 se Meissner pokusil získat lepší známku. Při zkoušce dostal osmerku č. 55, která mu příliš nesedla. Nedostatečně odpověděl na první otázku, na další tři neodpověděl vůbec. Jandera mu známku nezhoršil, byť tento výsledek by v řádném termínu vedl přísného Janderu k hodnocení 3− (tj. *nemá na univerzitě co dělat*). Meissner se nevzdal a 24. 10. 1839 přišel na další dobrovolnou opravu. Od Jandery dostal kartičku č. 60. Látku patrně přes prázdniny nastudoval. Jandera ohodnotil jeho první tři odpovědi jako dobré (*gut*) a čtvrtou jako chybnou (*false*). Celkové hodnocení bylo *primam*, tedy 1. V letním semestru se situace opakovala. V řádném termínu se Meissner ke zkoušce nedostavil, odložil ji na podzim. Jandera k jeho jménu připsal *abs.* V dodatečném podzimním termínu Meissner obdržel osmerku č. 157. První otázku zodpověděl „tak, tak dobře“, druhou a třetí s problémy, čtvrtou neznal vůbec. Janderovo hodnocení však bylo *primam.* Meissner tedy vyvinul nemalé úsilí, aby matematikou prošel.

Poznamenejme, že Meissner i Hartmann patrně nemohli skládat zkoušku ve stejný den, neboť studenti byli rozděleni do skupin po dvaceti podle abecedy. Podle dochovaných katalogů měl Hartmann absolvovat zkoušku 16. února od 8.00, resp. 16. července od 8.00, zatímco Meissner 19. února od 8.00, resp. 18. července od 15.00.

Podíváme-li se do dochovaných katalogů (DK I 76 a DK I 77) na Hartmannovo studium v roce 1838/1839, zjistíme, že v zimním semestru se k řádnému termínu nedostavil, v náhradním termínu 8. března 1839 obdržel osmerku č. 72. Zodpověděl s úsilím první otázku a s velkým úsilím částečně poslední; druhou nezodpověděl vůbec a třetí téměř vůbec. Jandera jeho znalosti hodnotil známkou 2, ostatně touto známkou opakovaně hodnotil většinu jeho výkonů během semestru (3, 0, 2, 2, 1, 2), Hartmann byl velmi slabý student.

V letním semestru Hartmann Janderovy přednášky často vynechával, absence neomluvil a ke zkoušce se nedostavil. Jandera k jeho hodnocení uvedl *abs. Schulgeld*, neboli *nedostavil se, školné.* Hodnocení čtyř otázek zůstalo nevyplněné, hodnocení práce v semestru obsahuje tři tečky (nebyl přítomen?) a jednu dvojku. Jeho jméno je v Janderově katalogu přeškrtnuto. O rok později se Hartmann snažil znovu zvítězit nad matematikou. V zimním semestru 1839/1840 (viz katalog DK II 37) se jeho jméno objevilo mezi privatisty. Jandera jeho výkon hodnotil opět známkou 2, tj. nedošlo k žádnému zlepšení. V letním semestru 1839/1840 (viz katalog DK II 38) se jeho jméno opět objevilo mezi privatisty. V seznamu těch, kteří složili, resp. se pokusili složit zkoušku, však uveden není. Je tedy pravděpodobné, že se ke zkoušce opět nedostavil. Další informace o jeho studiu se nepodařilo dohledat.

Rukopisy spjaté s výukou

Janderova rukopisná pozůstalost je velmi rozsáhlá, není však soustředěna na jednom místě a zjevně se nezachovala úplná. Pavel Křivský, její dobrý znalec, o jejím osudu roku 1971 napsal:

... Jen část Janderovy pozůstalosti přišla po jeho smrti na Strahov. Opat Zeidler dovolil četným Janderovým příbuzným, přátelům a žákům, aby si vzali na památku nejen různé předměty z bytu zesnulého, ale i jeho knihy a rukopisy. Co zbylo, dal odvézt na Strahov. Tam, jak bývalo ve strahovském klášteře zvykem, byly vytříděny rukopisy knižní povahy a uloženy do knihovny, kde jsou dodnes. Jsou to zejména rukopisy matematické, historické rukopisy a excerpta, jeho deníky a katalogy. Osobní doklady a korespondence byly po censuře, kterou provedl převor a Janderův žák Lohel Žďárský, uloženy jako archiválie do klášterního archívu. Tato část Janderovy pozůstalosti spolu s některými rukopisy jeho universitních proslovů je dnes uložena ve Státním ústředním archívu v Praze ve fondu Strahovský klášter, karton č. 1241. Menší část korespondence a rukopisů, jejichž studiem se zabýval Cyril Straka, nebo které byly vyžádány ke studiu jinými badateli (patřil k nim i historik Bedřich Mendl, který se v době svého působení v Hořicích chystal k sepsání dějin Janderova rodného města), byla uložena v takzvané Dlabačově komoře ve Strahovské knihovně. Byly v ní uloženy i některé matematické rukopisy, připravované Strakou do vazby. Tato část Janderovy pozůstalosti byla při zřízení Památníku národního písemnictví v roce 1954 předána správou Strahovské knihovny do oddělení Dokumentace a odtud byla v roce 1966 delimitována do Literárního archívu. Byla zde připojena k jiné části Janderovy pozůstalosti, kterou v roce 1940 koupil Literární archív od turnovského antikváře Scheybala. Není vyloučeno, že ještě některé rukopisy a dopisy jsou dosud v soukromých rukou. ([Kř1], str. 23–24)[1]

[1] Lohel Žďárský (vlastním jménem Josef František Žďárský, 1790–1860) strávil téměř celý svůj život v duchovní správě na různých farách spravovaných premonstráty, pouze na přelomu čtyřicátých a padesátých let 19. století zastával pozici ředitele slavné rakovnické reálky. V závěru života byl převorem Strahovského kláštera.
Josef Scheybal (1897–1967), český antikvář, starožitník, sběratel, fotograf a nakladatel pohlednic, žil nejprve v Kristiánově, kde s manželkou vytvářel drobné dekorace, fotografoval a prodával fotografie různým nakladatelům. Později si založil vlastní nakladatelství turistických pohlednic Lange & Scheybal, následně získal licenci starožitníka. Byl též soudním znalcem pro umělecké předměty a starožitnosti na Liberecku. Po nacistickém záboru pohraničí se přestěhoval do Turnova, kde pokračoval v práci starožitníka a antikváře a začal spolupracovat s tamním muzeem. Po válce pracoval v „zajišťovací komisi“, která se zabývala ochranou památek odebraných odsunutým Němcům. Pracoval na jejich shromáždění, evidenci a dokumentaci. V polovině padesátých let 20. století byl po sporech se Státní památkovou správou propuštěn a i s rodinou se usadil v Jablonci nad Nisou na staré faře. Jako znalec

Z výše uvedeného je patrné, že Janderova pozůstalost měla složitý osud, byla opakovaně přemísťována a delimitována, často neodborně spravována a svazována do větších konvolutů[2] a zapůjčována k rozmanitým účelům. Tím byla narušena nejen její celistvost, ale i původní Janderovo pečlivé uspořádání. Je s podivem, že se zachovalo tak pestré množství dokumentů osobního, úředního i literárního charakteru.

V současné době je Janderova pozůstalost uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, v Národním archivu České republiky, v knihovně a archivu premonstrátského kláštera na Strahově, ve Sbírce městského muzea a galerii Hořice a Státním okresním archivu v Jičíně.

V následujících paragrafech se zmíníme o nejzajímavějších částech Janderovy pozůstalosti souvisejících s jeho pedagogickým působením. Pokusíme se poukázat na jejich význam a přiblížíme jejich obsah.

Jandera se po celý život věnoval především svému poslání univerzitního profesora matematiky a svému koníčku – historii Hořic a Hořicka. Zajímal se však o poměrně široké spektrum dalších oborů, jak dokládá jeho rukopisná pozůstalost.

1. Výpisky z literatury (ve Strahovské knihovně)[3]

Jandera si dlouhá léta vypisoval různé informace i zajímavé úryvky při četbě německých a francouzských novin, německých a francouzských populárních i odborných časopisů a německých, francouzských a latinských knih. Pečlivě si vždy poznamenával zdroj, z něhož čerpal. Jeho výpisky zachycené na papírech různých rozměrů jsou dnes svázány v konvolutu s šedou papírovou vazbou, který je uložen v knihovně kláštera na Strahově.

- *Excerpta et notata miscellanea*
  (Sgn. DF III 18, 616 číslovaných stran různých rozměrů, dochovány jsou strany 73 až 688, prvních 72 stran je ztraceno, patrně jsou ztraceny i strany následující po straně 688)

---

umění založil a po celý život budoval sbírku antikvit, grafik a artefaktů lidového umění, která je dnes součástí Muzea Českého ráje v Turnově. Část jeho sbírky (knihy a drobná grafika) skončila v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze.

[2] Konvolut (z lat. *convolutus*) je svazek několika různých, často tematicky nesouvisejících textů, které jsou svázány do jednoho celku.

[3] Při popisu jednotlivých konvolutů jsme se drželi Rybova uznávaného a dnes i elektronicky dostupného soupisu rukopisů uložených ve Strahovské knihovně ([Ry1], [Ry2] a [Ry3]), neboť umožňuje jednoduché vyhledání a objednání rukopisů ze strahovských fondů. Uvedli jsme Rybův pracovní název konvolutu a nápis uvedený na hřbetu konvolutu. Janderovy názvy jednotlivých rukopisů jsme uvedli tak, jak je Jandera zapsal; opravili jsme jen zjevné chyby (např. vynechaná písmena). Zdůrazněme, že Janderův zápis kolísal (např. *sphärische*, *spharische*, *sphaerische*; *uiber*, *uber*, *über*; *bestimmte*, *bestimte*; *Function*, *Funktion*; *Zweytes*, *Zweites* apod.). Jandera si příliš nelámal hlavu s názvy svých rukopisů a s úpravou hlaviček. Při přepisech jsme se snažili zachovat jeho styl.

Dochované záznamy jsou z let 1802 až 1845, Jandera je psal většinou německy kurrentem, v případě latinských textů užíval latinku. Týkají se fyziky, astronomie, filozofie, zeměpisu, dějepisu, tzv. státní statistiky, etymologie, dalšími tématy jsou klasická i dobová dramata, bajky, anekdoty, různé paskvily, vážné sentence, historické nápisy, lidové písně a básně, posměšné popěvky i lidové recepty. Matematiky se týká jen minimum záznamů.

Kromě seriózních odborných zápisů zde nalezneme řadu veršů, například Michaela Denise (1729–1800), vídeňského básníka a knihovníka (str. 197 až 199, 201), řešení matematických příkladů (str. 202 až 204), výňatky z deníků Janderova učitele Vydry (str. 205–207) nebo Janderův krátký text nazvaný *Cognomina ridicula* (Legrační přezdívky), v němž zaznamenal humorné, směšné i mírně přisprostlé výrazy a přezdívky z českého prostředí, například *hudliwaněk*, *posranek z Wyserowa*, *dolbaba*, *bzdil* apod. (str. 511).

Zcela odborný charakter má následující konvolut uložený v knihovně kláštera na Strahově.

- *Auszüge und Rezensionen mathematischer Schriften* (Rybův pracovní název)
  Jandera. Výtahy z děl mathem. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 47, 432+2 strany a příloha, $25,1 \times 20,0$ cm)

Konvolut obsahuje německé, francouzské a latinské výpisy z knih i časopisů, opisy časopiseckých článků, recenzí, zpráv z denního německého tisku, které se týkají matematiky, fyziky, astronomie, geografie a filozofie. Většinou se jedná o publikace z let 1802 až 1847, v několika málo případech i ze starších děl z šedesátých až devadesátých let 18. století. Jednotlivé zápisy jsou zaznamenány na papíry různého formátu, barvy i kvality. Svázány byly do konvolutu až po Janderově smrti, ale již Jandera jednotlivé strany pečlivě očísloval, tj. již za jeho života tvořily jeden celek.

Jandera výpisky pořizoval tak, jak mu jednotlivá díla přicházela pod ruku, netřídil je ani po oborech, ani po čase, ani podle jazyka. Německé texty psal zásadně drobným kurrentem, latinské či francouzské zapisoval větší úhlednou latinkou. Pečlivě označil zdroj, z něhož opis či výpis pořídil (jméno autora, zkrácený název práce a rok vydání, zkratka názvu časopisu, rok vydání, ročník, sešit a číslo první strany). Někdy vepisoval křížové odkazy na dříve prostudované práce, někdy výrazně označil části, které mu snad přišly nesrozumitelné nebo se k nim chtěl později vrátit a důkladněji je promyslet.

Sledoval časopisy vydávané vědeckými akademiemi, odbornými společnostmi a význačnými univerzitami či jinými prestižními školami, dále učebnice, učební pomůcky, slovníky i dobové encyklopedie. Čerpal z literatury vydávané v Rakouské monarchii, v německých zemích, ve Francii, v Nizozemí, v Rusku i na území dnešní Itálie. Stranou jeho zájmu stála literatura vydávaná ve Španělsku, Portugalsku a Americe a též literatura vydávaná česky. Někdy opsal celé stěžejní pasáže, jindy pořídil jen stručné výpisky, někdy poznamenal jen obsah práce. Mezi jeho oblíbené zdroje patřily práce vydávané akademiemi věd v Ber-

líně, Göttingenu, Paříži, Římě či Petrohradu, z časopisů pak sledoval *Annalen der Physik*, *Journal für die reine und angewandte Mathematik* a *Journal de Mathématiques Pures et Appliquées*.

Z matematiky Janderu přitahovaly nové výsledky spojené s tématy, která vyučoval (výuka operací se zápornými a komplexními čísly, problém výkladu operací s mocninami, důkazy binomické věty, zavedení logaritmů, zajímavé úlohy z geometrie, algebry i aritmetiky, neobvyklé konstrukční úlohy, aplikace matematiky v přírodních vědách). Nastudované důkazy, nové příklady nebo způsoby výkladu zapracovával do svých přednášek, jak ukazují jeho přípravy na výuku, o nichž je v této kapitole pojednáno dále.

Mezi autory studovaných děl najdeme jména klasiků a slavných matematiků, jako byli např. Archimédés, Pappos, Proklos, Wallis, Fermat, Descartes, Cavalieri, Euler, Gauss, Lacroix, Abel. Dále můžeme narazit na jména autorů starších i dobových učebnic, jako byli např. Hoffmann, Kroll, Grunert, Presl, Ohm, Nizze, Boškovič, Vydra.

Janderu fascinovaly různé astronomické objevy (např. na str. 99 si zaznamenal zprávu o nedávno objevených planetkách Ceres, Pallas, Juno a Vesta), názory na vznik a vývoj vesmíru, nová i stará astronomická pozorování, nejnovější fyzikální a geografické objevy, zdokonalování fyzikálních a astronomických přístrojů, nové metody měření a zpracování dat. Zápisy ukazují, že četl odborné práce astronomů a fyziků, jako byli např. Newton, Huygens, Lalande, Gauss, Struve, Doppler, Hájek z Hájku či Littrow. Nové objevy zaznamenával s jistým zpožděním, které bylo způsobeno prodlením jak zveřejnění objevu, tak přístupem k příslušným časopisům.

Jandera si rovněž pořizoval výpisy z prací antických filozofů a spisovatelů, jako byli Plútarchos či Sofoklés, a myslitelů, kteří propojovali filozofii, historii, etiku a vědu.

Dochovaný konvolut ukazuje, že se Jandera až do vysokého věku zajímal o nejnovější výsledky nejen svého oboru, že více méně pravidelně studoval dostupnou literaturu a podle přečteného se snažil aktualizovat své univerzitní přednášky. Z jeho přístupu by si mohli a měli vzít příklad všichni dnešní i budoucí vyučující na všech typech škol.

2. Katalog Janderovy osobní knihovny (ve Strahovské knihovně)

Velkým Janderovým koníčkem byly knihy. Patrně již od doby studia si vytvářel rozsáhlou osobní knihovnu, v níž měl jednak matematickou literaturu pro výuku i pro soukromé studium, jednak literaturu k dějinám *Království českého*. Knihy nakupoval i získával darem od přátel a kolegů. V jeho pozůstalosti uložené v knihovně kláštera na Strahově je katalog jeho osobní knihovny.

- *Ladislaus Joseph Jandera: Verzeichnis seiner historischen Handbibliothek*
  (Sgn. DH V 10, 182 stran, strany 36 až 182 jsou prázdné, rozměry 19×24 cm)

Obsahuje seznam 189 děl historické a náboženské literatury (např. obecná historie Evropy, historie českých zemí, tištěné kroniky, historie pražské univerzity, historie Strahovského kláštera, historie církevních řádů, životopisy svatých a významných osobností, hagiografie, genealogická pojednání).

Ze seznamu je patrné, že v Janderově soukromé knihovně byly latinsky, německy i česky psané práce, které byly vytištěny od druhé poloviny 16. století až do první třetiny 19. století. Většina knih však spadá do druhé poloviny 18. století až první třetiny 19. století.

Jandera, odchovanec německých a latinských škol, neopomíjel ani literaturu psanou českými autory, resp. psanou česky. V jeho katalogu jsou uvedeny historické práce, pojednání a kroniky, např. Hilaria Litoměřického (1420–1468), Václava Hájka z Libočan (zem. 1553), Bohuslava Balbína (1621–1688), Jana Tannera (1623–1694), Gelasia Dobnera (1719–1790), Františka Faustina Procházky (1749–1809), Františka Josefa Pubičky (1722–1807), Josefa Františka Devotyho (1780–1865) a Bohumíra Jana Dlabače (1758–1820). Vlastnil též některé oblíbené české časopisy, např. *Čechoslaw* (ročník 1820) vydávaný Václavem Rodomilem Krameriem (1792–1861) a *Hlasatel český* (ročníky 1806, 1807, 1808 a 1818) vydávaný Janem Nejedlým.[4]

Ve svém katalogu Jandera pečlivě narýsoval tabulky na prvních 35 stran. Pro každou knihu v tabulce uvedl pořadové číslo, název, počet svazků a formát a na závěr připojil signaturu. Signatury knihám přiděloval postupně. První zaznamenaná signatura má tvar A I 1, poslední B II 1.[5]

Německy tištěné knihy Jandera zapisoval kurrentem, latinsky vydané knihy zásadně latinkou, české tituly kurrentem i latinkou.

Jandera svůj soupis knih patrně nedokončil, neboť „nejmladší“ zapsanou knihou jsou Knollovy *Mittelpuncte* z roku 1821 se signaturou A I 46.[6]

Je málo pravděpodobné, že by Jandera po následujících 36 let žádnou novou knihu o historii naší země nezískal. Víme, že matematickou literaturu získával z darů i nákupem až takřka do posledních roků svého života. Většina historických i matematických knih z jeho soukromé knihovny přešla ještě za jeho života do premonstrátské klášterní knihovny na Strahově. Bohužel nebyla ponechána jako celek, ale rozptýlena do stávajícího fondu. Velká část byla též odstraněna, protože se jednalo o duplicitní svazky, které již rozsáhlá knihovna Strahovského kláštera ve svém fondu měla.

---

[4] Jandera, patrně pod Vydrovým vlivem, obdivoval Balbínovo dílo, vážil si však i studií prvních českých historiků (Dobner, Procházka), kteří nabádali k práci s prameny a historii chápali jako odbornou práci, ne jako bájná vyprávění starců.

[5] V sešitě jsou užity následující signatury: A I 1 až 49, A II 1 až 33, A III 1 až 34, A II Fasc (několik svazků), A IV 1 až 32, A V 1 až 32, A VI 1 až 20, A VII 1 až 19, B I 1 až 8 a B II 1.

[6] Jedná se o dílo Josefa Leonarda Knolla (1775–1841), který byl profesorem historie a působil na univerzitách v Krakově, Olomouci, Praze a Vídni. Byl po jistý čas Janderovým kolegou a přítelem. Úplný název zmíněného díla je *Mittelpuncte der Geschichtsforschung und Geschichtschreibung in Böhmen und Mähren als Einleitung in die Sieben Bücher Mährischer Geschichten* (Skarnitzl, Olmütz, 1821, viii+140 stran).

Jandera měl asi podobný katalog své matematické a fyzikální literatury. V jeho pozůstalosti předané do Strahovské knihovny byly matematické knihy s jeho soukromými signaturami (viz dále). Katalog se bohužel nedochoval.

3. Přípravy na přednášky (ve Strahovské knihovně)

Od doby vysokoškolských studií si Jandera zapisoval své přípravy nejprve patrně na dílčí semestrální zkoušky, později na přísné zkoušky a následně na své přednášky nebo pro další samostatné studium. Nespokojil se s jednou připraveným textem. Přednášky upravoval a vylepšoval, navrhoval vlastní obrázky, zjednodušoval důkazy, měnil uspořádání vykládané látky apod.

V jeho rukopisné pozůstalosti uchovávané v knihovně kláštera na Strahově se zachovalo 16 různě rozsáhlých konvolutů z let 1799 až 1855, které obsahují jeho přípravy na výuku, kompletní texty či jen torza jeho přednášek, výpisky z povinných učebnic, podle nichž musel vyučovat, výpisky z knih, které považoval za zajímavé a pro výuku přínosné, dále jeho vlastní pokusy o názorné obrázky, o nové pochopitelnější a názornější důkazy nebo o motivaci výkladu.

Jandera si své přípravy zapisoval do nevelkých sešitů, které mívaly zpravidla 24 až 36 stran, ve výjimečných případech i kolem 50 až 60 stran. První dvě strany obvykle nečísloval, první bývala titulním listem a druhá zůstávala prázdná. Menší sešitky byly patrně vhodnější a zejména pohodlnější pro další manipulaci. Jandera se k nim v průběhu života opakovaně vracel, některé texty opravil, doplnil nebo rozšířil, jiné zcela přepsal. V nejstarších sešitech najdeme popsané strany proložené jedním či více prázdnými listy, které byly určeny pro doplňky, komentáře, poznámky, vsuvky a opravy.

Většina textů nemá charakter souvislého výkladu, jsou psány latinsky nebo německy, heslovitě a někdy nepříliš čitelně. Obsahují škrty, neopravené přepisy a drobné chyby vzniklé patrně z nepozornosti nebo rychlosti přípravy (např. vynechaná písmena, chybné indexy). Pro dnešního čtenáře jsou někdy obtížně čitelné a nepříliš srozumitelné vzhledem k tehdejší symbolice, terminologii a archaickým slovním spojením.

Po Janderově smrti byla jeho pozůstalost převezena na Strahov, zde svázána do větších celků – konvolutů a poté katalogizována. Při vazbě došlo k menšímu či většímu zpřeházení textů a jejich nelogickému zařazení. Narušilo se tím a trvale poškodilo Janderovo uspořádání. Z dochovaného souboru je rovněž patrné, že se některé části rukopisů ještě před vazbou a katalogizací ztratily, neboť na ně existují ve stávajících textech odkazy.

V následujícím textu se pokusíme popsat a charakterizovat obsah jednotlivých konvolutů.

První konvolut

- *Miscellanea mathematica et physica I.* (Rybův pracovní název)
  Jandera Miscellanea (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 43, 258 stran, pevná vazba, 24 × 20 cm)

Tento konvolut patrně obsahuje nejstarší dochované Janderovy texty.

Většina textů tohoto konvolutu spadá do doby, kdy se Jandera buď připravoval na přísné rigorózní zkoušky, nebo do doby počátků jeho pedagogického působení, kdy vyučoval latinsky základy čisté matematiky a snažil se rozmýšlet, jak vykládanou látku uspořádat, co z povinné učebnice zařadit, co naopak vypustit či rozšířit, jakou zvolit motivaci a příklady pro lepší pochopení definic a vět.

V konvolutu je sedm částí, z nichž většina má matematický obsah.

1. *Euler Einleitung in die Analysis des Unendlichen, I. Buch, IItes Kapitel*
   (12 stran, strany 2, 9 a 10 jsou prázdné)

Text je patrně z doby kolem roku 1800, obsahuje výpisky z paragrafů 27 až 31 druhé kapitoly první knihy Eulerova *Úvodu do analýzy*.[7] Jandera ji asi studoval v souvislosti s přípravou na zkoušku z matematiky nebo přísnou zkoušku k dosažení doktorátu. Text je napsán německy, takřka krasopisným kurrentem, bez škrtanců a oprav.

2. *Uibersetzung des Artikles vom Huygenischen Barometr im Journal des Savans 1672, Seite 137*
   (6 nečíslovaných listů, strany 2, 4, 6, 8, 10 až 12 jsou prázdné)

Tato část vznikla roku 1805. Jedná se o Janderův překlad článku z francouzského přírodovědeckého časopisu *Journal des Savans*, který se týká Huygensova barometru; připojena je dvojice obrázků. I tento text je napsán německy takřka krasopisným kurrentem, bez škrtanců a oprav.

3. *Uibersetzung des Artikels von der Kugel aus dem physikalischen Wörterbuche des H. Paulian*
   (8 nečíslovaných listů, strany 2, 15 a 16 jsou prázdné)

Text je patrně z roku 1799 (v úvodu je uvedeno *März und April 1799*). Jedná se o Janderův překlad článku o kouli, patrně z rozsáhlého francouzského slovníku *Dictionnaire de physique*, který sepsal fyzik Aimé-Henri Paulian (1722–1801), profesor na jezuitské koleji v Avignonu. Slovník byl poprvé vydán v roce 1761, dočkal se řady dalších vydání (třísvazkové osmé vydání je z roku 1781). Janderův německý překlad je zapsán úpravným, dobře čitelným kurrentem.

4. *Von den krummen Linien des 1. und 2. Grades*
   (strany 9 až 142, 1 až 8 chybí, číslování stran je někde opravováno, v závěru je řada prázdných stran)

Německy psaný text je poměrně dobře čitelný, je zapsán drobnějším kurrentem na papírech různé kvality, barvy i rozměrů. Kvalita inkoustu i síla zápisu

[7] V originále *Introductio in analysin infinitorum* [Eu1], německá verze *Einleitung in die Analysis des Unendlichen* [Eu3].

(tj. užitého hrotu pera) je proměnná, což naznačuje, že Jandera text sepisoval delší dobu. Obsahuje základy teorie křivek 1. a 2. stupně (analytické vyjádření, základní vlastnosti, rozmanité příklady). Není jasné, kdy tento rukopis vznikl, pro jaký účel byl sepsán a z čeho Jandera vycházel, neboť zdroj není uveden.

Pátá a šestá část sešitu obsahuje text Janderových přednášek ze základů matematiky, které proslovil ve školním roce 1810/1811.

5. *Tom III. De calculo numerorum exponential*[i]*um, logarithmis, elevatione numerorum ad potentias et extractione radicum 1811*
(i+47 stran, strany 16, 24, 26, 30, 32, 34, 41 až 47 jsou prázdné)

Text vysvětluje počítání s mocninami a exponenty, zavedení logaritmů a počítání s logaritmy. Zachována je pouze kompletní první část (str. 1–36), která je věnovaná umocňování čísel a exponentům, a počátek druhé části (str. 37–40) pojednávající o logaritmování.

Strany 1 až 13 zapsal jiný písař, patrně student, a Jandera je pouze poopravil. Tato část je zapsána latinkou, velkým a velmi úhledným písmem, obsahuje však řadu oprav napsaných menším a méně úhledným písmem (latinka i kurrent). Latinský text od strany 14 bezpochyby sepsal Jandera (latinka, menší a méně úhledné písmo). Zdá se, že původně byly popsány jen liché strany textu, sudé byly prázdné a ponechané na dodatečné poznámky a odkazy, které jsou vepsány latinsky i německy. Text dokládá Janderovu přípravu na výuku, která nemohla mít odbornější úroveň, neboť byla určena studentům s nepříliš dobrými základy matematiky.

6. *Tom II. A. De Numeris Fractis 1811. B. De Numeris Primis 1811*
(i+31 stran, prázdné jsou strany 30 a 31, část *A*: str. 1–14, část *B*: str. 15–29)

Jedná se o koncept Janderových přednášek o vlastnostech zlomků a prvočísel, o rozkladech jmenovatelů a čitatelů na součin prvočísel a o úpravách zlomků na základní tvar. I u tohoto přípravného textu zapsaného latinsky latinkou byly patrně původně popsány jen liché strany a sudé byly ponechány pro opravy a případná rozšíření. Tematicky i podle označení předcházela šestá část části páté a při vazbě byly špatně zařazeny. Na straně 15 si Jandera poznamenal *Hier muss die Lehre von Dezimalbrüchen vorausgehen* neboli *Zde musí předcházet výklad desetinných zlomků.*

Text má strukturu definice – věta – důkaz. Ve srovnání s jinými Janderovými přípravami na výuku nejsou v této dvojici textů téměř žádné numerické příklady na procvičení učiva. Z dodatečných poznámek vyplývá, že se Jandera k těmto textům opakovaně vracel, přepracovával je a upravoval.

7. *Geschichte der Arithmetik*
(4 nečíslované listy, většina zůstala prázdná)

Název přesně vystihuje obsah krátkého německého textu. Jde o jakýsi stručný úvod do historie aritmetiky, torzo překladu z francouzské dvousvazkové knihy

Histoire des Mathématiques [Mo], jejímž autorem je Jean-Étienne Montucla (1725–1799), francouzský matematik a historik matematiky. Poznamenejme, že po Montuclově smrti jeho knihu přepracoval do čtyřsvazkové verze francouzský astronom Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande (1732–1807) a vydal ji v letech 1799 až 1802.

Jandera patrně zamýšlel při přednáškách osvěžovat suchopárnou a těžce stravitelnou matematickou látku přednášenou v pojetí definice – věta – důkaz nejen konkrétními příklady, ale i pasážemi z historie matematiky a různými historkami o matematice a matematicích. Je však možné, že historii aritmetiky studoval jen ze svého zájmu a s výukou v tomto období ještě nesouvisela. Později, jak uvidíme v dochovaných rukopisech z padesátých let, již historii matematiky do výuky běžně zařazoval.

Druhý konvolut

- *Miscellanea mathematica et physica II.* (Rybův pracovní název)
  Jandera Miscellanea II. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 44, 316 stran, pevná vazba, 24 × 20 cm)

Konvolut má osm částí, z nichž některé se dále dělí na dílčí části. Většina obsahu se váže k základům fyziky.

1. *No. I. Physik* (ii+66 nečíslovaných stran)

První část obsahuje 66 obrázků k výkladům fyziky z učebnice *System der reinen und angewandten Mechanik fester Körper. Erster Theil. Die Statik* [Id1] německého matematika a filozofa Johanna Josepha Antona Ideho (1775–1806). Jandera měl tuto učebnici ve své soukromé knihovně pod signaturou AG VIII 37.

U většiny obrázků je v popisce připsán text *Figuren zu meinen Anmerkungen aus der Statik von IDE.* Číslování obrázků v Janderově rukopise však neodpovídá pořadí obrázků v Ideho učebnici. Při svázání jednotlivých listů s obrázky došlo k zpřeházení stran, takže obrázky dnes nejsou uspořádány ani podle Janderova číslování. Navíc byl celý soubor obrázků omylem rozdělen na tři části, které se nacházejí v různých částech tohoto konvolutu. Dva obrázky jsou narýsovány na tvrdším papíru. První nese „podpis“ autora *Kummer Karl, Logiker* $18\frac{8}{6}46$ (snad se jedná o řezy hranolem), druhý je označen jako *Tafel* a patrně ukazuje stíny osvětleného kužele (chybně je opakovaně zobrazena podstava kužele). Tyto obrázky však nesouvisí s výukou statiky. Není jasné, jak se do souboru dostaly. Zřejmě se jednalo o domácí úkoly, které Jandera zadal svým studentům.

Podle Janderových poznámek měla tato část rukopisu následovat po astronomické části, která byla svázána do konvolutu se signaturou DH V 45 (viz dále), jak ukazuje Janderova poznámka *Nach Astronomie.*

Druhá část tohoto konvolutu sestává z pěti dílčích částí. Je rovněž věnována fyzice.

2a. *De Motu Corporum ex Percussione*
(ii+6 stran, strana ii je prázdná),

2b. *De Gravitate, Centro Gravitatis, Motu que Accelerato et Retardato*
(ii+14 stran, strana ii je prázdná),

2c. *Catoptrica*
(ii+6 stran, strany ii a 6 jsou prázdné),

2d. *De Lumine*
(8 nečíslovaných stran),

2e. *De Dioptrica*
(8 nečíslovaných stran).

Jedná se o Janderovy výpisky z učebnice fyziky *Elementa physicae mathematico-experimentalis* [Dt], kterou sepsal Remigius Samuel Döttler (1748–1812), piarista, matematik, fyzik a filozof, který vyučoval ve Lvově a Vídni. Jandera zpracoval z výše uvedené učebnice látku o rázech těles (103. až 115. paragraf), o gravitaci, těžišti a zrychleném a zpožděném pohybu (120. až 155. paragraf), o katoptrice (426. až 434. paragraf), o světle a stínu (361. až 413. paragraf) a o dioptrice (414. až 422. paragraf).

Z rukopisu nelze zjistit, kdy a proč se Jandera touto knihou zabýval. *Aplikovanou matematiku* (tj. využití matematiky ve fyzice) totiž vyučoval jen do roku 1804/1805. Knihu patrně studoval z vlastního zájmu. Latinsky psaný text je v některých partiích sepsán krasopisně bez oprav a škrtů, jinde naopak škrty a opravy obsahuje. Ve všech částech jsou na okrajích nevelké ilustrační obrázky a poznámky, některé jsou zapsány německy kurrentem. Snad to ukazuje, že se Jandera později k textu vracel a upravoval jej.

Třetí, čtvrtá, šestá a sedmá část konvolutu patrně přímo souvisí s Janderovou výukou aplikované matematiky, a to ve školním roce 1804/1805. Zápisky jsou datovány k roku 1805. Podle Janderova římského číslování je evidentní, že opět došlo k zpřeházení jeho zápisů při dodatečné vazbě konvolutu.

3. *II. Die Lehre vom Schwerpunkte 1805*
(32 nečíslovaných stran)

4. *V. Die Lehre von der Räderwerken 1805*
(52 nečíslovaných stran)

6. *III. Die Lehre von der Wage 1805*
(24 nečíslovaných stran)

7. *Vom Keile*
(20 nečíslovaných stran různého formátu)

Texty těchto čtyř částí se týkají po řadě rovnováhy a těžiště, teorie ozubených kol a soukolí, nauky o vážení, nakloněné roviny, šroubu, sekundárního zatížení a hydrostatiky, základů rovnováhy a klínu.

8. *Stereometria. Trigonometria plana*
(68 stran, strany 57 až 68 jsou prázdné)

Latinský text obsahuje výpisky a poznámky ke stereometrii (str. 1–27) a rovinné trigonometrii (str. 28–33). Jandera patrně zpracoval paragrafy 1 až 19, resp. 1 až 12 z kapitol o stereometrii, resp. trigonometrii z Kästnerovy učebnice základů matematiky *Mathematische Anfangsgründe ...* [Kr2], která, jak víme z předešlého textu, byla povinnou učebnicí pro všechny filozofické fakulty v Rakouské monarchii. Od 33. strany uvedl své poznámky ke Kästnerově knize a náměty k výuce základů stereometrie a rovinné geometrie (příklady, obrázky, vylepšené důkazy, změny v uspořádání výkladu apod.) a připojil soupisy různých goniometrických vzorců. Tyto strany psal nejprve latinsky, později německy. Odlišný jazyk, různé typy inkoustů a tloušťky hrotů per ukazují, že se k textům opakovaně vracel a upravoval je.

Osmá část konvolutu zřejmě vznikla na počátku Janderova pedagogického působení, když sváděl boj o to, co a jak učit z geometrie v letním semestru *čisté matematiky*. Rok vzniku však nelze přesně určit.

Je zřejmé, že Janderovi nikdy nešlo o slepé napodobování a bezduché přebírání povinných učebních vzorů. Tento přístup mu byl cizí po celou dobu jeho aktivní učitelské dráhy. Při přípravě výuky sice vycházel z různých latinsky psaných učebnic o základech mechaniky, statiky a geometrie, opíral se však i o latinsky či německy psané odborné články, které vycházely v tehdejších časopisech, například ve spisech Petrohradské akademie věd.

5. *Geschichte der Geometrie. Vide Büsch, Encyclopädie*
   (4 nečíslované strany, strany 3 a 4 jsou prázdné)

Text je malým torzem výpisků o historii matematiky z *Encyclopädie der historischen, philosophischen und mathematischen Wissenschaften, grossentheils nach dem Grundrisse des seligen Reimarus* [Bs]. Sepsal ji Johann Georg Büsch (1728–1800), německý učitel matematiky a autor prací o statistice, obchodu, matematice a historii matematiky a přírodních věd. Inspiroval se, jak je v názvu uvedeno, prací německého osvícenského filozofa a spisovatele Hermanna Samuela Reimara (1694–1768).

Třetí konvolut

- *Miscellanea mathematica et physica III.* (Rybův pracovní název)
  Jandera. Miscellanea III. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 45, 372 stran, pevná vazba, 25 × 21 cm)

Konvolut sestává z dvanácti částí, z nichž některé se ještě dělí na dílčí části. Většina má astronomický nebo matematický obsah.

1. *Sphaerische Astronomie nach Johann Schultz*
   (ii+54 stran, strany ii, 37 až 54 jsou prázdné)

Tento svazek obsahuje Janderovy výpisky z učebnice astronomie, kterou sepsal Johann Friedrich Schultz (Schulz, 1739–1805), německý osvícenský protestant,

matematik a filozof, profesor matematiky na univerzitě v Königsbergu (Královec, Kaliningrad) a blízký přítel proslulého filozofa Immanuela Kanta (1724–1804). Jednalo o třetí díl učebnice *Kurzer Lehrbegriff der Mathematik. Dritter Theil, welcher die populären Anfangsgründe der Astronomie enthält* [Sz]. Tato učebnice byla v první třetině 19. století hojně užívána na univerzitách v německy mluvících zemích. Jandera zpracoval Schultzovy paragrafy 1 až 146. Na okrajích textu nakreslil nevelké, avšak názorné obrázky. Tato část konvolutu nesouvisela s Janderovou výukou, ale s jeho celoživotním zájmem o astronomii. Nelze však přesně zjistit, kdy si Jandera tyto výpisky pořídil.

2. *Arithmetische Satze nach dem Lehrbuch von Appeltauer*
   (ii+28 stran, strany ii, 21 až 28 jsou prázdné)

Obsahuje Janderovy výpisky z Appeltauerovy povinné učebnice základů matematiky *Ing. Appeltauer's Elementar-Mathematik* [Ap3]. Jandera zpracoval vybrané paragrafy, které se vztahovaly k aritmetice (103, 111 až 113, 120, 124 až 126, 128, 130 až 133, 251 až 252, 151 až 152, 200, 261, 356 až 357, 410, 413, 418, 421 až 423, 434 až 435, 438 až 440, 451, 457, 459, 460, 471 a 473). Od 12. strany připojil různé poznámky a komentáře a upravené důkazy základních aritmetických pravidel a vět. Část textu je zapsaná pečlivým, drobným a úhledným písmem, část vznikla patrně později, neboť je zapsána větším a méně úhledným písmem. Na řadě míst jsou různě rozsáhlé doplňky k těm tématům, k nimž se Jandera po celý život vracel a přepracovával je, aby byly jeho přednášky co nejstručnější, přehledné a srozumitelné.

Tento rukopis měl být podle Janderových poznámek umístěn za textem *Kegelschnitte* v konvolutu DH V 41/a_1.[8] Po Janderově úmrtí byly jeho rukopisy zpřeházeny a svázány bez ohledu na jeho celkem dobře srozumitelné poznámky.

3. *Populaere Astronomie*
   (ii+36 stran, strany ii, 27 až 36 jsou prázdné)

Obsahuje Janderovy výpisky z vybraných paragrafů (16 až 178) z výše uvedené Schultzovy učebnice [Sz]. Jandera je v průběhu celého života (až do roku 1855) doplňoval z četby nejnovější odborné i popularizační literatury, ale i z dobového tisku (např. noviny *Bohemie*). Zapisoval si zajímavé záznamy o pozorování planet i planetek. I tento text svědčí o jeho celoživotním zájmu o astronomii a její nejnovější objevy. Podle jeho instrukce měl být tento rukopis umístěn *Nach dem 4 alten Heften*, tedy v části, která se nedochovala nebo ji nelze jednoznačně v dochovaných konvolutech identifikovat.

4a. *Wolf Lehre von sphärischen Dreyecken, übersetzt von Joseph Gandera im April 1799, 1tes Heft*
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

4b. *Wolf Lehre von sphärischen Dreyecken, übersetzt von Joseph Gandera im May 1799, 2tes Heft*
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

[8] Viz dále, v našem značení DH V 41, část 1a.

Jedná se o Janderův překlad ze slavného spisu *Elementa matheseos universae III.* [Wo], jehož autorem je Christian Wolff (1679–1754), německý osvícenský filozof, který se zasloužil o rozšíření Leibnizových myšlenek a Leibnizova filozofického a matematického díla. Poznamenejme, že Janderu patrně jako studenta filozofické fakulty zaujala teorie sférických trojúhelníků a zřejmě si ji pro své potřeby přeložil do němčiny.

Další části konvolutu se týkají různých výpisků, zpracování a komentování Kästnerovy a Appeltauerovy učebnice ([Kr2], [Ap2] a [Ap4]), které byly v Rakouské monarchii povinnými učebnicemi pro výuku základů matematiky na filozofických fakultách.

5. *Anhang zur Planimetrie*
   (8 nečíslovaných stran, strana 8 je prázdná)

Tento text je krátkým dodatkem k výkladu planimetrie. Jandera si přehledně zpracoval základní charakteristiky a vlastnosti platonských těles a ve vzorových početních úlohách se podrobněji zabýval dvanáctistěnem. Podle jeho systému měl být tento rukopis umístěn *Nach* $N^0 2$ *physikalischer Anmerkungen*, tedy patrně po rukopisu DH V $41/a_1$.[9]

6. *Anhang zur Planimetrie, nach Appeltauer pag: 152*
   (ii+36 stran, strany ii, 21 až 36 jsou prázdné)

Text je komentářem k Appeltauerovu výkladu základů planimetrie v učebnici *Elementar-Mathematik. Zweiter Teil …* [Ap4]. Jandera zpracoval paragrafy 380 až 422, a pak 35 až 64. Hlavní pozornost věnoval pravidelným n-úhelníkům a platonským tělesům. K základní teorii přidal řadu poznámek, vzorových příkladů a obrázků. Pečlivě rozmýšlel, co z těchto témat má a co nemá smysl učit studenty Filozofické fakulty. Plánoval umístění tohoto rukopisu po DH V $41/a_1$,[10] tj. ve stejném bloku s předchozí 5. částí.

Zdá se, že obě geometrické části byly chybně zařazeny do tohoto konvolutu.

7. *Combinations-Lehre*
   (ii+36 stran, strany 28 až 34 a 36 jsou prázdné)

Přináší přehledný výklad základů kombinatoriky v rozsahu běžném pro dnešní výuku na středních školách (permutace, kombinace a variace). První část rukopisu vznikla patrně dříve, neboť je napsaná vzorným, drobným písmem. Od 14. strany se objevuje výrazně větší a méně úpravné písmo. Jandera se při vzniku textu opíral o Kulikovu učebnici vyšší matematiky *Lehrbuch der höheren Analysis* [Ku2] a později též o různé časopisecké práce (např. z roku 1852). Ke krátkým výkladovým textům připojoval různě náročné příklady na objasnění základů kombinatoriky nebo jednodušší a názornější důkazy. K látce se vracel a opravoval ji, jak bylo jeho zvykem. Rukopis měl být umístěn za částí DH V 46/g,[11] tj. za geometrií.

[9] Viz dále DH V 41, část 1a.
[10] Viz dále DH V 41, část 1a.
[11] Viz dále DH V 46, část 7.

8. *Von Reihen*
   (ii+34 stran, strany ii, 22, 26, 28, 33 až 34 jsou prázdné)

Rukopis dává přehled o těchto tématech: aritmetická posloupnost, binomická věta, kombinační čísla, mnohoúhelníková čísla, jehlanová čísla, aritmetické posloupnosti vyšších řádů apod. Podle vlastní poznámky ji Jandera sepsal jako úpravu svého textu z německy psané učebnice aritmetiky *Beiträge zu einer leichtern und gründlichern Behandlung …* [Ja3] z roku 1830. Na první straně rukopisu uvedl tato slova: *Folgendes ist bearbeitet nach meinen gedruckten Anmerkungen zur Arithmetik Seite 256.* Je tedy zřejmé, že tato část vznikla až po roce 1830 a že se Jandera v této době začal při výuce více odchylovat od Appeltauerovy povinné učebnice [Ap3] a [Ap4]. Podle Janderovy rozvahy měla být tato část rukopisu umístěna za částí DH V 50/f,[12] tj. za sférickou trigonometrií.

9. *Logarithmen*
   (ii+24 stran, strany ii, 23 a 24 jsou prázdné)

Tento rukopis pojednává o zavedení logaritmů, o základních pravidlech pro počítání s exponenty a o výpočtu logaritmů.

Jandera tento text patrně zpracoval podle učebnice Georga von Vegy (Jurij Vega, Georg Freiherr von Vega, 1754–1802), slovinského matematika, důstojníka rakouské armády a autora matematických učebnic, které se v Evropě užívaly více než sto let pro výuku na polytechnikách a zejména na vojenských školách. Jandera Vegovu učebnici necitoval. Patrně se jednalo o první díl čtyřdílné učebnice *Vorlesungen über die Mathematik. Erster Band: Rechenkunst und Algebra* [Ve]. V Janderově textu (str. 3) se objevuje odkaz na jeho *Neue Memorialhefte* (I. Heft, str. 14), které sepisoval v polovině 50. let. Patrně se jedná o dodatečný „křížový“ odkaz mezi jeho *Memorialhefte*. Podle jeho rozvahy měl být tento rukopis umístěn za textem o řadách, a tudíž je na správném místě.

10. *Geometrische Anmerkungen*
    (ii+16 stran, strana ii je prázdná)

Text obsahuje některé důkazy základních vět z planimetrie, úlohy o trojúhelnících (základní vlastnosti, konstrukce), o speciálních rovinných útvarech (např. měsíčky), o podobnosti a o rovnoplochosti útvarů. Stručný výklad doprovází řada názorných obrázků umístěných přímo v textu. Podle Janderovy rozvahy je tento text umístěn na správném místě konvolutu.

11. *Binomial-Satz*
    (ii+32 stran, strany 9–10, 14, 20, 22–30 a 32 jsou prázdné)

Rukopis je věnován práci s mocninami a s exponenty (mocnění výrazů o dvou i více členech), důkazu binomické věty pro přirozené n a celé záporné n. Jandera

[12] Viz dále DH V 50, část 6.

uvedl několik důkazů a připojil i svůj přístup k výkladu látky a svůj důkaz. Jedním z jeho vzorů byl důkaz, který uvedl Maurus Magold (1761–1837), německý matematik, filozof, kněz a autor učebnic užívaných k výuce aritmetiky, geometrie a aplikací matematiky zejména v Bavorsku. Jandera sice nenapsal název učebnice, ale patrně se jednalo o oblíbenou učebnici *Lehrbuch der Arithmetik. Zum Gebrauche öffentlicher Vorlesungen auf der königlichen baierischen Landes-Universität in Landshut mit 9 Tabellen* [Mg].

Text této části Janderova rukopisu je zapsán více typy inkoustů a odlišnými velikostmi písma. Některé strany obsahují volná místa na dodatečné opravy či poznámky, některé důkazy nejsou dokončeny, resp. některé jejich části jsou škrtnuty. Ze zápisů je zřejmé, že se Jandera opakovaně vracel k problematice důkazu binomické věty, pokoušel se porovnat různé důkazy a najít ideální a pro studenty dobře srozumitelný tvar. Podle jeho rozvahy je text rukopisu zařazen na správném místě. Tudíž 8. až 11. část konvolutu na sebe navazují tak, jak si Jandera představoval.

12. *Stereometrie*
    (iv+22 stran, strany ii a 22 jsou prázdné)

Poslední část konvolutu pojednává o základech stereometrie. Skládá se ze čtyř částí:

- *Stereometrie, nach Appeltauers Lehrbuche* (str. 1–12),
- *Nachträge. Aus Kästners Stereometrie* (str. 13–14),
- *Meine Nachträge* (str. 15–16),
- *Einzelne Gedanken* (str. 17–21).

První část obsahuje výklad stereometrie podle Appeltauerovy učebnice [Ap4] z roku 1825, druhá doplňky podle Kästnerovy učebnice [Kr2] z roku 1800 (Jandera měl tuto učebnici ve své knihovně pod signaturou AG IX 1). Ve třetí části Jandera načrtl jednak své doplňky a nápady na výuku stereometrie, jednak náměty z výuky či z jiné literatury, kterou však neuvedl. Ve čtvrté části připojil několik zajímavých příkladů a alternativních důkazů. Jednotlivé části zpracoval s různou pečlivostí a hloubkou výkladu. Text ve všech částech doplnil nevelkými názornými obrázky.

Patrně se opět jedná o Janderovu přípravu na výuku stereometrie, která probíhala obvykle v letním semestru prvního ročníku na Filozofické fakultě v Praze a nepatřila k oblíbeným tématům. Podle různých dodatečných poznámek (např. *Vidi 1838*) se zdá pravděpodobné, že se Jandera k textům pravidelně vracel a snažil se je inovovat podle svých pedagogických zkušeností a nové literatury. Trápil se hledáním ideálního způsobu výkladu obtížnějších partií látky a nespokojil se s pouhou reprodukcí povinné učebnice.

Podle Janderova rozpisu měl být tento rukopis umístěn po planimetrii, tj. po části DH V 45/ef,[13] při vazbě však došlo k jeho chybnému umístění.

[13] Viz dále DH V 45, části 5 a 6.

Čtvrtý konvolut

- *Miscellanea mathematica et physica IV.* (Rybův pracovní název)
  Jandera. Miscellanea IV. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 46, 248 stran, pevná vazba, $25,3 \times 19,5$ cm)

V tomto svazku byly patrně spojeny rukopisy, které Jandera sepisoval v různém období svého života. Jednotlivé části mají různou kvalitu zpracování. Většina textů (až na část o aritmetice) nemá charakter Janderových typických souvislých příprav na univerzitní přednášky. Spíše se jedná o výpisky při vlastním studiu. Srozumitelnost a návaznost jednotlivých rukopisů narušilo dodatečné chybné svázání jednotlivých částí. Naštěstí nedošlo při vazbě k chybnému ořezání jednotlivých stran a poškození čitelnosti textů.

V tomto konvolutu lze najít osm odlišných částí, většina má matematický obsah.

1. *De Constructione geometrica aequationum*
   (16 nečíslovaných stran, strana 16 je prázdná)

Tuto část nepsal Jandera. Je věnována geometrickému řešení lineárních a kvadratických rovnic (tj. řešení pravítkem a kružítkem). V rukopisu jsou pečlivě vyloženy jednotlivé konstrukce a zdůvodněna jejich správnost.

Druhá až pátá část jsou věnovány výkladu aritmetiky.

2. *II. Heft, Arithmetik*
   (ii+22 stran, strany ii, 8, 21 a 22 jsou prázdné)
3. *I^{tes} Heft. Arithmetik. Nach Herrn Prof. Kulik: Lehrbuch der höheren Analysis, Prag, 1831*
   (ii+30 stran)
4. *Arithmetik*
   (56 nečíslovaných stran, řada stran je prázdných)
5. *No. 37. Meine mathematischen Anmerkungen*
   (8 nečíslovaných stran)

Podle písma i způsobu provedení je 4. část nejstarší. Patrně se jedná o přípravu, kterou Jandera sepsal na počátku svého učitelského působení. Každá popsaná strana je svislou čarou rozdělena na poloviny. V levé části je souvislý výklad, pravá část byla ponechána prázdná na pozdější poznámky a komentáře. Výklad je věnován číselným soustavám a základním vlastnostem sčítání, odčítání a násobení. Jandera se patrně opíral o Appeltauerovy učebnice *Elementa matheseos purae. Pars prima* [Ap1], resp. *Elementar-Mathematik. Erster Theil* [Ap3]. Svůj text však nedokončil.

Aritmetické části 2 a 3 spolu souvisí, při vazbě však byly omylem přehozeny. Jandera je zaplnil výpisky z Kulikovy učebnice [Ku2], a to z části věnované základním aritmetickým operacím a jejich vlastnostem. První část se

věnuje jehlanovým číslům, mocninám a odmocninám, aritmetice celých čísel a číslům komplexním, která jsou kořeny kvadratických rovnic. Dále se výklad zaměřuje na trichotomii reálných čísel, vlastnosti prvočísel a hledání prvočísel (Eratosthenovo síto) apod. Druhá část má různými dodatečnými poznámkami značně znešvařený titulní list. Obsahuje výklad zápisu čísel v desítkové soustavě, objasnění počítání s celočíselnými mocninami, základy kombinatoriky (permutace, kombinace, práce s kombinačními čísly), několik důkazů binomické věty a malé Fermatovy věty, aritmetiku zlomků a čtení velkých přirozených čísel.

Poslední, 5. část je souborem poznámek k výuce některých partií aritmetiky a geometrie (zajímavé příklady i z rekreační matematiky – např. přelévání kapalin do nádob). Má charakter okamžitých nápadů zapsaných na papíry různých formátů.

Tyto části vznikly patrně ve třicátých letech 19. století. Je z nich patrné, že Jandera hledal nové způsoby výkladu látky, neboť nebyl příliš spokojen s Appeltauerovou povinnou učebnicí [Ap3] zejména v partiích pojednávajících o iracionálních a komplexních číslech.

6. *Aus Eulers Algebra*
   (60 nečíslovaných stran, strany 2, 18, 19, 22, 29, 30, 34, 36, 51 a 60 jsou prázdné)

Tato část obsahuje Janderovy výpisky ze slavné Eulerovy učebnice *Algebrae Elementa* [Eu2]. Napsány jsou na papírech odlišných formátů a jsou různě soustavné a různě pečlivé. Mezi hlavní témata Janderova zájmu patřily: řešení algebraických rovnic, lineární a kvadratické rovnice a jejich soustavy, rovnice třetího a čtvrtého stupně, různé eliminační metody, kuželosečky, transformace souřadnic a využití algebry v geometrii.

Není jasné, kdy a proč Jandera tyto rozsáhlé výpisky pořídil, zda se jednalo o jeho poznámky z doby studia, přípravy na přísnou zkoušku k dosažení doktorátu nebo z doby příprav na výuku algebry.

7. *Geometrische Sätze*
   (ii+34 stran, strana ii je prázdná)

Tato část měla původně jen 31 stran, proto se na ni Jandera odkazoval ve svých poznámkách jako na *Heft 31 Seiten* (viz např. v DH V 45/g).[14] Uvedl základní geometrické věty a jejich důkazy a popsal standardní geometrické konstrukce v rozsahu dnešní výuky geometrie na základní škole (kde jsou však věty i konstrukce vyučovány bez důkazů). Jeho zásadním zdrojem byla patrně povinná Appeltauerova německá učebnice [Ap4], která v oblasti rovinné geometrie nepřesahovala první čtyři knihy Eukleidových *Základů*.

K této části Jandera později připojil různé vpisky. Strany 32 až 34 sepsal až na konci svého života (větší písmo). V jeho systému měl být tento rukopis

[14] Viz dále DH V 45, část 7.

umístěn po části *Arithmetische Sätze* (tj. po DH V 45/b),[15] při vazbě se však dostal omylem do tohoto konvolutu.

8. *Physikalische Exzerpte*
   (Rybův pracovní název, 16 nečíslovaných stran)

Obsahuje různé výpisky z fyzikální literatury psané latinsky i německy. Janderu zaujala například stavba a funkce oka, fyzikální podstata a konstrukce mikroskopů, čočkových i zrcadlových dalekohledů, barometrů a hygrometrů (vlhkoměrů) a zajímavé fyzikální jevy. K výkladu připojoval názorné obrázky vysvětlující podstatu fyzikálních jevů a konstrukci přístrojů. Studoval nejen odbornou literaturu, ale i denní tisk. Výpisky pocházejí převážně z třicátých a čtyřicátých let 19. století. Tato část konvolutu nesouvisí s Janderovou univerzitní výukou, ale s jeho celoživotním zájmem o fyziku a astronomii, s jeho láskou k fyzikálním přístrojům a zálibou v meteorologických měřeních (viz zápisy měření teploty a tlaku v jeho osobních diářích).

Pátý konvolut

- *Mathesis applicata*
  (Sgn. DH V 40, 238 stran, pevná vazba, $24,5 \times 20,5$ cm)

Tento svazek má čtyři odlišné části, z nichž některé jsou dále členěné do podčástí. Všechny mají matematicko-fyzikální obsah.

1. *Matheseos Applicata Elementorum Tomus Primus*
   (10 stran, strany 2, 8 až 10 jsou prázdné)

Jedná se o torzo Janderova latinského úvodu do mechaniky, konkrétně do výkladu základů statiky. Jandera tento text patrně napsal v době, kdy se připravoval na přednášky z tzv. aplikované matematiky, které měl pouze v letech 1803/1804 a 1804/1805 v rozsahu pěti hodin týdně.

2. *Isagoge Mathematica*
   (10 stran, i+23 stran, z nichž strany 8, 12, 17 a 20 jsou prázdné)

Latinský text je zde zapsán dvakrát, některé strany jsou popsány jen krátkými poznámkami a opravami.

První text na nazelenalém papíru formátu 38×24 cm je patrně z roku 1811 a je do knihy vevázán nestandardním způsobem (otočen o 90 stupňů a poskládán na malý formát). Obsahuje čistopis Janderovy úvodní přednášky ze školního roku 1810/1811. Byl krasopisně opsán bez škrtů či oprav z předběžné verze patrně najatým písařem nebo pečlivým studentem. Tento opis Jandera později mírně opravoval a doplňoval poznámkami pod čarou.

Druhý text je patrně konceptem předchozího. Je psán samotným Janderou, obsahuje vkládané německy psané poznámky a doplňky.

[15] Viz dále DH V 45, část 2.

Jedná se o filozoficko-matematicko-didakticko-motivační úvod do studia matematiky. Jandera se snažil vyložit, co je čistá a aplikovaná matematika a čím se zabývají, co jsou čísla a veličiny a jak je lze klasifikovat, jaké jsou základní matematické operace, jaké metody používá matematika apod. Vysvětlil, co je definice, axiom, postulát, věta, důkaz, hypotéza, důsledek a poznámka.

3. *Matheseos pura. Pars prima*

Třetí část konvolutu je věnována výkladu aritmetiky, tvoří ji čtyři dílčí části.

– *Tomus Primus 1805*
(36 nečíslovaných stran, řada prázdných)

Při vazbě byly některé strany zpřeházeny a špatně ořezány, horní okraje stran často chybí a dolní jsou ohnuty, aby se text do konvolutu vešel. V této první části Jandera vyložil, co je a čím se zabývá aritmetika, jaké užívá metody k řešení základních problémů, dále popsal typy čísel a veličin, vyložil podstatu zápisu čísel v poziční soustavě a na závěr se věnoval vlastnostem základních aritmetických operací.

– *Tomus Secundus 1805*
(50 nečíslovaných stran, řada prázdných)

Text pojednává o operacích s mnohočleny (sčítání, odčítání, násobení, dělení), o úpravách výrazů, o umocňování a odmocňování přirozených čísel.

– *Tomus Tertius 1805*
(48 nečíslovaných stran, řada prázdných)

Text je zaměřen na problematiku poměrů, úměr a posloupností (zejména aritmetická a geometrická).

– *Tomus Quartus 1805*
(22 nečíslovaných stran, řada prázdných)

Text je elementárním úvodem do studia rovnic. Nejprve je vysvětleno, co je rovnice a kořen rovnice, pak se výklad omezuje na popis řešení lineární a kvadratické rovnice. V závěru se objevují úlohy na převody peněz a měr a na trojčlenku. Výklad má klasickou strukturu: motivace – definice – věta – důkaz – vzorově řešené příklady – příklady na procvičení – přehledné „tabulky“ vzorečků.

Jedná se o latinkou psaný latinský text přednášek o základech aritmetiky, které měl Jandera v zimním semestru školního roku 1804/1805, tj. v prvním roce svého řádného pedagogického působení. Text je zapsán velkým a nepříliš úpravným Janderovým písmem s řadou oprav, škrtů (odstavců i celých stran). Byl patrně úmyslně prokládán prázdnými listy, na které Jandera později připisoval poznámky a komentáře zachycující zkušenosti z výuky a nové nápady na její vylepšení.

4. *Continuatio Matheseos*
   (48 nečíslovaných stran, strany 47 až 48 jsou prázdné)

Jedná se o další část pojednání o matematice, o zlomek výpisků z neznámé latinské aritmetiky; člení se na několik kapitol. Text je sepsán stylem definice – věta – důkaz – poznámka – důsledek – vzorový příklad. Je zapsán latinkou, drobným a úhledným písmem bez škrtanců, oprav a prázdných míst. Nejedná se však o Janderův rukopis.

První část pojednání:

– *Caput III. De Fractionibus*

Jednotlivé části tohoto textu nejsou číslované.

Následuje druhá část pojednání:

– *Caput IV. De fractionibus decimalibus et sexagesimalibus*

V této části jsou jednotlivé paragrafy pečlivě číslované (68 až 146). Pojednávají o desetinných a šedesátinných zlomcích, jejich zápisech a o aritmetických operacích.

Následuje třetí část pojednání:

– *Sectio IV. Algebra.*

Text se skládá ze čtyř kapitol:

– *Caput I. Analysis quadrati et cubi*,
– *Caput II. Calculus irrationalium*,
– *Caput III. De Aequationibus*,
– *Caput IV. De ratione et proportione.*

Nejprve je vyloženo počítání druhých a třetích mocnin mnohočlenů a počítání s iracionálními výrazy. Text pokračuje úvodem k řešení algebraických rovnic (lineární rovnice, soustava dvou nebo tří lineárních rovnic, kvadratická rovnice) a končí objasněním práce s poměry a úměrami.

Není jasné, z jakého zdroje autor 4. části *Continuatio Matheseos* vycházel, neboť nikde není uveden odkaz na použitou literaturu. Je zřejmé, že počátek a patrně ani konec tohoto rukopisu se nedochoval. Není jasné, zda se jedná o Janderovu přípravu na výuku základů aritmetiky a algebry, kterou si nechal přepsat pečlivým studentem či najatým písařem, nebo se jedná o text jiného autora, který se nějak dostal do Janderovy pozůstalosti. Janderovým písmem je jednoznačně napsán pouze titulní list s textem *Continuatio Matheseos.*

Šestý konvolut

- *Appeltauers Geometrie*
  (Sgn. DH V 41, 502 stran, pevná vazba, 24 × 19 cm)

V tomto konvolutu lze najít deset odlišných částí, z nichž některé jsou dělené do dílčích částí. Některé sestávají z Janderových výpisků a jeho zpracování Appeltauerovy latinské učebnice *Elementorum matheseos purae. Pars altera, continens geometriam, trigonometriam et sectiones conicas* [Ap2], jejíž výtisk měl Jandera ve své osobní knihovně se signaturou AG VIII 20, a Appeltauerovy povinné německé učebnice *Elementar-Mathematik, II. Theil* [Ap4], jejíž výtisk měl Jandera rovněž ve své knihovně pod signaturou AG II 37.

Při vazbě byly jednotlivé části omylem zpřeházeny a svázány v chybném pořadí.

První část konvolutu tvoří dvě dílčí části.

1a. *I^{ter} Theil Appeltauers Geometrie*
(ii+46 stran, prohozeny strany 9/10 a 35/36)

První dílčí část obsahuje zpracování základů planimetrie podle paragrafů 106 až 374 Appeltauerovy učebnice [Ap4]. Nejprve je vyložena problematika vzájemné polohy přímek v rovině a geometrie trojúhelníka. Pak následují partie o redukčním úhlu, vlastnostech trojúhelníků a čtyřúhelníků, Eukleidovy věty, pasáže o středovém a obvodovém úhlu, o kružnici, tětivě, úseči aj. V závěru jsou uvedeny souvislosti geometrie a algebry.

1b. *II^{ter} Theil Appeltauers Geometrie*
(ii+46 stran, strany 31 až 46 jsou prázdné)

Druhá dílčí část představuje zpracování základů planimetrie podle paragrafů 378 až 441 německy psané Appeltauerovy učebnice [Ap4]. Výklad se dotýká například kružnice a tečny, Hippokratových měsíčků, zlatého řezu a dalších konstrukcí. Pro pochopení vyložené látky jsou uvedeny různé početní i konstrukční úlohy. Tato část vznikla někdy po roce 1825 a před rokem 1850, od něhož Jandera začal přednášet náročnější matematiku.

Druhá část konvolutu je sestavena ze tří podčástí.

2a. *1tes Heft Stereometrie nach Appeltauer, pag: 227 – pag: 344*
(ii+46 stran, strana 46 je prázdná)

Jedná se o Janderovu německou verzi zpracování základů stereometrie podle paragrafů 1 až 139 latinské Appeltauerovy učebnice [Ap2]. Text původně končil na straně 44, Jandera později připsal poznámky na stranu 45. Zabýval se vzájemnou polohou přímek a rovin, průměty přímky do roviny, průsečíky přímek a rovin, čtyřstěnem, kvádrem, krychlí, hranoly a rovnoběžnostěny. Pro lepší pochopení vykládané látky doplnil text malými názornými obrázky.

2b. *2tes Heft Stereometrie nach Appeltauer, pag: 227 – pag: 344*
(ii+24 stran, strany jsou číslovány 45 až 68, strany 65 až 68 jsou prázdné)

Jedná se o Janderovu německou verzi zpracování základů stereometrie podle paragrafů 140 až 200 Appeltauerovy latinské učebnice [Ap2]. Jandera se podrobněji věnoval jehlanu a komolému jehlanu, kuželi a komolému kuželi, kouli a vrchlíku. Pro lepší pochopení vykládané látky opět doplnil text malými názornými obrázky.

2c. *Figuren zur Stereometrie nach Appeltauer*
(32 nečíslovaných stran, strany 2, 24 až 32 jsou prázdné)

Jedná se o narýsovaných 36 obrázků Fig: 1 až Fig: 36. Jandera je vytvořil výběrem z Appeltauerových obrázků Fig: 204 až Fig: 265, které byly obsaženy na tabulích IV až VI Appeltauerovy latinsky psané učebnice základů matematiky [Ap2]. Jsou to názorné celostránkové obrázky pěkně narýsované černým inkoustem. Rozhodně nejde o „bezhlavé“ přejímání Appeltauerových obrázků, ale o promyšlený výběr.

Z výše uvedeného je patrné, že Jandera pečlivě a podrobně prostudoval latinsky psanou Appeltauerovu učebnice [Ap2] a připravil si na jejím základě německé přednášky.

3. *Exercitationes Geometricae*
(ii+22 stran, strany 20 až 22 jsou prázdné)

Obsahuje částečně latinsky, většinou však německy psané úlohy z planimetrie (58 názorných úkolů doprovázených obrázky, návody na řešení či důkazy správnosti řešení). Patrně byla doplňkem první části konvolutu (tj. planimetrie).

4. *Trigonometrie nach Appeltauer*
(ii+46 stran, strany 35 až 46 jsou prázdné)

Jedná se o německé zpracování základů trigonometrie podle paragrafů 1 až 64 Appeltauerovy latinské učebnice [Ap2]. Hlavním tématem jsou pravidelné mnohoúhelníky a trigonometrie trojúhelníka. Jednotlivé paragrafy doprovází jednak vzorové příklady, jednak nevelké názorné obrázky.

5. *Ebene Trigonometrie nach Appeltauer*
(ii+30 stran, strany 6 až 30 prázdné)

Pátá část bezprostředně navazuje na čtvrtou. Jedná se o nedokončené německé zpracování základů rovinné trigonometrie (zavedení trigonometrických funkcí) podle paragrafů 1 až 32 latinské Appeltauerovy učebnice [Ap2].

Druhá, čtvrtá i pátá část konvolutu patrně vznikly mezi roky 1817 a 1825, kdy byla k dispozici pouze latinská verze Appeltauerovy učebnice matematiky [Ap2].

6. *Weitere Ausführung der Planimetrie nach Appeltauer. Vortragen im Studienjahre 1850 ...*
   (14 stran, strany 8 až 14 jsou prázdné)

Jedná se o Janderovo nedokončené zpracování základů planimetrie podle paragrafů 254 až 259, 269, 278, 298, 308 až 320 Appeltauerovy německé učebnice [Ap4]. Jandera se nově připravoval na výuku planimetrie, kterou ve školním roce 1849/1850 vedl pro studenty Staroměstského gymnázia, neboť právě v tomto roce byla započata rozsáhlá reforma výuky v Rakouské monarchii (viz kapitola o Janderově pedagogickém působení). Hlavní pozornost věnoval různým základním planimetrickým úlohám, úlohám vedoucím na rovnoplochost útvarů, znázornění různých vzorců aj. Objevily se též klasické úlohy o trojúhelnících a rovnoběžnících, Pýthagorova věta apod. Nešlo jen o početní úlohy, ale též o srozumitelné důkazy vybraných vět popisujících planimetrické vztahy.

7. *Kegelschnitte nach Appeltauer*
   (ii+38 stran, strany 25 až 38 jsou prázdné)

Jedná se o Janderovo německé zpracování výkladu o kuželosečkách podle paragrafů 1 až 92 Appeltauerovy latinské učebnice [Ap2]. Hlavní pozornost je zaměřena na popis vlastností paraboly, elipsy a hyperboly (definice křivek, jejich zavedení jako rovinných křivek i řezů kuželem). Výklad doprovází srozumitelná odvození analytického vyjádření kuželoseček a malé názorné obrázky. Na straně 24 je uvedena poznámka s letopočtem 1846. Z ní lze usuzovat, že se Jandera ke svým starším přípravám na výuky vracel, svůj starý výklad revidoval a inovoval. I tato část konvolutu musela být sepsána mezi rok 1817 až 1825, kdy existovala pouze latinská verze Appeltauerovy učebnice matematiky [Ap2].

8. *Appeltauers Elemente der Kegelschnitte*
   (ii+46 stran, strany 44 až 46 jsou prázdné)

Jedná se o Janderovo německé zpracování výkladu o kuželosečkách podle paragrafů 1 až 92 Appeltauerovy německé učebnice [Ap4]. Tato část konvolutu musela vzniknout po roce 1825. Uspořádání vykládané látky je totožné jako v předchozí části. Je patrné, že se Jandera podrobně seznámil s latinskou i německou verzí Appeltauerovy učebnice (tj. [Ap2] a [Ap4]).

9. *Zusätze zu der Lehre von Kegelschnitten nach Appeltauer*
   (ii+46 stran, strany 8 až 46 jsou prázdné)

Na osmou část konvolutu bezprostředně navazuje devátá část obsahující Janderovy dodatky k německému Appeltauerovu výkladu o kuželosečkách (viz paragrafy 6, 17, 35, 79, 80, 86 a 89, 26 učebnice [Ap4]), které jsou rozděleny do sedmi částí. Jandera se pokusil o zjednodušení důkazů, zdůraznění dílčích obtížnějších úvah, výpočtů a úprav. Snažil se o názornější a srozumitelnější výklad náročné látky.

10. *Figuren zum 7ten Heft aus der höheren Mathematik*
    (23 nečíslovaných listů, listy 9, 12, 16, 20 až 23 jsou prázdné)

Poslední, desátá část konvolutu je tvořena Janderovými hrubými a nepříliš pěknými obrázky *1te Figur* až *Fig. 22*, a pak *Fig. I* až *Fig. X*. Následuje osm nedokončených nečíslovaných náčrtů a jeden nedokončený text. Celostránkové nepříliš kvalitně provedené obrázky měly usnadnit pochopení látky o speciálních křivkách a kuželosečkách. Pořadí obrázků však nebylo při vazbě dodrženo.

Kurrentem psaný německý text obsahuje řadu škrtů, oprav a pozdějších vpisků, které dokládají, že se Jandera nespokojil s jednou vytvořenou přípravou, ale opakovaně se k ní vracel a upravoval ji. Při dodatečné vazbě byly některé strany v horní části špatně oříznuty, uříznuty byly části prvního řádku, čímž byl text poškozen. Naštěstí nedošlo k narušení srozumitelnosti. Některé strany některých sešitů jsou značně ušpiněné, patrně špatným skladováním rukopisů nebo horší kvalitou použitého papíru.

Na prázdných okrajích Jandera připisoval krátké poznámky nebo kreslil malé obrázky. K delším poznámkám a námětům na vylepšení výkladu zásadně užíval strany na konci sešitů, které úmyslně nechával prázdné.

Tento konvolut ukazuje, jak se Jandera potýkal s nařízením výuky podle povinné a státem schválené učebnice, jak se ke svým starším přípravám vracel a upravoval je podle okolností (nové vydání, nová jazyková verze, nové podmínky výuky).

Sedmý konvolut

- *Ign. Appeltauers' Algebra*
  (Sgn. DH V 42, 198 stran, pevná vazba, 25 × 21 cm)

Tento svazek je věnován matematice. Obsahuje zpracování Appeltauerovy povinné německé učebnice *Elementar-Mathematik, I. Theil* [Ap3]. Její výtisk měl Jandera ve své osobní knihovně pod signaturou AG II 36. Jandera napsal roku 1828 (viz DK V 37/e, str. 15): *Dann erklärte ich von § 1 anfangend fortschreitend alle §§ Appeltauers nach meiner Explikation Appeltauers, die ich 1827 verfertigt …, worin sich alle meine Zusätze befinden.* Je zřejmé, že se v roce 1827 rozhodl veškeré paragrafy Appeltauerovy učebnice [Ap3] vyložit tak trochu „po svém" a připojit své dodatky a zkušenosti z výuky. Tento konvolut má čtyři části.

1. *1tes Heft Ign. Appeltauers Algebra*
   (ii+46 stran)

Tato část obsahuje Janderův německý výklad základů algebry podle paragrafů 1 až 133 Appeltauerovy učebnice [Ap3]. Nejprve je uveden dobový klasický teoreticko-filozofický úvod do algebry, následovaný objasněním rovnosti a nerovnosti čísel a vlastností základních aritmetických operací s výrazy (sčítání, odčítání, násobení a dělení). Další pozornost je zaměřena na roznásobení a umocňování výrazů, zápis čísla v desítkové poziční soustavě a rozklad čísla na součin prvočísel.

2. *2tes Heft Ign. Appeltauers Algebra*
   (ii+44 stran)

Druhá část obsahuje Janderův německy psaný výklad základů algebry podle paragrafů 134 až 298 Appeltauerovy učebnice [Ap3]. Nejprve je mezi stranami ii a 1 vevázáno 8 stánek staršího Janderova výkladu *Lehre von gebrochenen Zahlen*, který pojednává o zlomcích a operacích se zlomky. Na sedmé straně je uveden letopočet 1826.

Hlavní výklad se pak věnuje aritmetickým operacím se zlomky (zejména s desetinnými) a objasnění počítání s mocninami, jsou-li ve tvaru racionálního čísla. Dále pokračuje počítání s druhými odmocninami ze záporných čísel, tj. základy aritmetiky komplexních čísel. Připomeňme, že Jandera nepoužívá dnešní tvar $a + b\mathrm{i}$, kde a, b jsou reálná čísla, ale dobový tvar $a + \sqrt{-b}$, kde a, b jsou reálná čísla a b je kladné. Rukopis je zakončen teorií vztahující se k racionálním lomeným výrazům, v nichž se vyskytují iracionality. Text doprovází řada vzorových příkladů. Při zpracování Jandera vynechal paragrafy 272 až 287 (viz [Ap3]).

3. *3tes Heft Ign. Appeltauers Algebra*
   (ii+46 stran)

Třetí část obsahuje Janderův německý výklad základů algebry podle paragrafů 299 až 427 Appeltauerovy učebnice [Ap3]. Jandera se nejprve zabýval poměry a proporcemi, pak přešel k aritmetickým a geometrickým posloupnostem a k zavedení logaritmů a k výkladu, jak s nimi počítat. Tuto část uzavírá problematika řešení lineárních a kvadratických rovnic, kde Jandera podrobně vysvětlil vzorec pro výpočet kořenů kvadratické rovnice. Pro lepší pochopení látky uvedl řadu vzorových příkladů, včetně těch, které vedou na komplikovaný výpočet kořene, který je iracionální.

4. *4tes Heft Ign. Appeltauers Algebra*
   (ii+46 stran, strany 37 až 46 jsou prázdné)

Čtvrtá část obsahuje Janderův německy psaný výklad základů algebry podle paragrafů 427 až 484 Appeltauerovy učebnice [Ap3]. V úvodu pokračuje výklad problematiky kořenů kvadratických rovnic, pak se přechází k triviálním rovnicím vyšších stupňů, jejichž řešení spočívá v pouhém odmocnění reálného čísla (jako kořeny se připouštějí i komplexní čísla) nebo převedení na kvadratickou rovnici vhodnou substitucí. Následně se pozornost zaměřuje na soustavy dvou nebo tří lineárních rovnic o dvou nebo třech neznámých a na rovnice druhého stupně, které vyjadřují kuželosečky. V závěru rukopisu se nachází výklad řešení kubických rovnic, objasnění aritmetických a geometrických posloupností (tvar několika členů a n-tého členu, diference/kvocient, součet prvních n členů) a přiblížení problematiky figurálních čísel. I tuto část doprovází dostatek vzorově řešených příkladů.

Je pravděpodobné, že Jandera patrně v průběhu roku 1827 připravil výuku algebry podle předepsané Appeltauerovy učebnice [Ap3]. Výuku však upravil

podle svých zkušeností a především podle svého pohledu na to, jak látku při výkladu uspořádat, co zdůraznit, co potlačit či vynechat. Trápila ho například otázka, jak objasnit operace s racionálními mocninami nebo operace s komplexními čísly. Nejedná se jen o bezduchý přepis Appeltauerových textů. Jandera na řadě míst připojuje *Mein Nachtrag* nebo vlastní příklady. Je patrné, že se nad vykládanou látkou zamýšlel a hledal způsoby jejího ideálního podání studentům *logiky*, z nichž mnozí měli z latinských gymnázií jen velmi chatrné základy matematiky.

Některé části textu jsou napsány kurrentem a jsou téměř vzorné, přehledné (pečlivé číslování paragrafů, podtržení nových pojmů) a dobře strukturované (odstavce, výrazné nadpisy, jasné ukončení jednotlivých kapitol apod.). Jiné části obsahují přepisy a škrty slov, odstavců i celých stran. Na okrajích jednotlivých stran jsou delší prázdné „pásy“, které Jandera používal na pozdější poznámky a opravy, neboť se k textům vracel.

Při dodatečném svázání jednotlivých sešitů došlo k chybnému ořezání horních částí stran, čímž byl text částečně znehodnocen.

Osmý konvolut

- *Geometrie und Grössenlehre* (Rybův pracovní název)
  Jandera, Kästner (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 50, 348 stran, pevná vazba, $25,5 \times 21,0$ cm)

Zásadním zdrojem pro Janderovy texty v tomto matematickém konvolutu byl první díl Kästnerovy učebnice *Mathematische Anfangsgründe: Anfangsgründe der Arithmetik, Geometrie, ebenen und sphärischen Trigonometrie, und Perspective* [Kr2]. Tuto knihu měl Jandera ve své knihovně pod signaturou AG IX 1.

Náměty však čerpal i z druhého dílu Kästnerovy učebnice *Anfangsgründe der angewandten Mathematik. Der mathematischen Anfangsgründe II. Theil, II. Abtheilung: Astronomie, Geographie, Chronologie und Gnomonik* [Kr1], který je věnován aplikované matematice. Knihu měl Jandera ve své knihovně pod signaturou AG IX 16.

Jandera se rovněž opíral o třídílnou učebnici *Erläuterungen der Kästnerischen Anfangsgründe der Arithmetik, Geometrie, ebenen und sphärischen Trigonometrie* [Lm], kterou vytvořil Johann Friedrich Lempe (1757–1801), profesor matematiky a fyziky, montanista a vydavatel působící na hornické akademii ve Freibergu. Sepsal žádané komentované zpracování Kästnerových základů aritmetiky, geometrie, rovinné a sférické trigonometrie, které mělo sloužit studentům a učitelům jako pomůcka pro lepší a snadnější pochopení Kästnerova komplikovaného výkladu. Lempe krok za krokem rozebíral pojmy, důkazy i řešení příkladů, připojoval i didaktické komentáře a návody.

Jandera též nahlížel do francouzské Lacroixovy učebnice trigonometrie v Hahnově německém překladu *Anfangsgründe der ebenen und sphärischen*

Trigonometrie [La2], Fischerovy učebnice matematiky *Reine Elementar-Mathematik* ... [Fi2] nebo blíže neuvedených textů.

Konvolut se skládá z osmi částí, z nichž některé jsou děleny do dílčích částí. První je tvořena dvěma dílčími částmi:

1a. *1tes Heft. Sphaerische Trigonometrie. Nach Kästner, 1ten Theile, pag. 561*
(ii+38 stran, strany ii, 37 až 38 jsou prázdné)

1b. *II^{tes} Heft. Sphaerische Trigonometrie. Nach Kästner, 1ten Theile, pag: 561*
(ii+8 stran, strany ii, 5 až 8 jsou prázdné)

Jedná se o standardní německy psaný výklad základů sférické trigonometrie. Druhý sešit je nedokončený. Vlepený list obsahuje přehled základních vztahů a vzorců.

Obě části jsou takřka vzorně zapsané jen s výjimečnými drobnými opravami, na širších okrajích jsou nakresleny pěkné a názorné obrázky, základní výklad doprovází vzorově vyřešené příklady.

Druhá část konvolutu je opět tvořena dvěma dílčími částmi.

2a. *Sphaerische Trigonometrie. Nach Kästner*
(ii+20 stran)

Jedná se o další zpracování základů sférické trigonometrie opět provedené podle výše uvedené Kästnerovy učebnice [Kr2]. Strany 18 až 20 byly dopsány patrně později, neboť jsou zapsány velkým písmem a tmavým inkoustem. Text nepatřil do tohoto komplexu, podle Janderovy poznámky měl být umístěn za text *Combinations-Lehre*, tj. po části DH V 45/g.[16] Zápis obsahuje řadu dodatečných poznámek a oprav zapsaných na okrajích i v samotném textu. Jsou zaznamenány velkým, tlustým písmem a výrazným inkoustem. Na okrajích jsou pečlivě nakreslené a výstižně popsané doprovodné obrázky.

2b. *Beylage zu meinem alten Memorial-Hefte: Sphaerische Trigonometrie*
(4 strany)

Jedná se o krátký dodatek k výkladu základů sférické trigonometrie. Podle Janderovy poznámky v nadpisu jde o jeho upravený školní výklad z roku 1853, který je zachycen také v X. sešitě.[17] Tato část je zapsána na papírech odlišného formátu i kvality, pěkným a dobře upraveným písmem.

3. *Sphaerische Trigonometrie*
(ii+8 stran, strany ii, 7 a 8 jsou prázdné)

Třetí část konvolutu obsahuje Janderovo zpracování části výkladu sférické trigonometrie podle Lacroixovy učebnice (viz informace např. na stranách 2, 3,

[16] Viz dříve DH V 45, část 7.
[17] Nyní DH V 36/g, viz dále DH V 36, část 7.

5, 6). Jednalo se o učebnici *Traité élémentaire de trigonométrie rectiligne et sphérique et d'application de l'algèbre à la géométries* [La1],[18] jejímž autorem je Sylvestre-François Lacroix (1765–1843).

Jandera se snad opíral o německou verzi *Anfangsgründe der ebenen und sphärischen Trigonometrie und der höhern Geometrie* [La2] v překladu německého matematika Elkana Markuse Hahna (Eduard Moritz Hahn, 1781–1841), která mu byla patrně jazykově bližší. Soustředil se na pěkná odvození různých vzorců a vztahů.[19]

Je možné, že části věnované sférické trigonometrii souvisely s Janderovými přednáškami na univerzitě a částečně i s jeho celoživotním zájmem o astronomii. Poznamenejme, že v dnešní době se sférická trigonometrie na středních školách (s výjimkou škol specializovaných na geodézii a geodetické aplikace) již nevyučuje. V Janderově době byla běžnou součástí výuky, byla důležitá pro astronomii a geodetická měření.

4. *Die reine Grössenlehre in einer Darstellung, darin man jeden Begriff zu seiner grösztmöglichsten Deutlichkeit zu erheben gesucht hat*
   (ii+58+16 stran, strana 58 v první části, strany 15 až 16 v druhé části jsou prázdné)

Tato část se zaměřila na teorii reprezentace velikostí neboli čísel a veličin. Jandera text sepsal někdy po roce 1820, neboť se na str. 29 odvolával na knihu J. K. Fischera. Patrně se jednalo o německého matematika a fyzika Johanna Carla Fischera (1760–1833) a jeho knihu *Reine Elementar-Mathematik nach Gründen der kritischen Philosophie betrachtet, und zum Gebrauch der Vorlesungen auf Hochschulen und andern hohen Bildungsanstalten* [Fi2], která propojovala matematiku a filozofii a byla doporučována k filozoficky pojatým úvodům do matematiky. Jandera ji asi studoval se zájmem, který pramenil z jeho pohledu na zavedení záporných, iracionálních i komplexních čísel. Touto tematikou se trápil i v třicátých letech, kdy stále ještě hledal vhodné příklady ze života, které by ukazovaly význam těchto čísel, a hledal co nejsrozumitelnější výklad smyslu jejich aritmetických operací.

5. *I. Heft. Geometrie 1805. Einleitung*
   (12 nečíslovaných stran, strany 10 až 12 jsou prázdné)

Text je nedokončeným německým úvodem ke klasickému výkladu rovinné geometrie. Jandera snad tento úvod přednášel ve školním roce 1804/1805. Obsahuje pouze definice elementárních pojmů a znění základních axiomů. Chybí obrázky a příklady.

[18] Roku 1803 vyšlo již její třetí vydání.

[19] Oblíbená byla i Lacroixova učebnice v německém překladu Ludwiga Idelera z roku 1822 (viz [La3]). Christian Ludwig Ideler (1766–1846), německý astronom, matematik, chronolog a mechanik, je autorem řady učebnic.

Šestá část je rozdělena na dvě části.

6a. *Geometriae Elementa. Tomus Primus*
(ii+32 nečíslovaných stran, řada stran je prázdných)

Jedná se o Janderovy staré, částečně vybledlé, latinsky psané a dnes již špatně čitelné přípravy na přednášky. Jsou patrně ze školního roku 1804/1805, tj. z prvního roku jeho působení jako řádného profesora elementární matematiky. V původní verzi textu byla ponechána řada prázdných stran, neboť se Jandera zamýšlel k textu vracet, opravovat jej a poznamenávat si nové náměty a postřehy. Základní výklad doprovází obrázky a příklady. Na některých stranách můžeme najít zápisy o ukončení daného tématu přednášek v letech 1806 až 1817 nebo poznámku typu *Vide* bez uvedení přesného odkazu. Při vazbě došlo k chybnému ořezání prakticky celého textu, což komplikuje porozumění Janderovu výkladu.

6b. *Geometriae Elementa. Tomus Secundus*
(ii+30 stran, strany 16, 29 až 30 jsou prázdné)

Jedná se o pokračování předchozího textu, který je věnován výkladu základů rovinné geometrie v rozsahu prvních čtyř knih Eukleidových *Základů*. Kromě teorie (definice, věty a jejich důkazy) uvedl Jandera řadu klasických konstrukcí (základní rovinné útvary, sčítání a dělení úseček a úhlů, pravidelné n-úhelníky apod.). Pozornost věnoval důkazům stěžejních vět (např. Pýthagorova věta, Eukleidovy věty) a jejich užití v rovinné geometrii. Na okrajích textu vyznačil řadu nevelkých, avšak názorných obrázků. I tento text obsahuje několik poznámek z pozdějších let (1809 až 1817). Patrně nejzajímavější je na straně 19: *Den 7. May 1810 brachte mir mein Schüller Peter Bolzano …*, neboli 7. května 1810 mi můj student Petr Bolzano přinesl … Evidentně se jedná o odkaz na Petra Eduarda Bolzana (Petrus Eduardus Bolzano, 1793–1818), mladšího bratra Bernarda Bolzana, který byl Janderovým žákem, následně vystudoval lékařskou fakultu a stal se chirurgem. Zemřel ve věku pouhých 25 let na tyfus, jímž se nakazil při léčbě svých pacientů.

7. *Figuren zum ersten Theile der Kästnerischen Geometrie*
(ii+34 stran, strany ii, 30 až 34 jsou prázdné)

Obsahuje 29 obrázků k některým konstrukcím z prvního dílu povinné Kästnerovy učebnice matematiky [Kr2]. Jandera některé obrázky převzal beze změny, u jiných nepatrně upravil označení a některé narýsoval zcela nově a samostatně. Obrázky jsou dobře narýsované a pěkně popsané. Dokládají, že Jandera rovinné geometrii, jak bylo tehdy ostatně zvykem, věnoval při výuce značnou pozornost. Obrázky se týkají nejrůznějších konstrukcí a výpočtů (trojúhelníky, rovnoběžníky, další rovinné útvary, polohy přímek, rovnosti obsahů trojúhelníků, střední příčky, kružnice, tětivy, tečny a normály, ale také rovnoplochost útvarů, podobnost, práce s úhly, vzájemná poloha útvarů apod.).

8. *Kästners 2. Theil, 1. Heft*
(ii+70 stran, většina stran je prázdná)

Obsahuje torzovité Janderovy dodatky ke Kästnerovu výkladu základů mechaniky, optiky a aplikací matematiky v tzv. praktických vědách, tj. ke druhému dílu povinného Kästnerova kompendia [Kr1]. Jandera si vyhradil na text poměrně velký počet stran, většina jich však zůstala prázdná, neboť zamýšlenou práci nedokončil. Není jasné, zda to způsobil nedostatek času nebo změna systému výuky, neboť od roku 1805/1806 již nepřednášel aplikovanou matematiku, a tudíž se nemusel vracet k rozpracování obsahu druhého dílu Kästnerovy učebnice [Kr1].

Z výše uvedeného je patrné, že do tohoto konvolutu byly po Janderově smrti svázány dosti pestré a odlišné rukopisy, které vznikaly v různých letech a patrně pro různé účely. Některé souvisely s Janderovou přípravou na výuku čisté i aplikované matematiky, jiné s jeho zájmy. Jednotlivé části jsou zapsány na papírech odlišných formátů a různé kvality. Texty jsou zpracovány s různou pečlivostí a v různém rozsahu a hloubce (od naprostých torz po dokončené souvislé přípravy či texty). Již z nejstarších latinsky psaných příprav je zřejmé, že se Jandera od prvního roku řádné výuky nespokojoval jen s povinnou učebnicí, ale nad vykládanou látkou se zamýšlel, hledal vhodné uspořádání, důkazy i příklady. Chtěl, aby jeho přednášky byly pro studenty srozumitelné a přínosné. K vytvořeným přípravám se opakovaně vracel, opravoval je, rozšiřoval a doplňoval.

Devátý konvolut

- *Miscellanea mathematica et physica*
  (Sgn. DH V 37, 158 stran, pevná vazba, 22 × 18 cm)

Tento konvolut sestává z pěti částí.

První tři části obsahují latinské texty s fyzikální a matematickou tematikou. Jsou napsané třemi různými písaři na listech různých formátů. Rozhodně se nejedná o Janderův rukopis. Není jasné, zda patřily do Janderovy pozůstalosti nebo k ní byly přidány dodatečně s ohledem na jejich obsah.

1. *De Telescopiis, Microscopiis, Lucerna Megalographica*
   (Rybův pracovní název, 36 stran, strany 2, 30 až 36 jsou prázdné)

Latinský text pojednává o základech optiky a optických přístrojích (dalekohledy, mikroskopy) a o zobrazovací lampě sloužící ke zvětšování obrazu na plochu či plátno.

2. *David Scheffer: Continuatio Resolutionum Problematis de duplatione trianguli Isogoni*
   (2 strany, strana 2 je prázdná)

Jedná se o zadání a řešení speciální úlohy o trojúhelnících patrně od Sigismunda Ferdinanda Hartmanna.[20]

[20] Sigismund Ferdinand Hartmann z Hartenthalu (1632–1681) byl členem jezuitského

3. *De motu corporum elasticorum fragmentum*
   (Rybův pracovní název, 24 stran)

Jedná se o latinskou studii o dynamice a oscilacích pružných těles (pružiny, tyče, membrány), o analýze pohybu pružin a strun. Pro popis deformací, oscilací, malých a velkých kmitů pružného materiálu jsou užity diferenciální rovnice. Text se váže na práci *De motu corporum elasticorum fragmentum* (Academia Scientiarum, Petropoli, 1755, 20 stran) Leonharda Eulera.

4. *Höhere Mathematik*
   (48 stran, strany ii a 48 jsou prázdné)

Sestává ze tří dílčích částí:

- *Integralmethode der Differentialausdrücke der zweiten Ordnung* (str. 3–24)
- *Umgekehrte Methode der Tangenten* (str. 25–32)
- *Variationsrechnung zu Erfindung krummer Linien* (str. 32–47)

Čtvrtá část je snad z roku 1843. Obsahuje německy psaný výklad základů integrálního a variačního počtu a jejich užití při zkoumání vlastností křivek. Jedná se o torzo výkladu nějakého rozsáhlejšího celku. Není jasné, kdo je autorem. Jandera to patrně není, písmo neodpovídá jeho rukopisu. Na straně 47 je Janderova poznámka *Fortsetzung* (!) *im* 14ten *Hefte*.

5. *Memorialheft über mathematische Vorlesungen 1823–1843*
   (Rybův pracovní název, ii+46 stran, strany 10, 18 až 19, 31 až 46 jsou prázdné)

S Janderou lze prokazatelně spojit pouze poslední pátou část konvolutu, která nemá název. Na titulní straně najdeme pouze zápis *1823, 1824, 1826 vide pagina 11, 1828 vide pag. 15, etc.* Rukopis obsahuje Janderovy záznamy o rozvržení přednášené látky ze základů matematiky, pro zimní semestr prvních ročníků na Filozofické fakultě pražské univerzity v letech 1823 až 1843.

Na prvních devíti stranách je rozpis výuky pro rok 1825, na stranách 11 až 15 rozpis pro rok 1826, na straně 15 poznámky k výuce v roce 1827 a 1828, na stranách 16 až 17 rozpis k výuce v roce 1829, na stranách 20 a 21 rozpis k roku 1831, na stranách 22 až 24 rozpis k roku 1832, na straně 25 rozpis k roku

---

řádu, který mu umožnil vystudovat filozofii a teologii v Olomouci a Praze. V roce 1659 byl vysvěcen na kněze. Působil jako profesor matematiky ve Vratislavi, Olomouci a Praze. Zabýval se zejména geometrií (různé zajímavé geometrické úlohy), optikou (opticko-geometrické problémy) a astronomií (pozorování komet). Kombinoval teologii, filozofii a přírodovědná bádání. Díky svým rozsáhlým znalostem geometrie byl přezdíván „český Eukleides“ a považován za význačného dobového matematika a dobrého učitele matematiky.
David Scheffer byl pravděpodobně studentem nebo mladým členem jezuitského řádu, který studoval na pražské univerzitě asi přímo pod Hartmannovým vedením a zpracoval úlohu o „zdvojení trojúhelníků“.

1833 a na stranách 26 až 29 rozpis k roku 1834. Na straně 29 je série krátkých poznámek k výuce v letech 1835 až 1841 a na straně 30 podobné instrukce pro roky 1842 až 1843. Zápis končí poznamenáním roku 1844, k němuž však již není žádný údaj, co a jak vyučovat. Jandera někdy zapsal začátek a konec semestru a pak vypsal hlavní části vyučované látky. Od roku 1835 se odkazoval na rozpis z roku 1834.

Text je napsán výrazným černým inkoustem, německy kurrentem. V roce 1825 jsou některé matematické termíny zapsány ještě latinsky a latinkou. Zápisy jdou v některých letech až do krajů, písmo je značně neúpravné, obsahuje škrtance, opravy a různé dodatečné vpisky.

Záznamy se týkají výuky základů aritmetiky a algebry. Jandera si poznamenával, co zdůraznit, přidat nebo vynechat. Věnoval se zejména partiím, které činily v prvním semestru studentům problémy. Ve dvacátých letech byly jeho zápisy konkrétní a podrobnější, později se odkazoval na paragrafy z povinných učebnic nebo na své předchozí rozpisy. V jednotlivých letech nalezneme poznámky k výkladu permutací, k roznásobení mnohočlenů v závorkách, k počítání se zlomky a smíšenými čísly, k vlastnostem aritmetických operací, k násobení závorky záporným číslem, k písemnému násobení a dělení, k násobení a dělení mnohočlenů, k výpočtu mocnin a odmocnin přirozených čísel, k umocňování mnohočlenů apod. Tyto záznamy ukazují, jak postupně narůstaly Janderovy pedagogické zkušenosti, a jak se trápil, aby našel vhodné uspořádání a strukturování vykládané látky, jejíž velká část je dnes běžnou součástí výuky matematiky na základní škole.

Desátý konvolut

- *Zur Lehre von mathematischen Reihen* (Rybův pracovní název)
  Jandera. Miscellanea (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 49, 116 stran, pevná vazba, 25 × 21 cm)

Obsahuje texty, které jsou napsány na papírech různých formátů, barev a kvality. Souvisí s Janderovou výukou posloupností a řad. Vznikaly patrně v rozmezí let 1804/1805 až 1855 jako jeho přípravy na výuku základů matematiky. Konvolut tvoří osm částí, z nichž dvě se dělí na dvě dílčí části.

1a. *Von den Reihen. Auflösung der gebrochenen Functionen in unendliche Reihen. Erstes Heft*
(ii+22 stran, strany ii, 15 až 22 jsou prázdné)

1b. *Von den Reihen. Auflösung der gebrochenen Functionen in unendliche Reihen. Zweites Heft*
(ii+12 stran, strany ii, 10 až 12 jsou prázdné)

Tématem této části je výklad některých partií teorie řad, zejména rozvoj některých racionálních lomených funkcí v nekonečné řady. Text je zapsán drobným písmem, německy kurrentem, některé termíny jsou uvedeny v latinské verzi latinkou. Jedná se o obtížnou partii, která absolventům gymnázií činila značné

problémy. Snad ji Jandera sepsal pro jiné účely (příprava na přísnou zkoušku k doktorátu, samostatné studium), zdá se, že spadá do raného období jeho pedagogické práce.

2. *Allgemeines Glied für arithm. Differenz Reihen*
   (2 strany na velkém přehnutém listu, strana 2 je prázdná)

Stručný text se zabývá tvarem vzorců pro výpočet prvků aritmetických posloupností vyšších řádů a vkládáním prvků do nich. Jandera uvedl tři příklady na pochopení základních pojmů a problematiky aritmetických posloupností vyšších řádů. Text zapsal německy kurrentem, výrazným inkoustem a poměrně velkým dobře čitelným písmem, které odpovídá jeho zápisům prokazatelně datovaným na počátek padesátých let 19. století.

3. *Summierende Reihen*
   (2 strany na velkém přehnutém listu)

Krátký text definuje pojmy aritmetická posloupnost a aritmetická posloupnost vyššího řádu a uvádí tvar n-tého členu těchto posloupností. Ukazuje souvislost aritmetické posloupnosti s figurálními čísly. I tento text je zapsán německy kurrentem, výrazným inkoustem a větším dobře čitelným písmem. Patrně se vztahuje k Janderově výuce v padesátých letech 19. století.

4. *Ein Progression ...*
   (4 strany na dvou velkých přehnutých listech, strana 4 je prázdná)

Jandera se nejprve zabýval příkladem sepsat všechny tříprvkové kombinace bez opakování vytvářené z pětiprvkové množiny a stanovit jejich počet bez jejich přímého vypisování. V další části se zaměřil na výklad vlastností aritmetické posloupnosti. I tato část je zapsána podobně jako dvě předchozí části. Pravděpodobně se opět vztahuje k Janderově výuce v padesátých letech 19. století.

5. *Geometrische Reihen*
   (8 stran na čtyřech velkých přehnutých listech)

Jandera sepsal své poznámky k výuce aritmetických a geometrických posloupností. Text na první straně označil jako dodatek k *Memorialhefte: Reihen*. První dvě strany věnoval příkladu na podrobné osvětlení základních vlastností geometrické posloupnosti. Na třetí a čtvrté straně uvedl *Meine Behandlung der Interpolation, bei arithmetischen Reihen erster Ordnung, und bei geometrischen Progression* neboli vlastní přístup k výkladu vlastností aritmetické posloupnosti a geometrické posloupnosti. Na páté a šesté straně se věnoval figurálním číslům. Popsal trojúhelníková, čtvercová, pětiúhelníková a šestiúhelníková čísla, vždy uvedl několik čísel daného typu, připojil obrázek a uvedl vzorec pro n-té figurální číslo daného typu. Na posledních dvou stranách přehledně shrnul vlastnosti rovinných figurálních čísel, a pak přešel k prostorovým figurálním číslům neboli k jehlanovým číslům s různým typem podstav (trojúhelník, čtverec). I tento text podle typu písma vznikl asi až v padesátých letech 19. století.

6. *Summierende Reihen*
   (4 strany na dvou velkých přehnutých listech)

Na některých stranách je datace *5. Marz 1855*, *7. Marz 1855* a *10. Marz 1855*. Jandera pravděpodobně k problematice posloupností, řad a figurálních čísel přidal tři doplňky, které pronesl při přednáškách v uvedených dnech. Pokusil se zpřehlednit své dřívější důkazy, odvolával se na své starší *Memorialhefte* z roku 1853, které pojednávaly o posloupnostech a řadách.

7. *Die Lehre von arithmetischen Progression 1805 und Die Lehre von geometrischen Progressionen 1805*
   (34 nečíslovaných stran, strany 2, 12 až 20, 22, 26 až 34 jsou volné, strany 3 a 4 byly omylem svázány ve špatném pořadí, tj. až za stranu 20)

Sedmá část ukazuje Janderův přístup k výuce aritmetických a geometrických posloupností. Podle písma i úpravy sešitu i zřetelné datace je jasné, že text vznikl ve školním roce 1804/1805, tj. na počátku Janderovy kariéry. Strany 1 až 20 byly vyhrazeny pro aritmetickou posloupnost. Jandera uvedl tvar několika prvních členů, tvar n-tého členu, a pak stanovil vzorec pro součet prvních n členů posloupnosti. Výklad vedl zvlášť pro kladnou diferenci a zvlášť pro zápornou diferenci. Patrně proto, že záporná čísla činila studentům značné problémy. Strany 21 až 34 byly vyhrazeny pro geometrickou posloupnost. Jandera uvedl tvar několika prvních členů, tvar n-tého členu a pak stanovil vzorec pro součet prvních n členů posloupnosti. Zvlášť postupoval pro kvocient větší než jedna a pro kladný kvocient menší než jedna, což mu umožnilo přejít k divergentní, resp. konvergentní řadě.

Jandera tuto přípravu sepsal německy kurrentem drobným úhledným písmem, některé termíny výjimečně napsal latinsky a latinkou. Úmyslně nechával v textu prázdné strany, plánoval se k němu vracet, upravovat a rozšiřovat jej. Snad zamýšlel přidávat pro lepší pochopení číselné příklady, možná chtěl připojit další souvislosti. Každopádně tato příprava je sice vzorně sepsaná a ucelená, není však dokončená.

8. *Von Summierenden arithmetischen Reihen*
   (ii+22 stran, strana 22 je prázdná)

Osmá část konvolutu se zabývá aritmetickými posloupnostmi vyšších řádů. V přehledných tabulkách je uvedeno několik prvních členů, tvar n-tého členu a součet prvních n členů. Dokázány jsou vzorce pro součet prvních n členů posloupnosti a ukázány souvislosti s figurálními čísly.

Na stranách 1 až 13 Jandera buduje výklad na základě série gradovaných příkladů. Na stranách 14 až 17 připojuje své poznámky, důkazy a příklady k výkladu této problematiky na základě prvního dílu Ideho učebnice matematiky (viz Janderův text: *Die Lehre von Reihen. Nach Ide's Mathematik, I^{ter} Band, pag. 176*). Patrně se jednalo o učebnici *Anfangsgründe der reinen Mathematik zum Leitfaden seiner Vorlesungen entworfen* [Id2], kterou Ide sepsal pro své

studenty jako metodické vodítko ke svým přednáškám. Měla umožnit rychlejší a snadnější pochopení základů čisté matematiky (aritmetiky a geometrie). Na stranách 17 až 19 Jandera připojil *Meine Behandlung des Satzes* (Můj způsob zpracování věty) neboli svůj přístup k výkladu součtu prvních n členů aritmetických posloupností vyšších řádů. Na straně 20 se k této tematice vrátil a doplnil, podle zápisu, svůj výklad ve starším *Memorialhefte* v sešitě *Reihen*. Poznamenejme, že strany ii a 21 byly sepsány patrně později. Na straně ii je uveden příklad, na straně 21 pak další důkaz vzorce pro součet prvních n členů aritmetické posloupnosti vyššího řádu.

Datace vzniku tohoto textu je obtížná. Písmo odpovídá Janderovým počátkům pedagogické práce (drobný, úhledný kurrent, latinsky a latinkou psané některé termíny, resp. latinkou psané některé německé nadpisy). Prvních 20 stran má velké okraje, na něž Jandera někdy přidává doplňky a opravy (např. na straně 10 vyjadřuje nesouhlas s tvarem důkazu). Tematika – aritmetické posloupnosti vyšších řádů – však spíše odpovídá pokročilejší látce, která se asi v běžném kurzu pro filozofy často nevyučovala. Připojení vlastního znění vět a vlastních důkazů je pro Janderu typické spíše pro období čtyřicátých a padesátých let, kdy přednášel lépe připraveným filozofům, resp. studentům – budoucím středoškolským učitelům matematiky.

Látka o aritmetických a geometrických posloupnostech patřila v Janderových časech k základním tématům vyučovaným v rámci přednášek z elementární matematiky. Zdůrazněme, že aritmetické posloupnosti vyšších řádů se dnes prakticky ve vysokoškolské matematice neobjevují. Také souvislostem posloupností a figurálních čísel se již dnes nevěnuje téměř žádná pozornost, což je škoda, protože se jedná o pěknou a nepříliš náročnou látku, která propojuje aritmetiku, algebru a geometrii.

Do tohoto konvolutu bylo svázáno to, co bylo „posbíráno“ z rukopisů z Janderovy pozůstalosti bez ohledu na návaznosti vykládané látky, velikost papíru a dobu vzniku. Společným vodítkem svázaných textů je však „výklad něčeho, co souvisí s posloupnostmi a řadami“. Na jednu stranu to z hlediska celistvosti Janderových příprav není šťastné řešení, na druhou stranu to však na nevelkém vzorku tradičně vykládané látky ukazuje, že Jandera tematiku neustále promýšlel. Vracel se ke zpracovanému, postupně upravoval uspořádání výkladu, přidával příklady a zjednodušoval důkazy a dopracovával se k vlastnímu pojetí výuky, které se více a více vzdalovalo od státem nařízených povinných učebnic.

Shrnutí prvních deseti konvolutů

Většina textů výše uvedených konvolutů z Janderovy rukopisné pozůstalosti se vztahuje k jeho výuce v letech 1805 až 1850, tj. do časů, kdy přednášel elementární matematiku, která byla povinná pro všechny studenty Filozofické fakulty pražské univerzity a výuka měla probíhat podle předem prověřené a schválené učebnice. Jandera tak neměl příliš velký prostor pro vlastní uspořádání látky, výběr učebnice či styl výuky. Dochované texty ukazují, jak pečlivě

se na výuku připravoval, jak se k jednou připravené látce vracel, jak ji přepracovával, doplňoval a upravoval. Můžeme rovněž vidět, jak pozvolna ustupoval od povinné struktury výkladu a prosazoval svůj osobitý přístup.

Jedenáctý konvolut

- *Vorlesungen über Mathematik in Studienjahr 1850/1851* (Rybův pracovní název)
  (Sgn. DH V 54, 358 stran, pevná vazba, 28 × 23 cm)

Jedná se o první Janderův konvolut, který ukazuje proměnu jeho výuky po velké reformě školského systému v Rakouské monarchii.

Od školního roku 1850/1851 již Jandera vyučoval jen studenty, kteří měli o matematiku zájem a často se připravovali na dráhu středoškolského profesora matematiky. Konvolut obsahuje texty, které pokrývají Janderovu celosemestrální přednášku. Jandera text sepsal na základě dvoudílné učebnice Jakuba Filipa Kulika nesoucí název *Lehrbuch der höheren Analysis* [Ku2]. Poznamenejme, že výtisk této učebnice s autorovým věnováním opatu Zeidlerovi byl v Janderově osobní knihovně pod signaturou AG I 27 až 28, výtisk prvního vydání s autorovým věnováním Janderovi byl v Janderově osobní knihovně pod signaturou AG VI 20. Z předchozích konvolutů víme, že se Jandera již ve třicátých letech nechal inspirovat Kulikovým přístupem k výkladům základů matematiky.

V okamžiku, kdy se uvolnila výuka na Filozofické fakultě pražské univerzity a každý přednášející mohl zvolit svůj přístup a uplatnit svoji učebnici nebo učebnici, která mu vyhovovala, sáhl Jandera po Kulikově učebnici [Ku2]. Jeho volba mohla být ovlivněna i tím, že Kulik vyučoval vyšší partie matematiky, a tak bylo pro studenty výhodné, pokud se nemuseli učit nové značení a sledovat odlišný přístup k vykládané látce, resp. vystačili s menším počtem studijní literatury, která nebyla zrovna nejlevnější.

Konvolut tvoří 16 částí, které jsou rozděleny do jednotlivých sešitů.

1. *1851. Erstes Heft.*
   I. Betrachtungen über das Decadische System ...,
   II. Von Verhältnisse und Proportionen,
   III. Von Kettenbrüchen
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera pojednal o desetinném pozičním systému a zlomcích, zpracoval 44. až 228. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2]. Nejprve se při výuce věnoval zápisu čísel v desítkové poziční soustavě, pak vyložil rovnost a nerovnost čísel, objasnil základní aritmetické operace (hlavní pozornost zaměřil na vlastnosti násobení a dělení). Nejrozsáhlejší částí byla partie věnovaná zlomkům, zejména řetězovým.

2. *1851. Zweytes Heft.*
   I. Fortsetzung: Von Kettenbrüchen,
   II. Von Potenzirung,
   III. Von Logarithmen,
   IV. Von der Wurzelnausziehung
   (ii+22 stran, strany ii, 12 až 14 a 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera se věnoval zlomkům, umocňování, logaritmování a odmocňování. Zpracoval 228. až 297. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2]. Nejprve dokončil látku o zlomcích, pak se podíval na kombinační čísla, neboť je potřeboval pro výklad stěžejní partie této části, totiž binomické věty. Závěr druhé části zaměřil na logaritmy (definice, početní pravidla) a počítání s odmocninami ze záporných čísel neboli na základní aritmetiku komplexních čísel.

3. *1851. Drittes Heft.*
   I. Fortsetzung von Wurzelnausziehung,
   II. Combinationslehre,
   III. Polynomialsatz,
   IV. Gleichungen des 1. Grades,
   V. Gleichungen mit mehreren Unbekannten
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera zpracoval 298. až 404. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2]. Dokončil výklad odmocňování záporných čísel a pokračoval s výkladem základů kombinatoriky (kombinace, variace, permutace), problematiky polynomů jedné neurčité, řešení lineárních rovnic, soustav lineárních rovnic (se vztahem ke geometrii) a Diofantických rovnic.

4. *1851. Viertes Heft.*
   I. Gleichungen des 2ten Grades,
   II. Eigenschaften höheren Gleichungen,
   III. Von Transformation der Gleichungen,
   IV. Practischer Theil dieser Lehre,
   V. Gleichungen des 3ten Grades,
   V. Gleichungen des 4ten Grades
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera se soustředil na řešení algebraických rovnic druhého, třetího a čtvrtého stupně. Vyložil význam substitucí a ukázal praktické využití řešení rovnic vyšších stupňů v geometrii. Teoretický výklad doplnil vzorově řešenými příklady. Zpracoval 405. až 506. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2].

5. *1851. Fünftes Heft.*
   I. Arithmetische Reihen,
   II. Geometrische Reihen,
   III. Anwendung geom. Reihen, Zinsrechnung, Disconte, etc.,
   IV. Zusammengesetzte Reihen,
   V. Interpollation
   (ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Jandera zpracoval 509. až 596. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2]. Zaměřil se na výklad aritmetické a geometrické posloupnosti a na použití geometrické posloupnosti v základech finanční aritmetiky (výpočet úroků, diskontů apod.). Dále se věnoval komplikovanějším posloupnostem a interpolaci. Za touto částí následuje vevázaná práce Janderova studenta Josefa Aušteckého věnovaná interpolaci (4 strany).

6. *1851. Sechstes Heft.*
   I. Fortsetzung. Interpollation der Riehen,
   II. Analysis. Formen der Functionen,
   III. Von unbestimmten Coëfficienten
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Po dokončení učiva o interpolaci Jandera přešel k objasnění pojmu funkce, funkční předpis apod. Na závěr zahájil výklad o neurčitých koeficientech. Zpracoval 596. až 644. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2].

7. *1851. Siebentes Heft.*
   I. Fortsetzung. Von unbestimmten Coëfficienten,
   II. Goniometrische Hauptfunctionen,
   III. Goniometrische Hülfsfunctionen
   (ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Jandera dokončil výklad o neurčitých koeficientech, pak se podíval na goniometrické funkce, jejich vlastnosti, rozvoj v řadu a použití v matematice. Nejprve se věnoval základním funkcím (v jeho pojetí sinus a kosinus), pak pomocným funkcím (v jeho pojetí tangens a kotangens). Zpracoval 640. až 713. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2].

8. *1851. Achtes Heft.*
   Functionen des vielfachen Arcus
   (ii+12 stran, strany ii, 10 až 12 jsou prázdné)

Jandera uvedl přehled a odvození nejrůznějších goniometrických vzorců, vše doplnil řadou příkladů. Zpracoval 718. až 729. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2].

9. *1851. Neuntes Heft.*
   Differenzial-Rechnung
   (ii+22 stran, strana ii je prázdná)

Jandera zahájil výklad základů diferenciálního počtu (diference, diferenciál, derivace) a předvedl příklady na derivování základních funkcí. Zpracoval přitom 757. až 793. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2]. Poznamenal si, že touto látkou ukončil zimní semestr 1850/1851.

10. *1851. Zehntes Heft.*
    I. Taylorischer Lehrsatz,
    II. De Maximis et Minimis
    (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera objasnil Taylorův rozvoj funkce a následně se zabýval problematikou stanovení maxima a minima funkce. Opět uvedl řadu vzorně vyřešených příkladů. Zpracoval 794. až 805. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2].

11. *1851. Elftes Heft.*
I. Integral-Rechnung,
II. Grenz-Integralien,
III. Einteilung der Differenzial-Functionen,
IV. Die vorzüglichsten Integral-Methoden
(ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Jandera přešel k výkladu základů integrálního počtu. Hlavní pozornost zaměřil na výpočet určitých integrálů konkrétních funkcí. Zpracoval 893. až 920. paragraf podle druhého svazku Kulikovy učebnice [Ku2]. Poznamenal si, že látku začal přednášet 21. května 1851.

12. *1851. Zwölftes Heft. Nach H. Kuliks Höherer Analysis II^{ter} Band.*
I. Von Kegelschnitten
(ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera popsal základní vlastnosti křivek druhého řádu a pak přešel ke kuželosečkám (definice, rovnice, vlastnosti, transformace a řezy kuželem). Zpracoval 1079. až 1116. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2].

Poznamenejme, že v Janderově systému následoval třináctý sešit věnovaný kuželosečkám a dalším rovinným křivkám, který byl při svazování rukopisu chybně zařazen do konvolutu DH V 55 (viz dále).

13. *1851. Vierzehntes Heft nach Hrrn. Kuliks Höherer Analysis II. Band.*
I. Fortsetzung: Quadratur krummen Linien,
II. Cubatur krummen Linien
(ii+14 stran, strany ii, 13 až 14 jsou prázdné)

Jandera se zaměřil na výklad výpočtu obsahů některých rovinných útvarů a objemů některých těles. Zpracoval 1258. paragraf Kulikovy učebnice [Ku2]. Současně se též opíral o druhý svazek Fischerovy učebnice *Grundriß der gesammten reinen höhern Mathematik ...* [Fi1] (a to o paragrafy 577 až 594).

Jandera nepřejímal bezmyšlenkovitě Kulikův text. Podle svých zkušeností na některých místech obměnil definice, učinil přídavek ve formě příkladu nebo se i výrazněji odchýlil od Kulikova textu.

Ke třinácti základním výkladovým sešitům Jandera připojil ještě tři sešity doplňků.

14. *1851. Zusatze zum Herrn Kuliks Analysis. Erstes Heft*
(ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)
15. *1851. Zusatze zum Herrn Kuliks Analysis. Zweytes Heft*
(ii+22 stran, strana ii je prázdná)

16. *1851. Zusatze zum Herrn Kuliks Analysis. Drittes Heft*
(ii+10 stran, strany ii, 6 až 10 jsou prázdné)

Zaplnil je náměty k výuce výše uvedených partií matematiky. V prvním doplňku se kromě Kulikovy učebnice [Ku2] opíral o Vydrovu latinsky psanou učebnici *Elementa calculi differentialis et integralis* [Vy1] a o druhý díl již dříve zmíněné Fischerovy učebnice [Fi1]. Ve druhém doplňku vycházel jen z Vydrovy učebnice. Třetí z doplňků je sice nadepsán letopočtem 1851, ale vznikl patrně o něco později, neboť se v něm Jandera odvolává na inspiraci z učebnice F. W. Hesselbartha *Sammlung von Beispielen und Aufgaben aus der Differential- und Integral-Rechnung mit Verwandlung der Functionen* [Hh].

Z výše uvedeného přehledu obsahu tohoto rukopisu je zřejmé, že Jandera v roce 1850, tj. když mu bylo 74 let, zcela zásadně přepracoval a změnil svoji téměř padesát let zaběhnutou a osvědčenou výuku základů matematiky. Přednášky v akademickém roce 1850/1851 plně přizpůsobil potřebám studentů, kteří zahajovali svá univerzitní studia a přitom se od prvních dnů orientovali na studium matematiky a přírodních věd. Oproti předchozím letům, kdy učil stovky filozofů bez zájmu o matematiku, bez dobrého matematického vzdělání a bez matematického talentu a mohl jim tak přednášet jen poměrně triviální základy, začal vyučovat náročnější partie matematiky pro budoucí středoškolské profesory matematiky. Vyučovanou látku si pečlivě promýšlel, systematicky vybíral a uspořádával podle kvalitních rozsáhlých nových i osvědčených učebnic. Připojoval hodně názorných avšak netriviálních početních příkladů. Je zřejmé, že byl matematicky na výši a i přes poměrně vysoký věk, kdy i dnes většina učitelů odchází na zasloužený odpočinek, byl schopen diametrálně změnit styl, obsah i náročnost výuky a jít tzv. s dobou.

Některé části rukopisu jsou vzorně napsané, jiné obsahují škrty, opravy a patrně i dodatečně zapsané poznámky. Je zajímavé, že v německém, kurrentem psaném textu jsou latinkou zapsané „nové“ termíny. Výklad doprovází nejen ilustrační příklady, ale i nevelké názorné obrázky. Na každé straně rukopisu je v záhlaví uveden rok 1851 a číslo sešitu (římská cifra), což usnadňuje orientaci v celém konvolutu. Na závěr některých sešitů je uvedeno, kdy sešit dokončil (např. 1851 X. byl dokončen 21. 5. 1851, viz str. 20), resp. jaký sešit bude navazovat. Oproti starším rukopisům je text zapsán výrazným černým inkoustem a poměrně velkým písmem, což mohlo být způsobeno Janderovým slábnoucím zrakem. Při dodatečné vazbě byly některé strany špatně oříznuty, čímž došlo k znehodnocení horní části textu (špatně čitelné první řádky).

Dvanáctý konvolut

- *Vorlesungen über Mathematik in den Studienjahren 1851/1852 und 1852/1853 mit Zusätzen* (Rybův pracovní název)
Jandera, Von Kettenbrüchen (na hřbetu je chybný nápis)
(Sgn. DH V 53, 272 stran, pevná vazba, 28 × 23 cm)

Jedná se o druhý konvolut, který ukazuje proměnu Janderovy výuky po velké reformě školského systému v Rakouské monarchii. Jandera jej sepisoval v čase, kdy mu bylo již 75 let. Přesto se snažil inovovat svoji výuku a zaujmout své posluchače, které matematika zajímala, a chtěli se jí odborně věnovat.

Konvolut se skládá z třinácti částí a rozhodně není věnován pouze řetězovým zlomkům, jak uvádí nápis na jeho hřbetu. Jedná se o soubor menších sešitů, které pokrývají rozsáhlou a náročnou tematiku vyučovanou v rámci Janderových přednášek v prvním ročníku pro kandidáty učitelství matematiky.

1. *1852. Erstes Heft.*
   I. Von Kettenbrüchen,
   II. Combinationslehre, Unbestimmte Analytik ...
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jedná se o základní pojednání o řetězových zlomcích, které Jandera s oblibou přednášel. Pro lepší pochopení tématu uvedl řadu vzorově řešených příkladů. Dnes se tato partie již téměř nevyučuje, což je škoda, neboť pěkně propojuje aritmetiku, algebru a analýzu.

2. *1852. Zweites Heft.*
   I. Combinationslehre,
   II. Unbestimmte Analytik,
   III. Binomial- und Polynomial-Satz
   (ii+22 stran, strany ii a 22 jsou prázdné)

Jandera nejprve pojednal o základech kombinatoriky a kombinačních číslech, pak se věnoval binomické větě (znění, důkaz, použití pro dvojčleny) a následně jejímu zobecnění pro mnohočleny. I toto téma patřilo mezi jeho oblíbené, opakovaně se snažil látku inovovat a důkaz formulovat co nejsrozumitelněji.

3. *1852. Drittes Heft.*
   I. Binomial- und Polynomialsatze (*Fortsetzung*),
   II. Gleichungen des 1te *Grades, Gleichungen des* 2te *Grades, Gleichungen des* 3te *Grades*
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera dokončil výklad aplikací binomické věty a přešel k výkladu řešení lineárních, kvadratických a kubických rovnic. Vysvětlil metody hledání kořene, odvodil vzorce a vztahy mezi koeficienty a kořeny. Běžně připouštěl komplexní kořeny, koeficienty v rovnicích však byla vždy reálná čísla.

4. *1852. Viertes Heft.*
   I. Cubische Gleichungen (*Fortsetzung*),
   II. Biquadratische Gleichungen,
   III. Bloss angezeigt sind: Arithm. Geometr. Reihen,
   IV. Interpollationen der Reihen,
   V. Algebraische Analysis, Unbestimmte Coefficienten,
   VI. Sphärische Trigonometrie
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera završil výklad o řešení kubických rovnic a pak se věnoval bikvadratickým rovnicím, aritmetickým a geometrickým posloupnostem a základům sférické trigonometrie. Opíral se o již dříve zmíněný první díl Kulikovy učebnice matematické analýzy [Ku2] a o své starší učební přípravy neboli *Memorialhefte*. V sešitě se objevuje datum 17. duben 1852, což by mohlo znamenat, že uvedenou látku přednášel na počátku letního semestru 1851/1852.

5. *1852. Zweytes Semester. Fünftes Heft.*
   I. Fortsetzung. Sphaerische Trigonometrie
   (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)
6. *1852. Zweytes Semester. Sechstes Heft.*
   I. Fortsetzung. Sphaerische Trigonometrie
   (ii+20 stran, strany ii, 19 až 20 jsou prázdné)

Ve dvou sešitech Jandera pokračoval v sepisování základů sférické trigonometrie. Zaměřil se zejména na objasnění řešení vzorových příkladů.

7. *1852. Zweytes Semester. Siebentes Heft.*
   I. Differential-Rechnung,
   II. Integral-Rechnung
   (ii+20 stran, strany ii, 18 až 20 jsou prázdné)

Sedmý sešit je nedokončeným úvodem do matematické analýzy (derivace elementárních funkcí, maxima a minima funkcí a integrace elementárních funkcí). Jandera se při jeho přípravě opíral o první díl Kulikovy učebnice matematické analýzy [Ku2] a odkazoval se na své přípravy ze školního roku 1850/1851.

Texty z předchozích příprav, s nimiž byl spokojen, převzal, jiné opravil, doplnil o nové příklady nebo je rozšířil v teoretické i početní části.

8. *Lübsens Ebene und Sphaerische Trigonometrie. 1852. Anmerkungen*
   (ii+14 stran, strany ii, 12 až 14 jsou prázdné)

Obsahuje různě souvislé i nesouvislé poznámky a odkazy na učebnici Heinricha Borcherta Lübsena *Ausführliches Lehrbuch der ebenen und sphärischen Trigonometrie. Zum Selbstunterricht mit Rücksicht auf die Zwecke des praktischen Lebens* [Lu], jejíž výtisk měl Jandera ve své knihovně pod signaturou EJ II 9. Vybral si ji patrně proto, že se jednalo o komplexní učebnici rovinné a sférické trigonometrie (105 stran), která byla určena pro samostatné studium, obsahovala řadu praktických příkladů z běžného života a mnoho obrázků umístěných přímo v textu.[21]

[21] Heinrich Borchert Lübsen (1801–1864), německý matematik a pedagog, autor známých matematických učebnic, působil po vojenské službě nejprve jako soukromý učitel prince Konstantina Friedricha Petra von Oldenburg (1812–1881), pak studoval v Göttingenu u Gausse. Jeho učebnice zahrnovaly aritmetiku, algebru, analytickou geometrii, elementární geometrii, rovinnou a sférickou trigonometrii a základy infinitezimálního počtu. Byly koncipovány pro samostatné studium a praktické aplikace. V německy mluvících zemích byly užívány i dlouho po autorově smrti.

Těchto prvních osm částí Jandera sepsal ve školním roce 1851/1852. Pokrývají jeho přednášky v zimním i letním semestru a ilustrují proměnu obsahu i náročnost výkladu.

9. *Die mathematische Zeichensprache in ihrer organischen Entwicklung vom Herrn Franz Moth 1850*
   (6 stran, strany 4 až 6 jsou prázdné)

Jedná se o krátkou poznámku o historii matematické symboliky, kterou Jandera sepsal na základě výzkumů Franze Xavera Motha,[22] který byl Janderovým žákem a krátce v Praze suploval přednášky z vyšší matematiky. Po odchodu z Prahy působil jako středoškolský profesor matematiky a fyziky na středních školách v Dolním Rakousku. Od roku 1849 až do roku 1879 byl profesorem elementární matematiky ve Vídni. Byl tak říkajíc Janderovým vídeňským kolegou. Mezi jeho žáky patřil například František Josef Studnička (1836–1903), první profesor matematiky na pražské technice a později na pražské univerzitě, který vyučoval soustavně v českém jazyce. Není jasné, zda tato část patřila do Janderova kompletu textů příprav na výuku ve školním roce 1850/1851 nebo 1851/1852. Spíše se jednalo o samostatnou část, neboť nemá v záhlaví uveden ani rok 1851 a ani rok 1852, je zapsaná na papíru jiné kvality a nepatrně odlišných rozměrů, a to velmi drobným a úhledným písmem, které neodpovídá Janderovu písmu z počátku padesátých let. Není jasné, zda text nevznikl až po oficiálním vydání Mothovy práce [Mf] a rok 1850 je na titulní straně chybný.

10. *1853. Erstes Semester. I^{tes} Heft.*
    I. Auflösung höhere Gleichungen,
    II. Combinationslehre
    (ii+22stran, strany ii a 22 jsou prázdné)

Jandera v ní zpracoval téma řešení tzv. vyšších algebraických rovnic (druhého až čtvrtého stupně) a teorii řetězových zlomků. Ve druhé partii o základech kombinatoriky se odvolával na materiály z předešlého školního roku. Mezi strany ii a 1 je vlepen lístek, na němž Jandera opsal německy psané vyhlášky z 20. května 1852, resp. ze 7. ledna 1853, na nichž ohlašoval svá „čtení“ pro zimní semestr 1852/1853 a letní semestr 1852/1853.

11. *1853. II^{tes} Heft. Erstes Semester.*
    I. Binomial- und Polynomialsatz,
    II. Logarithmen
    (ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera se věnoval své oblíbené tematice – kombinační čísla, práce s mocninami, problematika binomické věty, její důkaz pro dvojčlen a následné zobecnění pro mnohočleny. Dále se zabýval logaritmy (definice, aritmetické operace, výpočet logaritmů s využitím tabulek apod.). Uvedl řadu početně náročnějších příkladů.

[22] Viz Mothova práce *Die mathematische Zeichensprache in ihrer organischen Entwicklung* [Mf] o vzniku a vývoji základní matematické symboliky.

12. *Erstes Semester. III^{tes} Heft.*
    I. Arithmetische Reihen höherer Ordnung,
    II. Figurirte Zahlen,
    III. Geometrische Reihen
    (ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Jandera zpracoval problematiku aritmetických posloupností (definice, vlastnosti, součet prvních n-členů, příklady), figurálních čísel (trojúhelníková, čtvercová, pyramidální, souvislost s posloupnostmi, vyjádření n-tého figurálního čísla daného typu), aritmetických posloupností vyšších řádů a geometrických posloupností (definice, vlastnost, součet n prvních členů, konvergence geometrické řady). Na závěr tohoto sešitu poznamenal: *Ende des ersten Semesters. D. L. A. G.!!!* neboli *Konec prvního semestru. Deo Laus Atque Gloria!!!* či *Deo Laus Et Gloria!!!*, tj. *Bohu chvála a sláva!!!* Premonstrátští kněží – učitelé ctili tradici uzavírat písemnosti zbožným zvoláním v latině. Často připojovali ke svým zápisům, zprávám či hodnocením latinské zkratky. Výše uvedená zkratka vyjadřuje vděčnost Bohu za zvládnuté období (výuka v zimním semestru), řádovou tradici, určitý slavnostní a zbožný tón.

Za touto částí měly následovat IV. až XI. sešit (výuka v letním semestru 1852/1853), které však byly omylem odděleny a svázány v konvolutu se signaturou DH V 36 (viz dále), čímž se narušila souvislost a smysluplnost Janderovy přípravy.

13. *1853. Zusatze. Erstes Heft*
    (ii+14 stran, strany ii, 13 až 14 jsou prázdné)

Tato část obsahuje drobné dodatky k předchozím částem výkladu [např. kubické rovnice (Cardanův vzorec, kořeny), klasifikace funkcí (algebraické, transcendentní, logaritmické, exponenciální, trigonometrické), základy diferenciálního počtu (maxima a minima), kuželosečky a jejich analytické vyjádření].

Těchto pět částí konvolutu mapuje Janderovu výuku v zimním semestru roku 1852/1853. Je patrné, že se Jandera stále pečlivě připravoval na výuku a zařazoval nová témata (např. figurální čísla) a uváděl nové motivace opírající se o historii matematiky. Text zapsal kvalitním černým inkoustem, velkým výrazným písmem, které bylo stále dobře čitelné. Některé partie jsou zapsány téměř krasopisně, jiné obsahují větší či menší škrty, opravy i pozdější vpisky. Drobné názorné obrázky jsou vloženy přímo do textu. Jandera i v tomto čase, kdy měl jen přednášku, propojoval (jak bylo tehdy zvykem) přednášky a cvičení. Jeho texty proto obsahují jednoduché motivační příklady, teoretický výklad (definice – věta – důkaz) a příklady na procvičení vyložené látky (od jednoduchých až po početně náročné, které by dnes bez použití výpočetní techniky činily žákům značné problémy).

Při vazbě došlo k nevhodnému ořezání záhlaví. Některé texty byly chybně zařazeny do jiného konvolutu i přesto, že Jandera velmi pečlivě označoval počátek a konec jednotlivých sešitů, uvedl i jaká látka má následovat. Navíc v záhlaví každé strany uvedl rok a číslo sešitu (římská cifra). Tato označení, jednoznačně přehledná a srozumitelná, ukazují Janderovu systematičnost a pořádkumilovnost. Umožňovalo mu to se k jednotlivým sešitům opakovaně vracet, látku vylepšovat, doplňovat, rozšiřovat nebo zkracovat.

Třináctý konvolut

- *Vorlesungen über Mathematik in Sommersemester 1853* (Rybův pracovní název)
  (Sgn. DH V 36, 182 stran, pevná vazba, 22 × 18 cm)

Jedná se o třetí konvolut, který ukazuje proměnu Janderovy výuky po roce 1850. Obsahuje texty přednášek, které Jandera proslovil v letním semestru 1852/1853. Je z něj zřejmé, že Jandera mírně měnil uspořádání přednášené látky tak, aby podle svého názoru a zkušeností umožnil studentům maximální porozumění látce.

Konvolut se skládá z osmi částí, které bezprostředně navazují na poslední části předchozího konvolutu č. 12.

1. *1853. IV^{tes} Heft. Differenzial-Rechnung*
   (ii+22 stran, strana 22 je prázdná)

2. *1853. V^{tes} Heft. Fortsetzung*
   (ii+22 stran, strany 21 až 22 jsou prázdné)

Obě tyto části představují Janderův výklad úvodu do diferenciálního počtu funkcí jedné reálné proměnné doplněný řadou názorných příkladů.

3. *1853. VI^{tes} Heft. Bemerkung zum Taylorischen Lehrsatz. De Maximis et Minimis. Integral-Rechnung*
   (ii+22 stran, strany 21 až 22 jsou prázdné)

Třetí část obsahuje standardní Janderův výklad Taylorova rozvoje funkcí, výpočet extrémů funkcí a úvod do integrálního počtu.

4. *1853. VII^{tes} Heft. Fortsetzung*
   (ii+22 stran, strany 21 až 22 jsou prázdné)

Tato část je dokončením Janderova výkladu integrace více méně elementárních funkcí (zejména logaritmické a exponenciální) a úvodem do křivkových integrálů. Následuje partie o křivých čarách (křivé čáry, křivky druhého řádu, kuželosečky – kružnice, elipsa, parabola a hyperbola).

5. *1853. VIII^{tes} Heft. Fortsetzung. Sphaerische Trigonometrie*
   (ii+22 stran, strany 21 až 22 jsou prázdné)

Jandera dokončuje elementární charakteristiku křivých čar [tečny a normály kuželoseček, asymptoty hyperboly, vyjádření kuželoseček a křivek v polárních souřadnicích, speciální křivky (cissoida, konchoida, spirála, kvadratrix, cycloida, logaritmická křivka), oskulační kružnice, evoluta, evolventa, rektifikace křivých čar, kvadratura a kubatura]. V závěru textu přechází k základům sférické trigonometrie.

6. *1853. IX^{tes} Heft. Fortsetzung*
   (ii+22 stran, strana 22 je prázdná)
7. *1853. X^{tes} Heft. Fortsetzung zum Sphaerischen Trigonometrie*
   (ii+22 stran, strana 22 je prázdná)
8. *1853. XI^{tes} Heft. Schluss*
   (ii+12 stran, strany 10 až 12 jsou prázdné, mezi 10. a 11. stranou je několik vyříznutých listů)

Šestý, sedmý a osmý sešit je věnován základům sférické trigonometrie, které jsou nezbytné pro studium astronomie. Z poznámky uvedené v části označené (*X^{tes} Heft*, str. 7) je patrné, že se skutečně jedná o Janderovy přípravy na přednášky v letním semestru 1852/1853: *Damit schloss ich den Vortrag des II Semester 1853 am 30. Julij* (Tímto jsem uzavřel přednášku druhého semestru 1853 dne 30. července).

Závěr části *X^{tes} Heft* a celá část *XI^{tes} Heft* vznikly patrně až po ukončení přednášek jako tzv. *Kurze Uibersicht der sphaerischen Trigonometrie*, tj. stručný přehled sférické trigonometrie, a byly možná inspirovány zásadní Janderovou úvahou

... wie künftig die Sphaerische Trigonometrie am zweckmäßigsten vorzutragen wäre (jak by se měla sférická trigonometrie napříště nejlépe přednášet).

Je fascinující, jak se sedmasedmdesátiletý profesor trápil ideálním uspořádáním svých přednášek pro studenty – budoucí učitele matematiky. Stále měl pocit, že je co promýšlet a vylepšovat, stále měl chuť a intelektuální sílu tak činit.

Přípravy přednášek psal Jandera německy, výrazným černým inkoustem, více či méně dobře čitelným velkým písmem (kurrent). Každý sešit měl původně 24 stran. Text obsahuje řadu škrtů, vpisků a oprav i přepisů, které vznikly pravděpodobně při rychlé přípravě. Jandera rozvrhl vykládanou látku do základních celků ve standardním matematickém tvaru – definice – věta – důkaz – ilustrační příklad. Nezapomínal ani na motivaci elementárního i náročnějšího výkladu. Ten, pokud to bylo možné a účelné, doplnil nevelkými nepříliš pěknými náčrtky, vzorově řešenými příklady, soupisy vzorců a různými tabulkami. Záhlaví každé strany uprostřed označil římskou číslicí a rokem 1853 jako označení sešitu a školního roku a po straně číslem strany v rámci sešitu. Text je dobře strukturován díky hlavním nadpisům a dílčím nadpisům, označením definic, vět a důkazů. V textu se objevují odkazy na předchozí sešity, resp. sešity z předchozího semestru či školního roku. Na několika málo místech lze najít

i odkazy na druhý díl Fischerovy učebnice *Grundriß der gesammten reinen höhern Mathematik …* [Fi1].[23]

Z dochovaného textu je jasné, že se Jandera k jednotlivým sešitům vracel a patrně si po přednášce do nich připisoval poznámky a drobné opravy.

V konvolutu je volně vložen text tvořený třemi dvojlisty a jedním listem (23×40 cm). První část (jeden dvojlist a jeden list, strany 4 až 6 jsou prázdné) obsahuje jeden netriviální, pečlivě vyřešený příklad z rovinné trigonometrie (str. 1 a 2) a doprovodný nečíslovaný obrázek (str. 3). Druhá část (jeden dvojlist) obsahuje rovněž jeden netriviální, pečlivě vyřešený příklad z rovinné trigonometrie. Třetí část (jeden dvojlist) je vlastně obálkou, na jejíž čtvrté straně jsou dva číslované obrázky (Fig. I a Fig. II), které jsou narýsované tužku a popsané perem.

Tato volně vložená část byla patrně sepsána kolem roku 1840 a nebyla součástí výše uvedeného kompletu přednášek ze školního roku 1852/1853. Text příkladů je zapsán Janderovým rukopisem, patří tedy k Janderovým přípravám na výuku.

Do jejich kontextu se však dostal opožděně. Na první straně „obálky“ je uvedena latinská poznámka, která situaci vysvětluje:

Donavit bibliothecae Strahoviensi doctissimus Dominus emeritus professor physicae Ign. Axamit 27/5 1888 [Darováno Strahovské knihovně nejučenějším Panem emeritním profesorem fyziky Ign. Axamitem 27. 5. 1888].

Poznamenejme, že Ignác Axamit byl Janderův žák. V létě roku 1846 získal na Filozofické fakultě pražské univerzity doktorát filozofie a od roku 1846 do roku 1849 zastával na této fakultě místo asistenta matematiky a fyziky. Ve školním roce 1849/1850 se stal profesorem matematiky a fyziky na pražském Staroměstském gymnáziu. Byl tedy po jistý čas Janderovým kolegou na obou školách. Na rozdíl od Jandery byl velkým vlastencem, který své vlastenectví neskrýval.

Čtrnáctý konvolut

- *Vorlesungen über Mathematik in den Studienjahren 1853/1854 und 1854/1855* (Rybův pracovní název)
  (Sgn. DH V 55, 196 stran, pevná vazba, $28,5 \times 23,0$ cm)

Konvolut obsahuje Janderovy texty přednášek a příprav na přednášky, které proslovil v padesátých letech 19. století. Tvoří jej osmnáct různých více či méně na sebe navazujících částí, které lze rozdělit do osmi skupin. První skupinu (šest částí) tvoří zápisy přednášek ve školním roce 1853/1854.

[23] O učebnici i autorovi viz dále.

1. *I^{tes} Heft 1854. Erstes Heft. Erstes Semester.*
   I. Einleitung in die Lehre von Gleichungen,
   II. Gleichungen des ersten Grades mit einer Unbekannten,
   III. Gleichungen des ersten Grades mit mehreren Unbekannten,
   IV. Methode von Bezout,
   V. Vorbereitende Satze für Gleichungen höherer Grade,
   VI. Gleichungen des zweyten Grades
   (ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Text se věnuje řešení elementárních rovnic. Jandera začal obecným úvodem do teorie rovnic, provedl jednoduchou klasifikaci rovnic a přešel k řešení lineárních rovnic a malých soustav lineárních rovnic (metoda porovnávací a dosazovací). Pak stručně pojednal o vyšších algebraických rovnicích a rozkladu polynomů na součin lineárních členů. Následně se zabýval řešením kvadratických rovnic a objasněním vzorce pro výpočet kořenů a vztahem mezi kořeny a koeficienty.

2. *II^{tes} Heft 1854. Zweytes Heft. Erstes Semester.*
   I. Gleichungen des dritten Grades (*reine*),
   II. Gleichungen des dritten Grades (*unreine*),
   III. Cardanische Methode,
   IV. Ohm, Francoers Methode, unreine cubische Gleichungen auszulösen,
   V. Gleichungen des 4tes Grades,
   VI. Progressionen,
   VII. Figurirte Zahlen
   (ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Jandera vyložil řešení rovnic třetího stupně, soustředil se na objasnění a zejména odvození Cardanova vzorce. Jako koeficienty rovnic zásadně užíval reálná čísla, kořeny mohla být i čísla komplexní. Uvedl řadu příkladů od motivačních až po obtížné (po stránce numerické). Pak přešel k posloupnostem a od nich se přirozenou cestou dostal k figurálním číslům. Jejich výklad doplnil názornými obrázky.

3. *III^{tes} Heft. 1854.*
   1854. Drittes Heft. I^{tes} Semester.
   I. Kettenbrücke,
   II. Combinations Lehre,
   III. Binomial- und Polynomial-Satz,
   IV. Logarithmen,
   V. Unbestimmte Analytik
   (ii+12 stran, strany ii, 8 až 12 jsou prázdné)

Jedná se o Janderův standardní výklad o řetězových zlomcích, základech kombinatoriky, binomické větě a aritmetice logaritmů a úvod do diferenciálního počtu. V této části je poměrně stručný teoretický výklad, ovšem bez obtížnějších příkladů.

4. *IV^{tes} Heft 1854.*
   1854. 2tes Semester. Erstes Heft. respective IV^{tes}.
   I. Erklarungen der Differential-Rechnung,
   II. Definition,
   III. Die Lehre von der Differenzirung,
   IV. Bei $\partial V = A\partial x + B\partial y$ ist $\frac{\partial A}{\partial y} = \frac{\partial B}{\partial x}$,
   V. Differentiation der Logarithmen,
   VI. Differentiation der Exponentialgrößen
   (ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Jandera začal přednášet dne 22. dubna 1854. Postupně se zabýval základy diferenciálního počtu (definice derivace, derivace polynomů, iracionálních funkcí, racionálních lomených funkcí s polynomy a iracionálními výrazy). Pak přešel k derivacím logaritmických a exponenciálních funkcí. Uvedl řadu příkladů na procvičení probírané látky.

5. *V^{tes} Heft 1854, 2tes Semester.*
   Zweytes Heft respective für ganzer Jahrgang V^{tes} Heft.
   I. Differentialien goniometrischer Functionen,
   II. Differentialien cyclometrischer Functionen,
   III. Differentialien wenn $\partial x, \partial y, \partial^2 x, \partial^2 y$ etc. veranderlich.,
   IV. Taylorischer Lehrsatz,
   V. Von Maximis und Minimis
   (ii+22 stran, strany ii, 20 až 22 jsou prázdné)

Jandera pokračoval ve výkladu základů diferenciálního počtu. Zaměřil se na derivace goniometrických a cyklometrických funkcí, derivace vyšších řádů, Taylorův rozvoj a extrémy funkcí. Uváděl odkazy na své dřívější zpracování látky ve školním roce 1850/1851.

6. *VI ^{tes} Heft. 1854. 2tes Semester. Drittes Heft.*
   I. Fortsetzung der Lehre von Maximis und Minimis,
   II. Maclaurische Formel
   (ii+22 stran, strany ii, 19 až 22 jsou prázdné)

Šestá část je vrcholem roční výuky. Jandera dokončil výklad o extrémech (logaritmické a exponenciální funkce), a pak se věnoval užití Maclaurinova rozvoje. Uvedl řadu vzorově vyřešených příkladů. Na 12. straně zahájil úvod do základů integrálního počtu (integrování polynomů a racionálních lomených funkcí). Semestrální výklady završil krátkou zmínkou o integraci trigonometrických funkcí a vlastnostech křivek. Odvolával se na své přípravy z let 1850/1851 a 1852/1853, dále na již zmiňovanou Fischerovu učebnici základů matematické analýzy [Fi1] a na známou Burgovu učebnici *Ausführliches Lehrbuch der höhern Mathematik ...* [Bg].[24]

[24] Adam von Burg (1797–1882), rakouský matematik a profesor na vídeňské polytechnice, sepsal rozsáhlou třídílnou učebnici matematiky [Bg], která pokrývá základy matematické ana-

Z výše uvedeného je patrné, že se jedná o typické Janderovy přípravy na výuku v jednom akademickém roce. Obsah vyučované látky se oproti předchozím letům prakticky nezměnil, k nepatrným změnám došlo jen v uspořádání látky a v zařazení nových příkladů.

Druhá skupina (čtyři části) vznikla ve školním roce 1854/1855. Jedná se o nejmladší kompletně dochovaný Janderův rukopis s matematickou tematikou obsahující přípravu na výuku.

7. *I^{tes} Semester. 1855. Erstes Heft.*
   I. Uiber Theilbarkeit der Zahlen,
   II. Anwendung v. geom. Proportionen auf prakt. Rechnung
   (ii+28 stran, strany ii, 27 až 28 jsou prázdné)

Na titulním listu je napsáno úvodní slovo v německém a latinském jazyce. Jandera nejprve pojednal o historii zápisu čísel (číselné soustavy a notace), odvolával se na nejrůznější historické prameny a historická díla německých historiků starověku. Pak se zaměřil na výklad zápisu čísla v různých poziční soustavách, hlavní pozornost věnoval desítkové poziční soustavě. V závěru tohoto sešitu objasnil základní vlastnosti aritmetické a zejména geometrické posloupnosti.

8. *I^{tes} Semester. 1855. Zweytes Heft.*
   I. Anwendung der Lehre von geometr. Proportionen ...,
   II. Reihen höherer Ordnungen
   (ii+20 stran, strany ii, 18 až 20 jsou prázdné)

Jandera dokončil výklad o geometrické posloupnosti a zaměřil se na její aplikace ve finanční aritmetice. Pak přednášel o základech kombinatoriky, řetězových zlomcích, binomické větě a logaritmech podle materiálů, které si připravil ve školních letech 1851/1852, 1852/1853 a 1853/1854. Jednu z poznámek o rozvržení výuky posloupností připojil patrně až 24. února 1855.

9. *II^{tes} Semester. 1855. Drittes Heft.*
   I. Differential-Rechnung, Algebraische Functionen,
   II. Differential-Rechnung, Transcend. Functionen, A. Logarithmen, B. Exponentialgrößen, C. Trigonometrische Funct.,
   III. Differentialien von Logarithmen goniometr. Funct.,
   IV. Differentialien von Arcus goniometr. Funct.,
   V. Differentialien, wenn $d\,x$, $d^2\,x$ etc. veranderlich,
   VI. Taylorischer Lehrsatz
   (ii+30 stran, strany ii, 29 až 30 jsou prázdné)

---

lýzy (nauka o funkcích, vyšší rovnice, řady, analytická geometrie roviny a prostoru, aplikace algebry v geometrii, diferenciální a integrální počet, úvod do variačního počtu). Byla koncipována pro studenty, kteří měli dobré základy elementární matematiky. Neopomíjela ani praktické aplikace matematiky ve fyzice, geodézii, stavitelství, strojnictví apod. Byla považována za klasickou učebnici vyšší matematiky, měla značný vliv zejména na výuku matematiky na technicky zaměřených školách v Rakouské monarchii.

Tato část je věnována úvodu do základů diferenciálního počtu. Jandera uvedl velmi stručnou teorii, vše vyložil přes diference. Důraz kladl na početní stránku věci, tj. výpočet derivací konkrétních funkcí (včetně derivací vyšších řádů), proto uváděl hodně rozmanitých příkladů.

10. *1855. II. Semester. IV.^{tes} Heft*
(bez názvu, ii+12 stran, strany ii, 10 až 12 jsou prázdné)

Jandera nejprve dokončil výklad Taylorova rozvoje, pak se zaměřil na extrémy funkcí a na závěr uvedl pár poznámek o speciálních křivkách, rektifikaci, kvadratuře a kubatuře. Poslední přednášku proslovil 27. července 1855.

Jedná se o typické Janderovy přípravy na výuku ve školním roce 1854/1855. Opět můžeme pozorovat mírné přeuspořádání vyučované látky, přidávání zajímavých příkladů a historických témat. Poměrně často se odvolával na své přípravy z roku 1850/1851 a látku již detailně nerozpracovával.

Výše uvedených deset částí Jandera vytvořil na základě své letité pedagogické zkušenosti. Je však patrné, že se neustále věnoval pečlivé přípravě a jednotlivé přednášky dopodrobna stále promýšlel, což v jeho věku bylo a je obdivuhodné. Výuka, jak se zdá, byla jeho celoživotním posláním, láskou a středobodem života.

11. *Von Auflösung gebrochener Functionen in Reihen nach Mayer Hirschs Integral-Formeln, Vorrede Seite 3.*
(ii+10 stran, strany 7 až 10 jsou prázdné)

Třetí částí konvolutu je tento jedenáctý sešit. Je krátkým doplňkem k výše uvedenému Maclaurinovu rozvoji funkcí. Jandera svoji výuku obohatil o rozvoj funkcí v řady s využitím integrálních vzorců. Opíral se o tabulky *Integraltafeln, oder Sammlung von Integralformeln* [Hm], které sepsal Meier Hirsch (1765/1770 až 1851), německý matematik a soukromý učitel matematiky v Berlíně, který se pokoušel vyřešit problém nalezení obecné algebraické metody řešení rovnic libovolného stupně s jednou neznámou, ale neuspěl (a jak dnes víme, ani nemohl). Bez zajímavosti není, že byl učitelem bratrů Humboldtů. Poznamenejme, že výše uvedené Hirschovy tabulky byly v Janderově osobní knihovně pod signaturou AG IV 38.

Čtvrtá skupina textů tohoto konvolutu je tvořena třemi částmi:

12. *Neue Hefte. Nr. I. Memoriale I. Heft. Zum Lehrbuche des H. Kulik über höhere Analysis*
(ii+26 stran, strana ii je prázdná)
13. *Neue Hefte. Nr. II. Früchte des Lesens und eigenen Nachdenkens*
(ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)
14. *Neue Hefte. Nr. III. Memoriale 2tes Heft*
(ii+22 stran, strany ii a 22 jsou prázdné)

Jedná se o Janderovy nejrůznější poznámky k výuce rozmanitých témat (řetězové zlomky, binomická věta, kombinatorika, logaritmy, úvod do diferenciálního počtu, speciální křivky, algebraické rovnice, posloupnosti, sférická trigonometrie, extrémy funkcí, výpočet integrálů, historie zápisu čísel, Taylorův rozvoj apod.). Některá témata (např. binomická věta, speciální křivky, řešení rovnic) se opakují. Patrně představují Janderovy neuspořádané náměty k výuce, které sepsal na konci života (možná rok 1855/1856 či 1856/1857). Odkazoval se na své dřívější sešity z let 1850 až 1853. Náměty na vylepšení výuky ho snad napadaly při opakovaném studiu již dříve zmíněné Kulikovy učebnice *Lehrbuch der höheren Analysis* [Ku2].

Tyto tři části jsou napsány velmi nepřehledně (zhuštěné písmo, chybějící strukturování textu, hodně škrtů) a jsou pro zhoršenou kvalitu písma obtížně čitelné. K čitelnosti nepřispívá ani to, že jsou značně špinavé a poškozené. Jandera v tomto případě psal na nepříliš kvalitní papír a „zub času" se projevil. Výrazný inkoust se navíc propil na druhé strany, což ztěžuje již tak špatnou čitelnost. Oprávněně lze předpokládat, že se jedná o jedny z posledních Janderových matematických rukopisů.

Pátá skupina textů je tvořena dvěma částmi svázanými v opačném pořadí:

15. *Differenzial-Rechnung nach Herrn Adam Bittner*
(ii+18 stran, strany 8, 15 až 18 jsou prázdné)
16. *Neue Hefte. Nr. IV. Differential-Rechnung nach Hrn. Bittner*
(ii+10 stran, strany 6 až 10 jsou prázdné)

Jedná se o nepříliš rozsáhlé poznámky, které si Jandera vytvořil k výuce diferenciálního počtu na základě studia Bittnerovy učebnice *Abhandlung über die Differenzialrechnung ...* [Bi]. Její výtisk měl ve své soukromé knihovně pod signaturou AG VII 49. Připomeňme, že Adam Bittner v letech 1802 až 1844 vyučoval na pražské univerzitě tzv. praktickou matematiku. Působil jako profesor matematiky též na pražské polytechnice a jako astronom spravoval pražskou hvězdárnu v Klementinu. Byl Janderovým blízkým kolegou jak na univerzitě, tak v *Královské české společnosti nauk*. V roce 1818 se účastnil Janderova a Davidova projektu stanovení zeměpisných souřadnic Hořic.

V první části Jandera sepsal poznámky k výuce diferenciálního počtu, rozpracoval Bittnerovy paragrafy 2 až 9, ve druhé části pak paragrafy 1 až 4. Janderovo písmo je opět na hranici čitelnosti, zdá se, že i tato část byla sepsána v době, kdy již Janderovi docházely fyzické síly. Mentálně však byl stále na úrovni a snažil se neustále přidávat zajímavé partie do své výuky.

17. *1851. Dreyzehntes Heft nach Hrn. Kuliks Höhere Analysis II^{ten} Band.*
I. Allgemeine Gleichung für Kegelschnitte,
II. Tangenten, etc. Krummer Linien,
III. Vom Krümmungskreise und Evoluten,
IV. Rectification krummer Linien,
V. Quadratur krummer Linien
(ii+22 stran, strany ii, 21 až 22 jsou prázdné)

Předposlední text tohoto konvolutu obsahuje výklad o kuželosečkách a rovinných křivkách, který Jandera vytvořil roku 1851 podle již dříve zmíněné Kulikovy učebnice *Lehrbuch der höheren Analysis* [Ku2] (zpracoval Kulikovy paragrafy 1120 až 1256). Do tohoto konvolutu byl tento text zařazen omylem během svazování Janderových rukopisů ve Strahovském klášteře. Správně měl být zařazen na konec konvolutu se signaturou DH V 54 (viz náš popis jedenáctého konvolutu).

18. *Gemischte Satze* (ii+16 stran, strany ii, 14 až 16 jsou prázdné)

Poslední text tohoto konvolutu obsahuje rozmanité věty a jejich důkazy, které se týkají rovinné geometrie. Výklad je doplněn celou řadou malých názorných obrázků. Podle Janderova označení tento text patřil za text o binomické větě v konvolutu se signaturou DH V 45 (viz náš popis třetího konvolutu). Několik evidentně prázdných listů v závěru tohoto sešitu je vyříznuto, nakonec je přivázán list (dvě strany) k výuce kružnice a jejích vlastností.

Části vztahující se k roku 1850/1851 a 1854/1855 jsou zapsány tradičním způsobem, tj. velkým, dobře čitelným písmem. Některé jsou téměř krasopisné, jiné obsahují větší či menší opravy a škrty. Mají pečlivě nadepsaná záhlaví každé strany (rok a číslo sešitu), jasně strukturovaný a přehledný text. Na vhodných místech mají drobné názorné obrázky.

Sešity nadepsané *Neue Hefte ...* ukazují Janderovu snahu připravovat se neustále na výuku, avšak současně dokumentují jeho boj se stářím doprovázeným úbytkem fyzických sil. Již se nejedná o klasické souborné přípravy, ale spíše torza příprav s odkazy na starší verze příprav s připojenými novými příklady nebo vylepšenými důkazy. Zápisy již postrádají klasický konzistentní výklad. I tyto sešity však dokládají Janderovu pracovitost, soustavnost, smysl pro pořádek a systematičnost.

Z výše uvedených příprav, které Jandera sepsal v padesátých letech, je zřejmé, že se k starším textům pravidelně vracel, odkazoval se na ně, poznamenával si, co vynechal při výkladu v jednotlivých letech, resp. co přidával nebo nově zpracoval. Do posledních dnů sledoval literaturu a pečlivě se na výuku připravoval. Pro budoucí učitele připojoval motivaci výkladu, informace z historie, lehké i obtížnější příklady a aplikace matematiky v běžném životě (zejména svět financí).

Patnáctý konvolut

V předchozím textu jsme naznačili obsah Janderových rukopisných textů, které se vztahovaly k jeho univerzitní výuce matematiky. Podívejme se ještě na tři rukopisy, které jsou v jeho strahovské pozůstalosti, avšak s jeho výukou nemají nic společného.

- *Physik. II. Semester 1847*
  (Sgn. DU III 6, 98 nevázaných listů, $26,4 \times 20,5$ cm)

První rukopis je zápisem přednášek z fyziky, které pořídil Franz Thürfelder, posluchač druhého ročníku filozofie ve školním roce 1846/1847. V krasopisně napsaném rukopise jsou zapsány přednášky o magnetismu, elektřině a optice, po stranách textu jsou nakresleny obrázky a schémata k pokusům či vykládané látce. Není jasné, jak se tento rukopis dostal do Janderova majetku. Patrně si jej vypůjčil od studenta. Na straně 1r je totiž Janderova latinská poznámka *Vidi Jandera* (Viděl/Zkontroloval Jandera). Lze jen spekulovat, zda se Jandera chtěl podívat na výklad fyziky, aby případně upravil své přednášky z matematiky, nebo se chtěl seznámit s nejnovější látkou, kterou přednášel profesor František Adam Petřina, jeho bývalý student a pozdější univerzitní kolega.

Šestnáctý a sedmnáctý konvolut

Tyto dva konvoluty se vztahují k tématu Lambertových pokusů o důkaz *pátého postulátu* Eukleidových *Základů* (též tzv. *postulát o rovnoběžkách*).

Připomeňme, že švýcarský matematik, fyzik a astronom Johann Heinrich Lambert (1728–1777) se proslavil především důkazem, že číslo π je iracionální, studiemi o kuželosečkách, kartografické projekci, dále rozpracováním teorie světla, teorií o závislosti absorpce elektromagnetického záření v závislosti na vlastnostech materiálu a teorií o vzniku vesmíru. Patřil mezi matematiky, kteří se pokoušeli dokázat, resp. vyvrátit platnost pátého postulátu. Při svých bádáních dospěl k tvrzení, že součet úhlů v trojúhelníku roste (ale je stále menší než 180°), pokud velikost plochy trojúhelníku klesá. Dostal se vlastně k základům hyperbolické geometrie. S výsledky svých bádání z let 1765 až 1766 však nebyl spokojen, protože nebyl schopen ani prokázat ani vyvrátit platnost pátého postulátu. Jeho studie zůstala dvacet let v rukopise. Publikoval ji až roku 1786 Carl Friedrich Hindenburg (1741–1808), německý matematik, fyzik a filozof. Vyšla na pokračování pod názvem *Theorie der Parallellinien* [L] v nejstarším německém matematickém časopise *Leipziger Magazin für reine und angewandte Mathematik*, který však vycházel jen v letech 1786 až 1788 a nebyl dobře dostupný.

Poznamenejme, že v 19. století věnovala řada matematiků velkou pozornost základům geometrie, snažila se vytvořit systémy, které nesplňují pátý postulát o rovnoběžkách. Tak postupně vznikly hyperbolická geometrie, eliptická geometrie a absolutní geometrie. K závažným výsledkům dospěli Carl Friedrich Gauss (1777–1855), Nikolaj Ivanovič Lobačevskij (1792–1856), János Bolyai (1802–1860) a později Georg Friedrich Bernhard Riemann (1826–1866).[25]

[25] Lobačevskij poprvé o své hyperbolické geometrie přednášel v roce 1826, výsledky svého bádání publikoval na přelomu roku 1829 a 1830 v časopise univerzity v Kazani. Bolyai objevil svoji verzi hyperbolické geometrie mezi roky 1820 až 1823. Jeho výsledky byly uveřejněny až v roce 1832 jako latinsky psaný dodatek k učebnici matematiky jeho otce. Gauss se problematikou pátého postulátu prokazatelně zabýval již na počátku 19. století, své výsledky však nepublikoval, neboť se obával polemiky. Riemann výsledky svých bádání o eliptické geometrii shrnul ve své práci z roku 1854. Viz např. [Pa].

Také Jandera se živě zajímal o Lambertovy výsledky. V jeho pozůstalosti uložené v knihovně kláštera na Strahově se dochoval zajímavý konvolut k tomuto tématu.

- *Lamberts Theorie der Parallelen* (Rybův pracovní název)
  Jandera. Lamberts Parallelen (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH V 48, 150 stran, pevná vazba, $25,3 \times 20,5$ cm)

Konvolut má sedm částí, které mají různé formáty a jsou napsány různými rukopisy, navíc jsou v konvolutu vevázány dva dopisy.

1. *Nottaten aus Hindenburgs Theorie der Paralle*[le]*n ... 1786*
   (dvě strany textu na přehnutém listu o rozměrech $40,0 \times 24,5$ cm)

Text, který zapsal Jandera, obsahuje jeho poznámky ke studiu Hindenburgovy práce *Noch etwas über die Parallellinien* [Hi2] z roku 1786, kterou Hindenburg sepsal jako přímou reakci na Lambertovu studii [L], a částečně i k jeho práci *Theorie der Parallellinien* [Hi1].

2. *Figuren zu Lamberts Theorie der Parallelen ... 1786*
   (24 stran, $24,5 \times 20,0$ cm)

Text obsahuje Janderou vyhotovené obrázky podle Lambertova článku [L]. Při vazbě konvolutu došlo k jejich zpřeházení, svázány byly ve špatném pořadí.

3. *Auszug aus Lamberts Theorie der Parallelen*
   (4 strany napsané na dvou přehnutých listech o rozměrech $40 \times 24,5$ cm)

Text zapsal Jandera. Poznamenal si výpisky zásadních částí Lambertovy práce [L] a své pokusy o drobné komentáře.

4. *Parallelen*
   (ii+10 stran, $24,5 \times 19,3$ cm, strany 6, 9 až 10 jsou prázdné)

Jedná se o úvod do teorie rovnoběžek. Podle rukopisu ji opět sepsal Jandera. Obsahuje prvních osm paragrafů z úvodu Lambertovy práce [L].

5. *Lamberts Theorie der Parallelen*
   (10 stran napsaných na pěti přehnutých listech o rozměrech $40 \times 24,5$ cm)

Obsahuje Janderovy výtahy z Lambertovy práce [L] (13. až 16. paragraf podrobně, výtahy z nejdůležitějších částí 27. až 88. paragrafu a přehled výsledků z třetí části Lambertova díla). Součástí textu jsou nevelké názorné obrázky. Jandera se pokusil porozumět Lambertovým myšlenkovým postupům a důkazům.

6. *Nachtrag zur Lamberts Theorie der Parallelen*
   (8 stran, $24,5 \times 19,8$ cm, strana 8 je prázdná)

Janderův rukopis obsahuje doslovný přepis 27. až 39. paragrafu Lambertovy práce [L] z výše uvedeného lipského časopisu. Je to vlastně doplněk následující

části. Jandera tento opis pořídil, neboť při svých studiích zjistil, že v jeho opisu Lambertovy práce [L], který vyhotovil na jeho přání jeho žák, tato část chybí.

7. *Aus der Leipziger Magazin für reine und angewandte Mathematik II und III Stück 1786. Theorie der Parallellinien von Joh. Heinrich Lambert ...*
(88 stran, $21,5 \times 17,5$ cm, strany 76, 78, 80 až 82, 84 až 88 jsou prázdné)

Text je doslovným opisem slavné Lambertovy práce [L]. Pořídil jej bývalý Janderův žák z exempláře, který se nacházel ve vídeňské univerzitní knihovně. Jandera opis dodatečně opravoval podle exempláře, který měl prý zapůjčen z lipské univerzitní knihovny. Opisovač vypustil při opisování 27. až 39. paragraf. Není jasné, zda vídeňský exemplář byl vadný nebo opisovač tak nepozorný. Jandera na 38. stranu poznamenal, že výše uvedené paragrafy chybí a že si je přepsal. Poznamenejme, že též uvedl své číslování stran rukopisu (udělal posun o jednu stranu proti původnímu číslování, které pečlivě zapsal jeho žák). Na 83. straně Jandera zanesl své komentáře k několika obtížnějším Lambertovým paragrafům.

Před touto poslední částí jsou vlepeny dva dopisy z roku 1842, které se týkají pořízení opisů Lambertovy práce [L].[26] Není jasné, co přesně Janderu motivovalo ke studiu Lambertovy práce a proč se začal intenzivněji zajímat o problematiku pátého postulátu v čase, kdy mu bylo 66 let. Pozoruhodná však je jeho urputná snaha získat a prostudovat „novinku“, o níž byl v tomto čase zájem nejen v Praze (viz dále).

Dnešnímu čtenáři, který je zvyklý, že důležité časopisy jsou dostupné online a „téměř vše“ je na internetu, může být nepochopitelné, jakou námahu musel Jandera vyvinout, aby získal požadovaný Lambertův článek [L].

V Janderově pozůstalosti se měl nacházet ještě jeden rukopis věnovaný Lambertově práci o rovnoběžkách. Mělo se jednat o sešit se signaturou DF I 6, který Isidor Bohdan Zahradník, knihovník klášterní knihovny na Strahově, označil jako *Theorie rovnoběžek dle Lamberta a jiné přednášky matematické*. Bohumil Ryba v roce 1979 v soupisu rukopisů knihovny kláštera na Strahově uvádí, že rukopis *t. č. se pohřešuje*. Ani v současné době rukopis není k nalezení. V knihovně Strahovského kláštera je od roku 1982 veden jako ztráta.[27]

[26] První nedatovaný dopis sepsal bývalý Janderův žák Bayer, který působil ve Vídni jako vychovatel a studoval v tamní univerzitní knihovně. Spolu s přítelem Grohmannem, rovněž bývalým Janderovým žákem, pořídili požadovaný opis Lambertovy práce [L]. Ke svému psaní Bayer přiložil Grohmannův dopis ze St. Wolfgangu v Solnohradu z roku 1842. Grohmann Janderovi sděloval, že s Bayerovou pomocí pořídil s jistým zpožděním co nejúplnější a nejpřesnější opis Lambertovy práce. Janderu upozorňoval, že nechce za práci žádné peníze, neboť neměl žádné výdaje a rád pro svého milého profesora opis vyhotovil. Psal, že se chystá do Prahy a snad se s ním opět setká.

[27] Viz [Ry3]. O Janderově rukopisu viz str. 12.
Isidor Bohdan Zahradník (1864–1926) byl premonstrátem, v letech 1888 až 1899 působil v duchovní správě v Rochlici u Liberce a následně v Jihlavě. Od roku 1899 do roku 1906 zastával funkci knihovníka Strahovského kláštera. V letech 1906 až 1918 byl inspektorem řádových

Poznamenejme, že problematikou teorie rovnoběžek se od roku 1814 zabýval i Janderův přítel Josef Jenko (1776–1858), který působil ve Vídni. Dne 3. srpna 1846 zaslal Janderovi dopis s informací o svém novém životě (vstoupil ke kartuziánům) a úvahy o teorii rovnoběžek založené na starších pracích.[28]

Také Wilhelm Matzka se v dopise z Tarnova z 12. dubna 1840 Jandery dotazoval na jeho názor na perspektivu zkoumání teorie rovnoběžek. Uváděl, že studoval práce rakouského matematika Josepha Knara (1800–1864), profesora na univerzitě v Grazu, Johanna Friedricha Schultze (1739–1805), profesora na univerzitě v Königsbergu, Leopolda Karla Christiana von Schulz-Strassnitzkiho (1803–1852), geometra, který působil na univerzitě ve Lvově a později na technice ve Vídni, aj.[29] Poznamenejme, že Matzka o problematice rovnoběžek sepsal studii *Ueber ein neues logisches Gesetz und seine Anwendung auf die Begründung der Parallelentheorie* [Mw], kterou uveřejnil roku 1846 v časopisu *Archiv der Mathematik und Physik*. Pokusil se pomocí logických postupů dokázat platnost postulátu o rovnoběžkách. Dopustil se však důkazu kruhem, neboť při dokazování použil tvrzení, která jsou s pátým postulátem ekvivalentní.[30]

Připomeňme, že v českých zemích i v celé Rakouské monarchii zůstaly myšlenky neeukleidovské geometrie nepochopeny, byly odmítány až do druhé poloviny 19. století. V pracích univerzitních i středoškolských profesorů matematiky se objevovaly různé pokusy dokázat postulát o rovnoběžkách až do konce 19. století. Zajímavé studie napsali kromě Matzky i Bernard Bolzano [Bo1], Christian Doppler [Dp] a Jakub Filip Kulik [Ku3]. Někteří této problematice věnovali samostatné práce, jiní na ni poukázali v učebnicích nebo při výuce.[31]

Z výše uvedeného je zřejmé, že teorie rovnoběžek patřila v první polovině 19. století mezi témata, o něž matematická komunita v našich zemích jevila zájem, ale nejnovější výsledky většinou nechápala a přidržovala se starých, již překonaných úvah a postupů.

4. Fyzikální rukopisy v Literárním archivu

Jak již bylo dříve uvedeno, Jandera začal v zimě roku 1803 oficiálně suplovat přednášky za osleplého Stanislava Vydru. Vyučoval v prvním ročníku *čistou matematiku* (5 hodin týdně) a ve druhém ročníku *aplikovanou matematiku*

statků v Hradišťku u Štěchovic, současně zasedal v *Říšské radě* ve Vídni. Za první světové války se aktivně zapojil do domácího odboje. Po vzniku Československa premonstrátský řád opustil a přestoupil na pravoslavnou víru. Nadále se věnoval politickým aktivitám. V letech 1918 až 1920 byl poslancem *Národního shromáždění*, v letech 1918 až 1919 ministrem železnic. Od roku 1921 zastupoval Československo v repatriační komisi ve Vídni. Svoji kariéru zakončil jak ředitel pražské Hypoteční banky. V době své aktivní práce v premonstrátském řádu napsal několik teologických a bibliografických studií.

[28] Viz Jenkův dopis, který je uložen ve fondu [I]. Základní informace o Jenkovi lze najít v [Kř3].

[29] Viz Matzkův dopis, který je uložen ve fondu [I].

[30] Zájemce o rozbor Matzkova díla lze odkázat na knihu [ChŠ], zejména str. 64–65.

[31] O geometrických výsledcích matematiků našich zemí viz např. [Fo]. O přijetí neeukleidovské geometrie na území Rakouska-Uherska viz např. [Mu].

(5 hodin týdně). Přitom aplikovaná matematika vyžadovala i výuku aplikací matematiky ve fyzice.

Od roku 1805 Jandera vyučoval oba předměty již jako řádný profesor. Jak víme z předchozího textu, tento systém výuky byl reformou ze školního roku 1805/1806 odstraněn a Jandera měl následně vyučovat již jen *čistou matematiku* neboli *matematiku* v prvním ročníku (nejprve 8 hodin týdně, později 7 hodin týdně). Až do roku 1808/1809 však zkoušel i *aplikovanou matematiku*, jak dokládají jeho katalogy posluchačů uložené v knihovně Strahovského kláštera. Patrně se jednalo o „doběh“ systému a výuku repetentů.

Jandera se na výuku aplikací matematiky ve fyzice asi pečlivě připravoval, jak dokazuje deset nevelkých rukopisů s fyzikální tematikou, které jsou uloženy ve fondu [I] v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Šest rukopisů má v nadpisu rok 1805, čtyři rukopisy jsou bez datace, ale svou strukturou, obsahem, zpracováním a písmem se podobají rukopisům z roku 1805. Lze tedy bez velké chyby usuzovat, že všech deset rukopisů vzniklo v roce 1805. Jedná se o texty psané německy kurrentem, černým inkoustem, drobným, hustým a úpravným písmem v nevelkých sešitech bez tvrdých desek nebo na nevelkých volně přehnutých složkách. Obsahují více či méně souvislé texty, náčrty, pečlivě provedené obrázky a vzorově řešené příklady.

První rukopis

- *Aerometrie oder Aerostatik, 1805*
  (Inv. č. 2500, 2501, 2502, tři nevelké sešity v měkké papírové obálce, $23,4 \times 19,3$ cm, vloženo několik volných listů)

Více či méně souvislý text je psán černým inkoustem, německy kurrentem, někdy jsou v závorkách uvedeny latinské termíny. Obrázky jsou umístěny na patřičných místech přímo v textu nebo na okrajích stran, nejsou číslovány a není na ně v textu odkazováno. Vzorově řešené příklady jsou též uvedeny na patřičných místech přímo v textu jako jeho základní součást. Jedná se o krátké a výstižné popisy fyzikálních jevů, matematizaci měřitelných jevů, popis měřicích přístrojů a měření.

Konvolut sestává ze tří sešitů.

1. *I. Aerometrie oder Aerostatik, 1805*
   (14 sešitých listů, 2 poslední listy jsou vyříznuté, patrně byly prázdné, dvě vložené složky a jeden vložený list [celkem 9 vložených listů], většina sudých stran sešitu je prázdná nebo obsahuje jen krátké poznámky)

První sešit je rozdělen na úvod a tři základní části (členěné do 18 paragrafů) pojednávající o základech aerostatiky (podstata kapalin a plynů, základní vztahy mezi tlakem, objemem a teplotou plynu v uzavřené nádobě, měřicí přístroje a jejich podstata). Jednotlivé strany nejsou číslovány, na okrajích stran jsou obrázky a krátké poznámky.

Vložené listy mají podobnou strukturu, vyplývá z nich, že Jandera si dělal výpisky či přípravy na výuku aplikované matematiky podle již dříve zmíněného druhého dílu Kästnerovy učebnice [Kr1].

2. *Aerometrie oder Aerostatik II., 1805*
   (11 listů, 5 posledních listů je vyříznuto, patrně byly prázdné, tři vložené listy rozměru $39,2 \times 23,6$ cm, většina sudých stran je prázdná nebo obsahuje poznámky, zadání příkladů nebo jejich řešení)

Druhý sešit pojednává o různých typech barometrů a teploměrů (konstrukce, stupnice, fyzikální podstata měření a užití přístrojů v praxi). Text je doplněn řadou vzorových příkladů a obrázků měřicích přístrojů.

Jeden vložený list obsahuje poznámky k barometrům. Další dva vložené listy nemají žádný vztah k aerostatice, týkají se výpočtů délek stran a velikostí úhlů v obecném trojúhelníku, obsahují též různé goniometrické a trigonometrické vzorce.

3. *Zusätze zur Aerostatik*
   (18 číslovaných stran na 9 listech, 10. list je prázdný, 5 posledních listů sešitu, patrně prázdných, je vyříznuto)

Třetí sešit obsahuje poznámky k měření tlaku, objemu a teploty, doplňky k problematice roztažnosti plynů a k barometrům. Podobně jako v předchozích sešitech jsou připojeny názorné obrázky, malé náčrtky a vzorově řešené typové příklady. Jsou zde též historické poznámky a někdy i odkazy na využitou literaturu (např. Kästnerova učebnice aplikované matematiky [Kr1], články v anglickém časopise *Philosophical Transactions* nebo francouzském časopise *Histoire de l'Academie de Paris*).

Tento sešit na rozdíl od předchozích dvou sešitů neobsahuje volné strany na případné pozdější doplňky a opravy. Jeho text je kompaktnější a propracovanější.

Druhý rukopis

- *Hydrostatik 1805*
  (Inv. č. 2505, sešit v měkké papírové obálce, 22 listů a obálka, $23,4 \times 19,5$ cm, vložené 4 dvojlisty, 6 dvojlistů a 1 list)

Tento rukopis snad předcházel prvnímu. Většina sudých stran sešitu je opět prázdná nebo obsahuje latinsky psané komentáře či německy psané doplňky nebo krátké výpočty. Text je psán drobným, hustým a úhledným písmem, německy kurrentem a výrazným černým inkoustem.

Strukturovaný výklad je věnován úvodu do základů hydrostatiky, popis jednotlivých jevů je doplněn názornými obrázky. Čtyři vložené dvojlisty přinášejí komentáře k výkladu hydrostatiky. Šest dalších vložených dvojlistů svázaných nití do jednoho celku je nadepsáno *Figuren zur Hydrostatik*. První list na první

straně nese jen nadpis, na dalších dvou listech jsou celostránkové obrázky (na každém jeden), ostatní strany jsou prázdné. Obrázky demonstrují základní jevy hydrostatiky (volná hladina, spojené nádoby apod.). Poslední, volně vložený list snad souvisí s výkladem rovnováhy sil na páce.

Třetí rukopis

- *Optik I.–III., 1805*
  (Inv. č. 2509, 2510, 2511, tři nevelké, na sebe částečně navazující sešity v měkké papírové obálce, $24,3 \times 19,7$ cm)

Souvislý text je psán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem. Obrázky jsou umístěny na patřičných místech přímo v textu, nejsou číslovány a není na ně v textu odkazováno. Vzorově řešené příklady jsou uvedeny na patřičných místech přímo jako součást základního textu. Jedná se o krátké a výstižné popisy jednotlivých optických jevů a propojení optiky s rovinnou geometrií.

1. *Optik I., 1805*
   (36 stran a měkká obálka, sudé strany jsou většinou prázdné nebo obsahují krátké vysvětlující poznámky)
2. *Optik II., 1805*
   (36 stran a měkká obálka, sudé strany jsou většinou prázdné nebo obsahují krátké vysvětlující poznámky)
3. *Optik III., 1805*
   (44 stran a měkká obálka, sudé strany jsou většinou prázdné nebo obsahují krátké vysvětlující poznámky)

První sešit je označen jako I. část. Je rozdělen na 15 paragrafů. Obsahuje souvislý text bez obrázků a příkladů, jedná se o úvod do optiky (světlo, zdroj, šíření světla, chod paprsků, optická prostředí, optické soustavy apod.).

Druhý sešit navazuje na první. Je rozdělen na části II., III. a IV., které dohromady tvoří 19 paragrafů (paragrafy 16 až 34). Obsahuje souvislý text doplněný obrázky a vzorovými příklady ze základů geometrické optiky.

Třetí sešit je rozdělen na části IV. až VII., které se dále dělí na paragrafy 17 až 43. Obsahuje souvislý text s obrázky a příklady z geometrické optiky.

Čtvrtý rukopis

- *Katoptrik. I.–III., 1805*
  (Inv. č. 2512, 2513, 2514, tři sešity v měkké papírové obálce, $24,3 \times 19,7$ cm)

Souvislý text je psán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem. Vzorově řešené příklady a tabulky jsou uvedeny na patřičných

místech přímo jako součást základního textu. Jedná se o krátký a výstižný výklad odrazu světla zejména na rovinných zrcadlech a lomu světla na rozhraní různých prostředí. Je zajímavé, že text není doplněn žádnými názornými obrázky.

1. *Katoptrik. I., 1805*
   (18 listů a obálka, sudé strany jsou většinou prázdné)
2. *Katoptrik. II., 1805*
   (18 listů a obálka, sudé strany jsou většinou prázdné)
3. *Katoptrik. III., 1805*
   (4 listy a obálka, sudé strany jsou většinou prázdné)

První sešit je rozdělen na 20 paragrafů, které obsahují souvislý text bez obrázků a příkladů, tj. jen výklad základní teorie. Druhý sešit je rozdělen na paragrafy 21 až 32, které obsahují souvislý text, tabulky charakteristik prostředí a vzorově řešené a komentované příklady. Třetí sešit je dokončením posledního paragrafu z předchozího sešitu. Souvislý text doplňují poznámky a komentáře k předchozím sešitům.

Pátý rukopis

- *Vom Winkelhebel, 1805*
  (Inv. č. 2516, dva nevelké na sebe navazující sešity v měkké papírové obálce, 23 × 19 cm)

Souvislý text je opět psán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem. V prvním sešitu jsou kromě souvislého výkladu též nevelké náčrty umístěné přímo v textu, celostránkové obrázky jsou ve druhém sešitu.

1. *Vom Winkelhebel, 1805*
   (8 listů a obálka, strany 3v a 8v jsou prázdné, 13 posledních listů sešitu je vyříznuto, patrně byly prázdné, 1 volně vložený list mírně nazelenalé barvy)

První sešit se zabývá problematikou *úhlové páky*. Nejprve je vyložen její tvar, následuje výklad její fyzikální podstaty a základních vlastností. Teoretickou část doplňují konkrétní početní příklady. Lepšímu porozumění napomáhají drobné náčrty, které jsou umístěné přímo v textu. Text obsahuje drobné opravy, ale také větší škrty celých řádků a odstavců, dodatečné vpisky s komentáři a poznámkami k původnímu textu.[32]

[32] *Winkelhebel* neboli *úhlová páka* či *kloubová páka* je páka, jejíž ramena jsou zalomená v daném úhlu nebo tvořená dvěma rameny spojenými kloubem. Toto uspořádání umožňuje změnu pohybu, resp. převod síly mezi dvěma různými směry. Používá se tam, kde přímý pákový mechanismus není možný (např. různé mechanické stroje, parní stroje, lisy, brzdné systémy, měřicí přístroje). V dnešních gymnaziálních učebnicích fyziky se toto téma téměř nevyskytuje.

Na titulní straně prvního sešitu bylo uvedeno *N. IV*, což značí, že sešit původně patřil do nějaké větší série Janderových přípravných textů.

2. *Figuren zum 4ten Heft aus der angewandten Mathematik ...*
   (6 listů a obálka)

Nadpis jednoznačně odkazuje na předchozí sešit a současně ukazuje, že oba byly určeny k výuce nebo přípravě na výuku aplikované matematiky. Tento sešit obsahuje na stranách 3v až 5v pět celostránkových obrázků (Fig I. až Fig. V.) k tématu úhlové páky, zbývající strany jsou prázdné.

Šestý rukopis

- *Die Lehre vom Hebel nach dem Vortrage des Herrn Hofr. Kästner 1805*
  (Inv. č. 2508, torzo sešitu v měkkém obalu [většina stran je vyřezaná], rozměry $24,4 \times 18,6$ cm, 10 listů různých rozměrů, jeden dvojlist nazelenalého papíru má rozměry $39,0 \times 24,2$ cm, dvě použitá vysvědčení rozměrů $20,0 \times 33,5$ cm, dva zbytky dvou listů rozměrů 13×38 cm)

Rukopis je torzem Janderova záznamu Kästnerovy přednášky o různých typech páky.

Kompaktní text je opět psán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem. Jeho základem je krátký souvislý text zapsaný v silně znehodnoceném vyřezaném sešitě, který doprovází několik názorných obrázků. Další část textu tvoří rozmanité výpisky a komentáře, které Jandera poznamenal na nejrůznější útržky papíru a použitá nevyzvednutá vysvědčení (jedno je podepsané Vydrou, druhé Janderou). Patrně se jednalo o prvotní Janderovy úvahy nad přípravou výuky aplikované matematiky. Tento způsob zápisu nebyl pro pečlivého Janderu typický a v jiných dochovaných sešitech se nevyskytuje.

Sedmý rukopis

- *Höhere Mechanik*
  (Inv. č. 2506 a 2507, dva na sebe navazující sešity v měkkém papírovém obalu, $20,5 \times 18,2$ cm)

Souvislý text je opět psán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem. V obou sešitech jsou kromě uceleného výkladu též ilustrativní obrázky umístěné přímo v textu a názorné příklady.

1. *Höhere Mechanik. 2 Heft*
   (14 listů a obálka, strana 4r je prázdná)
2. *Höhere Mechanik. Dritter Heft*
   (14 listů a obálka, strana 14v je prázdná)

První sešit obsahuje výklad základů klasické mechaniky (kruhový pohyb, jednoduché stroje, nakloněná rovina, kladka a páka).

Druhý sešit je věnován objasnění pohybu a práce na nakloněné rovině, kladce a klínu. Teoretickou část doprovázejí názorné, vzorově vyřešené příklady.

Ani jeden ze sešitů není datován, oba mají na obálce kromě nadpisu i autorovo jméno ve tvaru *Gandera*. První sešit příprav na výuku mechaniky se nedochoval. Vzhledem k tomu, že výklad ve třetím sešitě není dokončen, lze předpokládat, že tyto dva dochované sešity byly součástí většího celku Janderových příprav na výuku aplikací matematiky v klasické mechanice.

Osmý rukopis

- *Statik III.–V. Theil*
  (Inv. č. 2515, dva listy a jeden dvojlist, volně přeložené listy, $38,6 \times 21,3$ cm, strany III-1v, IV-1v, V-1v a V-2v jsou prázdné)

Heslovitý nedatovaný text je psán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem. Má charakter „podrobné osnovy“, „přehledu“ či „shrnutí“ vyučovaného tématu (hlavní jevy, poučky a aplikace). Poznamenejme, že podobnou úpravu měly některé Janderovy přípravy k výuce *čisté matematiky*.

Na první straně prvního listu je uveden přehled devíti učebních částí, na první straně druhého listu je uveden přehled dalších jedenácti učebních částí, na první straně dvojlistu je uveden přehled dalších jedenácti učebních částí a na druhé straně dvojlistu jsou poznámky k I. až IV. dílu statiky. Z výše uvedeného je patrné, že rukopis opět patřil do většího cyklu Janderova přípravného textu, tentokrát věnovaného základům statiky. První a druhá část rukopisu o statice se však nedochovala.

Devátý rukopis

- *Höhere Hydraulik*
  (Inv. č. 2503 a 2504, dva sešity v měkkém papírovém obalu, $20,5 \times 18,2$ cm)

Souvislý text je opět psán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem. V obou nestránkovaných sešitech jsou kromě výkladu též ilustrativní obrázky umístěné přímo v textu a názorné příklady.

1. *Höhere Hydraulik. Erster Heft*
   (14 listů a obálka, strana 14v je prázdná)
2. *Höhere Hydraulik. Zweyter Heft*
   (14 listů a obálka)

První sešit obsahuje úvod do základů hydrauliky, druhý se věnuje výkladu vzorově řešených příkladů ze základů hydrauliky a zejména použití teorie v technické praxi.

Oba sešity mají na titulní straně kromě nadpisu i jméno autora textu ve tvaru *Gandera*. I v případě tohoto rukopisu lze podle jeho struktury, uspořádání a písma předpokládat, že se jednalo o Janderovu přípravu na výuku aplikované matematiky.

Desátý rukopis

- *Vom Schwerpunkte*
  (Inv. č. 2499, dvě složky, $12,3 \times 19,3$ cm)

Kromě základní teorie o těžišti homogenních těles jsou zde vzorově řešeny základní příklady týkající se stanovení těžiště jednoduchého i komplikovanějšího rovinného obrazce nebo tělesa. Souvislý text je napsán černým inkoustem, německy kurrentem, drobným a úhledným písmem.

Rukopis má dvě nestránkované a nedatované složky.

1. *Von Schwerpunkte*
   (4 nesvázané volně přeložené listy)

Německý výkladový text doprovází v závorkách latinské termíny a šest jednoduchých nevelkých názorných náčrtků. Víceméně souvislý text obsahuje drobné opravy a škrty slov i celých vět. Připojeno je několik vzorových příkladů.

2. *Figuren zu der Lehre von Schwerpunkte*
   (14 listů v obálce, strany 1r až 3v a 11v až 14v jsou prázdné, vše sešito nití do jednoho celku)

Na stranách 4r až 11r jsou celostránkové obrázky (Fig. VII až Fig. XX). Obrázky Fig. I až Fig. VI chybí, je na ně však vynecháno patřičné místo.

Je možné, že se Jandera spokojil se šesti náčrtky uvedenými přímo v textu první složky a celostránkové obrázky, které původně plánoval, již nenarýsoval. V textu první složky nejsou odkazy na obrázky ve druhé složce. Není jasné, zda k sobě složky původně patřily (tematicky zcela jistě ano). Pokud patřily, pak patrně druhá složka vznikla později a Jandera nepřenesl odkazy na obrázky do první složky.

Z výše uvedeného popisu je patrné, že se Jandera zamýšlel k rukopisům vracet, vylepšovat je, doplňovat a případně rozšiřovat. Proto obvykle nechával prázdné sudé, tj. levé strany. V některých rukopisech jsou právě na těchto stranách kratší či delší poznámky, doplňky, komentáře a opravy textů zapsaných na lichých, tj. pravých stranách.

5. Matematické rukopisy v Literárním archivu

V Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze jsou ve fondu [I] uloženy tři nedatované rukopisy s matematickou tematikou. Jedná se o texty psané německy kurrentem, černým inkoustem, v sešitech nebo na volných listech. Obsahují více či méně souvislé texty, náčrty, pečlivě provedené obrázky a vzorově řešené příklady.

První rukopis

- *Unbestimmte Analytik nach Hellwig I.–III.*
  (Inv. č. 2496, 2497, 2498, 3 sešity, $23,0 \times 19,3$ cm)

Tento rukopis je patrně nejstarším dochovaným matematickým rukopisem, který lze spojit s Janderou.

Jedná se o více či méně souvislé výpisky z učebnice *Anfangsgründe der allgemeinen Mathematik und der Arithmetik zum Gebrauch seiner Zuhörer* [He1], kterou sepsal německý matematik Johann Christian Ludwig Hellwig; stala se v německy mluvících zemích oblíbenou a oceňovanou učebnicí základů matematiky.[33]

Hellwig vydal roku 1811 upravenou verzi své původní učebnice pod modifikovaným názvem *Anfangsründe der allgemeinen Mathematik oder der allgemeinen Regellehre der Arithmetik, mit einem Leitfaden zur Prüfung der Schüler über die Fortschritte in dieser Wissenschaft zum Gebrauch seiner Zuhörer* [He2]. Obsahuje metodického průvodce pro ověřování znalostí studentů u zkoušek. Od prvního desetiletí 19. století totiž postupně narůstala potřeba většího počtu formalizovaných zkoušek, testování znalostí a hodnocení studentů. Návody podobného typu se staly oblíbenou a žádanou literaturou.

Ve výkladu matematiky kladl Hellwig velký důraz na postupné, důkladné a logické osvojování poznatků. Teorii vykládal na příkladech, neboť učebnice měla studenta připravit pro praktický život, výuka látky měla směřovat k využití získaných znalostí v každodenním životě, nikoli k výchově odborného matematika.

První část Hellwigovy učebnice je věnována základům aritmetiky (početní operace a jejich vlastnosti, práce se zlomky, prvočísla, složená čísla, dělitelnost, kritéria dělitelnosti a lineární rovnice).

Druhá část pojednává o geometrii [základní rovinné útvary (trojúhelníky, čtverce, obdélníky, čtyřúhelníky, kružnice), jejich vlastnosti, stanovení obsahu a obvodu, měření délek a úhlů, geometrické konstrukce, základní prostorové

[33] Johann Christian Ludwig Hellwig (1743–1831), německý matematik, přírodovědec, vojenský odborník a učitel, působil v Braunschweigu. Byl známým autorem učebnic matematiky a fyziky a tvůrcem prvního vojenského simulátoru. Ovlivnil vojenskou taktiku, modelování, strategii, šifrování apod.

útvary (krychle, kvádr, válec, kužel, koule), jejich vlastnosti, stanovení objemu a povrhu a převody jednotek].

Třetí část předkládá aplikace matematických poznatků v praxi (kupecké počty, finance, stavitelství, zeměměřictví apod.) a snaží se ukázat důležitou roli matematických znalostí v každodenním životě.

Janderův rukopis sestává ze tří sešitů:

1. I^{tes} *Heft. Unbestimmte Analytik nach Hellwig*
   (53 stran, 28 listů)
2. II^{tes} *Heft. Unbestimmte Analytik nach Hellwig*
   (36 stran, 19 listů, strany 11 až 18 a 33 až 36 jsou prázdné)
3. *Unbestimmte Analytik von Hellwig*
   (39 listů)

První sešit má původní Janderovo stránkování. Jedná se o výtah z první části Hellwigovy knihy [He1] (kapitoly I. až III., paragrafy 1 až 157).

Druhý sešit obsahuje výtah z paragrafů 169 až 193.

Text je v obou případech torzovitý, mnohé strany jsou prázdné nebo téměř prázdné, patrně připravené na pozdější vpisky, úpravy a komentáře. Někdy je připojen Janderův vlastní názor na důkaz, na uspořádání výkladu apod.

V těchto dvou sešitech (svázány nití v měkké papírové obálce) převažuje „velké, humpolácké“ písmo psané „tlustým“ hrotem pera a výrazným černým inkoustem. Patrně se jedná o torzo původních Vydrových výpisků a poznámek. Na několika místech jsou vpisky a komentáře napsané drobným, hustým a úhledným písmem, které s velkou pravděpodobností patří Janderovi. V druhém sešitě je možno kromě tradičních prázdných míst najít též hodně škrtů slov, vět i celých odstavců.

Třetí sešit je pouhou složkou přehnutých listů, které jsou zabaleny do měkké papírové obálky. Je torzem různých výpisků, které na sebe částečně navazují. Tato část rukopisu byla patrně znehodnocena pozdějšími přesuny listů (ztráty, zpřeházení). Písmo je zde převážně drobné, husté a úhledné, jen na několika málo místech lze nalézt velké, mohutné a tučné písmo (patrně Vydrovo).

Dnes lze jen spekulovat, zda se jednalo o Vydrovu přípravu na sepsání učebnice aritmetiky a algebry, kterou získal Jandera a pokračoval v jeho práci. Třetí sešit lze považovat za torzo připravované učebnice algebry.

Připomeňme, že Vydra částečně sepsal a částečně nadiktoval českou učebnici aritmetiky, kterou přepracoval a k vydání připravil Jandera. Na Vydrovu českou učebnici aritmetiky [Vy2] měla navázat česká učebnice algebry. Poznámky psané dvojí rukou ve všech třech sešitech naznačují, že by se mohlo jednat o přípravné materiály k plánovaným českým učebnicícm.

Žádný ze tří sešitů není datován. Je-li úvaha o společné práci Vydra – Jandera správná, pak se rukopis mohl postupně rodit již po vydání Hellwigovy učebnice, tj. někdy po roce 1777, a po Janderově příchodu do Prahy roku 1796 mohl být předmětem jejich společného zájmu a mohl být upravován a přetvářen. Úprava velkého písma a jeho „úhlednost“ by odpovídala pisateli, který bojoval se zrakem nebo měl problém s jemnou motorikou (Vydra), drobné písmo by odpovídalo mladšímu pisateli (Jandera).

Druhý rukopis

- *Fischer I. Theil: XVI. Kapitel – XXVIII. Kapitel*
  (Inv. č. 2495, 48 listů, $24,4 \times 19,6$ cm)

Rukopis je tvořen jednotlivými listy a dvojlisty, které jsou uloženy v měkkém papírovém obalu. Strany mají Janderovo původní stránkování (str. 217 až 406), některé stránky jsou prázdné, mnoho stran chybí. Text je psán černým inkoustem, německy kurrentem, písmo je drobné, úhledné a dobře čitelné.

Jedná se o výpisky z učebnice *Grundriß der gesammten reinen höhren Mathematik oder die allgemeine Rechenkunst, Algebra, Differenzial-, Integral- und Variationsrechnung, nebst ihren Anwendungen auf continuirliche Größen, zum Selbstunterricht ...* [Fi1] Johanna Carla Fischera.[34]

Třídílná Fischerova učebnice základů vyšší matematiky [Fi1] byla sepsána pro samostatné studium a jako pomůcka pro začínající učitele. První díl je věnován čisté matematice, druhý diferenciálnímu a integrálnímu počtu, třetí variačnímu počtu a aplikacím.

První čtyři kapitoly prvního dílu Fischerovy učebnice [Fi1] pojednávají o aritmetických operacích a jejich vlastnostech, následující tři o prvočíslech, složených číslech a jejich rozkladu na součin prvočísel, dělitelnosti a kritériích dělitelnosti. Osmá a devátá kapitola se týká mocnin a odmocnin, roznásobení mnohočlenů a binomické věty. Desátá kapitola zavádí logaritmy a pravidla pro počítání s nimi. Následující tři kapitoly objasňují proporce a úměry a nabízejí úvod do řešení lineárních rovnic. Další dvě kapitoly vykládají řešení kvadratických rovnic.

Tato problematika v Janderově rukopisu zpracována není. Pravděpodobně se odpovídající část jeho výpisků ztratila, neboť dochovaný rukopis začíná stranou 217, obsahuje výpisy ze šestnácté až dvacáté osmé kapitoly prvního dílu Fischerovy učebnice [Fi1].

Janderovy dochované zápisky začínají šestnáctou kapitolou, tj. problematikou řešení kubických rovnic (odhad kořenů, Cardanův vzorec). Této tematice

[34] Johann Carl Fischer (1760/1 až 1833), německý matematik a fyzik, je autorem oblíbených učebnic matematiky a fyziky. Nejprve studoval práva, pak se zaměřil na matematiku a přírodní vědy. V letech 1807 až 1818 vyučoval matematiku a fyziku na gymnáziu v Dortmundu, pak přednášel na univerzitě v Greifswaldu.

jsou věnovány ještě další dvě následující kapitoly. V devatenácté až jednadvacáté kapitole je vyloženo řešení bikvadratických rovnic a rovnic čtvrtého stupně, stručně zmíněna je i problematika vyšších algebraických rovnic a úvod do teorie neurčitých rovnic. Další dvě kapitoly nabízejí úvod do studia rovinných křivek (zadání pomocí rovnic, resp. jako průnik ploch) a klasifikaci křivek. Hlavní pozornost je věnována tečnám, subtangentám, normálám a subnormálám (definice, metody výpočtu, vlastnosti). Následujících pět kapitol (dvacátá čtvrtá až dvacátá osmá) přibližuje základy matematické analýzy (funkce, vlastnosti elementárních funkcí, substituce, převod řetězového zlomku v řadu a naopak, konvergence řad). Dvacátá devátá kapitola je věnována úvodu do funkcí více proměnných. Poslední dvě kapitoly prvního dílu Fischerovy učebnice [Fi1] se zaměřují na trigonometrické veličiny a práci se zlomky.

V Janderových výpiscích není dokončena kapitola dvacátá osmá, zcela chybí poslední tři kapitoly. Zdá se pravděpodobné, že výpisky z posledních kapitol prvního dílu Fischerovy učenice [Fi1] pokračovaly v dalším sešitě, který je dnes ztracen.

Pro lepší pochopení vykládané látky je Janderův text doplněn bohatými obrázky a náčrty. Mezi některé listy jsou vloženy poznámky a komentáře.

Dochovaný rukopis není datován, chybí mu první část (216 stran) a patrně i závěrečná část. Janderovy výpisky mohly vzniknout v průběhu roku 1807 nebo roku následujícího. Mohly souviset s jeho přípravou na výuku podle reformy z roku 1805/1806, kdy byl zrušen dvouletý systém výuky *čisté* a *aplikované* matematiky a kdy se výuka matematiky přetvořila na jednoletý celoroční kurz základů matematiky. Je možné, že rukopis představuje Janderovu přípravu na tento nový typ výuky.

Jandera snad hledal další inspirace k přednáškám, a to mimo okruh povinné literatury nařízené vídeňským ministerstvem. Fischerovu učebnici [Fi1] nezvolil náhodou, byla tehdy kvalitním výkladem základů matematiky. Lze rovněž připustit, že Jandera studoval literaturu pouze z vlastního zájmu, neboť nepatřil k těm, kteří by přednášeli podle jednou vytvořené přípravy po celou dobu své pedagogické kariéry, jak je dobře vidět z jeho rukopisů uchovávaných v knihovně Strahovského kláštera.[35]

Jandera podle těchto výpisků přímo vyučovat nemohl, mohl je však užít pro inspiraci, jako zdroj obrázků, příkladů, struktury výuky, konstruování důkazů apod. Přesný účel tohoto jeho rukopisu však již dnes není možno určit.

Třetí rukopis

- *Analytik*
  (Inv. č. 2494, 58 listů, $39,2 \times 24,0$ cm)

[35] Zájem o Fischerovu učebnici [Fi1] a její kvality dokazují např. dvě stručné recenze uveřejněné v časopisech *Allgemeine Literatur-Zeitung* (1809, May, str. 135–136, rozbor I. dílu) a *Leipziger Literaturzeitung* (1811, 116 Stück, den 26. September 1811, str. 116–117, odstavce 1841–1843, rozbor všech tří dílů).

Třetí nejvíce propracovaný Janderův rukopis s matematickým obsahem ve fondu [I] je tvořen jednotlivými dvojlisty a listy, které nejsou svázány, pouze jsou složeny do tří větších složek.

Dvojlisty mají strany rozděleny na dva sloupce, na každém je uvedeno osm tematických celků. Listy jsou popsány dlouhými vodorovnými řádky a obvykle nesou nadpis „Přehledy vzorců a pravidel“ nebo „Shrnutí“ či „Poznámky“.

První složka
(2 dvojlisty, 1 list, 3 dvojlisty, 1 list, 3 dvojlisty, 1 list a 1 dvojlist)

První dvojlist obsahuje úvod do matematiky. Pojednává o veličinách, základech algebry, rovnicích (lineární, kvadratické, kubické a bikvadratické) a metodách jejich řešení (Cardanův vzorec, Bombelliho pravidlo). Druhý dvojlist se týká podrobnějšího řešení kubických rovnic a jejich souvislostí s geometrií. Objevují se též odkazy na posloupnosti (aritmetické a geometrické), figurální čísla a přibližné metody řešení kubických rovnic. První list obsahuje přehled vzorců a pravidel prezentovaných na prvních dvou dvojlistech.

Třetí dvojlist přináší shrnutí a poznámku k řešení rovnic (popsána je pouze první strana). Čtvrtý dvojlist poskytuje úvod do geometrie kuželoseček (analytická vyjádření, řezy kužele; kružnice, parabola, elipsa, hyperbola; výklad rovnic). Pátý dvojlist se zabývá algebraickými a transcendentními křivkami (spirála, kvadratrix, cykloida, epicykloida; analytická vyjádření, vlastnosti) a plochami. Druhý list dává přehledné shrnutí vlastností kuželoseček.

Šestý dvojlist byl připraven na poznámky, zůstal však zcela prázdný. Sedmý dvojlist přináší výklad dalších křivek (cissoida, konchoida, další křivky popsané algebraickými rovnicemi třetího stupně se dvěma proměnnými), dále se věnuje problematice křivosti, tečen, subtangent, normál a subnormál. Uvedeny jsou definice křivek a výše uvedených pojmů, jejich rovnice a vlastnosti. Osmý dvojlist nabízí úvod do diferenciálního počtu, který je zaveden, jak tehdy bylo zvykem, pomocí diferenciálů. Čtenář se dozví o derivaci polynomů, derivaci součtu, rozdílu, součinu a podílu funkcí. Třetí list poskytuje přehledné shrnutí týkající se tečen, subtangent, normál a subnormál. Devátý dvojlist byl připraven pro poznámky k úvodu do teorie diferenciálů; popsána byla pouze první strana dvojlistu.

Druhá složka
(2 dvojlisty, 1 list, 3 dvojlisty, 1 list, 2 dvojlisty, 1 list, 2 dvojlisty, 1 list, 2 dvojlisty a 1 list)

První dvojlist přibližuje počítání s diferenciály a ukazuje vztah tečny ke křivce v daném bodě a derivace jejího analytického vyjádření. Zabývá se též klasifikací funkcí, podrobně se věnuje polynomům, binomům, trinomům, binomické větě a odmocninám. Druhý dvojlist přibližuje práci s polynomy, diferenciály polynomů apod. První list nabízí klasické shrnutí vyložené látky.

Třetí dvojlist přináší přehled derivací polynomů $(x, x^2, x^3, \ldots)$. Čtvrtý dvojlist se věnuje převodu racionální lomené funkce v řadu ($\frac{1}{1+x}$, $\frac{1}{1-x}$ aj.). Pátý

dvojlist se vrací k výkladu tečny ke grafu funkce v daném bodě. Druhý list obsahuje přehledné shrnutí předešlého výkladu.

Šestý dvojlist byl připraven na poznámky k výše uvedené tematice. Opět byla popsána pouze první strana. Sedmý dvojlist probírá racionální lomené funkce, iracionální funkce, rozvoj funkce v řadu, trigonometrické funkce apod. Uvedeny jsou základní vzorce a popsány elementární vlastnosti jednotlivých funkcí. Třetí list jako tradičně poskytuje souhrnné shrnutí vzorců uvedených na předchozích dvojlistech.

Osmý dvojlist nabízí prostor na poznámky a komentáře; popsána byla pouze první strana. Devátý dvojlist byl jako tradičně připraven na poznámky a komentáře k náročnějším místům teorie řetězových zlomků; popsána však byla několika poznámkami jen první strana.

Čtvrtý list byl patrně připraven na shrnutí, zůstal však prázdný.

Desátý dvojlist měl být věnován obtížnějším partiím problematiky řetězových zlomků, popsána byla částečně jen první strana.

Jedenáctý dvojlist obsahuje vzorově řešené typové příklady na řetězové zlomky. Pátý list byl připraven pro shrnutí a dvanáctý dvojlist pro doplňky a poznámky; vše však zůstalo prázdné. Třináctý dvojlist pojednává o vlastnostech racionální lomené funkce; popsána byla jen první strana. Zcela prázdný zůstal šestý list připravený pro shrnutí vyložené problematiky lomené funkce.

> *Třetí složka*
> (obrázky nakreslené na 3 listech poloviční velikosti, 2 listech klasické velikosti a 2 klasických dvojlistech)

Na prvních třech listech jsou obrázky III, IV a V (sudé strany jsou prázdné), na následujícím listu je obrázek VI (sudá strana je prázdná), na prvním dvojlistu je na první straně obrázek VIII (další tři strany jsou prázdné), na druhém listu jsou z obou stran nečíslované obrázky a poslední dvojlist je prázdný. Obrázky jsou narýsovány černým dobře zřetelným inkoustem, jsou pěkně popsané a ilustrují jednak vznik některých probíraných křivek, jednak jejich vlastnosti v řeči „tečen a normál“.

Texty jednotlivých listů i dvojlistů na sebe navazují a dokládají promyšlenou strukturu celého výkladu (rozvržení teorie i příkladů do dílčích částí, pravidelná shrnutí, číslování paragrafů, uvedení jednoduchých názorných příkladů, odvození některých vzorců, resp. důkazy některých vět a vztahů). Struktura textu však nemá dnešní přehledný tvar – definice – věta – důkaz. Texty definic jsou nejčastěji podtrženy (uváděny bez nadpisu), věty a důkazy se ztrácejí v popisném textu. V partiích pojednávajících o křivkách (definice křivek, definice tečny, normály apod.) jsou přímo v textu načrtnuty malé názorné obrázky.

Výklad je veden ve srovnání s dneškem názorněji se snahou o propojení algebry, analýzy a geometrie. Teorie je prokládána názornými příklady. Důraz je kladen na pochopení souvislostí a na aplikace znalostí. Definice mají popisný

charakter, platnost některých vzorců, tvrzení i vět je předložena „k věření“, objevují se neúplné důkazy typu „platí“ pro stupeň 1., 2., 3. a dál je vše zřejmé. Výklad partií o speciálních křivkách a plochách (vznik, popis rovnicí, geometrické vlastnosti apod.) a v partii o řetězových zlomcích jde daleko nad rámec současného kurzu základů matematiky na technických či učitelských oborech. Tehdejší výklad derivací přes diferenciály je pro současného čtenáře překvapivý a hůře pochopitelný; srozumitelnosti nepřispívá ani neobvyklé značení.

Při pečlivé prohlídce druhé složky bylo na třináctém dvojlistu (závěr první strany) objeveno datum *d. 25. 8bris 1813 Nacht. D. L.!*, které je patrně datem (28. 10. 1813), kdy Jandera práci na tomto textu ukončil.[36] Rukopis však nikdy nebyl zkompletován, některé strany zůstaly prázdné, i když byly nadepsány názvem tématu. Jandera se k rozpracovaným přípravám v této verzi již patrně nevrátil.

Celkově se dochovalo 9 tematických celků, každý měl mít osm částí. Lze spekulovat, zda se mělo jednat o 72 podcelků, ke kterým měly být přidány příklady na procvičení, shrnující přehledy a doplňující komentáře. Dochovaný rukopis se tedy jeví jako základní příprava na celoroční přednášku. Připomeňme, že text je psán německy kurrentem.

Roku 1812 Jandera vydal latinsky psanou učebnici *Prima calculi exponentialis elementa nova partim methodo in usum auditorums uorum proposita* [Ja1], která zahrnovala pouze výklad dnešní středoškolské aritmetiky a algebry. Jejím vrcholem je exaktní zavedení mocnin, odmocnin, logaritmů a důkaz binomické věty. Výše uvedený Janderův rukopis v mnoha směrech přesahuje latinsky tištěný text. Současně však připomeňme, že Jandera zhruba až do roku 1816 přednášel latinsky a řídil se povinnou Kästnerovou učebnicí [Kr2]. O účelu tohoto dochovaného Janderova rukopisu z roku 1813 můžeme jen spekulovat. Je též možné, že Jandera studoval kvalitní literaturu pro své vnitřní uspokojení, z potřeby vzdělávat se, nebo hledal optimální způsob výuky matematiky.

6. Promoční projevy

Jandera, jak bylo na univerzitě zvykem, promluvil jako děkan ke studentům na počátku akademického roku při příležitosti jejich imatrikulace, řečnil na slavnostních promocích při udělování doktorátů filozofie i při výjimečných slavnostních událostech (např. návštěva císaře, návštěva nejvyššího purkrabího).

[36] Spojení *d. 25. 8bris 1813 Nacht. D. L.!* lze přeložit takto: *25. října 1813, v noci. D. L.!*, kde *D. L.!* značí *Deo Laus* neboli *Chvála Bohu* nebo *Domine Laudanus*, tj. *Pane, chválíme Tě*. První varianta je pro zápisy premonstrátských kanovníků běžnější. Poznamenejme ještě, že *8bris* značí „v latinském světě“ osmý měsíc (8 = *octo*, *8bris* je říjen). Římské počítání měsíců začíná březnem, což odpovídá starému římskému kalendáři, a také liturgickému roku, tj. *8bris* je osmý měsíc od března, tedy říjen. Tento zápis se často objevuje v denících řeholníků, kronikách měst a v matrikách.

V Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze jsou ve fondu [I] uloženy dva Janderovy imatrikulační projevy jako děkana Filozofické fakulty[37] a devět projevů k udělování doktorátů.[38]

Janderovy imatrikulační proslovy mají délku až 13 stran, promoční 3 až 10 stran v závislosti na tom, zda byl doktorát udělován jednotlivci či početnější skupině, resp. kolegovi z premonstrátského kláštera na Strahově (např. M. Ehrlich) nebo významné osobnosti pražského odborného či kulturního života (např. I. J. Hanuš, J. T. Lumbe).

Některé rukopisy mají charakter čistopisů, u nichž Jandera chtěl, aby byly uchovány v univerzitním archivu, jiné jsou jen koncepty s větším či menším počtem škrtů, vpisků, oprav a vylepšení. Definitivní či téměř definitivní verze jsou sešity nití, koncepty tvoří pouze do sebe vložené listy nebo dvojlisty. U většiny proslovů Jandera na první straně německy kurrentem poznamenal, pro jakou událost byl proslov připraven.

Jeho proslovy nebyly formální a neopakovaly se. Jandera se do nich snažil vložit aktuální informace, například o životě a aktivitách promovaného, zajímavé myšlenky či antické sentence charakterizující jeho povolání, výsledky jeho práce, zájmy apod. Z dochovaných textů je patrné, že si dával na přípravě proslovů záležet, snažil se o slohovou dokonalost, jazykovou vytříbenost, zajímavost i intelektuální vtipnost. Nechápal je jako obtížnou nutnost, ale jako příležitost ukázat svoji sečtělost, bystrost myšlenek a schopnost excelentně vyjádřit důležité ideje a zvýšit lesk oslavy. Ke každému projevu přistupoval zodpovědně a osobitě.

Přípravu proslovů nepodceňoval. Dochovaly se tři rukopisy, které obsahují výpisky z řečí jeho předchůdců, z proslovů na univerzitě ve Vídni či vhodné latinské sentence.[39] Jandera si zapsal, kdo a kdy řeč přednesl a připojil výpisy zajímavých a nosných pasáží.

Dále se zachovaly dva koncepty – výpisky pro slavnostní oslovení císaře a pro slavnostní oslovení nejvyššího purkrabího Českého království.[40] Nejsou datovány, obsahují hodně škrtů, doplňků, oprav a poznámek. Jednalo se patrně o první náčrty kratších projevů, texty nejsou souvislé jako ve výše uvedených případech.

Rukopisy těchto Janderových proslovů dokládají jeho vnímání povinnosti reprezentovat fakultu a univerzitu a jeho zodpovědnost a pečlivost při přípravě takovýchto slavnostních akcí.

---

[37] Z 9. ledna 1815 (inv. č. 2526, čistopis) a z 11. ledna 1815 (inv. č. 2525, koncept).

[38] Z 16. července 1807 (inv. č. 2519, čistopis), 6. října 1819 (bez inv. č., koncept), 6. října 1819 (inv. č. 2517, opravená verze), 9. září 1820 (inv. č. 2522, čistopis), 30. dubna 1829 (inv. č. 2518, čistopis), 4. srpna 1834 (inv. č. 2521, téměř čistopis), 9. dubna 1836 (inv. č. 2520, koncept), 20. července 1848 (inv. č. 2524, téměř čistopis) a 18. září 1848 (inv. č. 2523, téměř čistopis). Jedná se o rukopisy latinských projevů, které jsou zapsány latinkou na listech různých rozměrů (18,1 až 24,2 cm × 24,0 až 38,6 cm).

[39] Inv. č. 2527, 2528 a 2531, 6 listů, 10 listů a 2 listy.

[40] Inv. č. 2529, 4 strany, a inv. č. 2530, 3 strany.

Další Janderovy promoční projevy jsou v jeho pozůstalosti v Národním archivu České republiky ve fondu [III]. Jedná se o pět projevů k udělení doktorátu filozofie.[41]

Latinsky psané texty jsou zaznamenány na volných listech úhlednou a dobře čitelnou latinkou. Některé jsou čistopisy, jiné obsahují drobné opravy, větší škrty a dokládají Janderovy snahy o literární vylepšení textu. Jednotlivé proslovy mají na úvodní straně informaci o příležitosti, při které byly proneseny. To, co bylo o Janderových promočních projevech napsáno v předchozích odstavcích, platí i pro těchto pět proslovů.

V Janderově pozůstalosti ve fondu [III] je uloženo ještě sedm proslovů, které přednesl jako rektor univerzity při slavnostních promocích lékařů a právníků.[42] Opět se jedná o latinské proslovy zapsané dobře čitelnou latinkou a výrazným černým inkoustem. V těchto proslovech byl Jandera méně osobní, více hovořil o vzdělávání, vzdělancích a jejich povinnostech ke společnosti a univerzitě. Snažil se o vzletnost a vznešenost myšlenek a vysokou jazykovou kulturu. Ani tyto proslovy nechápal jako formální, pečlivě si je připravoval, a rád se nechal inspirovat jinými profesory. Dokládá to například nedatovaný rukopis *Oratione Domini Rectoris Magnifici Fr. Müller Med. Doctoris*,[43] který si Jandera krasopisně opsal.

Patrně se jednalo o Franze Müllera (1757–1823), rodáka z Benátek nad Jizerou, který byl proslulým a velmi oblíbeným pražským lékařem, známým svou vřelou účastí s nemocnými. Müller se zaměřil především na klinickou praxi a výuku, sehrál důležitou roli při proměně Lékařské fakulty, která se na konci 18. století snažila o zlepšení výuky, o zavádění nových vědeckých poznatků v péči o pacienty apod. Výsledky své lékařské praxe ani výuky však nepublikoval.[44]

Janderovy rektorské proslovy dokládají jeho nasazení a poctivou práci pro univerzitu ve funkci rektora.

[41] Jsou ze 4. září 1824, 30. prosince 1841, 5. června 1845, 10. června 1845 a 1. července 1845, jejich rozsah je 2 až 4 listy rozměrů 23,1 až 28,0 cm × 18,6 až 22,8 cm.

[42] Jsou z 3. prosince 1827 a z 16. února, 7. května, 4. června, 11. června, 8. srpna a 10. září 1828, jejich rozsah je 2 až 4 listy rozměrů 23,1 až 24,7 × 21,0 cm.

[43] 14 listů rozměrů $23,0 \times 18,4$ cm, některé sudé strany jsou volné, patrně pro případné poznámky.

[44] O Müllerově životě viz [S-8], str. 77.

Knihy – stopa, která zůstává

1. Vydrovy Počátkowé Arytmetyky

Roku 1806, na počátku své kariéry, se Jandera zasloužil o posmrtné vydání Vydrovy učebnice *Počátkowé Arytmetyky* [Vy2]. Na titulním listu je uvedeno, že kniha je *od Stanislawa Wydry, bývalého kanownjka v wssech swatých na Hradě Pražském, cýs. y cýs. králowsk. Dyrektora a Professora matematyckého vměnj na wysokých sskolách Pražských.* Ve spodní části titulního listu je dodatečná informace: *Wydanj od Ladislawa Jandery, kněze řádu premonstrátského, Filozofie Doktora, cýs. y cýs. králowsk. Professora matematyckého vměnj na týchž sskolách.*

Stanislav Vydra, velký vlastenec (*Cordatus Bohemus*), snil o tom, že se jednou bude na univerzitě přednášet česky. Většinu textu své učebnice aritmetiky diktoval koncem života, v době své slepoty, dvojici svých studentů, kteří ho pravidelně doma navštěvovali. Jandera po jeho smrti text učebnice pročetl a po všech stránkách jej výrazně upravil, češtinu nakonec korigoval František Tomsa.[1]

Vydrova učebnice je první česky psanou učebnicí elementární matematiky, která byla určena středoškolským a začínajícím vysokoškolským studentům. Z matematického hlediska svým pojetím zůstala hluboko v 18. století, z hlediska jazykového naopak o více než půl století předběhla dobu, neboť výuka matematiky v českém jazyce na středních školách začala až ve druhé polovině padesátých let 19. století, na pražské technice roku 1861 a na pražské univerzitě až roku 1871.

V předmluvě, kterou podepsal 16. května 1806, zveřejnil Jandera okolnosti vzniku česky psané Vydrovy učebnice *Počátkowé Arytmetyky*:

Ať saudj potomcy o ceně geho spisu, gak chtěgj, předce nikdý nepřestanau oběti, kterauž pan spisowatel, opowrha wssecken saukromný zysk, wlasti swé včinil, v weliké wážnosti a poctiwosti mjti. ...

... Den 22. měsýce ledna, léta 1803, tento den, genž žákům obzwlásstně poslednjm nikdý z žiwé paměti newygde, rozhodl osud tohoto spisu. W týž den přissed Pan spisowatel, giž přemdlého gsa zraku, do sskoly, počal včiti, a náhle

[1] František Jan Tomsa (1753–1814), spisovatel, překladatel a editor naučných spisů, prosazoval reformy českého pravopisu. V letech 1809 až 1812 se podílel na redigování *Krameriových novin.*

docela oslepl. Kdož lidského vtrpenj gest cytliw, tenť sam sobě wyobrazyti může to přesmutné diwadlo, když žácy geg, an neyprwé gim o náhlém oslepnutj zpráwu dal, s včitelské stolice do přjbytku wedli. …

… radili mu, aby českau Matematyku dyktoval, to gest, do péra powjdal, y dosahli cýle swého. …

… V nasseho spisowatele byli žácy, kteřj tu gim gistě nemilau prácy z lásky k swému včiteli podnikli, gichž se neosteychám zde gmenowati; byliť pan Jozeff Cýgler a pan Innocenc Doležal. …

… když se o té knize pracowalo, sluch pana spisowatele se wždy wjce a wjce tratil, až pak skoro docela ohluchl. … byla naděge wydawatele, že se bude mocy ta kniha tisknauti, welmi malá …

[Jandera] *… sljbil, že včinj, čeho žádá, a plnj, wydáwage tu knihu, swau přjpowěď, při kteréž prácy mnohem wětssj těžkosti nalezl, než tehdáž, když to sljbil, předzwídal.*

Jandera ještě uvedl, že profesor Vydra uvažoval i o sepsání učebnice algebry a načrtl její osnovu.

… geg po skončené této prácy, když sotwa počal Algebry dyktowati, smrt se swětem rozlaučila (*dne 3. prosynce 1804.*).

V závěru předmluvy Jandera uvedl, že uvažuje o další české učebnici, která měla být věnována patrně algebře. Podmínil to však úspěchem Vydrovy aritmetiky, který se bohužel nedostavil.

Gestliže tento djl prwnj matematyckého wměnj Panům wlastencům se zaljbj, tedy z lásky k wlasti njže podepsaný wydawatel, gsa Čech rozený a wlasti české welmi milowný, mjnj, co nebožtjk předek geho počal, dokonati, a w wydáwánj Matematyky českým gazykem dále pokračowati, gsa přeswědčen, že národ slowenský tak slowútný a slawný hoden gest, aby wměnj matematycké w gazyku swém mateřském sepsané měl.

Uveďme nyní obsah (*Obsaženj*) Vydrovy učebnice tak, jak je v ní otištěn. Vyplývá z něj víceméně její náplň i charakter.

Wwedenj k matematyckému wměnj 1

O wměnj počtů

Článek prwnj, o wěcech, kteréž musegj býti wyswětleny, abychom wměli jak s wrčitými, tak s newrčitými počty nakládati 10

Článek druhý, o wypowjdánj a psánj počtů w cyfrách, též o čtyřech pracech nazwaných Species, *gimiž se mohau gakž wrčitj, tak y newrčitj počtowé množiti, neb menssiti* 18

Článek třetj, o lámaných počtech neb lomcých, gak wrčitých, tak newrčitých 69

Článek čtwrtý, o decymálnjch lomcých 96

Článek pátý, o dobytj kořene gak kwadrátnjho tak kubického, též y giných wyššsjho exponentu 105
Článek ssestý, de rationibus & proportionibus, *neb o srownánj a proporcý* ... 148
A. *o srownánj a proporcý arytmetycké* 148
B. *o srownánj a proporcý geometrycké* 159
Článek sedmý, o logarytmjch 207
Článek osmý, o irracyonálnjch neb hluchých počtech, neb kořenowých welikostech, latinsky quantitates irrationales radicales, *též y nemožných welikostech* 231
Přjdawek, nalezti, kolikrát lze několik daných rozdjlných wěcý rozsaditi 248

V úvodu se autor věnuje matematice jako disciplíně o veličinách diskrétních či spojitých. Zmiňuje základní členění „čisté“ matematiky na aritmetiku, geometrii, algebru, analýzu a trigonometrii. K čisté matematice se váží aplikace (*matematyka smjssená*), z nichž autor uvádí následující: *mechanyka, hydrostatyka, aerometrye, hydraulika, optyka, dyoptryka, katoptryka, perspektýwa, astronomie, gnomonyka, chronologie, geografie, hydrografie, taktyka, artylerye* a *archytektura.*

První článek se zabývá prací s veličinami, čísly i písmeny. V závěru jsou uvedeny následující „axiomy“. První čtyři jsou zapsány pomocí symbolů, další jen slovně:[2]

$$\begin{aligned}
&a = b \Longrightarrow a + c = b + c,\\
&a = b \Longrightarrow a - c = b - c,\\
&a = b \Longrightarrow ac = bc,\\
&a = b \Longrightarrow \tfrac{a}{c} = \tfrac{b}{c},\\
&a = b,\ c < d \implies a + c < b + d,\\
&a = b,\ c < d \implies a - c > b - d,\\
&a = b,\ c < d \implies ac < bd,\\
&a = b,\ c < d \implies \tfrac{a}{c} > \tfrac{b}{d},\\
&a \neq b \implies a + c \neq b + c,\\
&a \neq b \implies ac \neq bc.
\end{aligned}$$

K výše uvedeným „axiomům“ autor lakonicky poznamenal:

Stydělbych se přjkladů patrných prawd připomjnati.

K výše uvedeným axiomům připojil ještě poslední:

... wssichni djlowé wespolek wzatj gsau rownj celému. ([Vy2], str. 17)

Druhý článek začíná výkladem zápisu přirozených čísel, ve velkých číslech jsou vždy šestice cifer oddělovány čárkou. Následuje problematika aritmetických operací. Sčítání a odčítání se provádí rovněž s jednoduchými písmennými

[2] Z formulací je zjevné, že jsou uvažovány pouze kladné veličiny.

(algebraickými) výrazy. V pasáži o násobení a dělení je na straně 35 čtvercová tabulka malé násobilky (do 9×9), vyložen je algoritmus násobení vícecifer-ných čísel (který se v našich školách vyučoval do nedávna a snad se ještě někde vyučuje), násobí se rovněž výrazy s písmeny. Řádně se pracuje se zápornými čísly, i když jen okrajově. Po výkladu algoritmu dělení jsou uvedeny i tzv. znaky dělitelnosti, dokonce i pro dělitelnost číslem 11.

Třetí článek pojednává o zlomcích a aritmetických operacích se zlomky. Pracuje se i se zlomky obsahujícími algebraické výrazy.

Krátký čtvrtý článek se týká desetinných zlomků, provádí se např. převedení běžných zlomků na desetinné.

Pátý článek je věnován algoritmům pro výpočet druhé a třetí odmocniny, které jsou založeny na vzorcích pro $(a+b)^2$ a $(a+b)^3$. K procvičení výpočtů odmocnin jsou zde např. uvedeny hodnoty

$\sqrt{3} = 1,7320508$, $\sqrt{13} = 3,6055513$ a $\sqrt{221} = 14,866$ ([Vy2], str. 122),

$\sqrt[3]{74088} = 42$, $\sqrt[3]{15} = 2,46$ a $\sqrt[3]{2} = 1,259$ ([Vy2], str. 139).

Odmocňují se i zlomky, smíšená čísla a jednoduché písmenné výrazy, např.

$9x^2 + 12xy + 4y^2$ ([Vy2], str. 127).

Šestý článek se týká aritmetické a geometrické posloupnosti, tj. vztahům mezi členy posloupnosti, kdy každé dva sousední členy mají stejný rozdíl, resp. stejný poměr. Mimo jiné je ukázáno, že každý člen aritmetické posloupnosti je aritmetickým průměrem sousedních členů, a každý člen geometrické posloupnosti je geometrickým průměrem sousedních členů ([Vy2], str. 156 a 167). Připomenuta je významná role geometrické posloupnosti při úrokování.

Sedmý článek vychází ze základní myšlenky logaritmů, která je zde prezentována vztahem geometrické posloupnosti N, geometrické posloupnosti M a aritmetické posloupnosti L.

$N.$	1,	2,	4,	8,	16, ...
$M.$	a^0,	a^1,	a^2,	a^3,	a^4, ...
$L.$	0,	1,	2,	3,	4, ...

... Logarytmus gest počet stogjcý w arytmetycké progressý, a náležegjcý k audu nad njm stogjcýmu w progressý geometrycké. ...

... Základ logarytmického systému gest ten aud w geometrycké progressý, kteréhož exponent neb logarytmus gest gednička; tedy basis, neb základ w progressý M gest a^i, a w progressý N gest základ 2. ([Vy2], str. 209)

Následně se přechází k dekadickým logaritmům.

... Kdybychom postawili $a^1 = 10$, posselby z toho logarytmický systém, který se nalézá w obyčegných logarytmických tabulkách. ([Vy2], str. 210)

Dále jsou ukázány základní vlastnosti logaritmů a uvedeny jednoduché příklady na jejich užití.

V osmém článku je pojednáno o práci s odmocninami, předvedeny jsou například takovéto výpočty ([Vy2], str. 242, 244–245):

$$(3+\sqrt{2})(3-\sqrt{2}) = 7,$$

$$\frac{\sqrt{5}-2\sqrt{3}}{\sqrt{3}-\sqrt{2}} = \frac{(\sqrt{5}-2\sqrt{3})(\sqrt{3}+\sqrt{2})}{(\sqrt{3}-\sqrt{2})(\sqrt{3}+\sqrt{2})} = \sqrt{15}+\sqrt{10}-6-2\sqrt{6}.$$

V závěru posledního, osmého článku najdeme pasáž o *nemožných velikostech*:

Nemožná welikost gest kořen k dobýwánj představen z některé odpjragjcý mocnosti, gehož exponent gest suda. Proto pak se gmenuge takowý kořen nemožná welikost neb gediné wymysslená (quantitas impossibilis vel imaginaria), *že odpjragjcý mocnost exponentu sudowého gest nemožná. ...*

... Podobně $\sqrt[4]{-16}$ *gest také nemožná welikost, nebť, když wezmeš za kořen* -2, *tedy ten na čtwrtau mocnost powýšen musý dáti* $+16$, *protože* $(-2)^4 = -2\times-2\times-2\times-2 = +4\times-2\times-2 = -8\times-2 = +16$ *a t. d. Gestli pak exponent kořene lich, tedy ta mocnost může býti odpjragjcý, a proto kořen z nj dobytý gest možná welikost, v. p.* $\sqrt[3]{-8}$ *gest w prawdě* $= -2$, *nebť* $(-2)^3 = -2\times-2\times-2 = 4\times-2 = -8$ *a t. d.* ([Vy2], str. 246–247)

Závěrečný *Přjdawek* je drobným nahlédnutím do kombinatoriky. Ocitujme jeden z příkladů, který je zde uveden:

... Jistý bohatý pán pozwal k hlučnému obědu ssesti wzácných mužů, genž zdwořilosti sauce zwyklj, geden druhému prwnj mjsto obětowal, když se měli za stůl sázeti. Nechtjce pak žádný z nich té přednosti druhému wzýti, žádný se k stolu nepřibljžil; y sa tauto rozepřj powražen domácý pán, takto neprozřetedlně promluwil: Mně milj a mnoho wáženj hosté! posaďte se dle swé ljbosti, žádného ohledu na mjsto nemagjce, syc wás tolikrát po sobě k obědu pozowi, kolikrát lze mjsta mezy wámi proměniti. ([Vy2], str. 249)

Zcela na konci knihy je výchovný příklad týkající se hry jisté loterie. Komentován je takto:

... Tedy musý saditi na 4410 amb, a deset z nich gistě wyhrage. S gakau swau sskodau! – – Nenjli to politowánj hodná possetilost, když mnozý po negistém zysku dychtjce, sebe y swých dětj swého gměnj zbawugj! ([Vy2], str. 254)

Následuje odstavec, který se obrací k vlastencům. Můžeme se jen ptát, zda to jsou slova Vydrova nebo Janderova:

Nechtěge se déle při té hře messkati, to gediné při zawjrce této knihy k wýstraze swým milým wlastencům přidáwám, aby magjce Boha wždy na paměti, giž záhy pilnosti, vměnj a prácy zwykali, gistěgi sobě potřebný pokrm a oděw wydělagj, než aby mjnili obé wyhrati. ([Vy2], str. 254)

Kniha končí velkými písmeny: *A. M. D. G.*[3]

[3] *Ad maiorem Dei gloriam.*, tj. *K větší slávě boží.* Jedná se o latinské motto jezuitů. Připo-

2. Prima calculi exponentialis elementa ...

Roku 1812 vydal Jandera spis *Prima calculi exponentialis elementa nova partim methodo in usum auditorum suorum proposita* [Ja1], v němž se pod názvem „exponenciální kalkul“ ukrývá výklad zejména středoškolské aritmetiky. Je prezentován moderním matematickým stylem definice – věta – důkaz – příklad, ale zpracování a symbolika příliš moderní není.

Pro zajímavost uveďme obsah učebnice (*Index*, [Ja1], str. 171–172):

Praefatio ..... iii–xii
Caput I. *De numeris exponentialibus* 1
Caput II. *De logarithmis* 36
Caput III. *De elevatione numerorum ad potentias* 72
Caput IV. *De extractione radicum* 97
Caput V. *Nonnulla lemmata, e doctrina de numeris primis, quorum ope demonstratur, radicem e numero integro, quae numerus integer non est, esse irrationalem* 142
Appendix continens demonstrationem theorematis, quod docet, factoribus pluribus, quoquo in se ordine ducantur, idem productum generari, habetur 156

Text učebnice je rozdělen do pěti kapitol, které se člení na 128 krátkých číslovaných paragrafů; připojený apendix má 7 dalších číslovaných paragrafů. Učebnice je přehledně strukturována. Nové pojmy jsou většinou zavedeny definicemi (*Definitio*), někdy je na počátku delší úvahy zformulována domněnka (*Hypothesis*), jindy je nejprve uveden problém (*Problema*), po němž následuje jeho řešení (*Solutio*) a důkaz získaného poznatku (*Demonstratio*). Následují příklady (*Exempla*), časté důsledky (*Corollario*, ve zkratce *Coroll.*), občas se objeví poznámka (*Scholio*). Důležitější výsledky jsou označeny jako teorém (*Theorema*). Důkaz někdy končí známou zkratkou *Q. E. D.*[4] Jedná se o typickou dobovou strukturu matematického textu v duchu Eukleidových *Základů*.

Těžištěm učebnice je zavedení mocnin s celočíselným exponentem a poté s racionálním exponentem, tj. výklad n-té mocniny a n-té odmocniny. Vybudovanou teorii Jandera v dalších kapitolách využil k zavedení logaritmu čísla při libovolném přípustném základu. Následně přešel k počítání s exponenty a s logaritmy, soustředil se na odvození různých algebraických vzorců.

Vrchol výkladu lze spatřit v důkazu binomické věty, tj. vzorce pro výpočet $(a + b)^n$, kde n je přirozené číslo; proveden je matematickou indukcí. Následuje zobecnění binomické věty pro záporný celočíselný exponent a zobecnění

meňme, že Vydra byl jezuitou od roku 1757 do roku 1773, kdy byl jezuitský řád (*Tovaryšstvo Ježíšovo*) papežem Klementem XIV. (1705–1774, papežem od r. 1769) rozpuštěn.

[4] *Quod erat demonstrandum*, tj. *Což bylo dokázati.*

pro n-tou mocninu mnohočlenu. Učebnice končí aplikacemi vyložené teorie, například numerickým výpočtem přibližné hodnoty n-té odmocniny přirozeného čísla. Další konkrétní příklady se týkají výpočtu druhé až šesté odmocniny, přičemž odmocňované číslo má i devět cifer. Takovéto aplikace již dnes nejsou vyučovány vzhledem k rozvoji výpočetní techniky.

Výše uvedený obsah Janderovy učebnice nyní doplníme několika poznámkami k jednotlivým kapitolám. Pro čtenáře, který ještě neviděl latinsky psaný matematický text, uvedeme několik úryvků jako ukázky a přiblížíme tím styl výkladu.

Janderova předmluva podepsaná 29. února 1812 končí tímto upřímným odstavcem:

Errores, quos fortassis – homo sum, nil humani a me alienum puto – in hoc opere commiserim, quisquis mihi commonstraverit, rem mihi fecerit profecto gratissimam, dummodo in me redirguendo ea humanitatis officia servet, quae si non insumto labori, ast profecto meo de Matheseos tyronibus bene merendi studio debentur. ([Ja1], str. xii)[5]

V první kapitole je ukázána práce s mocninami, kde exponenty jsou přirozená čísla, poté celá čísla a nakonec i čísla racionální. Uveďme krátké ukázky:

Theorema. $A^{(\pm)m} \times A^{(\pm)n} = A^{(\pm)m+(\pm)n}$ *i. e. Numeri exponentiales ejusdem radicis, quorum exponentes potentiarum sunt numeri integri positivi vel negativi, vel etiam zeri,* (*ambo vel promiscue*) *multiplicantur, inscribendo radici, exponentis potentiae loco, summam exponentium in factoribus obviorum. ...*
([Ja1], str. 9)

V dalším textu jsou dokázána některá pravidla pro práci s odmocninami a řešeny konkrétní příklady. Uvedeme jako ukázku jen tři pravidla ([Ja1], str. 25, 29):

$$\sqrt[q]{\left(A^{\frac{\pm m}{n}}\right)^{\pm p}} = A^{\frac{\pm m \times \pm p}{n \cdot q}}, \qquad A^{\frac{b}{n}} \times A^{\frac{c}{m}} = A^{\frac{bm+cn}{m \cdot n}}, \qquad A^{0{,}54} = A^{\frac{54}{100}} = \sqrt[100]{A^{54}}.$$

V závěru kapitoly je řešena např. otázka, pro která čísla A platí nerovnosti

$$A^{\frac{2}{3}} > A^{\frac{666666}{1000000}}, \qquad A^{\frac{2}{3}} < A^{\frac{666667}{1000000}}$$

a pro která platí nerovnosti obrácené ([Ja1], str. 32).

Ve druhé kapitole jsou zavedeny logaritmy a ukázány jejich základní vlastnosti.

[5] Volný překlad: Chyby, kterých jsem se snad v tomto díle dopustil – jsem člověk, nic lidského mi není cizí – kdokoli mi je ukáže, prokáže mi zajisté velmi milou službu, pokud při mém napravování zachová tu míru ohleduplnosti, která náleží (ne snad vynaložené práci, ale jistě) mé snaze dobře posloužit začátečníkům v matematice.

Problema. E datis logarithmis factorum invenire logarithmum producti in systemate logarithmico eodem.

Solutio. Summa e logarithmis factorum est logarithmus producti. ...

Coroll. Logarithmus potentiae hinc itaque invenitur, multiplicando logarithmum radicis seu numeri ad potentiam elevandi per exponentem potentiae, pro basi systematis eodem. ([Ja1], str. 54–55)

Třetí kapitola je věnována umocňování, najdeme zde známé algebraické vzorce a binomickou větu.

Theorema. Numeri positivi potentia gradus cujusvis est positiva. ...

Theorema. Numeri negativi potentiae, quarum exponentes sunt numeri pares, sunt positivae, potentiae vero illae, quarum exponentes sunt numeri impares, negativae. ([Ja1], str. 73)

Numerus, ex quo radix extrahenda est, esse potest vel positivus vel negativus (nostro quidem judicio, ut saepius monuimus, non nisi e numeris numerantibus radices extrahi possunt), atque radicis exponens numerus vel par vel impar, ut itaque omnia problemata, quibus e datis numeris radices ut extrahantur injungitur, in sequentes quatuor classes dispesci possint:

I. $\sqrt[2n+1]{+A}$ II. $\sqrt[2n]{+A}$ III. $\sqrt[2n+1]{-A}$ IV. $\sqrt[2n]{-A}$

([Ja1], str. 74–75)

Dále je pozornost obrácena k algebraickým vzorcům pro výpočet mocnin

$$(a+b)^2, \quad (a+b+\cdots+z)^2, \quad (a+b)^3, \quad (a+b+\cdots+z)^3, \quad (a+b)^4.$$

Vrcholem této kapitoly je binomická věta, která je dokázána indukcí. Uvedeny jsou vzorce pro $(a+b)^n$ a pro $(a+b)^{-n}$, kde n je přirozené číslo. Zajímavý je odstavec týkající se indukce.

Quasi itaque termini potentiae $(a+b)^n$ ii sunt, qui problematis solutione statuuntur, etiam termini potentiae $(a+b)^{n+1}$ iisdem praeceptis et, quoad numerum eorum, et etiam quoad reliquas proprietates, conformes erunt.

Jam vero si sit $n=2$, potentia $(a+b)^2$ regulis solutionis datae respondet, ergo etiam $(a+b)^3$, atque dehinc etiam $(a+b)^4$, et sic in infinitum. Q. E. D.

([Ja1], str. 92–93)

Čtvrtá kapitola dává návod na výpočty odmocnin přirozených čísel, některých algebraických výrazů a ukazuje práci s iracionalitami.

Problema. E dato numero determinato integro numerante, e. g. 105 625, radicem gradus secundi extrahere. ([Ja1], str. 105)

S pomocí vzorce pro výpočet $(100x+10y+z)^2$ je vysvětlen postup a vypočtena odmocnina $\sqrt{105\,625} = 325$. ([Ja1], str. 105–106)

Problema. E dato numero determinato integro numerante, e. g. 250047, radicem gradus tertii extrahere. ([Ja1], str. 106)

S pomocí vzorce pro výpočet $(10x + y)^3$ je vysvětlen postup a vypočtena odmocnina $\sqrt[3]{250047} = 63$. ([Ja1], str. 107–108)

V následujícím se počítají odmocniny zlomků a desetinných čísel, ukázán je výpočet odmocnin pomocí logaritmů, odmocňují se i vhodné algebraické výrazy, pracuje se s iracionalitami, objeví se i komplexní číslo. V závěru kapitoly jsou vyřešeny následující příklady:

$$\sqrt{7+4\sqrt{3}} = 2+\sqrt{3}, \quad \sqrt{\sqrt{27}+2\sqrt{6}} = \sqrt[4]{12}+\sqrt[4]{3}, \quad \sqrt{7+6\sqrt{-2}} = 3+\sqrt{-2}.$$

([Ja1], str. 139–141)

V páté kapitole jsou zavedena prvočísla a čísla složená, najdeme zde i pojem soudělná a nesoudělná čísla. Uveďme opět krátkou ukázku:

Definitio. Numerus integer, qui in factores numeros integros resolvi nequit, vocatur Numerus absolute Primus, vel breviter Numerus Primus (*Eine Primzahl oder einfache Zahl*) *e. g.* $1, 2, 3, 5, 7, 11$*, etc.*

Numerus integer vero, qui primus non est, vocatur Numerus Compositus, (*Eine zusammengesetzte Zahl*) *e. g.* $4, 6, 8, 9, 10$*, etc.*

Numeri inter se Primi (*Primzahlen unter sich*) *sunt numeri integri, qui communem factorem numerum integrum non habent. E. g.* 3 *atque* 8*,* 4 *atque* 9*.*

([Ja1], str. 143)

Poslední věta této části se týká odmocňování přirozených čísel:

Theorema. Radix gradus cujuscunque e numero integro numerante determinato, quae numerus integer non est, est irrationalis. ([Ja1], str. 155)

Apendix je věnován komutativitě násobení, uveďme z něho tři věty:

Numeri a et b si sint numerantes integri, erit $a \times b = b \times a$*, i. e. sive numerus a multiplicetur per b, sive b per a, productum erit numerus idem.*

([Ja1], str. 157)

Theorema. Numeri si sint numerantes integri a, b, c *erit productum ex illis idem, quoquo in se ordine ducantur.* ([Ja1], str. 158)

Quodsi $(n-1)$ *atque etiam n factores, numeri numerantes integri, idem productum generant, quoquo in se ordine ducantur; etiam* $(n+1)$ *ejusmodi factores pro uno quovis illorum ordine idem productum dabunt.*

([Ja1], str. 163)

3. Rede zur Gedächtnißfeyer ... Stanislaus Wydra

Roku 1816 vydal Jandera malý spis *Rede zur Gedächtnißfeyer des hochwürdigen Herrn Stanislaus Wydra* [Ja2], v němž pojednal o životních osudech,

učitelském působení a díle svého oblíbeného učitele. Jedná se o první studii o Vydrovi, která kromě líčení jeho života a díla obsahuje jeho seznam publikací. Jandera ji proslovil jako *laudatio* při slavnostním odhalení Vydrova pomníku.

O nějaké trvalé památce na profesora Vydru, tohoto obětavého člověka, který ovlivnil řadu studentů, se začalo uvažovat nedlouho po jeho smrti. Alois Martin David, který byl roku 1816 rektorem pražské univerzity, sepsal již roku 1805 návrh na postavení pomníku, který by profesora Stanislava Vydru důstojně připomínal.[6]

Vydrův pomník, busta i podstavec představují kvalitní sochařskou práci počátku 19. století. Jedná se o jeden z nejstarších klasicky pojatých pomníků na našem území, který vznikl na oslavu osoby neurozeného původu a byl vystaven na akademické půdě, tj. ve veřejném prostoru. Pískovcová busta je opatřena bílým křídovým nátěrem, snad z boloňské křídy, na první pohled činí dojem skvostného bílého mramoru.

Vydra je ztvárněn jako starý muž oblečený do jezuitského řádového oděvu, má propadlé tváře, výrazný nos, vysoké čelo a velké oči, jeho pohled směřuje mírně vzhůru. Temeno hlavy zakrývá nevelké *solideo*, na krk spadají dlouhé kadeřavé vlasy. Kleriku s vysokým límečkem částečně zakrývá plášť s typickým výrazným límcem.[7]

Autor busty není doložen. Lubomír Sršeň, přední český odborník na portrétní tvorbu 19. století, se domnívá, že ji mohl vytvořit Josef Malínský (1752–1827), český sochař a řezbář, jehož práce vycházely z nejlepších tradic českého barokního a klasicistního sochařství. Jako jeden z mála tehdejších pražských sochařů usiloval o realistické zobrazení a kladl důraz na slohovou čistotu. Je autorem soch, náhrobků, kašen, kamenných reliéfů, které sloužily jako domovní znamení, apod.

Některé zdroje uvádějí, že Vydrova busta byla v prostorách univerzitní knihovny v pražském Klementinu odhalena již roku 1814. Tento letopočet je totiž uveden na mramorovém podstavci, na němž je busta umístěna. Zdá se, že podstavec vznikl již roku 1814, ale busta byla dokončena až roku 1816.[8]

Vyobrazení pomníku je uvedeno v Janderově drobné knížce *Rede zur Gedächtnißfeyer …* [Ja2] z roku 1816. Jedná se o dobovou rytinu, jejímž autorem je patrně Jan Berka (1759–1838), pražský mědirytec, grafik a kreslíř, který se specializoval na tvorbu titulních listů, pohlednic, portrétů význačných osobností, na ilustrace knih, obálek hudebnin a vinět. Na přelomu 18. a 19. století byl asi nejplodnějším pražským ilustrátorem. Na jeho rytině je na podstavci pomníku uveden rok 1816, ačkoli na podstavci je rok 1814.[9]

---

[6] Davidův návrh je uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Reprodukce konceptu jeho provolání pro postavení pomníku a jeho český překlad viz [VVV], str. 21.

[7] Stručná informace o historii Vydrova pomníku viz [VVV], str. 19–21.

[8] K tomuto roku se přiklonil *Památkový katalog Národního památkového ústavu* i Lubomír Sršeň.

[9] Berkova rytina pomníku z roku 1815 nebo 1816 a fotografie Vydrovy busty z roku 2015

Na titulním listu Janderovy knížky *Rede zur Gedächtnißfeyer …* [Ja2] je uvedeno:

Bey Gelegenheit der Aufstellung seines Brustbildes in der k. k. Bibliothek verfaßt, und am 20. July 1816 vorgetragen von Ladislaus Jandera …

A v Janderově diáři z roku 1816 je u 20. července malá poznámka o slavnostním odhalení Vydrovy busty:[10]

Feyerlichkeit der Aufstellung des Monuments zum Andenken H. St. Wydra.

Vydrův pomník byl tedy zcela jistě slavnostně odhalen 20. července roku 1816.

Roku 1910 byl pomník z Klementina přenesen a umístěn nad schodiště tehdejšího nově vybudovaného Matematického ústavu c. k. české Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde je dodnes. V budově nyní sídlí děkanát Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy (Ke Karlovu 2027/3, Praha 2). Od roku 2014 je pomník národní kulturní památkou.

Poznamenejme ještě na okraj, že ve vzpomínkách Viléma Ondráčka [On2], str. 106, se lze dočíst, že Jandera byl jedním z Vydrových „miláčků“ – „Dimidium animae“, „Gaudium et corona vitae“. Hluboký vztah Jandery a Vydry připomíná rovněž Ignác Antonín Hrdina v článku [Hr] na str. 243. Není proto divu, že se Jandera angažoval při odhalení Vydrova pomníku a vydal tiskem svoje *laudatio*.

Ve své knížce Jandera mimo jiné zdůraznil Vydrovu obětavou učitelskou práci pro studenty:

… účinným prostředkem, jehož Vydra užíval při vzdělávání svých žáků v matematických vědách, byly jeho soukromé přednášky. Ve svých univerzitních lekcích měl totiž mnoho témat, která musel podle plánu probrat, a nemohl tedy podávat častá vysvětlení nebo užití probíraných vět. Proto se rozhodl poskytovat svým žákům soukromé vyučování.

Řadu let vyučoval každého ze svých žáků, který si to přál, v nejbližší hodině po své přednášce, ve svém pokoji, a to – jak se od Vydry ani nedalo očekávat jinak – zcela bezplatně. Tak se stalo, že mnozí muži, kteří se později proslavili jako matematikové, mnozí ještě nyní na univerzitách ustanovení profesoři matematiky, pojali zvláštní zálibu v této vědě, a tak přijali semeno úrody, která z ní pro ně i pro jiné vzešla, z Vydrových rukou.

Jaké důležité zásluhy si svou neúnavnou činností a nejvěrnějším nasazením všech svých sil pro obecné dobro o svou vlast získal, může být tušeno, ale nemůže být vypočteno; jisté však je, že mnohé dobro, které tímto založil, bude ještě i pro vzdálené potomstvo blahodárně působit, dokonce i tehdy, až ti, které učila jeho ústa, se již rozpadnou v prach.

---

viz [VVV].

[10] Diář je uložen v knihovně Strahovského kláštera, sgn. CK X 63.

Jemu samému však tato velká námaha nesmírně škodila. V přesvědčení totiž, že ospalý, líný přednes by matematiku jeho žákům málo doporučil, namáhal se, oživen neodolatelným ohněm, ve svých veřejných přednáškách mimořádně a obyčejně z nich přicházel do svého pokoje celý zalit potem. Namísto aby dopřál tělu potřebný odpočinek, začínal tam práci znovu od začátku. Tak podkopal základní pilíře svého jinak velmi pevného zdraví a naplnil kalich utrpení, který měl před svým skonem vypít až do dna. Ve svém sotva započatém čtyřiašedesátém roce života zemřel tento ušlechtilý a vynikající muž této země, na níž měl zasloužené štěstí být všeobecně vážen a stát se učitelem mladíků, jejichž vděční otcové byli kdysi jeho žáky a kteří jej dosud ctili a milovali.

([Ja2], str. 57–59, volný překlad)

4. Beiträge ...

Roku 1830 vydal Jandera učebnici *Beiträge zu einer leichtern und gründlichern Behandlung einiger Lehren der Arithmetik* [Ja3].

Nejprve uvedl velmi podrobný obsah (*Inhalt*, str. iii–xii), pak dlouhou předmluvu (*Vorrede*, str. xiii–xl), která má didaktický charakter. Týká se zejména problematiky výkladu záporných a komplexních čísel, která Janderu řadu let značně trápila.

Janderův vztah k záporným a komplexním číslům vyjádřený v předmluvě obšírně komentoval František Balada[11] v článku *Před sto lety zemřel profesor Josef Jandera* [Ba] z roku 1958. Přeložil některé pasáže z Janderovy předmluvy a ukázal na nich Janderův vztah k výuce záporných a komplexních čísel a jeho nespokojenost s tím, jak jsou tyto partie prezentovány v učebnicích.

... Jandera říká: „Znamenití matematikové tvrdili, že nauka o protikladných veličinách, která nebyla dříve známa, jest dokonale zdůvodněna. Při tomto stavu věcí jsem věřil, že v učebnicích, které se zabývají základy vědy, bude k tomu přihlédnuto a tato nauka bude zajištěna proti každé pochybnosti. Musím však přiznati, že jsem nebyl tak šťastný, abych někde viděl splnění tohoto svého očekávání. Ba zdá se mi, že spisovatelé nových učebnic mluví o tomto předmětu neradi a s odporem a proto jej, pokud mohou, obcházejí nebo obvyklým způsobem odbudou tak krátce, jak jen mohou“. ([Ba], str. 51–52)[12]

Balada dále cituje z Janderovy předmluvy učebnice *Beiträge ...* [Ja3]:

1. Činí-li si aritmetika, jakožto nauka o číslech vůbec, ve všech svých částech nárok na zřetelnost a důkladnost, musí být nauka o opačných veličinách jako něco různorodého odstraněna, tedy význam znaků + a − musí být omezen na jejich původní smysl znaků pro sčítání a odčítání. Odečtení většího čísla od menšího musí být prohlášeno za nemožné, násobitel musí být vždy číslo „absolutní“. Že musí tuto vlastnost zachovat násobitel také v celé užité aritmetice,

[11] František Balada (1902–1961), matematik a pedagog, se zajímal zejména o deskriptivní geometrii a historii matematiky, řadu let byl redaktorem časopisu *Matematika ve škole*.

[12] V uvozovkách je Baladův překlad z [Ja3], str. xix–xx.

jest dostatečně zřejmé z toho, co bylo řečeno. Je-li jiné povahy, ví každý ihned, že má co činit s pouhou hypothesou.

2. Nauka o protikladných veličinách musí být vyložena ve zvláštním oddílu užité aritmetiky, protože pro tento druh veličin pro jejich zvláštní povahu nelze použít zákonů, které platí pro ostatní čísla. Tak na příklad součet dvou „absolutních" čísel je vždy větší, než kterýkoliv ze sčítanců. Při protikladných číslech tomu tak není. Pak lze ovšem u protikladných čísel odčítat větší od menšího, což u absolutních čísel možné není. Absolutní čísla lze vždy mezi sebou násobit, kdežto čísla protikladná ne atd.

Při odděleném výkladu o protikladných číslech bude nutné, protikladná čísla označit jinými symboly než + a −.

3. Když se protikladných pojmů použije v geometrii, musí se nauka o protikladných veličinách smísit s naukou o absolutních číslech, nebude se brát zřetel na různost jejich podstaty, použije se zákonů platících pro jeden druh veličin na veličiny druhé a obráceně, aniž by se činily rozdíly. Tím se obdrží discipliny složené, algebra, analysa. Lze se předem domnívat, že se vyskytnou četné obtíže a sporné výsledky.

4. Tento různorodý – hypotetický – celek je při aritmetickém výkladu prostorových veličin velmi užitečný, nicméně nesplňuje ani zdaleka všechny požadavky (rozumí se přesnosti, pozn. autorova). To je způsobeno kromě jiného rozdílem ve výkladu protikladných veličin v aritmetice a v geometrii.

5. Ta část užité matematiky, která rozvíjí početním způsobem geometrické pravdy, Leibnizem uvažovaná analysa polohy, je dosud věda nezpracovaná a snad ani není možná. ([Ba], str. 55–56)[13]

Jandera vycházel ze zásad algoritmizace početních operací, otevřeně předkládal odborným čtenářům své pohledy na správný výklad, pral se s pravidly o znaménkách operací (např. výklad součinu dvou záporných čísel). Kritizoval autory, kteří výklad podali jen povrchně, spokojili se jen s uvedením formulí a nepokusili se o slovní objasnění a uvedení příkladů z praktického života. Zamýšlel se nad dvojím významem symbolů + a − (znaménka operací, označení kladných a záporných čísel). V souladu s „antickým" přístupem k matematice se nemohl dobře vyrovnat se zápornými čísly, s propojením geometrie a algebry, které vyústilo v analytickou geometrii, a rovněž s komplexními čísly.

Janderovy rozpaky nad výkladem problematiky záporných a komplexních čísel nebyly ojedinělé. Na konci 18. a ještě v první polovině 19. století dělal výklad této problematiky řadě středoškolských i vysokoškolských profesorů velké problémy.

Balada dále uvedl:

Nutným důsledkem Janderových rozpaků nad zápornými čísly jsou ovšem další pochybnosti o číslech „imaginárních nebo nemožných".

[13] Baladův překlad úryvků z [Ja3], str. xvi–xl.

Jandera vidí tento problém především ze stanoviska učitelova. „Přemýšlivý žák se zarazí a řekne si: je-li odmocnina z čísla -4 nemožná, pak to není žádná veličina, a je-li to veličina, pak nemůže být nemožná. Když mu vysvětíme, že se jedná o symbolický výraz a znak pro nemožnou operaci, tu se uklidní. Záhy však postřehne, že $\sqrt{-a}$ a $\sqrt{-b}$ se sčítají a odčítají jako se sčítají a odčítají skutečné veličiny. Tu však vznikne nová pochybnost, jak se takové věci mohou sčítat a odčítat; neboť co je to součet nebo rozdíl dvou nemožných věcí? Existuje něco nemožného, co je větší nebo menší než něco jiného nemožného? Znamenají-li $\sqrt{-a}$, $\sqrt{-b}$ dvě nemožné operace, co dají nemožná operace a ještě jedna nemožná operace dohromady? A jeho překvapení není menší, když zjistí, že v některých případech součet dvou nemožných veličin nebo dvě nemožné operace jest skutečná veličina. Vztah $(a-\sqrt{-b})+(c+\sqrt{-b})=a+c$, kde se $-\sqrt{-b}$ a $+\sqrt{-b}$ ruší, jej neuspokojí, neboť soudí: Jestliže $-\sqrt{-b}$ označuje něco nemožného a protiklad k tomu je $+\sqrt{-b}$, pak musí $-\sqrt{-b}$ znamenat něco, co je možné, protože protiklad k nemožnému je možné, což však jistě nepřipustíme pro $-\sqrt{-b}$.“ [14]

S podobnými paradoxy se setkává žák, říká Jandera, když tvoří součin dvou „nemožných veličin“ na př. $\sqrt{-a}\times\sqrt{-b}$. K velkému podivení shledává, že součin dvou nemožných činitelů je „možný součin“. Pokouší-li se tento spor vysvětlit nějakou definicí, potřebuje v každém případě zjistit kolikrát činitel $\sqrt{-b}$ obsahuje $+1$ nebo -1, „neboť to jest podstata každé definice násobení“. Nicméně však $+1$ ani -1 v $\sqrt{-b}$ nejsou obsaženy, protože $\sqrt{-b}$ znamená něco, co se nedá určit ani jednotkou, ani její částí. ([Ba], str. 54)[15]

Jandera, podobně jako jiní starší autoři učebnic, měl problém se zápornými i komplexními čísly. Např. v *Beiträge ...* [Ja3] dokazuje, že stejné mocniny nestejných „absolutních“ čísel jsou rovněž nestejné. Pak se však pozastavuje nad tím, že třetí mocnina „výrazů“ $1-\sqrt{-3}$ a $1+\sqrt{-3}$ je rovna -8.[16]

Na podporu svého vztahu k číslům se Jandera opíral o slova Michelsenova:[17]

... Pokud se aritmetika zabývá pouze absolutními čísly a v geometrii jest vše vyšetřováno geometricky, nedostaví se žádné potíže. Jakmile však jest řeč o kladných a záporných veličinách jakožto konkrétních věcech, nevystačí se s obvyklým výkladem ani při odčítání a použije-li se aritmetiky v geometrii, stanou se věci ještě méně jasnými. ([Ba], str. 55)[18]

Po dlouhé předmluvě následuje dlouhý úvod (*Einleitung*, str. 1–25), který má čtenáře připravit ke studiu matematiky. Věnován je obecnějším otázkám – co je matematika, jaké je její členění a jakými metodami postupuje. Zmíněny jsou i „matematické jistoty“, zdůrazněno je praktické využití matematiky a její

[14] Baladův překlad z [Ja3], str. xxix–xxx.

[15] Volně podle [Ja3], str. xxx–xxxi.

[16] Viz [Ja3], str. xxxiv.

[17] Johann Andreas Christian Michelsen (1749–1797) studoval od roku 1769 v Halle teologii a současně vyučoval v sirotčinci. Od roku 1778, po ukončení studií v Halle, začal vyučovat matematiku a fyziku na gymnáziu v Berlíně. Překládal Eulerovy práce z latiny do němčiny, přeložil též Eukleidovy *Základy*. Roku 1793 se stal členem akademie věd v Berlíně.

[18] Baladův překlad z [Ja3], str. xxxv.

prospěšnost. Charakter úvodu dobře vystihuje jeho poměrně podrobný obsah:

Einleitung in das Studium der gesammten Mathematik 1
I. Abschnitt. *Begriff und Eintheilung der Mathematik* 1
II. Abschnitt. *Von der mathematischen Lehrart oder Methode* 10
III. Abschnitt. *Von der mathematischen Gewißheit* 21
IV. Abschnitt. *Vom Nutzen der Mathematik* 23

Z úvodu, který je rozdělen na 18 paragrafů, ocitujme zajímavý odstavec o důkazech indukcí:

Mittelbare Inductionsbeweise nennt man jenes Verfahren, wo der Beweis nicht für jeden einzelnen Fall insbesondere, sondern nach Umständen, nur für den ersten, oder einige der erstern Fälle unmittelbar geführt wird, und man dann untersucht, ob nicht etwa aus der Annahme, daß der zu beweisende Satz für einen gewissen n-ten (unbestimmt gelassenen) oder n Fälle wahr sey, nothwendig folge, daß derselbe auch für den $(n+1)$ten Fall (oder $(n+1)$ Fälle) wahr seyn müsse? Kann man dieses beweisen, so hat man den Satz zwar nicht unmittelbar, aber doch mittelbar für alle möglichen Fälle, d. i. allgemein erwiesen.

([Ja3], str. 16)

Vlastní učebnice je rozdělena na devět kapitol, které jsou členěny na 212 paragrafů:

I. Hauptstück. *Enthaltend den Beweis, daß einerlei Faktoren, in welcher Ordnung man sie auch mit einander multipliziren mag, dasselbe Produkt geben* 26
II. Hauptstück. *Lehre von gebrochenen Zahlen* 34
III. Hauptstück. *Lehre von Exponential-Zahlen* 52
IV. Hauptstück. *Von Logarithmen* 89
V. Hauptstück. *Von Erhebung der Zahlen zu Potenzen* 130
VI. Hauptstück. *Von Ausziehung der Wurzeln aus gegebenen Zahlen* 154
VII. Hauptstück. *Allgemeiner Beweis für den Binomial-Satz* 197
VIII. Hauptstück. *Einige Lehrsätze von Primzahlen* 218
IX. Hauptstück. *Von arithmetischen Differenzreihen* 256
Von summirenden arithmetischen Reihen 270
Von figurirten Zahlen 280

První kapitola je věnována problematice obecného komutativního zákona. Uveďme Janderovu formulaci hlavního výsledku:

Lehrsatz. Das Produkt aus jeder beliebigen Anzahl von Faktoren ganzen unbenannten Zahlen ist dasselbe, in welcher Nacheinanderfolge man auch die Faktoren mit einander multipliziren mag. ([Ja3], str. 30)

V souvislosti s obecným komutativním zákonem zde najdeme i šest vypsaných pořadí tříprvkové množiny a čtyřiadvacet vypsaných pořadí čtyřprvkové množiny ([Ja3], str. 28, 33).

Druhá kapitola pojednává o zlomcích a operacích se zlomky. Uveďme jeden příklad pro seznámení s užitou formulací:

Zusatz. Wird daher Zähler und Nenner durch dieselbe ganze Zahl multiplizirt, so bleibt der Werth des Bruches ungeändert. ([Ja3], str. 39)

Třetí kapitola podává výklad o mocninách. Exponent se nazývá *Exponentialzahl*, uveden je i latinský termín *numerus exponentialis* ([Ja3], str. 62).

Pro zajímavost ocitujme Janderovu definici mocniny:

Erklärungen. Das Produkt, welches man erhält, wenn man eine Zahl mit sich selbst einigemal multiplizirt, nennt man eine Potenz.

Die Eintheilung der Potenzen in Klassen geschieht nach der Anzahl der gleichen Faktoren. Wird eine Zahl zweimal, dreimal, u. s. w. überhaupt nmal als Faktor gesetzt, so heißt das aus dieser Multiplikation entstandene Produkt die zweite, die dritte, u. s. w. überhaupt n te Potenz der als Faktor vorhandenen Zahl. ([Ja3], str. 52)

V dalším textu je pojednáno o práci s mocninami a odmocninami. Pravidlo o násobení mocnin o stejném základu formuloval Jandera takto:

Zusatz. Wenn daher die Buchstaben b und c, ganze positive oder negative Zahlen oder Nullen bedeuten (beide oder einer von ihnen), so ist in jedem Falle $a^b \times a^c = a^{b+c}$. ([Ja3], str. 64)

Čtvrtá kapitole je věnována logaritmům. Pro zajímavost uveďme větu o logaritmických systémech s různými základy a dvě další krátké ukázky:

Zusatz. Da jede Zahl, die Einheit allein ausgenommen, die Grundzahl eines logarithmischen Systems abgeben kann, so folgt, daß es unendlich viele logarithmische Systeme gebe. ([Ja3], str. 91)

Auflösung. Die Summe aus allen Logarithmen der Faktoren ist der Logarithme des Produktes. ([Ja3], str. 107)

Erklärung. Dasjenige logarithmische System, dessen Grundzahl 10 ist, heißt das gemeine oder gewöhnliche, manchmal auch das briggische System.

([Ja3], str. 110)

V krátké historické poznámce Jandera připomněl Henryho Briggse.[19]

V páté kapitole o umocňování Jandera uvedl:

Lehrsatz. Erhebt man eine negative Zahl zu Potenzen, so sind jene Potenzen, deren Exponenten gerade Zahlen sind, positiv, jene Potenzen dagegen, deren Exponenten ungerade Zahlen sind, negativ. ([Ja3], str. 131)

[19] Anglický matematik Henry Briggs (1561–1630) zavedl dekadický logaritmus, tj. logaritmus o základu 10, a publikoval rozsáhlé logaritmické tabulky.

Zusatz. Die Zahl, aus welcher eine Wurzel gezogen werden soll, kann entweder positiv oder aber negativ seyn. Ferner kann der Exponent der Wurzel eine gerade oder ungerade Zahl seyn, so daß, in dieser Hinsicht, alle möglichen Aufgaben von Ausziehung der Wurzeln sich auf folgende vier Fälle zurückführen lassen:

I. $\sqrt[2n+1]{+A}$ II. $\sqrt[2n]{+A}$ III. $\sqrt[2n+1]{-A}$ IV. $\sqrt[2n]{-A}$

([Ja3], str. 132)

V následujícím jsou uvedeny vzorce pro druhé a třetí mocniny dvojčlenu, trojčlenu či mnohočlenu, pro čtvrtou mocninu dvojčlenu:

$$(a+b)^2, ..., (a+b+\cdots+z)^2, ..., (a+b)^3, ..., (a+b+\cdots+z)^3, ..., (a+b)^4.$$

Nakonec je představen vzorec pro výpočet n-té mocniny dvojčlenu, tj. binomická věta. Během jejího podrobného odvozování najdeme na dvou místech následující zdůvodňování výpočtu:

Somit ist es erwiesen, daß wenn die drei ersten Vorschriften der gegebenen Auflösung für die nte Potenz von $a+b$ wahr sind, sie auch für die $(n+1)$te Potenz derselben Wurzel nothwendig wahr seyn müssen. ([Ja3], str. 145)

Ist also die gegebene Auflösung für irgend eine nte Potenz von $a+b$ wahr, so muß sie auch nothwendig für die $(n+1)$te Potenz derselben Wurzel wahr seyn.

([Ja3], str. 148)

Šestá kapitola pojednává o odmocňování. Na základě elementárního vzorce pro výpočet $(100x+10y+z)^2$ je podrobně vysvětlen algoritmus pro výpočet druhé odmocniny přirozeného čísla. Výklad je demonstrován na výpočtu druhé odmocniny čísla 105 625, $\sqrt{105\,620} = 325$. Obdobným způsobem je na základě vzorce pro výpočet $(10x+y)^3$ vysvětlen postup při výpočtu třetí odmocniny čísla 250 047, $\sqrt[3]{250\,047} = 63$. ([Ja3], str. 161–164)

Zmíněna je i problematika odmocňování zlomků a smíšených čísel, odmocňování „vhodných“ algebraických výrazů, např. $b^4x^4 + 2ab^2x^3 + a^2x^2$ ([Ja3], str. 190) i využití logaritmů při odmocňování.

V sedmé kapitole se Jandera vrátil k binomické větě. Zformuloval ji pro přirozený exponent jako *Lehrsatz*. Po podrobném důkazu uvedl bimomickou větu pro záporný a racionální exponent.

Kapitola končí krátkou poznámkou o iracionálním a imaginárním exponentu:

Wäre der Exponent eine Irrationalzahl, z. B. $(a+b)^{\sqrt{7}}$, so hat dieser Ausdruck die Bedeutung, das der Exponent jenen Bruch vorstelle, der annähernd dem Werthe von $\sqrt{7}$ gleich ist. Da der Satz aber für jeden gebrochenen Exponenten bewiesen worden ist, so muß er auch gelten für jeden annähernden Bruch, den man für $\sqrt{7}$ setzen mag, also auch – da hier keine Gränze Statt findet – für $\sqrt{7}$ selbst.

Was ich von imaginären Größen denke, darüber habe ich mich in der Vorrede erklärt, so daß ich mich billig des Beweises, wo der Exponent der Potenz eine imaginäre Größe ist, als enthoben erachten kann. ([Ja3], str. 217)

Na začátku osmé kapitoly jsou uvedeny definice prvočísla, čísla složeného a nesoudělných čísel:

Eine ganze Zahl, die in Faktoren ganze Zahlen nicht aufgelöset werden kann, heißt eine einfache Zahl oder absolute Primzahl, oder auch bloß Primzahl (numerus absolute primus *oder kurzweg* numerus primus) *z. B.* $2, 3, 5, 7$*, u. s. w.*

Jede ganze Zahl, die nicht Primzahl ist, heißt eine zusammengesetzte Zahl (numerus compositus) *z. B.* $4, 8, 10$*, u. s. w.* ([Ja3], str. 218)

Primzahlen unter sich oder relative Primzahlen (numeri inter se primi) *sind solche ganze Zahlen, wo kein Faktor* (*ganze Zahl*) *der einen, gleich der ganzen andern, oder aber einem Faktor dieser letztern ist. So sind z. B.* $4, 9, 25$ *Primzahlen unter sich, aber nicht* 3 *und* 6*, oder* 9 *und* 15*.* ([Ja3], str. 218–219)

V následujícím textu se značně neuměle ukazuje, že rozklad přirozeného čísla na součin prvočísel je jednoznačný, využívá se k tomu princip indukce. Její podstata je vyslovena takto:

... in einen strenge bewiesenen Satz, wenn $n = 2$ *oder* $n = 3$ *gesetzt wird ...; daher ist der Satz auch sicher für* $n + 1 = 4$*, und* $n = 4$ *gesetzt, auch für* $n + 1 = 5$*, u. s. w. für jede beliebige Anzahl von Faktoren, d. i. allgemein wahr.* ([Ja3], str. 226)

V dalším textu je zaveden největší společný dělitel:

... so nennt man den größten von diesen Divisoren den größten gemeinschaftlichen Theiler oder das größte gemeinschaftliche Maaß der Zahlen $A, B, C, \ldots$ ([Ja3], str. 235)

Největší společný dělitel několika čísel je stanoven pomocí jejich rozkladů v součin prvočísel. Ukázán je i výpočet Eukleidovým algoritmem, Eukleidovo jméno se však zde nevyskytuje:

Auflösung. Dividire die größere durch die kleinere. Bleibt kein Rest, so ist der Divisor selbst der gesuchte größte gemeinschaftliche Theiler ... Bleibt ein Rest, so nehme man diesen zum Divisor, und den nächst vorangegangenen Divisor zum Dividend an. Bleibt kein Rest, so ist dieser letzte Divisor der gesuchte größte gemeinschaftliche Theiler. Bleibt ein Rest, so nehme man ihn zum Divisor u. s. w. wie vorher. ([Ja3], str. 239–240)

Poslední téma kapitoly je výpočet nejmenšího společného násobku několika čísel. Využívá se k výpočtu nejmenšího společného jmenovatele několika zlomků (*kleinster gemeinschaftliche Nenner*, [Ja3], str. 251)

Devátá kapitola je věnována aritmetickým posloupnostem vyšších řádů. Je to poměrně obtížná partie, technicky náročná. Dnes se již nevyučuje.

... Arithmetische Differenzreihen, oder kurz Differenzreihen (Series differentiales), *und zwar heißt jene der ersten Ordnung, deren erste Differenzen gleich sind, jene aber der zweiten Ordnung, deren zweite Differenzen gleich sind, überhaupt heißt eine solche Reihe der* m*ten Ordnung, deren* m*ten Differenzen gleich sind.* ([Ja3], str. 256)

Konkrétní případ ukazuje následující definice:

Erklärung. Wenn man eine Reihe hat, z. B. $1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8$*, u. s. w. und man nimmt erstens das erste Glied 1 selbst, dann addirt man die ersten zwei Glieder* $1 + 2 = 3$*, ferner die ersten drei Glieder,* $1 + 2 + 3 = 6$*, dann die ersten vier, u. s. w. Glieder, so bilden diese Summen eine Summirende Reihe der ersten Ordnung, nämlich:*

$$1, 3, 6, 10, 15, 21, 28, 36, \text{ u. s. w.}$$

Würde man nun diese Reihe eben so behandeln, wie man die erste behandelt hat, so würde man eine Summirende Reihe der zweiten Ordnung erhalten, nämlich $1, 4, 10, 20, 35, 56, 84, 120$*, u. s. w.*

Hieraus ersieht man von selbst, was eine Summirende Reihe der dritten, vierten u. s. w. Ordnung sey. ([Ja3], str. 270)

Speciálním případem aritmetických posloupností jsou figurální čísla (trojúhelníková, čtvercová, pětiúhelníková, …, jehlanová atd.):

Die erste Reihe der figurirten Zahlen heißt auch manchmal: Eine Reihe von Polygonalzahlen, die zweite Reihe figurirter Zahlen wird auch manchmal genannt: Eine Reihe von Pyramidalzahlen, weil sich die Zahlen der erstern Reihe, wenn man die Einheiten durch Punkte bezeichnet, so ordnen lassen, daß daraus regelmäßige Dreiecke, Vierecke, Fünfecke, u. s. w – aus den Zahlen der letztern Reihe aber wenn man z. B. statt den Einheiten gleich große Kugeln nimmt, dreiseitige, vierseitige, u. s. w. regelmäßige Pyramiden bilden lassen.

… Da also figurirte Zahlen nichts anderes, als Glieder summirender Reihen sind, welche aus einer Differenzreihe der ersten Ordnung entstehen, so findet man sowohl ihre allgemeinen als auch summatorischen Glieder nach dem im §. 209 aufgefundenen Gesetzen … ([Ja3], str. 282–283)

Poznamenejme, že téma aritmetických posloupností vyšších řádů a figurálních čísel bylo Janderovým oblíbeným – viz kapitola o Janderových rukopisech s matematickou tematikou.

Srovnáme-li Janderovu německou učebnici s předchozí učebnicí latinskou, zjistíme, že některé partie jsou pouze přeložené a mírně upravené, některé jsou doplněné a více či méně rozvedené. Navíc jsou v německé učebnici připojena další témata, která v latinské učebnici zahrnuta nebyla (např. kapitola o aritmetických posloupnostech vyšších řádů a figurálních číslech). K jednoduchému srovnání obou učebnic dospějeme již porovnáním jejich obsahů a rozsahů.

Jandera svou učebnici patrně věnoval některým kolegům a přátelům, jak dokládá například dopis Josefa Jenka, Janderova přítele, učitele matematiky působícího ve Vídni, ze 3. srpna 1846. Jenko se omlouvá za své dlouhé mlčení a připojuje hodnocení Janderovy knihy:

Mé dlouhé mlčení má jiný důvod. Nyní je mohu a smím prolomit, poté, co jsem si přečetl Vaše vynikající Beiträge … Poznámky o opačných a imagi-

nárních veličinách jsou až příliš pravdivé, a přesto se jim při současném stavu vědy již nelze vyhnout a přehlížet je, jakkoli je nedostatečné odůvodnění výpočtů s nimi.

Věty VIII. hlavní části mi připomínají starého Dessauera. Důkazy jejich správnosti Vám jistě daly mnoho práce – nauku o odvozování kořenů sice nepojednávám úplně stejně, ale můj způsob má mnoho podobnosti s VI. hlavní částí, jen nemohu tvrdit, že je zcela mým vlastním. Za svůj postup vděčím Viètově matematice, zatímco pan kolega [tj. Jandera] *dospěl k němu vlastním uvažováním. Prošel jsem mnoho matematických učebnic, ale nikde jsem nenašel tento způsob prezentace: je tedy Vaším vlastním. Také poslední hlavní část jsem četl s velkým zájmem. – Najednou mi dochází, že jsem zapomněl vyjádřit svou upřímnou vděčnost za tento dar: přijměte ji prosím tímto.*[20]

Jenko ocenil Janderův *Úvod do studia matematiky*, v němž Jandera vyložil filozofické základy matematiky (podstata číselných oborů, základní principy operací aj.). Dále pozitivně hodnotil šestou kapitolu, v níž se Jandera pokoušel vyložit výpočet odmocnin přirozených čísel, zlomků, smíšených čísel a vhodných algebraických výrazů. Jenkovi se líbil Janderův výklad a důkazy některých vět o prvočíslech (viz osmá kapitola). Neocenil však sedmou kapitolu – obecný důkaz binomické věty, který byl považován za vrchol Janderovy učebnice. Jenko jasně uvedl, že ve výuce tzv. vyšší matematiky již nelze vynechávat komplexní čísla, byť jejich odůvodnění a přiblížení výpočtů s nimi stále není didakticky dobře propracované.

Jenko se odvolával na dílo Françoise Vièty (1540–1603), který byl považován za jednoho z průkopníků novodobé algebry. Narážel na slavné Viètovy vzorce, které svazují kořeny polynomu s jeho koeficienty; tj. klíčové téma teorie algebraických rovnic. Viète v díle *De aequationum recognitione et emendatione* (Paříž, 1615, 135 stran) představil základní metody řešení lineárních, kvadratických a kubických rovnic bez použití tradičních geometrických metod.

Druhá Jenkova zmínka odkazuje na Julia Heinricha Dessauera (1804–1872), německého židovského učitele, spisovatele a pedagoga, který vyučoval náboženství a trivium na elementární škole v Baiersdorfu u Erlangenu. Na erlangenské univerzitě, ačkoli na ní nestudoval, získal roku 1837 doktorát filozofie za práci o hebrejské filologii. Roku 1853 emigroval do Ameriky, usadil se v Cincinnati, kde se stal roku 1855 učitelem hebrejštiny a němčiny na Talmud Yelodim Institutu (náboženská škola připojená k Plum Street Temple). V roce 1862 učitelskou dráhu opustil a otevřel si se synem obchod. Roku 1872 záhadně zmizel při pokusu o návrat do Německa.

Poznamenejme, že Jandera uvádí ve své knize Dessauera jako příklad pedagoga, jehož výukové metody a výklad aritmetiky byly pro něho inspirací. Tato zmínka ukazuje, že Dessauer byl v první třetině 19. století ve střední Evropě známým pedagogem. Oceňovány byly zejména jeho metody výuky základů aritmetiky, které prý vynikaly názorností a srozumitelností.

[20] Jenkův dopis je uložen ve fondu [I], volný překlad z němčiny.

5. Uiber Miletin in Böhmen

Svůj vztah k rodnému kraji Jandera prokázal roku 1830 rozsáhlejší historickou prací *Uiber Miletin in Böhmen; ein topographisch-historischer Versuch* [Ja4], v níž detailně zpracoval historii městečka Miletín, které se nachází nedaleko Hořic. Bylo známé jako staré středověké hradiště, později jako komenda řádu německých rytířů a následně jako součást panství a majetků pánů z Lichtenburka, Valdštejnů a Schönburg-Hartensteinů. V Janderově době byl Miletín spojován zejména s výrobou *miletínských modlitbiček* neboli speciálních perníčků z cukrářské dílny rodu Erbenů.[21]

Významným zdrojem Janderových znalostí o Miletíně a jeho starých listinách bylo dílo *Paměti města Miletína a celého panství Miletínského od roku 1124*, které sepsal František Žába (1756–1836), miletínský učitel, varhaník, městský písař a „ředitel gruntovních knih", který roku 1799 začal pracovat pro radnici v Miletíně. V roce 1814 předal učitelskou štafetu svému synovi a rozhodl se věnovat archivnímu bádání. Ve svém díle podal chronologický přehled dějin města, připojil opisy městských privilegií a starých listin z městského archivu, popisy osad, vsí a dvorů spravovaných miletínskými pány a charakteristiky místních památek. Na svých *Pamětech* … pracoval až do smrti; jejich originál se patrně nedochoval.

V roce 1818 si Žábovy *Paměti* … zapůjčil Jandera, který si z existující části udělal výtahy. Navštívil též miletínského faráře, od něhož získal další materiály pro svoji studii.

Janderova kniha o Miletíně má tuto strukturu:[22]

Erste Abtheilung 3
Burg und Gebieth Miletin überhaupt

I. *Spuren* 3
II. *Das Geschlecht der Herren von Miletin* 10
III. *Deutsche Ritter Herren von Miletin* 12
IV. *Die Herren von Chaustnik als Inhaber von Miletin* 23
V. *Die Herren von Miletinek* 27
VI. *Die Lichtenburge auf Miletin* 32
VII. *Die Herren Tržka von Lippa auf Miletin* 37
VIII. *Miletin ein Eigenthum der Smiržicky von Smiržicz* 42

[21] V Erbenově rodině se datuje cukrářská výroba od roku 1820, modlitbičky byly poprvé nabízeny na pouti v dubnu roku 1864. Stručná informace viz např. [W-14].

[22] Kniha nemá ani úvod, ani předmluvu, ani obsah. Její členění je velmi podobné Janderovým přípravným materiálům k dějinám Hořicka. Viz konvoluty *Jandera: Okolí Hořic I.* a *Jandera: Okolí Hořic II. a III.* ve Státním okresním archivu v Jičíně (inv. č. 36 a 37) a konvoluty *Jandera: Okolí Hořic IV.* a *Jandera: Okolí Hořic V.* v knihovně Strahovského kláštera (sgn. DK IV 7 a DK IV 8).

IX. *Besitzer Miletins aus dem Hause Waldstein* 46
X. *Georg Friedrich Graf von Oppersdorf* 61
XI. *Maria Anna Gräfin von Kolowrat, geborne Gräfin von Magni, Besitzerin von Miletin* 64
XII. *Joseph Johann Ssossnowetz Freyherr von Wlkanowa* 68
XIII. *Die Familie Falge im Besitze von Miletin* 71

Zweite Abtheilung 75
Fragmentarische Kunden über einzelne Bestandtheile

I. *Das Städtchen Miletin* 75
II. *Hof Miletinek* 93
III. *Dorf Roth-Tržemessna* 94
III. *Dorf Beznik*[23] 106
IV. *Dorf Tetin* 107
V. *Dorf Wržesnik* 109
VI. *Antheil Rohoznitz* 110
VII. *Dorf Lukaweczek* 114
VIII. *Dorf Klein-Trotin* (*Trotinka*) 115
IX. *Dorf Widon* 117
X. *Dorf Želegow* 118
XI. *Dorf Chraustow* 118
XII. *Dorf Kall* 118
XIII. *Dorf Jahodna* 119
XIV. *Dorf Wlkanka* 120
XV. und XVI. *Die Dörfer Dollenetz und Polakow* 120
XVII. *Dorf Borek* 121
XVIII. *Dorch Dachow* 121
XIX. *Dorf Mastig* 121
XX. *Dorf Dobesch* 122

Anhang zur Seite 101 Zeile 12
Das Gemälde in der Kirche zu Roth-Tržemessna 123

Jandera dobře věděl, že práce historika nekončí vydáním publikace, proto i nadále zaznamenával veškeré informace o Miletíně, stále se snažil vyhledávat staré listiny a dokumenty všeho druhu. V jeho pozůstalosti uložené v klášterní knihovně na Strahově se dochoval jeho osobní exemplář knihy *Uiber Miletin in*

[23] V knize je chyba v římském číslování; špatně je označena i část IX, tiskař ji uvedl jako část IV.

Böhmen … [Ja4],[24] který má mezi potištěnými stránkami vevázány volné listy. Na ně Jandera připisoval různé poznámky, opravy, doplňky, výpisy a citáty z *Miletiner Manuscript*, opisy dalších starých listin vztahujících se k Miletínu, odkazy na starší i novější literaturu, kterou získal až po vydání své knihy. Jsou tam uvedeny i stránkové odkazy na osmý svazek jeho *Anmerkungen*.[25] Opravy Jandera patrně vepisoval průběžně, jeho zápisy jsou psány německy, latinsky i česky.

Roku 1846 byl Jandera těžce zasažen zprávou, že Miletín zachvátil požár, který během tří hodin zdevastoval 112 domů a kostelní věž, v níž se žárem roztavily zvony.[26] Rovněž jeho rodné Hořice postihly požáry, a to roku 1738, 1749 a 1778. Další ničivý požár vypukl o svatoprokopském jarmarku roku 1846; od hořícího másla vzplála během půlhodiny východní polovina náměstí až po zámek, neboť většina domů byla tehdy ještě dřevěná. Tento požár přispěl ke změně tváře velké části města.[27] Proto se Jandera tak urputně snažil zachovat historickou paměť Hořic i Miletína, proto chtěl mít své *Anmerkungen* uložené na třech různých místech.

Také miletínský farář Jan Arnold (1785–1872), který přišel do Miletína roku 1822, se zajímal o historii svého působiště. Pod Janderovým vlivem začal nejprve systematicky psát vlastní historické poznámky. Když roku 1835 biskupská konsistoř vydala přesnější pokyny k vedení farních kronik, založil novou farní pamětní knihu.[28]

Janderova práce o Miletíně ovlivnila Jana Nepomuka Lhotu (1811–1890), miletínského rodáka, Janderova žáka, soudního a správního úředníka, spisovatele a politika, který byl pro své vlastenecké názory často překládán z místa na místo. Jako regionální vlastivědný badatel a historik se po vydání Janderovy studie [Ja4] začal věnovat historii svého rodiště. Využil Janderovu studii a napsal knihu *Miletín nad Bystřicí. Příběhy jeho a památky* [Lh]. Sepsal ji česky, proložil ji však i opisy německých dokumentů. Vycházel z archivních fondů, zachytil i detaily z paměťové tradice města. Knihu vydal až roku 1888. V úvodu uvedl jako zdroj Janderovu práci:

Prof. Jandery spis „Ueber Miletin in Böhmen“ byl vítanou pomůckou.

([Lh], str. 3)

---

[24] Viz J. L. Jandera: *Ergänzungen zur Monographie über Miletin*, signatura AR III 68.

[25] O Janderových *Anmerkungen* viz kapitola *Rukopisy spojené se zájmem o historii* v této monografii.

[26] O devastujícím požáru Miletína v roce 1846 viz [Lh], str. 131–136.

[27] Více viz [TB].

[28] Jan Arnold byl vysvěcen na kněze roku 1807, prošel kaplanskými a farářskými místy v Turnově, na Hrubé Skále a ve Slatinách. V letech 1822 až 1838 působil na faře v Miletíně, kde byl oblíben pro své snahy povznést vzdělávání a vzdělanost mládeže. Pro neshody s miletínským panstvem Miletín opustil, odešel do Prahy, kde se usadil. Aktivně podporoval rozvoj českého jazyka a literatury, v roce 1845 byl jedním ze zakladatelů *Měšťanské besedy*. Účastnil se zásadních pražských událostí během revolučního roku 1848, přispěl například ke vzniku *Národního divadla v Praze*, byl jedním z těch, kteří slavnostně poklepali na jeho základní kámen.

Historik, archivář a spisovatel August Sedláček (1843–1926), autor rozsáhlého díla *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, věnoval v pátém díle [Se] své velkolepé monografie pozornost i Miletínu. V kapitolách *Miletín tvrz* (str. 123–127) a *Tvrze na Miletínsku* (str. 128–129) se opíral i o Janderovu práci o Miletíně [Ja4], citoval ji na stranách 124 a 129.

Janderova knížka o Miletíně [Ja4] je zmíněna i v hesle *Jandera* v 13. díle (1898) a v hesle *Miletín* v 17. díle (1901) Ottova slovníku naučného.

6. Členem Královské české společnosti nauk

Janderova studie o Miletíně [Ja4] byla považována ve své době za důkladnou a seriózní práci o historii města, která se opírala o archivní zdroje. Janderovi přinesla uznání v kruzích českých vědců, historiků, obrozenců a patriotů. Dne 21. února 1830 byl zvolen za člena historické třídy *Královské české společnosti nauk*. Bylo to trochu zvláštní, neboť jako profesor matematiky by přirozeným způsobem patřil do třídy matematicko-přírodovědné.[29]

Do práce společnosti se Jandera aktivně zapojil. Roku 1834 navrhl, aby historická třída *Královské české společnosti nauk* nechala na své náklady pořídit opis fundačních knih *Libri Erectionum* neboli knih zřizovacích, které obsahovaly opisy listin vydaných arcibiskupy nebo úředníky arcibiskupství. Jednalo se o zápisy církevních nadací v celé pražské arcidiecézi a opisy různých smluv mezi církevními a světskými úřady, tj. o velmi důležité dokumenty z hlediska církevního majetku. Knihy představovaly jistou paralelu zemských desek, jejichž originál shořel roku 1541 při požáru Pražského hradu a Malé Strany. Jandera si uvědomoval význam fundačních knih, které byly v majetku Pražské kapituly a obsahovaly cenné zápisy z předhusitského období (léta 1358 až 1407). Jeho snahy o pořízení kvalitních opisů se částečně naplnily po roce 1840. Tištěné edice knih *Libri Erectionum* (6 svazků, 1875 až 1927) doplněné latinsko-českoněmeckým slovníčkem, místním rejstříkem a výkladem zkratek se Jandera již nedožil. Jeho snaha plně zapadala do aktivit historické třídy *Královské české společnosti nauk*, která se snažila vyhledávat cenné historické dokumenty, pořizovat jejich opisy či dokonce zajistit jejich vydání. Zájem byl hlavně o ty prameny, které se dochovaly pouze v jediném exempláři, byly historicky cenné nebo z toho či onoho pohledu zajímavé.[30]

[29] V Janderově pozůstalosti ve fondu [III] je uložen jmenovací dekret řádného člena společnosti z 22. února 1830. Doprovázen je dopisem Martina Aloise Davida, tehdejšího sekretáře společnosti, který Janderu informoval o poctě, jíž se mu dostalo.

[30] O Janderově činnosti v *Královské české společnosti nauk* viz [Ka].

Hořický patriot

Hořice jsou poprvé písemně zmíněny v zakládací listině Strahovského kláštera z roku 1143 nebo 1144, v níž nově příchozí řád obdržel bohaté statky ve východních Čechách a zahájil rozvoj kraje. V listině papeže Řehoře X. (asi 1210 až 1276) z roku 1273, v níž je uveden soupis majetku Strahova, již Hořice nefigurují.[1] V roce 1365 jsou Hořice doloženy jako funkční městečko. Dne 20. dubna 1423 byla na hořickém vrchu Gothard (357 m n. m.) svedena bitva mezi husitskými vojsky Jana Žižky (asi 1360 až 1424) a vojsky panské jednoty, která vedl Čeněk z Vartenberka (zem. 1425). Jednoznačným vítězem se stal Jan Žižka, který se „opevnil" na Gothardu. V 15. století město připadlo pánům ze Smiřic a prožívalo hospodářský vzestup. Po roce 1620 patřilo do majetku Albrechta z Valdštejna (1583–1634), po jeho vraždě připadlo italskému rodu Strozziů z Florencie, který se vyznamenal v bojích proti Turkům.

Premonstráti využili, jak tomu bylo zvykem, tradiční místo původního pohanského osídlení, pohřebiště a obětiště, aby zahájili novou éru oblasti. Na svahu Gothardu patrně vznikla osada a tvrz. Později se osídlení přesunulo do oblasti dnešního města, která byla výhodnější pro další rozvoj města než vrch Gothardu. Městský kostel Narození Panny Marie je doložen již v roce 1270. Premonstráti sehráli důležitou roli v rané historii Hořic.[2]

Již ve 12. století vybudovali premonstráti ze Strahova na vrchu Gothard dřevěnou kapli na počest sv. Gotharda (960–1038), bavorského světce, benediktina, biskupa z Hildesheimu, opata čtyř klášterů, misionáře a patrona benediktinského řádu, který je ochráncem před bouřkami, krupobitím a ohněm.[3] V polovině 18. století byla kaple sv. Gotharda nahrazena kamenným barokním kostelem. Vrch se stal významným poutním místem, přicházeli sem lidé z Čech, Moravy, Slezska, Saska i Uherska, mimo jiné k proslulé studánce s léčivou vodou, která byla v zapečetěných lahvích dodávána do velké části Čech. Od nepaměti byl kolem kostela sv. Gotharda hřbitov, kam byli pohřbíváni zejména obyvatelé přifařených vsí. Po zákazu pohřbívání na městském hřbitově u kostela Narození Panny Marie na počátku 19. století, kam byli převážně pohřbívání obyvatelé Hořic, byl gothardský hřbitov rozšířen a pohřbívali se tam i obyvatelé města. Dnes je vrch upraven do podoby přírodního parku, je ozdoben řadou soch, mezi dominanty patří pomník Jana Žižky od sochařů Pavla a Josefa Jiříčkových. Kostel sv. Gotharda je od 27. prosince 2005 kulturní památkou České republiky.[4]

[1] O roli Strahovského kláštera v historii Hořic viz [Hr].
[2] Více viz [Hr].
[3] O historii Hořic viz např. [Tm4] a [TB].
[4] O významu Gothardu pro Hořice a o výzdobě vrchu viz [Tm4] a [TB].

V roce 1752, nedlouho před Janderovým narozením, měly Hořice 265 domů (většinou dřevěných) s asi 1 800 obyvateli, v roce 1788 měly 346 domů s 2 404 obyvateli, v roce 1818 již 400 domů s 2 498 obyvateli, v roce 1834 již 422 domů s 3 205 obyvateli, v roce 1843 pak 470 domů s 3 530 obyvateli, v roce 1857 byl počet domů 523 a žilo v nich 4 473 obyvatel. Rozvoj textilní výroby a dalších hospodářských aktivit vedl k rozšiřování města a nárůstu počtu obyvatel (roku 1890 bylo 674 domů s 6 910 obyvateli, roku 1900 již 919 domů s 8 745 obyvateli). Rozkvět města přerušila první světová válka a následně velká hospodářská krize ve třicátých letech 20. století.[5]

Josef Jandera, chlapec z nevelkých Hořic ve východních Čechách, se v dětství dostal na studia do Hradce Králové a později do Prahy, kde zakotvil. Pocházel z české rodiny a českého prostředí, a ačkoli měl německé a latinské školy a působil na pražské univerzitě, kde vyučoval nejprve latinsky a později německy, český původ neskrýval a nestyděl se za něj. Naopak se snažil pomáhat rozkvětu své země a svého rodného města.

Téměř celý život udržoval Jandera kontakt s rodnými Hořicemi, pravidelně do nich zajížděl. Navštěvoval své příbuzné i přátele. O jeho vztahu k městu vypovídají následující slova:

… Ač vázán byl úřadem svým v Praze, chvátal vždy, jak prázdniny se přiblížily, do rodiště svého, by nejen zotavil se v kruhu svých přátel a známých, nýbrž také by radou svou, zkušeností i penězi pomáhal ke zvelebení rodného města svého. ([Ma], str. 17)[6]

Na rodné Hořice Jandera nikdy nezapomněl, celý život k nim měl vřelý vztah, byl velkým patriotem svého rodiště. Zajímal se o jeho historii i současnost, snažil se, aby se město po všech stránkách mohlo rozvíjet i v budoucnosti.

Do Hořic se Jandera rád vracel, rozprávěl s hořickými rodáky, ptal se na nové poměry, změny a důležité události, zajímal se o vše, co se týkalo města. Občany Hořic často nabádal:

… Zvelebujte město své, přispívejte svorně k jeho povznesení, aby vnuci vaši nemuseli vyčitati vám. ([Du], str. 6)

1. Silnice z Jičína do Hradce Králové

O první výrazný příspěvek k budoucímu rozvoji Hořic se Jandera zasloužil v roce 1817. Tehdy byla plánována silnice, která měla propojit Jičín a Hradec Králové (šlo o část hlavního tahu Drážďany – Olomouc), aby bylo možno rychleji přesunovat vojsko a zboží. Podle plánů měla jít od Milovic přímo na Ostroměř a minout Hořice. To by znamenalo katastrofu pro rozvoj Hořic. Jandera byl o tomto problému informován od svého bývalého učitele a hořického faráře Aloise Tadeáše Hanla. Okamžitě v Praze obešel své známé, nasadil veškeré síly

[5] Více viz např. [Ji], str. 143, a [St2].
[6] Viz též [Ru], str. 256–257, odkud Lukáš Macák text převzal.

a vliv, aby byl změněn projekt výstavby a aby silnice procházela Hořicemi. Jeho úsilí bylo úspěšné, silnice byla nakonec projektována „podle jeho přání". Nesetkalo se to však s pochopením některých Hořičanů, kteří se nezajímali o možný přínos silničního spojení s okolním světem, jejich zájmy a aktivity totiž nepřesahovaly hranice Hořic. Navíc město muselo z vlastních prostředků na stavbu silnice přispět. Rozhodlo se, že věnuje písek a štěrk z vrchu Gothard, neboť to „městskou kasu" téměř nic nestojí.[7]

Jandera se velkého vděku za silnici přes Hořice od Hořičanů nedočkal. Neopomenul to zcela otevřeně vytknout hořickému magistrátu v dopise ze 14. března 1855:

Abyste se podívali na císařskou silnici, která Hořicemi vede a abyste si vzpomněli, že za ni i za veškeren prospěch, jenž z toho městu plyne, jen mně vděčíte. Kdyby p. děkan Hanl byl na živu, potvrdil by Vám to jistě slovem i písmem, poněvadž dlel v době vyjednávání v Praze a přesvědčil se na vlastní oči a uši, že směr silnice na Milovice s obejitím Hořic byl téměř již rozhodnut. Proto mě velice prosil, abych vše vynaložil na odvrácení trvalého neštěstí od města, že město jistě bude uznalé. Činil jsem vše možné, moji přátelé u nejvyšších úřadů podporovali mě poctivě, věc se zdařila – ale zůstal jsem sám v obligu. Od města samého jsem neslyšel ani slova „děkujeme". ([Šp], str. 47)[8]

Nezájmu Hořičanů o novou silnici se nelze divit. Budována byla zejména pro vojenské účely, hlavním cílem bylo zjednodušit a urychlit přesuny vojsk. Silnice se tehdy stavěly široké (až 12 m), pokud možno přímé, bez ohledu na stoupání či klesání, která pro přesun pěchoty, jízdy a dělostřelectva nebyla překážkou. Nebralo se na zřetel, zda se silnice vyhne větším městům, zásadní bylo spojení vojenských posádek. To, že se Hořicím silnice vyhne, nepovažovali Hořičané za problém, neboť ji nepotřebovali. Byli převážně lokálními řemeslníky a zemědělci. Domnívali se, že když silnice přes Hořice nepovede, bude město uchráněno před přesuny vojsk, před ubytováním transportů a poskytováním přístřeší pro koně a před dalšími službami. Zájem o silnici však měli hořičtí faktoři, kteří stáli u rozvoje textilního průmyslu a dováželi hotové zboží z domácích tkalcoven do Prahy a Vídně. Plně si uvědomovali výhody kvalitní silnice. Nebyli nadšeni tím, že silnice z Hradce do Milovic se má Hořicím vyhnout a zmařit tak jejich naděje na rychlejší dopravu. Prodloužení silnice z Milovic na Hořice a Ostroměř, které vyjednal Jandera, proto uvítali, byť bylo o 8 km delší. Obyčejní Hořičané však nejásali, neboť za tuto změnu musili „připlatit" 8 800 zlatých, což bylo pro město značným břemenem. Dosud se těžko vzpamatovávali z napoleonských válek a různých daní, navíc se město muselo zavázat, že v letech 1817 až 1859 bude úsek silnice, který jde přes město, na své náklady udržovat v dobrém stavu. I tento závazek město finančně zatěžoval. Není překvapivé, že ještě v padesátých letech 19. století chudší Hořičané na silnici reptali a považovali ji za přítěž.[9]

---

[7] Viz [38], o silnici str. 28. Viz též [Ma], o silnici str. 17–18, [Hr], str. 244.

[8] Celý dopis je na str. 47–50.

[9] Více viz [St2] a [St3], první až čtvrtá strana nestránkovaného textu.

Další nevoli vzbudila silnice u obyvatel v Královradecké ulici. Strnad ve své studii z roku 1926 napsal:

Vzhled Královradecké ulice se stavbou silnice velice změnil. Stará, blátivá, vyježděná, hluboká cesta byla zdvižena. Tím ovšem mnohé domky se „utopily“, silnice vedla často (podle Šafránka) až na výši poloviny oken domků, se silnice muselo se do domků sestupovati po schodech do bytů neb krámků, jak se v několika domech dosud spatřuje. Domkům přibylo však tím vlhkosti, neboť kanalisace nebyla a byly často zaplavovány. ([St3], 3. a 4. strana nestránkovaného textu)

Poznamenejme, že v Královradecké ulici stál i Janderův dům, v němž žil jeho bratr Václav s rodinou. Jandera tedy mohl mít informace o vlivu silnice na život ve městě tzv. „z první ruky“. Seykorovy více či méně idealizované obrazy Hořic tyto problémy nezachycují, ostatně nezachycují ani smrduté a špinavé stoky a otevřené strouhy na náměstí.

Na druhé straně je třeba zdůraznit, že silnice přispěla k hospodářskému a obchodnímu rozkvětu města.[10]

2. Vrch Gothard

Jandera byl humanistou, miloval přírodu, snažil se ji chránit, pokud mu síly stačily. Velmi těžce nesl těžbu písku a štěrku na Gothardu a ničení krajiny, vyzýval městskou radu k ochraně vrchu i přírody na něm. Hořce přijal vykácení mohutných lip a věnoval značné prostředky na jejich nové vysazení. Hořický rodák Josef Alois Durdík roku 1877 napsal:

... želal těch líp, které dal magistrát pokáceti. Ano byl ctitelem, horlivým ctitelem lípy. Česká čili slezská lípa byla mu nejkrásnějším stromem v přírodě a říkával, že divoký kaštan má se k lípě, jako netopýr k orlu. Proto za lípu všude orodoval, a že tam u sv. Gottharda vidíme opět nadějné lípy, v tom má Jandera ne poslední podíl, jest to zásluha jeho, která se nejen pamětí vrstevníkův, ale i listinami doložiti dá. ([Du], str. 5)

Jandera tak přispěl k záchraně Gothardu, jemuž hrozil zánik v důsledku rozsáhlé těžby kvalitního písku a štěrku na stavbu silnice z Jičína do Hradce Králové.[11] O devastování Gothardu byl informován od svých hořických přátel. Důrazně žádal magistrát, aby vrch ochránil před „pískaři“ a nechal jej uvést do původní podoby. Vytrvale opakoval svoji žádost, sám věnoval prostředky na rekultivaci kopce. Upřímně se radoval, když jeho snaha byla vyslyšena a těžba hned pod hřbitovní zdí ustala. Musel se však smířit s tím, že byla zřízena pískovna a štěrkovna na severním svahu Gothardu. Místo pod hřbitovem bylo

[10] O dopadu výstavby na proměnu města viz [St3]. V této studii je též několik fotografií Husovy třídy (dříve Královradecké ulice) z dvacátých let 20. století, které ukazují její opakující se záplavy, boj obyvatel s bahnem aj. Viz též [W-13].

[11] O těžbě viz např. [Ji], str. 17.

později upraveno jako park, v sedmdesátých letech 19. století bylo někdy označováno jako *Janderovy sady.*[12]

Koncem života Jandera trpce rekapituloval své snažení spjaté s Gothardem. Hořickému magistrátu 14. března 1855 napsal:

Krásná ozdoba vrchu svatého Gottharda, staré lípy, byly prodány na dříví. To bylo arci krátké a pohodlné. Dalo by se mysliti, že se za to vysází nové lípy. Nikterak! Shledalo se výnosnějším, peníze vybrati a krásný vrch nechati holým. Když jsem o tom zvěděl, zaslal jsem bez prodlení peníze na nové osázení. Zda se tak stalo, v jakém rozsahu a v jakém stavu jsou nové lípy, nevím. Také prý jest nyní, jak slyším, krásný svatogotthardský vrch velice zohyzděn dobýváním štěrku, písku atd., což mě velice bolí, neboť tento vrch jest nesporně nejkrásnější a nejstarší památka hořická. Jsem zvědav, co tomu řekne komisse, jež pro seznání takových památek bude cestovati po Čechách. Ale my jsme si nemohli pomoci, komisse pro stavbu silnic tak chtěla. Ale není-liž pravda, mohli jste mě jen o stavu věci zpraviti, byl bych již nalezl cesty, abych to zprostředkoval, neboť návrší severně od Hořic skýtá štěrk a písek v přebytku bez jakékoli škody. Ale doposud o mně nikdo nevěděl, až mně Jeho Veličenstvo, c. k. místodržitelství, arcibiskupská konsistoř (vlastně pan kardinál), universita, hlavní město Praha povýšili, pak teprvé zvěděli, že existuji. Však toto nepíši jako výčitku, nýbrž v nejlepším úmyslu, dobře věda, že toto jest obvyklý běh světa.

([Šp], str. 48–49)

Jandera si rozhodně nebral a nehodlal brát servítky, neustoupil ze svých názorů a pevných zásad. Dne 20. července 1856 se v dopise adresovaném starostovi Josefu Rumlovi[13] vrátil k rekultivaci Gothardu a jasně napsal, že buď bude po „Janderovu“ nebo s městskou radou končí:

… neboť u mne je rozhodnutí nezměnitelné a pevné: Dokud vrch sv. Gottharda nepřijde do své staré podoby, pro Hořice – nedělati vůbec nic. Mluvil jsem mnoho o tomto vrchu sv. Gottharda se svým synovcem, jenž z počátku byl toho mínění, že by 100 zl. con. m. nekryly výlohy, konečně, když jsem mu věc blíže vysvětlil, uznal, že 100 zl. con. m. je dost. Řekl totiž, že dělník stojí toho času v Hořicích 25 grošů t. j. 30 kr. con. m. Na př. tedy, vezme-li se 10 dělníků, dělá to denně 3 fl. c. m.; těchto deset osob mohou v jednom dni hodný

[12] Viz [38], o devastaci Gothardu str. 28, a [Ma], str. 18.

[13] Josef Ruml (1808–1865) vystudoval práva. V letech 1835 až 1838 byl justiciárem Hořického panství, tj. státním úředníkem pro právní záležitosti. Později působil jako právník. V letech 1851 až 1861 byl purkmistrem (starostou) Hořic. Zasloužil se o hospodářský rozvoj města, obnovu budov i kulturních a osvětových aktivit. Jilemnický uvádí, že Josef Ruml byl Janderovým synovcem a též jeho žákem, neboť jako právník musel nejprve vystudovat pražskou Filozofickou fakultu. Ruml je charakterizován takto: *… muž rázný, často rozhodující samostatně, nebojácný podnikat i na dluh. Do jeho tvořivosti náleží zejména: první vodovod z Kalíšku, srovnání a vyrovnání náměstí, odstranění masných krámů z náměstí, kanalizace náměstí a ulic Jaroměřské, Farské, Královradecké, Jičínské a Haberské, zřízení hlavní školy v r. 1857, opatrovny a jesliček, výsadba třešní na obecních pastvinách a kaštanů kolem kostela a „roku 1861 jako symbol nad dokonalým dílem se rozsvěcují, první čtyři veřejné lampy za tmavých zimních nocí“ …* ([Ji], str. 143)

kus práce vykonati. Nechají-li se 2 týdny pracovati, dělá to 60 fl. c. m., a tu myslím, mohou alespoň hoření val uvésti do pořádku. Ale zůstává pak 40 zl. c. m. na pouhé srovnání strání. Ale toto srovnání nemůže býti nyní provedeno, poněvadž chtějí druhou řadu lip. Dobře, nechť tedy pokácejí třešně a nechají sázení lip, když nechtějí jámy vyplniti dobrou zemí, neboť po 20 – 30 letech se snad najdou v Hořicích lidé, kteří tyto lípy budou moci dodatečně sázeti. Nezazlívejte mi, příteli, toto vyjádření, neboť chci k Vám býti vždy upřímným, proto prosím, abyste měl moji myšlenku a mé rozhodnutí vždy na paměti. Buď dáme vrch sv. Gottharda do jeho dřívějšího stavu, pak je prof. Jandera našim přítelem a učiní pro město, co může, nebo nedostaneme vrch sv. Gottharda vůbec nebo velmi pozdě do dřívějšího stavu, pak se řekne – claudite rivos pueri – stalo se, a já nehnu ani prstem ani nohou, tím méně vynaložím krejcaru pro Hořice, ale neopomenu to říci zřetelně v příštích letech ve svých historických poznámkách 8. a 9. svazku, jak to přišlo. Budou se přirozeně ptáti: Kdo pak byl tenkrát purkmistrem, kdo pak byli obecní radní? – Neměl-li býti můj výpočet snad správný, tak myslím, že by obec mohla také hřivnou přispěti, neboť pro ni, její děti se to má státi, neboť já snad vrch sv. Gottharda neuvidím.

([Šp], str. 50–51)[14]

Jandera i ve svých 80 letech dobře věděl, jak tnout do živého, jak zapůsobit na jistou ješitnost radních. Současně ukázal, že umí promyslet finanční stránku problému a organizaci jeho řešení. Městská rada patrně nebyla nadšena tímto dopisem, ale začala konat, neboť nechtěla přijít o Janderovu podporu a především ztratit jeho zájem založit štědře finančně dotovanou *Janderovskou nadaci*, jejíž vznik byl právě v běhu. Jandera tak jako mnohokrát v životě neustoupil ani o píď ze svých požadavků a zásad. Jeho charakter se ani ve vysokém věku nezměnil.[15]

3. Archeologický průzkum vrchu Gothard

Jandera byl jedním z prvních Hořičanů, který inicioval archeologický průzkum Gothardu. Od 18. století byl tento vrch v centru pozornosti místních, a to nejen kvůli léčivé vodě z proslulé studánky. Lidé zde při nejrůznějších pozemních pracích nacházeli řetězy, šípy, sekyry, pancíře, staré odpadní jámy s keramikou, kamennými nástroji atd. Některé nalezené předměty se později dostaly do hořického muzea. Soustavný výzkum byl zahájen díky Janderovým aktivitám ve druhém desetiletí 19. století. Jandera se k němu dostal v souvislosti s těžbou písku a štěrku na Gothardu; hlavní část prací proběhla v létě roku 1818. V roce 1834 vedl na Gothardu systematický výkop Janderův bratr Václav.[16]

[14] Originál Janderova dopisu z 20. července 1856 je ve fondu [II], omylem je zařazen mezi Janderovy dopisy příbuzným (složka bez inv. čísla).

[15] O významu Gothardu pro Hořice i pro Janderovy aktivity viz např. [Tm4], [Tm5], [Ru], o silnici na str. 257, a [Hr], str. 244.

[16] Viz [38], o výzkumech str. 44–52. Jandera pojednal o svých výzkumech ve druhém svazku svých *Anmerkungen* na str. 601 a dále. Archeologické práce vedené Janderou zmínil

Oldřiška Tomíčková, historička z hořického muzea, o Janderových archeologických výzkumech roku 2008 napsala:

… V roce 1818 podnikl na Gothardě první archeologický výzkum hořický rodák univerzitní profesor Josef Ladislav Jandera. Nechal kopat pod hlavním oltářem, na hřbitově a na valech poblíž hřbitova, aby nalezl základy domnělého kláštera a hradu. Nenašel však nic, jen zbytky dvou středověkých domů. Nepotvrdila se tedy ani dávná pověst o spojení tvrze a města tajnou chodbou. Další výzkum zde podnikl v roce 1834, pravděpodobně na jeho popud, bratr Václav Jandera, který nalezl poblíž sochy sv. Václava zbytky zdí a na poli naproti Šanderovu hostinci dva mlýnské kameny, pravděpodobně pozůstatek větrného mlýna nebo mlýna na dobytčí pohon. ([Tm4], str. 103)

Další archeologický výzkum na Gothardu probíhal až na konci 19. století. Poznamenejme, že staré tvrziště na Gothardu utrpělo již na počátku 19. století při těžbě materiálu na stavbu silnice Hradec Králové – Jičín, při rozšiřování hřbitova a v sedmdesátých letech 19. století při budování Žižkova památníku.[17]

4. Janderův vztah k Janu Žižkovi

Jandera jako Hořičan musel dobře vnímat slávu svého rodiště, patrně slýchal doma či ve škole o historii, význačných osobnostech a událostech. Snad vícekrát vyslechl vyprávění o boji na Gothardu, kde se dne 20. dubna 1423 střetla polní vojska Jana Žižky z Trocnova s oddíly kališnické šlechty vedené Čeňkem z Vartenberka. Jednalo se o jednu bitvu v rámci Žižkova tažení do východních Čech, během kterého chtěl potrestat panstvo, které se snažilo sblížit s králem Zikmundem (1368–1437). Žižkova vojska byla v početní nevýhodě a v otevřeném poli by patrně neměla šanci. Geniální stratég Žižka se však opevnil na Gothardu, z něhož kontroloval okolí, postup nepřítele atd. Těžká panská jízda i rytíři byli ve svazích Gothardu nepoužitelní.[18]

Jandera, ač odchovanec hradeckého bývalého jezuitského gymnázia, německo-latinské pražské univerzity, katolický kněz a strahovský premonstrát, si nesmírně vážil Jana Žižky. Durdík o jeho vztahu k Žižkovi napsal:

… On beze všeho ohledu viděl a ctil v Žižkovi velikého Čecha a geniálního vojevůdce, jenž v osudné době zachoval rod svůj věhlasem svým. A proto stále poukazoval k onomu místu, s něhož Žižka též jednu ze svých vítězných bitev řídil. A tak nejen krajinný půvab, nýbrž i toto historické pozadí činilo vrch ten Janderovi tak milým. ([Du], str. 5–6)

… Jandera byl humanista vzděláním i srdcem svým, on sám často při skutku, při němž nechtěl projeviti původce, sebe uvádí slovem „jistý lidumil“. On milo-

i August Sedláček, viz [Se], viz str. 131. O úpravách zdevastovaného vrchu, které Jandera financoval, o archeologických nálezech objevených při těžbě štěrku, úpravách valů a hřbitovní zdi informoval Janderu jeho synovec Josef v dopise z 30./31. prosince 1856. Uložen je v [II], inv. č. H 2241.

[17] O bitvě na Gothardu, archeologických památkách a výzkumech viz např. [Ul].

[18] O bitvě na Gothardu viz např. [Čo], str. 500 a dále.

val celé lidstvo, avšak jeho lidumilovnosť nebyla jakýms prázdným, abstraktním jménem, za něžto pohodlnosť se zakrývá. A jako pravá láska k lidstvu počíná od onoho bodu, jejž rodištěm zovem, a odtud, jako kruhy na rybníku dál a dále postupují, až k veliké myšlénce celého lidstva se rozšiřuje: tak i Jandera projevoval svou lásku k člověčenstvu hlavně svou stálou sympatií k rodnému městu svému. On radou i penězi přispíval, kdykoli o zvelebení města neb jeho ústavů běželo. O školy dbal, na chudé nezapomínal a důkazy posud trvající podal, kterak na otčinu svou pamatuje. Ta silnice aerární, co vede z Hradce do Jičína – vidíme ji před sebou – měla se původně od Milovic uchýliti a Hořice minouti. Jandera hlavně to byl, jenž svým vlivem, tehdy už velikým, v Praze vymohl, že silnice má nynější směr, snad proti vůli některých tehdy spoluobčanů jeho. Jandera sám tímto činem veliké neštěstí od města odvrátil a těšil se ještě v pozdních letech vzpomínkou na své úsilí k tomu účelu vynaložené. Tak věru tato cesta jakoby tvořila část pomníku jeho. ([Du], str. 4–5)

5. Historie Hořic

Jandera měl rád své rodné Hořice, zajímal se o jejich historii, toužil ji poznat a popsat do všech detailů a podrobností. Historii nevnímal jako vyprávění čtivých příběhů, bájí, pověstí a legend, ale jako seriózní práci založenou na dlouhodobém a pečlivém studiu pramenů.

Jandera od druhého desetiletí 19. století až do roku 1857 vyhledával, shromažďoval a studoval různé prameny, opisoval je nebo ze skromných prostředků platil kvalitní opisovače. Výsledkem těchto jeho celoživotních aktivit je rozsáhlý rukopis *Anmerkungen zum Behute der Geschichte der Stadt und Herrschaft Horzitz* (*Poznámky k dějinám města a panství Hořic*, téměř tři tisíce stran), v němž jsou přepsány prameny, které za čtyři desetiletí usilovné práce nalezl. Rozboru *Anmerkungen*, jeho historii a osudu je věnovaná samostatná kapitola této monografie, neboť se jedná o největší avšak dodnes nedoceněný Janderův přínos Hořicím, Hořicku a Hořičanům.

6. Obrazy Hořic

Jandera chtěl uchovat podobu Hořic, tak jak je znal. Proto nechal zhotovit obrazy, aby budoucí generace měly hmatatelné památky na minulost města. Josef Alois Durdík o tom napsal:

... Už záhy ještě v rocích okolo 1820 dal několikráte město vykresliti, zhotoviti pohledy s vůkolních vyšin i s městské věže. Tenkráte zajisté zachytil podobu města, a tenkráte zajisté byly zásluhou, neb nebylo posud fotografie. Obrazy ty posud zachovány jsou, některé jiné ztratily se. ([Du], str. 5)

Autorem série barevných obrazů (oleje na plátně) i lavírovaných kreseb perem a sépií[19] byl Hugo Václav Seykora (1793–1856), Janderův spolubratr ze

[19] Slovo sépie označuje též speciální hnědou křídu, která se původně získávala pálením

Strahovského kláštera premonstrátů. Pocházel z Českého Brodu, z české rodiny ševcovského mistra Václava Sejkory a jeho manželky Kateřiny, rozené Teubnerové. Roku 1814 vstoupil do kláštera premonstrátů na Strahově, roku 1819 složil sliby a krátce na to byl vysvěcen na kněze. Na Strahově působil jako knihovník, kreslíř, malíř, grafik, iluminátor a ilustrátor. Jako malíř a kreslíř byl samoukem, přesto se roku 1827 podílel na opravě fresek v sále Strahovské knihovny. Roku 1830 z Prahy odešel, stal se farářem v Libotenicích u Roudnice nad Labem. O dva roky později přešel do Dolánek, roku 1838 do Bohušovic nad Ohří. Koncem života byl farářem v Radonicích nad Ohří. Tématem jeho obrazů byly především romantické krajiny, veduty měst, interiéry gotických kostelů a zajímavé objekty historické a umělecké hodnoty. V době, kdy působil v severních Čechách, maloval tamní krajiny a památky. Zanechal po sobě čtyři rozsáhlé skicáře, dvě stovky kreseb na volných listech a řadu olejomaleb. Jeho kresby a malby jsou z velké části uchovány v knihovně Strahovského kláštera.[20]

Jandera přivezl svého přítele Seykoru do Hořic, postaral se o jeho bydlení a stravu. Obrazy Hořic, které Seykora vytvořil, měl Jandera nejprve u sebe v Praze, pak je věnoval Hořicím a přál si, aby byly vystaveny v prostorách radnice. Některé se během let bohužel ztratily.[21] Ve sbírkách Městského muzea a galerie Hořice jsou dnes uloženy tyto Seykorovy práce:

- *Hradecká a Farní ulice* (kresba sépií, 1822, číslo U-086),
- *Hradecká ulice ke kostelu* (kresba sépií, 1820, číslo U-084),
- *Část Hradecké ulice a Haly* (kresba sépií, 1823, číslo U-087),
- *Hořice z kostelní věže náměstí* (kresba sépií, 1820, číslo U-085),
- *Pohled města Hořice od severu* (olej na plátně, 1820, číslo U-002),
- *Hořické náměstí od severu* (olej na plátně, 1820, číslo U-001),
- *Hořický kostel, fara a škola* (olej na plátně, 1820, číslo U-015).

Z popisků připojených k Seykorovým dílům je patrné, že pocházejí z let 1820 až 1823. Tři Seykorovy olejomalby (veduty) zachycující Hořice roku 1820 jsou vystaveny v hořickém muzeu v expozici věnované historii města. Jak kresby, tak obrazy bývají opakovaně reprodukovány v knihách o historii Hořic.[22] Některé obrazy se staly inspirací pro další malíře. Podle Seykorova oleje *Hořický kostel, fara a škola* namaloval Antonín Rudl (1864–1938), učitel, sbormistr a po vzniku Československa i hořický starosta, akvarel *Stará hořická škola*.[23]

---

sépiových kostí. Dnes se vyrábí z oxidu železa. Používala se při kresbě na papír s hrubým povrchem, kresba pak měla hnědočerný nádech. Jednalo se o starou klasickou techniku, bylo možno kreslit hrotem i plochou, vymývat vodou a docilovat jemného stínování. Kresbám touto křídou se říkalo sépie. Byly podobné kresbě uhlem.

[20] Více viz Katalog k výstavě *Hugo Václav Seykora – kresby malíře ze záliby*, kterou připravil Památník národního písemnictví v Praze v roce 1972, viz [Uch].

[21] O vzniku Seykorových děl viz [Ji], str. 60–61. Poznamenejme, že různí autoři označují reprodukce více či méně odlišnými názvy; někdy se liší i jejich datace.

[22] Reprodukce Seykorových obrazů viz např. [Šp], [St3], [Ma], [Tm4] a [TB].

[23] Rudlův akvarel byl reprodukován např. v [Šp], str. 49, [Ji], str. 15, a [St3].

Jandera měl přirozené obavy, co se po jeho smrti s obrazy Hořic stane. Dne 14. března 1855 hořické městské radě napsal tato slova:

… Jednou jsem vzal na prázdniny s sebou malíře z Prahy a dal jsem město malovati, kresby jsou jak ve skizze, tak v oleji u mne, ale nevím, kam s nimi po mé smrti? Mám je nyní poslati do Hořic? Tu se řekne za několik let: „Já nevím, kam to přišlo“. ([Šp], str. 48)[24]

7. Kaple Panny Marie Hlohové

K oblíbeným Janderovým místům patřil nejen vrch Gothard, který se tyčí na jihovýchodním okraji Hořic, ale i vrchol Hořického Chlumu (407 m n. m.), kde již od roku 1767 stávala socha Panny Marie Hlohové (též Panna Maria U hlohu), pojmenovaná podle hlohu, který zde rostl. Jandera a jeho strýc Jan Nepomuk Josef Antonín Kučera zde nechali roku 1826 postavit empírovou kapličku jako poděkování za odvrácení cholerové epidemie od Hořic. Kapli slavnostně vysvětil hořický farář Alois Tadeáš Hanl, Janderův bývalý učitel, přítel a obdivovatel.

Empírová kaplička má skoro čtvercový půdorys (300×305 cm), je vystavěna z hrubě opracovaných pískovcových kvádrů, které byly omítnuty a nabíleny. Průčelí kapličky zdobí a uzavírá vchodová kovová mříž. Nad vstupem je deska o rozměrech 42×95 cm s vytesaným šestiřádkovým textem připomínajícím fundátory. Černě provedený text má toto znění:

Ladis: Ios: Iandera Canon: Reg: In Monte Sion
Prof: Matheseos in Vnivers: Prag:
Et
Ioan: Ios: Kučzera Civis R: Graec: & Prag:
AMBO Hořzicenses Gingi Fegerunt
MDCCCXXVI.

V nadpraží je vyobrazeno Boží oko s paprsčitou svatozáří. Sedlová střecha je dnes pokryta plechem. Na bocích kaple jsou umístěna dvě malá kamenná sedátka, před kapličkou jsou do země zapuštěny dvě kamenné lavičky; umožňují poutníkům odpočinek a chvíli rozjímání. V interiéru kaple je nevelký oltář se sochou Panny Marie, která pochází patrně z šedesátých let 18. století. Před kapličkou rostou dvě staré lípy a za kapličkou starý hloh. V roce 2010 musela být kaple znovu nabílena, neboť se na ní vyřádili sprejeři. Od 22. prosince 2016 je kaplička památkově chráněnou stavbou. Nejčastěji je označována jako *Kaple Panny Marie Hlohové*, někdy je označena jako *Janderova kaple*. V letech 2025 až 2026 proběhla rozsáhlá restaurace celé stavby.[25]

[24] Celý dopis je otištěn na str. 47–50.

[25] O kapličce Panny Marie Hlohové viz [Tm4], str. 70 a 293, [Hr], str. 244, [Ji], str. 106, a [St3], kde je černobílá fotografie kapličky s ještě nepříliš vzrostlými lipami před vchodem. V článku Antonína Rudla [Ru], str. 257, je nesprávně uvedeno, že se na výstavbě kapličky

Je ironií osudu, že jednou z posledních obětí cholerové nákazy v Hořicích byl roku 1850 Václav Jandera, bratr profesora Jandery.

8. Hořický zvon Václav Donát

Méně známé je, že se Jandera zasloužil i o obnovu hořického velkého zvonu *Václav Donát*, který praskl roku 1805. Původní zvon byl odlit roku 1738 za hořického děkana Jana Jindřicha Kunkla, který byl farářem v Hořicích v letech 1736 až 1751. Na plášti měl reliéf Rodičky Boží s Ježíškem, pod nímž byl zvonařův znak s písmeny N a P.[26] Hořický farář Alois Tadeáš Hanl sebral v dobročinné sbírce hodně peněz a nechal zvon přelít. Jandera díky svým kontaktům zařídil přelití, sám docházel do dílny, byl přítomen lití, chladnutí i vyjmutí zvonu z formy a zajistil bezpečnou dopravu nového zvonu do Hořic. Stejně jako Hanl, i Jandera finančně na pořízení zvonu přispěl.[27]

Výška nového zvonu byla 1,15 m a průměr 1,32 m; pod korunou byly dva pásy z růží a mezi nimi dlouhý latinský nápis připomínající hlavní donátory. Na plášti byl na jedné straně reliéf sv. Václava, na druhé latinský nápis. Zvon vážil asi 22 centů.[28]

Zvon *Václav Donát* již neexistuje. V době první světové války musel být sňat a odevzdán vojsku, které jej nechalo roztavit a kov užilo na válečné účely (výroba děl). „Janderův zvon“ tak potkal krutý osud mnoha zvonů u nás, když se staly obětí „rekvírování“. Nepatrná zmínka o rekvírování zvonů v Hořicích a snaze Hořičanů uchovat potomkům alespoň nějakou památku na ně je v [27]. V roce 1917 byla pořízena fotografie zvonu krátce před jeho zánikem.[29]

Na konci života Jandera své působení při přelití zvonu charakterizoval s jistým smutkem:

S přelitím velkého zvonu sv. Donáta dal jsem si největší práci, takže zvonař chtěl mermomocí dáti tam mé jméno, což jsem ze skromnosti odmítl. Ulití zdařilo se znamenitě, zvon dostal se bez pohromy do Hořic. Co se stalo? Nasadili starou korunu šikmo na nový zvon, takže nebylo možno tímto výborně ulitým zvonem na obyčejný způsob zvoniti. – Když jsem se to dozvěděl, byl jsem bez sebe hanbou, že mezi mými tehdejšími pány spoluobčany byli tací oslové (Schaffköpfe), kteří ani nevěděli, že třeba dělat čepec podle hlavy a ne hlavu podle čepce! ([Šp], str. 48)[30]

---

podílel Janderův strýc Václav Kučera, na dedikační desce kapličky je správně uveden Jan Josef Kučera. Antonín Rudl omylem zaměnil křestní jméno Janderova bratra a strýce. Viz též [W-6].

[26] Dva latinské nápisy jsou uvedeny v [Ce], str. 47.

[27] V Janderově diáři z roku 1819 je od 13. srpna do 4. září několik záznamů týkajících se hořického zvonu *Václav Donát*.

[28] Viz [Ce], str. 47–48, a [St3].

[29] Viz [Ru], o zvonu na str. 257, dále [38], o zvonu na str. 28, [Ce], o zvonu str. 47–48. Viz též [Hr], str. 244. Památný zvon Václav Donát je vyobrazen v [TB], obr. 35.

[30] Celý dopis str. 47–50. Správné jméno zvonu mělo patrně být zvon sv. Václava a sv. Do-

9. Čestným měšťanem Hořic

Jandera byl jmenován čestným měšťanem Hořic na počátku roku 1855.[31] Stal se prvním držitelem tohoto vyznamenání. Dne 14. března 1855 zaslal poděkování městské radě za čestné měšťanství a zaslání diplomu. Město ocenilo zejména Janderovu aktivitu a změnu projektu císařské silnice vedoucí z Hradce Králové do Jičína tak, aby procházela Hořicemi, dále jím organizované proměření zeměpisných souřadnic Hořic, založení nadace pro vedení městské kroniky, financování výstavby kaple Panny Marie Hlohové, financování vysázení nových lip na Gothardu, zabránění odtěžení Gothardu a finanční příspěvek na přelití hořického zvonu.

Jandera zdvořile poděkoval dopisem z 14. března 1855:

... Ale ať tomu je jak chce, přece vyslovuji za vyznamenání mi udělené [čestný měšťan Hořic] *svůj nejupřímnější, nejvřelejší dík, a abych alespoň poněkud projevil svou vděčnost, přikládám zde sto zlatých* (*Bank valuta*) *ve prospěch hořického městského chudobince.* ([Šp], str. 47)

10. Tři Janderovy dopisy hořickému magistrátu

Jandera na sklonku svého života hořickému magistrátu adresoval tři německy psané dopisy. Do češtiny první přeložil Bedřich Mendl, druhý a třetí Eduard Zwiefelhofer. Kompletní české verze dopisů byly poprvé otištěny v [Šp], str. 47–52. Ve stejném znění byly později uveřejněny pod názvy *Slavný magistráte! Dopis J. L. Jandery do Hořic* (první dopis) a *Ještě dva dopisy J. L. Jandery do Hořic* (druhý a třetí dopis) v Hořických občasných novinách v roce 2001 (viz č. 2, str. 4–5, a č. 3, str. 4).[32]

11. Výchova a vzdělávání hořických dětí

O výchovu a vzdělávání malých dětí v Hořicích se Jandera zajímal až do smrti. Je to patrné např. z jeho korespondence s hořickým magistrátem. V dopisu ze 14. března 1855 však odmítá víceméně čestnou funkci protektora *opatrovny* (tj. mateřské školky), neboť si je dobře vědom svého vysokého věku a svých možností.

---

náta. Odkazovalo by tak na českého zemského patrona sv. Václava a na sv. Donáta z Arezza (umučen byl asi roku 362), který byl v Itálii uctíván jako patron rolníků, úrody a dobytka, ochránce před bouřkami a krupobitím, nebo snad na sv. Donáta z Münstereifelu (mučedník z 2. století), který byl v Čechách označen jako sv. Donát a uctíván zejména v Německu a střední Evropě jako ochránce před bouřkami a krupobitím.

[31] Dnes bychom spíše hovořili o čestném občanství. O čestných občanech Hořic viz [W-2].

[32] Viz též [39] a [41], nejnověji byly publikovány v roce 2006 v [Tm3], str. 52–58. Originál Janderova německy psaného dopisu magistrátu ze dne 14. 3. 1855 spolu se strojopisným překladem do češtiny je uložen ve fondu [II] (viz inv. č. H 8554), originál dopisu z 20. 7. 1856 je ve stejném fondu ve složce rodinné korespondence (bez inv. čísla). Nedatovaný koncept dopisu psaný cizí rukou je uložen ve fondu [I], inv. č. 2541.

Druhý však návrh, abych přijal protektorát opatrovny, nemohu přijmouti, ač se tím cítím velice poctěn, jednak ježto jsem řádový kněz a musil bych k tomu teprvé vyžádati si svolení představeného řádového, jež – jak předvídám – by nedopadlo kladně, dále že jako osmdesátiletý stařec nemohu přijímati nových závazků, naopak musím všecka vlákna, jimiž toho času ještě se světem souvisím, jedno po druhém, pokud mi možná, rozvazovati. Také musím otevřeně přiznati, že nemám ani nejmenšího pojmu o takovém ústavě, poněvadž jako professor filosofie měl jsem co činiti vždy jen s osobami dospělejšími. ([Šp], str. 47)

Z dopisu je patrně, že Jandera, na rozdíl od řady jiných svých kolegů, nebyl „sběratelem funkcí". Pokud se pro nějakou funkci či aktivitu rozhodl, pak ji vykonával s maximálním nasazením a přesností, což ne všem bylo vždy po chuti.

Ve stejném dopise Jandera tvrdě kritizoval hořické radní za to, jak špatně nakládali se školní nadací hořického měšťana Jana Pečeného. Městu odkázal ve své závěti z 6. listopadu 1805 značné finanční prostředky určené pro duchovního, který měl dvě hodiny denně ve farní škole mládež učit němčinu a latinu. Jandera se zlobil, že peníze jsou čerpány, možná již vyčerpány, ale žádná výuka neprobíhá. Pokud nějaká výuka probíhá, pak se jedná o soukromou aktivitu duchovních, kteří za zvláštní odměnu učí hochy, kteří chtějí pokračovat ve vyšším vzdělávání. Jandera moc dobře věděl, že bez znalosti němčiny a latiny nebylo vyšší studium v této době možné. Sám totiž prošel touto cestou. Žádal rychlou a účinnou nápravu, bolestnou a tvrdou, ale přímou a správnou. Rozhodně si zde nebral servítky, byť se kritika dotýkala hořických katechetů, faráře i městské rady. Poukazoval na to, že současný stav je špatným příkladem pro každého, kdo by uvažoval o zřízení nadačního fondu nebo charity.[33]

Na druhou stranu byl Jandera i v roce 1856 ochoten Hořičanům pomáhat, byť se s městskou radou „přel o Gothard". V dopisu z 20. července 1856 hořickému purkmistrovi sděloval, že předal žádost o urychlení povolení hlavní školy v Hořicích na správná místa a podpořil ji, byť se s ní neztotožňuje a považuje ji za uspěchanou a překotnou.[34]

Poznamenejme, že Hořice otevřely hlavní školu již roku 1857 a od tohoto roku se začalo vyučovat německému jazyku, což mělo usnadnit vstup chlapců na vyšší školy. Až do roku 1865 zde byly tzv. smíšené třídy. Přístavba nového křídla v tomto roce umožnila oddělit chlapeckou školu a dívčí školu. Z úspěchu se Hořice dlouho neradovaly, neboť podle nového školského zákona z roku 1869 byla škola přeměněna na školu obecnou, která opět poskytovala jen nejnižší vzdělání. Hořice pak musely díky své neobratnosti a tvrdohlavosti až do roku 1876 bojovat o zřízení měšťanské školy, která poskytovala vyšší vzdělání, připravovala ke studiu na učitelských ústavech a odborných školách.[35]

[33] Viz [Šp], str. 49–50.
[34] Viz [Šp], str. 51.
[35] O vývoji školství v Hořicích viz [Tm4], str. 171–197, a [TB].

12. Nadace pro městskou kroniku Hořic

Jandera toužil, aby byly spolehlivě zaznamenány historie, vývoj a proměny města, aby Hořičané věděli, jakými osudy jejich město prošlo. Sám po celý život sbíral dokumenty, které by mu umožnily sepsat historii podle pramenů. Vážil si kronik vedených pečlivými faráři či Hořičany. Opsal do svých *Anmerkungen* dvě hořické kroniky – *Kroniku Kučerovu* a *Kroniku Rychterovu*, které jsou dnes považovány za ztracené, a známe je jen díky Janderovým opisům.

Kronika Kučerova obsahovala záznamy z let 1577 až 1689 a 1732 až 1776. Zápisy byly vepsány do *Historického kalendáře Daniela Adama z Veleslavína*, který vyšel ve dvou vydáních roku 1578 a 1590. Každý den v kalendáři doprovázela významná data z českých i světových dějin, byl tam i dostatek místa k záznamu místních či rodinných událostí. Není jasné, kdo byl autorem zápisů; kroniku nejprve vlastnila rodina Bubáčků, později rodina Kučerů. Posledním majitelem byl královéhradecký obchodník Jan Nepomuk Josef Antonín Kučera, který je autorem zápisu ze dne 18. února 1776, v němž poznamenal, že se jeho sestře Marii a jejímu manželovi Josefu Janderovi, hořickému perníkáři, narodil syn Josef Václav Jan, pozdější matematik známý pod jménem Josef Ladislav Jandera. Roku 1818 Kučera kroniku Janderovi zapůjčil a ten její jednotlivé zápisy v roce 1819 chronologicky seřadil a přepsal.[36]

V Janderově pozůstalosti uchované v knihovně kláštera na Strahově je uložen konvolut v kožené vazbě (sgn. HO II 52), který obsahuje nejprve tři tisky a pak rukopis nazvaný *Hořické paměti rodiny Kučerovy a Janderovy 1750–1822* (34 listů, 18,4 a 15,4 cm, prázdné 30v–34v). Je psán několikerou rukou, Jandera připojil na několik míst informace o autorech zápisů. Například na straně 7v uvedl jméno *Joseph Gotthard Gandera* (Janderův otec), na straně 8r *Jan Nep. Joseph Kuczera* (Janderův strýc), na straně 8v *Jan Canthani Juris Candidatus* (hořický syndik a manžel Veroniky, roz. Kučerové, Janderovy tety). Některé zápisy psala též Janderova matka Markéta, týkaly se zejména Hořic a jejího syna Josefa Ladislava Jandery. Dochované zápisy nejsou časově uspořádané, zachycují období 1738 (str. 16v) až 1822 (str. 30r). Patrně byly zapisovány jednotlivými autory na různá „volná místa“ značně nelogicky a nesystematicky.

Kučerova kronika byla a je hořickými patrioty i historiky považována za ztracenou. I moderní literatura o hořických pamětihodnostech o ní píše jako o ztracené. Její text je obvykle citován podle přepisu v Janderových *Anmerkungen*. Pavel Křivský, který roku 1971 zpracovával v Památníku národního písemnictví v Praze Janderovu pozůstalost, k této problematice uvádí:

Ladislav Josef Jandera se narodil 19. února 1776 v Hořicích v Podkrkonoší, kde byl jeho rod usedlý po několik generací. Janderův děd z matčiny strany, Jan Kučera, hořický primátor, byl písmák. Psal nejen rodinnou kroniku, ale zapisoval i hořické pamětihodnosti. V zápiscích pokračoval Janderův otec Josef Gotthard Jandera a jeho strýc Jan Cantani, městský syndik. Tyto zápisky

[36] Viz Janderovy *Anmerkungen*, díl 4., str. 1214–1224.

později Ladislav Jandera pečlivě prohlédl a u většiny připsal, kdo byl jejich autorem. ([Kř1], str. 21)

Křivského článek patrně zapadl a unikl pozornosti nejen hořických historiků a patriotů. Viz např. [TPO], kde je na str. 57 uvedena informace o povstání v Hořicích podle Kučerovy nezvěstné kroniky s odkazem na Janderovy *Anmerkungen*, které jsou ve fondu Hořice v archivu v Jičíně. Zdůrazněme však, že *Hořické paměti rodiny Kučerovy a Janderovy 1750–1822* nejsou totožné s *Kronikou Kučerovou*; tu se v Janderově pozůstalosti nepodařilo najít, patrně je ztracena.

Kronika Rychterova byla dílem hořického ševce Josefa Rychtera (nar. 1720). Jeho záznamy začínají rokem 1756 a končí rokem 1805. Jandera české zápisy doslovně opsal, ač nejprve plánoval pořídit si z nich jen výpisky.[37] Josef Špringer v květnu roku 1927 pečlivě text *Rychterovy kroniky* z Janderových *Anmerkungen* opsal.[38] Ztráta *Rychterovy kroniky* je připomenuta v [TPO], str. 323; i zde je uveden odkaz na Janderovy *Anmerkungen* ve fondu Hořice v archivu v Jičíně.

Texty obou kronik podle Janderova opisu vyšly tiskem v rámci vydání tzv. *Řehákovy hořické kroniky.*[39] Jejím autorem byl Josef Řehák (1891–1942), hořický krupař, obchodník, vlastenec, písmák a aktivní účastník hořického společenského života.

Osud Janderovi splnění jeho snu nedopřál, jak se můžeme dočíst z následujících slov hořického historika:

Je tragickým údělem velkých mužů, vytknuvších si daleké a široké životní cíle, že shledávají na sklonku života svého nemožnost jejich dosažení; vyslovujíce lítost svoji, že met jimi vytčených dosáhnouti nemohli, neklesají na duchu, nýbrž snaží se všemi, dosud jim zbylými silami, zajistiti dokončení svých plánů v budoucnosti. Vzpomeňme jen Komenského! I náš veliký rodák, prof. Jos. Lad. Jandera – ač mathematik – chová svoji dávnou touhu a snahu: sepsati důkladné dějiny svého rodného města i kraje, jakými by se nemohla chlubiti ani města veliká, Prahy nevyjímaje. Jeho životní čas vyčerpán jest však pouhými přípravami k této historii; zápisky vzrůstají na tisíce a tisíce stránek a na celé folianty; nemá štěstí, aby svého spolupracovníka, v němž viděl pokračovatele svého díla – viděl v Hořicích jako duchovního správce; jemu jistě by dokončení díla svého odporučil. Jsa nucen zanechati díla svého, aniž by věděl, kdo v něm pokračovati bude, chce svému neznámému nástupci zajistiti jeho kontinuitu. Avšak komu svěřiti, po svých ne právě šťastných zkušenostech, další zaznamenávání dějin města? K úřednictvu městskému důvěry neměl, rovněž nechtěl svěřiti tuto práci místnímu knězi. Rozhodl se pro učitele, zajistiv si při tom kontrolu městské rady a místní duchovní správy. ([Šp], str. 46)

[37] Viz Janderovy *Anmerkungen*, díl 4., str. 1184–1210.

[38] Text napsaný na psacím stroji s fialovou páskou (15 stran) je uchováván v hořickém muzeu (inv. č. H 2425, fond [II]).

[39] Viz [37]; *Kučerova kronika* je na str. 65–79, *Rychterova kronika* s Janderovými poznámkami na str. 80–109.

Ke konci svého života Jandera intenzivně hledal svého pokračovatele, nejprve mezi svými spolupracovníky, kteří se podíleli na opisování či revizi textů *Anmerkungen.* Když bylo jasné, že tudy cesta nevede, rozhodl se vytvořit speciální nadaci, která měla sloužit na úhradu nákladů spojených s vedením stálé a kvalitní městské kroniky. Vzhledem ke svým celoživotním zkušenostem s úřady, úředníky i faráři, s nedbalým zacházením s odkazy či poslední vůlí dárců, se zneužíváním odkazů či jejich čerpáním na jiné účely, než si dárci přáli, velmi pečlivě přemýšlel, jak vlastní fundaci (5 000 zlatých) založit, právně ochránit a zajistit kontrolu plnění jejího účelu i hospodaření s penězi v časech, až už dávno nebude mezi živými. Jeho promyšlené snahy dokládají dopisy, které v letech 1855 až 1856 zaslal hořické městské radě, resp. hořickému purkmistrovi. Například v dopise ze 14. března 1855 Jandera napsal:

… Tak na př. zanáším se již po léta myšlenkou, založiti nadaci, aby někdo v Hořicích psal kroniku města rok od roku (ne vědeckou), nýbrž jen obyčejnou, jak po několik let dobře to dělal švec Rychtera, jehož rukopis mám v rukách. Dotazuji se mnoho advokátů, soudních a politických úředníků atd., jak to udělati? Ale veškeré názory v tom se shodují: „Ano, nebude-li se představenstvo města o to starati, jest vše již předem ztraceno“. Vše předem ztraceno? Přiřknou nadaci nějakému úředníkovi (měl jsem úmysl věnovati to učiteli) jako přídavek k jeho platu, ten bude považovati nadaci za svůj úřední plat a o kronice nebude dále řeči. Ani stížnost u nejvyšších úřadů zemských nebude nic platna, neboť v nouzi popíše se rychle několik škartek a tyto budou vydávány za kroniku. Tu arci žádný právnický důkaz nebude možno provésti. ([Šp], str. 49]

V průběhu roku 1855 a jara následujícího roku 1856 probíhala jednání mezi Janderou, jeho zástupcem, hořickým magistrátem, hořickým purkmistrem, c. k. okresním úřadem v Hořicích, místodržitelstvím v Praze a dalšími úřady. Byly stanoveny právní i finanční podmínky *Janderovy nadace* neboli *Hořické nadace školních učitelů.* O výsledku těchto jednání je možno číst tato slova:

… Dne 29. února 1856 složil prostřednictvím svého důvěrníka na c. k. zemském místodržitelství v Praze 5 uherských vyvazovacích úpisů v celkové hodnotě 5 000 zl. konv. měny. Z této částky měl být dle jeho rozhodnutí vyplácen roční výnos zasloužilému školnímu učiteli v městě Hořicích, nyní v kraji jičínském, na městské škole ustanovenému jako přídavek a zlepšení jeho příjmů, avšak bez sebemenšího zmenšení, zkrácení neb snížení tohoto příjmu vyplácen býti má, začež týž kroniku onoho města vésti a v ní pokračovati, jakož i pamětihodnosti tohoto města vždy přesně zaznamenati má. ([Tm3], str. 27)

Jandera složil peníze podle přání městské rady. Neustoupil však ze svého přání, aby kroniku vedl hořický učitel. Podle jeho vůle měl být kronikář vybrán na základě veřejného konkurzu, jeho výběr měl být jednotným a společným rozhodnutím městské rady a duchovní správy Hořic, tj. na výběru se měla dohodnout úřední a církevní správa města. Jandera rovněž požadoval, aby odměna kronikáři byla vyplácena v půlročních splátkách a vždy na základě kvi-

tance městské rady a duchovní správy, že kronika byla řádně vedena. Vlastní jmenování kronikáře mělo provádět zemské místodržitelství.[40]

Jandera vznik nadace sledoval s jistým napětím a velkým zájmem, již dne 20. července 1856, tj. ještě před oficiálním založením nadace, v závěru dopisu Josefu Rumlovi, hořickému purkmistrovi, napsal:

… Až nový historiograf bude jmenován, prosím, abyste mi to brzo hlásil, abych mohl s ním vstoupiti ve styk. ([Šp], str. 51)

Hořická městská rada se v letních měsících roku 1856 příliš nenamáhala s rychlým obsazením místa kronikáře, byť návrh na místodržitelství měl být podán do 1. září 1856. Konkurz na kronikáře vypsala teprve 29. srpna 1856 a termín pro podání žádostí stanovila na 15. září 1856. Okresní úřad v Hořicích urgoval předložení jména kandidáta již dne 18. září 1856. Městská rada Hořic se sešla teprve 22. září 1856 a probrala pět došlých žádostí. O místo se ucházeli: Jan Klepl, podučitel, Josef Horák, provizorní učitel, Jan Klapka, městský učitel ve školce (opatrovně), Václav Pospíšil, podučitel, Josef Jandera, měšťan a školní dozorce (synovec prof. Jandery).[41]

Výsledkem rokování konkurzní komise bylo jednomyslně stanovené terno, tj. trojice vhodných kandidátů na kronikáře: Josef Horák, Jan Klepl a Jan Klapka. Poznamenejme, že to bylo první a poslední jednomyslné rozhodnutí v případě ustanovení hořického kronikáře.

Není jasné, co bránilo zaslání návrhu okresnímu úřadu v Hořicích, neboť ten městskou radu opětovně urgoval a žádal zaslání jména ještě 9. října 1856 a městské radě dal lhůtu tří dnů. Pak se úřední jednání rozjela. Dne 9. prosince 1856 pražské místodržitelství výnosem č. 62 340 jmenovalo Josefa Horáka provizorně kronikářem, neboť byl pouze provizorním učitelem. Jeho roční plat činil 220 zlatých, což rozhodně nebyla zanedbatelná částka. Úřadu se ujal na počátku roku 1857. Situace se změnila, když se stal skutečným učitelem na

[40] Nejdůležitější doklady, které mapují vznik *Janderovy nadace*, jsou ocitovány v článku [Šp] na str. 52–53. Na str. 53 je otištěno české znění nadační listiny, která byla sepsána 8. srpna 1856 ve třech verzích (pro místodržitelství v Praze, pro biskupskou konsistoř v Hradci Králové a pro obec Hořice). Janderovo jméno jako dárce finančních prostředků, jak bylo jeho zvykem, nebylo uvedeno. V listině se hovoří pouze o „jistém příteli lidstva a školy“ nebo „zakladateli a jeho vůli“. Dvě důležité listiny z 29. února 1856 vztahující se ke složení financí a založení nadace jsou uloženy ve fondu [I]. Jedná se o přípis pražského místodržitelství Ignáci Nádhernému, guberniálnímu a zemskému medicinálnímu radovi, ve věci nadace, kterou anonymně založil Ladislav Josef Jandera, s přípiskem opata Jeronýma Josefa Zeidlera, který vyjádřil souhlas se vznikem nadace (inv. č. 2537). Dále se jedná o opis přípisu pražského místodržitelství ve věci nadace, který byl určen finanční prokuratuře v Praze; potvrzoval, že Jandera složil 5 000 zlatých (inv. č. 2538).

[41] Dne 5. září 1856 psal Jandera synovci Josefu, reagoval na jeho dopis, v němž se synovec zajímal o místo placeného kronikáře Hořic a žádal strýce o podporu. Jandera mu vysvětlil, že žádná jeho intervence nebude nic platná, protože se při výběru bude nutno řídit zakládací nadační listinou, která říká, že místo má být propůjčeno učiteli, a tím synovec Josef není. Dopis je uchován v nečíslované složce Janderových dopisů a dopisů jeho příbuzných ve fondu [II].

hlavní hořické škole. Dne 31. ledna 1861 byl místodržitelstvím výnosem č. 139 ustanoven skutečným „chronistou města Hořic“, tj. řádným kronikářem.[42]

Jandera na Horákovo jmenování reagoval dopisem z 16. prosince 1856, z něhož vyplývá, že se o tom dozvěděl nikoliv od purkmistra z Hořic, ale od svých přátel z místodržitelství.[43] Své nadšení z toho, že se věci daly do pohybu, vyjádřil následujícími poetickými slovy:

… Teď máme tady mlýn a voda začíná naň téci. Nyní jest hlavní věcí, aby tu byl muž, aby stroj uvedl v pohyb. Proto znám jenom jednoho pána, který by nám zde vypomohl, a tento pán jste, příteli, Vy! Prosím Vás tudíž snažně, ježto jste tak mnoho už pro město udělal, abyste se ujal této po staletí blahodárné práce; neboť tím přejde Vaše požehnané působení na potomstvo a přinese Vašemu jménu čest. To jest věc, které nikdo lépe nerozumí než Vy sám. ([Šp], str. 51)

Jandera se však nespokojil jen s pouhým jmenováním kronikáře. Ve výše zmíněném dopise hned vyslovil přání, aby kronika byla psána již od ledna 1856, tj. aby kronikář zachytil události téměř uplynulého roku. Jeho přání Josef Horák vyplnil. V dopise Jandera též podal stručný návod, jak by zápisy měly formálně vypadat, co vše by měly obsahovat a čeho všeho by si měl kronikář všímat a zaznamenávat. Jandera doufal, že jeho dílo *Anmerkungen* bude mít kvalitního a stálého pokračovatele. Věřil, že jím založená nadace přinese jeho rodnému městu vzácné dědictví.

Josef Horák (1822–1901) kroniku pečlivě vedl od roku 1856 až do roku 1891, popsal dva celé svazky a část třetího svazku, tj. 2 254 stran.[44] Učitelské povolání zastával nepřetržitě 54 let, kronikářské 35 let.

Jandera by byl jistě potěšen, kdy věděl, že hořická kronika je psána nepřetržitě od roku 1856 až do současnosti. Jeho přání bylo tedy zcela naplněno, nepotkal je osud řady jiných nadací a odkazů, které v bouřlivých historických časech zanikly.

V roce 2006 tvořilo hořickou kroniku již 76 knih. Mnohé její svazky obsahují nejrůznější přílohy a rejstříky.[45] Každoročně přibývá jeden více či méně rozsáhlý svazek. V současné době je jejich text navíc uchováván v elektronické verzi.

---

[42] O historii volby prvního kronikáře viz [Šp], str. 53.

[43] První informaci Janderovi patrně sdělil v dopise z 30./31. prosince 1856 jeho synovec Josef, který nebyl Horákovým jmenováním nadšen, neboť se sám o místo kronikáře ucházel. Viz Josefův dopis uložený ve fondu [II], inv. č. H 2241.

[44] O Horákově životě, pedagogické práci, vedení hořické kroniky a dalších aktivitách viz [Bt1], [Bt2] a [Šp], str. 57.

[45] O historii hořické kroniky viz [Šp]. Viz též [Tm3], kde jsou kromě historie kronik medailonky 16 kronikářů a kronikářek, kteří vedli kroniku od jejího vzniku až do roku 2006. Zmínky o přínosu *Janderovy nadace* pro kronikářskou činnost v Hořicích jsou též v [Ru], str. 257, [Ma], str. 20, [Tm4], str. 119, a [Hr], str. 244.

13. Pamětní deska na rodném domě

Na Janderově rodném domě v Královéhradecké ulici č. 15[46] byla roku 1877 u příležitosti stého výročí jeho narození umístěna pamětní deska s tímto nápisem (viz [Du], str. 8):

Zde se narodil dne 19. února 1776
Josef Ladislav Jandera,
Professor na vysokém učení Pražském

Mramorovou desku pořídili hořičtí studenti, zhotovil ji Josef Jiříček (1835–1895), sochař a učitel slavné hořické kamenické školy.[47]

Slavnostní odhalení desky se konalo 16. září 1877 za přítomnosti mnoha Hořičanů a hostů, hlavní projev proslovil profesor Josef Alois Durdík, hořický rodák a Janderův žák.

Na pořízení a instalaci desky, přípravu jejího odhalení a dvoudenní oslavy slavného Hořičana byl zřízen přípravný výbor, v jehož čele stanul hořický lékař Eugen Levit (1850–1900) a Julius Kudrnáč, student pražské Filozofické fakulty. Oslavy byly zahájeny 15. září 1877 večerním divadelním představením, kterému předcházelo hudební vystoupení a proslov. Hořičtí divadelníci předvedli truchlohru *Baron Goertz*, kterou sepsal Emanuel Bozděch (1841 až po 1889), český dramatik, překladatel, novinář a kritik. Hru dokončil v lednu 1868, poprvé vyšla tiskem již roku 1871. Historické drama umístěné do Švédska na počátek 18. století mělo velký ohlas, bylo oblíbené pro kritiku honby za slávou, četné politické narážky, dobře vystavěný příběh a věrohodné zobrazení doby a prostředí.

Druhý den, 16. září 1877, zahájilo o šesté hodině ranní „čepobití a střílení z moždířů“ na vrchu Gothard. V devět hodin následovalo uvítání hostů v hořické *Měšťanské besedě*. O hodinu později se zástupci města, spolků a hosté začali řadit na náměstí před radnicí, a pak slavnostní průvod sešel k Janderovu rodnému domu. Zde se uskutečnila velkolepá oslava. Nejprve zazněla slavnostní kantáta následovaná proslovem, odhalením desky a chorálem. Poté byla deska odevzdána do majetku a péče města.

Od tří hodin odpoledne pokračovaly oslavy koncertem, který se konal v zahradě hostince pana Šandery na gothardském vrchu. Oslavy zakončil ples, který byl zahájen o osmé hodině večerní v prostorách hořického divadla.[48]

Deska byla při všech přestavbách domu č. 15 pečlivě ochraňována, aby nedošlo k jejímu poškození. Přesto zub času hlodal i na ní. Roku 1946 městský

[46] V hořické matrice je uvedeno, že se Jandera narodil v domě č. 14. Počátkem 19. století (patrně mezi roky 1801 a 1805) byly některé domy v Královradecké ulici přečíslovány. Číslo Janderova rodného domku se změnilo na 15. Na počátku 20. století byla Královradecká ulice přejmenována, nyní se jmenuje Husova.

[47] Více viz [Ji], str. 77, a [Sk], str. 127.

[48] Viz *Pozvání k slavnosti zasazení památní desky Jos. Ladislavu Janderovi v Hořicích dne 15. a 16. září 1877*, fond [II], inv. č. H 2428.

národní výbor na své schůzi 12. února projednal stížnost občanů uveřejněnou v *Hořických novinách* 9. února 1946, která se týkala špatného stavu Janderovy pamětní desky. Výbor požádal majitele domu, pekaře Josefa Rychteru, aby fasádu domu i desku opravil na své náklady. Výbor přislíbil podílet se na nákladech opravy, tj. přispět na obnovu desky. Dne 1. března 1946 Josef Rychtera výboru oznámil, že dům i desku plánuje opravit na jaře ze svých vlastních prostředků.[49]

Poznamenejme, že Janderův rodný dům v Hořicích a část Královradecké ulice zachytil na kresbě roku 1820 Hugo Václav Seykora. Jedná se o kresbu sépií, která zachycuje Janderův rodný dům a kostel.[50] Podle Seykorovy kresby namaloval Jan Kyselo nevelký obraz *Rodný domek prof. Jos. Lad. Jandery.*[51]

Královradeckou ulici popsal roku 1926 František Strnad:

Ulice Královradecká jest nejstarší ulicí hořickou. Jest to část oné původní severo-jižní komunikace, při níž město vzniklo v dobách pradávných a která dala městu onu charakteristickou, od severu k jihu protáhlou podobu, se svými výhodami i nevýhodami. Již samotný její směr, téměř přesně jižní, je v rovném, vlhkém terenu na úpatí Chlumů, shromaždišti spodních i přívalových vod s jejich jižního svahu, překážkou velikou, která byla a je do dneška příčinou mnohých nesnází. Směr její nesouhlasí s přirozeným sklonem půdy, který je v celku od severovýchodu k jihozápadu, takže nejen nepodporuje přirozený odpad vod, nýbrž mu brání. Na neodvodněné půdě jsou domy vlhké, sklepy zatopené, za přívalů vniká voda i do bytů. Hlavní jižní směr komunikací byl příčinou druhého hlavního směru komunikačního, od západu k východu, z týchž příčin právě tak nevýhodného jako směr severojižní.

Původní ulice Královradecká obmezovala se ovšem jen na nejbližší okolí kostela; k jihu domů jen pomalu přibývalo. …

… Bývalo-li na náměstí bláta po kotníky, bylo ho tím více v Královradecké ulici, kde voda neměla přirozeného odpadu. Stará cesta byla položena mnohem níž, než nynější silnice, domy, většinou dřevěné, často vybíhaly do cesty a zužovaly ji tak, že se na některých místech stěží projelo. Bláta bývalo tolik, že normanské povozy ve městě na několika místech (v Husově ul. u rybníčka, v Jičínské ulici u nynější pošty) přípřeže míti musely, aby z bláta vyjely. Domků bývalo málo, bývaly odděleny zahrádkami, které se teprve později zastavěly, jak patrno z pořadí domovních čísel, které v této ulici počíná.

([St3], první strana nestránkovaného textu)

[49] Viz dokumentace domu č. 15, Stavební úřad v Hořicích.

[50] Originál je uložen ve Sbírce městského muzea a galerie Hořice, grafika U-084, viz Hugo Václav Seykora: *Hradecká ulice ke kostelu.*

[51] Kresba je uložena ve Sbírce městského muzea a galerie Hořice, grafika U-615.
Jan Kyselo (1870–1923), učitel, muzejník a umělec, působil jako odborný učitel na různých hořických školách (měšťanská škola, dívčí škola Vesny, sochařská škola). Byl iniciátorem vytvoření veřejně přístupné sochařské sbírky, která byla otevřena roku 1908 v prostorách sochařské školy. Kyselo se stal jejím prvním kurátorem. Sloužila nejen jako veřejná galerie plastik, která podávala informaci o českém moderním sochařství, ale též jako výukový materiál.

Podobný stav domů v Královéhradecké ulici zachycuje i Seykorova kresba. V článku [St3] se uvádí, že dům č. 15 získal Václav Jandera, mladší bratr prof. Jandery. Přestavěl jej roku 1849 (podle jiných pramenů již roku 1830). Zde vedl poštu a hospodařil.[52] Po jeho smrti roku 1850 se domu ujal jeho syn Josef, o poštu však rodina přišla.[53]

Strnad o Josefovi Janderovi píše:

... súčastnil se v r. 1848 svatodušních bouří v Praze, odkudž utekl. Hospodařil pak s matkou podporován strýcem profesorem. O poštu přišli. Byl činný ve zpěváckém spolku, záložně i spolku ochotnickém a hrával mnohé těžké úlohy. Zemřel r. 1892 a zanechal z celého jmění 2 nemanželským dětem 3 000 zl.

([St3], devátá strana nestránkovaného textu)

Poznamenejme, že Josef Jandera ve školním roce 1845/1846 studoval první ročník pražské Filozofické fakulty, jeho strýc mu přednášel matematiku. V Janderově katalogu posluchačů v zimním semestru 1845/1846 je u Josefa Jandery poznamenáno, že je z Hořic, v Praze bydlí v domě č. 107, v posluchárně „logiky“ sedí ve čtvrté lavici oddělení B. V semestru odpovídal 1× *eminente*, 5× jen na 1; u zkoušky první a druhou otázku zodpověděl *sehr gut* (výborně), třetí *gut*+ (dobře, skoro výborně) a čtvrtou *gut* (výborně). Jeho píle a pracovní nasazení Jandera hodnotil *eminente*, celkově u něho prospěl s nejlepším možným hodnocením *eminente*, což nebylo běžné. V letním semestru 1845/1846 u Josefova jména najdeme pouze informaci, že je z Hořic a v posluchárně sedí ve čtvrté lavici v oddělení B. Jeho jméno je přeškrtnuto, není vyplněné hodnocení odpovědí v semestru, u zkoušky ani výsledná známka. Není uvedena informace o dodatečné zkoušce. Josef tedy studia zanechal.[54]

Josefova situace v Hořicích nebyla po smrti otce Václava roku 1850 jednoduchá. Hospodářství nevynášelo, dědické řízení po otci Václavovi se vzhledem k působení bratra Karla v armádě a jeho dlouhodobé službě na Balkánu vleklo. Josef opakovaně svého strýce žádal o finanční podporu na cestu do Vídně, na léčení, na úhradu otcových a svých půjček apod.[55]

---

[52] O Janderově poštmistrování viz [Ji], str. 10.

[53] Josef Jandera, syn Václava Jandery, patrně s převzetím pošty počítal. Strýc Josef Ladislav Jandera mu 4. září 1851 psal, že věří, že úřad pošty již řádně převzal, a přál mu hodně štěstí v novém zodpovědném místě (viz složka rodinných dopisů bez inv. č.). Důvody neúspěchu nejsou jasné. Je možné, že Josef nebyl považován za důvěryhodného, neboť se angažoval v Praze v revolučním roce 1848 (viz dopis Josefa Ladislava Jandery bratru Václavovi ze 7. července 1848). Snad bylo v Hořicích známo, že Josef zběhl z univerzitních studií (viz dopis Josefa Ladislava Jandery z 29. září 1845 bratrovi Václavovi o nezdárnosti Josefa, dopisy synovce Josefa strýci Janderovi z 6. a 29. října 1845, v nichž prosí o pomoc při povolení reparátu, viz inv. č. H 2443). Je též možné, že problémem byl i Josefův obličej, který často postihovala ošklivá vyrážka, kvůli níž se prý nemohl oženit (viz dopisy strýci Janderovi ze dne 29. 12. 1854, 25. 6. 1855 a 30./31. 12. 1856, inv. č. H 2241). Zmíněná korespondence je uložena ve fondu [II].

[54] Viz Janderovy katalogy – *Katalog des ersten philosophischen Jahrganges 1846, I^{tes} Semester* (*Mathematik*), ... *II^{tes} Semester* (*Mathematik*), které jsou uloženy ve fondu [II], inv. č. H 2421 a H 2422.

[55] Viz Josefovy dopisy z 15. 11. 1852, 29. 12 1854 a 25. 6. 1855 ve fondu [II].

Po smrti Josefa Jandery získal dům pekař Antonín Kozel, který v přízemním zděném domku již roku 1894 provedl přestavbu staré maštale na byt.[56] V roce 1914 požádal o povolení přestavby pekárny a dílny. Žádost zahrnuje plán stavby i situační stav ulice (domy č. 14, 15 a 702). Asi ve dvacátých letech 20. století se dům č. 15 dostal do majetku Františka a Jiřiny Rychterových. Ti postupně provedli několik úprav a přestaveb, z nichž největší byla v roce 1928, kdy přistavěli první patro, upravili celé přízemí, rozšířili dílnu a zmodernizovali pekárnu. Dům s dílnou vlastnili v roce 1946, kdy se projednávala oprava Janderovy pamětní desky.[57] V roce 1961 byl zbourán sousední dům č. 14, ustoupil široké komunikaci (ulice Aloise Hlavatého), která jde z Husovy ulice k západu. V současné době je dům č. 15 pěkně upraven, má novou fasádu. Sídlí v něm jídelnička *Na Růžku* s domácí kuchyní.[58] Deska je zachovaná, je hůře čitelná, potřebovala by obnovu písma.[59]

Poznamenejme, že Janderův dům patřil v Hořicích k nejstarší zástavbě. Vzhled města do první poloviny 19. století Oldřiška Tomíčková popsala takto:

Hořické náměstí neboli rynek má tvar protáhlého nepravidelného lichoběžníku, mírně stoupajícího do úbočí Hořického Chlumu, a až do poloviny 19. století si uchovalo svůj venkovský ráz. Převážně dřevěné domky s podsíněmi byly obráceny štíty do náměstí a mezi jednotlivými budovami byly průjezdy do dvorků. Náměstí protínal od severu k jihu potok, který plnil funkci povrchové kanalizace a odváděl z města splašky a nečistoty, podobně jako několik dalších stok v jiných částech města. Přes tyto strouhy vedly lávky k jednotlivým stavením. Uprostřed nedlážděného náměstí stávaly masné krámy. Podobně vypadaly i hořické ulice, v nichž před domky rostly ovocné stromy. Urbář z roku 1628 ve městě udává 123 osedlých, čili majitelů domů a dva domy pusté.

O sto let později, v roce 1728, vzniká první jednoduchý situační plán města ...

Na plánu z roku 1728 je vidět, že již tehdy ve městě existovaly všechny starší hořické ulice: Zámecká (nad zámkem, dnešní Maixnerova), Židovská (Karlova), pozdější Kasárenská (Škroupova), Gothardská (Janderova), Jičínská (Havlíčkova) Habr (Palackého), Bělohradská (Československé armády), které však tenkrát ještě neměly svá jména. Průvodní zpráva dále zmiňuje ještě tři ulice křesťanské pod kostelem, jimiž se rozumí Královohradecká (Husova), Farská (Komenského) a Jaroměřská (Žižkova). ([TB], str. 17–18)

Po velkém požáru roku 1846 nebyly obnoveny dřevěné domy, Hořice se začaly díky rozvoji textilního průmyslu měnit z venkovského na skutečné město. V padesátých letech 19. století bylo upraveno náměstí (dláždění, odstranění masných krámů, jednoduchá kanalizace). Stromy před domy byly vykáceny,

[56] O Janderově domě viz např. [Kd].

[57] Více viz stavební dokumentace domu č. 15, Stavební úřad Hořice. Z dochované dokumentace lze sledovat, jak se dům proměňoval, jak byla zastavována zahrada a mizely hospodářské budovy (maštale, chlívky, stodola, sklepy apod.). Viz též [St3].

[58] O domu a Husově ulici viz [Šp], str. I.

[59] O desce nejnověji [W-10].

bylo zakázáno vylévat špínu a vyhazovat odpad na ulice. Do kašen byla přivedena voda z lesního pramene Kalíšek. Město bylo osvětleno a na kostelní věž byly nainstalovány hodiny.

Josef Ladislav Jandera ještě zažil výraznější proměnu svého rodného města. O jeho rozvoji byl více či méně podrobně informován svými příbuznými a hořickými přáteli.[60]

14. Janderův pomník na Gothardu

V souvislosti s vybudováním Žižkova pomníku (1873) na vrchu Gothard nechal hořický *Sokol* v sedmdesátých letech 19. století upravit okolní plošinku, která vznikla odtěžením písku pro stavbu silnice již na počátku 19. století. Dnes je zde nevelký parčík označovaný jako *Janderovy sady*.[61]

V roce 1883 se Hořičané rozhodli vybudovat pomník, který by byl důstojnou připomínkou Josefa Ladislava Jandery. Dne 2. září 1883 se konala *Akademie na zřízení pomníku*, jejíž výtěžek měl být věnován na postavení Janderova pomníku. Jako vhodné místo byly zvoleny tzv. *Žižkovy sady* (dnes *Janderovy sady*) na vrchu Gothard. K akademii byl vytištěn dvojlist se slavnostním proslovem ve formě básně, který si mohli zájemci koupit za 5 kr. r. m. a podpořit tak vybudování pomníku.[62]

Janderův pomník byl postaven na náklad hořického *Sokola*. Slavnostně byl odhalen 14. srpna 1892. Pískovcové poprsí roku 1879 vytvořil mladý a nadaný hořický sochař Pavel Jiříček (1851–1880). Janderovu bustu vyhotovil podle známé Janderovy podobizny – rytiny s podpisem. Jandera je zachycen v premonstrátském šatu jako poměrně mladý muž s pronikavým pohledem, s takřka neznatelným úsměvem a delšími zvlněnými vlasy, který zamyšleně hledí na Hořice.

Městu ji věnoval sochařův bratr Josef Jiříček (1835–1895), hořický sochař, ze své soukromé sochařské sbírky. Pískovcový podstavec vytvořila a městu věnovala hořická odborná sochařská škola v roce 1892. Náklady spojené s instalací a odhalením sochy uhradil hořický *Sokol*.[63]

František Šafránek (1831–1908), hořický krejčí, kronikář, vlastenec a písmák, ve své slavné kronice věnoval Janderovi několik stran, na nichž doslovně přepsal

[60] Viz např. dopisy synovce Josefa z 29. 12. 1854, 25. 6. 1855 a 30./31. 12. 1856 (inv. č. H 2241) a Janderova reakce na synovcův dopis z 9. 1. 1854 (bez inv. č.). Vše ve fondu [II]. Dále 94 dopisů Aloise Tadeáše Hanla z let 1814 až 1845 a 46 dopisů Alexandra Wolfa z let 1820 až 1829. Vše ve fondu [I]. Další informace měl Jandera z pražských německých novin *Prager Zeitung*, které odebíral, a rovněž od studentů z Hořic.

[61] Viz [Ji], str. 28–29.

[62] Viz *Proslov k akademii na zřízení pomníku Doru Josefu Ladislavu Janderovi, rodáku Hořickému …*, fond [II], inv. č. H 2429.

[63] Viz *Kronika města Hořic*, rok 1892; o pomníku na str. 224; fotografie fotografa Le Graina za str. 224. Černobílá fotografie zachycuje novotou zářící bustu, v jejímž bezprostředním okolí jsou malé břízky. Kronika je nyní uložena ve Státním okresním archivu v Jičíně. Viz též [Ji], str. 29, [Hr], str. 244, [Tm2], [Tm4], str. 118, a [W-2].

některé starší tištěné texty o Janderovi a připojil k nim své cenné postřehy. Velmi břitce komentoval Janderovo poprsí na Gothardu:

... Poprsí tohoto velikána a dobrodince hořic nalezá se v parku pod mohylou avšak tak chudičké a jemu a jeho dobrodini přimo urážejici neb on jest hoden pomníku důstojnejšího. Poprsi to dle modelu Pav. Jiříčka dal zhotoviti spolek „Sokol" jinák vděčne Hořice by si toho ani nepovšimli. ([Ša], str. 108)

Za druhé světové války byl Janderův pomník poškozen hitlerovskou mládeží. Stal se cílem cvičného útoku chlapců z *Hitlerjugend*, kteří byli ubytováni nedaleko v tzv. *Invalidovně*.

Theobald Kaderka (1914–1966) zhotovil v letech 1946 až 1948 v dílnách hořické kamenické školy z ostroměřského pískovce kvalitní kopii poškozené sochy.[64]

Poznamenejme, že Janderova busta je často zobrazována v knihách o historii či historických památkách Hořic. Různými fotografy byla opakovaně fotografována v rozličných ročních obdobích. Několik fotografií je uloženo i ve fondu [II] [např. snímek zasněženého pomníku, inv. č. H 2417, letní snímek bez inventárního čísla, fotografie sádrového modelu busty, kterou zhotovil J. Picek, hořický fotograf (bez inventárního čísla)]. Hořické mládeži byl určen krátký článek [Sk], který ji upozorňoval na významného rodáka, připomínal jeho práci pro Hořice a vyzýval ji k péči o památky, zvelebována města apod. Byl doplněn fotografií Janderova pomníku v záplavě květin.[65]

Janderova busta byla opakovaně fotografována a fotografie uveřejňována též v jubilejních článcích o Janderovi.[66]

V prosinci roku 2007 bylo Janderovo poprsí ukradeno, zbyl po něm jen úlomek na podstavci. Předpokládalo se, že zmizelo v Německu, stejně jako jiné hořické pískovcové sochy. Situace byla o to pikantnější, že ke krádeži došlo v roce 150. výročí Janderovy smrti. Policii se však podařilo sochu vypátrat a obratem vyřešit tento trestný čin. Poškození sochy při krádeži bylo vyčísleno asi na sto tisíc korun. Město Hořice se následně rozhodlo, že poškozenou sochu nechá restaurovat. Opravu plánovalo již v roce 2007, ale tehdy nemělo dostatek financí. Restauračních prací se ujal Tomáš Bauer, který Janderově soše poškozené vandaly vrátil její krásu.[67]

V současné době je Janderova busta obklopena vysokými stromy, je v pořádku. Potřebovala by jen mírné vyčištění, neboť obličej nese stopy zeleného přírodního znečištění. Jako by Jandera plakal nad současným stavem vzdělávání. Velmi dobře je čitelný nápis na podstavci:

---

[64] Více viz [Ji], str. 29.

[65] Viz [Sk]. Obrázek pomníku je na str. 113, popiska na str. 127.

[66] Viz např. [St3] a fotografie v Janderově hořické pozůstalosti (Sbírka městského muzea a galerie Hořice).

[67] Viz [Bu2], viz dále [W-4], [W-5], [W-11] a [W-15].

Josef Lad.
Jandera
profesor matematiky
na
vysokém učení
Pražském
1776 1857

Sádrový model Janderovy busty je umístěn v hořickém muzeu ve stálé expozici věnované dějinám města.

15. Janderova ulice

V roce 1903 byla v Hořicích jedna z ulic pojmenována *Janderova*. Vybíhá od bývalého *Obecního domu*, je úzká a dlouhá, vede k Smetanovým sadům. Jednu její část tvoří malé přízemní domky, z nichž některé jsou již z první poloviny 19. století, druhou pak moderní sídlištní zástavba. Stará část má nově opravené pískovcové dláždění, které je dnes posledním tohoto druhu v celých Hořicích. Na návštěvníka tak zavane duch starých, dávno zapomenutých časů.[68]

16. Hořická výstava v roce 1917

Hořice na Janderu nezapomněly. V roce 1917 uspořádaly *Janderovu výstavu*, která přibližovala jeho životní osudy, dílo a především jeho práci pro Hořice a Hořičany. Připravil ji *Hořický archeologický a musejní spolek* v rámci oslav svého jubilea, který vyhledal řadu janderovských památek v Hořicích, dále vypůjčil zajímavé a vzácné rukopisy z Janderovy pozůstalosti z klášterní knihovny na Strahově a několik knih ze Želivského kláštera. Josef Řehák, člen spolku, přispěl materiály, které souvisely s oslavami, které proběhly ve druhé polovině 19. století (odhalení pamětní desky na rodném domě, odhalení Janderova pomníku na Gothardu). Hořický učitel František Strnad všechny exponáty pečlivě roztřídil, opatřil krátkými vysvětlivkami a rozdělil do tří základních částí. První se věnovala Janderovu životu, pedagogické práci a odbornému dílu. Návštěvník se v ní mohl seznámit s obrazy rodného domku, Janderovým portrétem, dopisy matce, bratrovi, synovci, městské radě i přátelům, různými Janderovými diplomy a blahopřáními studentů i kolegů, katalogem Janderovy osobní knihovny, katalogem posluchačů 1. ročníku Filozofické fakulty pražské univerzity z akademického roku 1845/1846 a jedním diářem z posledního období Janderova života. Vystavené dokumenty ukazovaly Janderovu mimořádnou pečlivost, přesnost, systematičnost a pořádkumilovnost. V této části byly též vystaveny Janderovy učebnice matematiky. V novinovém článku zvoucím na výstavu autor textu výstižně zhodnotil Janderův přínos české společnosti:

[68] Viz [Čr] a [Ji].

… Jeho péče o město spojuje pronikavé pochopení skutečných výhod hospodářských s cítěním církevně náboženským. Jeho spisy neprojevují nikde vlastenectví v našem moderním smyslu. Vším tím jest Jandera příslušníkem generace Dobrovského, pokolení neuvědomělých ještě buditelů.[69]

Druhá část výstavy přibližovala nejrozmanitější Janderovy aktivity spojené s Hořicemi (změna směru silnice, vybudování kapličky, záchrana Gothardu, přelití zvonu, pořízení obrazů města, sepsání historie Miletínu a vytvoření velkých *Anmerkungen*, stanovení zeměpisných souřadnic Hořic). Jednotlivé aktivity byly představeny archivními dokumenty, obrazy, knihami a fotografiemi. Autor novinové zprávy vyzdvihl tři zásadní Janderovy přínosy – silnici, díky níž se Hořice octly uprostřed obchodního ruchu, který jim umožnil hospodářský rozvoj a růst, pořízení obrazů, které zachytily architektonický stav města, což pro malá města bylo zcela ojedinělé, a shromáždění obrovského množství archivních materiálů o historii Hořic a Hořicka.

Třetí, nejmenší část výstavy upomínala na dvě janderovské oslavy, které proběhly v 19. století (odhalení pamětní desky a poprsí na Gothardu). Vystaveny byly různé dokumenty, starší i novější fotografie a texty proslovů.

Autor novinové zprávy v jejím závěru výstižně charakterizoval její zásadní cíl, když napsal:

… To však jest osudem každé výstavky věnované osobnosti ne umělecky, nýbrž vědecky založené. Výstava sama tu mnoho poskytovati nemůže, jí nelze proniknouti k vlastnímu dílu učencovu. – Jejím úkolem jest především vzbuditi zájem a vésti od názoru k četbě a – u některých návštěvníků alespoň – i k studiu.
([35])

Poznamenejme, že autor zprávy narážel na to, že matematické dílo se nedá detailně přiblížit vystavením rukopisu, knihy či přístroje. K jeho pochopení je nutné hlubší a delší studium, k němuž výstava může inspirovat a nadchnout.

Ve výše uvedené novinové zprávě byly vylíčeny nejdůležitější exponáty a naznačeno celkové zaměření a vyznění výstavy. Nebyly uvedeny žádné informace o Janderovi. Tento nedostatek odstranila krátká zpráva nazvaná *K výstavce Janderově* [34], která čtenáři nabídla základní data Janderova života i jeho aktivit spojených s Hořicemi (chybně uvedla rok výstavby kapličky Panny Marie Hlohové). Uváděla, že v Hořicích jsou uchovávány dva exempláře Janderova monumentálního díla *Anmerkungen*, které mají 8 svazků o celkovém počtu 2 894 stran.[70]

---

[69] Viz [35]. Autorem článku byl patrně Dr. Bedřich Mendl, profesor hořické obchodní akademie, který byl v roce 1917 zvolen kustodem hořického muzea a měl zpracovat archivní fond, sebrat materiály k historii města a pozdvihnout úroveň aktivit muzea a muzejního spolku.

[70] Viz [34]. Autorem zprávy byl patrně František Strnad, hořický učitel a jeden z tvůrců výstavy. Uvedený počet stran Janderových *Anmerkungen* byl chybný, více viz samostatná kapitola této monografie věnovaná rozboru Janderova díla s historickou tematikou.

Zdůrazněme, že většina artefaktů v článku zmiňovaných se dochovala do dnešních dnů v hořickém městském muzeu a v klášterní knihovně na Strahově. Uspořádání výstavy dnes kromě dvojice novinových zpráv připomínají dvě malé strojopisné popisky napsané na pevném papíře. První se týkala změřené zeměpisné délky a šířky Hořic a Hradce Králové, druhá Janderova záznamu o úmrtí synovce, který si zapsal do svého diáře.[71]

První kartička byla patrně položena k vydané práci [Dv3] Aloise Martina Davida z roku 1819, která pečlivě mapovala hořická měření a přehledně analyzovala získané výsledky. Druhá odkazovala na Janderův smutný záznam o nešťastném a tragickém úmrtí jeho synovce Ladislava Václava (1828–1847).

Čtenář neznalý Janderových aktivit a historie Hořic může být překvapen, proč k výstavě došlo v roce 1917, tj. v čase první světové války. Vysvětlení poskytnou krátké zprávičky v regionálních novinách *Hořický obzor*, které mimo jiné informují o událostech v Hořicích a na Hořicku. První záchytný bod nabízí zpráva *Výbor musejního spolku v Hořicích* [27] přinášející informace o schůzi výboru, který 12. března 1917 řešil několik úkolů – uchování fotografií nebo kvalitních odlitků nápisů vojskem rekvírovaných zvonů v Hořicích a v jejich okolí, volba nového kustoda archivu, organizace archeologických vykopávek a výzkumu v okolí Hořic a příprava důstojných oslav 30. výročí hořického muzea a muzejního spolku.[72] Není jasné, kdy byl program oslav stanoven a jak měl vypadat. Jeho součástí však měla být *Janderova výstavka* v prostorách muzea (tj. ve 2. patře hořické školy na Daliborce).

Lze předpokládat, že hlavním autorem této myšlenky byl Bedřich Mendl, který v průběhu léta prostudoval Janderovu pozůstalost uloženou v klášterní knihovně na Strahově. Nedlouho předtím ji nově uspořádal, utřídil, urovnal a katalogizoval Cyril Antonín Straka (1868–1927), premonstrát, který byl od roku 1920 převorem Strahovského kláštera, kde působil jako historik, bibliograf a knihovník. Pečlivě katalogizoval desítky tisíc svazků v rozsáhlé klášterní sbírce, objevil a rozpoznal vzácné rukopisy a tisky.[73]

Mendl v září roku 1917 v krátké zprávě *K dějinám města Hořic a okolí* [28] poznamenal, že našel další torzo Janderových *Anmerkungen*,[74] ocenil Janderovu práci, stručně načrtl obsah tohoto velkého díla a politoval, že rozsáhlé folianty leží ladem v knihovnách, téměř nikdo o nich již neví a nevyužívá je.[75]

Nepodepsaná zpráva *Janderovy spisy o dějinách Hořic* [29] z října 1917 dokládá, že o oslavách muzea již bylo rozhodnuto. Měla být připravena výstavka

---

[71] Viz kartičky bez inv. č. dochované ve fondu [II], složka s materiály J1+J9.

[72] Viz [27].

[73] O Strakově životě a knihovnické práci viz [Kn].

[74] Tato informace nebyla asi úplně přesná. Nejednalo se zřejmě jen o torzo Janderových *Anmerkungen*, ale též o dvě verze německy psané kroniky města Hořic, kterou vytvořil Jan Kučera, Janderův strýc, a několik konvolutů, které vznikly při Janderových přípravných pracích nezbytných pro sepsání *Anmerkungen*. Více viz samostatná kapitola věnovaná Janderovým *Anmerkungen*.

[75] Viz [28]. Autorem je patrně Bedřich Mendl.

o Janderově životě a díle zejména s ohledem na jeho péči o Hořice. Výše uvedená zpráva zmiňuje, že výstava bude připravena ve spolupráci muzea, městské rady a městské spořitelny. Její autor dodává dvě důležité informace: ze Strahova budou městskému muzeu zapůjčeny Janderovy spisy o Hořicích, aby mohly být opsány pro městský archiv. Není jasné, zda mělo být zapůjčeno jen nově objevené torzo *Anmerkungen*, neboť jak víme, Jandera městu daroval svazky I až VIII, nebo i další konvoluty. Zpráva nezmiňuje, že osm svazků *Anmerkungen* je v hořickém městském muzeu a druhý komplet je v hořické děkanské knihovně. Druhá zajímavější informace se týkala Janderova údajného rukopisu první části dějin Hořic, který prý Jan Dobeš, ředitel hořické spořitelny, viděl v knihovně premonstrátského kláštera v Želivě. Ve zprávě je tento rukopis nazván *1. díl. Dějin města i panství Hořic z r. 1844*.[76] I tento rukopis chtělo hořické muzeum zapůjčit pro výstavu a též pro pořízení opisu pro vlastní archiv.

V závěru článku bylo vysloveno velmi smělé přání – shromáždit všechny Janderovy rukopisy o dějinách Hořic, utřídit je a ve spolupráci s dalšími odborníky a korporacemi je vydat tiskem.[77]

Nepodepsaná zpráva *Dějiny města …* [30] z konce října 1917 objasňuje, proč byl vybrán zrovna Jandera a jeho dílo k oslavám 30. výročí založení hořického muzea. Nepodepsaný autor zprávy připomíná, že Jandera zahájil svoji celoživotní práci na *Anmerkungen* v roce 1817, tj. přesně před 100 lety. Tudíž oslava muzea bude současně oslavou velkého Hořičana a rozsáhlého díla o dějinách Hořic. Opět je zdůrazněno, že Janderovo dílo bude nejen vystaveno, ale pečlivě opsáno, přeloženo do češtiny a vydáno tiskem. Ze zprávy je zřejmé, že zapůjčení rukopisů na Strahově je již dojednáno, osobně je z Prahy přiveze Bedřich Mendl. Jednání se Želivským klášterem bylo v té době v běhu.[78]

Zpráva *Rukopisy prof. J. Jandery* [31] bez uvedení autora na počátku listopadu 1917 hořickým čtenářům oznamovala, že Bedřich Mendl řádně do Hořic přivezl sedm foliantů ze Strahova a jeden foliant ze Želiva.[79] Hořičanům na vědomí bylo dáno, že výbor muzea ve spolupráci s městskou radou a městskou spořitelnou připravuje velkou *Janderovskou výstavu*, na níž budou Janderovy podobizny, rukopisy, dopisy a další zajímavé artefakty.[80]

Další nepodepsaná zpráva *Rukopis prof. L. J. Jandery* [32] z konce listopadu 1917 uvedla na pravou míru, co bylo zapůjčeno z klášterní knihovny v Želivě.

---

[76] Na základě studia materiálů spjatých s Janderou, které jsou dnes uloženy ve fondu Hořice ve Státním okresním archivu v Jičíně, se jeví jako pravděpodobné, že Jan Dobeš viděl německy psaný rukopis *Geschichte der Stadt und Herrschaft Hořitz 1844* (sgn. č. 33, resp. Ukn 20), jehož autorem byl kněz Antonín Bartoloměj Ignác Hadwich, Janderův přítel a spolupracovník. O rukopise a jeho autorovi je pojednáno v samostatné kapitole této monografie věnované Janderovým *Anmerkungen* a dalším jeho rukopisům s historickou tematikou.

[77] Viz [29].

[78] Viz [30].

[79] Dnes jsou všechny zmíněné folianty – konvoluty uloženy ve fondu Hořice ve Státním okresním archivu v Jičíně. Je o nich podrobněji pojednáno v samostatné kapitole této monografie věnované Janderovým *Anmerkungen* a jeho dalším rukopisům s historickou tematikou.

[80] Viz [31].

Autor zdůraznil, že se nejedná o 1. díl hořických dějin z Janderova pera, ale o rejstřík k jeho osmi svazkům *Anmerkungen*.[81] Bez zajímavosti není, že autor zprávy popsal Janderův strach z požárů, které by mohly zničit jeho celoživotní dílo; zdůvodnil tak fakt, že Jandera nechal vyrobit dva exempláře své práce. Autor přitom uvedl, že jeden exemplář je na Strahově a druhý v hořické děkanské knihovně. Zpráva se vůbec nezmiňuje, že hořická městská rada dostala od Jandery darem všech osm svazků *Anmerkungen*, a tudíž je má hořické muzeum k dispozici.[82] Je možné, že organizátoři výstavy plánovali rozsáhlé studium Janderova dochovaného historického díla, chtěli provést namáhavé porovnání jednotlivých exemplářů a připravit kritické komentované vydání jeho celoživotní práce, proto se snažili získat nejrůznější konvoluty zejména ze Strahova. Přesto se jim podařilo získat jen velmi malou část z toho, co bylo uloženo ve fondech Strahovské klášterní knihovny.[83]

Na počátku prosince 1917 nechal patrně muzejní výbor otisknout krátkou zprávičku *Výstavka památek na prof. L. J. Janderu* [33], která byla pozvánkou na právě otevřenou výstavu, jejímž hlavním cílem bylo připomenout 100. výročí zahájení Janderovy práce na dějinách Hořic.[84]

Listujeme-li *Hořickým obzorem* v roce 1917, nacházíme samé smutné zprávy o situaci na frontě, úmrtích vojáků i obyčejných Hořičanů, bídě, nedostatku potravin, šmelině a drahotě, nacházíme zprávy o neštěstích či válečné recepty na jednoduchá a levná jídla, reklamy apod. Zprávy o přípravě Janderovy výstavy jsou nezvyklým osvěžením a ukázkou normálního života v nenormálním čase. Příprava výstavy, shánění artefaktů, studium rukopisů a oslava význačného Hořičana dávala organizátorům pocity radosti a naplnění v chmurných válečných dnech.

Výstava se vydařila, avšak záměr vydat Janderovo dílo ztroskotal. Lze jen spekulovat, zda to bylo vlivem nedostatku financí, odborného zázemí kustodů, času nebo zájmu dílo dokončit. Je však možné, že příprava vydání byla jen záminkou k zapůjčení archivních rukopisů. Nemáme žádný důkaz, že práce směřující k vydání byla započata. Je však též možné, že autoři projektu uznali, že jeho realizace není reálná, neboť práce měli vykonávat ve svém volném čase při pedagogickém působení, resp. naznali, že by vydané dílo nenašlo dostatek čtenářů.

Nelze vyloučit, že neúspěch naplánovaného projektu souvisel i se vznikem samostatné Československé republiky, neboť mnoho vlastenců našlo uplatnění v lokální i celostátní politice, kultuře, školství apod. Mnozí si našli jiné cíle a priority než studovat převážně německy psané dílo katolického kněze.

---

[81] Tato informace je však chybná, více viz kapitola této monografie pojednávající o Janderových *Anmerkungen* a jeho dalších rukopisech s historickou tematikou.

[82] Viz [32].

[83] Viz samostatná kapitola této monografie mapující osm svazků Janderových *Anmerkungen*, torzo devátého svazku, konvoluty s rejstříky a nejrůznějšími pomocnými materiály.

[84] Viz [33].

I v dnešní době moderních technologií Janderovo dílo zůstává v knihovnách (Strahov, děkanství Hořice) a archivu (Jičín), kde není dobře dostupné. A tak to patrně z mnoha důvodů i nadále zůstane.

17. Podkrkonošská výstava v roce 1934

Od 22. července do 19. srpna 1934 se v Hořicích konala *Podkrkonošská výstava českého odboje, práce a svérázu kraje*, nad níž převzal záštitu Bohumil Bradáč (1881–1935), ministr národní obrany, okresní výbor Novopackého okresu a Městská rada Hořice. Výstavní výbor reprezentoval jako čestný předseda MUDr. Jan Levit (1884–1944), profesor Univerzity Karlovy, uznávaný chirurg, hořický rodák a čestný občan Hořic. Výkonným předsedou byl učitel Antonín Rudl, hořický starosta, ředitelem ústřední správy výstavy učitel Josef Špringer, náměstek starosty.

Výstava byla rozdělena do dílčích odborů (školství, historický, zahraniční odboj, domácí odboj, umění, literatura, sociální péče, tělovýchova, národní obrana, turistika, práce a výroba, průmysl a zemědělství), které se členily do řady podoborů. Probíhala v budovách hořických škol, na výstavišti, ve Smetanových sadech, v budově *Invalidního asylu* a v dalších prostorách města.

Janderovi byla věnována pozornost v rámci odboru literatury v části *Rodáci – literáti*. Výstavní box nesl název *Josef Lad. Jandera, jeho všestranná péče o rodiště a ostatní kněží – vlastenci*. Připomínal Janderovu spolupráci se Stanislavem Vydrou, Janderovo pedagogické působení na pražské univerzitě a zejména jeho obětavou práci pro Hořice. Zmíněny byly též aktivity několika podkrkonošských farářů, spisovatelů a významných hořických rodáků.[85]

Janderův výstavní box byl umístěn v nové budově *Invalidního asylu*, která se stala hlavní budovou hořické výstavy. Byla postavena nedaleko Smetanových sadů v letech 1930 až 1934, měla – první v našich zemích – poskytovat ubytování a péči o zestárlé vojáky a důstojníky. Vznikla na základě odkazu Petra hraběte Strozziho (1626–1664), českého šlechtice, diplomata a vojevůdce italského původu, který ve své závěti odkázal finance na založení nadace pro válečné invalidy a vysloužilce.[86] Hořičané doufali, že „invalidovna“ bude postavena na Strozziho panství v Hořicích patrně i proto, aby nemuseli odvádět finance do Prahy. Strozziho odkaz nebyl dlouhou dobu naplněn; místo invalidovny v Hořicích byla v letech 1713 až 1737 podle vzoru pařížské *Invalidovny* postavena veliká *Invalidovna* v Karlíně u Prahy (dnes Praha 8). Hořice si musely na invalidovnu počkat více než čtvrt tisíciletí. Do nově vybudované hořické invalidovny se v roce 1935 přemístili obyvatelé karlínské *Invalidovny*, v čase druhé světové války je vystřídali členové *Hitlerjugend*. V současné době v budově sídlí *Domov bez bariér*, který poskytuje sociální služby a pečuje o hendikepované osoby.

[85] Více viz [Čá], o Janderovi na str. 49.
[86] O hraběcí závěti viz [Kb], str. 61–66.

Výstavu doplňovala řada dalších akcí – sjezdy abiturientů hořických škol, akce zemědělců, řemeslníků, kulturních spolků apod. Byla úspěšná, navštívili ji lidé z celého Československa.[87]

18. Vzpomínkový večer v roce 1957

Sté výročí Janderova úmrtí připomněly Hořice velkou akcí nazvanou *Vzpomínkový večer na počest 100. výročí úmrtí Josefa Ladislava Jandery, rektora a profesora čisté matematiky na pražské universitě*, která se konala 19. června 1957 od dvaceti hodin v sále hořického hotelu Saal.

Pořádat oslavy kněze v roce 1957 nebylo jednoduché, neboť v té době v Československu byli u moci komunisté pod vedením prezidenta Antonína Zápotockého (1884–1957). Bylo sice již po odsouzení Stalinova kultu (1956), byla doba relativně dobře probíhající druhé pětiletky (1956 až 1960). V roce 1957 doznával proces kolektivizace, v letech 1956 až 1957 se diskutovalo o hospodářské situaci a žádoucí ekonomické reformě. Koncem druhé pětiletky došlo ke zlepšení zemědělské výroby díky zavádění nové mechanizace a upevnění družstev. Pomalu přicházela ekonomická stabilizace země. Po Stalinově a Gottwaldově smrti (1953) režim sice zmírnil represe, i nadále však potlačoval politické odpůrce a veškeré jejich aktivity. Kontrola nad společností a jejím životem zůstávala víceméně v nezměněné podobě.

Oslavný *Vzpomínkový večer* pořádalo *Okresní vlastivědné museum v Hořicích v Podkrkonoší*. Měl se původně konat 18. června 1957, jak dokládá vytištěný plakát, na němž je však přelepeno datum i původní strojopisný program.[88]

Oslavy patrně navrhl, celé pásmo promyslel, připravil, sestavil a řídil inženýr Zdeněk Flejberk (1922–1969). Narodil se v Dobré u Hořic, po studiích pobýval v Hořicích a Liberci, působil jako pedagog. Sepsal nevelké práce o Hořicích a jejich památkách[89] a studii o životě a díle básníka Josefa Kocourka (1909–1933).[90]

Podle dochovaného plakátu a programu (pozvánky) se oslavné pásmo skládalo z devíti bodů. Nejprve zazněla *Vaňhalova 1. věta kvarteta C-dur* v podání oblíbeného hořického kvarteta hudebního spolku *Dalibor*.[91]

---

[87] Více viz [Vv].

[88] Plakát i strojopisný program (či pozvánka) nadepsaný *Pořad. Vzpomínkové pásmo k 100. výročí úmrtí slavného Hořičana Josefa Ladislava Jandery* jsou uloženy ve fondu [II], inv. č. H 15436, H 15435.

[89] Viz např. Zdeněk Flejberk, Alois Kropáček, Miloš Podlipný: *Hořice v Podkrkonoší a okolí*, Městský národní výbor, Hořice v Podkrkonoší, 1964, 20 stran, Zdeněk Flejberk: *Město kamenné krásy. Hořice v Podkrkonoší*, Městský národní výbor, krajské středisko státní památkové péče a ochrany v Pardubicích, Pardubice, 1964, 8 nečíslovaných stran.

[90] Viz [FF].

[91] Jan Křtitel Vaňhal (též Johann Baptist Wanhal nebo van Hall, 1739–1813) byl český hudební skladatel, který působil jako varhaník v Opočně a jako ředitel kůru v Hněvčevsi. S podporou hraběnky Schaffgotschové získal další hudební vzdělání ve Vídni. Díky oblibě jeho hudebních produkcí i vlastních děl ve vídeňských šlechtických kruzích se vykoupil z poddan-

Následovala první hlavní část programu – Flejberkova přednáška *Jandera a jeho žáci*, v níž byl přiblížen Janderův život, jeho význam pro matematiku v našich zemích a jeho pedagogická činnost na univerzitě. Pak zazněly dvě veselé historky z Janderova života, které přečetl Jiří Pitr. Poté posluchači vyslechli verše Karla Hynka Máchy, které přednesla Dagmar Němcová. Po ní se ujal přednesu Jiří Pitr, který přečetl oslavnou báseň vytvořenou na Janderovu oslavu jeho studenty v roce 1846.[92]

První polovinu večera uzavřelo vystoupení kvarteta *Dalibor*. Jeho zásluhou se v sále rozeznělo Malátovo dílo *Z českých kvartet*. Výběr tohoto skladatele byl jistě záměrný, neboť roku 1914 obdržel čestné občanství města Hořic.[93]

Druhou část večera zahájila Flejberkova přednáška *Vztah prof. Jandery k Hořicům*, která přiblížila Hořičanům Janderovu práci. Následovala četba zajímavých úryvků z Janderovy korespondence, které se ujal Jan Schwarz. Večerní pásmo ukončila slavnostní recitace básně Bohumila Františka Hakla (1827–1904), hořického římskokatolického kněze, spisovatele a básníka, nazvané *Památce Janderově*. Recitovala ji Maruška Šavrdová. Na závěr pronesl Zdeněk Flejberk následující slova, která plně vystihovala cíle janderovských oslav:

Na naší oslavě jsme si vyzvedli a zhodnotili převážně lidskou stránku Janderovy osobnosti: Jandery člověka. Jandera svojí osobností však daleko přerostl rámec místního významu. Janderova osobnost a její kulturní a vědecký odkaz, dosud kupodivu naprosto nedoceněný patřil v minulosti a patří i nadále celému vzdělanému lidstvu.

Uvědomoval jsem si tuto skutečnost, když jsem při nedávných jubilejních oslavách našich vysokých škol měl možnost mluviti v Praze s některými osobami, na jejichž úsudku o Janderovi-vědci mi obzvláště záleželo. Jaké bylo však moje zklamání, když jsem se stýkal tu buď s naprostou nevědomostí o existenci této osobnosti, jinde se zcela bezvýznamnými daty z jeho života. Byl jsem sám na pochybách, zda nejsem sváděn příliš hledisky patriotickými při rozboru díla Janderova. Jakým však zadostiučiněním pro mě bylo, když se mi konečně nedávno po značně komplikované cestě dostaly do rukou k prostudování rukopisy

---

ství. Další vzdělání v Itálii mu umožnil baron Riesch. Po návratu z Itálie působil ve Vídni, kde se stal proslulým jako skladatel chrámové a symfonické hudby. Byl též vyhledávaným klavírním pedagogem. Fenomenální se stalo jeho působení v prestižním smyčcovém kvartetu, které tvořili Karl Ditters von Dittersdorf (1739–1799) – první housle, Joseph Haydn (1732–1809) – druhé housle, Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791) – viola a Vaňhal – violoncello. Vaňhal složil 73 symfonií, více než 100 smyčcových kvartetů, 58 mší a množství dalších rozmanitých hudebních skladeb. V 19. století jeho dílo upadlo v zapomnění, znovu objeveno a oceněno bylo až ve druhé polovině 20. století.

[92] Originál oslavné básně *Wýjew citůw* i její strojopisný opis v moderním pravopise a s moderní ortografií se dochovaly ve fondu [II], viz inv. č. H 2420 a H 15437.

[93] Jan Malát (1843–1915) byl hudebním skladatelem, teoretikem hudby, pedagogem a sběratelem lidových písní. Po pražských studiích působil jako učitel v Novém Bydžově, pak jedno desetiletí na dívčí hlavní škole v Hořicích. Od roku 1876 vyučoval na pražském Smíchově. V místech svého působiště se aktivně zapojoval do pěveckých spolků, organizoval klavírní i houslové koncerty, spolupracoval s divadelními ochotníky, skládal hudbu (orchestrální skladby, scénická díla, teoreticko-pedagogické školy hry a zpěvníky).

jeho matematických prací, pečlivě švabachem psané z let 1830, skvělé to dílko na tehdejší dobu svojí skladebností.

To však jsme již u jiné stránky Janderovy osobnosti: Jandery vědce, matematika, stránky dosud naprosto nezpracované a současným generacím naprosto neznámé. Jak lákavá temata pro nastupující vědecké generace. Jak obrovská kolbiště vědecká jsou zde otevřena všem, kteří milují pravdu a jdou za jejími objektivně platnými zákony, obětujíce vše v její prospěch. Kolik však nekonečného času je třeba k takovému poznání. Pro tak záslužnou osobnost jako byl Jandera ta oběť krátké pouti životem jistě stojí za to: pro klid svědomí a pro zodpovědnost při hodnocení pokrokového vědeckého odkazu naší myšlenkově bohaté minulosti.[94]

Flejberkovo přání řádně, objektivně a nestranně zhodnotit Janderovo matematické dílo dosud nebylo naplněno.

V hořické Janderově pozůstalosti se dochoval materiál se stručným zápisem *Jan Noha: „Jdi a zpívej“*. Není jasné, co měl přesně znamenat. Možná se jednalo o Flejberkovu úvahu o závěrečné básni janderovského pásma. Připomeňme, že Jan Noha (1908–1966) byl od mládí levicově orientovaným básníkem a spisovatelem. V meziválečném Československu byl členem komunistické strany, byl z ní však pro kritiku poměrů vyloučen. V poválečném období se opětovně se stranou sblížil, byl věrný stalinistické platformě a souhlasil s politickými procesy. V letech 1945 až 1952 byl ředitelem *Státní tiskárny*, v letech 1956 až 1963 členem ústředního výboru *Svazu československých spisovatelů* a v letech 1959 až 1966 redaktorem *Státního nakladatelství dětské literatury*. Překládal z ruského, francouzského i řeckého jazyka. V padesátých letech psal angažovanou, značně zpolitizovanou a útočnou poezii, avšak také líbivou lyriku. Nelze vyloučit, že volba jeho básně mohla být jistou „úlitbou“ požadavkům tehdejšího režimu.[95]

Zdeněk Flejberk se patrně dlouhou dobu připravoval na oslavu stého výročí Janderova úmrtí. Jeho pečlivou přípravu a studium širších souvislostí dokazují mnohastránkové výpisky psané latinkou a těsnopisem obyčejnou černou tužkou a perem s černým inkoustem. Jedná se o různé výpisky spojené s Janderovými životními osudy, pedagogickým působením a odborným dílem, o rukopisné opisy archivních dokumentů a pasáží z Janderových děl, o výpisy ze slovníků, ze starších článků o Janderově životě, ze vzpomínek jeho žáků a kolegů, o poznámky o průběhu různých akcí z regionálního tisku a o Janderových spolupracovnících a přátelích. Dále lze najít různé Flejberkovy náměty k organizaci oslav včetně detailního naplánování jednotlivých částí akce, výzdoby sálu a přípravné texty proslovu.[96]

Flejberk promýšlel kratší či delší články, kterými chtěl širší veřejnosti připomenout Josefa Ladislava Janderu a propagovat jeho dílo a přínos nejen pro

[94] První stránka rukopisu k oslavám roku 1957, fond [II], inv. č. H 15440. Zdůrazněme, že pouze závěrečná věta je silně poznamenaná „dobovým jazykem“.

[95] Viz rukopis inv. č. H 15441, fond [II].

[96] Viz různé materiály s inv. č. H 15437, 15438 a 15441, fond [II].

Hořice. Na jednotlivé listy si poznamenával návrhy témat, názvy zamýšlených článků včetně jejich možného obsahu a někdy i podrobnější osnovy, názvy časopisů nebo novin, do nichž je hodlal zaslat. Bohužel výsledek těchto aktivit byl neúspěšný.[97]

V hořické Janderově pozůstalosti je uložen například šestistránkový rukopis článku *Josef Ladislav Jandera – velký žák Cordata Bohema* (*K 100. výročí úmrtí význačného českého matematika minulého století*), který Flejberk patrně zamýšlel zaslat do *Učitelských novin*. Popsal v něm roli Stanislava Vydry v rozvoji české matematiky, jeho vliv na Janderu, jejich přátelské vztahy a Janderův vztah k výuce matematiky. Vylíčil Janderův pohled na význam matematiky jako zásadního nástroje pro tříbení ducha, jako základní prostředek při výchově k logickému a kritickému myšlení, k rozeznávání pravdy a k osvojení schopnosti objektivního vnímání reálného světa. Zdůraznil též Janderovu lásku k vědě, studentům a rodným Hořicím.[98]

Dne 2. června 1857 Flejberk zaslal svůj text do pražské redakce *Učitelských novin* a připojil k němu čtyři fotokopie archivních dokumentů, které měly sloužit jako obrazové zpestření textu.[99] Reakci redakce ani článek se nepodařilo dohledat.

Patrně podobný osud potkal článek *Karel Hynek Mácha – matematik* (*Vzpomínka k 100. výročí úmrtí známého českého matematika Josefa Ladislava Jandery, Máchova učitele na filosofických studiích*), jehož třístránkový strojopis je dochován v hořické Janderově pozůstalosti.[100] V ní se též nachází čtyřstránkový rukopis článku *K. H. Mácha – matematik. Kytice vzpomínek k 100. výročí úmrtí významného českého matematika Jos. Lad. Jandery, Máchova učitele*, který je nepatrně odlišný.[101]

Obě studie zpracovávají totožné téma – připomínají Máchova univerzitní studia matematiky, Janderovo hodnocení Máchových matematických znalostí a dovedností a Janderovo pedagogické působení na pražské univerzitě. Nad textem rukopisné verze je poznamenáno, že je určena pro *Lit. Noviny*, tj. pro *Literární noviny. Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky.* Není jasné, zda Flejberk článek dokončil a redakci řádně odeslal. Jeho otištění v *Literárních novinách* se nepodařilo dohledat. Poznamenejme, že se nejednalo o originální námět, neboť téma Máchových studií matematiky zpracoval již Karel Čupr v článku [Čp] v roce 1942.

V Janderově hořické pozůstalosti se dochovaly ještě tři Flejberkovy započaté a nedokončené pokusy o zpracování janderovsko-máchovské tematiky. Jedná se o jednostránkový rukopis *Karel Hynek Mácha – nejen pěvec Máje, ale i – matematik*, jednostránkový rukopis *Karel Hynek Mácha – matematik.* (*Kytice vzpomínek k 100. výročí úmrtí významného českého matematika Jos. Lad. Jandery,*

[97] Viz materiály ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].
[98] Viz materiály ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].
[99] Viz text dopisu v materiálech s inv. č. H 15441, fond [II].
[100] Viz strojopis textu článku s inv. č. H 15444, fond [II].
[101] Viz rukopis textu článku ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].

Máchova učitele) a dvoustránkový rukopis *Karel Hynek Mácha – nejen pěvec Máje, ale i – matematik* (s přípisem, že je zamýšlen pro *Literární noviny*). Ve všech třech případech se jedná o torza textů, resp. počáteční náměty.[102]

Tím se však Flejberkovy snahy zdaleka nevyčerpaly. Ve výše uvedené Janderově pozůstalosti je též návrh nedokončeného článku *Hořice – město Janderovo. Vzpomínka k 100. výročí úmrtí* (text přeškrtnut). *Janderovy zásluhy o rozvoj města a kraje* (poslední dvě slova přeškrtnuta) *Hořic v Podkrkonoší*. Stručný obsah zamýšleného textu je doplněn návrhem obrázků: *Jandera / Hořice před sto léty / Hořice dnes: náměstí / Gothard / Smetanovy sady / Úval s topoly*. Flejberk podle přípisku text zamýšlel uplatnit nejprve v časopise *Naše vlast*, později v časopise *Za krásami domova*. Ani v jednom z nich se jej nepodařilo dohledat, není jasné, zda byl dokončen. Není k disposici ani rukopis ani strojopis.[103]

Další Flejberkův pokus o článek s janderovským námětem nese název *Kroniky mluví* (*Ve stopách snah Janderových*). *Vzpomínka k 100. výročí úmrtí velkého Hořičana*. Podle přípisku byl určen pro časopis *Naše vlast*. Dochovaný zlomek obsahuje pouze název a návrh obrázků: *Jandera / Janderův rodný dům / Hořické kroniky*. Autor asi zamýšlel prezentovat Janderovy památky v Hořicích a představit jeho unikátní *Anmerkungen*. Článek patrně nebyl sepsán, nepodařilo se najít rukopis ani strojopis.[104]

Podobný osud stihl patrně i zamýšlený článek s názvem *Jak byla stanovena zeměpisná poloha Hořic*, který Flejberk plánoval pro tzv. *Venkovské noviny Hořicka*. Studiem katalogu Národní knihovny se zdá, že se mohlo jednat o noviny nesoucí v letech 1950 až 1954 název *Za novou vesnici Hořicka. Okresní vesnické noviny* a v letech 1954 až 1959 název *Nová žatva. Okresní vesnické noviny Hořicka*. Oba tituly vydávaly Hořice jako čtrnáctideník, resp. týdeník. Noviny se bohužel nepodařilo získat k prolistování.[105]

Posledním Flejberkovým pokusem o článek související s výročím Janderovy smrti je *Vzpomínka na Jos. Ladislava Janderu*. Jedná se o třístránkový rukopis určený pro noviny *Pochodeň* (*Východočeský kulturní politický deník*), které byly vydávány v Hradci Králové a zaměřovaly se na zpravodajství všeho druhu. Text článku byl zakončen pozvánkou na hořické oslavy stého výročí Janderova úmrtí. Článek se ve výše uvedených novinách nepodařilo dohledat. Opět není jasné, zda jej Flejberk vůbec dokončil a odeslal, případně zda jej redakce odmítla, nebo zda text zůstal nedokončen jako mnohé jiné. V Janderově hořické pozůstalosti je uložen pouze rukopis textu.[106]

---

[102] Viz rukopisy textů ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].

[103] Viz pokus o článek ve složce s inv. č. H 15441, fond [II]. Připomeňme, že časopis *Naše vlast* vycházel v letech 1953 až 1958 s podtitulem *Časopis pro vlastivědnou práci*, zaměřoval se na vlastivědné zajímavosti naší země. Časopis *Za krásami domova* byl vydáván v letech 1955 až 1961 Státním tělovýchovným nakladatelstvím, soustředil se na krásy naší vlasti, turistiku a horolezectví.

[104] Viz pokus o článek ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].

[105] Viz pokus o článek ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].

[106] Viz rukopisný text článku ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].

Flejberk také plánoval vystoupení v rozhlase v Hradci Králové, jak vyplývá z jeho dvou rukopisných příprav (3 a 2 strany), které nesou název *Jandera – filosof* a *Jandera – filosof racionalista*. První text je zakončen pozvánkou na hořické oslavy, druhý je nedokončený a jen nepatrně se liší od prvního. Oba se pokusily vyzdvihnout zejména Janderovy lidské vlastnosti, jeho pedagogické zásady a snažily se obhajovat roli matematiky, logiky a racionálního přístupu k poznávání světa. Nepodařilo se bohužel zjistit, zda k rozhlasovému pořadu věnovanému Janderovi došlo, zda byl odmítnut nebo se k němu Flejberk nakonec neodhodlal.[107]

19. Pozdější hořické publikace o Janderovi

Hořice na svého významného rodáka Janderu nezapomněly ani v pozdějším období, kratší či delší články, kapitoly v popularizačních i odborných historických studiích a publikacích nejrůznějšího typu připomínaly jeho všestranné aktivity pro Hořice a Hořicko, resp. lákaly místní patrioty na různé akce (výstavy, odhalení desky) nebo informovaly o opravách Janderova pomníku apod. Viz např. [Bj], [Bu1], [Bu2], [Ma], [Tm2], [Tm3], [Ji], [Tm4], [Tm5], [TB], [39]–[46], [W-2], [W-3], [W-4], [W-5], [W-6], [W-8], [W-9], [W-10], [W-11] a [W-15].

20. Čtvrt tisíciletí od Janderova narození

Městské muzeum a galerie v Hořicích připravilo v roce 2025 ve spolupráci s Královskou kanonií premonstrátů na Strahově, Univerzitou Karlovou a dalšími institucemi výstavu, která zájemcům připomněla životní osudy a všestranné aktivity Josefa Ladislava Jandery. Výstava byla slavnostně otevřena v květnu roku 2026, vydán byl i katalog výstavy.

[107] Viz rukopisné texty vystoupení ve složce s inv. č. H 15441, fond [II].

Měření zeměpisné délky a šířky Hořic

Josef Ladislav Jandera se zajímal i o aplikace matematiky v přírodních vědách. Není překvapivé, že navázal spolupráci s astronomem Aloisem Martinem Davidem, premonstrátem z kláštera v Teplé, který od roku 1789 působil na pražské univerzitě. Od roku 1789 byl adjunktem a od roku 1799 ředitelem klementinské hvězdárny a kromě výuky a odborné práce v astronomii se věnoval i kartografii, geodézii, topografii, meteorologii a historii vědy. Roku 1805 byl děkanem Filozofické fakulty a roku 1816 rektorem pražské univerzity. Od roku 1795 byl mimořádným a od roku 1800 řádným členem *Královské české společnosti nauk*, v letech 1806 až 1807 a v roce 1832 jejím předsedou.[1]

1. Zeměpisné souřadnice, mapy a plány

Královská česká společnost nauk usilovala již od konce 18. století o vytvoření přesné mapy Čech. Ke zrodu takové mapy bylo zapotřebí astronomickými a trigonometrickými postupy zjistit zeměpisné souřadnice většího počtu vhodně zvolených míst po celém území Čech a shromáždit tak nezbytné podklady pro tvorbu požadované mapy.

Největší dosavadní mapou Čech byla *Mappa geographica Regni Bohemiae* z roku 1720, jejímž autorem byl německý kartograf Johann Christoph Müller (1673–1721). Na mapování Čech pracoval v letech 1712 až 1717, jeho mapa byla dokončena roku 1720 a vydána roku 1722 nebo 1723. Její měřítko je 1 : 132 000, rozměry $2,822 \times 2,403$ m (více než 6 m^2), složená je z 25 obdélníků o rozměrech 557×473 mm. Pracovali na ní rytec Michael Kauffer (1673–1756), rytec Johann Daniel Herz (1693–1754) a ilustrátor Václav Vavřinec Reiner (1689–1743), významný český malíř vrcholného baroka.[2]

Koncem 18. století bylo zeměpisných souřadnic v Čechách zjištěno zoufale málo. Do devadesátých let byly přesně známy souřadnice Benátek nad Jizerou, které určil Tycho Brahe (1546–1601) v době, kdy v Benátkách konal astronomická pozorování, a souřadnice pražské hvězdárny (astronomická věž v Klementinu), které změřil roku 1748 na vyzvání berlínské akademie věd Joseph Stepling (1716–1778), zakladatel a první ředitel klementinské hvězdárny. Upřesnil je později František Josef Gerstner, který roku 1785 publikoval práci, v níž opravil zeměpisnou délku několika evropských měst. O deset let později rovněž David změřil souřadnice klementinské hvězdárny.

[1] O Davidovi viz [HM], kde je otištěn seznam jeho prací. Viz též [Šo] a [Ku1].

[2] Roku 1709 dokončil Müller mapu Uher v měřítku 1 : 550 000 a roku 1716 mapu Moravy v měřítku 1 : 180 000.

Alois Martin David během několika desetiletí stanovil a publikoval zeměpisné souřadnice řady míst v českých zemích a postupně tak shromažďoval podklady pro novou mapu Čech. Byla to tato místa: Tepelský klášter (1793), Vyšebrodský klášter (1793), Šluknov (1797), Mariánská hora u Králíků (Hora Matky Boží, 1799), Vyšší Brod (1800), Mikulov (1800), Benátky nad Jizerou (1802), Manětín (1811), Plzeň (1811), Chotěšov (1811), Sněžka (1813), Mělník (1814), Orlík (1815), Hořice (1819), Hradec Králové (1819), Červený Hrádek u Jirkova (1820), Březina (1823), Teplice (1831) atd.

David se snažil umístit Prahu do souřadnicové sítě evropské. Již roku 1804 změřil rozdíl zeměpisných délek klementinské hvězdárny a drážďanské hvězdárny pomocí světelných záblesků na Děčínském Sněžníku (724 m n. m.). O rok později změřil rozdíl zeměpisných délek klementinské hvězdárny a vratislavské hvězdárny pomocí záblesků na Sněžce (1603 m n. m.). Roku 1821 změřil rozdíly zeměpisných délek klementinské hvězdárny a hvězdáren v Mnichově a ve Vídni pomocí záblesků na hoře Schneeberg (Sněžná hora, Vídeňský Sněžník) ve Štýrsku a na hoře Untersberg u Salcburku.

Astronomické metody kombinoval David s trigonometrickými. V Praze organizoval rozsáhlé trigonometrické měření, pro které angažoval matematickou školu 1. pluku polního dělostřelectva v Praze pod vedením učitele Josefa Jüttnera (1775–1848). V letech 1803 až 1812 vybudovali trigonometrickou síť, kterou později rozšířili i do okolí Prahy. *Základna pro měření* (675 m) byla vytýčena na Letné, *poledník* procházející klementinskou astronomickou věží byl na Vyšehradě vyznačen tyčí tři sáhy dlouhou.[3] Pro trigonometrická měření je důležité přesně znát délku základny a její úhel s poledníkem.[4] Své postupy a výsledky popsal Jüttner v práci [Ju] z roku 1823.

Výsledky Jüttnerových pečlivých měření daly seriózní podklady k nakreslení nového plánu Prahy, jehož vytvořením byl císařem Františkem I. prostřednictvím nejvyššího purkrabího Františka Antonína hraběte Libštejnského z Kolovrat pověřen roku 1812 právě Jüttner. Jeho plán Prahy v měřítku 1 : 4 320 vydalo *Wlastenské museum* roku 1820 jako mědirytinu pod názvem *Grundriss der Königlichen Hauptstadt Prag.*[5]

Jüttnerův plán se stal významným východiskem tvorby pozdějších plánů Prahy, ale i *Langweilova modelu* historického centra Prahy, který v letech 1826 až 1837 zhotovil Antonín Langweil (1791–1837), pracovník univerzitní knihovny.

Jedním z prvních důležitých výsledků trigonometrických měření, které David vedl spolu s Jüttnerem, bylo přesné zjištění polohy Petřína. Již roku 1805 znal David rozdíly zeměpisných souřadnic Petřína a klementinské hvězdárny. Závěry

[3] Jedna Davidova trigonometrická síť je v příloze práce [Dv2].

[4] Exaktní triangulaci v terénu rozvinul roku 1617 holandský matematik a astronom Willebrord Snellius (Snel van Royen, 1580–1626).

[5] Rukopisná verze Jüttnerova plánu Prahy se liší od vytištěné verze. Opevnění Prahy bylo kvůli utajení ve zveřejněné verzi plánu částečně odstraněno a částečně zakresleno chybně.

těchto měření publikoval v práci [Dv1]. Vyměřování terénu se věnoval i později, například v letech 1820 až 1824 vytvořil trigonometrickou síť na Chebsku.

Na základě výsledků Davidových měření zeměpisných souřadnic vznikaly nové mapy. Roku 1819 byla vydána *Mapa Králowstwj českého*, na níž se podíleli Alois Martin David, strahovský premonstrát a malíř Hugo Václav Seykora (1793–1856) a pražský malíř, rytec a grafik Jan Nepomuk Berka (1759–1838). Vydal ji Strahovský klášter nákladem opata Pfeiffera.[6] V letech 1824 až 1828 se David podílel na vzniku několika regionálních map (Chebsko, Bydžovsko, Královéhradecko, Plzeňsko, Žatecko, Loketsko).

Připomeňme na okraj, že David publikoval roku 1806 práci o předpovídání počasí na základě pečlivého sledování atmosférického tlaku. Snad tím inspiroval některé premonstráty, například Janderu, k pravidelnému měření teploty a tlaku a ke sledování počasí.

V jedné ze svých prací David rekapituloval svá snažení, která vedla ke vzniku přesnějších map:

Když jsem byl v roce 1789 povýšen na adjunkta pražské hvězdárny, nebylo kromě Prahy a Benátek žádné místo v Čechách astronomicky určeno, a také tato dvě místa potřebovala zpřesnění. Zeměpisné délky Prahy byly sice přesněji určeny F. Gerstnerem, výška pólu však byla předchůdci udána o půl minuty delší.

Považoval jsem proto za podstatnou část svého poslání, napravit tento nedostatek astronomickým určením mnoha zeměpisných pevných bodů pro zlepšení Müllerovy mapy a pro navržení nové správné mapy Čech. ([Dv2], str. iii)[7]

2. Zeměpisné souřadnice a jejich měření

Připomeňme nyní základní fakta o *zeměpisných* souřadnicích.

Zeměpisná (*geografická*) délka určitého místa M na povrchu Země je úhel mezi rovinou místního poledníku, tj. poledníku, který prochází místem M, a rovinou zvoleného nultého (též nulového, hlavního, základního, světového) poledníku. Tímto nultým poledníkem je od roku 1884 poledník greenwichský procházející hvězdárnou v Greenwichi v Londýně, kterou roku 1675 založil anglický král Karel II. Stuart (1630–1685). Od greenwichského poledníku se měří zeměpisná délka od 0° do 180° na východ, resp. na západ.

[6] Benedikt Johann Nepomuk Pfeiffer (1783–1834), premonstrát z kláštera na Strahově, byl roku 1816 zvolen opatem. Roku 1820 se stal na Teologické fakultě pražské univerzity profesorem náboženství poté, co toto místo musel opustit Bernard Bolzano. Roku 1825 byl rektorem, roku 1827 organizoval oslavy 200. výročí převezení ostatků sv. Norberta z Magdeburku do Prahy. I jako opat nadále podporoval aktivity členů řádu spojené s vědeckou prací, výukou na univerzitě, výchovou a vzděláváním mládeže. Zasloužil se o přebudování Malostranského hřbitova (stavba kostela Nejsvětější trojice), kde je pochován.

[7] Český překlad viz [HM], s. 129.

Zdůrazněme, že nultý poledník nebyl vždy stejný. Řecký astronom Hipparchos (2. stol. př. Kr.) počítal zeměpisnou délku od ostrova Rhodos, řecký matematik, astronom a geograf Klaudios Ptolemaios (2. stol.) od Šťastných ostrovů (Islae Fortunatae, Kanárské ostrovy). V 16. století měřil vlámský matematik a kartograf Gerhard Mercator (1512–1594) zeměpisnou délku od ostrova Corvo (Havraní ostrov), nejmenšího a nejsevernějšího ostrova souostroví Azory. Francouzští kartografové na základě rozhodnutí Ludvíka XIII. (1601–1643) začali od roku 1634 zeměpisnou délku počítat od poledníku procházejícího ostrovem Ferro (El Hierro, Kanárské ostrovy); byl to nejzápadnější bod Evropy.[8] Nazýván byl též *Isla del Meridiano* (Ostrov poledníku). Na přesnost se po celá staletí moc nehledělo, proto nebyl nultý poledník vymezen bodem, ale větším objektem, ostrovem. Poznamenejme, že ostrov El Hierro má rozlohu 268,7 km^2.

Roku 1883 se v Římě konala konference evropského měření, v říjnu následujícího roku proběhl mezinárodní kongres ve Washingtonu. Na obou těchto akcích bylo rozhodnuto, že nultým poledníkem bude poledník procházející greenwichskou hvězdárnou. Roku 1911 byla tato úmluva potvrzena další mezinárodní dohodou.

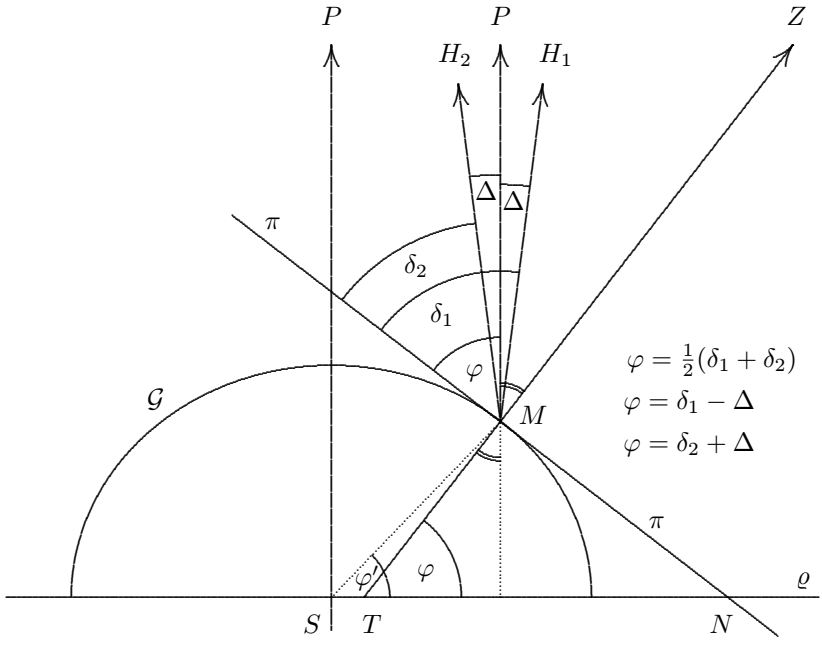
Zeměpisná (*geografická*) šířka určitého místa M je úhel mezi kolmicí v bodě M k zemskému povrchu, kterou ukazuje olovnice, a rovinou rovníku. Zdůrazněme, že kolmice k zemskému povrchu v místě M prochází středem Země pouze tehdy, je-li bod M jedním ze zemských pólů nebo leží-li na rovníku. Příčinou je zploštění Země.

Určitou dobu byl tvar Země chápán jako rotační elipsoid, později se ukázalo, že ani tato aproximace nepostačuje. Již David roku 1813 při vyměřování v okolí Orlíku zaznamenal nesrovnalosti mezi astronomickými a geodetickými hodnotami zjištěnými vojenskou triangulací. Vysvětloval je odchylkami tvaru Země od ideálního elipsoidu. Máme-li dnes na mysli tvar Země, hovoříme o *geoidu*. Tímto pojmem rozumíme myšlenou plochu přibližně vystihující tvar Země, resp. těleso aproximující tvar Země. Poprvé toto slovo použil roku 1872 německý matematik a fyzik Johann Benedict Listing (1808–1882).

Někdy se ještě hovoří o *geocentrické šířce* místa M, což je úhel, který s rovinou rovníku svírá spojnice místa M se středem Země.

Na následujícím obrázku je řez $\mathcal{G}$ severní poloviny zemského geoidu rovinou poledníku vedeného místem M (místní meridian), přičemž zploštění Země je kvůli názornosti silně zveličeno. Rovina světového (i zemského) rovníku je označena písmenem ϱ, přímka SP je světová osa (prochází zemskými póly), směřuje k severnímu světovému pólu P, který je v nekonečnu, rovina π je rovinou obzoru místa M (horizontální, obzorníková rovina), polopřímka MZ je svislicí v bodě M, kterou ukazuje olovnice; směřuje k zenitu Z, který je v nekonečnu. Polopřímka MP spojuje místo M se severním světovým pólem P. Zeměpisná šířka bodu M je úhel $\sphericalangle MTN = \varphi$ mezi přímkou MZ a rovinou ϱ světového rovníku.

[8] Tehdy změřili polohu Paříže na 20° východní délky „od Ferra“.

Úhel $\sphericalangle MSN = \varphi'$ je *geocentrická šířka*, tj. úhel spojnice bodu M se středem S geoidu a roviny ϱ světového rovníku. Zeměpisná a geocentrická šířka se rovnají jen tehdy, je-li bod M na rovníku nebo je jedním ze zemských pólů. Pro ostatní body geoidu je zeměpisná šířka větší než šířka geocentrická.[9]

Z obrázku je vidět, že zeměpisná šířka místa M, tj. úhel φ, je rovna úhlové výšce severního světového pólu, tj. úhlu polopřímky MP s rovinou π obzoru místa M.

Na obloze však na místě světového pólu není žádná hvězda. Nedaleko pólu je Polárka, nejjasnější hvězda souhvězdí Malý medvěd (α Ursae Minoris). Její deklinace (úhlová vzdálenost od rovníku) je v současné době asi $89^\circ\,15'\,51''$.[10] Od pólu je tedy vzdálená $44'\,9''$.

Změříme-li úhlovou výšku Polárky při horním a dolním průchodu poledníkem (při horní, resp. dolní kulminaci, směr H_1 a H_2), tj. úhly δ_1, resp. δ_2, získáme zeměpisnou šířku místa M jako aritmetický průměr obou hodnot:

$$\varphi = \frac{1}{2}(\delta_1 + \delta_2).$$

[9] Obecný vztah mezi zeměpisnou a geocentrickou šířkou viz např. [Gr], str. 229.

[10] Připomeňme, že se deklinace Polárky (stejně jako ostatních hvězd) během doby pomalu mění. Její vzdálenost od pólu se nyní pomalu zmenšuje. Způsobeno je to precesí. Zhruba po 25 800 letech (tzv. *platónský rok*) se Polárka vrátí na nynější místo.

Pokud známe úhlovou vzdálenost Δ Polárky od severního světového pólu, stačí změřit úhlovou výšku Polárky buď při horním nebo dolním průchodu poledníkem a využít známou hodnotu Δ:

$$\varphi = \delta_1 - \Delta = \delta_2 + \Delta.$$

Poznamenejme, že místo Polárky je možno měřit průchody poledníkem nějaké jiné cirkumpolární hvězdy, tj. hvězdy, která v místě M nikdy nezapadá.

Zeměpisnou šířku místa M lze získat též změřením výšky hvězdy H, např. Polárky, mimo rovinu místního poledníku, a to v hodinovém úhlu 6 hodin.[11]

Na následujícím obrázku je naznačena nebeská klenba s pólem P a zenitem Z vnímaná z místa M. Rovina obzoru je označena písmenem π, rovina rovníku písmenem ϱ. V okamžiku, kdy je deklinační kružnice PH hvězdy H kolmá k místnímu poledníku PZ, tj. když hvězda H, pól P a zenit Z tvoří pravoúhlý sférický trojúhelník PHZ s pravým úhlem při vrcholu P, změří pozorovatel výšku h hvězdy H nad obzorem π.

Připomeňme, že pro sférický trojúhelník ABC se standardním označením (strany a, b, c, vnitřní úhly A, B, C při vrcholech A, B, C) platí rovnost

$$\cos a = \cos b \cdot \cos c + \sin b \cdot \sin c \cdot \cos A.$$

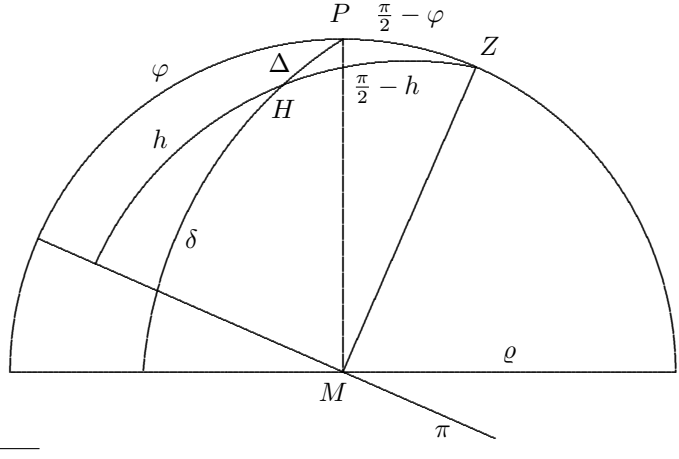
Pro sférický trojúheník PHZ s pravým úhlem při vrcholu P je tedy

$$\cos\left(\frac{\pi}{2} - h\right) = \cos\left(\frac{\pi}{2} - \varphi\right) \cdot \cos \Delta,$$

odtud

$$\sin \varphi = \frac{\sin h}{\cos \Delta}. \tag{A}$$

Ze znalosti změřené hodnoty h výšky hvězdy H (nad obzorem) a její deklinace δ (úhlová vzdálenost od rovníku), resp. její úhlové vzdálenosti od pólu ($\Delta = \frac{\pi}{2} - \delta$), lze z uvedeného vzorce vypočítat hodnotu φ, tj. zeměpisnou šířku místa M.

[11] Hodinový úhel hvězdy H je úhel, který svírá její deklinační kružnice (určená pólem P a hvězdou H) s místním poledníkem.

Určit zeměpisnou šířku nebyl tedy problém. Stačil k tomu dobrý sextant, kterým se změřila výška Polárky nebo jiné vhodné hvězdy při jejím průchodu místním poledníkem nebo v hodinovém úhlu 6 hodin.

Technicky obtížnějším problémem bylo přesné stanovení zeměpisné délky místa M. Bylo dobře známo, že Země se otáčí kolem osy rychlostí 360° za den (vůči Slunci), tj. 15° za hodinu, tj. 1° za 4 minuty. Existuje tedy přímý vztah mezi místním časem a zeměpisnou délkou.

Základní metoda byla založena na této úvaze: známe-li místní čas nějaké události v místě R na referenčním poledníku a místní čas téže události v místě M, jehož zeměpisnou délku chceme zjistit, pak z rozdílu místních časů míst R a M vypočítáme rozdíl zeměpisných délek obou míst. Známe-li zeměpisnou délku jednoho (místa R na referenčním poledníku), pak snadno stanovíme zeměpisnou délku místa M.

Problémem je zvolit vhodnou událost, která je pozorovatelná z obou míst. Astronomové uvažovali o zatmění Slunce, o zatmění Měsíce nebo o zákrytu hvězd Měsícem. Přesný okamžik začátku či konce zatmění Měsíce je však obtížné určit, taková pozorování jsou zatížena značnou chybou. Navíc bylo třeba na zatmění čekat. Zákryty hvězd Měsícem pozorované ze dvou míst na Zemi nenastávají ve stejném okamžiku vzhledem k paralaxe – Měsíc se z míst M a R nepromítá na zcela stejné místo mezi hvězdami. Daleko vhodnějším astronomickým jevem byla zatmění Jupiterových měsíčků, která splňují všechny požadavky.

Připomeňme, že Josef Stepling využíval při svých měřeních zeměpisné délky zatmění Měsíce a zatmění Jupiterových měsíčků. Měření v dalších letech zpřesňoval při zatměních Měsíce, kdy měřil čas vstupů výrazných měsíčních kráterů do zemského stínu a čas výstupů z něj. František Josef Gerstner využil též zatmění Slunce.

Porovnání místních časů místa M a místa R by bylo možno řešit přenesením hodin (chronometrů) s místním časem místa M do místa R, kde by došlo ke srovnání obou místních časů, a tím ke zjištění rozdílu zeměpisných délek. Přenášení tehdejších hodin však naráželo na nepřekonatelné technické problémy.[12]

Schůdnou metodou, kterou astronom David zvolil a při svých měřeních zeměpisných délek pravidelně využíval, bylo vysílání několika světelných signálů, jejichž časy byly zaznamenávány na dvou či více místech v místních časech, a z jejich rozdílů byl zjištěn rozdíl zeměpisných délek dvou či více míst. David, patrně díky dobrým kontaktům s 1. plukem polního dělostřelectva v Praze, využíval dělostřelecký prach (*Kanonenpulver*), jehož zažehnutí dalo požadovaný výrazný záblesk, světelný signál (*Blickfeur*, *Pulversignal*).[13]

[12] V první třetině 19. století nebylo ještě možno užít telegraf, časový signál vysílaný rádiem apod.

[13] O měření zeměpisných souřadnic viz např. [Gr] a [Ha].

3. Zeměpisné souřadnice Hořic

Výsledkem Janderovy a Davidovy spolupráce v roce 1818 bylo změření zeměpisné délky a šířky Hořic a zeměpisné délky Hradce Králové.

Josef Alois Durdík připomněl roku 1877 Janderovu aktivitu a ocenil ji těmito slovy:

Janderovým přičiněním určena jest astronomická poloha města Hořic, tak že se nyní i v cizích spisech jakožto důležitý astronomický bod uvádí. Kdo ví, s jakými obtížemi podobné měření spojeno jest, jak mnoho práce i hmotných obětí vyžaduje, dovede i oceniti tuto zásluhu. ([Du], str. 5)

Iniciátorem provedených měření byl Jandera, který chtěl znát zeměpisné souřadnice svých milovaných Hořic. Obrátil se proto na Davida, který proměřoval různá místa v Čechách a chystal se přesně určit polohu některého místa ve východních Čechách. Společně připravili projekt stanovení zeměpisné šířky Hořic na základě měření výšky Polárky a vypočtení zeměpisné délky Hořic porovnáním hořického místního času s pražským místním časem zjištěnými ve stejném okamžiku. Nadmořská výška Hořic pak měla být určena barometrickým měřením.

David zajistil špičkové měřicí přístroje (velký Ramsdenův dalekohled, malý Fraunhoferův dalekohled, tj. refraktor, osmipalcový zrcadlový sextant pro měření úhlů, zejména pro stanovení úhlu mezi nebeským tělesem a horizontem, astronomický teodolit pro přesné měření vodorovných a svislých úhlů, Emeryho chronometr, kyvadlové hodiny, kapesní hodinky s vteřinovou ručičkou, cestovní barometr a teploměr)[14] a kolegy specialisty – zdatné astronomy. Jandera obstaral místní spolupracovníky a osobně vykonal přípravné práce. Zvolil dva pomocné vrchy, neboť Hořice z Prahy nejsou přímo viditelné. Obě tato místa navštívil, aby prověřil situaci.

Prvním pomocným měřícím bodem byl Hradešín, který leží nedaleko Úval. K pozorování byla zvolena věž kostela sv. Jiří, který se nachází v centru Hradešína v nadmořské výšce 398 m n. m. a jehož samostatně stojící zvonice je dobře viditelná ze širokého okolí. Měření na Hradešíně se ujal Adam Bittner, adjunkt klementinské hvězdárny, který se později stal Davidovým nástupcem na místě ředitele. Vybaven byl osmipalcovým zrcadlovým sextantem a kyvadlovými hodinami.

Druhým pomocným měřícím bodem byl vrch Vysoká u Kutné Hory s nadmořskou výškou 471 m n. m., konkrétně letohrádek Belveder, který dal na

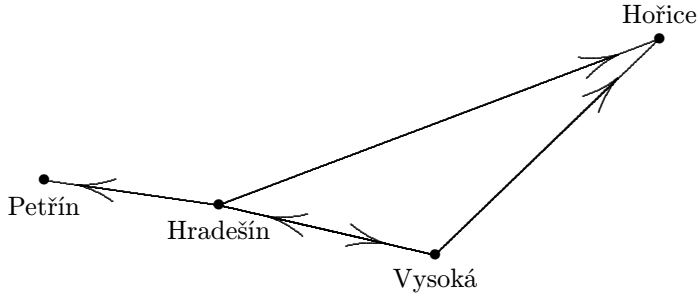
[14] Jesse Ramsden (1735–1800), britský matematik a astronom, byl významným tvůrcem vědeckých přístrojů.
Joseph von Fraunhofer (1787–1826), německý fyzik a astronom, je považován za zakladatele spektrální analýzy. S jeho jménem se pojí Fraunhoferovy čáry, Fraunhoferovo spektrum a Fraunhoferova korona.
Josiah Emery (1725–1794) byl proslulým londýnským hodinářem.

Vysoké postavit (s kaplí sv. Jana Křtitele) František Antonín hrabě Špork (1662–1738).[15] Pozorování zde prováděl Josef Morstadt, bývalý žák Janderův a současný žák Davidův.[16]

Jandera původně zjistil, že z věže kostela sv. Gotharda u Hořic není Hradešín přímo vidět. Proto ještě zvolil vrch Vysoká, který byl vidět jak z Hradešína, tak z Hořic. Později se však ukázalo, že při dobrých podmínkách a s dobrým dalekohledem je přímá viditelnost Hradešína z Hořic možná. Přesto se neupustilo od měření na Vysoké, neboť David chtěl mít jednak kontrolu a jednak jistotu, že měření nic nezhatí.

Vhodným objektem v Praze, který je na vyvýšeném místě, byl barokní kostel sv. Vavřince na Petříně,[17] který byl roku 1784 zrušen a začal chátrat. Je v nadmořské výšce 331 m. David zřídil astronomické stanoviště na jeho kopuli, kde je široký rozhled. Díky dřívějším trigonometrickým měřením měl souřadnice Petřína navázány na souřadnice klementinské astronomické věže. Měření na Petříně se ujal Rudolf Hopp († 1840), profesor filozofie plzeňského Filozofického ústavu, spolu s panem Kohoutem, tajemníkem knížete Lobkovice.

Na následujícím jednoduchém obrázku je naznačena poloha Hořic, Hradešína, Vysoké a Petřína, šipky vyjadřují směry vysílání signálů.

V Hořicích se k Aloisi Martinovi Davidovi a Josefu Ladislavu Janderovi přidali Alois Velich, který byl v té době farářem v Lužci,[18] a hořický rodák,

[15] V roce 1834 letohrádek i kapli zničil požár.

[16] Josef Morstadt (1797–1869), český amatérský astronom, matematik a fyzik, se především zajímal o komety, s úspěchem propočítával jejich dráhy (např. kometa 3D/Biela). Jeho mladší bratr Vincenc (1802–1875) byl známým malířem.

[17] Petřín byl tehdy německy nazýván Laurenziberg, Laurenzberg nebo Lorenzberg podle kostela sv. Vavřince (sv. Laurentius).

[18] Alois Velich (1774–1853) byl od roku 1822 až do smrti děkanem v Chlumci nad Cidlinou. Byl známým ovocnářem, propagoval nové směry ovocnářství, založil ovocnou školku a skleník pro aklimatizaci cizích odrůd. Vychoval novou generaci ovocnářů. Oblíbenou se stala jeho třešeň, později nazvaná *Velichova chrupka*. V Janderově hořické pozůstalosti je ve fondu [II] pod inv. č. H 2442 šestnáct Velichových německy psaných dopisů z let 1811 až 1847 adresovaných Janderovi. V Janderově pozůstalosti ve fondu [III] je uloženo dalších čtrnáct Velichových dopisů Janderovi z let 1814 až 1851. Tato korespondence dokumentuje jejich dlouhodobé styky a dokládá jejich společné zájmy.

vášnivý amatérský astronom Jan Černý, kaplan z Chodovic.[19] Pomáhal jim další hořický rodák Jan Nešpor.[20]

4. Vlastní měření

Připravená akce byla zahájena 13. října, kdy David vyrazil z Prahy do Poděbrad, 14. října se přesunul do Lužce, kde pomocí barometru určil nadmořskou výšku. Večer dorazil do Hořic, kde nejprve provedl kalibraci všech hodin. Dne 15. října pozoroval výšku Slunce, stanovil místní pravé poledne a měl tak k dispozici místní čas. K měření užíval astronomický teodolit Leopolda hraběte Kaunitze.[21] V měřeních pokračoval 16. října, kdy pozorováním Polárky prověřil a upřesnil výsledky předchozího dne.

Na pomocných měřicích bodech, tj. na Hradešíně a na Vysoké, byly rovněž pečlivě zjištěny místní časy. Již 16. října sledoval Bittner na Hradešíně průchod Slunce místním poledníkem a určil tak pravé poledne místního času. Josef Morstadt stanovil o den později obdobným způsobem pravé poledne místního času na vrchu Vysoká. V následujících dnech oba svá pozorování opakovali a své výsledky prověřovali a upřesňovali. Na všech místech tak měli pozorovatelé k dispozici hodiny ukazující místní čas.

Dne 16. října večer prověřil David „ohňové spojení vrchů“, zkouška byla úspěšná. Vlastní měření pak proběhla 17. a 18. října 1818.

V těchto dvou dnech o sedmé hodině večerní začal Adam Bittner na Hradešíně vysílat záblesky – sedmkrát v desetiminutových intervalech zapaloval signální oheň (*Pulversignal*). K záblesku používal 4 až 5 *lotů* dělostřeleckého prachu.[22] Řídil se místním hradešínským časem.

---

[19] Jan Černý (1788–1869) působil jako kaplan a kněz v Chodovicích, později v Miletíně. Na přidělených farách prováděl pravidelná pozorování. Sestavil tzv. *Tellurium neboli planetář* (rotační přístroj znázorňující pohyby Země a Měsíce kolem Slunce, které je reprezentováno světelným zdrojem), který byl uchováván v muzeu v Jičíně. V Janderově hořické pozůstalosti jsou ve fondu [II] pod inv. č. H 2433 uloženy dva Černého dopisy z let 1823 a 1824. Obsahují informace a opisy listin pro Janderovu práci na jeho *Anmerkungen* (dokumenty k historii Hořic). V Janderově pozůstalosti ve fondu [III] jsou uloženy čtyři Černého dopisy z roku 1823 adresované Janderovi, které dokumentují jejich společné zájmy.

[20] Jan Nešpor (1797–1874) byl po studiu teologie v hradeckém biskupském semináři roku 1821 vysvěcen na kněze. V letech 1822 až 1854 byl kooperátorem v Nové Pace, pak odešel do Levínské Olešnice. V Nové Pace patřil k zakladatelům měšťanské knihovny (1846). Roku 1837 dokončil rukopis *Kroniky města Nové Paky nad Rokytnicí v kraji Bydžovském, panství Kumburského …* (Z roku 1841 je druhá kronika, kterou vedli na packé faře Nešporovi pokračovatelé.) Nešpor se věnoval regionální historiografii, duchovní správě a komunitním aktivitám (budování knihovny, šíření vzdělanosti, kulturní osvěta). S Janderou byl ve styku i později (viz např. jeho dopis Janderovi z 30. června 1821, fond [II], inv. č. H 2443, který ukazuje, že se během hradeckých studií stýkal s Janderovým strýcem Janem Kučerou). Tři Nešporovy dopisy Janderovi z let 1821 až 1822 jsou ve fondu [I]; jsou psány česky.

[21] Patrně se jednalo o Leopolda Jana Michaela z Kaunitz (1779–1848).

[22] Jednotka *lot* je asi 16 gramů. Na jeden záblesk se tedy spotřebovalo asi 75 gramů.

Josef Morstadt na vrchu Vysoká jednak zaznamenával místní čas pozorovaných záblesků vysílaných z Hradešína, jednak sám vysílal záblesky – rovněž v desetiminutových intervalech, ale posunuté o pět minut proti Hradešínu.

Adam Bittner na Hradešíně pečlivě zaznamenával místní čas spatřených záblesků vyslaných Morstadtem z Vysoké.

Na pražském Petříně zaznamenával Rudolf Hopp místní čas spatřených záblesků vysílaných z Hradešína.

V Hořicích zaznamenávali hořický místní čas záblesků vysílaných z Hradešína i z Vysoké. První den byli David a Jandera na kostelní věži děkanského chrámu, Velich a Černý vedli pozorování na Gothardu. Druhý den měřili David, Velich a Nešpor na Gothardu, Jandera a Černý na kostelní věži. Na Gothardu zaznamenávali čas záblesků vysílaných z Hradešína i z Vysoké, na věži děkanského chrámu v Hořicích jen záblesky z Vysoké, neboť Hradešín nebyl vidět.

Na děkanství v Hořicích hlasitě odpočítávali vteřiny podle kyvadlových hodin a z věže dávali svítilnou časové signály pozorovatelům na Gothardu.

Ve dvou dnech bylo provedeno dvakrát sedm měření a z nich se vypočetl průměr. Celý proces podstatně závisel na přesném stanovení pravého poledne ve zvolených místech, od něhož se odvíjelo měření místních časů, a na přesném vysílání záblesků a jejich přesném zaznamenání.

Zeměpisná délka Hradešína byla stanovena srovnáním místních časů Hradešína a Prahy, zeměpisná délka Hořic srovnáním místních časů Hradešína a Hořic a zkontrolována srovnáním místních časů Vysoké a Hořic.

Poznamenejme, že signály z Hradešína sledoval rovněž profesor Franz Ignaz Cassian Hallaschka v Tuklatech. Po jejich vyhodnocení byla zjištěna zeměpisná délka Tuklat ($32^\circ\, 26'\, 25''$).

Zeměpisnou šířku Hořic určil David na základě pozorování Polárky a Slunce ve dnech 17. až 20. října. Měřil její výšku nad obzorem v okamžiku, kdy je Polárka na poledníku, který je kolmý k poledníku místnímu, tj. v hodinovém úhlu 6 hodin. Změřil tedy *Polarsterns Höhe bei der Ausweichung* a k výpočtu zeměpisné šířky Hořic využil vzorec (A).

Výhody tohoto postupu popsal David již roku 1815 v práci *Geographische Ortsbestimmungen von Worlik und Drhowl …* [Dv2]. Zdůraznil v ní, že deklinace Polárky byla astronomy určena v mnoha pozorováních daleko přesněji než deklinace jiných hvězd a že pozorování Polárky proto nejznámější astronomové doporučují zejména pro určování výšky pólu (zeměpisné šířky místa). Pomalý pohyb Polárky a malá změna výšky v horní a dolní kulminaci však ztěžují pozorování, zejména při pozorování menším dalekohledem, proto doporučilo několik odborníků pozorovat Polárku ve východní a západní odchylce, protože v té době poměrně rychle mění svou výšku.

V práci [Dv2] David uvedl, že tuto metodu navrhl rakouský astronom a matematik Johann Pasquich (1753–1829) a popsal ji v první části své monogra-

fie *Epitome elementorum astronomiae sphaerico-calculatoriae* vydané ve Vídni roku 1811. David se odvolal na stránku 76 prvního dílu Pasquichovy práce, na které je uveden vzorec (A) pro výpočet výšky pólu. Uvedl, že o výhodách tohoto postupu se přesvědčil již v roce 1811, kdy získal velmi dobré výsledky vycházející z měření astronomickým teodolitem.

V práci *Geographische Breite und Länge von Horžitz und Königgratz ...* [Dv3] David uvedl, že polohu Polárky měřil v okamžiku, kdy

... erreichte der Polarstern seine östliche Ausweichung ...

a slovním vyjádřením uvedl vzorec (A), pomocí něhož vypočítal zeměpisnou šířku:

Der Sinus der Höhe mit dem Cosinus des Polarabstandes dividirt, gibt die Polhöhe für Horžitz: $50^\circ\,21'\,20''$. ([Dv3], str. 40)

Barometrickými měřeními zjistil David nadmořskou výšku Hořic.

Uveďme nyní přehled jeho výsledků týkajících se Hořic:

1. Místní čas Hořic se od místního času Hradešína liší o 3 min a 31,3 s.
2. Místní čas Hořic se od místního času Prahy liší o 4 min a 53,3 s.
3. Hořice jsou $52'\,50''$ východně od Hradešína.
4. Hořice jsou $1^\circ\,13'\,20''$ východně od Prahy.
5. Souřadnice Hořic jsou $50^\circ\,21'\,20''$ s. š. a $33^\circ\,18'\,20''$ v. d. (od Ferra).

Po úspěšném měření v Hořicích odjel David 19. října s hořickým děkanem Aloisem Tadeášem Hanlem do Hradce Králové, aby určil zeměpisnou délku města (zeměpisná šířka byla známa od roku 1794). K měření a kalibraci přístrojů byl použit hořický čas a ohňový signál z hořického vrchu Chlum, který měli na starosti Jandera, kaplan Černý a Václav Kučera, Janderův bratranec, tehdy student práv. Hradecká pozorování vedl David z půdy hradeckého domu rodiny Kučerů.[23] Zjištění zeměpisné délky Hradce Králové provedli Jandera a David jako výraz úcty k Stanislavu Vydrovi, svému univerzitnímu učiteli, který se v Hradci Králové narodil. David napsal:

Kéž je toto geografické určení souřadnic Hradce Králové výmluvným a trvalým památníkem mé úcty, vážnosti, vděčnosti a lásky k zesnulému Stanislavu Vydrovi, který se v Hradci Králové narodil, na pražské univerzitě byl po dobu třiceti let profesorem matematiky, ale zároveň také přítelem, rádcem a otcem svých studentů, které vždy miloval. (volný překlad z [Dv3], str. 51)[24]

Zdůrazněme, že nadmořská výška Hořic i Hradce Králové byla stanovena vzhledem k mořské hladině u Hamburku.[25]

[23] Jednalo se o dům č. 150 *U černého orla* stojící na náměstí.

[24] David navíc ocitoval Janderovu práci [Ja2].

[25] Nadmořské výšky jsou u nás nyní udávány vzhledem k hladině Baltského moře. Dříve byla nadmořská výška udávána vůči hladině Jaderského moře v Terstu.

Úspěšný hořický pobyt ukončil David 25. října 1818. Odebral se do Poděbrad k děkanovi Matěji Rösslerovi,[26] kde hodlal proměřit zeměpisnou polohu města (délku v návaznosti na Hořice). Špatné počasí však kvalitní měření nedovolilo. Zeměpisné souřadnice Poděbrad stanovil David až v květnu roku 1819.[27]

Výsledky měření a výpočtů publikoval David v práci *Geographische Breite und Länge von Horžitz und Königgratz. Ihre Höhen über Prag und die Meeresfläche bei Hamburg …* [Dv3]. Byla doplněna dvěma mědirytinami kostela sv. Gotharda u Hořic (ze severovýchodní a jihozápadní strany); z jeho oken v prvním poschodí se prováděla pozorování a měření. Autorem kreslených předloh byl Hugo Václav Seykora, Janderův kolega a přítel. Mědirytiny na Janderův náklad zhotovil Jan Nepomuk Berka.[28]

Zeměpisné souřadnice uvedené v Davidově práci [Dv3] (str. 62, 36) uvedeme v tabulce:

Místo	Severní šířka	Východní délka
Klementinum	50° 5′ 18″	32° 5′ 0″
Hradešín	50° 2′ 35″	32° 25′ 30″
Vysoká	49° 56′ 38″	32° 51′ 8″
Tuklaty	50° 5′ 7″	32° 26′ 25″
Hořice	50° 21′ 20″	33° 18′ 20″
Hradec Králové	50° 12′ 38″	33° 29′ 50″
Poděbrady	50° 8′ 42″	32° 47′ 21″

[26] Matěj Rössler (1754–1829), katolický kněz a přední český ovocnář, byl synem kutnohorského zahradníka Petra Rösslera pracujícího na pozemcích jezuitů. Jako mladý katecheta působil v Poděbradech, Chlebech, Zdechovicích, Brandýse nad Labem a Jaroměři. Po osmi letech se vrátil jako děkan do Poděbrad. Miloval hudbu, zakládal pěvecká kvarteta a pořádal taneční zábavy. Poděbradská fara vedla pod jeho vlivem bohatý společenský a kulturní život. Ve volném čase se Rössler věnoval ovocnářství, snažil se vzdělávat své žáky v zahradnictví a sadařství. V letech 1801 až 1804 založil za městem jedinečný ovocný sad *Sanspareil* o rozloze 5 hektarů, kde pěstoval různé odrůdy jabloní, hrušní, třešní, slivoní atd. O každém stromku, kterých bylo více než dva tisíce, vedl podrobné záznamy. Stromky vyměňoval s dalšími pěstiteli, odrůdy zájemcům poskytoval zdarma. Po jeho smrti se nenašel pokračovatel, ve čtyřicátých letech nechal nový majitel pozemku stromky vykopat, prodat či spálit.
Rössler byl významným českým pomologem, který systematicky třídil, zkoumal a pěstoval odrůdy, přispíval k šíření nových odrůd, byl v kontaktu se zahraničními pomology, přešlechtil nebo nově vyšlechtil odrůdy, z nichž se některé udržely do současnosti. Obohatil zastaralý sortiment ovocných stromů o nové domácí i zahraniční odrůdy, které byly přizpůsobeny místním podmínkám. Roku 1820 založil *Český spolek štěpařský*. V Janderově hořické pozůstalosti ve fondu [II] jsou pod inv. č. H 2434 dva německy psané Rösslerovy dopisy z let 1822 a 1828. Další tři jeho dopisy Janderovi z let 1821 až 1828 jsou ve fondu [III].

[27] O měření viz [Vo], [Ma], str. 18, [43], [44], [W-3] a Sch.: *Kněží v úloze nadšených zeměpisců. Janderova péče o Hořice. Jak byla určena zeměpisná poloha Hořic*, novinový výstřižek z neidentifikovaného zdroje (inv. č. H 2426 ve fondu [II]).

[28] O mědirytinách viz např. [Ru], o Janderově aktivitě na str. 257. Reprodukce obou mědirytin jsou v knize [Tm4] na str. 102 a 103.

5. Přesnost měření

Přirozenou otázkou je, jaká byla přesnost Davidova měření.

Uveďme nejprve současné hodnoty zeměpisné šířky a délky a nadmořské výšky míst, kde bylo pozorováno a měřeno.[29] Povšimněme si rozdílů souřadnic tří hořických míst (kostel sv. Gotharda, kostel Narození Panny Marie a vrch Chlum) a rozdílů souřadnic dvou pražských míst (astronomická věž v Klementinu a sv. Vavřinec na Petříně).

Místo	Severní šířka	Východní délka	Nadmořská výška
Klement.	$50^\circ\ 5'\ 11''$	$14^\circ\ 24'\ 59''$	191 m n. m.
Vavřinec	$50^\circ\ 4'\ 59''$	$14^\circ\ 23'\ 46''$	331 m n. m.
Hradešín	$50^\circ\ 2'\ 20''$	$14^\circ\ 45'\ 24''$	399 m n. m.
Vysoká	$49^\circ\ 56'\ 32,88''$	$15^\circ\ 11'\ 18,2''$	471 m n. m.
Gothard	$50^\circ\ 21'\ 51,46''$	$15^\circ\ 38'\ 38,99''$	353 m n. m.
P. Marie	$50^\circ\ 22'\ 0,89''$	$15^\circ\ 37'\ 55,51''$	306 m n. m.
Chlum	$50^\circ\ 22'\ 51''$	$15^\circ\ 36'\ 10''$	450 m n. m.

Nyní se pokusme o jednoduchý výpočet přesnosti Davidova měření.

Délka poledníku je asi 20 004 km, na jeden stupeň připadá asi 111 km, na jednu minutu asi 1,85 km a na jednu vteřinu asi 31 metrů. Dnešní hodnota zeměpisné šířky kostela sv. Gotharda je $50^\circ\ 21'\ 51,46''$, hodnota změřená Davidem je $50^\circ\ 21'\ 20''$, rozdíl je $31,46''$. Převedeno na délkové jednotky dostáváme chybu Davidova měření zeměpisné šířky asi 1,1 km.

Délka 50. rovnoběžky je asi 25 700 km, na jeden stupeň připadá 71,39 km, na jednu minutu 1,19 km a na jednu vteřinu asi 20 metrů.

Problém je v tom, že současná zeměpisná délka je měřena od greenwichského poledníku, zatímco Davidova od poledníku procházejícího ostrovem El Hierro. Rozumnější je tedy porovnat rozdíl Davidem uváděných zeměpisných délek klementinské astronomické věže ($32^\circ\ 5'$) a kostela sv. Gotharda ($33^\circ\ 18'\ 20''$), tedy $1^\circ\ 13'\ 20''$, s rozdílem současných hodnot.

Rozdíl dnešních hodnot zeměpisných délek kostela sv. Gotharda ($15^\circ\ 38'\ 39''$) a klementinské věže ($14^\circ\ 24'\ 59''$) je $1^\circ 13'\ 40''$. Od rozdílu Davidových hodnot se liší pouze o $20''$, v délkové míře o 400 metrů. Davidovo měření zeměpisné délky kostela sv. Gotharda je tedy mimořádně přesné.

Poznamenejme ještě, že dnešní hodnota zeměpisné délky ostrova El Hierro je někdy udávána $18^\circ\ 0'$, někdy $18^\circ\ 3'$ západní délky. Za starých časů se však při přepočtu zeměpisné délky „od Ferra“ k dnešní zeměpisné délce brala hodnota

[29] Hodnoty uvedené v tabulce jsou převzaty z české Wikipedie. Upozorněme na to, že v jiných zdrojích je možno najít mírně odlišná čísla.

$17^\circ\,40'$. Této hodnotě odpovídá i přepočet Davidových hodnot zeměpisné délky Hořic (sv. Gothard) a Prahy (klementinská věž) na hodnoty dnešní: přičteme-li k současným hodnotám zeměpisné délky $17^\circ\,40'$, dostaneme hodnoty, které se nepříliš liší od hodnot Davidových.

Klementinská věž: $14^\circ\,24'\,59'' + 17^\circ\,40' = 32^\circ\,4'\,59''$.

Davidova hodnota je $32^\circ\,5'\,0''$, rozdíl je $1''$.

Sv. Gothard: $15^\circ\,38'\,39'' + 17^\circ\,40' = 33^\circ\,18'\,39''$.

Davidova hodnota je $33^\circ\,18'\,20''$, rozdíl je $19''$.

I tento výpočet potvrzuje přesnost Davidova měření zeměpisné délky Hořic.

6. Janderovy poznámky v diáři

Pro zajímavost ještě uvedeme zápisky z Janderova diáře z 11. až 20. října 1818, tj. ze dnů, kdy proběhlo měření zeměpisné délky a šířky Hořic.[30]

Zdůrazněme, že si Jandera nedělal starosti s pravopisem, vynechával podmět, členy, přehlásky, užíval typické i netypické zkratky, jména osob a míst zapisoval často ve více verzích (Wenzl, Wenzel, Kuczera, Kučzera, Kučžera, Velich, Wellich, Welich, Wysoka, Vysoka apod.), Hradec Králové psal zásadně chybně jako Königgratz. Některé záznamy psal asi v rychlosti, je to znát na úpravě písma, problémem je rozlišit velká a malá písmena.

11. října: *In Hořzitz. Sehr schöner warmer Tag.*

Las heil. Messe um 7 Uhr. H. Vetter Joh. Kuczera besuchte mich von Königgratz, sprach mit ihm ganzen Vormittag, er und H. Wolf, dann Wenzl Kuczera speiseten bei H. Hanl. Nach Mittag bei St. Gotthard mit H. Vetter H. P. Czerny u. Studenten, dann bei meinen lieben Eltern. Abend H. Vetter u. ich bei H. Hanl.

12. října: *In Hořzitz. Longe serenissimum, auch warm.*

Früh zu St. Gotthard, wo ich auf einer Leiter, der obersten Theile die Jahreszahl 1738 las, dann mit H. Dechant H. P. Wolf, H. Wenzel Kučžera nach Miletin, wo wir nochmal Antiquitäten untersuchten, bei Frau Falge speiseten und Abend nach Hause gingen. Signale auf Wysoka, beobachtete für mich H. Vetter Johann Kuczera.

13. října: *In Hořzitz. Serenissimum warm.*

H. P. Hanl führt dem H. David nach Podiebrad entgegen. Nach heil Messe ging ich mit H. Vetter Joh. Kuczera zu St. Gothard, wo Nachgrabungen bei Hochaltar, dann machte Auszüge Notaten über Miletin. Trautenauer

[30] Zápisy v Janderově diáři se v drobnostech liší od Davidova podání v [Dv3], v zásadních věcech se shodují.

u. Praußnitzer[31] *Kaplan speiseten mit uns. H. Vetter Johann Kučzera ging mit Wenzel nach Mittag nach Königgratz zurück. Ich ging zu St. Gotthard. Abends bei meinen lieben Eltern.*

14. října: *Schones Wetter, starken kalten Wind.*

In Hořzitz. Las heil. Messe um 7 Uhr. H. D. Wolf besuchte mich. Ich arbeitete an Anmerk. zur Geschichte. Zu Mittag H. Zeichner von Miletin[32] *speisete mit uns, er zeichnete St. Gotthard= und Hořzitzer Kirche. Nach Mittag besuchte mich H. Wallaschek von Neupakau.*[33] *Ich ging zum H. D. Wolf, wo Falgische Familie war, dann mit H. P. Joseph zu meinen lieben Eltern (meine liebe Mutter krank) und H. Astr. David entgegen, er kam mit H. Hanl um 7 Uhr an Deo laudes.*

15. října: *In Hořzitz. Bis 9 Uhr trübe, dann heiter, abends wieder trübe.*

Früh und nach Mittag bei H. David der Sonnenhöhen nahm. Las heil. Messe um 7 1/2 Uhr. Abends besuchten uns H. Justiziar Schmidt und H. barchower[34] *Verwalter Schuh. Kopfweh. Früh war ich 2mal bei St. Gotthard und frühstückte bei meinen lieben Eltern. Abends speisete H. Schuh mit uns.*

16. října: *In Horžitz. Sehr heiterer Tag.*

Las heil. Messe um 7 1/2 Uhr. Dann bei H. David und mit ihm auf dem Thurme mit ihm. Nach Mittag mit H. P. Joseph bei St. Gotthard. Abends wurde mit Theodoliten Polarstern beobachtet und das Zählen an Pendeluhr einstudiert. H. P. Czerny bei uns speisete auch Abends mit uns.

17. října: *In Hořzitz. Sehr heiterer Tag.*

Allerlei Vorbereitungen zu heute Abends bevorstehenden Signalen. Am Thurme die Kreuzhölzer aufgestellt. Zu Mittags kam H. Dechant Wellich zu uns. Ich machte mit ihm Vorbereitungen am Thurme. H. David und ich beobachteten Signale am Thurme der Stadtkirche nur von Vysoka. H. Czerny u. H. Velich bei St. Gothard im Chore von Wysoka u. Radeschin. D. L.

18. října: *In Hořzitz. Sehr heiter, kalter Wind.* [kaňka]

... mit H. P. Zahradnik nach Milowicz,[35] *traf bei Zurükunft Podiebrad* [kaňka] *... er ... uder. H. Dechant und H. Waisenverwalter. Vorbereitungen auf dem Thurme zu Signalen, die ich mit H. P. Czerny beobachtete, H. David u. Welich bei St. Gothard, aus zählte Student Niemeczek von Gitschin. D. L.*

---

[31] *Trautenauer* neboli trutnovský (od Trutnova ve východních Čechách), *praußnitzer* neboli brusnický (od Deutsch Prausnitz, Německá Brusnice, dnes část obce Hajnice, asi 10 km jižně od Trutnova).

[32] Snad se jednalo o Huga Seykoru, premonstráta ze Strahova, který maloval Hořice.

[33] Město Nová Paka leží na rozhraní Českého ráje a Podkrkonoší, asi 20 km severozápadně od Hořic.

[34] Obec Barchov leží asi 20 km jižně od Hořic. Druhý Barchov je asi 5 km jihozápadně od Pardubic.

[35] Milovice leží asi 4 km jižně od Hořic.

19. října: *In Hořzitz. Heiter aber kalt* (1 1/2 °*R*).

Podiebrader und Lužetzer fuhren ab. Schrieb an hořz. Geschichte. H. David nahm Sonnenhöhen. Nach Mittag fuhr H. David mit H. Dechant nach Königgratz. H. P. Czerny mit H. holowauser[36] *Verwalter besuchten mich. Vorbereitung zu morgige Signalen. Schrieb mir Beobacht. H. David ab.*

20. října: *In Hořzitz. Ganz trübe.*

Früh kam H. Czerny mit einem Studenten ein. Nach Mittag gingen sie mit H. P. Joseph Czižek auf Chlum, wo sie Abends Signale gaben, die ich in Hořzitz, H. David in Königgratz beobachtete. Abends speiseten mit uns H. D. Wolf und Studenten.

21. října: *In Horžitz. Früh zerstreute Wolken, kurzwilliger Sonnenschein.*

Früh zu Hause. H. P. Josef Czerny bei mir. Um 10 Uhr mit ihm beim Steinbruch und der Mutter Gottes b. Weißdornen[37] *um Königgratzen Thurm u. Kunieticzka Hura*[38] *zu sehen. Beide sind da sichtbar. H. P. Müller speisete mit uns u. H. P. Czerny, dieser u. H. P. Čžižek gingen wegen Signalen auf Chlum. Mich besuchte meine liebe Mutter, dann schrieb ich. Um 5 1/2 Uhr nach M. großes Feuer in Bassnitz.*[39] *Signale auf Chlum.*

7. Závěr

Český astronom Gustav Gruss[40] byl patrně dobře informován o Davidových měřeních zeměpisných souřadnic. V jeho knize *Z říše hvězd* to dokládá následující odstavec:

... Výhodnější jest však pozorování pozemských signálů umělých. Leží-li obě místa, jichž délkový rozdíl určujeme, tak blízko u sebe, že se signály dané na jednom z nich neb dané na mezistanici na obou místech vidí, pak dává rovnice pro pozorování každého signálu hodnotu rozdílu délek obou míst. Methoda ta jest velmi přesnou, signály mohou rychle za sebou následovati a mohou se několik dnů po sobě opakovati. Zprvu navrhovaly se za takovéto umělé signály ohně noční, jež se příslušnými zařízeními v určitých přestávkách zakrývaly. Zakrytí ohně značilo společný signál obou míst. Jiné signály jako rakety, zablesknutí z děl a podkopů, se neosvědčily jako ohně noční. Nejjednodušším prostředkem ku signálům jest zapálení určitého množství střelného prachu za doby noční.

---

[36] Obec Holovousy leží asi 5 km západně od Hořic, proslulá je pěstováním ovoce.

[37] Jedná se o sošku Panny Marie Hlohové na hořickém Chlumu. Roku 1826 zde Jandera spolu se strýcem Kučerou nechali postavit kapličku.

[38] Kunětická hora je čedičový vrch (315 m n. m.) asi 5 km od Pardubic. S hradem na vrcholu je dominantou širokého okolí.

[39] Bašnice je nevelká vesnice asi 5 km jihozápadně od Hořic.

[40] Gustav Gruss (1854–1922), český astronom, astrofyzik a meteorolog, byl profesorem astronomie na české univerzitě v Praze a jedním ze zakladatelů a popularizátorů moderní české astronomie. Je autorem dvoudílné monografie *Základové theoretické astronomie* (1897–1900) a populárně pojaté knihy *Z říše hvězd. Astronomie pro širší kruhy* [Gr] z roku 1894, podle které byl později nazván časopis *Říše hvězd* (1920–1999).

Oheň vznikne a zmizí tak náhle, že lze začátek úkazu, záblesk, odhadovati až na desetinu vteřiny. ([Gr], str. 231–232)

Jandera na konci života rekapituloval celý přínos namáhavého měření ve svém kritickém a břitkém dopise ze 14. března 1855, který adresoval hořické městské radě:

... Abych podal jiný příklad své veliké ochoty zanechati svému rodnému městu, jako jeho občan, po sobě památku, připomínám astronomické určení jeho zeměpisné polohy. Bylo k tomu nutno po tři dny a tři noci konati současná přesná pozorování astronomická na pražské hvězdárně, na pražském Petříně, na vrchu Radešínu u Černého Kostelce, na vrchu Vysoké u Kutné Hory a v Hořicích samých, a pražský astronom musil také sám přijíti do Hořic, ježto jsem sám neměl potřebných nástrojů. Všechny výlohy na to jsem zaplatil z vlastní kapsy. Šťastně se vše podařilo tak výborně, že Hořice od nynějška platí za pevný bod i pro příští měření astronomická (vzhledem k okolí) a jako takový jsou uváděny i v cizozemských zeměpisných dílech. Zde přirozeně nebylo možno o díku mluviti, neboť kolik hořičáků má asi ponětí o důležitosti těchto věcí?

([Šp], str. 47, celý dopis str. 47–50)

Jandera by byl jistě potěšen, kdyby věděl, že se na měření zeměpisných souřadnic Hořic, které organizoval, vzpomíná i v 21. století. Odborné veřejnosti je v širším kontextu připomněl speciální seminář uspořádaný 12. listopadu 2007 na půdě Akademie věd České republiky v Praze. Doplnila jej nevelká výstava, na níž byly prezentovány exponáty, které se týkaly vyměřovacích prací, použitých přístrojů i osobností podílejících se na měření.[41]

U příležitosti *Mezinárodního roku astronomie* byla v září roku 2009 v Hořicích, v Janderově rodném domě v Husově ulici č. 15, upořádána výstava *Astronomové v Janderově domě*. Přiblížila Davidovo a Janderovo měření směřující ke zjištění zeměpisných souřadnic Hořic a základní informace o Janderově životě.

Při této příležitosti byla 25. září 2009 v Hořicích na zdi u kostela sv. Gotharda nedaleko od brány do starého hořického hřbitova odhalena deska věnovaná Janderovi, Davidovi, Černému a Morstadtovi, kteří se zasloužili o zjištění zeměpisné polohy věže kostela sv. Gotharda.[42] Bronzovou desku vytvořila Nina Jindřichová.[43] Připomíná úspěšné měření zeměpisných souřadnic města:

Prof. Ladislav Josef Jandera, hořický rodák,
premonstrát, rektor Karlovy univerzity,
se zasloužil o astronomické stanovení
zeměpisné polohy věže kostela sv. Gotharda.
Souřadnice určili 19. října 1818
A. M. David, J. Černý, L. J. Jandera a J. Morstadt.

[41] Více viz [W-3].
[42] Více viz [W-8], [45] a [42].
[43] Viz [W-8] a [W-9].

Rukopisy spojené se zájmem o historii

Jandera se po celý život zajímal o historii Hořic a Hořicka, ale i českých zemí. Studoval v knihovnách a archivech, státních, církevních i soukromých, sbíral staré listiny, vyhledával a opisoval nejrůznější historické prameny. Jeho touhou bylo shromáždit veškeré dostupné dokumenty, aby na jejich základě mohly být sepsány podrobné dějiny jeho rodného města, případně další studie. V knihovně premonstrátského kláštera na Strahově, v knihovně fary v Hořicích a ve sbírkách Státního okresního archivu v Jičíně jsou uloženy četné rukopisy s výsledky Janderova celoživotního snažení.

Jandera patřil ke generaci, která položila základní kameny české kritické historiografie. Nestačilo mu sepisovat „bájné vyprávění starců". Za základ práce historika považoval studium dobových pramenů – jejich shromáždění, utřídění, analyzování a porovnávání zjištěných faktů a jejich přísně logické a kritické vyhodnocení.

1. Nejstarší dochovaná Janderova práce z historie

Patrně jednou z nejstarších Janderových prací spojených s historií je rukopis jeho studie o císaři Maxmiliánovi I. (1459–1519), který je uložen v knihovně Strahovského kláštera.

- *Welchen dauernden Einfluss hatte die Regierung des Kaisers Maxmilian I. auf Deutschland insbesondere, und auf die Gestalt von Europa überhaupt?*
  Beantwortet von Ladislav Jandera, Priester des Prämonstratenser-Ordens am Strahow.[1]
  (Sgn. DD III 52, měkké desky, volně složené dvojlisty, 108 nečíslovaných stran, strany 2, 107 a 108 jsou prázdné, 24 × 19 cm)

Text je napsán úhledným kurrentem, krasopisně, drobným písmem bez oprav a škrtů. Snad se jedná o práci spjatou s přípravou k „přísné zkoušce z historie", tj. s jednou částí Janderova doktorského řízení.

2. Anmerkungen – prameny k historii Hořic a Hořicka

Jandera po celý život usiloval o uchování historické paměti svého rodiště. Nepřetržitě sbíral prameny k dějinám Hořic, vyhledával staré listiny, kroniky,

[1] *Jaký měla vláda císaře Maxmiliána I. trvalý vliv zejména na Německo a na podobu Evropy vůbec? Odpovídá Ladislav Jandera, kněz řádu Premonstrátů na Strahově.*

matriky a knihy, studoval *zemské desky*, prohlížel nápisy na zvonech, epitafy, nápisy na náhrobcích aj. Pracoval v pražských i mimopražských knihovnách, farách, archivech a dalších institucích. Německé, latinské a české texty opisoval velmi často sám, navíc ze svých prostředků platil větší počet pečlivých opisovačů.

Výsledkem této jeho celoživotní činnosti je rozsáhlý rukopis

- *Anmerkungen zum Behute der Geschichte der Stadt und Herrschaft Horzitz*[2]
  (Sgn. DH II 1 až DH II 8, 2 880 stran, polokožená vazba, 39 × 25 cm)

Jedná se o 8 velkých svazků, v každém je 10 sešitů po 36 stranách. Na sešitech je uvedeno Janderovo jméno, obvykle je připojen rok zahájení a ukončení zápisů.[3]

První svazky Jandera zásadně podepisoval *Ladislav Josef Jandera*, tj. dával přednost klášterní formě svého jména, od XLIV. sešitu (od roku 1820) pak *Josef Ladislav Jandera*, čímž zdůrazňoval své původní křestní jméno před jménem řádovým.[4]

Je obtížné určit, kdy začal Jandera shromažďovat rozsáhlé prameny a psát první sešit svých *Anmerkungen*. Z dochované korespondence a dat v jednotlivých sešitech se zdá, že práci zahájil před druhou polovinou roku 1817 a pokračoval v ní až do poloviny roku 1856, možná o něco málo déle. Většina sešitů vznikla do roku 1835. Na třech závěrečných sešitech osmého svazku Jandera pracoval se značnými přestávkami od roku 1836 až do července 1856. Jeho písmo je v závěru tohoto svazku stále „pevné“ a dobře čitelné, je však větší než ve svazcích vzniklých ve druhém a třetím desetiletí 19. století. V osmém svazku od sešitu LXXVIII již neuváděl rok, kdy na textech pracoval, v posledním sešitu LXXX však uvedl odkazy na novinové články z roku 1856, které umožňují jeho vznik datovat. Od LXXVII. sešitu již není na titulní straně jméno osoby, která jej sepsala; bez vší pochybnosti to byl z velké části sám Jandera.

V posledním sešitu osmého svazku Jandera poznamenal, že pracuje na devátém svazku. Teprve na počátku 20. století bylo v jeho strahovské pozůstalosti nalezeno ještě 18 rukopisných stran z LXXXI. sešitu devátého, zjevně nedokončeného svazku.[5]

Dvě malé zmínky o LXXXI. sešitu jsou v Janderově diáři z posledního roku jeho života:

---

[2] *Poznámky k uchování historie města a panství Hořice.*

[3] Výjimkou jsou sešity LIV, LIX, LXXVIII, LXXIX a LXXX, kde některý z těchto dvou údajů chybí.

[4] Podpisy se vyskytovaly i v dalších podobách: *Ladislav Jos. Jandera*, *Lad. Jos. Jandera*, *Ladislav Jandera*, *Josef Lad. Jandera*, *Jos. Lad. Jandera*. Nikdy však nebyla užita verze *Josef Jandera*.

[5] Všechny zprávy o Janderově rozsáhlém díle až do počátku 20. století hovoří pouze o osmi svazcích, pozdější autoři již zmiňují devátý svazek.

30. dubna 1857: *Nach Mittag mein Abschreiber bei mir, brachte mir* (*dreimal*) *abgeschriebenes 81. Heft, 1te Abtheil.*

13. června 1857: *Nach Mittag meiner Abschrieber … bei mir, gab ihm 10f … auf Abrechung* (*für 81tes Band, 2ter Abtheil*).

O Janderově sběratelské práci a o jeho *Anmerkungen* se pochvalně vyjádřil i Josef Dobrovský (1753–1829), který mohl ocenit pouze počátky Janderova sběratelského úsilí a poznat jen první svazky jeho *Anmerkungen*.

Pro práci na *Anmerkungen* si Jandera vyhledával spolupracovníky. Pomáhal mu strýc Jan Kučera, hradecký obchodník a akademicky vzdělaný člověk, u něhož Jandera pobýval v době svých gymnaziálních studií. Jandera s ním a s přítelem Janem Nešporem podnikli roku 1819 prázdninovou cestu po Hořicku, Jičínsku, Hradecku a Pardubicku, prohlíželi památky a sbírali informace o historii regionu. Kučera patrně v průběhu dalších let obstarával originály dokumentů na Hradecku. Dalším pomocníkem byl Antonín Bartoloměj Hadwich, kněz ve Schwarzentale (dnes Černý Důl v okrese Trutnov), kterého Jandera nesmírně chválil v dopise hořickému magistrátu z 20. července 1856.[6] Hadwich prý také sepisoval pomocný rejstřík k Janderovu dílu.

Další informace a materiály pomáhali získávat Alois Tadeáš Hanl, hořický farář, a doktor Maxmilian Wolf, hořický lékař. Na opisech lokálních listin se podíleli lidé z hořických duchovních kruhů, katecheti a kooperátoři, s jejichž prací však pečlivý Jandera nebyl příliš spokojen. Hořickému magistrátu si v dopise ze 14. března 1855 hořce stěžoval, že z Hořic dostává nečitelné a nedbale provedené opisy dokumentů, musí o ně opakovaně prosit a dlouho na ně čekat. Upozorňoval, že někteří Hořičané si neváží jeho práce a nemají zájem mu pomáhat.

V Janderově hořické pozůstalosti se dochovalo několik dokumentů, které ilustrují jeho práci na *Anmerkungen* a jeho spolupráci s kolegy a přáteli. Jedná se například o dopisy chlumeckého děkana Aloise Velicha, Kašpara Jana Bouška, Jana Černého a Matěje Rösslera, v nichž jsou uvedeny různé opisy listin či nápisů z náhrobků, náčrty erbů a náhrobních kamenů. K některým dopisům byly přiloženy opisy starých listin a různé poznámky.[7] Dále jsou v pozůstalosti uloženy opisy listin a výpisky k historii Hořic napsané Janderou nebo jeho spo-

[6] Antonín Bartoloměj Hadwich (Hantwich, 1805–1871) vystudoval gymnázium v Rychnově nad Kněžnou, Filozofický ústav v Litomyšli a bohosloví v Hradci Králové. Stal se doktorem filozofie a knězem. Po vysvěcení (1828) působil jako kaplan v Českých Vernířovicích (1828–1832, dnes Vernířovice), v Dolních Libchavách (1833–1835), ve Starých Bukách (1835–1840) a v Nebeské Rybné (1840–1841). V roce 1842 byl administrátorem v Květné, pak kooperátorem v Černém Dole, od roku 1847 administrátorem ve Smrčné a od roku 1851 lokalistou ve Velké Borovnici (dnes Borovnice). Teprve roku 1855 se stal farářem v Pohledu, kde zemřel roku 1871. Přispíval do různých časopisů, zabýval se teologií, historií a filozofií, skládal básně. Psal česky i německy.
Viz nepodepsaný a nedatovaný výstřižek z neurčených novin nazvaný *Historické drobnosti*, který je uložen pod signaturou H 2427 ve fondu [II].

[7] Viz fond [II], inv. č. H 2442, H 2437, H 2433 a H 2434.

lupracovníky.[8] Jak dopisy, tak opisy a výpisky ukazují Janderovu promyšlenou metodu práce. Zdrojové texty, které do *Anmerkungen* zapracoval, přeškrtnul, některé opatřil poznámkou o dalším prověření, někdy připsal stránkový odkaz na příslušné místo v *Anmerkungen*, kde je text dokumentu přepsán, resp. kde je příslušná informace využita.

S přípravou definitivního rukopisu Janderovi pomáhali i revizoři textů. V zápisech lze najít několik druhů písma, jména písařů však nejsou uvedena. Známe jen několik jmen revizorů správnosti textů.[9] Někdy jsou uvedeni jen iniciálou; někdy je poznamenáno, že revizi provedl sám Jandera, resp. že revize byla provedena.

Jaké měl Jandera záměry, když se pustil do této namáhavé práce? Z dopisu hořickému magistrátu z 20. července 1856 vysvítá, že veškeré práce na *Anmerkungen* považoval pouze za přípravné. Šlo mu o vyhledání a shromáždění nejrůznějších pramenů, snadno či těžce dostupných, které měly umožnit sepsání velkých dějin Hořic a hořického panství. Snad to měl sám v plánu, ale později pochopil, že pro vysoký věk již nebude schopen původní záměr uskutečnit.

Jandera, stejně jako jeho mnozí současníci, si dobře uvědomoval, jak hrozivé následky mívají požáry, živelné pohromy a války. Obával se, aby jeho celoživotní práci nepotkal neblahý osud mnoha knihoven a archivů. Proto nechal na své náklady vytvořit dvě kopie svého rozsáhlého osmisvazkového díla. Jednu kolekci daroval hořické radnici a druhou hořické faře. Doufal, že při případném požáru města nebo jiné pohromě alespoň jeden exemplář přežije. Nebyl však spokojen s tím, jak s jeho dílem v Hořicích nakládali. Proto se rozhodl originál díla uložit v nějakém oficiálním ústavu nebo knihovně, kde by se o něj řádně starali. Patrně uvažoval o pražské univerzitní knihovně nebo o knihovně premonstrátského kláštera na pražském Strahově.

Informace o *původním počtu* exemplářů Janderovy práce se v literatuře značně liší. Nejčastěji autoři píší o dvou hořických kolekcích, někdy o dvou hořických a jedné strahovské. Značně se též liší informace o *dochovaných* kolekcích. Nejčastěji se objevuje zpráva, že přežil pouze exemplář věnovaný hořické radnici, která ho později předala do hořického muzea.

V článku Josefa Řeháka *Vzpomínky na založení archaeologického musea*[10] se uvádí, že na výstavě *Hospodářsko-průmyslové jednoty* v Hořicích v roce 1879 byly vystaveny Janderovy učebnice matematiky (1812, 1830), jeho vydání Vydrovy knihy *Počátkowé Arytmetyky* (1806), jeho studie o Miletíně (1830) a osm svazků jeho *Anmerkungen*. Tyto materiály zapůjčil tehdy hořický farní úřad. Doplňme pro úplnost, že město Hořice zapůjčilo pro tuto výstavu tři obrazy starých Hořic od Huga Václava Seykory, Janderova přítele a spolubratra ze Strahova.

[8] Papíry různých formátů, viz dokumenty pod inv. č. H 2432.
[9] Např. Kocour, Dobsch, Bartoněk, Günther August, Tesař, Chour a Nechanický.
[10] Viz [Šp], str. 4–5.

Původní osmisvazková kolekce Janderových *Anmerkungen* je nyní uložena v knihovně kláštera premonstrátů na pražském Strahově. Z ní byly pořízeny opisy pro město Hořice a pro knihovnu hořické fary. Tato kolekce je veřejně přístupná, badatelé mohou ve Strahovské knihovně prezenčně studovat všech osm svazků.

Kolekce věnovaná hořické radnici byla předána hořickému muzeu a později Státnímu okresnímu archivu v Jičíně. Je přístupná, lze ji prezenčně studovat.

Do dnešních dnů se dochovala i třetí kolekce *Anmerkungen* věnovaná hořické farní knihovně, která však není veřejně přístupná.

Četba *Anmerkungen* není jednoduchá. Většina zápisů je psána německy novogotickou kurzívou (kurrentem), jen latinské texty jsou psány latinkou. Zájemci o studium si o textech v *Anmerkungen* mohou udělat obrázek, podívají-li se na reprodukci Janderova zápisu ve speciálním hořickém sborníku[11] a v obrazové příloze této monografie.

V dlouhém dopise hořické městské radě ze 14. března 1855 Jandera tvrdě kritizoval vztah vedení města k jeho celoživotní práci. Z jeho dopisu je zjevné, že si nedělal o městské radě velké iluze, nešetřil ji kritikou. Dopis byl zvláštní formou jeho poděkování za udělení čestného měšťanství (občanství) Hořic. Můžeme v něm číst také tato slova:

Třetí zjevný důkaz mé lásky k rodnému městu můžete získati tím, jestliže byste se, pánové, obtěžovali podívati se na sedm svazků (*in folio*) *mé sbírky listin k dějinám města Hořic a jeho okolí ve knihovně hořické fary a v nich trochu listovali, tu jistě budete se obdivovati mimořádné píli a mnohaleté, velmi namáhavé práci, již jsem na vypracování tohoto díla vynaložil. Jistě není města v Čechách, ani Prahy nevyjímaje, jež by mělo takovou sbírku listin k svým dějinám. Mohu Vám jen tolik říci, že když mě kdysi navštívil slavný Dobrovský, a jeden ze zmíněných svazků náhodou ležel na mém stole otevřen, listoval v něm, zatím co jsem jinak byl zaměstnán, a když jsem pak k němu přistoupil, zvolal pln údivu: „Odkud pak máte všecky tyto listiny? Vždyť tu máte i listiny od krále Ladislava, jež jsou tak vzácné, ba dosud vůbec neznámé? Tu, dovolte, musím hned běžeti k hraběti Františkovi ze Sternberka, aby se na věc podíval, poněvadž právě pracuje na genealogii své rodiny“. Výsledek byl, že jsem pány musil prováděti a ukazovati jim prameny. Takovým mužům!*

Tuto sbírku obdrželo ode mne město Hořice ve dvou opisech (*čtrnáct svazků*) *zdarma s prosbou, aby na žádný způsob nebyly nechány oba na jednom místě, aby v případě, že by na př. ohněm jeden exemplář byl zničen, druhý byl po ruce a tak aby bylo možno pořídit nový opis. Bohužel, slyším, že se tak nestalo, ba že již nyní jeden exemplář jest téměř ztracen – vypůjčováním. Prosím tudíž slavný magistrát snažně, aby věci té věnoval svou pozornost, neboť jen tehdy zašlu osmý svazek, který téměř jest již dokončen. Mě stálo toto dílo – dle tehdejší měny –*

[11] Viz [Šp], ukázka rukopisu je otištěna na str. 41.

více než tisíc zlatých víd. m., ježto mnohý archiv lze jen zlatým klíčem otevříti atd. a ježto jsem téměř všechny opisy musil zaplatiti. …

Na konec musím ještě poznamenati, že mohu se v jednom z uvedených bodů mýliti, proto prosím, aby někdo z Vás mne o tom laskavě poučil, obzvláště poněvadž mám v úmyslu, toto, co zde psáno, pojmouti doslovně do 8. nebo 9. svazku svých historických materiálií a třetí opis toho uložiti v nějakém státním (c. k.) ústavě na př. v cís. král. knihovně, aby jednou třeba za několik set let naši budoucí hořičtí nástupci nabyli přesvědčení, že jsem vše, co by bylo v mé moci, pro Hořice vykonal a jestliže podle jejich mínění přece tak se nestalo, aby si vzpoměli na průpověď: „Multum interest, in quae quis tempora inciderit".

([Šp], str. 47–48, 50, celý dopis je otištěn na str. 47–50)[12]

3. Anmerkungen v premonstrátském klášteře na Strahově

Původní Janderova kolekce osmi svazků *Anmerkungen* je jako součást jeho pozůstalosti uložena v knihovně kláštera premonstrátů na Strahově. V následující tabulce je uveden přehled těchto osmi svazků, jejich struktura, stránkování a přibližná datace vzniku:

Svazek	Sešit	Stránky	Období vzniku
1	I–X	1–360	1817–1818
2	XI–XX	361–720	1818
3	XXI–XXX	721–1 080	1819
4	XXXI–XL	1 081–1 440	1819–1820
5	XLI–L	1 441–1 800	1820–1821
6	LI–LX	1 801–2 160	1821
7	LXI–LXX	2 161–2 520	1822–1823
8	LXXI–LXXX	2 521–2 880	1823–1856

Osm Janderových svazků *Anmerkungen* je dodnes dobře zachováno. Jandera jednotlivé sešity se svými spolupracovníky postupně psal v letech 1817 až 1856. Každý sešit má úvodní list s označením pořadového čísla a obvykle i se jménem autora. V závěru každého sešitu je většinou jedna prázdná stránka nebo jeden až dva prázdné listy. Tyto stránky nejsou číslovány a nejsou ani zahrnuty do celkového stránkování. Na konci některých sešitů je naznačeno jejich pokračování v dalším sešitu.

Osm svazků *Anmerkungen* bylo svázáno patrně již za Janderova života nebo krátce po jeho smrti. Spojuje je jeden typ polokožené vazby hnědé barvy se

[12] Latinský citát: Mnoho záleží na tom, do jakých kdo přijde časů.

zlatou pořadovou číslicí na hřbetu. Při vazbě nedošlo ani k zpřeházení sešitů ani k chybnému ořezání jednotlivých stran.

Většina sešitů této první kolekce *Anmerkungen* je psána Janderovou rukou. Menší úseky psané jinými písaři jsou však Janderou nebo jeho blízkými spolupracovníky revidované. Pouze sešity LIV a LIX jsou označeny jménem spolupracovníka, např. *Gesammelt von Johann Jos. Kučžera*. Obsahují především výpisy z hořických matrik. Několik oprav v 5. svazku je vepsáno drobným písmem Janderova spolupracovníka Josefa Edmunda Horkého, genealoga a historika. Týkají se listin a dokumentů spojených s Moravským markrabstvím.

V *Anmerkungen* jsou soustředěny latinské texty psané latinkou, německé texty psané kurrentem, ojediněle se objevují i české texty psané kurrentem. Opisy starých listin, výpisy z různých dokumentů, matrik a knih, opisy z náhrobních kamenů, zvonů apod. nejsou uváděny v časové posloupnosti, ale tak, jak se k nim Jandera a jeho spolupracovníci dostali. Výjimku tvoří pouze výpisy ze *zemských desek*, které Jandera zpracovával postupně. Vždy jsou pečlivě označeny archivní či knižní zdroje včetně stránky, odstavce apod. V *Anmerkungen* se též objevují různé soupisy osob, majetků, daní apod. ve formě souvislých textů a přehledných tabulek. Někdy jsou připojeny i drobné, lépe či hůře provedené náčrty (erby, náhrobní kameny, plánek kostela, krypty apod.).

Po dokončení osmého svazku *Anmerkungen* Jandera pokračoval v práci na LXXXI. sešitu. Ve Strahovské knihovně se dochovala jen jeho druhá část.

- Torzo připravovaného LXXXI. sešitu *Anmerkungen*
  (Sgn. DL VII 25, část d); druhá část sešitu LXXXI, str. 2 899 až 2 916, polokožená vazba, 38 × 23 cm)

Torzo pochází z let 1856 až 1857, nyní je omylem svázáno v konvolutu sgn. DL VII 25. První část tohoto sešitu, tj. strany 2 881 až 2 898, ve Strahovské knihovně není, nalézá se ve Státním okresním archivu v Jičíně.[13]

Dochované torzo LXXXI. sešitu je rovněž napsáno německy kurrentem, výrazným, velkým a relativně dobře čitelným písmem. Obsahuje opis Janderova dlouhého a velmi kritického dopisu adresovaného 14. března 1855 hořickému magistrátu[14] a opis dlouhého dopisu z 2. února 1856, který zaslali Janderovi purkmistr Josef Ruml a radní František Hubený a Ignác Seisser. Reagují v něm na Janderovy výtku vůči magistrátu.[15] Na straně 2 906 je dále opis krátké zprávy z novin *Bohemia* (č. 184 z 6. srpna 1855).

K výše uvedené základní osmisvazkové kolekci *Anmerkungen* patří ještě další dva svazky, které nejsou tak dobře propracované jako předešlých osm svazků. Označovány bývají jako devátý a desátý svazek *Anmerkungen*. Spojuje je stejná

[13] Viz dále. Pro zajímavost uveďme, že v části f) konvolutu se signaturou DK IV 6 nalezneme zmínku o této první část LXXXI. sešitu.

[14] Tento dopis je v českém překladu otištěn v [Tm3], str. 52–56

[15] Janderovy korespondence s magistrátem se týkají i dva Janderovy dopisy purkmistrovi Rumlovi otištěné v českém překladu v [Tm3], str. 56–58.

poloplátěná vazba červené barvy se zlatavým nápisem na hřbetu. K jejich vazbě však došlo asi až na počátku 20. století. Další texty, které se k *Anmerkungen* váží, jsou rozptýleny v dalších konvolutech knihovny Strahovského kláštera.

Obraťme nyní pozornost k nynějšímu devátému svazku *Anmerkungen*.

- *Jandera. Rejstříky z desek zem. Hořicům* (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DH II 9, 88 číslovaných i nečíslovaných listů poloplátěná vazba, 40×26 cm)

Devátý svazek *Anmerkungen* tvoří sedm částí označených a) až g):

a) *Verzeichnisz jener landtäflichen Urkunden, deren kurzer Inhalt sich den Ersten Sieben Bänden meiner historischen Materialen befindet*
   (13 listů, nazelenalý papír, strany i–v, 7v až 12v jsou prázdné, $37,2 \times 23$ cm)

Obsahuje seznam pozemkových dokumentů, které se vztahují ke stranám 31 až 2 293 prvního až sedmého svazku *Anmerkungen*.

b) *Verzeichnisz der landtäflichen Urkunden, die meiner Anmerkungen zur Geschichte von Horžitz vorkommen. Nach ihre Folge in meinen Anmerkungen geordnet*
   (6 nečíslovaných listů, strany i–v, 4v až 5v jsou prázdné, 39×24 cm)

Obsahuje seznam pozemkových listin, které jsou zmíněny v *Anmerkungen*. Vše je seřazeno podle pořadí listin v Janderově textu. Jedná se o torzo zahrnující informace pouze ke stranám 31 až 513 prvního a druhého svazku.

c) *Verzeichnisz landtäflichen Urkunden*
   (7 nečíslovaných listů, nazelenalý papír, strany i–v, 4r až 6v jsou prázdné, $39,0 \times 24,3$ cm)

Obsahuje seznam pozemkových listin se stručnou charakteristikou jejich obsahu. Jedná se o torzo ke stranám 31 až 153 prvního svazku *Anmerkungen*.

d) *Urkundenaus landtäflichen Quaternionen mit schwarzen Numern, die sich in meiner historischen Sammlung von 71. Hefte inclusive abfangend befinden*
   (2 nečíslované listy, strany 2r a 2v jsou prázdné, 37×23 cm)

Obsahuje seznam dokumentů z pozemkových tabulek s černými čísly k LXXI. sešitu. Torzo se vztahuje jen ke stranám 2 546 až 2 650 osmého svazku *Anmerkungen*.

e) *Anmerkungen aus den Repertorien des königlichen Landtafel*
   (20 číslovaných listů, strany 18r, 18v a 19r jsou prázdné, 36×21 cm)

Obsahuje poznámky z královských zemských desek, které jsou řazeny podle času a podle abecedy. Jedná se o hodně poškrtanou pracovní verzi rejstříku.

f) *Index jener Quaternionen, welche in der königlichen Landtafel mit schwarzer Farbe bezeichnet sind, und zwar nach den böhmischen Namen der Farben geordnet*
(32 číslovaných listů, 39 × 24 cm)

Obsahuje rejstřík k částem zemských královských desek označených černou barvou. Vše řazeno abecedně podle českých názvů barev.

g) *Mit blauen Zahlen bezeichnete Folio-Bände in der königlichen Landtafeln*
(8 nečíslovaných listů, stany i–v, 7r a 7v jsou prázdné, 37 × 23 cm)

Obsahuje seznam čísel svazků označených modře v zemských královských deskách.

Z výše uvedeného seznamu sedmi částí devátého svazku je patrné, že se jedná o různé indexy (většinou nedokončené), které měly usnadňovat práci s rozsáhlým osmisvazkovým Janderovým dílem. Jejich hlavním cílem bylo zachytit bohaté informace vypsané ze zemských desek, tj. ze základního archivního materiálu. Rejstříky mají někdy charakter tabulek, někdy se jedná o klasické abecední rejstříky.

Zdůrazněme, že pokračování indexu z částí f) a g) s nadpisem *Mit rothen Zahlen bezeichnete Folio-Bände in der königlichen Landtafel* bylo omylem sváźáno do konvolutu sgn. DK IV 6, část g), strany 40r až 41r. Viz dále.

Věnujme se nyní desátému svazku *Anmerkungen*.

- *Jandera. Rejstříky k dějinám Hořic* (nápis na hřbetu)
(Sgn. DH II 10, 179 nečíslovaných listů, poloplátěná vazba, 40 × 26 cm)

Desátý svazek *Anmerkungen* tvoří pět částí, které jsou označeny a) až e).

a) *Material zum Register der Oerter-Namen*
(48 nečíslovaných listů, 38 × 23 cm)

Obsahuje abecedně řazený rejstřík místních jmen. Jedná se pouze o torzo ke stranám 433 až 720 druhého svazku *Anmerkungen*.

b) *Material zum Register der Familien-Namen*
(40 nečíslovaných listů, 36 × 22 cm)

Obsahuje abecední rejstřík příjmení. Jedná se pouze o torzo ke stranám 1 až 254 prvního svazku *Anmerkungen*.

c) *Material zum Register der Familien-Namen*
(50 nečíslovaných listů, 37 × 23 cm)

Obsahuje klasický, avšak špatně prostříhaný abecední rejstřík příjmení. Jedná se pouze o torzo ke stranám 433 až 720 druhého svazku *Anmerkungen*.

d) *Register der Familien-Namen*
(25 nečíslovaných listů, 39 × 24 cm)

Obsahuje klasický abecední rejstřík příjmení. Jedná se pouze o torzo ke stranám 1 až 720 prvního a druhého svazku *Anmerkungen*.

e) *Register der Oerter-Namen*
(16 nečíslovaných listů, 39 × 24 cm)

Obsahuje klasický abecední rejstřík místních jmen. Jedná se o torzo ke stranám 1 až 720 prvního a druhého svazku *Anmerkungen*.

Všechny zmíněné rejstříky jsou většinou pěkně zapsané s minimem škrtů a oprav, německá a česká jména jsou zapsána kurrentem, latinská jména latinkou. Rejstříková torza z velké části zapsal sám Jandera. Není jasné, zda je psal průběžně při práci na svazcích nebo později. Drobné písmo naznačuje, že zápis neproběhl v padesátých letech 19. století.

Další čtyři pomocné dílčí rejstříky osob jsou dnes ve svazcích označených jako *Repertorium über Familien-Namen*. Mají červeno-hnědou poloplátěnou vazbu, na hřbetu mají nápis *Jandera: Rejstříky osob k Hořicům* s římskými čísly I. až IV. Jedná se o parciální jmenné rejstříky k prvnímu až třetímu svazku *Anmenkurgen*.

- *Repertorium über Familien-Namen* (první svazek)
Jandera: Rejstříky osob k Hořicům I. (nápis na hřbetu)
(Sgn. DK IV 2, 75 nečíslovaných listů, mnoho listů i jednotlivých stránek je prázdných, poloplátěná vazba, 38, 5 × 25, 0 cm)

Obsahuje soustavný jmenný rejstřík ke stranám 254 až 395 prvního a druhého svazku *Anmerkungen*. Při vazbě došlo k znehodnocení vlivem zpřeházení listů, navíc mezi *Ci* a *Co* je omylem vložen list pro *C* zachycující rejstřík ze stran 649 až 719 druhého svazku *Anmerkungen*.

- *Repertorium über Familien-Namen* (druhý svazek)
Jandera: Rejstříky osob k Hořicům II. (nápis na hřbetu)
(Sgn. DK IV 3, 48 nečíslovaných listů, mnoho listů i jednotlivých stránek je prázdných, poloplátěná vazba, 37, 5 × 23, 5 cm)

Obsahuje soustavný jmenný rejstřík ke stranám 721 až 756 třetího svazku *Anmerkungen*.

- *Repertorium über Familien-Namen* (třetí svazek)
Jandera: Rejstříky osob k Hořicům III. (nápis na hřbetu)
(Sgn. DK IV 4, 58 nečíslovaných listů, mnoho listů i jednotlivých stránek zůstalo prázdných, poloplátěná vazba, 27, 5 × 23, 5 cm)

Obsahuje výběrový rejstřík ke stranám 290 až 432 prvního a druhého svazku *Anmerkungen*. Na strany 42r a 42v byly vlepeny nevelké lístky s doplňky jmen začínajících na *Ši* až *Št*.

- *Repertorium über Familien-Namen* (čtvrtý svazek)
  Jandera: Rejstříky osob k Hořicům IV. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK IV 5, 62 nečíslovaných listů, mnoho listů i jednotlivých stránek zůstalo prázdných, poloplátěná vazba, $38,5 \times 25,0$ cm)

Obsahuje výběrový rejstřík ke stranám 325 až 414, tj. ke druhému svazku *Anmerkungen*. Doplňuje rejstřík z konvolutu se signaturou DH II 10, část d), a z konvolutu se signaturou DK IV 4.

První tři svazky *Repertorium über Familien-Namen* (sgn. DK IV 2 až DK IV 4) napsal sám Jandera, čtvrtý svazek (sgn. DK IV 5) sepsal patrně jiný písař, neboť rejstříková hesla jsou zaznamenána výrazně větším písmem. V zápisech převažuje kurrent, některá jména jsou zapsána též latinkou. Většina zápisů je provedena pečlivě, bez oprav a škrtů.

K předchozím čtyřem rejstříkům patří další dílčí rejstřík, tentokrát místních jmen:

- *Repertorium über Orten-Namen* (pátý svazek)
  (Sgn. DK II 73, 44 nečíslovaných listů, sešit v měkkých černých deskách, 36×23 cm)

Tento rejstřík byl patrně pracovní verzí pro rejstřík místních jmen ve svazku se signaturou DH II 10, část e). Začal jej psát najatý písař nebo Janderův spolupracovník, dokončoval jej sám Jandera. Zachycuje místní jména ke stranám 1 až 395 prvního a druhého svazku *Anmerkungen*. Jména lokalit jsou zapsána pečlivě kurrentem nebo latinkou, prakticky bez škrtů a oprav.

Výše uvedené rejstříky měly usnadňovat studium *Anmerkungen* při přípravě knihy o historii Hořic a Hořicka. Jsou uspořádány abecedně podle jmen osob, jmen místních a podle důležitých údajů v zemských deskách. Některé jsou napsány vzorně, bez škrtů a oprav, jiné obsahují opravy, doplňky a vpisky. Německá a česká jména jsou psána obvykle kurrentem, latinská či francouzská nejčastěji latinkou. Je třeba zdůraznit, že dochované rejstříky zůstaly torzem, zdaleka nevystihují rozsáhlost a bohatost Janderova osmisvazkového díla, jeho úsilí shromáždit co nejvíce pramenů k dějinám Hořic a celého regionu. Pracovalo na nich více lidí, nebyly však dokončeny, což téměř vylučuje jejich využití při práci s *Anmerkungen*.

Shrneme-li předchozí informace, pak je v současné době v klášterní knihovně na Strahově uchováno z Janderových *Anmerkungen* osm základních svazků, druhá polovina LXXXI. sešitu a sedm svazků nejrůznějších rejstříků:

- osm kompletních svazků (sgn. DH II 1 až DH II 8),
- druhá polovina LXXXI. sešitu (sgn. DL VII 25, část d)),

– dva svazky rejstříků (sgn. DH II 9 a DH II 10),
– pět soustavných či výběrových rejstříků (sgn. DK IV 2 až DK IV 5 a DK II 73).

Připomeňme, že koncem padesátých let 19. století sestavil Erwin Anton Weyrauch[16] inventář Strahovské knihovny:

- *Verzeichnis der Strahöwer Bibliothek gehörigen Manuscripte nebst Angabe der Stellen, wo sie deponiert sind ... 1857* (Rybův název)
  Weyrauch Ervin: Manuscripta et Incunabulae Strahov (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK III 24, 4 listy a clii stran, poloplátěná vazba, $35,1 \times 21,6$ cm)

Z názvu inventáře vyplývá, že se jedná o seznam rukopisů Strahovské knihovny spolu s uvedením míst, kde jsou uloženy. Zachycovat měl stav k roku 1857. Weyrauch jej však dokončil až po roce 1860, neboť na straně lxxxii je pod signaturou O VI 13 uvedena položka *Beiträge zur Münzkunde in den Jahren 1854–1860 von Petrík.*[17]

Podle Weyrauchova zápisu existovalo v šedesátých letech 19. století jedenáct svazků týkajících se Janderových *Anmerkungen*:

Jandera, Anmerkungen zum Behufe der Geschichte de Herrenschaft und Stadt Hořitz (*11 Bände*) *O I 2–12.* (viz str. lxviii)

Černým inkoustem napsaný údaj doplňuje červeným inkoustem zapsaná nová signatura: DH II 1–10. Číslo 10 je modrým inkoustem opraveno na číslo 8. Není jasné, co Weyrauch pod jedenácti svazky rozuměl.

Torzo Janderova plánovaného devátého svazku asi nebylo označeno jednou ze signatur O I 10 až O I 12. Bedřich Mendl se v roce 1917 zmínil, že na Strahově viděl devátý a desátý svazek *Anmerkungen*, ale bližší specifikaci jejich obsahu neuvedl.[18]

Jednalo se o dva svazky označené signaturami DH II 9 a DH II 10, neboli o dvě verze *Kučerovy kroniky* psané německy, které jsou dnes ve Státním okresním archivu v Jičíně (viz dále). Nejsou totožné s dnešními novými strahovskými konvoluty se signaturami DH II 9 a DH II 10 (rejstříky).

[16] Erwin Anton Weyrauch (1803–1865), člen premonstrátského řádu, byl knihovníkem Strahovské knihovny, klášterním archivářem, kronikářem a historikem. V práci *Geschichte des königlichen Prämonstratenser Chorherren-Stiftes Strahow* [We2] zachytil historii kláštera od jeho založení do poloviny 19. století. V knize *Geschichte und Beschreibung der königl. Stift Strahöwer Bibliothek* [We1] vylíčil dějiny Strahovské knihovny a připojil její inventář. Jedná se o hlavní pramen popisující knihovnu ve 2. polovině 19. století. Weyrauchovy katalogy se staly základem pro pozdější moderní inventáře rozsáhlých strahovských knižních fondů.

[17] Jednalo se o příspěvek k numismatice z let 1854 až 1860, který sepsal strahovský kanovník Emerich Jan Petržik (1785–1860), *provisor* kláštera (tj. hospodářský správce) a administrátor strahovského majetku v Horoměřicích (tj. správce horoměřického hospodářství). Byl považován za vynikajícího úředníka a za vzdělance, který se zajímal o numismatiku, inventarizaci a popis strahovských rukopisů a sbírek apod.

[18] Viz [28].

Poznamenejme, že vazby nových konvolutů DH II 9 a DH II 10 (červenohnědá poloplátěná vazba se zlatým nápisem na hřbetu, kterou podle razítka na vnitřní straně desek vyhotovil knihař František Tvrdek ze Smíchova) se barvou i provedením liší od vazeb konvolutů se signaturami DH II 1 až DH II 8 (starší hnědá polokožená vazba z Janderovy doby). Shodují se však s vazbou pomocných rejstříků se signaturami DK IV 2 až DK IV 5 a také s vazbami konvolutů se signaturami Ukn 21, Ukn 22, Ukn 23, Ukn 24 a Ukn 25 ve Státním okresním archivu v Jičíně. Viz dále.

Osud a obsah jednoho ze svazků se starou signaturou O I 10, O I 11 nebo O I 12 zůstává neznámý a dnes nemáme žádné indicie, které by umožňovaly jeho identifikaci. Lze také uvažovat, že Weyrauch se při zápisu zmýlil a již v jeho čase bylo jen deset svazků, kterým by odpovídala výše načrtnutá teorie.

Z uvedeného popisu lze usoudit, že na počátku 20. století bylo při katalogizaci řádně zaevidováno prvních osm kompletních svazků. Původní signatury O I 2 až O I 9 byly změněny na DH II 1 až DH II 8. Torzo LXXXI. sešitu nebylo rozpoznáno a bylo svázáno do konvolutu se signaturou DL VII 25 jako část d). Z různě rozptýlených rejstříků bylo bez podrobnějšího zkoumání sestaveno sedm svazků (sgn. DH II 9, DH II 10, DK IV 2 až DK IV 5 a DK II 73).

4. Materiály související s Anmerkungen v knihovně na Strahově

Výše uvedené rukopisné materiály nejsou jediným dokladem Janderovy práce související se shromažďováním dokumentů k historii Hořic a Hořicka. V Janderově pozůstalosti na Strahově jsou uloženy různé koncepty a zápisky, které obsahují jeho i cizí rukou opsané nápisy z náhrobků, pečetí či razítek, výpisy z archiválií i sekundární literatury, novinové zprávy, příspěvky nebo dopisy Janderových spolupracovníků (farářů, archivářů, úředníků atd.). Pečlivý Jandera je často přeškrtnul na znamení, že je pročetl, využil a zpracoval, někdy připojil odkaz na stránku v příslušném svazku *Anmerkungen*.

Janderovu rozsáhlou práci, kterou musel vykonat při přípravě *Anmerkungen*, dokládá například soubor rukopisů Bohumilem Rybou pracovně označený jako

- *Materialien zu seinen Hořicer Anmerkungen*
  (Sgn. DH V 7, 286 nečíslovaných listů různých formátů v lepenkové krabici)

Jedná se o řadu různých opisů listin a nápisů, výpisků a poznámek z archiválií i knižních zdrojů, náčrty erbů a náhrobních kamenů apod. k osmi základním svazkům *Anmerkungen*. Velkou část zapsal sám Jandera, menší část zaznamenali na jeho žádost jeho spolupracovníci a tzv. místní zpravodajové, kteří k opisům někdy připojili dopis nebo jen krátkou osobní zprávu.[19]

[19] Tyto dopisy (ne více než 10 kusů) nebyly zahrnuty do soupisu Janderovy korespondence, protože se nepodařilo dobře identifikovat jejich autory.

Jandera jednotlivé materiály postupně zapracovával do svých *Anmerkungen*. Když je přečetl, prostudoval a zpracoval, přeškrtnul jejich text a nadepsal na první stránku odkaz na příslušnou stránku v *Anmerkungen* nebo poznámku tvaru *Vide pag.* a odkaz na stránku v *Anmerkungen*. Texty jsou napsány německy kurrentem nebo latinsky latinkou, zcela výjimečně česky kurrentem. Některé jsou dobře čitelné bez škrtů a oprav, jiné mají charakter Janderových poznámek sepsaných narychlo, a tudíž jsou hůře čitelné. Někdy se jedná o jednotlivé listy, někdy jde o větší celky, které Jandera zachytil do nevelkých sešitů nebo složek sešitých nití. Větší celky označoval *No* a připojoval číslo. Evidentně se zachovala jen nekompletní část rozsáhlých Janderových přípravných materiálů.

Janderovu přípravu na četbu historických listin dokládá následující rukopis.

- *Catalogus Realis* (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK II 19, 132 číslovaných a nečíslovaných stran, polokožená vazba, 41 × 26 cm)

c) *Alte Alphabete und Abbreviaturen*
(6 nečíslovaných listů, strany 1r, 1v, 5r a 6r jsou prázdné, 39 × 25 cm)

Obsahuje výpisy z paleografické literatury, tabulky vývoje starých písmen s vysvětlujícím textem a odkazy na výskyt písma v druhém až pátém svazku *Anmerkungen*. Mezi 3. a 4. list je vlepena tištěná tabulka (26 × 22 cm) s přehledem starého písma, která ukazuje vývoj velkých písmen latinské abecedy. Jandera ji získal z časopisu *Hesperus: encyclopädische Zeitschrift für gebildete Leser* [26(1820)], který vycházel v letech 1809 až 1832 a přinášel informace z vědy, kultury a hospodářství pro tehdejší vzdělanou veřejnost. Vydával jej Christian Carl André (1763–1831), německý přírodovědec, pedagog a osvícenec, který měl výrazný vliv na rozvoj vědeckého života na Moravě. V letech 1798 až 1821 žil v Brně, působil jako ředitel evangelické školy a sekretář *Hospodářské společnosti*. Podílel se na založení *Moravského zemského muzea*, zajímal se o dědičnost a jeho zájem o tuto problematiku mohl mít vliv na pozdější výzkumy Gregora Johanna Mendela (1822–1884). Slavná odrůda vína *André* vyšlechtěná ve Velkých Pavlovicích nese jeho jméno. Dvě pečlivě nakreslené tabulky, jedna tištěná tabulka a výpisky z dobové paleografické literatury dokazují jednak Janderovu přípravu na studium listin, jednak jeho všestranné zájmy.

- *Miscellanea historica I.* (Rybův název)
  Miscellanea histor. Relig. I. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK III 9, 124 listů různých formátů, poloplátěná vazba, 38,7 × 25,5 cm)

Konvolut sestává z 22 částí. S Janderou lze jednoznačně spojit pouze čtyři.

1. *Ioannes Mauritius Gustavus de Manderscheidt: Declaratio Archiepiscopi et Primatis Regni super puncta ab Inclyta Commissione Aulica communicata*
   (ii+18 stran, strany ii a 18 jsou prázdné, 37,4 × 23,8 cm)

Jandera si zaznamenal latinsky psanou obranu Jana Mořice Gustava hraběte z Manderscheid-Blankenheimu (Johann Moritz Gustav Graf von Manderscheid-Blankenheim, 1676–1763), pražského arcibiskupa a primase českého.

Hrabě Manderscheid byl prý již od roku 1685 členem kapituly katedrály v Kolíně nad Rýnem, od roku 1692 studoval na kolínské univerzitě a o tři roky později byl povolán ke kapitule ve Štrasburku. Zastával nejrůznější úřady v kolínském kurfiřství a trevírském kurfiřství. Roku 1721 ho císař Karel VI. (1685–1740) jmenoval biskupem ve Vídeňském Novém Městě. Na tomto postu setrval až do roku 1734, současně však od roku 1725 působil na postu probošta katedrály v Kolíně nad Rýnem. Roku 1730 byl povolán na arcibiskupský stolec v Palermu, do úřadu však nikdy nenastoupil.

Roku 1733 jej císař Karel VI. navrhl pražským arcibiskupem. Jeho intronizace se konala v září 1734 a ihned po ní se pustil do důsledné rekatolizační politiky. Spolu s generálním vikářem a opatem kláštera na Strahově působili v náboženské komisi pro vyvlastňování majetků a obracení na katolickou víru.

Na počátku čtyřicátých let 18. století však nastaly dramatické události v českých dějinách, které negativně dopadly i na pražského arcibiskupa. Jednalo se o počátek války o rakouské dědictví a vpád bavorských, francouzských a saských vojsk na naše území. Dne 26. listopadu 1741 francouzské vojsko dobylo Prahu a kurfiřt Karel Albrecht Bavorský (1697–1745) se dne 9. prosince 1741 s podporou vojska nechal provolat českým králem. Dne 19. prosince 1741 arcibiskup Manderscheid spolu s dalšími představiteli české šlechty vzdali Karlovi hold a bylo předběžně stanoveno, že Manderscheid jako arcibiskup a primas český provede Karlovu korunovaci českým králem (korunovace se nemohla okamžitě uskutečnit, protože korunovační klenoty byly bezpečně ukryty ve Vídni).

Avšak dne 25. prosince 1742 císařská vojska znovu obsadila Prahu. Následně císařovna Marie Terezie (1717–1780) nechala sestavit vyšetřovací komisi, která měla prověřit arcibiskupovo neloajální chování k panovnickému rodu Habsburků v čase války. Komise odsoudila jeho počínání a shledala ho vinným. Arcibiskup se však cítil nevinným a poškozeným tímto nálezem, proto latinsky sepsal výše uvedenou rozsáhlou a podrobnou obhajobu.

Na základě rozhodnutí komise i císařovny byl Manderscheid vyhoštěn z Prahy a byl mu zakázán přístup ke dvoru. Žil na arcibiskupském zámku v Dolních Břežanech u Prahy. Korunovace Marie Terezie na českou královnu v katedrále sv. Víta se dne 12. května 1743 na její osobní přání ujal tehdejší olomoucký biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejna-Kastelkornu (1690–1747). Arcibiskup Manderscheid již nikdy nezískal důvěru panovnice a vídeňského dvora, byť post arcibiskupa zastával až do své smrti v roce 1763.

Jandera si v červnu 1821 vlastnoručně pořídil opis Manderscheidovy latinské obrany z rukopisu, který byl v knihovně Františka Josefa hraběte ze Šternberka-Manderscheid (1763–1830), jehož matkou byla Augusta Leopoldina hraběnka von Manderscheid-Blankenheim (1744–1811), která se provdala za Philippa Christiana hraběte ze Šternberka (1732–1798). Poznamenejme, že Au-

gusta Leopoldina byla patrně arcibiskupovou neteří. Její syn František Josef patřil k přední české šlechtě, aktivně se zapojil do kulturního a vědeckého života v Čechách, patřil k spoluzakladatelům *Společnosti wlastenských přátel umění* i *Wlastenského museum* (dnes Národní muzeum).

Informaci o opisu arcibiskupovy obrany Jandera zapsal na 17. stranu rukopisu. Zde také připsal peprný výrok o císařovně Marii Terezii – *Der Sau Gesundheit tinke ich nicht* neboli *Na zdraví té svině si nepřipíjím*, který prý František Ferdinand Novohradský hrabě Kolovrat (1714–1763) měl pronést při blíže nespecifikované události. Jandera si k tomuto výroku připsal, že se jej dozvěděl od svého přítele JUDr. Aloise Vydry.

Jandera krasopisně latinkou opsal arcibiskupovu obhajobu, kurrentem opsal německy psaná obvinění, která proti arcibiskupovi vznesla vyšetřovací komise.

19. *Miscellanea*
(ii+16 stran, strany ii a 16 jsou prázdné, $37,7 \times 23,5$ cm)

Další část, která je v tomto konvolutu, souvisí s Janderovou přípravnou prací pro *Anmerkungen*. Obsahuje Janderovy vlastnoruční výpisy z rukopisných pramenů k dějinám Turnova (strany 1 až 8), výpisy a opisy pernštejnských listin uložených v archivu v Roudnici nad Labem (strany 9 až 12) a výpisy z listin i tisků vztahujících se k románské rotundě sv. Jiří na Řípu a nápisům na jejích zvonech (strany 13 až 15). Výpisy z let 1818 až 1820 jsou zapsány německy a kurrentem nebo latinsky a latinkou v závislosti na jazyku originálního zdroje. Některé stránky jsou popsány až těsně do dolních okrajů a nyní jsou znehodnoceny ořezáním, které proběhlo patrně při svazování rukopisů do konvolutu.

20. *Auszüge aus den in dem Herrschaft- nachoder Archiv erliegenden …*
(4 nečíslované listy, strany 4v a 4r jsou prázdné, $37,7 \times 23,5$ cm)

Je to třetí část konvolutu týkající se Janderových aktivit. Jedná se o výpisy z archivu panství v Náchodě, které v roce 1819 na Janderovu žádost sepsali a dodali pánové Střihavka, údajně náchodský sirotčí správce, a Fritz, snad přednosta archivu v Náchodě.[20]

Jandera tyto materiály částečně použil ve druhém svazku *Anmerkungen* (str. 685 až 687). Na první stranu prvního listu poznamenal *Vide … XX Heft pag. 685* a celou stránku na znamení využití zdroje přeškrtl.

21. *Circa Beneficium* [decanale] *Pardubicense*
(2 listy, $38,0 \times 23,5$ cm)

Předposlední část tohoto konvolutu se vztahuje k Janderovi. Jedná se o latinské a české záznamy vypsané z listin o církevních stavbách v Pardubicích za časů Pernštejnů a opisy nápisů na pardubických zvonech. Na Janderovo přání je

[20] Mohlo se jednat o Antonína Fritze, který působil asi tři desetiletí jako kancelista na zámku v Náchodě, kde vedl úřední knihy a spravoval dokumenty celého náchodského panství.

opsal Herr Magister Dostal, jehož jméno Jandera poznamenal tužkou na první list rukopisu (část 21): *H. Mag. Dostal.*

22. Opis předešlého
(2 listy, strana 2r je prázdná, $38,0 \times 23,5$ cm)

Poslední, dvaadvacátá část tohoto konvolutu je totožná s předchozí, jedná se o dvě verze téhož výpisu. Texty zapsali latinkou i kurrentem dva písaři. Zajímavé je, že neobsahují odkazy na *Anmerkungen*, byť s nimi nepochybně souvisí, neboť Pernštejnové patřili k významným východočeským šlechtickým rodům.

Konvoluty DK IV 2, DK IV 3, DK IV 4, DK IV 5, DK IV 6, DK IV 7 a DK IV 8 tvoří jeden celek. Byly svázány ve stejné úpravě a patrně současně.[21]

- *Skizzen und Materialien zur Geschichte der Herrschaft und Stadt Hořitz* (Rybův název)
Jandera. Materialie k dějinám Hořic I. (nápis na hřbetu)
(Sgn. DK IV 6, 216 stran různého formátu, poloplátěná vazba, $38,5 \times 25$ cm)[22]

Tento konvolut dokládá Janderovu rozsáhlou přípravnou práci na sepsání *Anmerkungen*. Konvolut má sedm částí, které se k nim bezprostředně váží.

a) *Topographie der Herrschaft Horžitz 1820*
(ii+18 stran, strany ii, 17 a 18 jsou prázdné, $37,5 \times 23,5$ cm)

Jedná se o nedokončené pojednání o dějinách Hořicka, které patrně sepsal MUDr. Maxmilian Wolf (1782–1833), hořický lékař a Janderův spolupracovník, jehož nekrolog Jandera uvedl v osmém svazku *Anmerkungen* (str. 2 234 až 2 840). Kurrentem krasopisně napsaný německý text vznikl mezi roky 1818 až 1820. Na Wolfovo autorství poukazuje věta na straně 1: *Mein Beruf als praktischer Arzt auf dem Lande* neboli *Moje povolání jako praktický lékař na venkově.*

b) *Stadt Horžitz im Mittelalter 1365–1503* (Rybův pracovní název)
(20 nečíslovaných listů, většina sudých stran je prázdná, 37×22 cm)

Tvoří ji Janderovy vlastnoruční výpisky o historii Hořic v letech 1365 až 1503, které si pořídil v souvislosti s přípravou *Anmerkungen*. Pro lepší a rychlejší orientaci v textu jsou na okrajích stránek uvedeny letopočty a též odkazy na první až šestý svazek *Anmerkungen*. Text je zapsán německy a kurrentem, obsahuje opravy, vpisky, škrty a doplňky, které jsou zapsány na některých sudých stranách.

c) Bez názvu
(4 nečíslované listy, strany 3r, 3v, 4r a 4v jsou prázdné, 37×23 cm)

[21] O konvolutech DK IV 2 až DK IV 5 bylo pojednáno již dříve (viz část o rejstřících).

[22] Ve Státním okresním archivu v Jičíně je pod signaturou Ukn 25 uložen konvolut s názvem *Jandera: Materialie k dějinám Hořic II.*, který bezprostředně navazuje na strahovský konvolut se signaturou DK IV 6. Viz dále.

Obsahují zřejmě Janderovy výpisky z českých úředních listin z let 1734 až 1755, které mají vztah k hořickým záležitostem. Jsou zapsány česky a kurrentem.

d) *Hořitzer Marien-Kirche, sammst Pharrhaus, Kirchhofe und Glocken*
(8 nečíslovaných listů, strany 1v a 8v jsou prázdné, $37,5 \times 23,0$ cm)

Ve formě tabulek jsou uvedeny rozmanité historické informace z let 1501 až 1825 o hořickém kostelu Narození Panny Marie, hořické faře, hřbitovu a zvonech. Stupeň vyplnění údajů pro jednotlivé roky je různý, většina řádků tabulek je prázdná. Připojeny jsou i odkazy na stránky prvního až šestého svazku *Anmerkungen*.

e) *Bericht über die Horžitzer Schulen 1822*
(16 nečíslovaných stran, 36×22 cm)

Obsahuje opisy tří německých zpráv o stavu tří škol, a to městské triviální školy v Hořicích (str. 1 až 11), filiální městské triviální školy v Milovicích (str. 11 až 14) a židovské školy v Hořicích (str. 15 až 16). Zprávy o stavu škol sepsali v roce 1822 německy a kurrentem jednotliví učitelé škol a opatřili je též velmi stručnou historií.

f) *Feueres-Brünste in Horžitz*
(první část: 8 nečíslovaných listů, strany 1v a 8v jsou prázdné, $37,5 \times 23$ cm, druhá část: 2 nečíslované listy, strana 2v je prázdná, 34×21 cm)

V první části Jandera v tabulkách pro roky 1501 až 1825 zaznamenal požáry Hořic v letech 1577 až 1798 i se stručnou charakteristikou zlé události, resp. škod. Přidal také odkazy na stránky prvního až osmého svazku *Anmerkungen*. Druhou část připsal později. Obsahuje výpisy o devastujících požárech Hořic a Miletína z novinových zpráv roku 1846 (viz Bohemie, č. 46 z 21. června 1846, č. 99 ze 14. července 1846 a č. 107 z 28. července 1846). Uvedl odkazy na devátý svazek *Anmerkungen*: na straně 1v *Abgeschrieben Tomo 9. Seite 2 881 etc.*, na straně 2r *Abgeschrieben Tomo 9. S. 2 882.* Tyto dvě poznámky dokládají, že první část devátého svazku *Anmerkungen*, tj. strany 2 881 až 2 898, opravdu existovala.[23]

g) Bez názvu
(52 nečíslovaných stran různých formátů, 31,5 až $37,5 \times 21$ až 24 cm)

Poslední, sedmá část konvolutu, soustřeďuje různé opisy a výpisy k dějinám Hořic z období 17. až 19. století. Psány jsou německy nebo latinsky. Týkají se problematiky hořické školy, kostela, fary, stipendií a podpor, majetkových vztahů apod. Na stranách 40r až 41r je omylem vevázán již dříve zmíněný dílčí rejstřík *Mit rothen Zahlen bezeichnete Folio-Bände in der königlichen Landtafel*, který je přímým pokračováním rejstříků z konvolutu se signaturou DH II 9, části f) a g).

[23] Více viz část o *Anmerkungen* ve Státním okresním archivu v Jičíně.

Materiály v konvolutu sgn. DK IV 6 dokazují, že se Jandera dějinami Hořic a Hořicka zabýval od druhého desetiletí 19. století až do konce svého života, k tématu se neustále vracel, doplňoval nově získané informace z archivních, knižních i novinových zdrojů i od svých spolupracovníků. Jeho původně drobný a celkem úhledný kurrent se postupně zvětšoval, ale i v roce 1846, tj. v sedmdesáti letech měl stále pevné a čitelné písmo.

- *Jandera: Okolí Hořic IV.* (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK IV 7, 206 stran různých formátů, poloplátěná vazba, $37,5 \times 24$ cm)[24]

Celý konvolut je věnován historii Hořic a jejich okolí. Tvoří jej šest různě rozsáhlých částí.

a) *Ausarbeitungen IVes Heft*
   Die die Herrschaft Horzitz begränzenden Güter und Herrschaften. IV^{tes} Heft (Rybův název)
   (ii+154 stran, strany ii, 20, 32, 40, 48, 60, 72, 100, 102, 108, 114, 128, 136, 144, 147, 148, 151, 154 jsou prázdné, $36,5 \times 22,0$ cm)

První část je nejrozsáhlejší. Jedná se o koncept historických přehledů lokalit (statky a panství) sousedících s Hořicemi a hořickým panstvím. Pojednává o Mlázovicích, Mezihoří, Lhotce, Holovousech, Březovicích, Chvalině, Doubravě, Chlumu, Libonicích, Bílsku a dalších. Též přináší informace o šlechtických rodech a vlastnících jednotlivých lokalit (např. Kaufunkové, Kopidlánští, Křinečtí z Ronova a Rýzmberkové). Pečlivě zaznamenaný obsah celé studie je na straně i. Text zapsalo více písařů (několik rukopisů) na papíry různého typu (barva, hladkost povrchu) kurrentem nebo latinkou. Někdy jde text až do okrajů, jindy jsou na pozdější opravy a poznámky vynechány větší okraje. Strany 1 až 19, 29 až 31, 61 až 80, 101, 109 až 110, 135 a 153 prokazatelně zapsal Josef Edmund Horký, Janderův spolupracovník. Poznamenejme, že v tomto textu nejsou uvedeny odkazy na *Anmerkungen*, ale s jejich přípravou bezprostředně souvisel.

b) *Skizze zu einer Geschichte des im bidschower Kreise gelegenen Gutes Holowaus*
   (ii+12 stran, strany ii a 12 jsou prázdné, $36,5 \times 22,0$ cm)

Druhá část konvolutu obsahuje náčrt dějin statku Holovousy.[25] Jedná se o čistopis textu z předchozí části a), strany 49 až 52. Titulní list napsal Jandera, vlastní text zapsali patrně dva najatí písaři nebo Janderovi spolupracovníci. Text je psán částečně německy kurrentem, částečně latinsky latinkou; jazyk a písmo se řídí jazykem původní originální listiny či dokumentu.

[24] Ve Státním okresním archivu v Jičíně jsou uloženy dva konvoluty se signaturami Ukn 23 *Jandera: Okolí Hořic I.* a Ukn 24 *Jandera: Okolí Hořic II. a III.*, které bezprostředně předcházejí konvolutu DK IV 7. Viz dále.

[25] Nevelká obec Holovousy leží asi 6 km západně od Hořic.

c) *Skizze zur Geschichte des im bidschower Kreise gelegenen Städtchens Mlazowitz*
(ii+18 stran, strana ii je prázdná, $36,5 \times 22,0$ cm)

Třetí část obsahuje náčrt dějin nevelkého městečka Mlázovice, které leží asi 12 km severozápadně od Hořic. Jedná se o čistopis textu z části a) (strany 1 až 18). Titulní list napsal Jandera, vlastní text patrně zapsali dva najatí písaři nebo Janderovi spolupracovníci. Text je napsán částečně německy kurrentem, částečně latinsky latinkou; jazyk a písmo se řídí jazykem původní originální listiny či dokumentu.

d) *Mlazowitzer Lokalisten*
(4 nečíslované strany, $36,5 \times 22,0$ cm)

Čtvrtá část obsahuje tabulky s historickým přehledem mlázovických kaplanů-lokalistů v letech 1614 až 1806. Doplněny jsou odkazy na čtvrtý až osmý svazek *Anmerkungen*.[26]

e) *Annotationes historicae de vita Straczow, excerptae ex collectionibus ad historiam oppidi Horžic a D*[omino] *Ladislao Jandera Prof*[essore] *congestis*
(8 nečíslovaných stran, stránky jsou v dolní části ohnuté, neboť jsou delší než ostatní texty svázané v tomto konvolutu, $36,5 \times 24,0$ cm)

Pátá část obsahuje chronologicky řazené historické poznámky o vsi Stračov, která leží asi 10 km jihovýchodně od Hořic. Týkají se let 1395 až 1817. Sepsal je patrně cizí písař podle Janderových informací zapsaných v prvním až sedmém svazku *Anmerkungen*. Pro lepší přehlednost je na okrajích uveden rok události a odkaz na stránku příslušného svazku *Anmerkungen*.

f) Bez názvu
(4 nečíslované strany, $36,5 \times 22,0$ cm)

Šestá část je opis německých výpisů, které pro Janderu pořídil administrátor fary v Lanžově a Jandera vlastnoručně připojil poznámky a opravy. I tento text souvisel s *Anmerkungen*.[27]

- *Jandera: Okolí Hořic V.* (nápis na hřbetu)
(Sgn. DK IV 8, 146 stran, různé formáty, poloplátěná vazba, $37,5 \times 24$ cm)

Bezprostředně navazuje na předchozí konvolut (sgn. DK IV 7). Skládá se ze čtyř samostatných částí, které se vztahují k *Anmerkungen*.

[26] Podobnou úpravu má také přehled mlázovických kantorů (viz zlomek rukopisu s inv. č. 416/zl., který je v knihovně na Strahově).

[27] Nevelká obec Lanžov leží asi 10 km východně od Hořic.

a) *Die die Herrschaft Horzitz begränzenden Güter und Herrschaften V^{tes} Heft*
(ii+56 stran, strany ii, 6, 14, 22, 32, 54, 56 jsou prázdné, $36,5 \times 23,5$ cm)

Jedná se o koncept přehledu historických lokalit (statky a panství) sousedících s Hořicemi a hořickým panstvím. Pojednává o Dymokurech, Bělehradu, Ostroměři, Skřivanech, Stračově, Sadové aj. Podrobný obsah je uveden na straně i. Tento text sepsal pravděpodobně na Janderovu žádost J. E. Horký (některé části jsou německy a kurrentem, některé latinsky a latinkou). Horký na každé straně ponechal širší okraje na případné opravy, vsuvky a doplňky. Někdy jsou opravy zapsané černě, někdy červeně. Jedná se o přímé pokračování textu sgn. DK IV 7, část a).

b) Bez názvu
(4 nečíslované listy, 22 až 31×14 až 19,5 cm; 3 listy dopisu, $25,5 \times 19,5$ cm)

Na prvních čtyřech listech jsou kresby tužkou, které zobrazují čtyři české náhrobky – Vojtěcha z Pernštejna (1490–1534), nejvyššího hofmistra Českého království (1514 až 1523) a později zemského správce, Jana Rašína z Rýzmberka a na Dobrovanech (zem. 1577) a dalších dvou příslušníků rodu Rašínů, kteří byli pochováni v Bošíně u Křince (dnes okres Nymburk). Pečlivě nakreslené obrázky s řadou jemných detailů (kresba tužkou, opisy tužkou i perem) namalovala roku 1822 Alžběta hraběnka Šliková (Elisa/Elise Schlik, Elisabeth von Schlick, 1792–1855), která se výrazně angažovala v kulturním životě Prahy, podporovala umělce, hostila umělecká a společenská setkávání, sama skládala hudbu, psala básně a malovala. Její jméno ve tvaru Elisabeth Schlick a rok 1822 se nalézají na každém obrázku. V dopise ze dne 6. října 1822, který Janderovi zaslala z Kopidlna, vysvětlila, kdy a jak obrázky vznikly. Tento dopis dokládá Janderovu spolupráci s českou šlechtou. Jandera na dopis připojil odkaz na strany 2 289 a 2 290 svého sedmého svazku *Anmerkungen*.[28]

c) *Übersichten zu Horzitzer Geschichte* (Rybův název)
(54 nečíslovaných stran, strany 2 až 4, 7 až 8, 11 až 12, 14, 33 až 34 a 54 jsou prázdné, 33×20 cm)

Obsahuje Janderovy výpisky k historii Hořic, které jsou rozděleny na následující části:

- *Statuen* (O sochách, str. 1),
- *Jugengemeinde zu Horzitz* (Židovská obec v Hořicích, str. 5–6),
- *Ansassigkeit Volkszahl* (Sčítání lidu, str. 9–10),
- *Spital* (Špitál, str. 13),
- *Horzitzer Schule* (Hořické školy, str. 15–26),
- *Geschichte der Gewerbe, Industrie* (Živnosti a průmysl, str. 27–30),

[28] Tento dopis nebyl zahrnut do soupisu Janderovy korespondence.

- *Elementarereignisse* (Živelní pohromy, str. 31–32),
- *Personen* (Osoby, str. 35–38),
- *Horziczer Commerz, Cultur* (Hořický obchod a kultura str. 39–42),
- *Elementarzufälle* (Živelní pohromy, str. 43–46),
- *St. Gotthardskirche* (Kostel sv. Gotharda, str. 47–50),
- *Mixta* (Různé, str. 51–53).

Některé části obsahují různé dodatečné opravy a doplňky, někdy jsou uvedeny odkazy na jednotlivé svazky *Anmerkungen*. Jedná se o Janderou sepsaný pomocný materiál, většina textů je německy kurrentem, některé nadpisy a jména osob jsou zapsána latinkou.

d) *Beschreibung der Herrschaft Wildschütz im Königreiche Böhmen im bidschower Kreise*
(20 nečíslovaných stran, strana 20 je prázdná, $34,5 \times 21,0$ cm)

Obsahuje popis panství vlčického a jeho historii, tj. historii městečka *Wildschütz* (Vlčice u Trutnova). Tato nevelká studie byla sepsána pro Janderu po smrti Jana Františka Théra ze Silbersteina (Johann Franz Theer von Silberstein, 1737–1815), který byl významným podnikatelem v textilním obchodě, panství Vlčice koupil v roce 1790 a o čtyři roky později byl povýšen do šlechtického stavu s predikátem von Silberstein. Německý text psaný kurrentem cizí rukou, takřka čistopis, je rozdělen na dvanáct dílčích kapitol. Mapuje historii Vlčice od 15. století do počátku 19. století. Některá jména majitelů panství jsou zapsána latinkou.[29]

- Bez názvu
(Sgn. DH I 3, 58+96+iv strany, větší složka dvojlistů různých rozměrů v zavazovacích deskách)

Konvolut sestává ze dvou částí, které se věnují genealogii drobné nižší šlechty a statkářských rodů vlastnících Hustířany, nevelkou obec nacházející se asi 22 km jihozápadně od Hořic. Bezprostředně souvisí s *Anmerkungen*.

a) *Grundzüge zur genealogischen Geschichte der Familien von Hustiřan*
(58 nečíslovaných stran, strany 2, 3, 13, 16, 21, 34, 35, 57, 58 jsou prázdné, $39,4 \times 24,7$ cm)

První část složky podává genealogické zápisy a dějiny tří rodů – vlastníků Hustířan. Jedná se o rod Bukovských (str. 1 až 18), Chvalkovských (str. 19 až 30) a Rodovských (str. 31 až 56), tj. o české vladycké rody, které náležely k nižší východočeské šlechtě. Kurrentem německy psaný text kromě souvislého výkladu obsahuje též náčrty rodokmenů. Jedná se o jeden rukopis, který však není rukopisem Janderovým. Na 37. straně je uvedena tato věta: ... *nach den Bemerkungen zum Behufe der Geschichte der Stadt Horžitz von Herrn Prof. Lad. Jandera* neboli *Podle poznámek k dějinám města Hořic od pana*

[29] Obec Vlčice u Trutnova leží asi 30 až 35 km severovýchodně od Hořic.

profesora Ladislava Jandery, která dokládá, že tato část vznikla podle Janderovy práce *Anmerkungen*. Tuto domněnku potvrzují i přímé odkazy na první až osmý svazek *Anmerkungen* na stranách 49 až 56. Jde patrně o jednu z prvních reakcí na Janderovu práci.

b) [Die Familie] *Zaruba von Hustiržan*
(96+iv strany, částečně číslované, strany 94 až 96, iii až iv jsou prázdné, $36,6 \times 23,4$ cm)

Druhá část složky obsahuje historii českého vladyckého rodu Zárubů z Hustířan, který patřil do okruhu drobné východočeské šlechty. Klasická genealogická studie je doplněna rodokmenem. Kurrentem německy psaný text sepsal Jandera svým typickým drobným písmem. Na poměrně širokých prázdných okrajích zapisoval četné doplňky a opravy a též odkazy na první až osmý svazek *Anmerkungen*. Nestránkovaný vložený dvojlist obsahuje souvislý text doplňující 13. stranu (viz text *ad pag: 13* v záhlaví dvojlistu).

- *K rodu Smiřických ze Smiřic* (Rybův název)
Jandera: Smiřičtí (nápis na hřbetu)
(Sgn. DK III 14, 126 nečíslovaných listů různých formátů, poloplátěná vazba, $38,9 \times 26,0$ cm)

Jandera se snažil zachytit vše, co nějak souviselo s Hořicemi. Stranou jeho zájmu nezůstali ani majitelé hořického panství. Tuto jeho aktivitu dokládá tento konvolut. Skládá se z jedenácti částí, obsahuje materiály, které souvisí se slavným rodem Smiřických ze Smiřic a Janderovými *Anmerkungen*.

a) *Smiržiczky*
(12 nečíslovaných listů, strany 12r a 12v jsou prázdné, 24×19 cm)

Obsahuje rejstřík hesel *Smiřický* k prvnímu až čtvrtému svazku *Anmerkungen* ke stranám 3 až 1 152. Sepsal jej sám Jandera.

b) *Nigro Kostelezý*
(4 nečíslované listy, strany 4r a 4v jsou prázdné, $23,0 \times 18,8$ cm)

Na listech jsou poznamenány epitafy Smiřických, které byly opsány v Černém Kostelci a které jsou doplněny o výklady a komentáře. Patrně je opsal Jandera.

c) *Nachrichten in Betreff der Familie Smiržicky von Smiržitz* (Rybův název)
(10 nečíslovaných listů, strany 9v až 10v jsou prázdné, $24,5 \times 18,5$ cm)

Jedná se o zprávu Dominika Schauera, vrchního správce z Černého Kostelce a Janderova spolupracovníka. Její text je sepsán krasopisně, některé části německy kurrentem, jiné latinsky latinkou. Přináší informace o rodu Smiřických a jejich vztahu k východním Čechám. Schauer zprávu vytvořil patrně na základě Janderovy žádosti asi kolem roku 1818. Jandera ji přepsal do XVIII. sešitu druhého svazku svých *Anmerkungen* (str. 614 až 625).

d) *Neyjasnieyssj neyneprzemozienieyssj a welikomocznỳ Rzjmskỳ Czýsarzi ...*
(12 nečíslovaných listů, strany 12r a 12v jsou prázdné, 31 × 20 cm)

Jedná se o kaligrafický opis česky psané listiny Oty Jindřicha z Vartenberka (asi 1583 až 1628), kterou zaslal roku 1621 císaři Ferdinandovi II. (1576–1637). Vylíčil v ní své útrapy a útrapy své zemřelé manželky Elišky Kateřiny, rozené Smiřické (nar. mezi 1580 až 1585, zem. po roce 1620). Pokorně žádal císaře o náhradu škod, které mu byly způsobeny konfiskací rodového majetku, neboť patřil k české nekatolické šlechtě.

e) Bez názvu
(24 nečíslovaných listů, mnoho prázdných stran, 33,5 až $36,5 \times 20,5$ až 22,5 cm)

Jedná se o neúplný rejstřík hesel *Smiřický* k prvnímu až čtvrtému svazku *Anmerkungen*. Jandera tento pomocný materiál zapsal kurrentem. Poznamenejme, že 24. list je omylem svázán mezi část ch) a j).

f) *Smiržiczký von Smiržicz*
(7 nečíslovaných listů, strana 7v je prázdná, $33,0 \times 19,5$ cm)

Jedná se o genealogickou studii J. E. Horkého, moravského genealoga, Janderova přítele a spolupracovníka. Horký ji sepsal na Janderovu žádost, napsal ji německy, drobným a velmi úhledným písmem. Opatřil řadou poznámek, vysvětlivek a rodovou tabulí neboli rodokmenem. Jandera ji nepochybně využil ve svých *Anmerkungen*.

g) Bez názvu
(1 nečíslovaný list, $36,3 \times 23,5$ cm)

Jandera latinkou poznamenal index k rodokmenům.

h) *Die Familie Smiržiczky von Smiržicz*
(ii+54 stran, strany 23, 27–46 a 48–54 jsou prázdné, $35,0 \times 20,5$ cm)

Jedná se o Janderovy poznámky, které si sepsal jako výtahy ze slavného *Paprockého Diadochu* a doplnil je o další odkazy z archivních zdrojů.

Diadochos id est Successio: ginák poslaupnost knijžat a králůw czeských, biskupůw y arcybiskupůw pražských, a wssech třech stawůw slawného králowstwj czeského, to gest panského, rytjřského a městského, krátce sebraná a wydaná[30] je rozsáhlé genealogicko-historické dílo. Sepsal je Bartoš (Bartoloměj) Paprocký z Hlohol a Paprockého Vůle (kolem 1543 až 1614), význačný genealog, heraldik a kronikář působící v Čechách a Polsku. Zaznamenal posloupnost českých knížat a králů, seznam pražských biskupů a arcibiskupů, kronikářské záznamy

[30] W Slawném Starém Městě Pražském: w ympressý Dědice Jana Ssumana, 1602, cca 1600 stran.

o zásadních událostech a systematickou genealogii šlechty a význačných osob v Českém království včetně erbů a rodokmenů. Toto dílo je považováno za cenný pramen pro studium historie české šlechty, byť někteří pozdější historici kritizovali Paprockého metodický přístup ke zpracování rodokmenů. Práce dodnes slouží jako zásadní historický pramen pro studium české šlechty.

Jandera pak vše zapracoval do svých *Anmerkungen*, jak dokládají jeho odkazy uvedené v textu výpisků. Vzhledem k tomu, že se jednalo o pomocný materiál, kurrentem německy psané zápisy obsahují hodně oprav a vpisků.

ch) *Glieder der Familie Smiržiczky von Smiržitz ...*
(1 nečíslovaný list, strana 1v je prázdná, $36,0 \times 22,5$ cm)

Obsahuje pouze soupis stran ze sedmého a osmého svazku *Anmerkungen* (str. 2 162 až 2 686), kde jsou uvedeni Smiřičtí. Jedná se o dílčí Janderovu pomůcku k sestavení rejstříku.

i) Bez názvu
(16 nečíslovanými listy, strany 1r, 2v, 3r, 4v, 5r, 6v, 7r, 8v, 11r, 12v, 13r, 14v, 15r a 16v jsou prázdné, $37,2 \times 24,5$ cm)

Na tzv. vnitřním dvojlistu jsou nakresleny rodové tabule rodu Smiřických, které Jandera vytvořil podle slavných Renzeových děl. Jeden rodokmen byl omylem vevázán mezi části e) a f), tj. původní soubor tvořilo 18 nečíslovaných listů a obsahoval devět rodových tabulí.

j) *Smiržiczky von Smiržitz*
(11 nečíslovaných listů, strany 8r až 11v jsou prázdné, $37,2 \times 24,0$ cm)

Obsahuje „konečný rejstřík hesel Smiržicky“, tj. k prvnímu až osmému dílu *Anmerkungen* (str. 3 až 2 806). Rejstříková hesla jsou zapsána kurrentem i latinkou, zápisy obsahují jen drobné opravy (škrty a doplňky).

Celý konvolut dokládá Janderovu pečlivost, systematičnost, obrovské nasazení i spolupráci s dalšími spolupracovníky při celoživotní práci na *Anmerkungen*. Patrně podobné přípravné studie existovaly i k ostatním tématům obsaženým v *Anmerkungen*, bohužel se však nedochovaly.

Další nevelký konvolut dokládá Janderův zájem o historii Hořic.

- *Personalia Hořicensia* (Rybův název)
Jandera, Persondia Hořic (chybný nápis na hřbetu)
(Sgn. DL VII 26, 56 nečíslovaných listů různých formátů, poloplátěná vazba, $39,5 \times 24,5$ cm)[31]

[31] Ve Státním okresním archivu v Jičíně je pod signaturou Ukn 22 uložen konvolut *Jandera: Dějiny Hořic. Personalie*, který bezprostředně souvisí se strahovským konvolutem DL VII 26. Viz dále.

Skládá se ze sedmi částí, které uvádějí v tabulkách chronologické přehledy vybraných význačných osob Hořic z let 1501 až 1825. Jandera pečlivě narýsoval sedm tabulek pro celé uvedené období, většina položek v jednotlivých částech konvolutu však zůstala nevyplněná; Janderovi ani jeho spolupracovníkům se nepodařilo potřebné informace dohledat.

a) *Nicht angestellte zu Horžitz anwesende Geistliche*
(8 nečíslovaných listů, strany 1v a 8v jsou prázdné, $38,5 \times 23,5$ cm)

Obsahuje chronologický přehled „cizích" duchovních neboli duchovních bez úředního ustanovení či beneficia, kteří působili v Hořicích v letech 1631 až 1817.

b) *Kastner der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, strany 1v a 8v jsou prázdné, $37,0 \times 21,5$ cm)

Druhá část poskytuje chronologický přehled hospodářských správců hořického panství neboli kastných čili obilných správců, tj. vrchnostenských hospodářských úředníků za roky 1672 až 1778. Jednalo se o úředníky, kteří měli na starosti panské sýpky, přebírali a vydávali obilí a naturální dávky, vedli evidenci zásob (tzv. obilné knihy), dohlíželi na sklizeň a skladování obilí. Patřili k důležitým úředníkům panství, spolupracovali s obročními písaři, účetními a dalšími úředníky vrchnostenské správy.

c) *Syndici des Horžitzer Magistrats*
(8 nečíslovaných listů, strany 1v a 8v jsou prázdné, $38,0 \times 23,5$ cm)

Přináší chronologický přehled hořických magistrátních syndiků neboli právních zástupců městské samosprávy za roky 1625 až 1819. Připomeňme, že syndikus magistrátu býval obvykle člověk s univerzitním právním vzděláním. Jednalo se o odborného placeného městského úředníka, který poskytoval právní rady a pomoc městské radě a purkmistrovi, sepisoval smlouvy, právní listiny, žaloby a odvolání, zastupoval město před soudy, vrchnostenskými a zemskými úřady, dohlížel na soulad městských nařízení s právem a zákonnost rozhodnutí magistrátu, řídil nebo kontroloval činnost městské kanceláře. Patřil k výše postaveným a váženým městským úředníkům. V 16. až 18. století šlo o typickou funkci zcela běžnou v královských i poddanských městech.

d) *Renntmeister der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, strany 1v a 8v jsou prázdné, $38,0 \times 23,5$ cm)

Uvádí chronologický přehled rentmistrů hořického panství neboli finančních úředníků neboli správců příjmů či důchodních za roky 1652 až 1819. Jednalo se o hlavní finanční úředníky panství, kteří spravovali peněžní příjmy (renty, obroky, dávky, beneficia apod.), dohlíželi na výběr daní, poplatků a pokut, kontrolovali vedení účetních knih panství a podřízené úředníky (písaře, kastné, účetní apod.) a předkládali vrchnosti pravidelná vyúčtování. Patřili k velmi důležitým a obávaným úředníkům panství.

e) *Kapläne der Stadt Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, strany 1v a 8v jsou prázdné, 38 × 23 cm)

Pátá část nabízí chronologický přehled hořických městských kaplanů v letech 1660 až 1821. Kaplani byli katoličtí duchovní podřízení místnímu faráři, působili u městského kostela nebo při významné kapli, pomáhali faráři při bohoslužbách, poskytovali svátosti a pastorační péči o obyvatele města. Mohli být placeni městem nebo mohli mít vlastní beneficium spojené s kaplí či oltářem.

f) *Pfarrherrn oder Dechante von Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, strana 8v je prázdná, 37 × 21 cm)

Šestá část obsahuje chronologický přehled farářů a děkanů hořické farnosti za roky 1615 až 1821. Poznamenejme, že farář vedl farní kostel, sloužil bohoslužby, poskytoval svátosti a pečoval o pastoraci věřících. Byl podřízen diecéznímu biskupovi, někdy městskému patronu nebo místní vrchnosti. Mohl být příjemcem různých beneficií. Děkan byl v rámci církevní hierarchie vyšší církevní úředník v rámci děkanátu. Byl to uznávaný farář, který dohlížel na více far svého děkanátu neboli okrsku, kontroloval kázeň a práci duchovních a zastupoval biskupa při různých oficiálních záležitostech.

g) *Inspektoren, Oberdirektoren und Buchhalter*
(8 nečíslovaných listů, stany 1v a 8v jsou prázdné, 37 × 22 cm)

Udává chronologický přehled inspektorů neboli kontrolních úředníků, vrchních ředitelů neboli hlavních správců a účetních hořického panství za roky 1612 až 1817. Inspektoři obyčejně kontrolovali správu, hospodářství, dílny a zásoby. Dohlíželi na nižší podřízené úředníky. Vrchní ředitelé patřili mezi vedoucí vyšší správu a mohli mít na starosti celé panství nebo nějakou jeho větší důležitou sekci. Účetní kontrolovali příjmy a výdaje panství a vedli účetní knihy. Byli nejčastěji podřízeni rentmistrovi nebo přímo vrchnosti.

Velká část zápisů ve všech sedmi částech tohoto konvolutu je zaznamenána německy kurrentem. Zápisy mají různou kvalitu a velikost písma. Předem pečlivě narýsované tabulky vyplňoval podle archivních pramenů a nalezených listin Jandera nebo jeho pomocníci či spolupracovníci. Z jednotlivých rukopisů je zřejmé, že text zapsalo více osob, příležitostně se k zápisům vraceli, opravovali, doplňovali či rozšiřovali je o nově nalezené a prověřené informace. Některé opravy napsali červeným inkoustem, většinu však provedli černým inkoustem. Na titulních listech některých částí či přímo u jednotlivých zápisů uvedli odkazy na stránky prvního až osmého svazku *Anmerkungen*. Je tedy zřejmé, že se jednalo o další pomůcku užívanou při sestavování *Anmerkungen*.

- Bez názvu
(Sgn. DH V 13, archivní box, 16 částí různého rozsahu a různých rozměrů)

K Janderovi se váže pouze jeden dokument.

13. *Žiželowský starý kostel*
(2 nečíslované dvojlisty, strana 8 je prázdná, $22,0 \times 17,8$ cm)

Janderovu spolupráci s českými vlastenci, historiky a archiváři na *Anmerkungen* dokládá dokument, který roku 1822 Janderovi poslal Václav Hanka (1791–1861), knihovník, filolog, historik, spisovatel a známý z aféry padělků českých rukopisů. Sepsal historii kostelíku v Žiželovsi a přidal informace o lidové legendě o dívce Marii, která si srazila vaz při jízdě na vojenském koni, snad aby varovala svého milého. Jandera česky psaný text ocitoval v šestém svazku *Anmerkungen* na straně 2 059 a na Hankův dopis si poznamenal odkaz na své dílo.[32]

- *Joh. Jos. Clauser: Vetustae Patrum Significationes, Nomina Orginalia et Rerum Denominationes* (Rybův název)
Clauser Significatione (nápis na hřbetu)
(Sgn. DH II 13, 54 nečíslovaných listů, $36,4 \times 23,3$ cm, poloplátěná vazba, 38×24 cm)

Jandera se snažil využít nejrozmanitější materiály. Tento konvolut obsahuje opis tzv. *Clauserovy sbírky rodových jmen*, který pořídilo více písařů.

Jedná se o dílo Johanna Josepha Clausera (též Klauser, Clavser, 1705–1771), českého úředníka, guberniálního archiváře, sběratele rukopisů a starých tisků, diplomatisty a dvorního tiskaře, který působil nejprve jako faktor v Arcibiskupské tiskárně v Praze a následně jako samostatný typograf a tiskař. Přispěl k uchování historických dokumentů, což bylo důležité pro poznání našich dějin. Opis jeho díla *Vetustae Patrum Significationes, Nomina Orginalia et Rerum Denominationes* (neboli *Významy starých otců, původní jména a označení věcí*) byl též v rukopise 899 v knihovně kláštera ve Vyšším Brodě. Dílo vyšlo ve výrazné úpravě tiskem v roce 1818 v Praze pod názvem *Generalkatalog von den ersten 6000 Familiennamen, ihrer Wappen und Wappenschilde, welche der berühmte Archivar Joseph Klauser zu Prag aus allen majestätischen Wappenbriefen, Dokumenten und Wappenbüchern, Dedikationen, Grabmälern, Kirchen und Altären, dann von Glocken, Bethstühlen, Fenstern und Thüren durch mehr denn 30 Jahre lang gesammelt hat.*[33] Clauser na základě listin, dokumentů, erbovních knih, dedikací a opisů náhrobků, zvonů apod. vytvořil katalog prvních 6 000 rodových jmen, erbů a erbovních štítů význačných šlechtických a měšťanských rodů. Poznamenejme, že jeden výtisk Clauserova díla byl v Janderových časech v klášterní knihovně na Strahově pod signaturou FC II 59/c.

V tabulkách opisu *Clauserovy sbírky* jsou zanesena česká rodová jména s uvedením odkazu na knižní nebo rukopisný zdroj jména a pokusem o jeho ztotož-

[32] Žiželoves (dnes Žíželeves) je vesnice nacházející se asi 2,5 km severně od obce Hořiněves v okrese Hradec Králové. Připomeňme, že v Hořiněvsi se Václav Hanka narodil, takže legendu i kostel dobře znal.

[33] Hofbuchdruckerey, Prag, 1818, 76 stran.

nění se jménem latinským nebo německým. Na titulní straně (1r) je vlastnoruční posudek Josefa Dobrovského, který stvrdil užitečnost a význam rukopisu.

- *Miscellanea Genealogica* (Rybův název)
  Miscellanea Genealog. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK III 8, 78 listů různých formátů, polokožená vazba, $38,5 \times 25,0$ cm)

Jandera se zajímal též o genealogii význačných šlechtických rodů, které ovlivnily vývoj našich zemí nebo byly vlastníky majetků na Hořicku. Tento jeho zájem dokládá například čtveřice rukopisů vevázaných v tomto konvolutu.

c) *Franz Aloys Wacek: Geschichte der Dynasten von Welisch*
(4 nečíslované listy, strany 3r a 3v jsou prázdné, $33,4 \times 21,6$ cm)

První rukopis psaný pečlivě kurrentem německy sepsal kopidlnský farář František Alois Vacek a zaslal jej Janderovi. Obsahuje přehled držitelů Veliše, obce nacházející se asi 4 km jihozápadně od Jičína.

e) *Arnestus de Pardubitz, Primus Archiepiscopus Pragensis*
(4 listy, strana 2v je prázdná, $37,2 \times 24,0$ cm)

Druhý rukopis obsahuje Janderovy výpisky týkající se prvního českého arcibiskupa Arnošta z Pardubic (1297–1364), resp. výpis z některých jím vydaných latinských listin. Součástí rukopisu je i vyjádření Franze Xavera Maximiliána Millauera (1784–1840), českého historika a teologa, a Jana Václava Zimmermanna (1788–1836), českého kněze, spisovatele, knihovníka a cenzora, které dalo zamítavé stanovisko k plánovanému vydání práce o Arnoštovi z Pardubic.

h) *Skizze zur einer genealogischen Stammtafel der Familie Karlik von Nežietitz*
(7 listů, strana 1v je prázdná, $37,5 \times 23,1$ cm)

Třetí rukopis přináší rodokmen rodu Karlíků z Nežetic, který v 16. až 17. století patřil mezi význačné české evangelické šlechtické rody. Jeho známým členem byl Jiří Karlík z Nežetic (cca 1578 až 1642), který se aktivně zapojil do protihabsburského povstání a po jeho porážce musel opustit zemi a přišel o veškerý majetek. Janderovou rukou je nadepsán pouze titulní list rukopisu. Prvních šest stran napsal drobným a velmi úhledným písmem neznámý autor, další strany se stránkováním 17 až 22 sepsal Josef Edmund Horký, moravský historik, genealog a topograf a Janderův spolupracovník. Při vazbě došlo k zpřeházení jednotlivých částí rukopisu. Obě části jsou sepsány německy pečlivým kurrentem, některá osobní či místní jména jsou napsána latinkou. Texty obsahují odkazy na archivní zdroje. Janderův zájem o příslušníky tohoto rodu souvisel s tím, že po jistý čas byla v jejich majetku obec Konecchlumí nacházející se zhruba 10 km jihovýchodně od Jičína.

i) *Fremmde Sachen* (Rybův název)
(17 nečíslovaných listů, strany 2r, 3v, 4v, 5v, 10v, 11r, 11v, 13v, 14r, 15v, 16r a 17v jsou prázdné, $37,7 \times 24,4$ cm)

Čtvrtý rukopis obsahuje genealogické výpisky a rodokmeny neboli genealogické tabule rodu Zajíců z Hazmburku neboli Hazmburků (strany 12r až 17r), Chotků (strany 2v až 3r), Lobkoviců (strany 1r až 1v, 6r až 8v), Šliků (strany 9r až 9v) a Šternberků (strana 10r).

Strany 2v až 3r, tj. rodokmen Chotků nesestavil ani nenakreslil Jandera. Jedná se o výpis z práce Franze Renzeho (cca 1776 až 1843), barokně-klasicistního malíře erbů a heraldika působícího na Novém Městě pražském v okolí kostela sv. Vojtěcha na Zderaze, který měl výsadní právo a odbornou způsobilost malovat oficiální šlechtické erby do zemských desek; byl tzv. *landtäflicher Wappenmaler*. Renze se specializoval na heraldickou malbu – erby šlechtických rodů, měst a církevních institucí. Často je maloval na pergamen, papír či dřevo, někdy jako součást genealogických listin, privilegií, pečetí či epitafů. Ostatní části vytvořil Jandera. I v tomto rukopisu jsou odkazy na *Anmerkungen* zejména u Hazmburků, Šliků a Lobkoviců. Jednotlivé genealogické tabule mají různou úroveň rozpracování.

Janderovu plodnou spolupráci s Josefem Edmundem Horkým dokládají tři svazky, které jsou uloženy v knihovně kláštera na Strahově.

- *Josef Edmund Horký: Sandkörnchen* (*zur Geschichte von Horžitz*) (Rybův název)
Horký. Sandkörnchen (*hist.*) *I.* (nápis na hřbetu)
(Sgn. DH V 31, 24+16 listů a 16 stran, poloplátěná vazba, 20×16 cm)

Při vazbě došlo k ořezání okrajů stran, čímž bylo poškozeno Janderovo stránkování. Konvolut tvoří tři části.

1. *Sandkörnchen. I. Lieferung*
(24 listů, $19,6 \times 15,8$ cm)

2. *Sandkörnchen. Zweyte Lieferung*
(16 listů, $19,6 \times 15,8$ cm)

3. Dopis bez názvu
(16 stran, $19,6 \times 15,8$ cm)

Metaforický název *Sandkörnchen* neboli *Zrníčko písku* dokládá, že se jedná podle Horkého o malý příspěvek k větší historii Hořic sepsaný na základě solidního archivního bádání v pramenech.

Třetí část obsahuje výpisky k dějinám majitelů Hořic a Hořicka. Pozornost je věnována rodu Dohalských, Hustířanů, Strozziů, Smiřických a Valdštejnů.

Horký záznamy vypsal z knih a rukopisů v soukromých knihovnách, moravských archivech a ze své vlastní sbírky. Tato část je zapsána ve formě dopisu (datován 1836).[34]

Všechny tři části jsou sepsané drobným a velmi úhledným kurrentem nebo latinkou v závislosti na jazyku, v němž byl originální dokument vyhotoven.

- *J. E. Horký: Sandkörnchen* (*zur Geschichte von Horžitz*) *3ˢ Heft* (Rybův název)
  Horký: Sandkörnchen (*hist.*) *II.* (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DG II 27, 17 listů, poloplátěná vazba, $25,0 \times 19,5$ cm)

Tento konvolut bezprostředně souvisí s předchozím. Tvoří jej opět tři samostatné části.

1. *Sandkörnchen 3ˢ Heft*
   (10 listů, strany 10r a 10v jsou prázdné, $24,3 \times 19$ cm)

První část do jisté míry navazuje na první dvě části předchozího konvolutu. Patrně od nich byla omylem při vazbě oddělena. Jedná se o seznam poznámek ke všem částem Horkého dílka *Sandkörnchen* (o třetí části viz dále). Položky 1 až 44 jsou zapsány cizí rukou, položky 45 až 60 zapsal Horký. V této části se objevují odkazy na osmý svazek *Anmerkungen* (viz např. str. 1r, kde je uvedeno *Vide pag: 2 734*). Řada poznámek je poškrtaná na znamení, že je Jandera do svého díla zapracoval.

2. *Sandkörnchen*
   (5 listů, $24,3 \times 19,5$ cm)

Druhá část je bezprostředním dokončením prvních dvou částí z předchozího konvolutu (sgn. DH V 31). Patrně měla předcházet první části tohoto konvolutu. Je napsána krasopisně Horkým, neobsahuje žádné Janderovy zásahy a zápisy odkazů.

3. Dopis bez názvu
   (2 listy, $22,0 \times 17,5$ cm)

Třetí část obsahuje Horkého dopis ze 17. února 1823 s vysvětlením, co a proč Janderovi posílá.[35]

Poznamenejme, že Horký Janderovi pro jeho *Anmerkungen* zasílal opisy listin nebo výpisy z dokumentů z moravských archivů a zpracovával genealogii některých rodů, které měly svá panství na Hořicku.

Další konvolut, který přímo souvisí s Janderovými svazky *Anmerkungen*, není velký.

[34] Tento dopis nebyl zahrnut do soupisu Janderovy korespondence.
[35] Tento dopis nebyl zahrnut do soupisu Janderovy korespondence.

- *Varia Hořecensia* (Rybův název)
  Jandera, Hořecensia (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DL VII 25, 60 nečíslovaných listů různých rozměrů, polokožená vazba, $38,5 \times 24,5$ cm)

Konvolut se skládá ze šesti částí.

a) *Fundatio Hanliana Auctore Aloysio Hanl Decano Hořicensis* (na titulním listu)
(8 nečíslovaných listů, strany 7r až 8v jsou prázdné, $36,7 \times 22,5$ cm)

První část na mírně nazelenalých papírech podává opisy německých a českých znění listin nadačních fondů, které v letech 1822 až 1835 založil nebo jejich založení inicioval Alois Tadeáš Hanl, hořický děkan a Janderův přítel. Texty jsou zapsány krasopisně kurrentem.

b) *Widmungsurkunde über die vom Hořizer Ehrendechant P. Aloys Hanl dem Hořizer Pfarrbenefizium hinterlassene Bibliothek*
(2 nečíslované listy, strana 2v je prázdná, $35,5 \times 24,0$ cm)

Druhá část je opisem darovací listiny z roku 1842, na jejímž základě děkan Alois Tadeáš Hanl věnoval svoji knihovnu hořickému farnímu úřadu. Na straně 2r jsou připojeny podpisy osob a úřadů, které musely darovací proces schválit. Trval od května do října 1842.

c) Bez názvu
(6 nečíslovaných listů, strany 6r a 6v jsou prázdné, 37×24 cm)

Třetí část je přílohou k LX. sešitu šestého svazku *Anmerkungen*. Tvoří ji opisy německých písemností, které souvisely s opravou hořických varhan a kaplanky v Mlázovicích a proběhly v letech 1820 až 1821. Na první stránce Jandera poznamenal odkaz na šestý svazek *Anmerkungen* ve tvaru *Vide ... 60tes Heft.*

d) Bez názvu
(strany 2 899 až 2 916, 38×23 cm)

O čtvrté části, která obsahuje torzo devátého svazku *Anmerkungen*, již bylo pojednáno dříve.

e) Bez názvu
(10 nečíslovaných listů, strany 7v až 10v jsou prázdné, $37,4 \times 23,5$ cm)

Pátou část tvoří tři výpisy, které v roce 1822 pořídili Janderovi spolupracovníci. První skupinou jsou výpisy z české pamětní knihy uchovávané na radnici v Chlumci nad Cidlinou. Týkají se období 1726 až 1807 (strany 1r až 5v). Druhá skupina se skládá z výpisů z foliového rukopisu No. 2, který byl uložen v městském archivu v Chlumci nad Cidlinou. Zahrnuty jsou události z let 1619

až 1641 (strany 5v až 6r). Třetí skupinou jsou výpisy z rukopisu královéhradecké konsistoře a souvisí s beneficii z roku 1770 (strany 6r až 6v). Jandera výpisy prostudoval a na strany 1r, 5v až 6v připojil své přípisy s doplňky. Výpisy jsou zapsány dobře čitelným kurrentem, česky nebo německy podle jazyka originálu.

f) Bez názvu
(24 nečíslovaných listů, strany 1r, 1v, 24r a 24v jsou prázdné, $36,5 \times 22,5$ cm)

Šestá část byla sepsána kolem roku 1821. Obsahuje opisy různých cechovních artikulů neboli oficiálních stanov cechů, které upravovaly práva a povinnosti členů cechů, výuku učňů, přijímání tovaryšů a mistrů, stanovovaly pracovní postupy, kvalitu a cenu zboží, řešily kázeň, pokuty, spory členů cechů a tresty. Upravovaly též různé společenské povinnosti (např. účast na mších, pohřbech, příspěvky cechům, beneficia apod.). Cechovní artikuly byly užívány od středověku až do zrušení cechů (v Rakouské monarchii byly cechy zrušeny roku 1859). Dokumenty schvalovala vrchnost, město nebo panovník (v případě tzv. privilegovaných artikulů). Tato část konvolutu obsahuje opisy artikulů v českém i německém jazyce. Zápisy jsou obvykle provedeny kurrentem, některá jména jsou zapsána latinkou. Kromě vlastního znění stanov jsou připojeny náčrtky různých erbů, kolků a razítek. Jandera připojil své opravy a doplňky drobným černým písmem. Přidal též odkazy na LIII. sešit 6. dílu *Anmerkungen* ve tvaru *Vide 53 Heft pag: 1 899* (viz titulní list), resp. *Vide pag: 1 906* (viz str. 23v).

Výše uvedené dochované materiály v jednotlivých konvolutech, které představují patrně jen malou část z původních Janderových přípravných prací, ukazují nejen jeho celoživotní nasazení a touhu sepsat dějiny Hořic podložené studiem archivních pramenů, ale též jeho schopnost oslovovat a pro tuto práci získávat faráře, historiky, úředníky, šlechtice a další osoby.

Zdůrazněme, že mezi význačné Janderovy spolupracovníky patřili hořický děkan Alois Tadeáše Hanl (1764–1847), hořický lékař Maxmilian Wolf (1782–1833), Janderův strýc Jan Nepomuk Josef Antonín Kučera (1763–1839), genealog, historik a topograf Josef Edmund Horký (1795–1844), Kašpar Jan Boušek (1757–1828), strahovský premonstrát a knihovník, který pro Janderu pořizoval výpisy z cenného lobkovického archivu. Všichni obětavě Janderovi pořizovali různé opisy a výpisy, oslovovali další lokální patrioty i úředníky, kontrolovali opisy apod.[36]

[36] Kašpar Jan Nepomuk Boušek (Bauschek, Bauscheck, Bauček, 1757–1838), knihovník, historik, archivář a kněz, byl členem premonstrátského řádu. Po studiu teologie si prohluboval znalosti lingvistiky, knihovnictví a filozofie. Dlouhá léta pracoval ve Strahovské knihovně, věnoval se též historii, filozofii a literatuře. V roce 1801 odešel na přání řádových nadřízených do Roudnice nad Labem, kde se stal knihovníkem a archivářem rodu Lobkoviců. V následujících letech katalogizoval knihovnu, prostudoval dějiny rodu Lobkoviců a pustil se do pořádání rodového archivu. Zabýval se studiem listin, sfragistikou, překladatelstvím aj. Přátelil se s českými obrozenci a osvícenci jako byli Gelasius Felix Job Dobner (1719–1790), František

5. Jandera jako regionální historiograf; reakce na jeho dílo

Jandera bývá právem označován jako první velký historiograf Hořic a Hořicka. Některé staré listiny a dokumenty dnes známe jen z jeho opisů, neboť originály se do dnešních dnů nedochovaly. Janderův přínos pro dějepisectví Hořicka pěkně vystihují následující slova:

J. L. Jandera se tedy ve své práci pokusil shrnout celé dosavadní dějiny města ve všech oblastech městského života a položil tak základy celému dalšímu dějepisectví města Hořic. V dalším vývoji se totiž prakticky nenajde autor, který by z Janderova díla nečerpal. Jejich práce se ale liší tím, do jaké míry a jak kriticky tito autoři přistupovali k jeho sebraným dokumentům. ([Ma], str. 19)

Kromě přepisů historických pramenů, které Jandera shromáždil a přepsal, resp. nechal přepsat, najdeme v jeho *Anmerkungen* i přepisy korespondence, kterou vedl s významnými osobami, např. s historikem a jazykovědcem Josefem Dobrovským a básníkem a spisovatelem Antonínem Markem (1785–1877), ale i s rodinou (matka, bratr Václav). Tyto dopisy se týkají historie Hořic a jejich okolí.

Kučerovy Dějiny města Hořic

Jednou z prvních přímých reakcí na Janderovy *Anmerkungen* je rozsáhlý, česky psaný spis Jana Josefa Kučery, Janderova strýce

- Jan Josef Kučera: [*Dějiny města Hořic*] (pracovní název)
  (Sgn. DC II 16, ii+308 stran, polokožená vazba, 39 × 24 cm)[37]

Jan Josef Kučera, bohatý a vzdělaný kupec z Hradce Králové, sepsal své dějiny Hořic a jejich okolí v letech 1820 až 1839. Zachycují období od 14. století do roku 1809. Pro snadnou orientaci je na horním okraji každé stránky uveden rok, o němž se na počátku strany pojednává, po okrajích stránek jsou připojeny odkazy na stránky prvního až sedmého svazku Janderových *Anmerkungen*, které byly v té době k dispozici.

Kučerovy dějiny Hořic a Hořicka propojují vývoj města a jeho okolí s významnými evropskými i zemskými událostmi.

Poznamenejme, že na stranách 210 a 211 Kučera uvedl informace o Janderovi, významném hořickém rodákovi. Zmínil jeho narození a křest, vzdělávání u faráře Hanla, studium na gymnáziu v Hradci Králové a na Filozofické fakultě v Praze, jeho přátelství s profesorem Vydrou, vstup do premonstrátského řádu, vysvěcení na kněze a primici, suplování Vydrových přednášek, řádnou

Martin Pelcl (1734–1801) a Josef Dobrovský (1753–1829). Boušek patřil mezi vzdělané, velmi pilné a pracovité řádové kněze, kteří zastávali místa knihovníků v prestižních knihovnách. O Bouškově životě v řádu viz [Sch], o jeho odborné práci viz [Hp]. V rukopisu [Sch] je pěkný stínový siluetový portrét knihovníka Bouška.

[37] Ve Státním okresním archivu v Jičíně jsou pod signaturami Ukn 18 a Ukn 19 dvě nepříliš odlišné verze německy psané historie Hořic Jana Josefa Kučery. Více viz dále.

profesuru matematiky i Janderovo děkanské a rektorské období. Všímal si života a profesního působení svého synovce až do roku 1838. Je zajímavé, že nepřipomněl žádné jeho aktivity spjaté s Hořicemi.

Jandera později stránky Kučerova spisu o dějinách Hořic očísloval, na některých stranách připsal německé poznámky k popisovaným událostem a na úvodních stranách (str. i–ii) připojil (patrně roku 1856) informace o vzniku rukopisu a jeho autorovi.

Na straně 308 někdo uvedl poznámku o požáru Hořic dne 12. června 1876.

Kučerův text představuje první pokus o sepsání dějin Hořic v českém jazyce. Do určité míry naplnil Janderův sen, k němuž směřoval svými *Anmerkungen*. Je škoda, že po Janderově smrti Kučerovy dějiny Hořic upadly v zapomnění. S Janderovou pozůstalostí se dostaly do knihovny Strahovského kláštera, kde zůstaly do současné doby téměř nepovšimnuty.

Horkého Dějiny města Hořic

Snad o něco později než Jan Josef Kučera sepisoval dějiny Hořic Josef Edmund Horký.

- *Geschichte der Stadt Hořic* (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DG IV 55, 196 nečíslovaných listů, strany 1v, 6v, 38v, 43v, 48v, 61v, 128r, 154v, 155v, 192v, 193v, 196r a 196v jsou prázdné, polokožená vazba, $22,5 \times 18,0$ cm)

Na titulní straně je nápis *Versuch einer Geschichte der Stadt und Herrschaft Hořic in Böhmen. Nach den von Joseph Ladislaw Jandera regulirten Domcapitularen des Praemonstratenser Stiftes Strahof, k. k. Professor der reinen Mathematic an der uralten Carl Ferdinandschen Universitaet zu Prag gesammelten Materialien bearbeitet von J. E. H.*[38]

Jedná se o spis věnovaný historii Hořic a Hořicka. Autorem je Josef Edmund Horký. Jak z názvu práce vyplývá, studii sepsal podle Janderových *Anmerkungen*. Patrně se jedná o první rozsáhlejší reakci na Janderovo dílo, která však zcela zapadla a zůstala až do současné doby opomenuta. Horký psal výrazným tmavým inkoustem, drobným, úhledným a dobře čitelným kurrentem. Stránky mají větší okraje, na nichž jsou červeným inkoustem uvedeny odkazy na stránky prvního až sedmého svazku *Anmerkungen*[39] a Horkého drobné opravy a poznámky k základnímu textu. Text byl sepsán někdy po roce 1823 (po dokončení sedmého svazku *Anmerkungen*) a před rokem 1844 (Horkého úmrtí). Přesný rok nelze doložit.

[38] *Pokus o dějiny města a panství Hořic v Čechách. Podle materiálů shromážděných Josefem Ladislavem Janderou, řádným kapitulárním členem premonstrátského kláštera na Strahově, c. k. profesorem čisté matematiky na starobylé Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze, zpracoval J. E. H.*

[39] Odkazy na *Anmerkungen* jsou psány latinkou ve tvaru *pag: xxx*, kde *xxx* značí číslo stránky. Jejich autorem byl buď Horký nebo Jandera.

Horkého rukopis o historii Hořického panství a Hořic je rozdělen na úvod a tři části.

Einleitung
(strany 2r až 3r)

I. *Die Herrschaft Horžitz überhaupt, und deren Besitzer*
(strany 6r až 154r)

První část pojednává o hořickém panství a jeho majitelích od nejstarších časů až do počátku 19. století. Je rozdělena na 14 dílčích kapitol. Jejich názvy plně vystihují obsah spisu:

1. *Spuren*
(strany 7r až 20r, Stopy minulosti),
2. *Die ersten Besitzer*
(strany 20v až 28v, První majitelé),
3. *Hussitenschaft bei Horžicz*
(strany 28r až 37r, Husitství a Hořice),
4. *Horžicz unter den Riesenburgen*
(strany 37r až 40v, Hořice za vlády Rýzmberků),
5. *Die Herren von Waldstein auf Horžicz*
(strany 40v až 45v, Panství Hořice za Valdštejnů),
6. *Adalbert von Pernstein*
(strany 45v až 49v, Panství Hořice za Vojtěcha z Pernštejna),
7. *Johann Lithoborsky von Chlum*
(strany 49v až 54r, Panství Hořice za Jana Litoborského z Chlumu),
8. *Peter Bohdaleczky von Hodkowa*
(strany 54r až 55v, Panství Hořice za Petra Bohdaleckého z Hodkova),
9. *Berhard Žehussicky von Nestagow*
(strany 55v až 58v, Panství Hořice za Berharda Žehušického z Nestajova),
10. *Herren von Smiržicz auf Horžicz*
(strany 58v až 91v, Panství Hořice za Pánů ze Smiřic),
11. *Usurpation des Herzogs von Friedland*
(strany 92r až 109r, Usurpace vévody z Friedlandu),
12. *Unter der Grafen Strozii*
(strany 109v až 127r, Panství Hořice za vlády hrabat Strozziů),
13. *Unter den Erzbischöfen von Prag* (strany 127v až 131r, Panství Hořice za vlády pražských arcibiskupů),
14. *Unter der Invalideninstituts-Commission* (strany 131r až 154r, Panství Hořice za správy komise Invalidního institutu).

Výklad doprovází větší přehnuté listy s genealogickými přehledy a rodovými tabulemi Rašínů z Rýzmberka (strana 38r), Valdštejnů (strana 43r), Pernštejnů (strana 48r) a Litoborských (strana 61r).

II. *Die Stadt Horžicz. a*) *Uiberhaupt*
(strany 155r až 190v)

Druhá část Horkého studie pojednává o historii, geografii a krásách Hořic.

III. *Die Stadt Horžicz* (pracovní název)
(strany 191r–195v)

Třetí část Horkého studie je nedokončená. Na stranách 191r až 192r jsou pouze nadpisy dílčích částí vztahujících se k historii Hořic. Na stranách 193r až 195v je soupis listinných pramenů, které Horký použil, s odkazy na strany prvního až sedmého svazku *Anmerkungen*.

Horký využil Janderovu rozsáhlou mnohaletou práci a sepsal zasvěcené dějiny Hořic a Hořicka. Otázkou zůstává, proč dílo nedokončil a proč se spolu s Janderou nepokusili o jeho knižní vydání. Patrně je mohla svazovat touha po dokonalosti a úplnosti historické studie nebo jim ve vydání zabránil nedostatek času na dokončení díla.

Další reakce na Janderovy historické práce

Historik, archivář a spisovatel August Sedláček (1843–1926), autor rozsáhlého díla *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, věnoval Hořicím kapitolu *Hořické tvrze* v pátém díle [Se] své velkolepé monografie. V její první části – *Popis a děje* (str. 130–134) – naznačil vývoj tvrze a města, ve druhé – *Příběhy z Hořic a Hořicka* (str. 134–136) – uvedl zajímavé historické události. V obou částech se opíral o Janderovy opisy historických listin. Sedláček Janderovy *Anmerkungen* citoval na str. 131 až 133.

Na Janderu navazovali a jeho dílem se zabývali pozdější historici věnující se dějinám Hořic, např. František Pokorný (1850–1904), Antonín Rudl (1864–1938), Josef Špringer (1882–1961), Eduard Zwiefelhofer (1882–1948), František Strnad (1885–1950), Bedřich Mendl (1892–1940) a Alois Jilemnický (1910–1986).[40]

Janderova práce v české historii není zapomenuta ani dnes, byť jeho nejrozsáhlejší dílo, osmisvazkové *Anmerkungen*, zůstalo jen v rukopise. Jeho práci připomínají František Kutnar a Jaroslav Marek v rozsáhlém přehledu vývoje českého a slovenského dějepisectví [KM]. Uvádějí Janderovo jméno mezi „místními dějepisci“, kteří na základě studia archivních materiálů sepisovali poznatky k dějinám svých obcí a měst (viz str. 242). Oceňují také Janderův přínos pro rozvoj regionálního dějepisectví:

… Hořicko, které již v době národního obrození mělo oddané sběratele historického materiálu v profesoru matematiky Karlovy university Josefu Ladislavu

[40] O objevování, struktuře a historii Janderových *Anmerkungen* viz např. [St1], [Ru], str. 257, [Ma], [Uh], [Tm4], [Bt2] a [Hr], str. 244.

Janderovi (1776–1857) a spisovateli Janu Nepomuku Lhotovi (1811–1890), autorovi dějepisné monografie o Miletínu, stalo se svou dávnou i nedávnou minulostí látkou umělecky pojaté popularizace Aloise Jilemnického (1910–1986).
([KM], str. 926)

6. Anmerkungen ve Státním okresním archivu v Jičíně

Opis Janderových osmi svazků *Anmerkungen* určený pro město Hořice má zajímavou historii. Byl uchováván nejprve na hořické radnici, později v hořickém muzeu. V současné době je ve fondech Státního okresního archivu v Jičíně. Prvních osm svazků (č. 20 až 27, resp. Ukn 8 až 15) jsou opisy osmi strahovských *Anmerkungen* (sgn. DH II 1 až DH II 8), které byly pořizovány na Janderovy náklady patrně od třicátých let 19. století.

- *Anmerkungen zum Behute der Geschichte der Stadt und Herrschaft Horzitz*
  (Sgn. Ukn 8 až Ukn 15, 2 880 stran, polokožená vazba, $39,5 \times 25,5$ cm)

Jednotlivé svazky mají stejnou strukturu, stránkování i dataci vzniku jako u strahovské verze (viz dřívější tabulka). Jsou svázány v hnědočerné polokožené vazbě. V prvních sedmi svazcích se nachází kulaté razítko červené barvy s opisem *Civitatis Horzicensis Ecclesiae Ex Bibliotheca*, tj. *Z knihovny kostela města Hořice*. V osmém svazku již toto razítko otištěno není. Z výše uvedeného vyplývá, že komplet byl patrně evidován v hořické farní knihovně. Ve všech osmi svazcích jsou uvedeny signatury *Vlastivědného museum okresu hořického* VI A 65, VI A 66, VI A 67, VI A 68, VI A 69, VI A 70, VI A 85 a VI A 86, které dokládají, že svazky přešly do majetku hořického muzea. Lze předpokládat, že prvních šest svazků snad dorazilo jako komplet současně a zbývající dva o něco později, resp. byly evidovány s jistým zpožděním.

Jednotlivé svazky mají poškozené hřbety, které dokládají, že byly užívány ke studiu nebo jen k četbě. Na řadě míst jsou též vloženy různě staré papírové záložky. Textově se jedná o kvalitní opis strahovské verze, který pořídilo několik písařů najatých a placených Janderou. Nepatrně se liší pouze titulní listy jednotlivých sešitů. Sešit LIV je označen jménem spolupracovníka, neboť je na jeho titulním listu uvedeno *Gesammelt von Johann Jos. Kučzera*. Obsahuje především výpisy z hořických matrik. Toto označení se plně shoduje s označením ve strahovské verzi. Avšak v sešitu LIX je jako autor uveden Jandera, což je v rozporu se strahovskou verzí. V osmém svazku jsou až do LXXVII. sešitu uváděny rok sepsání sešitu a autorství; od LXXVIII. sešitu až do sešitu LXXX však tyto údaje zachyceny nejsou. To je opět v rozporu se strahovskou verzí.

Po dokončení osmého svazku *Anmerkungen* Jandera pokračoval v práci na LXXXI. sešitu. V archivu v Jičíně je jeho první část.[41]

[41] Druhá část LXXXI. sešitu je jako část d) ve strahovském konvolutu se signaturou DL VII 25, o němž bylo pojednáno již dříve. O samotném konvolutu se signaturou Ukn 25 viz dále.

Torzo připravovaného LXXXI. sešitu *Anmerkungen* označené na titulním listu zdvojeným nápisem

- *81 Heft I. Abth.* a *LXXXI^{tes} Heft*
  (Sgn. č. 37, resp. Ukn 25, část c), první část LXXXI. sešitu, str. 2 881 až 2 898, $37,5 \times 23,5$ cm)

Dochované torzo LXXXI. sešitu je napsáno německy kurrentem, výrazným, velkým a relativně dobře čitelným písmem. Jandera, který na tuto práci písaře najal, připojil pouze stránkování. Torzo obsahuje opis článku *Mumien und unverweste Leichen in Böhmen* z německých novin *Prager Zeitung* (1846, č. 148 z 20. září, str. 855) o nálezu mumií a článku *Miletin-Brandunglück* z německých novin *Bohemia* (1846, č. 107 z 28. 7.) o velkém devastujícím požáru Miletína. Následuje devět výpisů z dokumentů pražské konsistoře z let 1736 až 1777 a jeden výpis z dokumentů královéhradecké konsistoře, které se dotýkaly situace na Hořicku, dva opisy dvou žádostí o udělení uvolněného beneficia hořického a osm opisů různých listin souvisejících s různými nadačními a finančními hořickými záležitostmi. Na konci strany 2 898 je napsáno: *Fortsetzung der Seite 2 899* neboli *Pokračování na straně 2 899*, neboť poslední opis listiny z roku 1845 není dokončen.

Orientaci v rozsáhlém Janderově díle uloženém v Jičíně usnadňuje strojopis *Anmerkungen. Obsah ...* udávající podrobný obsah osmi svazků a devátého torza Janderova díla, které byly za druhé světové války v hořickém muzeu. Zpracoval jej Josef Špringer, hořický učitel a historik.[42] Originál jeho práce je dnes ve Státním okresním archivu v Jičíně (sgn. VI A 94), průklepová kopie je v Městském muzeu a galerii Hořice. Další pomůckou je rejstřík neboli kartotéka k *Anmerkungen*. Jedná se čtyři krabice v černé plátěné vazbě o rozměrech $46 \times 16 \times 9,5$ cm (délka, šířka, hloubka), které obsahují klasické kartičky popsané rukopisnými zápisy (sgn. č. 28 až 30, resp. staré Ukn 16 a Ukn 17, kde Ukn 17 bylo následně zrušeno). První tři krabice obsahují jmenný rejstřík A až K, L až Š, T až Ž a věcný rejstřík, čtvrtá krabice obsahuje místní rejstřík. Kartotéku patrně sestavil opět Josef Špringer. Umožňuje rychlou orientaci v Janderově díle z mnoha hledisek.

7. Materiály ve Státním okresním archivu v Jičíně

Ve Státním okresním archivu v Jičíně je uloženo pět konvolutů se signaturami č. 34 až 38, resp. Ukn 21 až 25, které dokládají Janderovy práce na *Anmerkungen*. Všechny byly svázány patrně na počátku 20. století do červené poloplátěné vazby a opatřeny zlacenými nápisy na hřbetu. Vazbu provedl knihař František Tvrdek z pražského Smíchova, jak dokládá razítko na vnitřní straně desek. Na nich je též nalepen typický strahovský katalogizační štítek, který však zůstal nevyplněn. Dokládá, že všech pět konvolutů bylo původně

[42] J. L. Jandera: *Anmerkungen. Obsah, sestavil Josef Špringer, ředitel měšť. školy v Miletíně*, 1942, 65 stran.

v majetku premonstrátské klášterní knihovny na pražském Strahově. Po vazbě bylo těchto pět konvolutů zapůjčeno patrně na hořickou výstavu (viz kapitola o Janderových aktivitách na Hořicku). Po jejím ukončení zůstaly v hořickém muzeu, neboť jsou opařeny typickými signaturami *Vlastivědného museum okresu hořického* (po řadě VI A 77, VI A 76, VI A 74, VI A 75 a VI A 78). Zřejmě na jejich navrácení nikdo nenaléhal.

- *Jandera. Dějiny Hořic. Privilegia* (nápis na hřbetu)
  (Sgn. č. 34, resp. Ukn 21, 2 nečíslované listy, 115 nečíslovaných listů a 42 číslovaných i nečíslovaných listů, poloplátěná vazba, $34,8 \times 22,4$ cm)

Konvolut se skládá ze tří samostatných částí.

a) *Ortschaften der Herrschaft Horžicz*
   (2 nečíslované listy, strana 4 je prázdná, $34,0 \times 20,2$ cm)

Na třech krasopisně kurrentem německy napsaných stranách je uveden obsah k prvním čtyřem konvolutům pojednávajícím o obcích na Hořicku.[43]

b) Bez názvu
   (115 nečíslovaných listů, $34,0 \times 20,2$ cm)

Jedná se o výpisky k obcím na Hořicku a jejich majitelům. Soubor vznikl patrně kolem roku 1822 jako pomocný materiál pro sepsání dějin hořických pánů a majitelů okolních panství. Text je zapsán německy kurrentem, jednotlivé stránky jsou značně poškrtané, obsahují různé dodatečné vpisky a též odkazy na *Anmerkungen*.

c) *Privilegia*
   (42 nečíslovaných i číslovaných listů, $34,2 \times 21,0$ cm a $25,0 \times 18,2$ cm)

Tato část obsahuje opisy různých privilegií udělených Hořicím, Hořičanům a Hořicku. Při vazbě došlo k zpřeházení některých opisů, a tak byla narušena souvislost textů. Některé části jsou zapsány německy kurrentem a krasopisně, jiné obsahují škrty a opravy. Některé listy jsou škrtnuté černým výrazným inkoustem nebo hnědou pastelkou na znamení, že informace byla využita v *Anmerkungen*.

- *Jandera. Dějiny Hořic. Personalie* (nápis na hřbetu)
  (Sgn. č. 35, resp. Ukn 22, 112 nečíslovaných listů, poloplátěná vazba, $38,9 \times 25,0$ cm)

Konvolut se skládá ze čtrnácti samostatných částí, které mají podobnou strukturu. Jedná se o rejstříky, které (až na poslední část) ve formě předkreslených

[43] Viz strahovský konvolut se signaturou DK IV 7, o němž bylo pojednáno dříve, a jičínské konvoluty se signaturami č. 36 a č. 37, resp. Ukn 23 a Ukn 24, o nichž je pojednáno dále.

tabulek pro roky 1501 až 1825 udávají odkazy na *Anmerkungen*. Většina předpřipravených kolonek zůstala prázdná, neboť se Janderovi a jeho spolupracovníkům nepodařilo najít potřebné údaje.

a) *Primates der Stadt Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 23,0$ cm)

Soupis uvádí hořické purkmistry neboli nejvyšší představitele města v letech 1588 až 1825. Vyplněny jsou však jen některé předpřipravené kolonky. Doplněny jsou odkazy na prvních sedm svazků *Anmerkungen*.

b) *Burggrasen der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 24,4$ cm)

Soupis se vztahuje k poddaným hořického panství, tj. k usedlíkům, kteří byli vázáni k hořické vrchnosti a měli vůči ní nějaké povinnosti (daně, robota, služby). Vyplněny jsou jen některé rubriky v letech 1661 až 1805. Doplněny jsou odkazy na prvních sedm svazků *Anmerkungen*.

c) *Bürgermeister der Stadt Horžitz Böhmisch „Minstarosta“ genannt*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 22,0$ cm)

Přehled uvádí soupis místostarostů Hořic v letech 1585 až 1825, vyplněny jsou však jen některé kolonky. V názvu soupisu je použito označení *Minstarosta* ve smyslu místostarosta či zástupce starosty. Doplněny jsou odkazy na prvních sedm svazků *Anmerkungen*.

d) *Magistratual Räthe der Stadt Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 23,0$ cm)

Tabulka uvádí záležitosti týkající se radních městského magistrátu neboli úředníků městské rady, tj. představitelů města, kteří spravovali různé městské záležitosti, rozhodovali např. o financích, majetku a právních otázkách. Vyplněny jsou jen některé rubriky pro roky 1585 až 1820. Doplněny jsou odkazy na prvních sedm svazků *Anmerkungen*.

e) *Gemeinde = Aelteste und Repräsentanten der Stadt Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 23,5$ cm)

Přehled uvádí tzv. stařešiny a zástupce města Hořic, tj. respektované členy obecní samosprávy neboli zástupce Hořic v letech 1747 až 1825. Vyplněny jsou však jen některé předpřipravené kolonky. Doplněny jsou odkazy na prvních sedm svazků *Anmerkungen*.

f) *Richter der Stadt Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $38,0 \times 24,5$ cm)

Tato část se týká hořických městských soudců neboli lidí, kteří rozhodovali ve sporech mezi občany, dohlíželi na dodržování městských nařízení, vykonávali

notářské úkony a zastávali uznávanou správní a exekutivní pozici ve městě. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1669 až 1791. Doplněny jsou odkazy na třetí až sedmý svazek *Anmerkungen*.

g) *Hauptleuten und Direktoren der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 23,5$ cm)

V tomto oddíle je pozornost zaměřena na hlavní úředníky a ředitele hořického panství, tj. na vrchnostenskou radu a správce panství neboli na osoby odpovědné za správu majetku panství, finanční záležitosti a dohled nad poddanými. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1557 až 1820. Doplněny jsou odkazy na prvních sedm svazků *Anmerkungen*.

h) *Oberamtsschrieber der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 24,0$ cm)

Soupis uvádí vrchnostenské písaře hořického panství, tj. hlavní úředníky písařského úřadu, kteří měli obvykle na starosti vedení úřední korespondence, zapisování rozhodnutí vrchnosti, vedení urbářů, účetních knih a dokumentů panství. Bývali nejbližšími spolupracovníky vrchnostenské rady a správců. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1691 až 1820. Doplněny jsou odkazy na čtvrtý až šestý svazek *Anmerkungen*.

ch) *Kanzley = Personale des horžitzer Magistrats*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 23,0$ cm)

Je uveden přehled zaměstnanců městského úřadu neboli úředníků hořické magistrátní kanceláře, tj. lidí, kteří spravovali dokumenty, administrativu a městské záležitosti. Zabývali se například důležitými dokumenty, úřední korespondencí, správou městských registrů, výběrem daní a vedením účetnictví, komunikací s vyššími úřady a autoritami. Jednalo se o osoby spojené s městskou administrativou, v menších městech jako byly Hořice, jedna osoba mohla zastávat více funkcí najednou. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1650 až 1819. Doplněny jsou odkazy na čtvrtý až sedmý svazek *Anmerkungen*.

i) *Schullehrer, Organist er und Regenschori der Stadt Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, 38×23 cm)

Soupis nabízí přehled učitelského personálu, varhaníků a ředitelů městského chrámového sboru v Hořicích, tj. učitelů, kteří učili děti číst, psát počítat a základy náboženství a někdy případně soukromě učili zvlášť talentované žáky, varhaníků, kteří odpovídali za hru na varhany při bohoslužbách v kostele nebo při různých městských slavnostech, a dále ředitelů chrámového sboru, kteří měli na starosti nácvik sboru, vedení zpěváků při mších a slavnostech. V menších městech jako byly Hořice, jedna osoba mohla zastávat více funkcí najednou. Jejich práce byla placena městem nebo farou, případně kombinací obojího. Jednalo se tedy o osoby, které byly zodpovědné za vzdělávání dětí a hudební život města. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1625 až 1816. Doplněny jsou odkazy na prvních šest svazků *Anmerkungen*.

j) *Rennt-Anti-Schreiber der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,2 \times 22,1$ cm)

Patrně se jedná o přehled níže postavených úředníků hořického panství, jejichž úkolem bylo fyzicky doručovat zprávy a písemnosti, zapisovat doručené zprávy, pomáhat s administrativou, připravovat dokumenty a zprostředkovávat komunikaci mezi úřady. Lze stručně říci, že se jednalo o kurýra a asistenta úředníka v jednom. Pro malá města či panství to byla typická funkce propojující více důležitých činností. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1597 až 1739. Doplněny jsou odkazy na prvních sedm svazků *Anmerkungen*.

k) *Schreiber des Kastner-Amts der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,2 \times 22,0$ cm)

Soubor předkládá seznam úředníků, kteří vedli hospodářské a správní záznamy panství (zapisování daní a poplatků, vedení účetních knih, příprava dokumentů pro vrchnost, příprava dopisů apod.). V hierarchii panství to byl níže postavený, ale důležitý administrativní pracovník. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1612 až 1734. Doplněny jsou odkazy na pátý až sedmý svazek *Anmerkungen*.

l) *Waldbereiter, Oberjäger und Oberförster der Herrschaft Horžitz*
(8 nečíslovaných listů, $37,5 \times 23,0$ cm)

Tato část se věnuje lesním správcům neboli hajným, hlavním lovčím a vrchním lesníkům hořického panství, tj. úředníkům, kteří zajišťovali údržbu lesa, dohlíželi na těžbu a zpracování dřeva, pečovali o zvěř a les, ochraňovali les před pytláky apod. Nejníže byli postaveni hajní, nad nimi byli vrchní lesníci neboli vyšší lesní úředníci panství, kteří zodpovídali za udržování lesa pro hospodářské i lovecké účely panství. Hlavní lovčí neboli vrchní myslivci sledovali zvěř, koordinovali lovecké akce, organizovali různé myslivecké aktivity apod. Je třeba připomenout, že lesnictví a myslivost byly pro každé panství strategicky důležité. Vyplněny jsou některé kolonky za roky 1667 až 1800. Doplněny jsou odkazy na čtvrtý až šestý svazek *Anmerkungen*.

m) *Horžitzer St. Gotthards-Kirche samst Kirchsofe und Glocken*
(4 nečíslované listy, $31,5 \times 20,0$ cm)

Poslední část tohoto konvolutu formou nesouvislých odkazů na všech osm svazků *Anmerkungen* přibližuje záležitosti týkající se hořického kostela sv. Gotharda včetně zpráv o kostelních lavicích (vybavení interiéru kostela, cenné zařízení pro bohoslužby) a zvonech.

Jednotlivé části tohoto konvolutu sepsalo více písařů německy kurrentem. Objevují se v nich různě rozsáhlé opravy a doplňky. Evidentně se jednalo o pomůcku, která měla urychlit a usnadnit studium *Anmerkungen*.

- *Jandera. Okolí Hořic I.* (nápis na hřbetu)
(Sgn. č. 36, resp. Ukn 22, 88 a 78 číslovaných stran, poloplátěná vazba, $38,5 \times 24,0$ cm)

Jedná se o konvolut, který tvoří dvě samostatné části.

a) *Ausarbeitungen I^{tes} Heft*
(88 číslovaných stran, strany 70 až 88 jsou prázdné, 38 × 23 cm)

Jedná se o stručnou historii obcí Třebnouševes, Milovice a Bašnice, která je doplněná základními informacemi o rodech a rodinách vlastních tyto obce. Většina textu je napsána německy kurrentem, výjimečně se objevují latinská slova nebo jména zapsaná latinkou. Na textu pracovalo více písařů, rozeznatelné jsou nejméně tři různé rukopisy. Stránkování textu bezpochyby provedl Jandera.[44]

b) *Ausarbeitungen I^{tes} Heft*
(78 číslovaných stran, strany 62 až 78 jsou prázdné, 38 × 23 cm)

Jedná se o druhou verzi nepatrně upravené a rozšířené stručné historie obcí Třebnouševes, Milovice, Bašnice a Kanice, která je doplněná základními informacemi o rodech a rodinách vlastních tyto obce. Většina textu je napsána německy kurrentem velmi drobným a úhledným na papírech různé kvality a barvy, výjimečně se objevují latinská slova nebo jména zapsaná latinkou. Autorem této části by mohl být Josef Edmund Horký, Janderův spolupracovník. Text je zapsán na papírech s širokými okraji, které jsou využity na kratší či delší poznámky, opravy a komentáře. Stránkování textu bezpochyby provedl Jandera.[45]

- *Jandera. Okolí Hořic II. a III.* (nápis na hřbetu)
(Sgn. č. 37, resp. Ukn 24, 76 číslovaných stran a 8 nečíslovaných listů, 101 číslovaných stran, 11 nečíslovaných stran, poloplátěná vazba, 39×24 cm)[46]

Tento konvolut tvoří dvě na sebe bezprostředně navazující části.

a) *Ausarbeitungen II^{tes} Heft*
(76 číslovaných stran a 8 nečíslovaných prázdných listů, 38 × 23 cm)

Jedná se o stručnou historii obcí Dobrá Voda, Šárovcova Lhota, Sukorady a Pecka, která je doplněná základními informacemi o rodech a rodinách vlastních tyto obce. Většina textu je napsána německy kurrentem, výjimečně se objevují latinská slova nebo jména zapsaná latinkou. Autorem této části by mohl být Josef Edmund Horký, Janderův spolupracovník. Text je zapsán na papírech s širokými okraji, které jsou využity na kratší či delší poznámky, opravy a komentáře. Stránkování textu bezpochyby provedl Jandera.[47]

[44] Obsah této části se neshoduje s obsahem uvedeným v první části konvolutu se signaturou č. 34, resp. Ukn 21, o němž již bylo pojednáno dříve.

[45] Obsah této části je uveden v první části konvolutu se signaturou č. 34, resp. Ukn 21, o němž již bylo pojednáno dříve.

[46] Na tento konvolut bezprostředně navazuje strahovský konvolut *Jandera: Okolí Hořic IV.* se signaturou DK IV 7, o němž bylo pojednáno již dříve.

[47] Obsah této části je uveden v první části konvolutu se signaturou č. 34, resp. Ukn 21, o němž již bylo pojednáno dříve.

b) *Ausarbeitungen III^{tes} Heft*
(101 číslovaných stran a 11 nečíslovaných prázdných stran, strany 94 až 101 jsou prázdné, 38 × 23 cm)

Jedná se o stručnou historii obcí Dobeš, Lukavec, Zdobín, Miletín a několika nevelkých vsí v okolí Miletína, která je doplněná základními informacemi o rodech a rodinách vlastních tyto obce. Většina textu je napsána německy kurrentem, výjimečně se objevují latinská slova nebo jména zapsaná latinkou. Autorem této části by mohl být Josef Edmund Horký, Janderův spolupracovník. Text je zapsán na papírech s širokými okraji, které jsou využity na kratší či delší poznámky, opravy a komentáře. Stránkování textu bezpochyby provedl Jandera.[48]

V obou částech konvolutu jsou obsaženy souvislé více či méně rozsáhlé texty různého stupně rozpracování podrobností. Jedná se o historii obcí, které sousedily s hořickým panstvím nebo mezi jejich vlastníky byli vlastníci hořického panství.

- *Jandera: Materialie k dějinám Hořic II.* (nápis na hřbetu)
(Sgn. č. 38, resp. Ukn 25, 216 číslovaných i nečíslovaných stran, polopl\u00e1těná vazba, 38,4 × 25,0 cm)[49]

Tento konvolut se skládá z osmnácti rozdílných částí, z nichž některé jsou číslované, jiné nečíslované. Dokumentují různé zejména finanční a hospodářské situace v Hořicích a na Hořicku.

a) *Elenchus der Fascikel der Stücke*
(24 nečíslovaných stran a 14 prázdných stran, 37,4 × 24,0 cm)

Obsahuje krasopisně zapsaný výčet 45 položek různých privilegií, které více či méně souvisely s Hořicemi a s Hořickem. Následuje opis prvních sedmi privilegií.

b) Bez názvu
(28 nečíslovaných stran, strany 1 a 2 jsou prázdné, 37 × 23 cm)

Jedná se opisy 7 různých žádostí hořických cechů, dopisů, nadačních listin a instrukcí k fundacím ze 17. až 18. století. Texty jsou zapsány česky, latinsky i německy podle jazyka originálu. V záhlaví některých stránek je uveden odkaz na *Anmerkungen*.

c) Torzo připravovaného LXXXI. sešitu *Anmerkungen* označené na titulním listu zdvojeným nápisem *81 Heft I. Abth.* a *LXXXI^{tes} Heft*
(18 stran, 37,5 × 23,5 cm)

O této části konvolutu bylo pojednáno již dříve.

[48] Obsah této části je uveden v první části konvolutu se signaturou č. 34, resp. Ukn 21, o němž již bylo pojednáno dříve.

[49] Tento konvolut bezprostředně navazuje na strahovský konvolut *Jandera. Materialie k dějinám Hořic I.* se signaturou DK IV 6, o němž bylo pojednáno již dříve.

d) *Ex Archivo Archiepiscopali Pragensi*
(12 číslovaných stran, $22,8 \times 37,4$ cm)

Jedná se o výpisy z různých listin pražské konsistoře, které byly využity v LXXXI. sešitu Janderových *Anmerkungen* (viz část c)). Většina stránek je přeškrtnuta nebo má v záhlaví odkaz na jednotlivé stránky *Anmerkungen*. Původní listiny byly zapsány německy kurrentem nebo latinsky latinkou. Při vazbě této části došlo k přeházení stránek, a tak byla narušena konzistence tohoto pomocného materiálu.

e) *Elenchus der Fascikel der Stücke*
(4 nečíslované strany, $37,2 \times 23,2$ cm)

Jedná se o pokračování části a), které bylo chybně vevázáno mezi části d) a f).

f) Bez názvu
(6 nečíslovaných stran, 37×24 cm)

Jedná se o opis konceptu německy psaného dopisu hořické městské rady ze dne 16. srpna 1793 císařsko-královskému odvolacímu vrchnímu soudu, který rozhodoval jako vyšší instance o rozhodnutí nižších soudů.

g) Bez názvu
(4 nečíslované strany, strana 4 je prázdná, $37,4 \times 24,0$ cm)

Jedná se o opis česky psané závěti Jana Pečeného ze dne 6. listopadu 1805, kterou vzal na vědomí hořický magistrát dne 24. února 1806. Jan Pečený, hořický měšťan, odkázal Hořicím značné finanční prostředky. Měl je dostávat duchovní za každodenní dvouhodinovou výuku latiny a němčiny talentované mládeže z hořické farní školy.

h) *Laut diesjährigen Magistratual-Depositen-Cassa-Abschluss und der k. k. Staatsbuchhaltung in Prag mit Ultimo 1817*
(4 nečíslované strany, strany 3 a 4 jsou prázdné, 32×20 cm)

Jedná se o výpis z roční účetní uzávěrky depozitní pokladny magistrátu a státní účtárny v Praze ke konci roku 1817. Dokument souvisí s předchozí částí g) neboli s hospodařením s nadačním fondem Jana Pečeného.

ch) *Aus dem Königgrätzer Consistorial-Archive und zwar aus einem Buche in Folio, dessen Aufschrift lautet: Consignationes continentes Status Beneficiorum in Vicariatu Smidariensi, exhabitae 1770*
(40 číslovaných, strany 39 a 40 jsou prázdné, $37,2 \times 24,0$ cm)

Jedná se o výpis z úřední knihy *konsistorního archivu* v Hradci Králové, který se týká stavu beneficií smidarského vikariátu v roce 1770. Takovéto knihy poskytovaly soupisy církevního majetku, farářských beneficií, příjmy fary a celkový stav církevního majetku dané farnosti.

i) *Beobachtungen der Witterungs- und Krankheitskonstitutionen auf der Herrschaft und Stadt Horzitz, wie auch Anmerkungen aussergewöhnlichen Vorfälle auf der Herrschaft und Stadt Hořzitz. Verfasst vom H. Max. Wolff, M. Dr. Physicus in Horzitz. Anfangen vom Jahre 1819*
(7 číslovaných dvojlistů, $37,4 \times 23,0$ cm)

Jedná se o záznamy počasí, klimatických podmínkách, meteorologických pozorování, zdravotním stavu, nemocích a epidemiích na hořickém panství a v Hořicích od počátku roku 1819 až do června 1821, které sepsal hořický lékař M. Wolff. Neopomenul připojit ani zajímavé a mimořádné události.

j) *W Knjze Instrumentnj N= 4. Leta 1543 pod litt: E. 23*
(4 nečíslované strany, strany 2 až 4 jsou prázdné, $37,0 \times 22,4$ cm)

Jedná se o opis zápisu v knize smluv, která souvisí s majetkem Jana Litoborského z Chlumu a Hořic, člena starého českého vladyckého rodu, který vlastnil různá panství v severovýchodních Čechách. V roce 1532 získal Hořice, ale již krátce poté je prodal jiným majitelům.

k) Bez názvu
(4 nečíslované strany, strana 4 je prázdná, $37,0 \times 22,6$ cm)

Jedná se o opis dopisu hořického magistrátu ze dne 24. prosince 1821 adresovaný císařskému daňovému úřadu v Praze. Souvisel s čerpáním finančních prostředků z nadace Jana Pečeného (viz části g) a h)).

l) Bez názvu
(1 nečíslovaný list, $22,9 \times 16,1$ cm)

Jedná se o pracovní výpisy k LIII. sešitu Janderových *Anmerkungen*, které se dotýkají některých majetkových změn na Hořicku ve druhé polovině 16. století a na počátku 17. století. Podle Janderova zvyku byl text přeškrtnut, jakmile byl zapracován do *Anmerkungen*. V záhlaví textu je uveden i stránkový odkaz ve tvaru *Vide 53 Heft pag 1 832*.

m) *I. W Knjze Instrumentnj*
(8 nečíslovaných stran, strany 4 až 8 jsou prázdné, $33,4 \times 20,0$ cm)

Jedná se o krasopisný opis listiny vedené pod č. 43 v části písmeno B 30 „instrumentní knihy“, který dokládá, že Jan Litoborský z Chlumu prodal Hořice v roce 1535 novému majiteli Petru Bohdaleckému z Hodkova. Tento obchod zahrnoval městečko Hořice a přilehlé vesnice (Libonice, Lhotka a Chvalina).

n) *II. W Knjze Instrumentnj*
(1 nečíslovaný list, strana 2 je prázdná, 36×23 cm)

Jedná se o krasopisný opis listiny vedené pod č. 4 „instrumentní knihy“ z roku 1543 v části písmeno E 23, která potvrzovala prodej Hořic.

o) *III. W Knjze Instrumentnj*
(4 nečíslované listy, strany 3 a 4 jsou prázdné, 34×20 cm)

Jedná se o krasopisný opis listiny vedené pod č. 4 z roku 1545 „instrumentní knihy“ v části písmeno G 1, která potvrzovala prodej Hořic.

p) *IV. W Knjze Instrumentnj*
(4 nečíslované list, strany 3 a 4 jsou prázdné, 34 × 20 cm)

Jedná se o druhý opis předchozího dokumentu.

r) *V. W Knjze Instrumentnj*
(8 nečíslovaných list, strana 8 je prázdná, 34 × 20 cm)

Jedná se o krasopisný opis listiny z roku 1569 vedené pod č. 16 „instrumentní knihy“ v části písmeno K 29, která potvrzovala uznání „kšaftování Jindřichu Smiřickému ze Smiřic“ neboli brala na vědomí závěť Jindřicha Smiřického ze Smiřic (1535–1569), českého šlechtice ze starobylého rodu, který v 16. století patřil k nejbohatším ve východních Čechách. Jeho rodové statky zahrnovaly mimo jiné Hrubou Skálu a Hořice, které zdědil roku 1548 po smrti svého otce Zikmunda I. Smiřického ze Smiřic (nar. mezi 1468 až 1475, zemřel roku 1548). Jindřichův kšaft obsahoval ustanovení, jak naložit s jeho majetkem a jak rozdělit jeho statky mezi jeho potomky.

Tento rozsáhlý konvolut dokládá, jak široce Jandera pojímal otázku regionálních dějin Hořic a Hořicka.

8. Reakce na Janderovo dílo ve Státním okresním archivu v Jičíně

Také ve Státním okresním archivu v Jičíně nalezneme přímé a zajímavé reakce na Janderovy *Anmerkungen*. Jedná se zaprvé o dvě verze rozsáhlého, drobným kurrentem německy psaného spisu Jana Josefa Kučery, Janderova strýce.

- Bez názvu
(Sgn. č. 31, resp. Ukn 18, 344 číslovaných stran a 11 prázdných nečíslovaných stran, polokožená vazba, šedočerné desky, 38 × 24 cm)[50]

- Bez názvu
(Sgn. č. 32, resp. Ukn 19, 344 číslovaných stran, polokožená vazba, šedočerné desky, 40 × 24 cm)[51]

Oba svazky byly svázány patrně ještě za Janderova života nebo krátce po jeho smrti, neboť vazba se příliš neliší od vazby Janderových *Anmerkungen*.

[50] V popisu inventáře jičínského fondu je spis chybně označen jako *Opisy důležitých pamětních zápisů J. L. Jandery z knih č. 18–26*. Tento spis souvisí s českou verzí Kučerových dějin Hořic, které jsou uloženy v knihovně na Strahově pod signaturou DC II 16, o níž bylo pojednáno již dříve.

[51] V popisu inventáře jičínského fondu je spis chybně označen jako *Opisy důležitých pamětních zápisů J. L. Jandery*. Tento spis souvisí s českou verzí Kučerových dějin Hořic, které jsou uloženy v knihovně na Strahově pod signaturou DC II 16, o níž bylo pojednáno již dříve.

Svazky nemají na hřbetu žádný nápis, na vnitřní straně desek je uvedena stará strahovská signatura DH II 9 a DH II 10, tj. jedná se o svazky, které se po Janderově smrti dostaly do majetku klášterní knihovny na Strahově a byly zde řádně zaevidovány.[52] Patrně v souvislosti s výstavou v Hořicích byly tyto dva svazky zapůjčeny do Hořic, kde pak zůstaly.[53] Svazky přešly do *Vlastivědného museum okresu hořického*, kde byly zaevidovány pod signaturami VI A 72 a VI A 71.

Zastavme se nyní u první verze Kučerových německy psaných dějin Hořic (sgn. Ukn 18), která zachycuje dějiny města od roku 1365 do roku 1821. Je rozdělena na 13 sešitů:

Sešit	Časové období	Strany
I. Heft	1365–1500	1–22
II. Heft	1500–1600	23–50
III. Heft	1601–1634	51–78
IV. Heft	1635–1670	79–105
V. Heft	1671–1706	106–132
VI. Heft	1707–1734	133–160
VII. Heft	1734–1742	161–187
VIII. Heft	1743–1751	188–215
IX. Heft	1751–1759	216–243
X. Heft	1760–1771	244–271
XI. Heft	1771–1776	272–299
XII. Heft	1776–1805	300–327
XIII. Heft	1805–1821	328–344

Jednotlivé sešity jsou nadepsány Janderovou rukou. Jandera také připojil do záhlaví rok či roky, o němž či o nichž je pojednáno. Text je zapsán jen na pravých stranách, levé zůstaly volné na opravy a doplňky. Strany mají široké volné okraje, do nichž jsou poznamenány odkazy na prvních sedm svazků Janderových *Anmerkungen* ve formě číslo svazku a stránka.

Poznamenejme, že na straně 252 je pojednáno o rodině Kučerových, na straně 298 o Janderově narození a křtu, vzdělávání v Hořicích u faráře Hanla, studiu na gymnáziu v Hradci Králové a na Filozofické fakultě v Praze, přátelství s profesorem Vydrou, vstupu do premonstrátského řádu i o získání řádné profesury matematiky na pražské univerzitě. Na stranách 336 až 342 jsou stručně vylíčeny Janderovy aktivity pro Hořice a Hořicko v letech 1818 až 1820.[54]

[52] Viz informace ve Weyrauchově katalogu knihovny, která byla uvedena dříve.

[53] Viz informace B. Mendla o zapůjčení svazků, která byla uvedena dříve.

[54] Tato část v české verzi kroniky není, neboť česká verze zaznamenává dějiny Hořic jen

Připojme ještě pro úplnost, že první verze Kučerových německy psaných dějin Hořic nemá klasický titulní list s uvedením řádného názvu a autora. Název a jméno autora je poznamenáno česky a latinkou na titulní straně prvního sešitu ve tvaru: *Sepsal Jan Kučera, synovec J. L. Jandery, narozený v Hořicích 14. září 1763. Viz str. 252 a str. 162.* Jedná se o dodatečný vpisek, který chybně identifikuje strýce Jana Josefa Kučeru jako synovce.

Věnujme se nyní druhé verzi Kučerových německy psaných dějin Hořic (sgn. Ukn 19), která se textově neliší od první verze. Pouze nemá jasně nadepsané sešity, byť jsou pro nadpisy vynechané prázdné stránky, dále nemá v záhlaví stránek uvedeny roky, o nichž je na stránce pojednáno. Na některých místech má však na levých stranách delší poznámky a vpisky.

Porovnáním rukopisů všech tří svazků (dva psané německy a jeden psaný česky) je zřejmé, že je sepsal jeden člověk (litery mají stejné tvary, písmo má stejný skon, stejná úprava textu). Zápis je proveden vypsanou rukou vzdělance, ale nikoliv profesionálního písaře, jako byli ti, co na velkých úřadech vyhotovovali úřední čistopisy. Profesionální písař by totiž musel užít pro češtinu a němčinu odlišný typ novogotické kurzívy, jak bylo tehdy zvykem. Uvedená zjištění naznačují, že autorem všech tří svazků patrně byl univerzitně vzdělaný kupec Jan Josef Kučera, Janderův strýc.

Je zajímavé, že se dochovala jedna verze v českém jazyce a dvě téměř identické verze v německém jazyce, přičemž německá verze zachycuje navíc období 1809 až 1821. Všechny tři se asi po Kučerově smrti dostaly do Janderovy pozůstalosti.

Je škoda, že po Janderově smrti Kučerovy česky i německy psané dějiny Hořic upadly v zapomnění. S Janderovou pozůstalostí se dostaly nejprve do knihovny Strahovského kláštera a následně do hořického muzea, odkud přešly do Státního okresního archivu v Jičíně. Až do současné doby zůstaly víceméně nepovšimnuty a nevyužity možná i proto, že byly omylem vedeny jako pouhé opisy Janderových zápisů v *Anmerkungen*. Není jasné, proč se Jandera nepokusil německy psané dějiny Hořic upravit, doplnit, zkontrolovat a vydat tiskem. Možná je považoval jen za přípravnou a ještě nedokonalou verzi.

Druhou zajímavou reakcí na Janderovy *Anmerkungen* jsou německy psané dějiny města Hořic a hořického panství z roku 1844. Uloženy jsou ve Státním okresním archivu v Jičíně.

- *Geschichte der Stadt und Herrschaft Hořitz 1844* (nápis na deskách) (Sgn. č. 33, resp. Ukn 20, xvi číslovaných stran, 454 číslovaných stran, 26 nečíslovaných stran, polokožená vazba, hnědo-bíle mramorované desky, $41,2 \times 27,0$ cm)[55]

do roku 1809.

[55] V popisu inventáře jičínského fondu je spis chybně označen jako *Pamětní zápisy prof. J. L. Jandery.*

Tento svazek nikdy nepatřil do fondů klášterní knihovny na Strahově, neboť nebyl a není označen ani klasickou strahovskou signaturou ani typickým strahovským štítkem pro budoucí zápis signatury. Do *Vlastivědného museum hořického okresu* se dostal z knihovny premonstrátského Želivského kláštera v roce 1917.[56] Na vnitřní straně desek svazku je totiž uvedena jen hořická signatura VI A 73. Z Hořic pak svazek přešel do Státního okresního archivu v Jičíně.

Text zachycuje dějiny Hořic a hořického panství od 15. století až do počátku 19. století, je rozdělen na čtyři části.

1. *Quellen, zur* (*Geschichte von Hořic*)
   (str. I až XVI)

Ve formě tabulky uvádí soupis základních pramenů a literatury k dějinám Hořic a Hořicka.

2. *Geschichte der Stadt und Herrschaft Hořitz*
   (454 stran)

Text je rozdělen na následující oddíly:

Část	Název	Strany
—	—	1–48
Zweite Parthie	Vom Jahre 1424 bis 1540	49–112
Dritte Parthie	Vom Jahre 1540 bis 1620	113–192
Vierte Parthie	Vom Jahre 1620 bis 1714	193–270
Fünfte Partie	Vom Jahre 1714 bis 1778	271–366
Sechste Parthie	Vom Jahre 1778	367–454

Tyto oddíly podávají historii Hořic a Hořicka, v posledním je též o topografii, přírodních krásách, památkách, mimořádných událostech (války) a význačných osobnostech (např. o Janderovi je na str. 433).

3. *Namen und Fach-Register*
   (24 nečíslovaných stran)

4. Bez názvu
   (2 nečíslované strany)

Třetí část je klasický jmenný a věcný rejstřík, čtvrtá obsahuje různé krátké poznámky (např. doplňky k válce se Švédy) a opravy k několika částem.

[56] O převozu výše uvedeného rukopisu ze Želiva do Hořic viz krátká zpráva [31].

Text celého svazku je zapsán jedním rukopisem (drobný německý kurrent), na širokých okrajích jednotlivých stránek jsou odkazy na Janderovy *Anmerkungen*, často přeškrtnuté snad na znamení jejich využití. Podle německého přípisu na první straně textu dějiny „zpracoval P. Antonín Bartoloměj Ignác Hadwich, doktor svobodných umění a filosofie, kooperátor na faře u sv. Michala v Černém Dole“.[57] Hadwich zdůraznil, že text sepsal podle materiálů shromážděných Janderou. Jak víme, byl to Janderův spolupracovník, kterého Jandera chválil a možná považoval svým způsobem za svého nástupce. Patrně i tento rukopis hořických dějin zcela zapadl a nebyl využit k sepsání podrobné historie Hořic.

9. Anmerkungen ve farní knihovně v Hořicích

Zásluhou doktorky Jany Oppeltové a její diplomantky Lenky Uhlířové z Filozofické fakulty olomoucké univerzity byla na počátku třetího desetiletí 21. století uspořádána a katalogizována hořická farní knihovna. Ukázalo se, že se v jejím knihovním fondu dochovala kompletní kolekce Janderova díla *Anmerkungen zum Behute der Geschichte der Stadt und Herrschaft Horzitz* (sgn. H 170/1-8), kterou Jandera věnoval hořické faře. Podle poznámek se zdá, že vznikla jako opis originální Janderovy osmisvazkové kolekce (nyní strahovské) snad ve třicátých letech 19. století. Byla doplňována pozdějšími poznámkami, které vepisoval hořický farář Bohumil František Hakl.[58]

Kolekce Janderova díla uložená na hořické faře upadla na dlouhá desetiletí v zapomnění, byla uzavřena v nepoužívané a těžko přístupné děkanské knihovně. Zůstala proto zachována v dobrém stavu.

Poznamenejme, že Jandera byl význačným mecenášem hořické farní knihovny. V jejím fondu se nachází nejméně 37 titulů (některé jsou několikasvazkové), které mají Janderovo razítko nebo jméno. V mnoha dalších knihách jsou Janderovou rukou vepsány obsahy nebo poznámky. Je tedy pravděpodobné, že farní knihovně věnoval i další knihy. Hořickou farní knihovnu podporoval i Janderův strýc Jan Josef Kučera.

10. Další důkazy Janderova celoživotního zájmu o historii

Janderovy historické zájmy se neomezovaly jen na Hořice, Miletín a Hořicko. Rukopisy uložené v klášterní knihovně na Strahově dokládají, že se Jandera zajímal i o historii Strahovského kláštera, o pražské památky a heraldiku, sbíral nejrůznější staré rukopisy a listiny, studoval historické prameny apod.

[57] Poznamenejme, že farář Hadwich na konci života působil jako duchovní na faře v Pohledu, která historicky patřila pod správu premonstrátského kláštera v Želivě. I po zrušení kláštera roku 1789 zůstaly církevně-správní vazby zachovány. V roce 1850 byl klášter obnoven, přišli do něho řeholníci z jiných premonstrátských kanonií, kteří navázali na předchozí staleté tradice, zahájili řeholní život kanonie a převzali duchovní správu na svých původních farách. Je tedy přirozené, že se Hadwichův rukopis po jeho smrti ocitl právě v knihovně Želivského kláštera, kde však nebyl zaevidován.

[58] Více viz [Uh].

Zásadní informace o Janderově sběratelské práci dokládají velké strahovské konvoluty *Diplomatarium Strahoviense I., II., III., IV., V., VI.*,[59] které obsahují originály různých listin, ověřené i neověřené opisy či výpisy z listin, dopisy a zprávy. Vznikly díky Janderovu zájmu o dějiny Hořic a Hořicka a přímo souvisí s jeho prací na osmi svazcích jeho *Anmerkungen*. Jandera je nechal svázat do hnědé polokožené vazby. Strahovský knihovník Cyril Straka připojil v letech 1904 až 1905 na počátek těchto šesti konvolutů index všech svázaných listin, tj. jejich stručný obsah s jednoduchou charakteristikou každé listiny. V šedesátých letech 20. století tyto konvoluty prohlédl Bohumil Ryba. Strakovy obsahy opravil a konvoluty pečlivě popsal. Viz [Ry1].

Během života Jandera shromáždil více než sedm stovek nejrůznějších dokumentů z 15. až 18. století. Listiny nebo jejich opisy pečlivě ostránkoval a někdy na ně zapsal i své původní uspořádání do tzv. „fasciculí, Abtheilungen a Numer“ (viz [Ry1], str. 277), které dokládá jeho snahu o logické utřídění a přehlednost. Listiny nejsou v konvolutech řazeny po čase, ale spíše podle tématu a souvislostí. Jandera je patrně zařazoval tak, jak se k nim během času dostal.

Jandera konvoluty ostránkoval. Na první straně je uvedeno *pag: 1* a na dalších jen arabská číslice nebo je od první strany uváděna pouze arabská číslice.

Listiny se týkají různých událostí a majetkových záležitostí ve východních a severovýchodních Čechách (Hradec Králové, Jičín, Smiřice, Hořice, Náchod, Opočno, Nové Město nad Metují, Český Dub aj.), majetků různých rodů, které vlastnily jednotlivá panství, vesnice a statky, zejména na Hořicku (např. Kotulinští z Kotulína, Valdštejnové, Smiřičtí ze Smiřic, Dohalští z Dohalic, Bukovští z Hustířan, Vojičtí z Vojic, Zárubovi z Hustířan, Žilvarové ze Silberštejna, Strozziové). Listiny dokládaly konfiskace, prodej či nákup majetků, držbu majetků, zápis majetků do zemských desek či jejich vymazání, potvrzování dědictví, uznání či rozporování dědických práv, sousedské spory, žádosti o náhradu škod, různé stížnosti a žaloby, žádosti o slevy z poplatků a tax, stanovení výše dluhů a pokut, potvrzení původu osob, potvrzení úmrtí osob, instrukce pro zápis do zemských desek, žádosti o povolení prodeje majetku, inventáře panství či statků, plné moci pro zastupování u soudů, výslechy svědků atd. Najdeme však též zhostní listy, listiny o zbavení manství, propuštění z poddanství a osobní dopisy. Ve většině případů se jedná o originály nebo ověřené i neověřené opisy listin, které jsou v českém nebo německém jazyce. V konvolutu I. jsou též čtyři italsky psané dopisy a dvě francouzsky psané listiny, v konvolutu II. je jedna listina napsaná francouzsky a jedna latinsky, v konvolutu III. je jedna listina napsaná latinsky.

Všechny níže zmíněné konvoluty jsou výsledkem Janderovy sběratelské činnosti. Kromě základní charakteristiky jednotlivých konvolutů uvedeme i zajímavosti, které Jandera k některým listinám poznamenal.

[59] Signatury DJ I 2, DJ I 3, DH J 4, DJ I 5, DJ I 6 a DJ I 7.

- *Diplomatarium Strahoviense I.*
  (Sgn. DJ I 2, xii+480 stran, 117 listin různých formátů z let 1437 až 1776, polokožená vazba, 36 × 23 cm)

V tomto konvolutu připsal Jandera na 353. straně i svůj německý regest neboli krátké shrnutí obsahu dokumentu. Jednalo se o italsky psaný dopis Lorenza Strozziho, který zaslal z Florencie 8. ledna 1650 příteli Ottavianovi Piccolominimu. Obsahuje Strozziho poděkování za Piccolominiho gratulaci.

Lorenzo Strozzi byl členem rodu Strozzi, starého florentského patricijského a později šlechtického rodu. Strozziové původně působili jako bankéři a patřili k hlavním politickým soupeřům rodu Medici. V průběhu 17. století již nepředstavovali ve Florencii významnou politickou sílu, jednotlivé větve rodu žily rozptýleně po Evropě. Část rodiny zůstala v Toskánsku, další sídlila ve Francii, jiná v habsburské monarchii. Její členové se uplatňovali ve službách panovnických dvorů, církve či armády.

Ottaviano (Ottavio) Piccolomini d'Aragona (1599–1656), pozdější vévoda z Amalfi, byl italský šlechtic ve službách Habsburků. Zastával vysoké vojenské funkce v císařské armádě, měl hodnost generála a později polního maršála. Po bitvě na Bílé hoře (1620) byl úzce spjat s českými zeměmi, aktivně se podílel na vojenských taženích císařské armády v Čechách. Byl blízkým spolupracovníkem Albrechta z Valdštejna (1583–1634) a podle císařského rozkazu se účastnil na jeho odstranění v Chebu. Za svoji loajalitu byl odměněn majetky ve východních Čechách, například panstvím Náchod. Později působil jako císařský místodržící a vojenský velitel v Čechách, aktivně se zapojil do pobělohorské rekatolizační politiky a stabilizace císařské moci. Svoji prestiž a vojenskou reputaci upevnil při obraně Prahy proti Švédům v roce 1648.

- *Diplomatarium Strahoviense II.*
  (Sgn. DJ I 3, xiv+470 stran, 120 listin různých formátů z let 1545 až 1778, polokožená vazba, 36 × 23 cm)

V tomto konvolutu je zajímavý dvoustránkový dokument – sbírka čtyř vystřihaných a nalepených kolků z let 1749, 1750, 1752 a 1754 (listina č. 119, strany 467 až 468). Kolky jsou doplněny Janderovou poznámkou, že se jedná o nejstarší dochované kolky užívané v Čechách, a anekdotou o „vynálezci kolků".

Zdůrazněme, že se Jandera nerozpakoval kolky vystříhat ze starých listin bez ohledu na to, že je tím poškodil. Ke každému kolku připsal rok jeho použití, patrně podle roku sepsání listiny, z níž kolek vystřihl. Nejednalo o klasické tištěné kolky, jak je známe z nedávné minulosti, ale o otisky speciálních razítek.

Poznamenejme, že se nejednalo o kolky v moderním slova smyslu, ale o fiskální poplatky, platbu různých daní prostřednictvím razítkování úředních dokumentů (poplatky za listiny a právní úkony, poplatky spojené s obchodem apod.). Tyto poplatky byly vybírány státními úředníky. V roce 1749 byly v Rakouské říši zavedeny první pokusy o řádné kolkování listin a obchodních

dokladů. O rok později vydala císařovna Marie Terezie nové nařízení týkající se regulací právních a obchodních poplatků; zahrnovalo např. smlouvy, nájemní a kupní kontrakty, dědictví … Poplatek nazývaný kolek musel být předplacen a úhrada byla následně potvrzena razítkem na listině. V letech 1750 až 1754 se tento systém rozšířil v celé Rakouské říši a stal se součástí běžné administrativy. Systém byl neefektivní, vedl ke korupci a podvodům. Skutečné kolkové známky byly zavedeny až roku 1854. Další zajímavé kolky jsou také na listinách v konvolutu I.

- *Diplomatarium Strahoviense III.*
  (Sgn. DJ I 4, vi+464 stran, listiny různých formátů z let 1653 až 1736, polokožená vazba, 36×23 cm)
- *Diplomatarium Strahoviense IV.*
  (Sgn. DJ I 5, viii+526 stran, 93 listin různých formátů z let 1624 až 1690, polokožená vazba, 36×23 cm)
- *Diplomatarium Strahoviense V.*
  (Sgn. DJI 6, viii+410 stran, 100 listin různých formátů z let 1552 až 1687, polokožená vazba, $34,7 \times 22,5$ cm)
- *Diplomatarium Strahoviense VI.*
  (Sgn. DJ I 7, viii+624 stran, 133 listin různých formátů z let 1622 až 1739, polokožená vazba, $34,5 \times 21,5$ cm)

V konvolutu *Diplomatarium Strahoviense VI.* nalezneme na 299. straně Janderovu německou poznámku *Fasc. 50, worauf geschriebem steht: Ganz zur Vertilgung geeignet* (tj. *Spis 50, na němž je napsáno: Zcela vhodné ke zničení*). Text, jak už bývá, přežil na rozdíl od některých Janderových matematických výukových textů či částí příprav k jeho *Anmerkungen*. Jedná se o český dopis Jana Pieroniho ze 30. května 1654 adresovaný nejvyššímu dvorskému sudímu Ferdinandovi Vilémovi Slavatovi s žádostí o odklad vkladu Bělohradu (dnes Lázně Bělohrad) a Červených Poličan do zemských desek.[60]

- *Diplomatarium Strahoviense XI.*
  (Sgn. DJ I 12, iv+402 stran 134 listin různých formátů z let 1606 až 1797, poloplátěná vazba, 36×22 cm)

V konvolutu jsou německy a česky psané listiny, jen dvě jsou psané latinsky. Jedná se o dokumenty, které je možno propojit s úřední činností strahovských opatů, se správou strahovských statků v Čechách a na Moravě či se zajímavými událostmi v našich zemích.

[60] Ferdinand Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1630–1673) byl český šlechtic ze starobylého a významného rodu. V pobělohorském období jeho rod výrazně posílil své postavení v českých zemích. Slavata působil jako nejvyšší dvorský soudce (rozhodoval například o různých majetkových sporech), dále jako královský místodržící (zastupoval panovníka v zemském soudnictví a správě), a také jako tajný rada, tedy poradce na panovnickém dvoře.

Patrně jsou zde též svázány dokumenty, které souvisí s Janderovým sběratelstvím. S Janderou však lze prokazatelně spojit pouze listinu č. 3 (strany 13 až 16). Jedná se o dopis purkmistra a městské rady Moravské Třebové, který byl 30. června 1663 adresován dceři po Jindřichu Kustošovi ze Zubřího a Lipky. Dopis je psán německy a opatřen pečetí Moravské Třebové. Jandera si na něj poznamenal, že jej získal roku 1823 díky spolupráci s moravským genealogem Josefem Edmundem Horkým. Pozoruhodné je, že se nerozpakoval starý dopis znehodnotit svou poznámkou.

Připomeňme, že Jindřich Kustoš ze Zubří a Lipky (nar. kolem roku 1600, zemřel 1658) pocházel z východočeské šlechtické rodiny. Roku 1630 byl za své služby u rodů Pernštejnů a Trčků povýšen do panského stavu. V letech 1636 až 1638 získal panství Nový Studenec a Doubravici nad Úpou díky císařskému rozhodnutí, podpoře rodu Trčků a konfiskacím. V letech 1647 až 1657 zastával významné dvorské úřady císařského dvora a Království českého, získal posty generál-proviantmistr, císařský rada, místodržící a podkomoří. Jeho dcerou a pravděpodobnou dědičkou byla Eva Regina Kustošová.

- *Diplomatarium Strahoviense XII.*
  (Sgn. DJ I 13, iv+300 stran, 37 listin různých formátů z let 1625 až 1840, poloplátěná vazba, 37 × 23 cm)

V konvolutu jsou svázány dokumenty, které se týkají různých majetkových záležitostí. Většina listin je sepsána v německém nebo českém jazyce, dvě v latině.

Konvolut nesouvisí s Janderovou prací na *Anmerkungen*, byť některé v něm obsažené dokumenty mohl Jandera získat díky své sběratelské činnosti. S Janderou lze prokazatelně propojit pouze listinu č. 4 (strany 29 až 40), která obsahuje kšaft (poslední vůli) Václava z Valdštejna na Lomnici sepsaný 22. června 1579 a zapsaný do zemských desek 11. září 1579.

Václav z Valdštejna na Lomnici (po 1531 až 1579) pocházel z jedné větve rodu Valdštejnů, která vlastnila lomnické panství (tj. Lomnici nad Popelkou). Hlásil se k utrakvistickému vyznání. V letech 1566 až 1567 přeměnil původní gotickou lomnickou tvrz na renesanční zámek a následně se zasloužil o rozvoj města. V letech 1558 až 1559 zastával pozici hejtmana hradeckého kraje. V manželství s Eliškou z Martinic (asi 1530 až 1605) měl několik dětí, dospělého věku se však dožily jen dvě dcery. Proto se snažil právně zajistit dědictví lomnického panství pro své dcery, vědom si toho, že umírá bez mužského potomka.

Jedná se o opis českého výpisu ze zemských desek, který byl pořízen 3. března 1585. Jandera jej získal od svého moravského spolupracovníka Josef Edmunda Horkého, který na 29. straně poznamenal tato slova: *copirt nach der im Mährischen Nationalmuseum befindlichen vidimirten Copie* neboli *přepsáno podle ověřené kopie, která se nachází v Moravském zemském muzeu.*

- *Heraldické album* (Rybův název)
  Znaky (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK I 5, i+91 nečíslovaných listů, polokožená vazba, $29,7 \times 47,2$ cm)

Zajímavý konvolut obsahuje kresby různých znaků zemí a měst, erbů osob šlechtického původu a duchovních, vlajek, odznaků a pečetí. Částečně byly nakresleny a částečně vystříhány z heraldických archů nebo ze starých i novějších publikací a nalepeny na pevnější papíry. Při vazbě došlo k poškození abecedního uspořádání šlechtických rodů a k necitlivému porušení rodových souvislostí. Na 75. listu je nakreslena pečeť Jiřího z Poděbrad (1420–1471) z listiny vydané roku 1458. Na Janderův podnět byla obkreslena roku 1820. Jandera ji opatřil vysvětlujícím komentářem. Vlastní obrázek s latinskou popiskou má rozměry 19×17 cm, je nakreslen černým inkoustem.

- *Miscellanea historica III.* (Rybův název)
  Miscell. histor. Relig. III. (nápis na hřbetu)
  (Sgn. DK III 11, 61 listů různých formátů, poloplátěná vazba, $37 \times 22,5$ cm)

Konvolut různých dokumentů má 17 částí. Janderův rukopis nese pouze jedna.

h) *Darstellung der Statuten auf der Prager Brücke von der Altstadt auf die Kleinseite zu*
   (4 listy, strana 4v je prázdná, je na ní pouze Janderova signatura Nr. 103, $36,2 \times 23,4$ cm)

Obsahuje přehled 29 soch na Karlově mostě, který Jandera sepsal podle Schallerova díla *Beschreibung der königlichen Haupt- und Residenzstadt Prag* z roku 1795. Soustředil se na historický místopis Starého Města, Nového Města, Malé Strany a Hradčan. Toto Schallerovo dílo bylo prvním místopisem, který zaznamenal pamětihodné pražské domy včetně informací o majitelích (a jejich knihovnách, sbírkách uměleckých a přírodovědných). Pozdější autoři píšící o Praze, jejích obyvatelích a památkách vycházeli právě z této Schallerovy studie.

Připomeňme, že Josef František Jaroslav Schaller (1738–1809), piaristický kněz, vychovatel a středoškolský profesor, se intenzivně věnoval topografii, vlastivědě a historii. Jeho stěžejním dílem je šestnáctisvazková *Topografie des Königreiches Böhmen* (1785 až 1791). Napsal též knihy o dějinách piaristů v Čechách a o historii školství.

Část Janderova textu má charakter tabulek (pořadové číslo sochy, jméno sochy, jméno jejího autora, rok jejího vzniku a základní popis), součástí je však též stručné vyprávění věnované historii a významu soch. Celý text je zakončen zkratkou *O. A. M. D. G.*, tj.

Omnia ad maiorem Dei gloriam, tj. *Všechno k větší slávě Boží.*

Toto klasické latinské motto se v 19. století běžně objevovalo v předmluvách knih či v jejich závěrech, na titulních listech kronik, duchovních spisů či kázání.

11. Závěr

Výše uvedené dokumenty jednoznačně ukazují, že Jandera byl více historikem než matematikem. Historie jeho rodného města a kraje v širokých souvislostech byla jeho velkým koníčkem a vášní, které věnoval mnoho svého volného času a finančních prostředků. Je škoda, že jeho celoživotní snaha téměř zapadla. Skončila zakonzervovaná v řadě svazků na policích knihoven a archivů, kde na ni usedá prach, hlodá neúprosný zub času a propadá se do temnoty zapomnění. Do dnešních dnů se nenašel tým badatelů, kteří by pečlivě prohlédli a prostudovali shromážděný jedinečný materiál, aby jej uspořádali, prověřili, případně doplnili a využili k sepsání velkých dějin Hořic a Hořicka. Asi bychom obtížně našli jiné nevelké město v našich zemích, které by mělo k dispozici tak bohatý historický materiál s tak zajímavým a nosným potenciálem. Snad se v budoucnu do jeho studia zakousnou profesionální historici a po zásluze ocení Janderovy historické rukopisy.

Konec života

1. Úraz a smrt

Profesor Jandera toužil vyučovat milovanou matematiku až do smrti. Na oslavách či v úzkém kruhu přátel prý vyslovoval přání, aby byl odnesen „od katedry do hrobu“. Poprvé snad toto přání vyslovil při své děkovné řeči, když roku 1835 přebíral ocenění za třicet let pedagogické práce. Jeho přání se mu víceméně vyplnilo. Uveďme nejprve informace, které byly na několika místech zveřejněny.

Dne 8. července 1857 se jednaosmdesátiletý Jandera pozvolna ubíral Malou Karlovou ulicí (dnes část Karlovy ulice) do Klementina, kde měl mít svou obvyklou matematickou přednášku. Nedokázal se vyhnout povozu, který ho srazil na zem (patrně na dnešní křižovatce Karlovy a Husovy ulice). Prý vstal bez viditelného zranění a došel do Klementina, nenechal se vyšetřit ani přesvědčit, aby se vrátil domů. Jako obvykle řádně odpřednášel, pak se vrátil do svého bytu v Celetné ulici a ulehl. Ve večerních hodinách se u něho prý projevila větší fyzická slabost.

Dne 12. července 1857 se naposledy vydal sloužit mši svatou v kostele Matky Boží Marie před Týnem. Novinová zpráva o Janderově smrti podala 28. července podle důvěryhodných zdrojů ověřené informace o posledních dnech a hodinách jeho života:

Jeho slabost byla již tak velká, že nejctihodnější kanovník a týnský kněz byl tím tak znepokojený, že by slabý stařec mohl během mše svaté dostat záchvat, doporučil, aby byl pod ochranou a láskyplnou péčí. Od toho dne [12. 7. 1857] *jeho slabost natolik sílila, že profesor byť velmi neochotně, musel ulehnout. Jelikož byl čím dál slabší, nejctihodnější kanovník a kněz týnský mu na jeho žádost udělil dne 21. 7. poslední svátosti. Pacient se plně odevzdal Boží vůli. V následujících dnech již nemohl nic jíst a toužil jen po osvěžení, aby utišil vnitřní žár, který každou hodinu sílil. Předevčírem* [26. 7. 1857] *v 11 hodin navštívil nemocného prelát Dr. Zeidler. Protože pacient již … začínal ztrácet vědomí, modlil se přítomný kanovník a kněz z Týna spolu se všemi přítomnými – kanovník ze Strahova a milosrdný bratr byli v těchto dnech neustále s pacientem. Nejctihodnější prelát se s umírajícím rozloučil, požehnal mu a políbil ho. Po celé odpoledne a noc profesor ležel tiše a stále více se blížil smrti. Včera ráno* [27. 7. 1857] *umírajícího muže nejctihodnější prelát znova navštívil a v 11 hodin pacient zemřel v náručí svého soucitného a hluboce zarmouceného preláta. Včera večer v 8 hodin bylo tělo tiše požehnáno v čp. 596-I* (*Celetná*) *ctihod-*

ným kanovníkem otcem Mathiasem Heinrichem a poté přeneseno do kláštera na Strahově … ([13], str. 152, volný překlad)

Jak bylo výše uvedeno, Jandera zemřel 27. července 1857 v jedenáct hodin v náručí Jeronýma Josefa Zeidlera, opata Strahovského kláštera, univerzitního profesora teologie, svého bývalého žáka a přítele.

V novinách *Prager Zeitung* byl 29. července otištěn článek *Professor Dr. Jandera* [18], z něhož vyjímáme krátkou pasáž:

Těšil se záviděníhodnému štěstí, že mohl ve svém krásném povolání pokračovat až do posledních dnů svého života; přání, které kdysi veřejně vyjádřil při slavnostní příležitosti a později opakovaně v menších kruzích – vstoupit z katedry do hrobu – se mu splnilo. ([18], str. 2, volný překlad)

Nepatrně odlišně jsou popsány poslední dny Janderova života ve studii Pavla Křivského:

… Cestou do přednášek byl 8. července 1857 poražen kolem jedoucím povozem a lehce raněn. Druhého dne již opět přednášel,[1] *avšak 16. července ulehl. Toho dne napsal poslední meteorologický záznam do svého diáře, jak to činil téměř padesát let, poznamenal si denní teplotu +20 R. V nemoci jej ošetřoval milosrdný bratr, kterého mu poslal strahovský opat Jeroným Zeidler, v noci bývali u něho z opatova rozhodnutí strahovští klerici. Poslední noc prožil s Janderou pozdější strahovský knihovník a řádový historik Dominik Čermák, který povolal k Janderovu loži, když viděl, že se blíží jeho konec, opata Zeidlera.*

([Kř1], str. 23)

Chybné informace o závěru Janderova života publikoval roku 2001 také Václav Bukač:

… Třebaže měl nárok na odpočinek, přednášel ještě ve vysokém věku. Cestou do přednášek byl 8. července sražen v Celetné ulici povozem a lehce zraněn. Druhého dne opět přednášel, avšak 16. července ulehl. Zemřel 27. července 1857. ([Bu1], str. 5)

Není jasné, kde autor získal tyto informaci lišící se od dobových novinových zpráv. Čerpal patrně z článku Pavla Křivského.

Zcela jiný obraz o konci Janderova života poskytují zápisy v jeho diáři z roku 1857.[2] Jasně dokládají, že jeho kolize s vozem 8. července nebyla příčinou jeho smrti, ukazují jeho rychle se zhoršující zdravotní stav.

Od začátku března 1857 začal mít Jandera zdravotní problémy. Již 1. března nesloužil mši v chrámu Matky Boží před Týnem kvůli kataru a bolestem na prsou (*Katharr, Brustschmerz*). Přesto stále obětavě přednášel a každý den si psal stručné poznámky do diáře tak, jak to dělal celý život. Ze zápisů se dozví-

[1] Křivský se jistě mýlí, neboť 9. července 1857 byl čtvrtek. Čtvrtek a neděle však byly volné dny, kdy se nevyučovalo.

[2] Je uložen v knihovně kláštera na Strahově (sgn. CL X 20).

dáme o jeho posledních měsících. Například 4. března si zapsal: *Eisgang, ruhig ohne Uiberschwemmung* (Led odešel bez záplav). Dne 6. března měl 69. přednášku zimního semestru, i když jiní profesoři své přednášky tento den zrušili; zapsal si: *Andere Professoren gaben keine Collegia weil Namenstag des H. Erzbischofs.* O den později si poznamenal: *Keine Collegium, weil im Saale Concursprüfung.*

Ve dnech 9. a 14. března Janderu kvůli bolestem na prsou navštívil lékař. O pár dní později, 26. března si opět poznamenal do diáře bolesti na prsou. Přesto konal své pedagogické povinnosti, 20. dubna zahájil přednášky letního semestru, jen občas nesloužil mši jako obvykle. V jeho záznamech v diáři se stále objevují poznámky o bolestech na prsou, o kašli a o nemoci (*Huster*, *Brustschmerzen*, *Brustkrankenheit*). Koncem dubna se jeho zdravotní stav zhoršil, pravidelně k němu chodil lékař. V období od 9. do 18. května prošel velkou krizí, zápisy v jeho diáři byly tehdy vedeny cizí rukou, v těchto dnech nepřednášel ani nesloužil mši.

Pak došlo k mírnému zlepšení, Jandera opět pravidelně přednášel, vynechával však svou povinnost sloužit mši. V polovině června se jeho zdravotní stav zhoršil, dokonce ho 25. června navštívil prelát ze Strahova. Ve dnech 28. a 29. června znovu sloužil mši v Týnském chrámu. Pravidelně si v diáři poznamenával, že je nemocen na prsa. Stále však statečně vedl své přednášky.

Je zajímavé, že 8. července Jandera v diáři neuvedl svou kolizi s vozem cestou na přednášku. Byla to asi pro něho nepodstatná epizoda, kterou zveličil tisk. Roztřeseným písmem si zapsal, že je nemocen na prsa a že je celkově slabý:

$26''10''' + 26$ °R, *nubes dispersa, warm, trocken. Colleg* (*36*) *nur fast alle Petržilkischen sonst Niemand bei mir, bin brustkrank und äußerst schwach.*

O den později byl celý den doma, nemocný na prsou, nevyučoval (byl čtvrtek, volný den). Navštívili ho Petržilkovi.

Ve dnech 10. a 11. července opět vyučoval (37. a 38. přednáška), poznamenal si, že měl v pátek krátkou návštěvu (Petržilkovi a lékárnice) a v sobotu žádnou.

V neděli 12. července sloužil z posledních sil mši svatou v Týnském chrámu, pak byl celý den sám doma, cítil se slabý a nemocný. V pondělí 13. července měl 39. přednášku, pak se vrátil domů; do diáře si poznamenal: *jsem nemocný na prsa.* Zápisy v diáři jsou roztřesené a téměř nečitelné.

V úterý 14. července nepřednášel, neboť podle rozvrhu neměl výuku. Poznamenal si, že byl krásný den, pracoval na svých materiálech, pak šel na krátkou procházku *na šance* (na hradby).

Není jasné, zda přednášel ještě 15. července, kdy má v diáři poznámku *Colleg* (*40*), která je snad přeškrtnutá. Ještě zůstal nějakou dobu v Klementinu. Do diáře si poznamenal, že začaly žně (*první snopy*). Postěžoval si na bolest na

prsou, nikdo ho nepřišel navštívit.[3] Ve čtvrtek 16. července se Janderův stav výrazně zhoršil, roztřesenou rukou zapsal ranní tlak a teplotu. Tím zápisy v diáři končí. Zemřel po jedenácti dnech, 27. července.

Úprava Janderových zápisů v diáři se v posledních týdnech oproti předchozím poznámkám výrazně zhoršila, naznačuje, že je psal člověk, kterému se silně třesou ruce, možná s horečkou. Až do konce června si pravidelně poznamenával teplotu a tlak v osm hodin ráno ve svém bytě a připisoval tři údaje o teplotě, které udávala meteorologická stanice v Klementinu. Od 1. července (s výjimkou 10. 7.) již zapisoval jen hodnoty, které naměřil doma.

V posledních týdnech se o Janderu starali Petržilkovi. Od poloviny května ho pět týdnů denně navštěvovala dvaadvacetiletá Anna Maixnerová z Hořic, vnučka jeho sestry Anny Staškové.

Z Janderových zápisů v diáři je patrné, že jeho konflikt s vozem dne 8. července byl banalitou, která nezasluhovala ani zápis do diáře a neměla žádné důsledky. Závažná byla bolest na prsou, kterou pociťoval od počátku března. Přesto plnil své pedagogické i kněžské povinnosti, jak to ostatně činil po celý život. Pokud mu síly dovolovaly, pozoroval počasí a vnímal přírodu.

Novinová zpráva o jeho úrazu byla zveličená, informace o tom, že po úrazu přestal vyučovat, nebyly pravdivé. Záznamy v diáři vypovídají o sílící bolesti na prsou, o urputném a statečném boji starého člověka s nemocí a úbytkem sil.

Dne 27. července 1857 dal Jeroným Josef Zeidler, opat Strahovského kláštera, vytisknout parte oznamující Janderovo úmrtí. Bylo rozesláno na různé úřady, instituce, fary atd. Připomnělo Janderova vyznamenání, řády, funkce, zvalo na pohřeb a na zádušní mši.[4]

Krátkou zprávu o Janderově úmrtí nazvanou *Professor Jandera* † [14] přinesly vzápětí vídeňské noviny *Wanderer*. Připomněly, že během více než padesátiletého působení na pražské univerzitě učil kolem šestnácti tisíc studentů a že mnozí z nich žijí v nejrůznějších částech monarchie. Zmínily, že po roce 1848 přednášel základy vyšší matematiky sice pro malé publikum, ale jak sám říkal, stejným a doufejme poctivým způsobem jako kdysi v prvním ročníku stovkám studentů Filozofické fakulty.

Pražské noviny přinesly 28. července 1857 o Janderově smrti jen krátké oznámení *Četným ctitelům* ... [15], neboť Jandera nebyl chápán jako význačný český vlastenec.

---

[3] K 15. červenci 1857 někdo do Janderova diáře připsal, že se v půl čtvrté odpoledne dr. Petržilkovi narodil syn. K následujícímu datu bylo připsáno, že byl v pět hodin odpoledne pokřtěn v Týnském chrámu jako Jindřich Karel Jan Křtitel. Viz matrika Týn N17, obr. 97, Archiv hlavního města Prahy. Rodiči byli JUDr. Johann Petržilka, syn Václava Petržilky, majitele usedlosti ve Vraném č. 32 (u Slaného), a Karolina, dcera Jana Procházky z Klobouk (u Slaného). Žili v Celetné ulici č. 596 jako Jandera. Vzali se 8. září 1856 ve Vraném.

[4] Jeden výtisk smutečního oznámení je uložen ve fondu [I], inv. č. 2543. Dva výtisky smutečního oznámení jsou také v Janderově pozůstalosti ve fondu [III].

Oesterreichische Zeitung, vídeňské noviny s celostátním dopadem, ve svém večerním vydání dne 29. července 1857 otiskly rozsáhlý Janderův nekrolog nazvaný *Professor Jandera †* [16], v němž zdůraznily Janderovo pedagogické působení, udělená vyznamenání a pocty a popsaly jeho úraz a poslední dny života.

Dne 30. července 1857 český časopis *Lumír. Belletristický týdenník* uveřejnil delší nekrolog připomínající Janderovo úmrtí, jeho životní osudy, pedagogické působení, publikační aktivity a životní dílo. Zmínil též tradovanou Janderovu nehodu a úmrtí:

… Povoz jakýs nedávno ctihodného starce na Marianském plácku povalil. Zotavil se Jandera na oko, postonával však, až dne 27. t. m. v loktech svého opata, věhlasného praeláta Jeronyma Zeidlera, dokonal.[5]

Dne 26. srpna 1857 Josef Durdík, Janderův bývalý žák, uveřejnil v *Poslu z Prahy* delší článek [Ddk], který připomněl Janderův pohřeb a jeho celoživotní pedagogickou a odbornou dráhu. Neopominul uvést Janderovy povahové rysy, zvyky a zájmy.

V matrice zemřelých farního úřadu kostela Matky Boží před Týnem[6] je v zápisu Janderova úmrtí 27. července 1857 jako příčina uveden *marasmus* (tj. sešlost věkem). Podepsáni jsou dva pražští lékaři – MUDr. Jakob Hirsch a MUDr. Jakub Matějovský.

Jandera zemřel na adrese č. 596/I, tj. v domě sousedícím s Millesimovským palácem, v němž donedávna bydlel. Poznamenejme, že dnes má toto číslo moderní dům, který stojí na stejném místě v Celetné ulici. Je to dům s č. p. 596/15, funkcionalistická třípatrová budova s železobetonovým skeletem od Josefa Gočára (1880–1945) postavená v letech 1933 až 1934; býval to obchodní dům *Baťa*. Dnes v této moderní stavbě sídlí řada firem a institucí, např. *Steel Art Museum*.

V srpnu roku 1857 vzpomněl na Janderu jeden z jeho žáků anonymně v novinách takto:

Smrt významného profesora Jandery zanechává mezeru v obrazu starého univerzitního života nejen pro obyvatele Prahy, ale pro celé Čechy. Který z jeho nesčetných studentů nebyl občas obklopen malou, křehkou postavou v neměnném šedém kabátě, ukazující dlouhou holí na čísla nebo geometrické obrazce na počítací tabuli, s viditelnou radostí hlásající triumfy matematiky a při každém narušení posluchárny s hrozivým vztekem hledící na „repetenty“, které zesnulý považoval za své stálé odpůrce a původce všeho zla, posměch „logiků“, pýcha „fyziků“? ([25], str. 3, volný překlad z němčiny)

[5] Viz *Univerzita Pražská ztratila …*, Lumír. Belletristický týdenník, 7(1857), č. 31 z 30. 7., str. 739–740. Citát ze str. 740.

[6] Matrika Týn Z8, obr. 153, fond matriky, Archiv hlavního města Prahy.

2. Pohřeb

Janderův pohřeb se konal v Praze v bazilice Nanebevzetí Panny Marie, tj. v kostele premonstrátského kláštera na Strahově. Rakev nejprve spočinula v opatské kapli, kde ji provázely modlitby kanovníků. Dne 29. července 1857 o čtvrté hodině odpolední zahájili pohřeb zpěváci a hudebníci, přicházeli smuteční hosté [členové řádu v čele se strahovským opatem Jeronýmem Josefem Zeidlerem a želivským opatem Norbertem Sychravou (1804–1890, v čele kláštera od roku 1857), zástupci univerzity v čele s rektorem Janem Mořicem Chluppem (1801–1871), zástupci arcibiskupství v čele s generálním vikářem pražské diecéze Františkem Petrem Krejčím, zástupci Prahy v čele s primátorem JUDr. Václavem Vaňkem z Rodlova (1789–1872), vysocí státní úředníci v čele s policejním ředitelem Antonem von Paümannem (1802–1870), zástupci armády, bývalí i soudobí Janderovi studenti aj.]. Po zádušní mši vynesli mladí kanovníci rakev před chrám, kde se konalo další rozloučení, uložení rakve na pohřební vůz, který byl vyzdoben Janderovými vyznamenáními. Pohřební průvod prošel přes Malou Stranu, kde mu vzdaly úctu davy Pražanů. Přes Aujezdskou bránu (městská brána na Újezdu) pokračoval až na Malostranský hřbitov (dnes Košíře), kde bylo Janderovo tělo uloženo k poslednímu odpočinku. Dnes již není známo přesné místo jeho hrobu.

Pražské noviny neopomněly uveřejnit podrobnější popis Janderova pohřbu. Zdůraznily, že se jednalo o slavný a hojně navštívený pohřeb, kdy rozsáhlý pohřební průvod byl zakončen na Malostranském hřbitově.[7]

V den Janderova pohřbu zveřejnily jeho stručný životopis vídeňské noviny *Wanderer* v krátké zprávě *Prof. Jandera* [17]. Kromě informací o narození, dat řeholních slibů, jmenování suplentem a řádným profesorem elementární matematiky na pražské univerzitě zmínily i čtyři mimořádné oslavy padesáti let od – slibů, vysvěcení, doktorátu a profesury. Čtyři takovéto oslavy byly v Janderově době značně výjimečnou záležitostí.

Podrobnější informace o Janderově hrobu uvedl Pavel Křivský, který napsal:

... Profesor Jandera zemřel 27. července 1857 a byl pohřben za velké účasti přátel a žáků na Malostranském hřbitově v Košířích. Když byla zřízena na Malostranském hřbitově řádová hrobka, postaral se opat Josef Kolenatý, aby pozůstatky Janderovy a jiných premonstrátů byly do této hrobky přeneseny.

([Kř1], str. 23)

Na Malostranském hřbitově se nacházely tři hrobky, které patřily strahovským premonstrátům. Do roku 1787 pohřbívali strahovští premonstráti své zemřelé kanovníky v kryptě kostela Nanebevzetí Panny Marie na Strahově. Poté, co Josef II. zakázal pohřbívat v kostelech a uvnitř města, si za místo posledního odpočinku vybrali Malostranský hřbitov. První hrobku měli v blízkosti

[7] Viz [19] a [24]. O Janderově úmrtí a pohřbu napsaly kratší či delší zprávy také německé noviny *Die Presse*, *Wiener Zeitung*, *Bohemia* a *Prager Zeitung* (viz [20], [21], [22] a [23]).

hřbitovního kostela, užívali ji v letech 1787 až 1799 (13 pohřbených) a chápali ji jako provizorní řešení. V letech 1800 až 1834 ukládali své zemřelé spolubratry do krypty pod hřbitovní kaplí v Úhonicích (asi 19 km západně od centra Prahy), které historicky patřily ke Strahovskému klášteru. V letech 1835 až 1862 pohřbívali strahovští premonstráti své zemřelé do tzv. druhé společné hrobky premonstrátů na Malostranském hřbitově (25 pohřbených). V letech 1854 až 1884 užívali třetí společnou hrobku (28 pohřbených).

Do dnešních dnů se dochovala pouze třetí hrobka, která je v nové části hřbitova přímo u dělící zdi. Je v ní pochován např. opat Jeroným Josef Zeidler a opat Vojtěch Hron (1811–1879). Zde Jandera asi pohřben nebyl:

... Byl pohřben ve druhé premonstrátské hrobce, jejíž umístění dnes již nedokážeme identifikovat. ([KK], str. 19)

O něco přesnější informace zní takto:

S největší pravděpodobností bylo jeho tělo uloženo do hrobky, která zanikla při zabrání části hřbitova kvůli rozšíření Plzeňské ulice. Nad hrobem kdysi slavného matematika tak dnes podle všeho jezdí tramvaje. ([VKŠV], str. 197)[8]

Po Janderově smrti byly jeho věci převezeny do Strahovského kláštera, část písemné pozůstalosti čistě osobního charakteru získali Janderovi příbuzní a přátelé se svolením opata Zeidlera.[9] Dnes je Janderova pozůstalost uložena na několika místech: knihovna Strahovského kláštera v Praze, Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, Národní archiv České republiky v Praze, Státní okresní archiv v Jičíně a Sbírka městského muzea a galerie Hořice.

Daniel Lichard (1812–1882), původní profesí profesor matematiky a fyziky na evangelickém lyceu v Banské Štiavnici, později redaktor *Slovenských Novin* a vydavatel *Časníku neboli kalendáře*, připomněl roku 1858 mezi význačnými zemřelými z roku 1857 i Josefa Ladislava Janderu. Napsal nevelký nekrolog, v němž zdůraznil Janderovu práci na vydání Vydrovy *Arytmetyky*. Mimo jiné uvedl:

Mezi nejpamátnější osobnosti vyššího učitelského stavu říše rakouské patřil nepochybně vážný stařeček Jos. Ladislav Jandera, kterýž se při konci měsíce července – jako to sám v tušení předpovidal – „z kathedry do hrobu“ odebral.

([Li], str. 197)

---

[8] O historii Malostranského hřbitova viz [Ko], str. 271–280. Malostranský hřbitov byl k pohřbívání užíván v letech 1680 až 1884, od svého uzavření postupně chátral, nejvíce se na něm podepsaly roky 1921, 1951 (zničení severní části) a 1953 (likvidace kaple sv. Rocha). Jandera je uveden mezi osobnostmi, jejichž hrob na Malostranském hřbitově dnes již neexistuje. Viz též [KH] a [W-7].

[9] Není jasné, kdo a co si odnesl. Jediný doklad, který zachycuje přesně to, co příbuzní získali, je ve fondu [III]. Jedná se o soupis oděvů a bot; dne 9. září 1857 to vše převzal synovec Karel Jandera.

O Janderovu úrazu, úmrtí a pohřbu uvedl Lichard tyto informace:

V posledních dnech července 1857 obíhala po všech pražských i ostatních rakouských časopisech zpráva, že ctihodný tento veteran byl na ulici od nepozorného vozky ojem zachvácen a povalen; na vzdor ale svému přestrašení a porouchání těla pospíchal neunavený stařeček na stolici učitelskou. I zotavil se na oko; a však o nedlouho začal povážlivěji chůravěti, až se i skutečně dne 27. července s tímto světem rozžehnal. – Zásluhy znamenitého muže byly tím uznány, že jej vysoké učení pražské za rectora magnifika bylo vyvolilo, a že i nejjasnější panovník prsa jeho křížem rytířským řádu Františka Josefa ozdobiti ráčil. Pohřební průvod jeho zajisté nejupřímnější slzy blízkých i dalekých ctitelů sprovázely. ([Li], str. 198)

Ocenění celoživotní práce

1. Děkanem a rektorem

Ve školním roce 1814/1815 byl Josef Ladislav Jandera *děkanem* Filozofické fakulty pražské univerzity.[1] Jeho funkční období bylo víceméně poklidné, na fakultě neprobíhaly žádné velké změny.

Připomeňme, že v Janderově době byla funkce děkana víceméně funkcí čestnou, nebyl s ní spjat zásadní vliv na chod fakulty. Rozhodující moc měli studijní ředitelé, kteří byli dosazeni státem a rozhodovali o fungování fakulty.[2] Děkana volilo kolegium doktorů, tj. absolventů – doktorů příslušné fakulty, kteří žili v Čechách. Někdy se stalo, že děkanem byl zvolen člověk, který na univerzitě vůbec nepůsobil (např. Josef Jungmann ve školních rocích 1827/1828 a 1838/1839).

Janderův děkanský rok spadal do posledního roku napoleonských válek (Vídeňský kongres evropských států, bitva u Waterloo, pád Napoleona aj.). Jandera tak musel dohlížet zejména na loajalitu členů akademické obce ke státu a habsburské politice.

Jandera si do svých diářů velmi stručně zaznamenával instalace děkana či rektora, imatrikulace studentů, slavnostní instalace vedení fakulty a univerzity. Svého zvolení děkanem si považoval, na počátku školního roku 1814/1815 věnoval ve svém diáři instalaci děkana větší pozornost.[3]

Zajímavý dokument z Janderova děkanského působení se dochoval v Archivu Univerzity Karlovy. Jedná se o tzv. oficiální ohlášku neboli plakátovou pozvánku na imatrikulaci studentů, která byla děkanovým jménem vydána 3. ledna 1815. Oznamovala studentům, profesorům, podporovatelům univerzity i všem Pražanům, že 9. ledna 1815 od 8. hodiny proběhne v Klementinu imatrikulace „filozofů“, 10. ledna od 8. hodiny imatrikulace studentů Staroměstského

[1] Dne 20. 8. 1814 oznámil děkanát Filozofické fakulty akademickému senátu pražské univerzity Janderovu volbu děkanem fakulty na školní rok 1814/1815. Viz dopis v Archivu Univerzity Karlovy ve fondu *Akademický senát Karlo-Ferdinandovy univerzity 1791* (*1796*) *– 1883*, inv. č. 21, *Spisy 1814*, č. 72. Viz též [SV].

[2] V letech 1807 až 1816 byl studijním direktorem (ředitelem) filozofických studií pro logiku, etiku, metafyziku a humanitní obory Milo Johann Nepomuk Grün, strahovský opat, a v letech 1805 až 1832 byl studijním direktorem filozofických studií pro matematiku a fyziku František Josef Gerstner.

[3] Viz Janderův zápis v diáři k 7. listopadu 1814 (sgn. CK X 51).

gymnázia a ve stejný den od 15. hodiny imatrikulace studentů pražské polytechniky.[4]

Od 3. listopadu 1827 do 5. listopadu 1828 byl Jandera *rektorem* pražské univerzity.[5] Jeho slavnostní instalace do funkce rektora se konala v Týnském chrámu v prvním dnu jeho rektorského období, tj. 3. listopadu 1827. Ve fondu [III] je uložena nevelká karta, na níž je latinský text informující o slavnostní instalaci rektora. V Janderově pozůstalosti v klášterní knihovně na Strahově jsou česky psané verše nazvané *Gratulacy*, které mu jako blahopřání ke zvolení rektorem sepsal jeho přítel podepsaný jako *Eremita Sazavenus* čili *Honza*.[6]

Zdůrazněme, že rektorská funkce byla pozicí čestnou. Volba rektora se opírala o univerzitní řád z roku 1784. Hlasovací právo měli volitelé z jednotlivých fakult (studijní ředitelé, děkani a senioři fakult), kteří více méně respektovali neoficiální nepsané pravidlo o rotování, tj. pravidelné střídání reprezentantů ze všech čtyř fakult. Tradičně býval zvolen služebně nejstarší profesor fakulty, který ještě nebyl rektorem. Kandidát na rektora musel získat nadpoloviční většinu hlasů volitelů a následně jeho volbu musela odsouhlasit státní správa.[7]

Jandera si svoji slavnostní rektorskou instalaci dne 3. listopadu 1827 pečlivě zaznamenal do svého diáře (sgn. CK X 64). V předvečer instalace byl s Kučerovými v divadle na představení *Don Juan*; večer v den instalace strávil slavnostně s občerstvením ve svém bytě s Kučerovými, Vydrou a Diaubalikem (Ďoubalíkem).

K Janderovu rektorskému období se vztahuje dokument uložený ve fondu [I]. Jedná se o plakát vydaný 3. listopadu 1827, jímž nový rektor oznamuje, že akademický rok bude slavnostně zahájen 5. listopadu 1827 bohoslužbou v pražském Týnském chrámu. Latinsky psaný text se obracel nejen ke studentům, ale i k příznivcům univerzity a ke všem Pražanům. Stejný plakát je uložen v Archivu Univerzity Karlovy v Praze. Poznamenejme, že obdobná „ohláška" oznamovala zahájení školního roku 5. listopadu 1828; zval na ně 1. listopadu

[4] Jandera imatrikulaci studentů, které dne 9. 1. 1815 předsedal, věnoval nepatrnou pozornost i ve svém diáři z roku 1815 (sgn. CK X 52).

[5] V Archivu Univerzity Karlovy je ve fondu *Akademický senát Karlo-Ferdinandovy univerzity 1791 (1796) – 1883*, inv. č. 34, *Spisy 1827*, č. 184, uložen rozsáhlý materiál zachycující průběh volby rektora. Obsahuje protokoly o výsledku hlasování na Teologické, Právnické a Filozofické fakultě (všechny z 16. 8. 1827), dvoustránkový protokol z volebního zasedání z téhož dne, který dokládá, že volba proběhla řádně podle univerzitních stanov za přítomnosti příslušných hodnostářů, členů akademického sboru a svědků, tj. že byl rektor zvolen v souladu s předpisy a bez námitek. Byl řádně sepsán, přečten, uzavřen a opatřen podpisy přítomných účastníků. Další dvoustránkový dokument obsahuje informace o průběhu a výsledcích voleb a schválení nového rektora. Sepsán byl 16. a 28. srpna a 1. září 1827. Poslední, třístránkový dokument z 1. září 1827 je konceptem zprávy o průběhu volby, která byla určena pro zemské gubernium v Praze. Z dokumentů je zřejmé, že Jandera byl do funkce rektora zvolen zástupci všech fakult jednomyslně. Viz též [SV].

[6] Viz DF III 18, str. 207–208. Zdůrazněme, že rektor i děkani jednotlivých fakult byli až do roku 1948 (až na nepočetné výjimky) voleni vždy na jeden školní rok.

[7] O volbách rektorů viz [RSV].

odstupující rektor Josef Ladislav Jandera.[8] I tato bohoslužba se konala v Týnském chrámu.

Předání rektorské funkce si Jandera poznamenal do svého diáře za rok 1828 (sgn. CK X 65). Patrně byl rád, že náročné rektorské období končí a bude se opět moci plně věnovat svým zájmům.

2. Arcibiskupským notářem

Pražský arcibiskup Václav Leopold Ignác Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan (1749–1830) jmenoval roku 1829 Janderu *arcibiskupským notářem*, čímž ocenil jeho odborné a pedagogické aktivity. Jmenovací dekret z 19. února 1829 (č. j. 989) je uložen ve fondu [III].

V případě Jandery se patrně jednalo o čestný titul *Notarius archiepiscopalis*, který mu byl udělen jako kněži a vzdělanci. Patrně nešlo o trvalou úřední službu v arcibiskupské kanceláři, ale o příležitostné úřední úkony čestného charakteru (vizitace, zkoušky duchovních, zvláštní církevní potvrzení, beneficie, důležité svatby, kázání, dědické otázky, soudní spory mezi duchovními apod.). Jmenování notářem znamenalo příslušnost k aparátu pražské arcibiskupské konsistoře, neznamenalo, že Jandera denně seděl v konsistoři a vyřizoval církevní spisy, ověřoval listiny a podpisy, sepisoval listiny a vedl úřední knihy. Spíše měl právo užívat titul a pečeť notáře arcibiskupské kanceláře, čímž mohl ověřovat důležité listiny nebo zastupovat církev v právních záležitostech. Zdůrazněme, že arcibiskupským notářem mohl být člověk, který byl vzdělán v kanonickém i civilním právu; často se jednalo o kněze, někdy o vzdělané laiky, právníky v církevních službách. Arcibiskupské jmenování notářem potvrzovalo důvěru a postavení v duchovní i intelektuální sféře.

Jandera si do diáře k 25. únoru 1829 poznamenal, že byl jmenován arcibiskupským notářem (sgn. CK X 66).

3. Viceseniorem fakulty

Profesorský sbor Filozofické fakulty pražské univerzity jednomyslně zvolil v roce 1832 Janderu *viceseniorem fakulty* (*Vize-senior der Philosophischen Fakultät der Prager Universität*). Ocenil tak Janderovu třicetiletou pedagogickou práci. Rozhodnutí sboru Janderovi oznámil profesor Antonín Dittrich (1786–1849), který byl v tomto roce děkanem Filozofické fakulty, a profesor Josef Anton Köhler (1779–1839), tehdejší ředitel filozofických studií.[9]

Jandera si jmenování *viceseniorem* fakulty považoval. Ač se běžně o svých oceněních nevyjadřoval a nechlubil se jimi, v jeho diáři najdeme u dat

[8] Uložena je rovněž ve fondu [I], inv. č. 2539.

[9] Dopis děkanství z 9. března 1832 (č. j. 21) týkající se volby viceseniora je uložen ve fondu [III].

8. a 9. března roku 1832 krátké poznámky o jeho jmenování a o blahopřání přátel k tomuto ocenění.[10]

Poznamenejme, že Jandera byl uváděn jako *vicesenior* až do roku 1849. Funkce viceseniora, tj. zástupce děkana, představovala akademickou pozici ve fakultní správě. Její nositel pomáhal děkanovi řídit chod fakulty a děkana případně zastupoval v době jeho nepřítomnosti. Funkce byla důležitá pro organizační, vědecké i studijní aktivity univerzity. Z dnešního hlediska představovala jakousi manažerskou pozici, která pomáhala s vedením fakulty, s administrativou, volbami, disciplinárními záležitostmi, se studijní agendou. Vicesenior mohl zastupovat fakultu při slavnostech a oficiálních aktech. Po roce 1849 se začalo užívat označení proděkan.[11]

Připomeňme, že v letech 1833 až 1841 zastával Jandera též funkci *revizora nadačního fondu nemocničních pokojů pro chudé studenty* (*Kontroleur bei der Stiftungskassa von Krankenzimmer für arme Studierende*). Kontroloval, zda jsou správně používány prostředky fondu, zda jsou řádně evidovány jeho příjmy a výdaje, zda jsou podle pravidel fondu odpovídajícím způsobem financovány nemocniční pokoje pro chudé studenty a jejich lékařské ošetření, zda jsou lékařské služby řádně poskytovány a zda uživatelé podpor z fondu splňují podmínky pro jejich čerpání.

Zdůrazněme, že v té době neexistoval v Rakouské říši systém sociálního a zdravotního pojištění pro studenty. Nadace podobného typu hrály důležitou sociální a společenskou úlohu.

Patrně se jednalo o tzv. *Krombholz'sche Stiftung für arme erkrankte öffentlich Studierende* neboli nadaci, která byla 1. března 1832 zřízena pod jménem jejího zakladatele Julia Vincenze von Krombholze (1782–1843), předního českého lékaře a profesora lékařství, který se v letech 1831 až 1832 významně osvědčil v boji s cholerovou epidemií v Praze. Snad se tehdy u něho zrodila myšlenka založení fondu na podporu nemocných studentů. Nadace poskytovala pomoc nemocným a chudým univerzitním studentům, měla jim umožnit lékařskou péči zdarma nebo velmi levně (léky, lůžka v nemocničních pokojích pro studenty, podpora při zotavování apod.). Spolupracovala s pražskou všeobecnou nemocnicí. Po Krombholzově smrti získala nadace další finanční prostředky.[12]

Jandera se i později zajímal o aktivity *Krombholzovy nadace pro chudé nemocné studenty*. Roku 1855, když slavil padesáté jmenování řádným profesorem matematiky, věnoval nadaci 100 zlatých.[13]

---

[10] Viz Janderův diář z roku 1832 (sgn. CL X 23).

[11] Vicesenior byl zástupcem seniora, tj. nejvyššího představitele fakulty (děkana).

[12] Jandera si do svého diáře k 30. září 1841 poznamenal, že dokončil revizi pokladny nadačního fondu a vše předal rektorovi univerzity (viz sgn. CK X 78).

[13] Viz oznámení rektora pražské univerzity Františka Piťhy, Janderova bývalého žáka, které bylo uveřejněno v inzertní části novin *Prager Zeitung* (1855, č. 56 ze 7. 3., str. 4). Jandera se rád a často připojoval k různým dobročinným aktivitám, pravidelně podporoval novoroční sbírky nebo pražský útulek pro chudé. Viz [SV].

V letech 1849 až 1857 je v seznamech pedagogů (viz fond [VII]) Jandera uváděn jako *senior pánů profesorů filozofie* (*Senior der Philosophischen Fakultät*, *Senior der philosophischen Herren Professoren*), což byl výraz ocenění, úcty a autority, kterou Jandera měl v profesorském sboru Filozofické fakulty. Jandera byl totiž jedním z nejstarších a nejdéle působících pedagogů této fakulty.

4. Velká zlatá medaile s řetězem

Roku 1835, k 30. výročí svého pedagogického působení na postu profesora Filozofické fakulty pražské univerzity, obdržel Jandera od císaře Ferdinanda I. (1793–1875) *velkou zlatou medaili s řetězem.*[14]

Jednalo se o tradiční civilní vyznamenání za občanské zásluhy, o medaili nazvanou *Civil Honour Medal Meritis*, kterou roku 1835 zavedl císař Ferdinand I. jako náhradu za dřívější civilní ocenění z doby jeho otce, císaře Františka I. (1768–1835). Byla udělována za zásluhy a služby císařství. Měla pět základních tříd:

- Zlatá, 1. třída (nejprestižnější forma pro nejvyšší úředníky; zlato, řetěz),
- Zlatá, 2. třída (za významné civilní zásluhy; zlato),
- Zlatá, 3. třída (pro nižší významné civilní reprezentanty; zlato),
- Stříbrná, 1. třída (pro nižší významné civilní reprezentanty; stříbro),
- Stříbrná, 2. třída (pro záslužné občany a úředníky; stříbro).

Kulatá medaile s vyvýšeným orámováním má nahoře ozdobné poutko, kterým procházel závěsný kroužek. Na přední straně byl profilový portrét císaře Ferdinanda I. (hledí doprava) a okružní nápis

Ferdinandvs I. D. G. Avstriae Imperator,

tj. *Ferdinand I., z Boží milosti císař rakouský.* Pod portrétem bylo tzv. razítko medailéra. Na zadní straně byl jednoduchý centrální nápis *Meritis* (za zásluhy), pod ním vavřínový nebo dubový věnec a uvnitř věnce jméno oceněného. Medaile se nosila na hrudi na bílé stuze s úzkými červenými okraji, zlatá medaile 1. třídy na řetězu. Medaile byly vyrobeny z vysoce karátového zlata nebo stříbra.

Roku 1848 byla medaile změněna a vydána novým císařem Františkem Josefem I. (1830–1916), v prosinci 1849 pak byla zrušena a nahrazena novým křížem zásluh.

Jandera byl o rozhodování o udělení medaile informován svými vídeňskými přáteli, jak dokládá jeho dodatečná poznámka v diáři k 29. březnu 1835 (sgn. CK X 72):

[14] Opis jmenovacího dekretu tohoto vyznamenání, který Janderovi zaslalo pražské gubernium 22. května 1835, a dopis ředitelství filozofických studií pražské univerzity z 27. března 1835 (č. j. 555) oznamující Janderovi udělení této medaile jsou ve fondu [III].

Ließ mir einen Zettel, worauf stand, daß ihm sein H. Bruder (*Staatsrath*) *dto Wien 29. Martz geschrieben: Sage Prof. Jandera: Seine Sache ging erstigt ad Majestatem, eine Anerkennung wird ihm gewiß werden.*

Velká zlatá medaile byla Janderovi slavnostně udělena 29. května 1835 v zasedacím sále Českého zemského gubernia v Praze (dnes Sněmovní ulice, sídlo Poslanecké sněmovny). Jednalo se o velkolepou oslavu, které se účastnili zástupci Filozofické fakulty, pražské univerzity, státní správy, Strahovského kláštera i Janderovi přátelé. Nejprve byli hosté přivítáni, pak byl přečten dekret *Dvorské studijní komise* následovaný projevem Karla hraběte Chotka z Chotkova a Vojnína (1783–1868), nejvyššího purkrabího Českého království. Květnatě pohovořil o Janderovi, ocenil jeho pedagogickou práci a připomněl jeho aktivity a zásluhy. Na závěr purkrabí dekoroval Janderu velkou zlatou medailí. Jandera pak poděkoval císaři za pocty, které se mu udělením medaile dostalo, a všem přítomným za projev přízně. Pak se ke gratulantům přidal Josef Antonín Köhler, ředitel filozofických studií a velmistr řádu Křižovníků s červenou hvězdou, který v proslovu zdůraznil Janderovu práci pro Filozofickou fakultu a poděkoval za dlouhodobou svědomitou pedagogickou činnost. Ke gratulantům se připojil Jeroným Josef Zeidler, strahovský opat, Janderův žák a přítel, který též pronesl delší oslavný pozdrav a připomněl Janderovo sepětí s řádem a další strahovské premonstráty, kteří v minulosti obdrželi vysoká ocenění.[15]

Udělení medaile Jandera stroze zachytil ve svém diáři 29. května 1835 (sgn. CK X 72) těmito slovy:

Vor Mittag um 12 Uhr wurde mir die große Ehren Medaille sammt Ratte vor Sr. Exzellenz, Herrn Obristburggrafen in voller Gubernialsitzung, und in Gegenwart H. Direktors des strähower Prälaten und philos. Professoren umgehängt. Speisete zu Hause. Abends H. Dor Wydra bei mir.

Jandera za vyznamenání zdvořile poděkoval, oslav se zúčastnil a ovace dojatě přijal, ale ceny si prý příliš nevážil, nepatřil k lidem, kteří baží po oceněních a zviditelnění. Jan Eduard Herold (1820–1895), malíř, ilustrátor, kritik umění a spisovatel, v díle [Hd], v němž popsal krásy Prahy a jejích památek, v části věnované Millesimovskému paláci (č. 597/I) připomněl Janderu jako významného obyvatele tohoto domu. Mezi několika historkami uvedl i tuto:

Dobrý profesor, který chodil vždy v prostém šedém oděvu a měl doma zásobu celého balíku takové látky, požádal jednou vládu o zvýšení platu. Vláda, která nikdy neměla pro učitele peníze, mu místo toho poslala pochvalný dopis. Přesto Jandera podal druhou žádost.

Po dlouhé době obdržel profesor – medaili za umění a vědu. Profesor zcela klidně přiložil medaili k pochvalnému dopisu a potřetí se písemně obrátil na vládu se žádostí o zvýšení platu. Teprve nyní bylo jeho žádosti vyhověno a bylo mu přiznáno 200 zlatých. Když pak profesor děkoval tehdejšímu nejvyššímu pur-

[15] Viz novinový článek *Prag, 10. Juni ...* (Prager Zeitung, č. 92 z 12. 6. 1835, str. 1–2), který zveřejnil dlouhé úryvky z projevů proslovených během oslav.

krabímu, hraběti Chotkovi, nemohl se tento zdržet několika poznámek o jeho vytrvalosti. „Vaše Excelence," odpověděl mu profesor, „když chce moje kuchařka vařit knedlíky a řekne mi: ‚Pane profesore, potřebuji peníze,' nemohu jí přece říci: vezměte si pochvalný dopis nebo medaili za umění a vědu a nakupte si za ně na trhu, co je třeba." „Já vím, já vím," přerušil ho hrabě rychle.

([Hd], str. 252–253, volný překlad)

Poznamenejme, že na podzim roku 1835 procestoval císař Ferdinand I. část Českého království a udělil řadu medailí (zlatá 3. třída a obě třídy stříbrné). Dne 10. října 1835 navštívil pražskou univerzitu, která mu připravila velkolepé přijetí ve velkém sále Karolina.[16] O císařových cestách a udělených oceněních psaly *Pražské noviny* během září, října a listopadu.[17]

5. Titul dvorní rada

V roce 1836 byl Jandera jmenován *dvorním radou* (*k. k. Hofrath*), byla tak oceněna jeho pedagogicko-vychovatelská práce.[18]

Titul dvorní rada byl v 19. století udělován císařem vysokým úředníkům, vědcům, učencům, pedagogům, duchovním, lékařům, právníkům a umělcům jako ocenění jejich dlouhodobých zásluh o stát, církev, vědu a vzdělávání. Oceňováni byli ti, kteří vynikli ve svém oboru. Titul byl udílen většinou při jmenování do funkce (úředníci), k životnímu jubileu či při jiných významných příležitostech.[19]

Jednalo se jednak o čestný, jednak o služební titul. Měl několik stupňů, které označovaly společenskou prestiž a stavovské postavení nositele:

- *Geheimer Rat* (tajný rada – vysoký dvorský titul spjatý s aristokratickým postavením a členstvím v nejvyšší radě),
- *Wirklicher Hofrat* (skutečný dvorní rada, vysoký úředník, profesor, duchovní, spjato s aktivní službou pro stát),
- *Hofrat* (dvorní rada, čestný titul udělený za zásluhy jako symbol společenského uznání),
- *Regierungsrat* (vládní rada, služební titul úředníků státní rady, nikoli čestný titul).

[16] Viz [1]. Jandera si do diáře k 10. říjnu 1835 (sgn. CK X 72) připsal, že byla zrušena výuka na univerzitě, neboť císař navštívil školu a ve velkém sále Karolina se konala velká oslava, jíž se účastnil profesorský sbor univerzity i studenti.

[17] Např. v Plzni byli na podzim roku 1835 oceněni (medailemi nižších tříd) premonstráti Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836) a Josef Stanislav Zauper (1784–1850), profesoři plzeňského Filozofického ústavu. Viz [BB4], str. 695–702.

[18] Dopis ředitelství filozofických studií v Praze z 26. července 1836 (č. j. 632) oznamující Janderovo jmenování dvorním radou je ve fondu [III].

[19] Jandera dovršil roku 1836 šedesát let.

V českých zemích byl titul *dvorní rada* chápán jako vysoce prestižní. Nositel měl právo na oslovení *Pane dvorní rado!* (*Herr Hofrat!*), které bylo v úctě u profesorů, lékařů a vyšších úředníků. Titul symbolizoval společenský vzestup, např. uznání vědecké práce, značil, že nositel patří mezi elitu vzdělanců nebo úředníků. Nositel titulu dvorní rada byl společensky na úrovni nižší šlechty nebo vyšších státních úředníků, byť udělení titulu neznamenalo udělení šlechtictví.

Poznamenejme, že Jandera obdržel titul *Hofrat* jako čestný titul (nikoli služební) a spolu s oceněním i právo na odpovídající uniformu a insignie.[20]

6. Čtyřicet a padesát let od vstupu do řádu

V Janderově pozůstalosti je tištěná kartička z roku 1842 s latinským blahopřáním strahovských premonstrátů k Janderovu svátku. Na zadní straně je devět podpisů, patrně Janderových spolubratrů nebo studentů.[21] Gratulace byla Janderovi předána snad 27. června, kdy se v římskokatolické církvi slaví svátek sv. Ladislava. Poznamenejme, že v roce 1842 Jandera oslavil čtyřicet let od složení řeholních slibů a čtyřicet let od vysvěcení na kněze. Zmíněné blahopřání bylo patrně reakcí na tato jubilea.

Na konci roku 1850 Jandera oslavil 50. výročí vstupu do premonstrátského řádu (26. prosinec 1800). 26. prosince 1850 si do diáře (sgn. CL X 16) poznamenal, že dopoledne byl jako obvykle na mši v Týnském chrámu, pak u něho byli přátelé Axamit, Panthe a Langer, večer trávil doma s Mlejnkem, priorem Křižovníků s červenou hvězdou.[22] Výslovně si poznamenal, že byl „mimo kostel“, čímž patrně myslel mimo Strahov a mimo svůj řád. Poznámky obdobného typu si obvykle do diáře nepsal.

O dva roky později měl možnost si připomenout hned dvě významná výročí – 50 let od složení slavných řeholních slibů (31. ledna 1802) a 50. výročí od vysvěcení na kněze (26. září 1802).

Jandera si 31. ledna 1852 do svého diáře (viz sgn. CL X 18) poznamenal, že je tomu 50 let, kdy na Strahově složil řeholní sliby. Připojil písmena *D. L. E. G!*, což může znamenat *De Lacrima et Gloria!*, tj. *O slzách a slávě!*, nebo snad *Deo Laus et Gloria!*, tj. *Chvála a sláva Bohu!*

Den 50. výročí svého vysvěcení na kněze Jandera nijak neoslavoval. Do diáře (viz CL X 18) si však k 28. září poznamenal (50 let od první mše), že ráno byl na tradiční mši v Týnském chrámu, dopoledne u něho byli matematici Franz Xaver Moth z Vídně, Wilhelm Matzka a historik Karl Johann Vietz.

[20] Jandera si do diáře ke 2. červenci 1836 (sgn. CK X 73) poznamenal, že od tohoto dne je „Hofratem“.

[21] Viz fond [III].

[22] Prior byl představeným jednoho řádového domu, odpovídal generálnímu mistrovi za život bratrů, správu majetku, charitativní a špitální činnost.

Odpoledne navštívil těžce nemocného Karla Bořivoje Presla[23] a pak byl na svých oblíbených šancích (na procházce u hradeb). Slavné výročí své primice si patrně příliš nepřipouštěl.

Nedochoval se žádný dokument přibližující oslavy 50. výročí Janderova vysvěcení na kněze či složení jeho řeholních slibů. Oslavy patrně proběhly v úzkém kruhu kláštera na Strahově.

7. Jubilirter Professor

V roce 1850 byl Jandera jmenován c. k. jubileovaným profesorem čisté elementární matematiky (*k. k. jubilirter Professor der reinen Elementarmathematik*). Bylo to čestné uznání udělované profesorům za dlouhodobé služby nebo při odchodu do penze. Připomeňme, že Janderovi bylo v tomto roce 74 let a na univerzitě vyučoval již od roku 1803, tj. 47 let. V zimě roku 1850 byl penzionován a současně mu bylo povoleno pokračovat v přednáškách ze základů matematiky.[24]

8. Půlstoletí od doktorátu

V sobotu 26. srpna 1854 (na den přesně) slavil Jandera 50. výročí získání doktorátu filozofie na pražské univerzitě (26. srpna 1804). Oslava nebyla okázalá, ale srdečná. Zúčastnili se jí členové doktorského kolegia Filozofické fakulty pražské univerzity v čele s děkanem Františkem Adamem Petřinou,[25] bývalým Janderovým studentem, a Janderovi univerzitní kolegové a přátelé.

Strahovský klášter zastupovali opat Jeroným Josef Zeidler a četní Janderovi spolubratři. Janderovi bylo předáno latinsky psané blahopřání, které vyhotovil Eduard Bunzel, učitel populární a vyšší kaligrafie, lektor na Filozofické fakultě. Blahopřejná čtyřstránková *adresa* (tj. blahopřání) byla vložena do červených sametových desek se zlacenými okraji (28×45 cm); podepsali ji všichni členové profesorského sboru Filozofické fakulty. Pod podpisy byla připojena červená fakultní pečeť.[26] Strahovský opat na Janderovu počest uspořádal v klášteře slavnostní večeři. Dojemné bylo, že gratulanti byli vesměs Janderovi žáci.[27]

---

[23] Presl zemřel 2. října 1852. V roce 1808/1809 byl Janderovým žákem, kterému matematika příliš nešla (v zimním semestru byl hodnocen *jedničkou*, v letním *dvojkou* – viz katalog DU IV 7 uložený v knihovně kláštera na Strahově). Bratři Preslové, dlouholetí Janderovi přátelé, patřili k jeho prvním žákům (Jan Svatopluk studoval ve školním roce 1807/1808 s výborným prospěchem, viz katalog DU IV 6).

[24] Viz kapitola o Janderově pedagogické práci nazvaná *Profesorem matematiky*.

[25] František Adam Petřina studoval u Jandery ve školním roce 1823/1824 (viz katalogy DK I 35, DK I 36 a DK I 37 v knihovně na Strahově); patřil k výborným studentům. V roce 1827 si Jandera do své knihy o doktorských zkouškách poznamenal (viz *Strenge Prüfungen aus der Mathematik ...*, DK I 30, záznam č. 63, v klášterní knihovně na Strahově), že Petřinu 13. prosince 1827 zkoušel z matematiky u tzv. přísné zkoušky.

[26] Blahopřání je uloženo v klášterní knihovně na Strahově (viz DU I 1).

[27] Viz [2], [3] a [6].

Představme na tomto místě výraznou osobnost opata Jeronýma Josefa Zeidlera (1790–1870), Janderova blízkého přítele. Ve školním roce 1807/1808 studoval u Jandery.[28] V obou semestrech byl ve všech hodnocených parametrech klasifikován známkou *eminens*. V zimním semestru ho Jandera ohodnotil 15× *eminens*, v letním semestru 14× *eminens*, jeho zkoušku v obou semestrech 3× *eminens*. Od Jandery tedy získal celkem 35× nejlepší možné hodnocení, což bývalo ojedinělé. Často byl volán k tabuli v průběhu semestru a vždy výborně odpovídal na otázky a řešil příklady.

Do řádu vstoupil roku 1809, o tři roky později složil řeholní sliby a následujícího roku byl vysvěcen na kněze. V letech 1815 až 1821 působil jako kaplan a později jako kooperátor v Jihlavě. V roce 1821 se vrátil na Strahov do pozice klášterního archiváře. Rozšiřoval si vzdělání, na pražské univerzitě získal titul doktora teologie. Krátce poté se stal sekretářem opata Benedikta Johanna Nepomuka Pfeiffera. Roku 1824 zahájil na Teologické fakultě pražské univerzity přednášky z dogmatiky a polemické teologie. O šest let později se stal děkanem této fakulty. Roku 1834 byl zvolen opatem Strahovského kláštera. Jako opat podporoval vědeckou práci, umění i dobročinné aktivity, sběratelství (knihy, obrazy, mince, přírodniny aj.), které přispělo k rozkvětu strahovských sbírek. Ani jako opat nerezignoval na univerzitní výuku. V letech 1846/1847 a 1855/1856 stál jako rektor v čele univerzity. V revolučním roce 1848 podporoval studentské aktivity. Od roku 1859 byl představeným a vizitátorem všech premonstrátských kanonií v Rakouské říši. Od roku 1863 byl poslancem *Českého zemského sněmu* za velkostatkářskou kurii a za tuto stranu byl delegován do vídeňské *Říšské rady*. V roce 1869 byl vyvolen za generálního opata premonstrátského řádu. Zemřel v Římě roku 1870, když se jako osmdesátiletý účastnil koncilu ve Vatikánu. Za jeho řízení kláštera nastal rozvoj hospodářského zázemí, vědecké, pedagogické i pastorační práce, klášter se zapojil do politických i kulturních aktivit. V čele kláštera stál 36 let.[29]

Jandera si uspořádání oslavy a pocty, kterou připravila k oslavě jeho doktorátu Filozofická fakulta, považoval. Do svého diáře si k 26. srpnu 1854 (sgn. CL X 19) zapsal delší poznámku o akci.

K oslavám pořádaným Filozofickou fakultou a strahovským opatem Jeronýmem Josefem Zeidlerem se připojila i *Královská česká společnost nauk*, která k Janderovi den před 50. výročím udělení doktorátu vyslala slavnostní deputaci. Tvořili ji Jan Evangelista Purkyně (1787–1869), univerzitní profesor fyziologie, Karel Joseph Napoleon Balling (1805–1868), profesor chemie na pražské polytechnice, Václav Hanka, kustod Národního muzea, spisovatel a básník, a Wilhelm Rudolf Weitenweber (1804–1870), lékař, přírodovědec a dlouholetý sekretář *Královské české společnosti nauk*. Dorazili do Janderova bytu s kaligraficky provedeným blahopřáním a srdečným přáním.[30]

[28] Viz katalog DU IV 6 uložený v knihovně kláštera na Strahově.
[29] Více viz [Ca] a [S-6].
[30] Viz [5].

Jandera si ocenění od *Královské české společnosti nauk* vážil. Osobní návštěvu členů společnosti si poznamenal do svého deníku k 25. srpnu 1854 (sgn. CL X 19). Zapsal si jména členů deputace i účel jejich návštěvy. Poznámky tohoto typu nejsou u Jandery běžné.

Originál blahopřání je v Janderově pozůstalosti ve fondu [III]. Fotografie blahopřání k padesátiletému výročí Janderovy promoce je v jeho hořické pozůstalosti. Kaligraficky provedenou německy psanou zdravici ze dne 25. srpna 1854 vlastnoručně podepsali Jan Evangelista Purkyně, Karel Jaromír Erben, Ignác Jan Hanuš (1812–1869), filozof a knihovník, Antonín Strobach (1814–1856), právník a politik, František Adam Petřina, fyzik, Wilhelm Matzka, matematik, František Palacký (1798–1876), historik a politik, Václav Hanka a Pavel Josef Šafařík (1795–1861), slavista, historik a jazykovědec, tj. význační členové *Královské české společnosti nauk*, mnozí bývalí Janderovi žáci a nyní kolegové.[31]

Zajímavým dokumentem vztahujícím se k výše uvedené Janderově oslavě je též oslavná báseň neznámého autora, kterou krasopisně zapsal dr. Václav Wernhard, univerzitní syndikus. V dedikačním textu je uvedeno:

Doctissimo Spectabili ac Magnifico Domino Ladislao Josepho Jandera, caes. regie Professori et Consiliario etc. festum semisaeculare Laurea philosophica celebranti Facultas philosophica Pragensis die VII. Calendas Septembres MDCCCLIV.

Připomeňme, že latinsky zapsané datum značí „sedmý den před Kalendami září“ neboli 25. srpen.[32]

Informace o chystaných oslavách i o jejich průběhu byly uveřejněny v rubrice *Prager und Provinzial-Nachrichten* pražských novin *Prager Zeitung* [3] a [6] a v rubrice *Local- und Provinzialchronik* pražských novin *Bohemia* [2]. Také *Pražské noviny* otiskly 27. srpna 1854 krátkou zprávu [4] o Janderově oslavě 50. výročí získání doktorátu filozofie. Doplnily ji zmínkou o chystaném předání latinské *adresy* profesorského sboru. Ve srovnání s německy tištěnými novinami věnovaly Janderově oslavě jen okrajovou pozornost.

9. Půlstoletí od profesury, konsistoriální rada, řád Františka Josefa

Dne 24. února 1855 Jandera oslavil 50. výročí jmenování řádným profesorem elementární matematiky na pražské univerzitě. Velkolepá oslava se konala ve velké aule Karolina. Zúčastnilo se jí neuvěřitelné množství hostů – zástupci univerzity, dva vysocí generálové (bývalí Janderovi žáci), četní hodnostáři a zástupci pražských úřadů, vědecké osobnosti Prahy, studenti, přátelé, strahovští

[31] Janderovými bývalými žáky byli Erben, Hanuš, Strobach, Petřina, Matzka i Hanka.

[32] Rukopis básně je uložen ve fondu [I], inv. č. 2535. Totožný rukopis básně je rovněž ve fondu [III]. Poznamenejme, že Wernhard sepsal i stručný Janderův životopis. Jeho šestistránkový nedatovaný rukopis je uložen ve fondu [I]. Zachycuje základní momenty Janderova života do roku 1849. Není jasné, k jakému účelu byl sepsán.

premonstráti aj. Doprovázely ji zvuky trumpet a bubnů, slavnostní fanfáry a četné oslavné projevy.[33]

Janderu před začátkem oslav vyzvedla v jeho bytě v Celetné ulici č. 597/I delegace univerzitních profesorů v čele s rektorem Františkem Piťhou (1810–1875) a univerzitním syndikem Jakobem Eduardem Wittakem (1785–1859) a doprovodila ho do nedalekého Karolina. Za zvuku trumpet pak Jandera usedl ve speciální doktorské lavici. Slavnost zahájil stručný projev rektora, který uvítal jubilanta i čestné hosty. Následoval delší projev děkana Filozofické fakulty Karla Johanna Vietze (1798–1872), který nejprve vylíčil Janderův život, a pak mu poděkoval za jeho přínos pro rozvoj univerzity. Na závěr předal Janderovi blahopřejnou *adresu*, kterou podepsali všichni členové profesorského kolegia Filozofické fakulty.[34]

Profesorský sbor Filozofické fakulty pražské univerzity dal vyhotovit blahopřání, jehož text připravil Georg Bippart (1816–1892), německý klasický filolog a od roku 1852 profesor klasické filologie na pražské univerzitě. Kaligrafické zpracování provedl opět Eduard Bunzel. Vše bylo zarámováno pěknými kresbami, které navrhl a namaloval Rudolf Müller (1816–1904), německý malíř a restaurátor, který po studiu v Praze, Vídni, Itálii a Německu působil jako malíř historických scén, oltářních obrazů, portrétů význačných osobností, světců a církevních hodnostářů. Nad hlavním textem blahopřání byl umístěn obraz sv. Norberta, zakladatele premonstrátského řádu, k němuž Jandera náležel. Dále byli vyobrazeni „géniové“ se znaky matematických věd a šest alegorických postav představujících filozofické obory. Připojeny byly i dva obrázky připomínající dva zásadní momenty Janderova života – složení řeholních slibů a jmenování řádným profesorem matematiky. Poslední obrázek poskytoval pohled na Hořice, Janderovo milované rodiště. Vše bylo pěkně propojeno komplikovanými arabeskami.

Pak přišla dvě nečekaná a příjemná překvapení pro celý sál.

Nejprve František Petr Krejčí (1796–1870), generální vikář pražské diecéze, blahopřál Janderovi k významnému výročí jménem svým i jménem kardinála a pražského arcibiskupa Bedřicha Jana Josefa Celestina knížete Schwarzenberga. Pak informoval přítomné, že kardinál Janderovi udělil titul *čestného rady knížete-arcibiskupa* (neboli *konsistoriálního rady*) a předal mu slavnostní jmenovací diplom. Bylo to významné ocenění Janderových církevních služeb.[35]

Poznamenejme, že *Fürsterbischöflicher Consistorialrath und beeideter Notar* byl členem arcibiskupské konsistoře, tedy církevní rady, která rozhodovala

[33] V Janderově pozůstalosti ve fondu [III] je pozvánka na oslavu padesátiletého výročí Janderovy řádné profesury. Jedná se o nevelkou kartičku se zlatým tiskem, která zvala na setkání 24. února 1855 od 11. hodiny ve velkém sále starobylého Karolina.

[34] Piťha, Wittak a Vietz byli Janderovými žáky.

[35] Originál latinsky psaného Janderova jmenování čestným radou knížete-arcibiskupa ze 4. února 1855, které bylo sepsáno na pokyn knížete Schwarzenberga, kardinála a arcibiskupa pražského, je uložen ve fondu [II], inv. č. H 8551.

o nejrůznějších záležitostech církve (správní, disciplinární, finanční, vzdělávací apod.). Osoba s tímto titulem dohlížela na nejrůznější oblasti církevní správy, spolurozhodovala o záležitostech nadací, ověřovala důležité úřední listiny apod. Vzhledem k Janderovu vysokému věku (79 let) byla jeho funkce spíše symbolická či poradní a dozorová, jistě se nejednalo o aktivní denní práci v konsistoři. Jako čestný člen konzistoře arcibiskupství v Praze však měl Jandera právo se účastnit rozhodování o církevních a akademických záležitostech.

Následovalo vystoupení zástupce pražského místodržitele, který po svém blahopřání nechal slavnostně přečíst dopis ministra školství Leopolda Lva hraběte z Thun-Hohensteinu.[36] Informoval přítomné, že císař František Josef I. dne 8. února 1855 ocenil Janderovy vynikající padesátileté služby vlasti a udělil mu *Rytířský kříž řádu Františka Josefa*.[37] Slavnostní diplom spojený s udělením řádu je uložen v Janderově pozůstalosti ve fondu [III].

Řád Františka Josefa (*Kaiserlich Österreichischer Franz Joseph-Orden*) byl založen roku 1849 jako tzv. všeobecně záslužný řád. Nebyla s ním však spjata žádná další privilegia (např. právo nobilitace). Zanikl roku 1918 při rozpadu Rakousko-Uherska. Udělení tohoto řádu bylo oceněním osobních zásluh na budování země a bylo možno jej získat bez ohledu na společenské postavení oceňovaného. Původně měl řád tři třídy, vlivem pozdějších úprav stanov se jejich počet zvýšil na pět (*velkokříž*, *komtur s hvězdou*, *komtur*, *důstojník*, *rytíř*). Byl patrně nejčastěji udíleným vyznamenáním rakouské monarchie.

Řád Františka Josefa má tvar tlapatého kříže (*Tatzenkreuz*), který je převýšený císařskou korunou. Zlato-červený smaltovaný kříž leží na černě smaltovaném rakouském dvouhlavém orlovi, který má v zobácích zlatý řetěz s heslem císaře Františka Josefa VIRIBUS UNITIS (spojenými silami), které překrývá dolní rameno kříže. V bílém středovém poli jsou zlaté iniciály zakladatele řádu FJ a na zadní straně letopočet 1849. K řádu patřily řetízky, které se nosily na civilním oděvu (rytířský řetízek byl tvořen bílými medailonky s iniciálou a korunou). V Janderově době byla stuha řádu malinově červená, civilisté mohli pro každodenní nošení používat řádovou miniaturu zavěšenou v knoflíkové dírce na speciálním ozdobném řetízku.[38]

Zástupce pražského místodržitele na závěr svého vystoupení Janderu slavnostně dekoroval *Rytířským křížem řádu Františka Josefa* a velký sál Karolina přešel ve spontánní aplaus.

Oslavy zakončil krátký Janderův projev, který prý pronesl, byť již v pokročilém věku 79 let, s naprostou intelektuální svěžestí a obdivuhodnou silou hlasu. Poděkoval za projevené pocty, pronesl přípitek panovníkovi a následně si

[36] Leopold Lev hrabě Thun-Hohenstein (1811–1888) byl Janderovým žákem, studoval jako privatista ve školním roce 1825/1826 (viz katalogy DK I 41, DK I 42, DK I 43 uložené v knihovně kláštera na Strahově). Při zkouškách v zimním i letním semestru získal od Jandery hodnocení *eminens*.

[37] Originál německy psaného dekretu o udělení *Rytířského kříže řádu Františka Josefa* je i s obálkou uložen ve fondu [II], inv. č. H 8552.

[38] O řádu viz [W-12].

potřásl rukou s čestnými hosty. Za zvuku trumpet a bubnů v doprovodu strahovského opata Jeronýma Josefa Zeidlera opustil Karolinum a odešel do svého bytu.

V německém tisku nalezneme několik zpráv s informacemi o průběhu oslav 50. výročí Janderovy profesury, o účastnících, o Janderových oceněních atd. Viz [8], [12], [7] a [10].[39]

Také *Pražské noviny* připomněly 50. výročí Janderovy profesury. V krátkém článku [9] z 25. února 1855 uvedly zásadní okamžiky průběhu oslav v Karolinu, stručně přiblížily oslavnou latinskou *adresu*, kterou profesorský sbor nechal Janderovi připravit, zmínily Janderovo jmenování čestným radou knížete-arcibiskupa a udělení *Rytířského kříže řádu Františka Josefa*. O dva dny později otiskly podrobnější popis oslav v článku [11].

Zdůrazněme, že český pražský tisk věnoval oslavě 50. výročí Janderově profesury stejnou pozornost jako tisk německý.

Na Janderovy oslavy dorazilo mnoho jeho bývalých žáků. Ti, kteří se z rozmanitých důvodů nemohli oslavy zúčastnit, poslali gratulace nebo osobní dopisy. V hořické Janderově pozůstalosti je ve fondu [II], inv. č. 2438, uložen dopis Václava Michala Pešiny z Čechorodu (1782–1859), římskokatolického kněze, spisovatele a ředitele *Dědictví sv. Jana*, který se 22. února 1855 omlouval, že pro vleklou nemoc nepřijde osobně pozdravit a blahopřát.

10. Čestným měšťanem Prahy a Hořic

Královské hlavní město Praha jmenovalo 22. března 1855 Josefa Ladislava Janderu svým čestným měšťanem. Fotografie německy psaného diplomu je uložena v hořické Janderově pozůstalosti ve fondu [II], inv. č. 16957.[40]

Doplňme pro úplnost, že se Jandera v polovině padesátých let 19. století stal rovněž čestným měšťanem města Hořice (viz kapitola *Hořický patriot*).

[39] Podrobný popis Janderových oslav je též v článku *Die Annalen ...* v novinách *Der Tagesbote aus Böhmen* (č. 56 z 25. 2. 1855, str. 2–3). V článku je drobná chyba, autor uvedl jako místo Janderova narození *Miletin im Hořicer Bezirke*.

[40] Fotografii pořídilo Nakladatelství um. prům. dílen Lange a Scheybl, Kristiánov u Frýdlantu v Čechách, patrně pro bývalé Hořické muzeum. O čestných měšťanech a občanech Prahy viz [W-1].

Profesní a lidský obraz

1. Janderův vzhled, povaha a chování

Roku 1920 uveřejnil Jan Pávek v hořickém časopisu *Pod Zvičinou* článek o Josefu Ladislavu Janderovi. Sepsal jej na základě zápisků Aloise Jelínka, mistra řezbáře z Hořic, který zachytil vzpomínky lékaře Václava Plašila týkající se Jandery. Ocitujme úryvek z tohoto, značně nadneseného textu, který přibližuje Janderův vzhled, vztah k náboženským obřadům a vyšší společnosti a naznačuje jeho postavení na pražské univerzitě:

Byl více učencem než knězem; církevních obřadů (kromě mše) účastnil se velmi zřídka. Jako kněz byl svobodomyslný a hlásil se k zásadám Bolzanovým.

Oděv nosil občanský, barvy temné; jen při slavnostech měl bílé roucho svého mnišského řádu. Ve své zamilované vědě – matematice – byl vzácným odborníkem. Vzbuzovalo úžas, jak lehce, přesně a jistě luštil nejsložitější matematické úkoly. Pověst o jeho počtářských dovednostech šířila se za hranicemi, že i cizí hvězdáři (z Vídně, Německa) přicházeli k němu na radu.

Na Pražské universitě byl vlivuplný; rovněž velké vážnosti požíval v nejvyšších kruzích pražské společnosti. Proto mohl snadno se zdarem zakročiti u různých úřadů na prospěch rodného města (silnice z Hradce do Jičína vede jeho zásluhou Hořicemi) i jednotlivců.

Býval často zván do rodin šlechtických a úřednických, ale na hostiny chodil nerad, říkaje střídmě, že jest mu milejší jednoduchý, mnišský strahovský oběd.

([Pj2], str. 41)

Plašil též připomněl Janderovu proslulou přísnost, spravedlivost, zásadovost, názorovou pevnost a náročnost:

Posuzoval přísně jiné, ale sama sebe také. Řeč měl příjemnou; česky mluvil jen v soukromí, a tu byla jeho řeč zvlášť lahodnou. Byl-li v dobré náladě, pohrával mu při řeči na rtech lehký úsměv. Ale jindy byl přísný, ba příslovečně neúprosný, ač vždy spravedlivý. Studenti se před ním chvěli. Při posuzování jejich prospěchů neměl nikdy ohledů na rod, stav, bohatství rodičů. Chudý, snaživý student byl mu vždy milejší, než nenadaný nedbalý šlechtic. ...

Jandera byl velmi dobročinný; zvlášť ochotně podporoval snaživé studenty, ale nikdy o tom nemluvil. U něho nevěděla levice, co dává pravice.

([Pj2], str. 41)

Víme, že Václav Plašil, hořický rodák, byl v době svého studia na pražské univerzitě v pravidelném osobním styku s Janderou, který mu pomáhal radami,

penězi, doporučeními i kontakty na šlechtické mecenáše, kruhy vyšších úředníků či profesorů. Díky tomu měl řadu možností dávat kondice, a navíc získal vlivné podporovatele. Víceméně pravidelně navštěvoval Janderu v jeho pražském bytě na Starém Městě, poznal ho jako málokterý student. Jan Pávek o tom napsal tato slova:

… Ale i Jandera se Václavovi velice zamlouval, jeho lahodná mluva, – vlídný, vždy k úsměvu za řeči naladěný obličej získávaly mu sympathie a budily důvěru každého, kdo s ním obcoval. Nikdo by neřekl, že tento milý muž dovede být přísným, neúprosným a nepodajným, jakým vskutku byl. ([Pj1], 1. část, str. 3)

Václav Plašil vzpomínal na studentské přirovnávání Jandery k Napoleonovi:

Studující si Jandery vážili a jej ctili pro naprostou spravedlnost, ač jinak ho nazývali „Napoleonem pražské university“ – snad pro jeho přísnost a mocný vliv na universitě, nebo (jak někteří chtěli) pro jeho podobnost s Napoleonem. Tento název přecházel z jedné studentské generace na druhou.

([Pj1], 2. část, str. 2–3)

Ludvík Ritter,[1] šlechtic, český obrozenec, spisovatel, hudební skladatel a litograf, vzpomínal na Janderovo učitelské působení, připomínal zejména jeho přísnost, ale především jeho velkou spravedlivost a nestrannost:

… důkladnost jeho přednášek stala se brzo neméně známou nežli jeho nestranná přísnost při zkouškách, ktežto u něho žádné ohledy na osobu neplatily, třebas by byl žák i synem nejvyššího purkrabí býval. ([Ri], str. 797)

Janderovu osobnost jasně, stručně a výstižně připomíná heslo v Riegrově *Slovníku naučném*, které sepsal středoškolský profesor matematiky Josef Smolík,[2] jeden z jeho posledních výborných studentů:

… Co profesor byl J. výtečný, mimo kolej hovorný, nápomocný a vždy spravedlivý. Přednášky jeho mathematické byly jasné, srozumitelné a důkladné, hlas na útlou malou postavu J-ovu plný a zvučný. Stereotypní téměř obyčeje jeho byly i za hranicemi známy a nezměnitelný šedivý jeho dlouhý kabát nemálo asi k tomu přispěl, že J-ovi říkáno i v cizině „Napoleon Pražského učení“. Po-

[1] Ludvík Ritter z Rittersbergu (Ludvík Rittersberg, Ludwig Ritter von Rittersberg, 1809–1858) pocházel ze šlechtické rodiny, která udržovala styky s předními osobnostmi českého kulturního života. Po studiu na gymnáziích v Mariboru a Praze pokračoval ve studiu na pražské technice, škole polního dělostřelectva a na pražské univerzitě. Po ukončení studií pracoval jako úředník, soukromě studoval hudbu a malířství. Po pobytu ve Lvově, kde byl učitelem hudby, se v Praze věnoval psaní, překládání, malířství, hudbě a žurnalistice. Aktivně se zapojil do revoluce roku 1848. V padesátých letech pobýval v Chorvatsku a Uhrách, živil se jako novinář, resp. nájemce statku. Psal německy, polsky i česky. Byl prvním životopiscem Karla Havlíčka Borovského. Sepsal odborné články o slovanské hudbě, skládal písně, sbory, orchestrální díla i opery. Roku 1829 vytvořil slavný litografický portrét Josefa Dobrovského. Českými vlastenci byl oceňován jako velký vlastenec, ač německého původu.

[2] Josef Smolík (1832–1915) studoval u Jandery ve školním roce 1852/1853, viz katalogy sgn. DK II 68 a DK II 69 uložené v knihovně kláštera na Strahově. V obou semestrech byl řádným posluchačem, u jeho jména si Jandera poznamenal, že mu vrátil školné. Školné vracel chudým a dobře studujícím studentům.

sluchače jeho v počtu větším nežli 20.000 najdeš téměř na všech universitách v Evropě. ([S-4], s. 167)

Pro své povahové vlastnosti i vzhled býval Jandera přirovnáván k Napoleonovi:

… Kvůli jeho fyziognomii a výšce, stereotypním způsobům a šedivým vlasům mu obyvatelé Prahy, kteří si ho velmi vážili, přezdívali „Napoleon univerzity“.

([S-6], str. 413, volný překlad)

Přirovnání k Napoleonovi neopominul ani článek v novinách *Bohemia* z 24. února 1855, který vyšel ještě za Janderova života. Žurnalista zde připomíná Janderův typický šedý kabátek, jeho malou výšku a nezvykle silný hlas, který se rozléhal učebním sálem a pronikal do uší studentů, když jim vykládal základy matematiky, objasňoval elementární poučky a neušetřil je ani neoblíbených důkazů. V závěru pak uvádí, že mnoho studentů mělo strach z Janderových zkoušek, obávalo se jeho přísnosti a náročnosti, ale obdivovali jeho naprostou nestrannost a spravedlivost, čímž si prý získával úctu i těch, kterým matematika zrovna příliš nešla.[3]

Přirovnání k Napoleonovi najdeme i v dalším článku v novinách *Bohemia* z 28. srpna 1857, který oznamoval Janderovo úmrtí. Žurnalista v něm nejprve zmínil smutek, který zavládl v akademických kruzích nejen v Praze, neboť Jandera za svůj dlouhý život učil prý „desítky tisíc studentů“. Avšak o Janderově pedagogickém působení neboli „o příběhu o Napoleonovi z pražské katedry“ (*Napoleon der Prager Katheder*) údajně slyšely statisíce.[4]

Právě pro upřímnost a nepoddajnost si studenti Jandery vážili. Jandera však byl stejný i ke svým kolegům a nadřízeným. Josef Václav Frič připomíná následující historku:

… Když pak běželo o to, jmenovati k 500leté památce university pražské čestné doktory filosofie, vzpíral se proti tomu mermomocí, neboť dle jeho přesvědčení, byť i kdokoli, měl každý nárok svůj na tuto hodnost zkouškami dovodit. Na velké naléhání, že musí navrhnouti kandidáta, jmenoval pak císaře a krále Ferdinanda, načež když mu vysvětleno, že mocnář rakouský sám může si přiřknouti jakýkoli titul svých poddaných, navrhoval Jeho Majestát Mikuláše Prvního, „den Kaiser aller Reussen“ [car všech Rusů] *– a nepovolil.*

([Fr], str. 200)

Připomeňme, že Filozofická fakulta pražské univerzity navrhla koncem roku 1847 čestné doktoráty jednapadesáti učencům z Evropy, z toho bylo sedm Čechů a Slováků (Čelakovský, Kollár, Palacký, Purkyně, Šafařík, Sommer a Zippe).[5]

Dne 7. dubna 1848 se konala studentská oslava pětistého výročí vzniku pražské univerzity, která měla charakter lidové veselice. Vlastní velkolepé oslavy se

[3] Viz [7].

[4] Viz [13].

[5] O udělování čestných doktorátů a o oslavách výročí pražské univerzity v roce 1848 viz [Bč].

měly uskutečnit 2. a 3. října 1848 za účasti předních osobností vědeckého, kulturního i politického života a četných zahraničních hostů. Nakonec se však nic nekonalo, neboť po nevydařené červnové revoluci byl vyhlášen v Praze stav obležení (výjimečný stav). Univerzita nadále oslavy plánovala, v srpnu 1848 dokončila přípravy, uzavřela seznam hostů i budoucích čestných doktorů.[6] Diplomy byly natištěny, podepsány, opatřeny pečetí a připraveny k slavnostnímu předání. Z pečlivě naplánovaných a několik let připravovaných oslav však zcela sešlo. Nositelům byly diplomy patrně zaslány poštou s průvodním dopisem.[7]

Velmi zajímavě charakterizoval profesora Janderu Josef Bojislav Pichl[8] ve svých *Vlasteneckých vzpomínkách* [Pi]:

Vstoupení do studií filosofických bylo tehda pro studujícího pravou epochou, vybavujíc jej z podřízenosti školácké a poskytujíc mu volnosti dosud nezakušené. A té hleděli zvláště příchozí z venkovských gymnasií hned v plné míře užívati, jelikož po přísné kázni, ve které tam od učitelů, zvláště prefektů a katechetů, bývali držáni, byla nově nabytá svoboda jim tím vítanější. Brejle, dýmka a notná hůl bylo to první, co takový nový pan logicus si zjednal, a návštěva veřejných místností, hostinců a kaváren, dříve tak přísně mu bráněná, stala se u mnohého až skutečnou náruživostí k úplné konečné záhubě jeho. Byly to vůbec zlaté časy, a kdyby jen veselou mysl mladíkovu zlý bubák Jandera nebyl lekal. A vskutku přísný ten pedant i mnohého nadějného a nadaného jinocha s dalších studií sehnal jenom proto, že nebyl – matematikem. To bylo u něho vrcholem, nejpřednější podmínkou vší vzdělanosti; vše ostatní ničím. Když jeden bývalý žák jeho stal se pražským arcibiskupem, přišel také Jandera svou povinnou poklonu mu složiti. Při té příležitosti prohodil arcibiskup žertovně: „Pane profesore! vy jste mi říkával, že ze mne jakživo nic nebude, a hle! já jsem arcibiskupem.“ „Ale proto přece žádným matematikem,“ odpověděl mu vtipně profesor. To jen co vedlejší, krátká vzpomínka na muže toho, který téměř celé půlstoletí hrůzou studující mládeže naší býval. ([Pi], str. 99–100)

Pichl však připomněl i druhou, velmi osobní vzpomínku na rozhodné Janderovo vystupování a jeho nebojácnost:

Jak jsem se zmínil, náleželo k výsadám studentského života na vysokém učení pražském také kouření tabáku. Doma mohlo se ovšem prováděti a také v hojné míře se provádělo, ale na ulici bylo zakázáno a přísně stíháno, což studujícímu

[6] Seznam čestných doktorů není dochován, podle únorových plánů roku 1848 mělo být uděleno až 180 čestných doktorátů, přes 50 z nich mělo směřovat do zahraničí.

[7] Poznamenejme, že rovněž oslava 600. výročí založení Univerzity Karlovy proběhla v neklidné a značně nestabilní době po únorových událostech roku 1948. Snad bude mít univerzita více štěstí v roce 2048.

[8] Josef Bojislav Pichl (1813–1888), český lékař, spisovatel, novinář, básník, překladatel a organizátor národního života (plesy, bály, české spolky apod.), působil jako lékař v Pardubicích, Praze, Kladně a Nýřanech. Byl velmi skromným a nezištným vlastencem, který se na svých působištích aktivně zapojoval do lokálního života a komunální politiky. Pichl studoval u Jandery ve školním roce 1833/1834 (viz katalogy sgn. DK I 62, DK I 63 a DK I 64 uložené v knihovně kláštera na Strahově). Hodnocen byl známkami *eminens* nebo 1^+, patřil k dobrým studentům.

mnoho nepříjemností a mrzutosti působilo. Než jsi se nadál, vyrazil ti policajt dýmku z úst, aneb byla-li cennější, ku př. pěnovka se stříbrným kováním, vytrhl ti ji a strčil si do kapsy. Mně jednou pro kouření stíhal policejní lajtnant Willitzer, známý pochop, skrze několik ulic, až za mnou do školy vrazil, kde jsem mu byl mezi ostatními studujícími zmizel. Vtom ale přišel právě Jandera a optal se policajta, co tu hledá. Ten se mu představil co lajtnant Willitzer, načež profesor: „A já jsem zde generál Jandera; halb rechts, Marsch!“ Willitzer odtáhl. ([Pi], str. 106–107)

Poznamenejme, že akademická půda byla v Janderově čase veřejnosti přístupná. Platila na ní zvláštní akademická práva i povinnosti. Mezi ně patřila např. svoboda vědeckého bádání, svoboda vyučování a konání akademických obřadů a rozprav. Až do reforem císaře Josefa II. (1741–1790) byla akademická půda prakticky nedotknutelná, neboť měla rozsáhlou vlastní samosprávu a soudnictví, které spadalo do rektorovy pravomoci. Byť orgánům státní a veřejné moci po reformách již nic nebránilo ke vstupu na akademickou půdu, stále se dodržoval nepsaný zvyk nedotknutelnosti členů akademické obce. Jandera si jej byl dobře vědom a důsledně jej dodržoval a nebojácně vyžadoval i od ostatních.

Josef Václav Frič uvedl následující pikantní historku:

Ale při vší rozervanosti a těkavosti své nezanedbával jsem toho roku nové, zčásti zajímající mne předměty poměrně svobodnějších studií prvního ročníku filosofické fakulty, tak zvané logiky. V matematice měli jsme pověstného Janderu, profesora asi desíti generací, o němž na sta kroužilo anekdot. Byl to mužíček dosti bystrého ducha, v přednáškách svých drastický, při zkouškách neuprosně pedantický. Původně řeholník řádu premonstrátů, žil na Starém Městě v privátním bytě a chodil jen v neděli a o velkých svátcích na Strahov k hostinám. On a bývalý profesor K. měli spolu jednoho služebníka, který své pány provázel od tabule dolů do města strašně hrbolatou a zvláště v zimě nebezpečně sráznou „Hlubokou cestou“. Jednou bylo Johanovi oba své pány v pravém smyslu slova podpírati a pevně pod pažemi sevřených všemožně v rovnováze udržovati, neboť si byli výtečného vína sionského přes míru dopřáli. Byloť pak uprostřed zmíněné cesty tak kluzko, že se přítel Janderův přece natáhl a náš profesor pochopiv situaci, obávaje se však, že by sám sobě zůstaven sotva na nohou se udržel, rozřešil záhadu tímto důvtipným rozkazem: „Johann, stell' er mich an die Wand und sodann helf' er dem Saufbruder da wieder auf die Beine!“ [Johanne, postav mě ke zdi a pak pomoz tomu opilci na nohy!] ([Fr], str. 198–199)

Zajímavý byl Janderův pohled na duši, psychologii a argumentaci:

Zvláštní, ovšem vždy tajenou svobodomyslnost dokázal ještě později v sezení Učené české společnosti po přednášce dra Volkmanna o nesmrtelnosti duše. Jmenovaného psychologa vzal si totiž stranou, a když byl od něho tázán, co soudí o podaných důkazech, řekl mu s úsměvem důvěrně do ucha: „Wartens, lieber Doktor, bis hier der Professor Purkyně[9] *kommt, und ihnen die menschliche*

[9] Jan Evangelista Purkyně (1787–1869) byl světově uznávaný přírodovědec a lékař, fyzio-

Seele auf dem Sezierteller bringt und ausruft: Hier hast es! Dann erst sprechens' davon.“ [Počkejte, vážený pane doktore, až přijde profesor Purkyně, položí na pitevní stůl lidskou duši a zvolá: „Tady je!“ Teprve potom o ní budete mluvit.]

([Fr], str. 200)

Patrně se jedná o Fridolina Wilhelma Volkmanna rytíře z Volkmarů (1822–1877), českého filozofa a psychologa. Po studiu práv se na pražské univerzitě stal roku 1846 soukromým docentem estetiky, současně získal pozici suplujícího profesora německého jazyka na Malostranském a Staroměstském gymnáziu. V roce 1856 byl jmenován mimořádným a o pět let později řádným profesorem filozofie na pražské univerzitě.

Karel Sabina[10] popsal velmi kriticky českou společnost 19. století ve svých *Vzpomínkách* [Sa]. Pozornost věnoval i univerzitě a vzdělávání. V následující ukázce sice není uvedeno Janderovo jméno, ale Jandery se patrně týká, neboť i jiní jeho studenti uváděli obdobné zážitky. Sabinova slova jsou zajímavá i z dnešního hlediska:

Proslýchalo se druhdy na universitě pražské, že jakýsi slovutný profesor před některými časy počátkem školního roku uvítával své posluchačstvo vstupní řečí, ježto počínala takto: „Vidím před sebou budoucí biskupy, faráře a jiné hodnostáře kněžské, vidím před sebou vysoce postavené úředníky, důstojníky a snad i generály, ano, možná též, že některé ničemy a budoucí poběhlíky atd.“ V řeči své pak prý napomínával posluchače své k pilnosti a bedlivému konání povinností školských doloživ, že v žáku již se určitě jeví, co z něho as bude.

Ten muž měl vtip a také něco pravdy leželo v slovech jeho, zapomněl ale na výminky, jichž se přiházívá tak mnoho, že pravidlo ani téměř neplatí. Kdyby se povahy lidské neúchylně vyvojovaly ze základních letor a dle přesných logických konstrukcí, platil by výrok nadřečeného profesora ovšem téměř bezvýminečně. Ale nejen povahy a letory se mění, a kdož by vůbec budoucnost kteréhos žáka prorokoval z chování se jeho ve škole a dle toho, jak tento své školské povinnosti vykonává a k čemu z mládí se chýlí, již i stav a povahu budoucího občana vyměřoval, ten by se v sterých případech hrubě omýlil. Jenom jeden druh lidí si ostává konsekventní a jde odměřenou cestou dále, sleduje svůj cíl a neohlížeje se ni napravo ni nalevo, rozhodní totiž pedanté. Takový žák jest pravou radostí a útěchou učitelovou. Věci své má vždy spořádané, nedopouští se nijakých výstředností ni ve škole ni mimo školu, nedocházejí tedy naň nijaké žaloby. Pensa (psané úlohy) jeho jsou vždy dle předpisu bedlivě pracovány a hezky psány. Kaňky na nich nenajdeš nikdy. Úlohu učebnou umí vždy nazpaměť jako otčenáš, slovem, jest žák, jak sluší a patří se.

---

log, anatom, biolog, básník a filozof, jeden ze zakladatelů cytologie.

[10] Karel Sabina (1813–1877), spisovatel, básník, dramatik, libretista, literární a divadelní kritik, novinář a publicista, revolucionář roku 1848 a politik, byl roku 1872 jako prozrazený konfident policie vyloučen z české vlastenecké společnosti. Sabina studoval u Jandery ve školním roce 1831/1832 (viz katalog sgn. DK I 60 uložený v knihovně kláštera na Strahově). V matematice byl hodnocen vždy *jedničkou*, patřil k průměrným studentům.

Za minulých časů, kde se žákům gymnasiálním ukládalo, aby celé řady hloupých, z jezovitských časů pocházejících latinských veršů do hlavy si vecpali, byli to vždy ve škole jediní pedanté – přezdívalo se jim biflanté, již od a do ž všecko uměli, nechť to mělo význam jakýs nebo nic. Záleželo na organismu mozku, šlo-li mu učení snadněji nebo obtížněji.

Který neměl dobrou paměť, dřel se dnem i nocí a zakrněl na těle i na duši. Při tom ale postupoval přece dále, uhnízdil se pak v některé kanceláři, a setrvalli při své povaze, nevedlo se mu ni napotom zle. Činitelem ve společnosti lidské nestal se ale nikdy. ([Sa], str. 124–125)

Poznamenejme, že Jandera byl sice velmi přísný učitel, vyžadoval znalosti, dovednosti, aktivní práci při výuce, píli, přesnost a pečlivost, nabádal studenty k poctivému a pravidelnému studiu, ale rozhodně necenil „šprty či biflanty", jak dokazují jeho osobní poznámky a hodnocení studentů, které lze do dnešních dnů najít v jeho katalozích posluchačů, které si vedl po celou svou pedagogickou kariéru.[11]

Zajímavou vzpomínku najdeme u Leopolda Hasnera von Artha,[12] Janderova žáka:

Ale nyní, po dokončení gymnázia, jsem nastoupil do takzvané třídy „filosofie" (1833), tj. na dva roky zhruba odpovídajícím dnešním posledním dvěma ročníkům vyššího gymnázia. Od těch chvil se v té době každý mladý muž cítil jako muž. Museli jsme být oslovování „pánové" a do poslucháren jsme směli

---

[11] O katalozích posluchačů viz kapitola věnovaná Janderovu pedagogickému působení.

[12] Leopold Hasner von Artha (1818–1891), právník, ekonom, novinář, pedagog a politik, studoval nejprve na Filozofické a později Právnické fakultě pražské univerzity. Po studiu působil jako justiční úředník a redaktor novin *Prager Zeitung*. Od roku 1849 přednášel právo, filozofii a národní hospodářství na Filozofické fakultě v Praze. V šedesátých letech se angažoval také v politice, byl poslancem *Českého* i *Říšského sněmu*. Od roku 1863 působil ve Vídni na ministerstvu kultu a vyučování, od roku 1865 přednášel ve Vídni na univerzitě. V letech 1867 až 1870 byl ministrem kultu a vyučování. S jeho ministerskou érou je spjat rozsáhlý zákon (tzv. *Hasnerův zákon*), který upravoval výuku na obecných a měšťanských školách a na učitelských ústavech.

Leopold Hasner von Artha studoval u Jandery v roce 1833/1834 (viz katalogy DK I 62, DK I 63 a DK I 64 uložené v knihovně kláštera na Strahově). V zimním semestru byl hodnocen *jedničkou*, v letním hodnocení si *jedničku* dobrovolně opravil náhradní zkouškou na *eminens*. Patřil k Janderovým dobrým žákům.

Josef Hasner von Artha (1819–1891), bratr předešlého, byl vynikající oční lékař, skvělý operatér, pedagog a politik, který působil v Praze. Vystudoval pražskou univerzitu (Filozofickou i Lékařskou fakultu). U Jandery studoval v roce 1834/1835 (viz katalogy DK I 65, DK I 66 a DK I 67 uložené v knihovně kláštera na Strahově). V zimním semestru si *jedničku* dobrovolně opravil na *eminens*, v letním semestru získal *eminens* hned napoprvé. Patřil k vynikajícím studentům nejen v matematice.

Leopold Hasner von Artha starší (1788–1864), právník a úředník zemského soudu, byl ředitelem právnických studií pražské univerzity a profesorem Právnické fakulty, později finančním prokurátorem a ministerským radou. V roce 1836 byl povýšen do šlechtického stavu, roku 1855 se stal rytířem. Byl rovněž Janderovým žákem.

Též bratr Leopolda Hasnera von Artha staršího byl Janderovým žákem. Celá širší vzdělaná rodina Hasnerů tak prošla na pražské univerzitě „Janderovýma rukama".

vstupovat s holemi. A tak jsem se i já vyzbrojil mocným „Ziegenhainerem“,[13] *mával jsem s ním ve vzduchu, jako by pro mě bylo snadné dobýt svět, a vstoupil jsem do obrovské posluchárny „logiky“ s více než třemi sty spolužáky, abychom se třásli ve školní lavici před Janderou, obávaným profesorem matematiky. Jako skupina, kdy jeden kryl druhého, jsme všichni jistě měli dost odvahy a stalo se, že se z nově vytvořených mistrů stali „nemilosrdní chlapci“, jejichž bouřlivé chování učiteli působilo značnou nelibost. Hrdinství jednotlivce ho však snadno opustilo, když byl povolán k tabuli malým šedivým mužem, aby řešil algebraické nebo geometrické úlohy. A tak i já jsem měl nesmírnou úctu k přísnému, ale v podstatě dobromyslnému a důstojnému starci, před nímž už můj otec sedával ve školní lavici a který byl ještě předurčen, aby se mnou jednoho dne seděl jako můj milý kolega v akademickém senátu pražské univerzity.*

([Hs], str. 20, volný překlad)

2. Janderovy portréty a vyobrazení

Jedno z nejstarších Janderových vyobrazení je tzv. stínový portrét z roku 1806. Jedná se o lept, který vytvořil Josef Karel Draha podle kresby J. N. Madera. Vznikl pravděpodobně v souvislosti s portrétováním všech profesorů pražské univerzity. Originál je dnes v grafické sbírce Národní galerie v Praze (viz signatura R 45 295).[14]

Roku 1845 vyšel tiskem grafický list obsahující portrét s Janderovým podpisem.[15] Autorem litografie je Josef Kriehuber (1800–1876), rakouský malíř a litograf, který se zaměřoval na figurální a portrétní tvorbu. Před příchodem fotografie byl vyhledávaným a nejlépe placeným vídeňským portrétistou. Nástup fotografie vedl k pohasnutí jeho obliby, nedostatku zakázek a chudobě.

Autor předlohy Adolf Josef Weidlich (1817–1885), český malíř podobizen, krajin a oltářních obrazů, byl v letech 1854 až 1872 učitelem kreslení na Akademickém gymnáziu v Praze a od roku 1861 na Německé vyšší reálce v Praze. Na Malostranském gymnáziu učil v roce 1848/1849 kreslení Jana Nerudu (1834–1891), pozdějšího slavného básníka a spisovatele.

Kriehuberova litografie se stala základem pro výrobu pohlednice s Janderovým portrétem, kterou nechal vytisknout *Archeologický a muzejní spolek* v Hořicích patrně v souvislosti s oslavami 40. výročí svého založení (1927). Pohlednici zobrazující Janderu bez podpisu vytiskl Jan Štenc (1871–1947), český nakladatel a majitel podniku *Grafický závod Jan Štenc*, který se zaměřil na reprodukce a dokumentace uměleckých děl, architektury a památek. Zadní strana

[13] *Ziegenhainer* (sukovice) byla tradiční dřevěná vycházková hůl z Jeny, která bývala vyráběná z kvalitního dřeva, leštěná a zušlechtěná dekorativními prvky, někdy mívala i kovovou špičku a kožené poutko.

[14] O portrétu viz [Sr], str. 124, reprodukován je na str. 206. Ani Lubomír Sršeň, náš přední odborník na portrétní tvorbu 19. století, nezjistil o jeho autorovi více.

[15] Litografie je dnes dostupná např. v Národním muzeu v Praze, v knihovně Strahovského kláštera a v Národní rakouské knihovně ve Vídni. Kvalitní reprodukce je dostupná online.

pohlednice je opatřena stručným medailonkem, který připomíná základní Janderova data a aktivity. Několik pohlednic je dochováno ve fondu [II].

Ve výše uvedeném fondu jsou uloženy čtyři další artefakty, které souvisí s Janderou. Jednak je to upravená fotografie standardní litografie (inv. č. 11668), dále fotografie celé litografie s podpisem (inv. č. 4735), kterou muzeu v Hořicích darovalo nakladatelství Um. prům. dílen Lange a Scheybal, Kristiánov u Frýdlantu, dále tisk velikosti fotografie (vizitky) zobrazující Janderův černý profil z pravé strany s připojeným textem

Ladislav Jos. Jandera. Boh. Horzic. Nat. 776. 19. Feb. Int. 800 31. Oct Vestico. 26. Dec. Prof. 31 Jan 802.

Nápis připomíná zásadní události Janderova života (inv. č. 11671). Toto vyobrazení je zcela odlišné od litografie i leptu. Stejné Janderovo vyobrazení je v [KK], str. 19. Obrázek je doplněn touto popiskou:

Neznámý autor (*Jan Berka podle Lohelia Ivana Schimmela?*)*, Podobizna Ladislava Josefa Jandery, 1802, mědirytina, Královská kanonie premonstrátů na Strahově.*

Připomeňme, že Schimmel byl v letech 1802 až 1806 členem premonstrátského řádu. Byl dobrým malířem, vytvořil řadu stínových podobizen členů řádu. Viz [Sch], kde je několik podobně pojatých portrétů. Schimmel mohl Janderu nakreslit mezi roky 1802 až 1804, tj. po svém vstupu do řádu a před svým odchodem na faru v Mikulově. S Janderou se více či méně pravidelně potkával jak v klášteře, tak na univerzitě. V Janderově pozůstalosti ve fondu [I] je uchován rukopis Schimmelova spisu [Sch].

Rytec Jan Nepomuk Berka, jak víme z kapitoly o měření zeměpisných souřadnic Hořic, spolupracoval s Janderovým spolubratrem Hugem Václavem Seykorou.

Součástí materiálu uloženého ve fondu [II] je Janderova vizitka (inv. č. 4913); na zeleném papíru je v oválu text

L. J. Jandera k. k. Universitäts Professor.

Všechna výše uvedená vyobrazení vznikla ještě za Janderova života. Lze tedy předpokládat, že víceméně odpovídají skutečné Janderově podobě.

Jan Eduard Herold, malíř, ilustrátor, kritik umění a spisovatel, dal pro svou knihu *Malerische Wanderungen durch Prag* [Hd] vyrobit podle Kriehuberovy litografie nový Janderův portrét.[16] Dřevoryt doplněný reprodukcí Janderova podpisu ukazuje Janderu, významného obyvatele *Millesimovského paláce* v Celetné ulici, ve slavnostním premonstrátském oděvu jako starého zamyšleného muže s výrazným až uhrančivým pohledem, s hlubokými vráskami a propad-

[16] Autorství tohoto dřevorytu není jasné. Není signován celým jménem, pouze na levém Janderově rameni jsou písmena FZ. Patrně se jedná o signaturu rytce, nikoli autora (malíře) předlohy. Pokud byla rytina skutečně zhotovena přímo podle Kriehuberovy litografie, nejedná se o pouhou reprodukci předlohy.

lými tvářemi. Portrét je oproti Kriehuberově litografii stranově převrácen a neukazuje typické janderovské překřížení paží na prsou.

Za další podobiznu lze považovat Janderův pomník na vrchu Gothard v Hořicích, o němž je podrobněji psáno v kapitole *Hořický patriot*. Pomník sice vznikl až po Janderově smrti, ale v době, kdy ještě žila řada Janderových žáků a pamětníků.

3. Janderovo vlastenectví

Pokusme se nejprve krátce charakterizovat počátky českých národních snah konce 18. století a první poloviny 19. století. Na základě pečlivého studia a osobních svědectví sepsal k tomuto tématu zajímavý text Karel Sabina. Ve svých *Vzpomínkách* [Sa] – ve srovnání s mnoha svými současníky – se značně kriticky vyjadřoval o vývoji české společnosti, břitce analyzoval proměny naší země od konce 18. století do šedesátých let 19. století.[17]

Na jedné straně kritizoval dopady některých josefinských reforem na charakter velkých měst, poněmčování společnosti, zejména škol, a úbytek venkovského obyvatelstva. Na druhé straně kritizoval obecnou nedůvěru v rozvoj českého jazyka, českého národa, stagnaci či pomalé prosazování změn a moderních národních idejí, za což nesli odpovědnost sami vlastenci. Nekompromisně odsuzoval národní odrodilce, zpátečníky a ty, kteří pro svůj prospěch zapírali svůj český původ. Jeho kritickému peru neunikla ani cenzura, politické pronásledování vlastenců i revolucionářů, ani rozpory uvnitř komunity vlastenců (rozhádanost, rozdrobenost snah apod.).

Sabinovi se nelíbilo, že mnozí vlastenci jen opěvovali nejrůznější úspěšné buditelské aktivity a oslavovali se navzájem. Ve svých *Vzpomínkách* [Sa] zmiňoval jak úspěšné, tak nepovedené aktivity, uváděl klady i zápory pokusů o zavádění výuky českého jazyka a výuky v českém jazyce na gymnázia i univerzitu a snahy o prosazení češtiny v politice, kultuře, vědě a žurnalistice.

Uvědomoval si, že proces obrození a emancipace českého národa byl a je velmi pomalý, náročný a bolestný, a to nejen kvůli přístupu rakouského státu, ale i kvůli nedůvěře v jeho úspěch u některých představitelů inteligence, kvůli neochotě některých vzdělanců obětovat se pro českou věc a v neposlední řadě kvůli osobním charakterovým nedostatkům některých uznávaných představitelů národního obrození (hašteřivost, přehnaná kritika druhých, chlubivost, závist, touha po slávě, moci, osobním prospěchu apod.). Připomeňme Sabinova slova, která charakterizovala situaci na univerzitě a v Praze v poslední třetině 18. století:

Na universitě pražské bylo němčovatelů velmi horlivých, jižto na studentstvo co nejvíce působili … Vědeckých spisů, románů a divadelních her německých vycházely ročně celé řady v Praze, českých knih vedle toho sotva dvanáctá část, a to nanejvíce náboženského obsahu. Panoval vůbec za časů císaře Josefa tak

[17] Viz [Sa], str. 10 až 25.

nápadný německý literární a společenský ruch v Praze, vedle něhož se snahy českých kruhů a spisovatelů tak nepatrné a malé jevily, že se ani diviti nelze zoufalým náhledům českých uvědomělých učenců tehdejších.

Směr doby josefinské byl patrně propagandisticky německý a vtiskoval znak svůj tehdejší Praze tak nápadně, že nesnadno bylo doufati, aby z drobtů tehdejšího českého života kdy jakýs organický celek zase vyrostl, neboť vzdělanější Čechové se – při vzácných výminkách – úplně vpravovali do němectví, čtli, psali a mluvili jen německy a šlapali tím vlasti a národnosti své sami na hrdlo. Renegátství se zobecnilo a všední stalo věcí. Nikdo již je za takové nepovažoval. Čeština platila za mluvu sprostou, jež ponenáhle se vytratí, u jiných za archeologickou a filologickou vzácnost a u jiných zase za pouhé kuriosum.

([Sa], str. 13–14)

Takovouto osobní zkušenost musel mít i Jandera, který studoval na pražské univerzitě na přelomu 18. a 19. století. Část výuky měl v latinském jazyce, část v německém. S českým jazykem se mohl setkat pouze v rámci volitelné přednášky z českého jazyka nebo při studiu pastorace. Ač pocházel z českého prostředí a v dětství měl problémy s němčinou, jeho gymnaziální i univerzitní vzdělání bylo víceméně německé. Z dochovaných materiálů v jeho hořické pozůstalosti víme, že s matkou si psal česky, avšak s bratrem a synovcem, českými přáteli a spolupracovníky či hořickou městskou radou korespondoval německy. Češtinu ovládal slovem i písmem, ale v němčině se patrně snadněji, přesněji a rychleji vyjadřoval.

Počátek 19. století na pražské univerzitě a v intelektuálních pražských kruzích Sabina charakterizoval takto:

Vyšší školy pražské byly skrz naskrz poněmčené. Studentstvo úhrnem mluvilo jenom po německu mezi sebou, jakož vůbec český jazyk ve vyšších kruzích se už ani neozýval. Měšťanstvo, dělnictvo a lid vůbec byl ovšem ještě český, ale mluva jeho byla už porouchána a vyvinul se tehdáž onen hrozný žargon pražské češtiny, jehož nemotorné, němčinou promíchané zbytky jsme ještě před dvaceti lety v Praze hojně slýchali.

Na universitě nebylo slechu o jakés české přednášce. Jediný Nejedlý vyučoval třikrát týdně českou odrostlou již mládež mateřskému jazyku jejímu. Podobné anomalie snad se nenašlo na širém světě, aby synům kteréhos národu teprv na vyšších školách se poskytla příležitost ku poznání pravidel přirozeného jazyka svého. Podotknuto zde buď, že studium toto bylo každému na vůli ponecháno. Jediní theologové navštěvovali přednášky tyto hojněji, z ostatních fakult jen málokdo.

Než byla tu přece hrstka studentů českého smýšlení, valná pak většina neměla vůbec smýšlení žádného. Třetí jakýs druh tu byli pomíšenci, studenti čeští rodem a jazykem, ale se smýšlením německým. ([Sa], str. 17–18)

Sabinův popis výstižně přibližuje dobu, kdy Jandera dokončoval svá teologická studia a zahajoval kariéru univerzitního profesora matematiky. Je tedy zřejmé, že neměl a nemohl mít dostatek impulzů, které by ho vedly k sepisování českých učebnic matematiky a k vytváření a promýšlení české matematické terminologie. O tyto výsledky zatím neměla zájem ani obrozenecká komunita, ani univerzitní studenti a již vůbec ne vedení univerzity.

V letech 1804 až 1806 vložil Jandera mnoho času, energie i netriviální práce do přípravy vydání Vydrovy učebnice *Počátkowé Arytmetyky* [Vy2]. Nedokonalý text, který sepsali na základě Vydrova diktátu dva studenti, upravil po stránce matematické i jazykové. Do nelehké práce se mu na počátku pedagogické kariéry asi příliš nechtělo. Cítil však určitou povinnost ke svému bývalému učiteli, ochránci a příteli.

Záhy po svém ustanovení profesorem vydal Jandera roku 1806 z pozůstalosti Vydrovy první českou knihu o aritmetice, nazvanou „Počátkové Arytmetyky“. Historie vzniku této knihy, kterou slepý Vydra diktoval svým dvěma žákům, jest dostatečně známa z Jiráskova F. L. Věka. Jandera dlouho váhal s vydáním „Počátků“, jak je zřejmé z předmluvy, kterou dne 16. měsíce máje léta 1806 dopisuje. Praví se zde: „Sotva sobě kdo právě pomyslil, jaké jsou obtížnosti při diktování matematické knihy, jenž toho sám nezkusil. Nejistá jest taková práce, byť píšící nebyl počátečník v tom umění. U našeho spisovatele byli dva žáci, kteří tu jim jistě nemilou práci z lásky k svému učiteli podnikli, jichž se neostýchám zde jmenovati: byl' pan Josef Cigler a pan Inocenc Doležal.“ V další části předmluvy pak líčí Jandera své rozpaky a konečné důvody, pro které knihu vydává, a poznamenává, že Vydra počal také diktovati Algebru, avšak smrt tuto jeho činnost zmařila na samém začátku. Dále pak Jandera slibuje: „Jestliže tento díl první matematického umění Pánům vlastencům se zalíbí, tedy z lásky k vlasti níže podepsaný vydavatel, jsa Čech rozený a vlasti české velmi milovaný, míní, co předek jeho počal, dokonati, a v vydávání Matematyky českým jazykem dále pokračovati, jsa přesvědčen, že národ slovenský (*rozuměj slovanský, pozn. Autorova*) *tak slovutný a slavný hoden jest, aby umění matematycké v jazyku svém mateřském sepsané měl.“* ([Ba], str. 50–51)

Vydání Vydrovy aritmetiky v roce 1806 se bohužel nesetkalo s patřičným zájmem české společnosti ani s ekonomickým efektem. Kniha víceméně zapadla. Není divu, v té době neexistovala škola, na níž by se vyšší matematika vyučovala česky, a okruh zájemců o česky psanou učebnici matematiky byl v té době minimální. Větší ohlas vzbuzovala česká poezie, historická literatura či krásná próza. Pro Janderu byl neúspěch Vydrovy učebnice značným zklamáním. Patrně to negativně ovlivnilo jeho vztah k vlasteneckým a buditelským aktivitám. Neměl zájem o sepisování českých učebnic matematiky ani o tvorbu české matematické terminologie. Přednášel a psal pouze latinsky a později německy, jak bylo v té době zvykem. S českými vlastenci se však stýkal a česky hovořil.

České vlastence Janderův postoj mrzel. Například Josef Jungmann (1773–1847), jedna z vůdčích osobností národního obrození, ohlašoval 18. srpna 1818

Janderovu letní návštěvu svému příteli Antonínu Markovi (1785–1877), římskokatolickému knězi, básníkovi a jazykovědci:

… prof. Jandera se poručena čině vzkazuje, že hodlá s Vámi sejíti se ty prázniny. Natřete mu trochu na zubu, proč nepíše česky.

([26], dopis č. 77, str. 451)

Karel Sabina též popsal pozvolné změny situace v Praze a na pražské univerzitě v průběhu třicátých let 19. století. Vyzdvihl snahu českých vlastenců vyrovnat se s německy psanou vědou, odbornou i krásnou literaturou, ocenil první české noviny, časopisy, povídky, romány a divadelní hry. Tuto pozitivní změnu Sabina vylíčil těmito slovy:

… a přece ty poměrně nepatrné české knížky a částečně velmi primitivní nepolitické časopisy zúrodňovaly naše národní pole. Ponenáhlu poznávali sokové naši, že posud nejen žijeme, ale se i pohybujeme a rozmnožujeme. Ruch pak, jenž v letech třicátých jako zázrakem v Praze se probudil a po krajích se roznesl, počal se odpůrcům našim velmi nepříležitým jeviti. ([Sa], str. 24)

Výše zmíněný Václav Plašil, hořický rodák, nadšený vlastenec, který přišel do Prahy na Filozofickou fakultu z Hradce Králové, měl na počátku třicátých let 19. století z Prahy hořké dojmy. Zachytil je Jan Pávek:

… Též Praha činila naň dojem nepříznivý. Představoval si ji jako středisko české a zatím vše, co vystupovalo na veřejnost, bylo německé; češtinu slyšeti bylo jen v postraních ulicích, ve formankách. A jakou češtinou se tenkrát v Praze mluvilo!? Každé páté slovo německé i zdálo se nemožné, že tato znešvařená čeština má se očistiti, obroditi. A přece se tak stalo a to v době velice krátké.

([Pj1], 2. část, str. 2)

Janderova nechuť k vlastenčení a k obrozeneckým aktivitám mohla pramenit i ze situace v Praze, s níž se každodenně setkával a která nedávala velkou naději na rozkvět českého jazyka, kultury a školství.

Václav Plašil, talentovaný a výborný Janderův student, velký vlastenec, se o svém učiteli a jeho vztahu k českému národu a kultuře vyjádřil takto:

Ku podivu! Při své horoucí lásce k rodnému městu českému byl za mladších let velmi lhostejný, ba až přímo netečný k rodné řeči!

Věda, osobní styky odcizily ho zcela cítění českému! Říkal sice, že je „také“ Čechem, ale česky mluvil jen v soukromí „mezi svými“! V jeho knihovně nebylo jediné knížky z nové české krásné literatury; za to měl hojnost spisů vědeckých a literární díla předních spisovatelů německých. Z českých měl jen Hájkovu „Kroniku“, Veleslavínův „Historický kalendář“; ale ani těch prý sám si nezakoupil, nýbrž je obdržel darem.

Je nesporno, že Jandera mohl v řadě tehdejších národních kněží – buditelů býti činitelem velmi české věci prospěšným; bohužel nestalo se tak; věda u něho zvítězila nad – vlastí!

Svým vzděláním, duševní přirozenou bystrostí, pílí, vytrvalostí upozornil na sebe tehdejší kruhy křísitelské, takže sám Jungmann snažil se ho získati pro češství – ale marně! ([Pj2], str. 42)

Jandera nezavrhoval vlastenectví, jeho povaze však patrně nevyhovovalo vlastenčení, okázalé češství, bezbřehé rokování, jásání na oslavách, bálech a různých vystoupeních. Jeho vztah k vlastenectví relativně nedávno charakterizoval Lukáš Macák. V novinovém článku výstižně napsal:

… Jako profesor Karlovy univerzity byl vlastně Jandera v centru tehdejšího politického života, tedy především národního obrození. Právě národní obrození, jeho program a snahy, nepřímo ovlivnilo Janderův zájem o historii a jeho následnou sběratelskou činnost. Nepřímo z toho důvodu, že sám Jandera, podle svědectví lidí z jeho blízkého okolí, nevystupoval navenek jako zastánce obrozeneckých snah, naopak působil značně konzervativně. Přesto se právě pod vlivem národního obrození začal zajímat o minulost rodného města. ([Ma], str. 17)

Jandera považoval vlastenčení za ztrátu času a energie. Důrazně svého chráněnce Plašila varoval před „pochybnými" aktivitami, jako bylo psaní básniček, volné překládání německé literatury, pořádání bálů a divadelních představení, styky a spolupráce s českými vlasteneckými kruhy apod. Domníval se, že to vše studenta jen odvádí od řádného studia, komplikuje jeho život a způsobuje problémy. Plašilovo horoucí vlastenectví, které si do Prahy přinesl z rodných Hořic a z doby studia v Hradci Králové, bylo příčinou jejich zásadního rozkolu. Jandera totiž nevěřil v úspěch obrození, rozkvět českého jazyka, kultury a národa. Plašil byl tímto jeho postojem upřímně zaskočen a zklamán, jak je patrné z jeho vzpomínky:

… Po příjezdu do Prahy dával Jandera Plašilovi různá napomenutí a výstrahy, také jej takto varoval před „tak zvanými vlastenci", kteří prý scházejí se v pokoutních hospůdkách, píší hloupé verše, rozšiřují knihy z němčiny vybrakované a do češtiny špatně přeložené a při tom se domnívají a honosí, že slouží národu a pracují na jeho obrození. Zatím však zanedbávají studie a oddalují se od pravého cíle svého, neboť jejich národní snaha je prý bezúčelná a beznadějná.

… O věcech českých Jandera nikdy nemluvil; jen jednou zmínil se o vyhynulém českém živlu v Pruském Slezsku, o vyhynulých jiných národech. Plášilovi se zdálo, jako by tím chtěl naznačiti, že osud Českého národa jest též zpečetěn. V obrození české řeči Jandera nevěřil. Když Plášil nesměle namítal, že venkovský lid selský jest dosud cele zachovalý a řeč má nezkaženou, řekl Jandera, že vesnický lid jest zotročen, bez vůle, moci, a že bude vždy takový, jaká bude jeho vrchnost, a jakým ho vrchnost bude chtít mít. Vícekrát o takových věcech spolu nemluvili. Soukromě Jandera mluvil s Václavem, (jejž důvěrně nazýval Venclíčkem) – česky. Jen tam, kde mu nebylo lze vyjádřit se česky, použil němčiny.
([Pj1], 1. část, str. 3, 2. část, str. 2)

Mezi Plašilem a Janderou byl velmi úzký a láskyplný vztah, který však na dlouhé roky narušila a zpřetrhala Plašilova láska k obrozeneckým aktivitám.

Neposlechl Janderovo přání, resp. porušil slib, který mu dal, a věnoval se vlastenecké práci (psaní básní, pořádání českého bálu apod.). I když to nenarušovalo jeho studium a nezhoršovalo jeho studijní výsledky, Jandera byl v otázce slibu naprosto nesmlouvavý. Pávek popsal tuto Plašilovu zkušenost takto:

Pro Václava se ale bál stal osudným, neboť připravil jej o Janderovu přízeň a otcovskou péči, i rozešel se s ním Václav na dobu více, než 25 let. Odebral se sice k němu, aby se ještě jednou ospravedlnil, ale Jandera byl nepřístupný, neúprosný. To nebyl již lásky plný dobrodinec a otcovský přítel – jako jindy. Nepřipustil Plášila ani k slovu a řekl jen: „Wir haben mit einander geendet. Gehe im Gottes Namen." [My jsme spolu skončili. Jdi ve jménu Božím!] *… Teď teprv si uvědomil, co ztratil; obava o budoucnost ho tísnila. Nebylo však tak zle, jak se obával. Dotace kláštera Strahovského byla mu zachována, jakož i podpora jistého kanovníka; účastí na bále pozbyl sice též kondic v rodinách vysokých úředníků; to se ale nestalo zakročením Jandery. Byľ sice přísný a důsledný, ale nikoliv mstivý.* ([Pj1], 2. část, str. 3–4)

Jandera jistě vnímal změny, které se odehrávaly v jeho bezprostředním pražském okolí, ale nevěřil, že se za jeho života začne na pražské univerzitě učit česky. Výraznější pokrok nastal až ve čtyřicátých letech a zejména v padesátých letech 19. století, což už bylo pro Janderu pozdě (bylo mu přes 70 let). Karel Sabina o polovině čtyřicátých let 19. století napsal:

Zatím se v Praze chystaly nové věci. Česká strana ve vší tichosti se posilovala, vydávala knížky a knihy a jevila zvláště v časopisech známky svěžejšího života. Tyto pak nabývaly poněkud lepšího směru a většího rozšíření. Byla to doba, kde trochu povedenější česká báseň neb povídka ještě jakousi zvláštní pozornost budila v českém táboru. Ale vavříny českých mladých veršovců a novelistů nedaly pražským německým epigonům spáti. Německá společnost pražská si jich nevšímala tak, jako spisovatelů českých společnost česká. Němcům hojné a krásné potravy duchovné přibývalo zvenčí. Praktická mysl některých těch německých hochů uznala, že by se z české frakce dalo něco čerpati. Mnozí z nich uměli sice česky, ale nepřiznávajíce se k české straně nevpravili se do národního ústrojí našeho, a literatura česká jim vůbec byla tajemstvím. ([Sa], str. 25)

Zdá se, že Jandera velmi reálně vnímal události roku 1848, předpokládal asi, jaké důsledky revoluce přinese jejím aktérům. Josef Václav Frič, bouřlivý revolucionář, vzpomínal, jak se Janderův vztah ke studentům roku 1848 lišil od postoje ostatních profesorů:

… Jediný Jandera byl k nám v tom ohledu upřímný, varuje nás akademiky před nebezpečnou hrou na vojáky, ale ostatní sbor stále se měl k nám velice lichotivě, a jak se ukázalo, povíce úlisně. ([Fr], str. 411)

Roku 1848 varoval nás před hříčkou na vojáky dokládaje, že kdysi dobrovolníci, kteří táhli pod praporem akademickým proti Francouzům, myslím zrovna jen až do Budějovic, vesměs dobří a nadějní jeho druhové, zkazili se na vojně „na duši i na těle"! – Bouřlivý rok politického našeho vzkříšení mu také dodal,

když, zvyklý jsa na přísnou školní kázeň, zřel, že v klidném Klementinu, v němž přednášel půl století, najednou šlo všecko „aussser Rand und Band!“ [mimo kontrolu!] – *Ač i k mravnému chování se žáků pilně přihlížel, miloval přece svou mládež od srdce, což nám zjevno bylo, když při jeho jubileu složili jsme se na jeho podobiznu a uspořádali pochodňový tah. Zpívali jsme mu pod okny v Celetné ulici i české písně a česky mu gratulující deputaci připomenul, že vlastně je dobrý Čech, neboť pochází prý z toho kraje, kdež asi ponejprv zazněla z úst Musy domácí královédvorská píseň: „Ach vy lesy, lesy miletínské! . . .“*

([Fr], str. 199–200)

To, že Jandera český jazyk ovládal[18] a byl schopen v něm přednášet i zkoušet matematiku, dokazuje nejen jeho práce na vydání Vydrovy učebnice *Počátkowé Arytmetyky* [Vy2], ale i jeho aktivní účast na rigorózní zkoušce z fyziky a aplikované matematiky, které se roku 1849 v českém jazyce podrobil Eduard Schöbl (1829–1889) z Plzně. Jednalo se o zcela první rigorózní zkoušku, která proběhla česky. Schöbl totiž využil nově platného zákona, který umožňoval skládat rigorózní zkoušku v českém jazyce a o tuto možnost se aktivně hlásil a ucházel.[19]

Zkušební komisi tehdy tvořili Jeroným Josef Zeidler, direktor filozofických studií pražské univerzity, František Adam Petřina, profesor fyziky, Josef Ladislav Jandera, profesor matematiky, Ignác Jan Hanuš, profesor filozofie, Karel Bořivoj Presl, profesor přírodopisu a děkan Filozofické fakulty pražské univerzity, a Wilhelm Matzka, docent matematiky a matematické fyziky. Schöblova rigorózní zkouška byla hodnocena slovy: *adprobatus per unanimis cum applausu* [schváleno jednomyslným potleskem]. Přestože Schöbl skládal zkoušku v českém jazyce, obdržel německy psané vysvědčení o jejím vykonání.

Po pětadvaceti letech se Václav Plašil a Jandera znovu setkali v klášteře na Strahově, kam Plašil zašel, aby Janderovi vyřídil pozdravy z Hořic. Byl mile a přátelsky přijat, probrali minulost i současnost:

---

[18] V kapitole o Janderově studiu již bylo uvedeno, že si na Teologické fakultě vybral pro pastoraci český jazyk. Byl tedy schopen číst, psát, kázat a zpovídat v češtině. Kromě latiny, němčiny a řečtiny, které plynně ovládal slovem i písmem, uměl francouzsky, jak dokazují výpisky, které si pořizoval z francouzské literatury. Více viz kapitola o Janderových rukopisech.

[19] Eduard Schöbl se po absolvování studií na Filozofické fakultě v Praze stal středoškolským profesorem matematiky a fyziky na proslulém gymnáziu v Jindřichově Hradci, kde vyučoval pětatřicet let. Sepsal několik fyzikálních studií o elektřině, lomu světla a optických klamech.
Schöbl studoval u Jandery v roce 1846/1847 (viz katalogy DK II 55, DK II 56 a DK II 57 uložené v knihovně kláštera na Strahově). V zimním semestru získal u Jandery známku 1^-, v letním semestru *eminens*, neboť výborně odpověděl na všechny čtyři otázky. V roce 1849 si Jandera do svého sešitu o přísných zkouškách poznamenal, že 25. července 1849 zkoušel Schöbla u doktorátu (viz zápis č. 164 v knize *Strenge Prüfungen aus der Mathematik* . . ., sgn. DU I 30, uložené v knihovně kláštera na Strahově). V roce 1853 si Jandera do sešitu promocí poznamenal, že se 30. března 1853 konala Schöblova slavnostní doktorská promoce (viz sešit *Promotion zu Doktoren der Philosophie*, sgn. DK II 74, uložený v knihovně kláštera na Strahově).

… Když se Janderovi představil, nepoznal ho, jen řekl: „Tak oni jsou Plášil z Hořic? Wencl Plášil? Co studoval medicínu? A kde jsou lékařem?“ Když Plášil jeho otázky zodpověděl, řekl: „Již se pamatuji, oni byli snaživým, pilným studentem, já jich měl vždycky velmi rád, vím dobře, že jsme kmotři a přece nikdy nedali o sobě slyšet!“ Když Plášil namítl, že dvakrát psal, ale nedostalo se mu odpovědi, Jandera řekl: „To jsem zapomněl; ty cifry vyplňovaly všechny mé myšlenky; měl jsem toho plnou hlavu, teď mám alespoň pokoj a klid. Když jsme se zas konečně sešli, musejí být mým hostem, dnes nesmějí odjet až zítra. – Zítra za tebe Venclíčku (začal mu tykati) budu sloužit mši sv. a za všechny Hořičany. Vždycky jsem si přál, abych pensi trávil v Hořicích a kostí své složil u sv. Gottharda, ale nebylo mi toho dopřáno.“ Když Plášil namítnul, že se ještě do Hořic podívá – odpověděl: „Již nikdy; mé stáří by nesneslo jízdu ve štelvagnu.“ ([Pj1], 2. část, str. 4)

Plašil ke své radosti zjistil, že se Jandera změnil a stal se z něho upřímný vlastenec. Jeho proměnu popsal takto:

Mluvilo se ještě mnoho a stále nejvíce o Hořicích; mezi jiným stěžoval si Jandera na svého synovce, že málokdy píše, že o něho málo dbá a to snad proto, „že jsem nenashromáždil statků vezdejších.“ Plášila převorovi představil slovy: „Pan dr. Václav Plášil, lékař z Bechyně, můj sourodák Hořičan a kmotřenec, jeden z nejpilnějších bývalých mých studentů, a jeden z těch co usilovali o zlepšení a o očištění naší milé řeči. Bůh jim to oplať.“ – Plášil poznal brzy, že s Janderou se stala velká změna, že jako jiní i on obrátil, že ze Šavla se stal Pavel, že ze lhostejného Čecha, stal se Čech upřímný. Jediné německé věty nepromluvil; na jeho řeči bylo znáti, že poslední dobu mnoho česky čítal.

([Pj1], 2. část, str. 4)

Je možné, že na Janderovu proměnu měly vliv zejména změny, které do občanského i kulturního života, na univerzitu i do středních škol přinesl revoluční rok 1848. Možná si uvědomil, že jeho pohled na obrozenecké aktivity byl mylný. Zcela jistě musel vnímat rozvoj českého jazyka a jeho pronikání do výuky. Také druhá publikovaná Plašilova vzpomínka na Janderu končí popisem jeho zásadní proměny:

Až na sklonku svého života se vybavoval z ovzduší německého. Teprve když vlna probuzenství národního se rozlila po vlasti, když mohutný hlas národa dovolával se r. 1848 neochvějně práv politických – tu z mnohých Šavelů tvořili se rázem Pavlové, ze zdánlivých Němců stávali se upřímní, zjevní Čechové. A přerod týž stal se i s profesorem Janderou. Že slavný rodák náš zemřel již jako upřímný, dobrý Čech, svědčí, že úřední listinu nadační o vedení Hořické kroniky nenapsal německy – ale proti dřívějšímu svému zvyku – česky!

([Pj2], str. 42)[20]

[20] Pávek patrně neměl úplné informace, neboť oficiální nadační listina o založení fondu je sepsána německy (viz kapitola *Hořický patriot*, resp. [Šp], str. 53). S hořickou městskou radou si Jandera o založení fondu psal výhradně německy. Němčina pro něho byla přirozeným komunikačním jazykem.

4. Jandera v Praze

Josef Ladislav Jandera, premonstrát příslušný do kláštera na pražském Strahově, patrně často v klášteře nepobýval. Bydlel v centru města v docházkové vzdálenosti od Klementina, kde přednášel. I jiní premonstrátští profesoři bydleli v centru Prahy; v 19. století bylo běžné, že bydleli a působili mimo mateřský klášter a vraceli se do něj jen na důležité události. Obdobně se chovali i premonstrátští faráři, kteří žili na farách patřících do majetku příslušného premonstrátského kláštera.

Adresy Janderova bydliště můžeme identifikovat z jeho osobních deníků z let 1811 až 1857, které jsou v Janderově pozůstalosti uložené v knihovně premonstrátského kláštera na Strahově. Z nich vyplývá, že do 6. srpna 1813 žil v Praze na Starém Městě v domě č. 546/I, poté až do 5. srpna 1833 v domě č. 934/I, a pak v domě č. 597/I.[21]

První úřední informace o Janderově pobytu v Praze přinášejí seznamy přednášek konaných na pražské univerzitě, které od roku 1825 obsahují stručné informace o jednotlivých osobách působících na univerzitě. Potvrzují, že v letech 1825 až 1833 Jandera pobýval v domě č. 934/I a v letech 1833 až 1857 v domě č. 597/I.

Úřední pobytové přihlášky pražského policejního ředitelství neboli *konskripce* jsou soustavně vedeny až od roku 1850. Janderova pobytová přihláška je uložena v Národním archivu České republiky v Praze.[22] Na kartě je uvedeno, že Jandera pobýval na adresách 934/I a 597/I (obě čísla jsou přeškrtnutá).

Dům č. 546/I stojí v Železné ulici, je znám pod označením *U kamenného ptáka* (dnes Železná ulice č. 547/3). V Janderově době to byl barokní dům. Postaven byl někdy po roce 1665 na gotických základech podle projektu oblíbeného italského architekta a sochaře Carla Antonia Luraga (1615–1684). V roce 1865 byl klasicistně přestavěn, v roce 1921 byl propojen s vedlejším domem č. 547, který byl znám pod názvem *U Uherské koruny*. Tento druhý dům byl vybudován na gotických základech s barokně upraveným jádrem roku 1870. Připomeňme, že Železná ulice propojuje Staroměstské náměstí s Ovocným trhem a Rytířskou ulicí. Jandera tedy bydlel nedaleko Klementina i Karolina.

Dům s číslem popisným 934/I již dnes nestojí. Jednalo se o dům *U zlaté trubky poštovské* na severní straně Staroměstského náměstí. Spolu s domem č. p. 935/I neboli palácem Rudolfa Josefa hraběte z Lisova (Lissau, 1665–1705) byl zbořen roku 1896 v rámci nechvalně proslulé pražské asanace Starého Města. Na jejich místě vyrostl tzv. *Schierův nájemní dům* (roh Staroměstského

[21] Jandera si 6. srpna 1813 do diáře poznamenal, že se přestěhoval na Staroměstské náměstí do domu č. 934/I. Podobně si 5. srpna 1833 do diáře zapsal, že se přestěhoval z domu č. 934/I na Staroměstském náměstí do domu č. 597/I v Celetné ulici. Zápisy si v obou případech podtrhnul. Viz Janderovy diáře uložené v knihovně kláštera na Strahově, sgn. CK X 50 a CK X 70.

[22] Fond [XI], karton č. 221, obraz 635 (dnes digitalizováno a přístupno online).

náměstí a Pařížské ulice), na jehož výstavbě se podíleli architekti Rudolf Kříženecký (1861–1939) a Otakar Materna (1860–1928). Tento honosný dům si nechal postavit komorní rada Franz Xaver Schier (1863–1929), majitel velkoobchodu s vínem. Stojí do současné doby, byť byl v roce 1945 za pražského povstání těžce poškozen.

Dům s číslem popisným 597/I je tzv. *Millesimovský palác* v Celetné ulici, dnes č. 597/13. Jedná se o barokní palác, který byl postaven v polovině 18. století na místě starších románsko-gotických domů. V 19. století se stal pražským centrem hazardních her, fungovalo zde kasino pro šlechtu a vyhlášená luxusní restaurace. V sedmdesátých letech 20. století byly vnitřní prostory přestavěny pro Univerzitu Karlovu. Poznamenejme, že v Celetné ulici bydlel i Bernard Bolzano a Stanislav Vydra.[23]

Na Janderově konskripční kartě je k pobytu zapsána i Anna Seidel (narozena roku 1790 v Eichenthal), *Köchin* (kuchařka). Má i samostatnou kartu (karton 531, obraz 549), kde je připojeno datum její smrti – 8. květen 1856.[24] Po její smrti se Jandera přestěhoval do vedlejšího domu č. 596/I, kde po roce zemřel. O Janderově posledním stěhování nemáme konkrétní informace, jeho diář z roku 1856 se bohužel nedochoval.

[23] Stanislav Vydra zemřel v domě č. 589/I (dnes Templová ulice č. 589/1, tzv. *Dům v Templu*, část je v Templové ulici, část v Celetné ulici). Tento rohový klasicistní dům byl roku 1801 adaptovaný z barokního špitálu kostela *Obrácení sv. Pavla* (viz [VVV]).
Bolzano žil v domě *U čtyř sloupů* (č. 590/I, dnes č. 590/25), zde roku 1848 zemřel. Na částečně přestavěném barokním domě je dnes Bolzanova pamětní deska.

[24] Matrika Týn Z8, obr. 140, Archiv hlavního města Prahy.
Jandera zdědil finanční úspory své hospodyně, jak dokládá jeho dopis z 5. srpna 1856 synovci Josefu Janderovi. Jednalo se o vkladní knížku s částkou 723 zl. 46 kr. Dopis je uložen ve fondu [II].

Deníky a diáře

Velmi zajímavý a cenný pohled do Janderova života poskytují jeho deníky a diáře, které jsou uloženy v jeho rukopisné pozůstalosti v knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahově. Jsou psány německy novogotickou kurzívou (kurrentem), někdy jsou poměrně dobře, někdy z více důvodů špatně čitelné.

1. Deník z období 1798 až 1799

Nejstarší dochovaný deník je z let 1798 až 1799. Jandera si jej vedl ještě před vstupem do premonstrátského řádu jako absolvent druhého ročníku Filozofické fakulty pražské univerzity. Jedná se o 50 listů, které jsou svázány do sešitu s měkkou papírovou pestrobarevnou obálkou.[1]

První text si do deníku Jandera vepsal 3. září 1798, poslední 30. června 1799. Nejprve zaznamenal prázdninovou cestu po východních Čechách, kterou konal se Stanislavem Vydrou, svým profesorem matematiky a hradeckým rodákem, a s Janem Kučerou, svým strýcem, hradeckým kupcem a vzdělancem. Vedl si stručné zápisy o prohlídkách měst a památek.

V celém deníku zaznamenával své denní aktivity, společenské styky s profesory, kněžími, přáteli i spolužáky, zmiňoval se o mších a různých společenských akcích, o četbě knih, studiu, zajímavých přednáškách a absolvovaných zkouškách, o diskusích s Vydrou a s dalšími přáteli, uváděl zajímavosti o počasí, přírodě, zvláštních událostech apod. Psal o svých úspěších, běžných starostech, různých problémech a trampotách chudého, ale pečlivého studenta. Mezi jeho zápisy najdeme i poznámky o tom, kolik peněz utržil za prodej plátna z rodných Hořic, jak relaxoval při kulečníku, při procházkách starou Prahou či přírodou, jak návštěvoval koncerty, i o tom, jak pomáhal profesoru Vydrovi. Velkou pozornost věnoval soukromým rozhovorům s Vydrou, přátelství s Bolzanem, s nímž studoval, diskutoval a chodil na zkoušky. Janderovy zápisy jsou poměrně stručné, někdy přímo strohé. Rozhodně se nejedná o čtivé dílko.

V prvním období, v září a říjnu 1798, jsou Janderovy zápisy delší a podrobnější. Týkají se jeho prázdninové cesty. V dalším období jsou jeho denní aktivity popisovány jen stručně, několika větami, někdy dokonce jen dvěma či třemi řádky.

Jandera své myšlenky a zážitky psal německy, drobným, dosti neúhledným písmem, většinou kurrentem, názvy přečtených latinských knih či navštívených památek psal latinkou. Některé jeho zápisy sahají až do krajů listů.

[1] Signatura DF V 50, 50 listů, strana 50v je prázdná, $18,0 \times 11,5$ cm.

2. Deník z období 1799 až 1801

Druhý Janderův deník byl delší dobu nezvěstný. Zmínil se o něm roku 1942 Karel Čupr v článku *Karel Hynek Mácha a Ladislav Josef Jandera, básník a jeho učitel matematiky* [Čp].

... Zapůjčil mi [strahovský převor Vít Hůlka] *nejprve deníky Janderovy z let 1798/1799 a z roku následujícího, tedy těsně před jeho vstupem do řádu. ...*

Přestože není uveden v základním soupisu strahovských rukopisů, podařilo se jej vyhledat Janu Pařezovi, archiváři strahovské rukopisné sbírky, znalci knihovního fondu rozsáhlé Strahovské knihovny.

Druhý Janderův deník[2] je svázán v lepenkové vazbě s tvrdými mramorovanými deskami. Je rovněž psán německy kurrentem. Drobné, nepříliš úhledné Janderovo písmo mnohdy zasahuje až zcela do krajů. Zápisy začínají 1. červencem 1799 a končí 2. lednem 1801. U posledního data je však poznamenáno pouze *Freytag*. Denní zápisy mají různou délku, někdy jen jeden řádek typu *Dnes nic zajímavého*, jindy tři až čtyři řádky, výjimečně delší odstavec. V některém období (např. říjen 1800) není uveden ani jeden zápis.

Deník není podepsaný, na druhém listu bylo však dodatečně dopsáno *Professor Jandera*, patrně samotným Janderou. Jeho autorství dokládají odkazy na Hořice, zmínky o profesoru Vydrovi, Aloisi Vydrovi a Bernardu Bolzanovi. Na straně 1v je poznámka o Janderově ubytování u starostlivé paní Hubingerové, matky jeho spolužáka, vdovy po kočím.

Jandera si poznamenával nejdůležitější náplň svých dnů, psal o svém studiu a četbě, přípravě, průběhu a výsledku zkoušek, o návštěvách, rozhovorech a výletech do přírody. Zachytil i své aktivity v souvislosti se vstupem do řádu (26. a 27. 12. 1800). Do deníku si někdy zapisoval i své výdaje a příjmy. Uvedl též například počty studentů čtyř ročníků teologie členěné podle jejich postavení (stipendisté, nadační, s dispensem, platící – viz zápis k 12. srpnu 1800).

Zmínil se o svých kontaktech s profesorem Vydrou, jeho synovcem Aloisem Vydrou a Bernardem Bolzanem. Ve dnech 27. srpna až 1. září 1799 se rozepsal o organizaci zkoušek z matematiky, přírodopisu a fyziky, o výuce profesora Vydry a profesora Mikana. Některé zápisy dokládají, že rád chodil do divadla, na koncerty, do kavárny a do přírody. U některých dnů též poznamenal teplotu a tlak, pravidelná měření však v té době ještě neprováděl. Rovněž tu a tam do deníku zanesl nějakou latinskou nebo řeckou sentenci (latinkou či alfabetou).

Nevíme bohužel nic o období 1801 až 1810, z něhož nemáme žádný Janderův deník ani diář, pokud vůbec v té či oné formě existovaly. Mohly by být v soukromých rukou Janderových příbuzných, potomků jeho přátel nebo leží někde mezi neroztříděnými materiály v některém archivu nebo již neexistují. Jejich studium by bylo zajímavé, mohlo by osvětlit Janderovo rozhodnutí stát se premonstrátem, přiblížit okolnosti konkurzu na místo profesora matematiky a počátky jeho pedagogické kariéry.

[2] Signatura DB V 39, 124 listů, stránky 68v až 124v jsou prázdné, $18,0 \times 11,5$ cm.

3. Diáře z let 1811 až 1857

Velký a zajímavý celek tvoří Janderovy diáře z let 1811 až 1857. Jsou to tištěné kalendáře tří typů určené pro stručné denní zápisy.

A. *Schreibkalender auf das Jahr ... für Richter, Advokaten, ihre Kanzleyen und alle andere Geschäftsmänner*,
resp. *Justiziär Glückselig's Schreibkalender für Richter, Advokaten, ihre Kanzleyen und alle andern Geschäftsmänner*,[3]

B. *Geschäfts- und Schreibkalender auf das Schaltjahr ... für Amtsvorsteher, Advokaten, Beamte, Kaufleute, Fabrikanten und alle andere Geschäftsleute*,[4]

C. *Schreibkalender für Richter, Advokaten, ihre Kanzleyen und alle andere Geschäftsmänner auf das Jahr ...*[5]

Následující tabulka je přehledem 44 dochovaných Janderových diářů.

Rok	Typ diáře	Signatura
1811	A	CK X 48
1812	A	CK X 49
1813	A	CK X 50
1814	A	CK X 51
1815	A	CK X 52
1816	A	CK X 63
1817	A	CK X 54
1818	A	CK X 55
1819	A	CK X 56
1820	A	CK X 57
1821	A	DH V 63
1822	A	CK X 59
1823	A	CK X 60
1824	A	CK X 61
1825	A	CK X 62
1826	A	CK X 63
1827	A	CK X 64
1828	A	CK X 65

[3] Vydával J. Kobrtsch, později J. Kobrtsch und Gschihay, Cheb, resp. Cheb a Františkovy Lázně.

[4] Vydával Kobrtsch und Gschihay, Cheb.

[5] Vydával Kronberger und Weber, Praha.

Rok	Typ diáře	Signatura
1829	A	CK X 66
1830	B	CK X 21
1831	B	CL X 22
1832	B	CL X 23
1833	C	CL X 70
1834	C	CL X 4
1835	A	CK X 72
1836	A	CK X 73
1837	A	CK X 74
1838	A	CK X 75
1839	A	CK X 76
1840	A	CK X 77
1841	A	CK X 78
1842	A	CK X 79
1843	A	CK X 80
1844	A	CL X 8
1845	A	CL X 10
1846	A	CL X 12
1847	A	CL X 13
1848	A	CL X 14
1849	A	CL X 15
1850	A	CL X 16
1851	A	CL X 17
1852	A	CL X 18
1853	nedochoval se	
1854	A	CL X 19
1855	nedochoval se	
1856	nedochoval se	
1857	A	CL X 20

Jak již bylo řečeno, Jandera své poznámky o průběhu každého dne zapisoval do tištěných kalendářů. Tři jsou typu B, dva typu C a ostatní typu A. Jedná se o unikátní soubor, který poskytuje informace o Janderově soukromém i profesním životě. Umožňuje poznat jeho způsob života, vědecké a společenské styky a nahlédnout do tehdejšího života vyšší a vzdělanější pražské společnosti.

Každý den v osm hodin ráno si Jandera k příslušnému datu do diáře pečlivě poznamenal teplotu ve svém pokoji (užíval Réaumurovu stupnici)[6] a tlak (užíval vídeňskou palcovou stupnici).[7] Zápisy o teplotě či tlaku v diářích pochopitelně chybí, když byl na prázdninové cestě po Čechách, nebo když přišel o teploměr či barometr a očekával dodávku nového měřicího přístroje.

K údajům o teplotě a tlaku připisoval latinsky krátkou a výstižnou základní charakteristiku počasí – *serenissimum* (jasno), *nubes dispensa* (polojasno), *nubes parum dispensa* (oblačno), *nubes plusio dispensa* (proměnlivo či převážně zataženo) apod.

Připomeňme, že mnozí premonstráti si každý den zapisovali spolu s teplotou a tlakem i směr větru, výraznější meteorologické jevy a jejich důsledky (bouře, povodně, mrazy, nadbytek či nedostatek sněhu a deště) a významné astronomické události (zatmění Měsíce, Slunce apod.). Sledování počasí bylo důležité i pro plánování zemědělských prací.

K pravidelnému sledování počasí byl Jandera inspirován nejen svými spolubratry, ale patrně i svým profesorem, přítelem a ochráncem, Stanislavem Vydrou. V diáři z roku 1821 si Jandera zapsal, že Vydra v polovině ledna roku 1799 zaznamenal nezvykle silný mráz, více než 20 stupňů pod nulou.[8] O rok dříve, v lednu 1820, si Jandera poznamenal do diáře velké mrazy: k 16. lednu připsal venkovní teplotu $-21,5\ ^\circ\mathrm{R}$ (tj. $-26,8\ ^\circ\mathrm{C}$).

Jak bylo v Janderově době zvykem, v bytech se netopilo ve všech místnostech. Dřevo bylo sice dostupné, ale dosti drahé. Jandera si na desky řady diářů pečlivě poznamenával pravidelné měsíční výdaje za dřevo (výdaje nadepsané *Holz* nebo *Winterholz*). Tyto drobné poznámky ukazují, jak skromně ještě v 19. století žili i docela dobře situovaní lidé.

Za velkých mrazů se v pokojích obvykle přitápělo v kachlových, později v plechových nebo litinových kamnech. Tradičně se vytápěla jen obytná kuchyň,

---

[6] *Stupeň Réaumura* (v českém prostředí značka °R) je jednotka teploty, kterou roku 1730 zavedl francouzský přírodovědec René-Antoine Ferchault de Réaumur (1683–1757). V našich zemích byla tato jednotka velmi rozšířená, udržela se až do 20. století. Dnes se již téměř neužívá. Teplota $0\ ^\circ\mathrm{R}$ byla definována jako teplota, kdy mrzne voda. Přírůstek teploty $1\ ^\circ\mathrm{R}$ odpovídá zvětšení objemu osmdesátiprocentního lihu v lihovém teploměru o jednu tisícinu. Teplota $80\ ^\circ\mathrm{R}$ odpovídá bodu varu vody při normálním atmosférickém tlaku. Přepočet mezi stupni Celsia a Réaumura je dán vzorcem $1\ ^\circ\mathrm{R} = \frac{5}{4}\ ^\circ\mathrm{C}$.

[7] V 19. století byl v českých zemích užíván rtuťový barometr, který měřil tlak pomocí výšky sloupce rtuti. Vídeňský barometr užíval palce a čárky: 1 vídeňský palec (26,34 mm) se dělil na 12 *čárek* neboli *linií* (1 linie = 2,195 mm), linie se dále dělila na 12 dílků. Tedy například Janderův záznam $21''1'''\frac{5}{12}'''$ znamená $(21+\frac{1}{12}+\frac{5}{144})'' = 21,118''$ neboli $21,118\times 26,34$ mm neboli 556,2 mmHg (milimetrů rtuťového sloupce). Přepočteme-li tuto hodnotu na dnešní hektopascaly, dostaneme $556,2\ \mathrm{mmHg} \times 1,333 = 741,4\ \mathrm{hPa}$. Jedná se tedy o nízký tlak, který může přinést deštivé počasí. Systém založený na tzv. *vídeňské stopě* (1 stopa = 12 palců) byl v Rakouské říši užíván až do roku 1876. Metrický systém zavedený zákonem roku 1871 byl povinně užíván od roku 1876.

[8] Jandera měl patrně počátkem roku 1821 k dispozici Vydrovy diáře, některé jeho poznámky si přepsal do svého aktuálního diáře. O Vydrově pozůstalosti viz [Kř4].

případně „společenská místnost“, pokud vůbec v bytě byla. Podle zápisů míval Jandera v zimním období ráno v pokoji 5 až 7 °R. Podle diáře z roku 1812 měl v listopadu ráno v pokoji mezi 4 až 6 °R a v prosinci mezi 1 až 10 °R. Podle diáře z roku 1839 měl dokonce doma jen 0 °R. A v roce 1811 klesla lednová teplota v jeho pokoji na $-1\frac{1}{4}$ °R a v roce 1833 dokonce na $-5\frac{1}{4}$ °R.

V letech 1811 až 1837 zapisoval Jandera teplotu jen ve svém pokoji, údaje o venkovní teplotě připisoval jen v případě velkých zimních mrazů nebo neobvykle silných pozdních mrazů devastujících úrodu.

Od roku 1838 si Jandera do svých diářů kromě tlaku a teploty ve svém pokoji zapisoval tři údaje o venkovní teplotě změřené v 7, 14 a 22 hodin. Měření prováděla hvězdárna v Klementinu a zveřejňovala je v novinách *Prager Zeitung*.[9]

Záznamy v diářích ukazují, že byl na cestách například od 15. září do 23. září 1813, od 21. října do 1. listopadu 1814, od 15. září do 18. října 1815, od 29. srpna do 4. listopadu 1816, od 3. září do 24. září 1817, od 5. září do 28. října 1818, od 11. září do 6. listopadu 1819.

Diáře z pozdějších let již o delších cestách nic nevypovídají. Na první pohled je v nich vidět, že Jandera setrvával v Praze, neboť si téměř každý den zaznamenával do diáře teplotu a tlak.

Jandera, původně chlapec z českého venkova, po celý život miloval přírodu. Do svých diářů si poznamenával i zajímavé údaje o vegetaci (pozorování přírody v pražských zahradách, první květy stromů, první třešně, které jedl nebo které se objevily na trhu, první sníh, první mráz, poslední sníh, holomrazy, poškození vegetace nezvykle silným pozdním mrazem, silné bouřky nebo sněhové vánice, velká letní horka, povodně apod.). Víme, že sám či s přáteli rád chodíval do přírody, k břehům Vltavy, do luk za Prahou, do parků a zahrad. Všímal si i průběhu zemědělských prací či výskytu sezónní zeleniny a ovoce na pražských trzích.

Po údajích o teplotě, tlaku a počasí následují v diářích údaje o výuce. Každý den, kdy vyučoval, najdeme v jeho deníku slovo *Collegium*, resp. *Colleg.* Pokud měl vyučovat, ale vyučování z nějakého důvodu odpadlo, poznamenal *Keine Collegium* a někdy připojil i zdůvodnění (návštěva význačné osobnosti, slavnost, zrušení výuky v důsledku politických událostí, nemoc apod.). Od druhé poloviny dvacátých let přidával i pořadové číslo přednášky.

Z jeho diářů můžeme například vyčíst, že v akademickém roce 1827/1828 zahájil výuku v zimním semestru 9. listopadu 1827 (1. a 2. přednáška) a ukončil 29. února 1828 (98. a 99. přednáška). Výuku v letním semestru zahájil 9. dubna 1828 (1. přednáška) a ukončil 1. srpna 1828 (102. a 103. přednáška). Až do konce čtyřicátých let míval v každém semestru kolem stovky přednášek.

[9] Poprvé si zaznamenával tři údaje o teplotách naměřených v Klementinu od 1. do 5. února 1831. Pravidelné každodenní zápisy těchto údajů má ve svých diářích až od roku 1838.

Po každém semestru následovaly zkoušky. I jejich termíny si Jandera pečlivě zaznamenával jako *Prüfungen* nebo *Meine Prüfungen.* Podle počtu zapsaných studentů zkoušel dva až tři týdny (kromě neděle). Pak následovaly krátké „jarní" prázdniny (duben), resp. delší dvouměsíční prázdniny (září a říjen). Například po zimním semestru 1830/1831 zkoušel od 16. února do 3. března 1831 a po letním semestru 1830/1831 od 11. do 20. července 1831. Zkoušky probíhaly dopoledne i odpoledne, každý den Jandera vyzkoušel až 40 studentů.

Do diáře si Jandera poznamenával začátek a konec semestru, instalaci rektora a děkana, imatrikulaci studentů, slavnostní promoce, účast při přísných zkouškách, profesorských poradách a konferencích.

Zápisy v diářích od konce roku 1816 až do roku 1857 ukazují, že Jandera téměř každou neděli sloužil mši svatou v kostele Matky Boží před Týnem. U jeho nedělních zápisů nalezneme v malých obměnách formulace typu *Las heil. Messe um 6 Uhr in Thein.* Mši sloužil i o některých významných církevních svátcích.

Práce na univerzitě Janderovi příliš nedovolovala zapojovat se do života premonstrátské komunity Strahovského kláštera.

Z drobných, stručných a krátkých každodenních Janderových zápisů se někdy dozvídáme též hlavní denní události, které hýbaly Prahou (např. úmrtí význačných osobností, návštěvy císaře a členů panovnického rodiny, začátek cholerové epidemie v roce 1831, dělnické nepokoje v roce 1844, revoluční události roku 1848, utužení režimu v roce 1849) či události, které se přímo týkaly Jandery a jeho života. Zaznamenával si návštěvy rodinných příslušníků, setkávání s přáteli, rozhovory s univerzitními i řádovými kolegy a přáteli, zajímavou odbornou i novinovou četbu, zasedání *Královské české společnosti nauk*, návštěvy divadla, koncertů apod. Janderovy zápisky jsou stručné, krátké, heslovité a strohé. Nejedná se o klasické deníky literárního charakteru, spíše o krátké záznamy o zásadních denních aktivitách a událostech.

V letech 1811 až 1813 si Jandera do diářů pečlivě zapisoval každodenní i velmi malé výdaje. V letech 1814 a 1815 si poznamenával již jen některé výdaje a od roku 1816 již jen zcela zásadní výdaje (za knihy, za dřevo na topení, za jídlo, za léky, za nákup vína, pomoc rodině aj.). Z doby svého studia byl zvyklý žít skromně a každý výdaj pečlivě zvažovat.

Nepříliš často si do diáře zapisoval i informace o své odborné práci, o četbě knihy či odborného časopisu. Jeden z takových záznamů můžeme najít u 13. června 1843, kdy zdůraznil, že se věnuje Lambertově teorii rovnoběžek.

Ze zápisů v diářích vyplývá, že se Jandera občas setkal s Bernardem Bolzanem, Ignácem Janem Hanušem, Josefem Jungmannem, Augustinem Smetanou, Františkem Palackým, Josefem Jenkem aj. Tyto kontakty ukazují Janderovy široké a všestranné zájmy, ale i to, že byl v blízkých vztazích i s předními českými obrozenci, byť sám do národního obrození nezasáhl.[10]

[10] Ignác Jan Hanuš (1812–1869), český filozof a knihovník, byl znalcem slovanské my-

Ve druhém desetiletí se podle možností zastavoval u Jandery též Milo Johann Nepomuk Grün, strahovský opat, teolog a profesor pražské univerzity. Když 20. ledna 1816 zemřel, Jandera dorazil hned odpoledne do kláštera, 22. ledna odpoledne byl na jeho pohřbu, 23. ledna se konalo na Strahově *Exequien*, a pak následovalo posezení s občerstvením (*Speisete*).[11]

Skupinka Janderových přátel se postupně proměňovala, zvětšovala, zmenšovala, podle toho, jak lidé do Prahy či na univerzitu přicházeli, odcházeli nebo umírali.

Ve dvacátých letech byli podle záznamů mezi Janderovými blízkými přáteli zejména Alois Vydra a lékař Josef Diaubalik, někdy též chlumecký farář Alois Velich a hořický farář Alois Tadeáš Hanl. Od prvních nepravidelných schůzek se pražští přátelé dostali k víceméně pravidelným takřka denním setkáváním.

Záznamy v diářích ukazují, že Jandera zejména ve třicátých a čtyřicátých letech žil bohatým společenským životem. Prakticky každý den měl společnost, jednoho, dva či tři přátele, někdy šel naopak sám na návštěvu.

Ve třicátých a čtyřicátých letech lze v diářích vysledovat velmi přátelské styky s kolegy z univerzity. Jandera se pravidelně setkával například s mate-

---

tologie. V roce 1832 vstoupil do premonstrátského řádu, brzy jej však opustil a věnoval se studiu práv ve Vídni. Od roku 1835 byl asistentem filozofie ve Vídni, o dva roky později získal v Praze doktorát filozofie a následně místo profesora filozofie na univerzitě ve Lvově. V roce 1847 se stal profesorem filozofie v Olomouci a o dva roky později se vrátil na pražskou univerzitu. V době Bachovy vlády byl z profesorského místa sesazen, protože se odmítl držet doporučeného výkladu filozofie. Pak se věnoval odborné a organizační práci, psaní učebnic a odborných studií o slovanském bájesloví a pravosti starých českých literárních památek. Roku 1860 se stal ředitelem pražské univerzitní knihovny. Výrazně přispěl ke zkvalitnění jejích služeb (např. zvýšení počtu pracovníků, nový katalog, lepší vybavení čítárny, delší otevírací doba).

Josef Jungmann (1773–1847), český jazykovědec, tvůrce moderní češtiny, básník, středoškolský profesor a ředitel pražského Akademického (tj. Staroměstského) gymnázia, patřil k význačným osobnostem českého národního obrození, byl všeobecně známou postavou českého kulturního prostředí. Jeho mladší bratr Antonín (1775–1854), který se stal uznávaným lékařem a přispěl k rozvoji českého lékařství, byl Janderovým spolužákem z Filozofické fakulty.

Augustin Smetana (1814–1851), český filozof, redaktor novin a vychovatel, byl původně členem řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Po studiu na pražské univerzitě působil krátce jako venkovský kaplan na Chebsku, kde byl nespokojen a uvažoval o pokojném opuštění kněžského povolání. Řád mu dovolil vrátit se do Prahy, kde získal doktoráty filozofie a teologie, a vyslal ho na studijní cestu po německých univerzitách. V roce 1848 se aktivně zapojil do revoluce. Po konfliktu s představiteli svého řádu vydal roku 1850 prohlášení, že řád opouští a vystupuje z římskokatolické církve. Pražská arcibiskupská konsistoř jeho rozhodnutí odmítla a následně jej exkomunikovala. Tato událost vyvolala velké pozdvižení, a to nejen v Praze.

František Palacký (1798–1876), český historik, politik a všestranný organizátor českého kulturního i vědeckého života, je zakladatelem moderní české historie a historiografie. Je všeobecně známou postavou českého politického i kulturního prostředí.

Josef Jenko (Jenek, 1776–1858) se narodil v Krainsburku (dnes Krško ve Slovinsku) a zemřel ve Vídni, kde nějaký čas působil jako učitel matematiky. Část jeho pozůstalosti je uchována v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Viz [Kř3].

[11] Připomeňme, že *Exequien* je zjednodušený výraz odvozený z latinského *exequiae*, kterým se označuje pohřební obřad, poslední rozloučení (mše, průvod, modlitby za zemřelého).

matiky Jakubem Filipem Kulikem a Wilhelmem Matzkou, filozofem Františkem Serafinem Exnerem i s jejich rodinami. Dále se mezi jeho hosty objevovali fyzik František Adam Petřina, historik Josef Leonard Knoll, zoolog a mineralog Jan Svatopluk Presl a jeho bratr profesor přírodopisu Karel Bořivoj Presl.[12] I v té době ho občas navštěvoval hořický farář Hanl. Okruh Janderových přátel se během let rozrůstal o jeho bývalé žáky, kteří postupně dosahovali a mnohdy překonávali odbornou úroveň svého bývalého učitele. V některých letech ho navštěvovali např. profesor náboženství Jan Padlesák, profesor teologie a strahovský opat Jeroným Josef Zeidler, přírodovědec Josef Tadeáš Lumbe, ředitel pražské univerzitní knihovny Antonín Ferdinand Spirk, profesor českého jazyka Jan Pravoslav Koubek, filozof a estetik Fridolin Wilhelm Volkmann, matematik Johann Josef Partl, asistent fyziky a matematiky Ignác Axamit a historik a archivář Antonín Gindely.[13]

4. Rodina

Po celý život se Jandera stýkal se svými blízkými i vzdálenými příbuznými. Až do roku 1819, kdy zemřel jeho otec Josef, zajížděl na prázdniny do Hořic, cestou tam či zpět navštěvoval své přátele – faráře v Poděbradech, Nymburce či Chlumci nad Cidlinou. V diářích si stručně poznamenával, koho navštívil, s kým se setkal, čeho se účastnil apod. Na rozdíl od jiných nebyl velkým cestovatelem. Cizina ho patrně nelákala.

Diáře ukazují, jak Jandera lpěl na své rodině, snažil se ji podporovat a všem pomáhat. Na deskách některých diářů jsou kromě jiných výdajů poznamenány

[12] Franz Serafin Exner (též Franz Friedrich Exner, 1802–1853) byl filozofem a významným reformátorem rakouského školství. Po studiích ve Vídni a v Itálii byl roku 1831 jmenován řádným profesorem filozofie na pražské univerzitě, kde působil až do roku 1848, kdy se stal ministerským radou na vídeňském ministerstvu kultu a vyučování. Měl na starosti přípravu rozsáhlé reformy středních škol (Exnerova-Bonitzova reforma z roku 1849).
Josef Leonard Knoll (1775–1841), pedagog a historik, postupně působil na několika univerzitách v Rakouské říši (Krakov, Olomouc a Praha). Věnoval se též skládání romantických básní.

[13] Josef Tadeáš Lumbe (1801–1875), profesor přírodních věd na české polytechnice v Praze, působil mimo jiné i jako politik a poslanec *Českého zemského sněmu*.
Antonín Ferdinand Spirk (1787–1847) byl knihovníkem a v letech 1828 až 1847 ředitelem pražské univerzitní knihovny. Zasloužil se o vypracování předmětového katalogu, který umožnil lepší orientaci ve fondech knihovny. Věnoval se též dějinám knihovnictví a výuce italského jazyka.
Jan Pravoslav Koubek (1805–1854), český obrozenec, filozof a spisovatel, působil od roku 1839 jako profesor českého jazyka na pražské univerzitě.
Ignác Axamit (1819–1904), český pedagog, matematik a fyzik, působil převážně v Praze, v letech 1846 až 1850 byl adjunktem (asistentem) fyziky a matematiky na Filozofické fakultě pražské univerzity, poté profesorem matematiky a fyziky na různých středních školách.
Antonín Gindely (1829–1892) byl významným českým historikem a archivářem. Po studiu teologie, práv a historie získal roku 1852 na pražské univerzitě doktorát filozofie a začal vyučovat na středních školách v Praze. Následně přednášel na univerzitě v Olomouci a od roku 1862 rakouské dějiny na univerzitě v Praze. Od roku 1862 pracoval též v *Zemském archivu Českého království*. Zajímal se o české a rakouské dějiny 16. a 17. století, dějiny *Jednoty bratrské*, rudolfinskou dobu a české stavovské povstání.

výše finančních částek, které ten rok odeslal jako podporu rodinným příslušníkům. Nejprve pomáhal studujícím bratrům, od roku 1819 posílal každý měsíc peníze své ovdovělé matce (20 až 40 zlatých měsíčně, za rok obvykle 400 až 480 zlatých). Po její smrti pomáhal dětem svých sourozenců (zemřelých i žijících) a ovdovělým švagrovým. Synovcům se snažil usnadnit studium v Praze a v Plzni, podporoval je radami i financemi, dohlížel na jejich řádné studium a život. Synovce Josefa, syna bratra Václava, který žil v Hořicích, podporoval ještě v padesátých letech, tj. již v jeho dospělosti.

V diářích si Jandera výrazným písmem zapisoval úmrtí rodinných příslušníků, blízkých i vzdálených známých a významných osobností. Takovéto zápisy zakončoval písmeny R. i. p. (*Requiescat in pace!*, tj. *Ať odpočívá v pokoji!*).

Na počátku roku 1819 si poznamenal úmrtí otce a o rok a o dva později si to v diáři opět připomněl.[14]

4. ledna 1819: *Den 4. Jäner abends um 9 1/4 Uhr ist mein guter Vater Joseph Jandera in Horžitz gestorben. R. I. P.*

4. ledna 1820: *Sterbetag meines lieben Vaters!*

4. ledna 1821: *Sterbetag (1819) meines lieben Vaters Joseph Jandera in Horžitz.*

Ve stejném roce jako otec zemřel mladší bratr Augustin Václav.[15] I jeho odchod si připomněl o rok později:

17. prosince 1819: *Starb mein Bruder Augustin Jandera. R. i. p.*

17. prosince 1820: *Todestag meines lieben Bruders Augustin.*

Na jaře roku 1823 si zapsal smrt a pohřeb bratra Františka Václava, magistrátního úředníka v Táboře:

1. května 1823: *Starb mein Bruder Franz Jandera, magistratual Sekretär und Justiziär in Tabor. R. i. p.*

3. května 1823: *Wurde mein Bruder Franz in Tabor begraben.*

O pět let později zaznamenal úmrtí své milované matky:

17. května 1828: *In dieser Nacht um 12 Uhr starb meine liebe Mutter Margaretha Jandera in Horzitz, R. i. p.!!!*

V roce 1831 měl Jandera četné kontakty s bratrem Janem Antonínem, schopným a oblíbeným lékařem, který přesídlil z Poděbrad do Prahy, kde však brzy zemřel:

[14] Janderovy zápisy jsou zde uvedeny zhruba tak, jak byly v diářích vepsány. Obsahují chyby (vynechaná písmena, vynechaná zájmena, členy, špatné tvary sloves, zkomolená jména apod.), různé zkratky. Jandera se netrápil krasopisem ani gramatikou, vždyť se jednalo pouze o jeho osobní zápisky, psané mnohdy v rychlosti.

[15] Augustin Václav jako jediný z Janderových bratrů nestudoval, žil v Hořicích v rodném domě s rodiči.

12. února 1831: *Nach Mittag besuchte mich mein Bruder Johann v. Poděbrad, blieb über Nacht.*

28. srpna 1831: *Heute übersiedelte mein Bruder Johann Med. Dor von Podiebrad nach Prag.*

29. srpna 1831: *… dann besuchte mich Bruder Johann mit seiner ganzen Familie.*

28. prosince 1831: *… besuchte ich spät Abends Bruder Johann.*

29. prosince 1831: *Mittags wurde zur von Cholera im jüdischen Spitale behaltenen Bruder Johann Med. Doctor gerufen. Schrecklichen Nachmittag! War mit Menge Med. Doctoren meist in seiner Behausung.*

30. prosince 1831: *… Heute früh zwischen 2–3 Uhr starb in Prag mein geliebter Bruder Johann Jandera. M. Dr. Schrecklichen Tag für mich.*

31. prosince 1831: *Das Jahr endete für mich schrecklich! Sit nomen Domini benedictum.*

1. ledna 1832: *Heute nach Mittag wurde mein lieber Bruder Johann Med. D. nach Mittag um 2 Uhr vom H. Prälat v. Strahow einzusegnat, und darauf auf dem Wolschan Gottesacker begraben. O Gott! Stehe uns bei!*

2. ledna 1832: *Um 10 Uhr bei Exequien für meinen lieben Bruder Johann, bei Dominikanern …*

Na konci roku 1832 si Jandera zapsal do diáře zprávu o úspěchu bratra Václava Antonína, který získal místo účetního ve vrchnostenském špitále v Hořicích:

14. prosince 1832: *Mein Bruder Wenzel erhielt heute von der Cameralrechnungsstelle die Rechnungsführersstelle des herrsch.*[aftliches] *Spitals in Horžitz.*

O úmrtí bratra Gotharda Aloise, úspěšného domažlického starosty, si Jandera napsal:

24. října 1833: *Heute 24 October um 10 Uhr Abends starb mein lieber Bruder Gotthard Jandera Bürgermeister in Tauß. R. i. p!*

Ve dvacátých letech a na počátku třicátých let tak Jandera přišel o většinu sourozenců.

Poznamenal si i úmrtí strýce a tety Kučerových, s nimiž od doby svých hradeckých gymnaziálních studií udržoval blízký vztah. V jeho diářích je uvedeno:

6. února 1839: *Heute nach Mittag 5 Uhr starb in Königgratz mein liebster Vetter und großer wohlthater Herr Johann Joseph Kuczera im 76 Jahre seines Alters. R. i. p!*

31. ledna 1842: *Früh 3 Uhr starb in Königgratz meine liebe Muhme Frau Anna Kuczera 73 J. alt. R. i. p!*

Jandera si zapsal i smrt synovce Eduarda (1822–1847), syna zemřelého bratra Jana Antonína, a talentovaného synovce Ladislava (1828–1847), syna bratra Václava Antonína, hořického poštmistra. O tři roky později do diáře zanesl i úmrtí Václavovo:

18. března 1847: *Heute Mittags zwischen 12 und 1 Uhr starb im allgem. Krankenhause mein lieben Neffe Herr Med. Doctor Eduard Jandera, Sohn meines lieben † Bruder Johann Jandera, auch Med. Doctors. R. i. p.!!!*

13. prosince 1847: *Heute wurde mein Neffe Ladislaus, Sohn meines Bruders Wenzl Jandera, k. k. Postmeister in Horžitz, begraben. R. i. p!*

6. září 1850: *Heute nach Mittag 4 Uhr starb mein lieber Bruder Wenzl Jandera, k. k. Postmeister in Horžitz 61 J. R. i. p!*

Z Janderových sourozenců zůstala roku 1850 již jen mladší sestra Anna Barbora, provdaná Stašková. Zemřela roku 1865 v 84 letech, svého staršího bratra přežila o osm let.

V Janderových diářích najdeme rovněž řadu stručných poznámek o návštěvách jeho bratrů a synovců v Praze, ale i o zásilkách financí, například:

4. října 1847: *Vor Mittag mein Neffe Joseph J. v. Tauß bei mir.*[16]

13. října 1847: *… mein Neffe Joseph Jandera von Horžitz bei mir.*[17]

23. října 1847: *Vor Mittag mein Neffe Joseph Jandera v. Tauß bei mir.*

Na deskách diáře z roku 1857 Jandera poznamenal: *Sandte ich durch Postwagen zwei hundert Gulden in G. G. Banknoten an die Frau Schwägerin Anna Jandera nach Pilsen …*[18]

Připomeňme, že o pevných vazbách a kontaktech Janderovy rodiny hovoří i dochovaná korespondence.

> Čtyři Janderovy dopisy matce (z roku 1826), osm Janderových dopisů bratru Václavovi Antonínovi (z let 1833 až 1850), čtyři Janderovy dopisy synovci Josefovi do Hořic (z let 1851 až 1856), dva dopisy matky Janderovi (z roku 1827) a jeden dopis bratra Jana Antonína matce (z roku 1826).[19]

[16] Synovec Josef Jakub Gothard (nar. 1826), syn Janderova bratra Gotharda Aloise (1791–1833), se stal vojenským lékařem.

[17] Synovec Josef Alois (1826–1892), syn Janderova bratra Václava Antonína (1789–1850), hospodařil v Janderově rodném domě v Hořicích.

[18] Anna Janderová byla ovdovělou manželkou buď Janderova bratra Jana Antonína (1778–1831), lékaře, nebo bratra Františka Václava (1785–1823), magistrálního úředníka v Táboře. Jednalo se o papírovou měnu, tzv. *bankocetle* neboli státovky, které vlivem válek či inflace ztrácely na hodnotě více než stříbrné či zlaté mince. Zkratka *G. G.* patrně značí *Gulden Gerichts-Courant.*

[19] Ve fondu [II], bez inventárních čísel.

Nedatovaný dopis neteře Ladislavy[20] adresovaný Janderovi, šest Janderových dopisů sestře Anně Barboře Staškové (z let 1826 až 1852) a dva dopisy Janderova strýce Jana Kučery Anně Barboře Staškové (z let 1832 a 1835).[21]

Jeden dopis bratra Jana Antonína (z roku 1829) a dva dopisy synovce Josefa z Hořic Janderovi (z let 1845 až 1846) a čtyři dopisy synovce Josefa z Hořic Janderovi (z let 1852 až 1856).[22]

Nedatovaný dopis synovce Michaela Fraunderky Janderovi a dva dopisy synovce Josefa z Hořic Janderovi (z let 1856 a 1857).[23]

Pro zajímavost ještě uveďme, že Jandera si s matkou, sestrou a neteří Ladislavou dopisoval česky, s ostatními členy rodiny pak německy.

5. Strahov, církevní povinnosti

Na Strahov nedocházel Jandera často, pedagogické povinnosti ho zaměstnávaly v centru Prahy. Pravidelně býval ve Strahovském klášteře zejména během Vánoc. V jeho diářích jsou například takovéto zápisy:

20. ledna 1816: *Um 9 Uhr starb H. Prälat Milo Joan. Grün. … Nach Mittag auf Strahov gefahren.*

22. ledna 1816: *Nach Mittag um 3 Uhr wurde der Strahow. Prälat Milo Grün begraben. R. i. p.*

23. ledna 1816: *Keine Collegia. Früh am Strahow bey dem Exequien. Speisete …*

6. února 1820: *Um 4 Uhr war das nebst Begräbniß des H. P. Gottfried Dlabacž.*

Po devatenácti letech si Jandera připomněl své sliby a uvedl informaci z Vydrova deníku.

31. ledna 1821: *Am 31 January 1802 legte ich* (*Jos. Lad. Jandera*) *in Strahow die Orden-Gelübde ab.* (*Im Kalender des H. Prof. Wydra finde ich notirt, daß er an diesem Tage für mich heil. Messe gelesen*).

Ve třicátých až padesátých letech lze v Janderových diářích najít následující poznámky o návštěvách Strahovského kláštera:

9. února 1830: *Speisete am Strahow mit H. Rector Magnif. u. theol. Professoren, wo H. Hieronym Zeidler als dekan nach Immatr. traktirt. Dann in Buchdruckerey.*[24]

[20] Ladislava byla dcerou Janderova bratra Františka Václava, magistrátního úředníka v Táboře.

[21] Ve fondu [I].

[22] Ve fondu [II], inv. č. H 2443 a H 2241.

[23] Ve fondu [III]. Michael Fraunderka byl z rodiny, z níž pocházela manželka Janderova bratra Františka Václava.

[24] Rektorem pražské univerzity ve školním roce 1829/1830 byl František Vilém Tippmann

25. prosince 1830: *Las heil. Messe um 6 Uhr im Thein, H. v. Kundraditz*[25] *bei mir. Speisete am Strahow. Abends HH. Dr. Wydra u. Schindler bei mir.*

1. listopadu 1831: *Vor Mittag und Mittags am Strahow, wo Fr. Augustin Profession ablegte. Speisete ...*[26]

25. prosince 1834: *Las heil. Messe um 7 Uhr im Thein. Speisete am Strahow.*

26. prosince 1834: *Las heil. Messe um 7 Uhr im Thein. Speisete am Strahow.*

1. ledna 1835: *Las heil. Messe um 7 Uhr im Thein. Speisete am Strahow.*

4. ledna 1835: *Las heil. Messe um 7 Uhr im Thein.*

25. března 1835: *Infulation des H. Prälaten Zeidler im Strahow, war ganzen Tag dort.*

4. června 1836: *Heute früh 8 1/2 Uhr starb mein Connoviz im Strahow P. Joannes Stoppani. R. i. p. Nach Mittag ging auf Strahow, ihn zu besuchen.*

5. června 1836: *Las heil. Messe um 6 Uhr im Thein. Vor Mittag H. Prälat v. Strahow lange bei mir, trug mir das Priorat am Strahow an, war ich nicht annehm.*[27]

6. června 1836: *Nach Mittag war beim Begräbnißе des H. P. Johann Stoppani am Strahow u. auf Kleinseiter Gottesacker, dann H. P. Daniel bei mir.*[28]

(1786–1857), římskokatolický kněz a profesor teologie na pražské univerzitě. Od roku 1833 byl pomocným biskupem pražským a titulárním biskupem satalským. Byl též děkanem staroboleslavské kapituly, kanovníkem svatovítské kapituly a generálním vikářem pražské arcidiecéze. Patřil k významným představitelům církve.

[25] Šlechtická rodina Woržikovských z Kundraticz (Voříkovský z Kundratic, Woržikovsky von Kundratitz) byla starým českým, původně patricijským rodem, který se odvozoval od vsi Voříkov (Oříkov) u Sedlčan. Od 16. století byla spjata se Starým Městem pražským. V 19. století působili příslušníci této rodiny v armádě, státní, krajské a městské správě. O rodu Woržikovských viz [Maš], str. 468–469.
Záznamy v Janderových diářích se týkají zejména Adama Voříkovského z Kundratic (1752–1831), který vystudoval pražskou univerzitu a stal se úředníkem u bankální deputace, kde se vypracoval do funkce examinátora. V roce 1791 byl jmenován radou zemského soudu, o rok později se stal dědičným nejvyšším korouhevníkem rytířského stavu v Čechách. Po redukci míst u zemského soudu byl v roce 1803 penzionován.
V roce 1813 získal doktorát filozofie, v akademickém roce 1819/1820 byl děkanem Filozofické fakulty pražské univerzity, v následujících letech pracoval v různých fakultních správněorganizačních funkcích a od roku 1829 byl ředitelem univerzitní kanceláře.
V Janderově diáři z roku 1831 jsou mj. zápisy o návštěvách nemocného von Kundraditze v květnu a o jeho pohřbu 31. května.

[26] Augustin Kajetán Langer (1807–1843) vstoupil do premonstrátského řádu roku 1828, v témže roce měl obláčku. Dne 1. listopadu 1831 složil řádové sliby a o dva roky později byl vysvěcen na kněze. Od roku 1833 byl kaplanem v Žatci, od roku 1837 kaplanem v Jihlavě. V roce 1843 se vrátil na Strahov, kde zemřel na tuberkulózu.

[27] Jde o návštěvu strahovského opata Zeidlera.

[28] Jednalo se o Daniela Františka Xavera Stiebera (1780–1855), který vstoupil s Janderou a Stoppanim roku 1800 do premonstrátského řádu. Od roku 1832 byl farářem v kostele Nanebevzetí Panny Marie na Strahově.

6. ledna 1835: *Las heil. Messe um 7 Uhr im Thein. Speisete am Strahow, wo Professionen.*

23. prosince 1846: *Heute starb H. Prior Cajetan am Strahow. R. i. p.!*[29]

31. ledna 1848: *Installatio Rectoris Magnifici Dr Prälati Zeidler im Thein 10 Uhr war dabei.*

25. března 1848: *Lies heil. Messe um 7 Uhr im Thein. Speisete am Strahow.*

27. června 1850: *Prälat v. Strahow … bei mir.*[30]

21. prosince 1850: *Vor Mittag nur Bediente von Strahow mit Einladung zu Weinachten bei mir.*

25. prosince 1850: *Las heil. Messe um 7 Uhr im Thein. Speisete mit theologischen Professoren am Strahow, sonst zu Hause – kein Besuch.*

25. prosince 1851: *Führ zum Mittagsuppe mit HH. Professoren Fabian und Smutek auf Strahow.*[31]

V roce 1852 si Jandera v diáři připomněl padesáté výročí řádových slibů:

31. ledna 1852: *Nach Mittag H. Prof. Padlesak und ein Bediente von Strahow bei mir. Heute, vor 50 Jahren, legte im Strahow meine Profession ab. D. L. E. G.!*[32]

V roce 1852 si Jandera připomněl 50 let od svého vysvěcení, oslavy opatových jmenin, 79 let od zrušení jezuitského řádu aj.:

---

[29] Kajetán František Lysander z Ehrenfeldu (1781–1846) vstoupil do premonstrátského řádu kanonie na Strahově v roce 1802, o tři roky později složil řádové sliby a byl vysvěcen na kněze. V letech 1807 až 1820 byl kaplanem na Strahově, v Úhonicích, Sepekově, Mikulově a Jihlavě, v letech 1820 až 1838 farářem v Dolanech, Boušovicích a Radonicích. Od roku 1838 byl převorem Strahovského kláštera.

[30] Jedná se o návštěvu strahovského opata Zeidlera.

[31] Johann Nepomuk Fabian (Fabián, 1807–1861), Janderův kolega v profesorském sboru, byl roku 1832 vysvěcen na kněze, roku 1834 získal doktorát teologie a stal se řádným profesorem řeckého jazyka a Nového Zákona. Pak odešel na univerzitu v Salzburgu, kde zastával místo profesora teologie. Roku 1850 se na přání arcibiskupa Schwarzenberga vrátil do Prahy a stal se řádným profesorem pastorační teologie, kterou jako první soustavně přednášel česky. Byl uvědomělým českým vlastencem, zapojil se do buditelské práce, vydával starší české spisy, přispíval do časopisů, byl autorem hesel v Riegrově *Slovníku naučném*, aktivně pracoval v *Matici české* aj.
Jan Smutek (1803–1883) byl respektovaným teologem v oblasti církevních dějin. Roku 1826 získal doktorát teologie a stal se profesorem církevních dějin na biskupském semináři v Hradci Králové. Od roku 1838 byl profesorem na Teologické fakultě pražské univerzity, v akademickém roce 1839/1840 byl děkanem Teologické fakulty a roku 1861/1862 rektorem pražské univerzity. Byl též kanovníkem Královské kolegiátní kapituly u Všech svatých na Pražském hradě.

[32] *Deo Laus Et Gloria*, tj. Bohu chvála a sláva.
Jan Padlesák (1806–1873), doktor filozofie a teologie, byl v letech 1849 až 1867 profesorem náboženství a obecné pedagogiky na Filozofické fakultě pražské univerzity, od roku 1847 též proboštem kapituly ve Staré Boleslavi.

26. září 1852: *Heute feyerte ich ganz im Stillen in der Theinkirche mein Secundiz, denn ich wurde 1802, 26. Sept. zum Priester gewicht vom Hr. Erzbischof Salm in seinen Kapelle D. L. E. G.!!!*

30. září 1852: *Vor Mittag H. Prof. v. Hirzenfeld bei mir, führ mit ihm u. H. Matzka, Vietz auf Strahow, wo große Tafel wegen Namenstag des H. Prälaten ...*[33]

5. října 1852: *5-ten October 1773 wurde im prager altstädter Jesuiten-Collegium den Jesuiten, die papstliche Bulle vorgelesen, welche den Jesuiten-Orden aushab.*

25. prosince 1852: *Führ auf Strahow mit HH. prof. Fabian und Nahlowsky, wo wir speiseten.*[34]

6. Významné události, osobnosti, zajímavé kontakty

V Janderových diářích nacházíme záznamy o úmrtí a následných pohřbech významných osobností, ať se jedná o univerzitní profesory, strahovské premonstráty, arcibiskupy nebo dokonce císaře. V jiných záznamech jsou zachyceny různé významné události, veselé i smutné, na univerzitě i mimo ni:

31. března 1814: *Die alliirten Armeen rückten in Paris ein.*[35]

21. srpna 1819: *Rectors und Dekanswahl. H. Titze wurde Rector Magnificus, H. Worzikowsky von Kundraditz Dekan ... Abends bei H Grafen Sternberg.*[36]

---

[33] Johann Helbling Ritter von Hirzenfeld (1789–1865), historik, heraldik, numismatik a bibliograf, byl profesorem pomocných věd historických na Filozofické fakultě pražské univerzity, kustodem numismatického kabinetu a členem archeologické komise *Wlastenského museum* (dnes Národní muzeum). Aktivně se účastnil revoluce roku 1848.
Karl Johann Vietz (Johann Karl Anton, 1798–1872), český historik, univerzitní profesor a spisovatel, působil v letech 1840 až 1841 na univerzitě v Olomouci jako děkan Filozofické fakulty, většinu životní dráhy však spojil s pražskou Filozofickou fakultou. Zabýval se historií, filozofií a historií věd a literatury, vyučoval dějiny Rakouské říše, prý byl u studentů oblíbený.

[34] Vincenc Náhlovský (1817–1891) byl roku 1840 po studiích na pražské Filozofické a Teologické fakultě vysvěcen na kněze. V letech 1840 až 1842 působil jako kaplan v Hodkovicích, Českém Dubu a Bozkově. Roku 1845 po studiích ve Vídni získal doktorát teologie a následně se stal profesorem dogmatiky v Litoměřicích a později v Praze. Opakovaně byl děkanem Teologické fakulty, roku 1865/1866 rektorem pražské univerzity. Od roku 1869 byl kanovníkem a od roku 1881 proboštem Královské kolegiátní kapituly u Všech svatých na Pražském hradě. Aktivně se podílel na akademickém životě, zapojil se do národního obrození, ovlivňoval výchovu katolických duchovních v našich zemích, byl významnou postavou v diskuzích o českém školství a univerzitních reformách. Byl známý svým sociálním cítěním.

[35] Dne 31. března 1814 vstoupila v poklidu do Paříže spojená vojska Ruska, Pruska a Rakouska pod vedením ruského cara Alexandra I. (1777–1825). Nedošlo k ničení města ani k vraždění obyvatel. Krátce předtím kapitulovala francouzská armáda. Napoleon Bonaparte musel 6. dubna 1814 abdikovat a následně odejít do vyhnanství na ostrov Elba.

[36] Franz Nicolaus Tietze (též František Mikuláš Tietze, 1769–1858), univerzitní profesor obecných dějin, vyučoval v Praze od školního roku 1804/1805 obecné, německé a rakouské dějiny, později přednášel i pomocné vědy historické a suploval pedagogiku. Jeho přednášky prý nebyly oblíbené pro nezáživnost a náročnost. Ve školním roce 1819/1820 byl rektorem pražské univerzity.

4. dubna 1830: *Nach Mittag bei dem Begräbniß meines Schülers Adolph Ritter, Sohns des H. barauner Kreishauptmann.*[37]

9. dubna 1830: *… Vor Mittag Frau Gub. Neumann mit Tochter, H. Prof. Sedlaczek aus Pilsen, H. v. Kundraditz. Abends H. D. Wydra bei mir.*[38]

14. června 1830: *Heute früh um 4 Uhr starb der Herr Fürst Erzbischof von Prag Wenzel Leopold Chlumczansky 81 J. alt.*[39]

26. října 1831: *Vor Mittag H. Prof. Moth bei mir* (*Professor der Mathematik in Salzburg*) *er reiset morgen nach Salzburg …*[40]

28. listopadu 1831: *Erster Erkrankungsfall an der Cholera in Prag.*[41]

29. listopadu 1831: *Erhielt erste Nachricht, daß in Prag Cholera ausgebrochen.*

16. února 1834: *Heute Intronisation des H. Erzbischofs Andreas Aloisius Grafen v. Ankwitsch, war nicht dabei. … Heute wurde H. Prof. Hübner begraben.*[42]

12. prosince 1834: *Vor Mittag H. Kleemann, Hofmeister beim H. General Gr. Clam Martinitz bei mir.*[43]

Přírodovědec Kašpar Maria hrabě ze Šternberka (1761–1838) ze starého českého šlechtického rodu byl významnou osobností české vědy. Roku 1818 stál u zrodu *Wlastenského museum* (dnes Národní muzeum). O Šternberkově vztahu k českým učencům a vlastencům viz např. [BB4].

[37] Zemřel 2. dubna 1830 v pražské nemocnici v šestnácti letech na spálu. Viz *Prager Zeitung* 1830, č. 55 z 6. 4., str. 4, rubrika *Verstorbene in Prag. Den 2. April.* Jeho otcem byl Johann Ritter von Barau, rakouský státní úředník, krajský hejtman v Samboru a Tarnovu.

[38] Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836), profesor matematiky, řečtiny a češtiny, působil na Filozofickém ústavu v Plzni. Byl premonstrátským kanovníkem příslušným do kláštera v Teplé, velkým vlastencem a buditelem. Je autorem českých učebnic matematiky a fyziky.

[39] Václav Leopold Ignác Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan (1749–1830) byl pražským arcibiskupem od roku 1814. V letech 1801 až 1814 byl litoměřickým biskupem, zasloužil se o rozvoj litoměřického teologického semináře, roku 1805 vysvětil Bolzana. Měl zájem o české dějiny a výuku češtiny, udržoval úzké vztahy s vlastenci (Jungmann, Dobrovský), podporoval péči o sirotky, opravy škol, kostelů apod.

[40] Franz Xaver Moth (1802–1879), profesor matematiky, přednášel ve dvacátých letech 19. století na univerzitě v Praze, ve třicátých letech na školách v Salzburgu a Linci, kariéru završil na univerzitě ve Vídni. Zabýval se analýzou, algebrou, geometrií a trigonometrií, sepsal učebnice pro výuku matematiky na univerzitě a na gymnáziích.

[41] V létě roku 1831 vypukla ve střední Evropě epidemie cholery, v letech 1831 až 1832 si vyžádala značné oběti, v Čechách zemřelo asi 26 tisíc lidí, na Moravě a ve Slezsku asi 32 tisíc. Druhá vlna řádila v našich zemích v letech 1836 až 1838, měla však slabší průběh. Znovu se objevila roku 1866 za prusko-rakouské války. O cholerové epidemii a jejích dopadech viz např. [BB4], str. 641–643.

[42] Patrně se jedná o Kajetána Hübnera, který v letech 1819 až 1834 vyučoval na Staroměstském (Akademickém) gymnáziu v Praze.
Ondřej Alois hrabě Ankwicz ze Skarbek-Poslawice (1777–1836), polský šlechtic a kněz, působil v Olomouci (rektor kněžského semináře a teologické fakulty), ve Lvově (1815 až 1823 arcibiskup) a v Praze (1834 až 1838 arcibiskup). V roce 1836 korunoval císaře Ferdinanda jako českého krále (poslední česká korunovace).

[43] Karel Jan Nepomuk hrabě Clam-Martinitz (1792–1840), člen šlechtického rodu Clam-Martinitzů, důstojník rakouské armády, od roku 1830 generálmajor a později generál-adjutant císaře Ferdinanda I.; kromě význačných vojenských postů zastával i diplomatické a repre-

31. prosince 1834: *Früh um 5 Uhr Starb Hr. Prof. Nejedly.*[44]

2. ledna 1835: *Nach Mittag war beim Begräbniß H. Prof. Nejedly.*

3. ledna 1835: *Exequien für H. Prof. Nejedly.*

24. února 1835: *Heute erkrankte Se. Majestät schwer.*

1. března 1835: *Se. Majestät schwer krank.*

2. března 1835: *Se. Majestät Franz I starb in der Nacht zwischen 1 und 2 Marz 12 3/4 Uhr.*[45]

26. března 1838: *Heute nach Mittag 2 1/2 Uhr starb H. prager Erzbischof Andreas Aloysius Graf Anguitsch v. Poslawice.*

29. března 1838: *Nach Mittag um 4 Uhr Begräbniß des H. Erzbischofs Ankwitz, ich war nicht dabei wegen Husten.*

8. listopadu 1838: *Vor Mittag wurde academ. Senat dem Fürst Erzbischof vorgestellt, ich war nicht dabei. Nach Mittag Fakultätssitzung* (*Uibergabe*) *war dabei.*[46]

15. listopadu 1838: *Von 11–12 wurden alle Professoren aller Fakultäten u. Gymnasium dem neuen H. Erzbischofe vorgestellt, war dabei.*

20. listopadu 1838: *Vor Mittag ein Artillerie Feuerzwerker bei mir. Speisete mit academ. Senate beim H. Fürsten Erzbischofe.*

16. července 1839: *Heute Abends* (*16. July um 9 1/2 Uhr*) *starb unser würdiger H. Director Joseph Köhler, Großmeister. R. i. p.!!*[47]

13. října 1846: *Nach Mittag zahlte bei Calve.*[48]

30. dubna 1847: *d. 30 d. M. früh 4 Uhr starb in Wien der H. Erzherzig Karl, Bruder Majestat Franz I. R. i. p.*[49]

---

zentativní funkce. Spravoval rozsáhlé majetky v Čechách, podporoval kulturu a dobročinné aktivity, patřil k význačným zemským vlastencům. Hofmistr Kleemann byl patrně správcem či úředníkem u generála Clam-Martinitze.

[44] Jan Nejedlý (1776–1834), český právník, filolog a spisovatel, byl od roku 1801 profesorem českého jazyka na pražské univerzitě.

[45] Jandera sledoval zdravotní stav císaře Františka I. (1768–1835), který vládl od roku 1792, tj. 43 let. Mnozí jiného císaře nezažili.

[46] Jedná se o několik listopadových setkání profesorského sboru a senátu s nově instalovaným pražským arcibiskupem Aloisem Josefem baronem Schrenkem z Notzingu. Viz dále.

[47] Josef Anton Köhler (1779–1839), doktor filozofie, významný pražský gymnaziální profesor, byl nejvyšším ředitelem gymnázií v Čechách a ředitelem filozofických studií na pražské univerzitě, členem spolku přátel umění pro církevní hudbu a od roku 1815 velmistrem řádu Křižovníků s červenou hvězdou, tj. byl zodpovědný za duchovní, administrativní a pastorační záležitosti řádu. V době jeho vedení řád pokračoval v charitativních a vzdělávacích aktivitách.

[48] Johann Gotthard Calve (1757–1805) byl slavným německým knihkupcem, který v Praze založil nakladatelství a knihkupectví specializované na vědecké a odborné tituly, učebnice, časopisy i beletrii. Po jeho smrti převzala firmu vdova zakladatele, později rodina Tempských, která zachovala původní obchodní značku J. G. Calve.

[49] Karel Ludvík Habsburský (1771–1848), mladší bratr císaře Františka I., sloužil v rakouské armádě, vyznamenal se v napoleonských válkách, věnoval se podnikání ve Slezsku,

13. listopadu 1847: *Heute vor Mittag war die zweite Wahl des Univers. Rectors. Juristen und Mediziner wahlten Hrrn Exner, Philosophen und Theologen Hrrn Director Zeidler – also wieder vergeblich!!*[50]

17. listopadu 1847: *Nach Mittag war ich bei der Begräbniß des H. Joseph Jungmann.*

25. listopadu 1847: *Nach Mittag besuchte schwer kranken H. Nickel.*[51]

26. listopadu 1847: *Vor Mittag war bei Calve, dann besuchte ich den sterbenden Hrrn Nickel, den um 11 Uhr vor Mittag gestorben.*

29. listopadu 1847: *Nach Mittag war bei Begräbniß des Herrn Karl Nickel.*

25. prosince 1847: *Vor Mittag H. Prof. Francesconi bei mir.*[52]

20. ledna 1848: *Heute, den 20ten, 10 1/2 Uhr Abends, starb der König v. Dänemark Christian VIII.*[53]

5. března 1849: *Heute starb früh um ein Uhr der Herr Erzbischof von Prag, Aloys Joseph Freyherr Schrenk von Notzing. R. i. p!!!*[54]

11. listopadu 1850: *Einführung des Cardinals und fünften Erzbischofs Fürsten Schwarzenberg in die Universität, bei der Promotion des H. Teplers P. Wanderer zum Dor Theologia war numer 9–10 Uhr dabei, dann hielt ich meine Vorlesunge. Speisete beim H. Fürst Erzbischofe.*[55]

---

inicioval rozvoj zemědělství, těžby uhlí a rozvoj železáren, podporoval církevní, vzdělávací a kulturní projekty a instituce.

[50] Exner byl chápán jako reformně orientovaný, se zájmem o modernizaci výuky, měl podporu reformně a liberálně smýšlejících profesorů. Zeidler byl naopak chápán jako tradičně a konzervativně orientovaný pedagog, který měl blíže k tradičnímu pojetí univerzitní správy a výuky, měl tudíž podporu konzervativnější části sboru. Zeidler byl rektorem již v období 1846/1847 a opět v roce 1855/1856.
Nakonec se rektorem stal Josef Reisich (1795–1865), český lékař, mimořádný profesor anatomie a později též fyziologie. Byl oblíbeným lékařem s rozsáhlou praxí, v medicíně zaváděl nové trendy.

[51] Karel Nickel (Nikl, asi 1764 až 1847). Viz matrika HV Z8, obr. 51. Archiv hlavního města Prahy. Je uvedena jeho profese: *Jubilirter k. k. gubernial Koncipist.*

[52] Felix Francesconi (též Felice, 1806–1867) byl řádným profesorem italského jazyka a literatury na Filozofické fakultě pražské univerzity. Je autorem učebnic italštiny, přeložil do italštiny *Rukopis Královédvorský.*

[53] Kristian VIII. (Christian Frederick, 1786–1848) byl v letech 1839 až 1848 dánským králem. Od roku 1814 byl též norským králem.

[54] Alois Josef baron Schrenk z Notzingu (1802–1849) byl arcibiskupem od roku 1838.

[55] Bedřich Jan Josef Celestin kníže Schwarzenberg (1809–1885) byl arcibiskupem od roku 1850.
Jandera zde odkazuje na to, že na univerzitě zažil pět arcibiskupů: Viléma Florentina prince za Salm-Salmu (1745–1810), arcibiskupa v letech 1793 až 1810, Václava Leopolda Chlumčanského z Přestavlk a Chlumčan v letech 1815 až 1830, Ondřeje Aloise hraběte Ankwicze ze Skarbek-Poslawice v letech 1834 až 1838, Aloise Josefa barona Schrenka z Notzingu v letech 1838 až 1849 a Bedřicha Jana Josefa Celestina kardinála knížete Schwarzenberga, arcibiskupa v letech 1849 až 1885.
Jindřich Antonín Wanderer (1817–1895), rodák z Teplé, vstoupil roku 1836 do premonstrátského kláštera v Teplé (1836 obláčka, 1839 sliby). Studoval teologii v Teplé a na pražské

30. ledna 1851: *Heute starb H. Philos. Doctor Augustin Smetana.*

6. dubna 1851: *Heute feyerliche Eröffnung der Dresdnen Eisenbahn, viele Gäste aus Dresden da, großes Mittagsessen im Schloß Beleuchtung der Thürme etc. etc.*[56]

30. června 1851: *Heute früh 7 Uhr starb H. M. D. Held. R. i. p!*

11. července 1851: *Nach Mittag starb der Pedell der philos. Fakultät und Diener beim physis. Kabinet, H. Anton Sacher plötzlich am Schlagfluß. R. i. p!!!*[57]

27. prosince 1851: *Heute abends 10 Uhr starb Hr. Ferdinand Rammstein* (*im 76 Jahren*)*, Prof. der französischen Sprache an der prager Universität. R. i. p.!!!*[58]

28. září 1852: *Prof. Moth* (*aus Wien*)*, Vietz und Matzka bei mir.*

7. Revoluční události roku 1848

Jak víme, během února a března roku 1848 přiměly masové demonstrace císaře Ferdinanda I. k přijetí reforem říše. Ve dnech 12. až 17. června vypukla v Praze revoluce, radikální studenti a dělníci obsadili části města a pokusili se o ozbrojené povstání proti císařské moci. Jejich akce byla silně motivována událostmi ve Vídni a Uhrách. Armáda generála Windischgrätze povstání krvavě potlačila. Pak následovalo zatýkání, zpřísnění represí a cenzury. Ve Vídni se situace dramaticky vyhrotila v říjnu 1848, kdy se rozhořely nepokoje jako reakce na pokus vlády omezit svobody a zrušit předchozí reformy. Armáda 31. října 1848 pod vedením generála Windischgrätze brutálně revoluci potlačila, došlo k velikému počtu zranění a úmrtí.[59] Následovalo upevnění císařské

univerzitě, roku 1841 byl vysvěcen na kněze. Ve čtyřicátých letech 19. století pokračoval ve studiích v Praze. Působil též jako provizorní profesor Nového zákona a poté i církevního práva. Postupně skládal přísné zkoušky a 11. listopadu 1850 měl slavnostní promoci na doktora teologie. V roce 1889 byl jmenován arcibiskupským notářem. Viz Národní knihovna ČR, sgn. Teplá A61, str. 435.

[56] Jednalo se o slavnostní otevření železniční tratě mezi Prahou a Drážďany, která byla součástí *Severní státní dráhy*. Její plánování a výstavba probíhaly v letech 1841 až 1851. Otevření této tratě výrazně zlepšilo obchodní spojení s Německem. Trať vedla z Olomouce přes Českou Třebovou, Pardubice, Prahu až do Drážďan. V České Třebové se na ni připojovala trať na Brno a Vídeň.

[57] Anton Sacher (1779–1851) byl v letech 1836 až 1851 pedelem Filozofické fakulty a tzv. *Kabinetsdiener* Fyzikálního ústavu pražské univerzity. Jeho syn Josef byl ve školním roce 1843/1844 Janderovým studentem, který pro něho sestavil osobité přání (7 rovnic). Více viz kapitola *Profesorem matematiky* v této knize.

[58] Ferdinand Leopold Rammstein (1776–1851) byl soukromým učitelem francouzštiny a mimořádným profesorem francouzského jazyka a literatury. V letech 1831 až 1851 působil na Filozofické fakultě v Praze, současně byl uznávaným překladatelem pro městskou správu a zemské i trestní právo při soudu v Praze. Je autorem učebnic francouzštiny určených pro studenty z vyšších kruhů a pro akademickou obec. Poznamenejme, že v první polovině 19. století byla francouzština jazykem diplomacie, kultury a šlechty.

[59] Alfréd kníže Windischgrätz (1789–1862), rakouský důstojník pocházející z významného šlechtického rodu, byl v roce 1848 vrchním velitelem císařské armády v Praze, kde tvrdě potlačil revoluci.

moci. V Uhrách byla též od března třeskutá situace, revolucionáři požadovali občanské svobody, zrušení nevolnictví a větší autonomii Uher. Revoluce brzy přerostla v otevřenou válku proti Rakouské monarchii. Maďaři získali několik vítězství, ale na jaře 1849 byli poraženi za pomoci ruské intervence. Následovaly tvrdé represe, mnoho povstalců bylo popraveno, uvězněno nebo emigrovalo.

Události v Uhrách v letech 1848 až 1849 byly nejrozsáhlejší, ozbrojenou a politicky samostatnou revolucí v celém habsburském impériu.

Jandera si do svého diáře stručně zaznamenával i mimořádné události celého roku 1848 a počátku roku 1849. Jeho zápisy ukazují situaci v Praze (v ulicích i na univerzitě), surovosti vojska, obavy Pražanů, jejich reakce na pomalu přicházející informace o událostech ve Vídni a v Uhrách. Jandera je, jak bylo jeho zvykem, stručný až strohý, přesto je z jeho zápisků cítit hrůza tehdejších událostí.

11. března 1848: *Große Bürger-etc. Versammlung Abends um 6 Uhr im Wenzelsbade, wurde da antworten Petition und beschlossen an Sr. Majetstät um Constitution, Preßfreyheit, etc. Auser Tag ist für die neuere Geschichte Prags und Böhmens dann er ist der Anfang aller folgenden großen Bewegungen!!!*

12. března 1848: *Große Studenten-Versammlung in Wien – also Anfang!*

13. března 1848: *Große Revolution in Wien!* (*32–36 Todte*)

14. března 1848: *Ertheilung der Constitution in Wien.*

15. března 1848: *Große Aufregung in Prag wegen neuen Constitution, die heute endlich v. Wien zugesichert kam.*

16. března 1848: *Große Aufergang in Prag wegen der neuen Constitution.*[60]

20. března 1848: *Heute geringere Aufregung in Prag.*

12. dubna 1848: *Colleg.* (*20, 21*). *Vor Mittag nur 3/4 Stunden in Colleg. Die Studenten mußten aufmarschiren in Domkirche, wo Te Deum wegen Constitution. Nach Mittag von 4 Uhr – bis 6 1/2 Uhr Sitzung wegen Senats, dann H. Kulik bei mir. Abends Illumination wegen Constitution, ging dabei mit Sofie durch einige Gassen.*

1. května 1848: *Heute große Aufregung in Prag wegen Juden.*

15. května 1848: *Revolution in Wien. Die neue Constit. verendet.*

16. května 1848: *Der Kaiser flüchtet von Wien nach Inspruck.*[61]

17. května 1848: *Deputation von Böhmen reiset Kaiser nach.*

31. května 1848: *Beschluß die Collegien für dieses* 2ten *Semester zu schließen.*

11. června 1848: *Große Aufregung im Carolin wegen Petition, Fürst Windischgrätz soll abdanken, eine Baterie den Studenten, 1000 Gewehre, 80.000 scharfe Patronen ergeben.*

[60] Obdobné zápisy jsou 17. a 18. března.
[61] Jedná se o město Innsbruck.

12. června 1848: *Las heil. Messe um 7 Uhr in Thein. Um 11 Uhr slavischer Gottesdienst bei St. Wenzelsstatue am Roßmarkt. Von dort zogen die bewaffneten zum Generalkommando, etc. Revolution brach uns. Der fürchterlichste Tag, den ich in Prag verlebte! Von Mittag an bis spät in der Nacht erbebte Prag von Sturmläuten, Kanonen und Gewehrdonner, Fürstin Windischgrätz wurde erschossen, ihr Sohn verwundet, ihn verstehlte die Kugel, ich hatte 10 Grenadiere Einquartirung, bei meinen Nachbaren (in der Zeltnergasse) wurde ein Grenadier von gegenüber stehenden Fenster erschossen, ich verlohr viele Fenster. In der Zeltnergasse mit Kartätscher geschossen. Furchter, unser Haus bebte ganzen nach Mittag!!! Barrikaden!!!*[62]

13. června 1848: *Hatte Einquartirung v. Grenadieren. Wahl des Deputs zum Landtage – war keine – ohne Schießen, aber große Aufregung, alle Läden geschlossen. Kanonen stehen vor unserem Hause – ohne zu schießen – Von Mittag besuchte H. M. Dor Wehle u. Pfarrer im Thein. Abends allein auf Schanzen.*[63]

14. června 1848: *Vor Mittag mein Neffe Gotthard Jandera (Kanonier) bei mir. Abends besuchte ich H. Prof. Petržina, wo ich H. Prof. Vietz traf, der mich nach Hause durch mehrere Gässen, wo sehr viele Barikaden begleitete. Große Aufregung in Prag, noch werden Barikaden gebaut, alle Laden zu, geschossen wurde nun auf altstädter Ringe von Mittag. Hatte Grenadiere in Quartiere.*[64]

15. června 1848: *Aufruhr dauert fort, es wird unterhandelt, aber doch Barrikaden gebaut, und auf der Kleinseite geschossen, einige Bomben wurde von dort auf die Altstadt geworfen. Vor Mittag der alte H. Stelzig und H. Lazar mehrmal bei mir. Ich war ganzen Tag zu Hause.*[65]

---

[62] Marie Eleonora kněžna Windischgrätzová, rozená princezna Schwarzenbergová (1796–1848), česká šlechtična a manželka zemského velitele Alfréda knížete Windischgrätze, byla za nejasných okolností zastřelena při červnových pražských nepokojích.
Alfréd II. Josef Mikuláš Guntram Karl kníže Windischgrätz (1819–1876) byl při střelbě raněn do ramene, zranění přežil. Stal se generálem rakouské armády, byl členem panské sněmovny, c. k. komořím a tajným radou a velkostatkářem. V souvislosti se střelbou byl prý vyšetřován i Bernard Bolzano, který bydlel naproti Windischgrätzovu sídlu (budova vojenského generálního velitelství na rohu Celetné ulice a Ovocného trhu, bývalý palác Pachtů z Rájova).

[63] Jandera musel ubytovat ve svém bytě vojáky (tzv. kvartýrování). Měšťané byli úředně přinuceni přijímat vojáky do svých domů a bytů. Rozmístění vojáků mezi obyvatele zmírňovalo nedostatek ubytovacích kapacit v kasárnách, umožňovalo rychlou reakci na nepokoje, odstrašovalo obyvatele a usnadňovalo dohled nad civilisty a jejich prověřování. Granátníci (elitní pěchota) byli rozmístěni tak, aby mohli rychle zasáhnout u barikád i v ulicích. Jandera jako jiní musel poskytnout nocleh a prostor, možná i stravu. Bral to jako nepříjemnou, ale běžnou situaci v revoluční době.
Hermann Wehle (1791–1865) byl lékařem, pocházel z významné rodiny židovského obchodníka, rabína a učence Jonase Beera Wehlea (1752–1823). Snažil se propojovat svět medicíny a židovské emancipace. Usiloval o rovnoprávnost židů a o jejich zapojení do české politiky. Byl členem správní rady *Pražského spolku pro zlepšení izraelského kultu*, v politice se však veřejně neangažoval. Jeho bratr Gottlieb Wehle (1802–1881) po prohrané revoluci emigroval s celou rodinou do Ameriky.

[64] Synovec Gothard Antonín (nar. 1831), syn Janderova bratra Gotharda Aloise, se po studiích stal dělostřelcem.

[65] Joseph Lazar (1786–1855) pracoval ve státním knihkupectví (*k. k. Staatsbuchhand-*

16. června 1848: *Aufruhr mäßigen, bis Nachts 7 Uhr nicht geschossen, wird parlamentirt. Alles Militär auf der Kleinseite und von Thören. Nach Mittag 4 Uhr fängt man Barrikaden halb abzutragen. Abends 7 Uhr bis tief in die Nacht wird wieder kanonirt. Im 8 Uhr Abends brannten die Mühlen zunächst beim altstädter Brückenthurme nebst Wasserthurm und Fürst Colloredisches Palais bei Kreuzherrn. Vor Mittag H. Axamit und mehrere Studenten bei mir, ich war Mittags auf den altstädter Ringe, fand die Hauptwache ganz zerstört, Bäume davon angehauen. Nach Mittag war ich auf Schanzen. Abends kam zu mir H. Prior v. Kreuzherrn, und blieb bei mir über Nacht, denn er traute sich nicht nach Hause.*

17. června 1848: *Der Sturm legt sich, kein Schuß heute gefallen, wird parlamentirt, und Capitulation geschlossen. Vor Mittag besah mit H. Lazar die Brandstätte, die altstädter Mühlen sind bis auf den Grund furchtbar abgebrannt, der altstädter Thurm verlohr den obern Aufsatz ganz, und brennt inwendig noch, nebenstehende Häuser (z. B. Colloredischer Palais) haben nur theilweise gelitten. Nach Mittag war ich auf Schanzen, Pstrossischen und Canalischen Garten, besuchte H. Prof. v. Canaval.*[66]

18. června 1848: *Aufregung dauert fort, auf die Kleinseite darf man ohne Passierschein nicht gehen, dort werden Haussuchungen gehalten.*

19. června 1848: *Nach Mittag mein Neffe Gotthard Jandera. Um 6 Uhr war allein auf Schanzen. Heute ist Prag weniger aufgeregt, Barrikaden zerstöhrt, aus wurde, heute die Swornost entwaffnet und gefangen. Viele Arestirungen finden statt.*

20. června 1848: *Heute ist es in Prag ruhig, aber doch Kanonen und Soldaten auf einigen Plätzen. Mittag ging mit meinem Neffen Gotthard Jandera zu seinem Obristen, damit er nicht nach Italien marschieren müsse. Abends war ich allein am Obstmarkte wegen Kirschen.*

21. června 1848: *Abends war ich im Fürst Colloredischen Palais, um nach meinem Neffen Joseph Jandera v. Horžitz zu fragen, erfuhr daß er den 16ten Freytags verschwunden ist.*

22. července 1848: *Heute wurde die erste Sitzung des ersten Reichstages in Wien eröffnet.*

---

lung), bydlel na stejných adresách jako Jandera, tj. v č. 934/I a 597/I.
Franz Alois Stelzig (1783–1856), pražský městský a policejní lékař, byl odborníkem na veřejné zdraví a průkopníkem moderní statistiky a demografie. Měl zdravotní dozor nad hygienickými poměry v Praze, snažil se bránit šíření epidemií. Upozorňoval na otřesné hygienické podmínky v chudinských čtvrtích, porovnával pražská statistická data s vídeňskými, pařížskými a londýnskými.

[66] Michael Franz Xaver von Canaval (1798–1868), profesor klasické filologie a estetiky, spisovatel a básník, vyučoval na univerzitách ve Lvově, Olomouci a Praze. Revoluce mu způsobila těžké duševní problémy, od roku 1855 byl v psychiatrické léčebně ve Vídni. Psal do časopisu *Moravia*.

6. října 1848: *Große Revolution in Wien! General Latour, Kriegsminister ermordet!*[67]

7. října 1848: *Große Revolution in Wien!*

8. října 1848: *Revolution in Wien.*[68]

19. října 1848: *Revolution in Wien* (*Wird Wien vom Militär ganz Umzingelt*).

28. října 1848: *Revolution in Wien* (*Angriff auf die Stadt von Militar*).

29. října 1848: *Revolution in Wien.*

30. října 1848: *Revolution in Wien* (*capitulirte unbedingt, brach aber die capitul. wieder, weil Ungarn nahe kamen. Militarzieh ein*).

31. října 1848: *Revolution in Wien, heute wurde die gestrige Capitulation gebrochen, weil Ungarn sich näherten – diese wurden aber geschlagen. Endlich zog Militar in die Stadt ein. Revolut. geendet.*

Je podivné, že si Jandera nepoznamenal do diáře „výměnu císařů“ dne 2. prosince roku 1848, ale zapsal velkou mši:

17. prosince 1848: *Von 10 – 12 Uhr vor M. großes Hochamt im Dom, wegen Thronbestiegung Majestät Franz Joseph I. War nicht dabei.*

26. ledna 1849: *Kaiser Franz Joseph I. kam heute in Prag an.*

Jandera se o revoluci živě zajímal, jak ukazují jeho diáře. Aktivně se však do událostí nezapojoval. Studenti přísného profesora ctili a důvěřovali mu, věděli, že je čestný a nebojácný. V roce 1848 ve svém bytě v Celetné ulici na přání studentů uschoval prapory rozpuštěné akademické legie:

W neděli dne 4. února [1849] *se prápory rozpuštěné akademické legie z techniky a z bytu prof. Jandery do auly w Karolinu přenesly. W aule se držely řeči, w nichž se na to poukazowalo, že až přijdau příznivější časy, prápory právě uložené opět patřiti budou ozbrojené legii.*[69]

Po prohrané revoluci kolovala mezi studenty historka, která ukazuje Janderův smysl pro humor. Dostala se i do krásné literatury:

V roce 1848, o svatodušním týdnu, během nejprudšího bombardování seděl scvrklý mužíček ve své pracovně a nerušeně pracoval; ani řinčení oken při každém výstřelu, ani rachot praskajících granátů ho nemohly vyrušit. Byl to Ladislav Jandera, řádný kanovník premonstrátského kláštera, doktor filozofie a c. k. veřejný profesor čisté elementární matematiky, profesor, jehož se všichni

[67] Theodor hrabě Bailet de Latour (1780–1848) pocházel ze staré belgické šlechtické rodiny. Studoval na vojenské akademii ve Vídni, vyznamenal se v době napoleonských válek, a pak stoupal ve vojenské kariéře. Od dubna 1848 zastával post ministra války v tehdejší rakouské konstituční vládě. Dne 6. října 1848 byl rozzuřeným vídeňským obyvatelstvem lynčován a oběšen na pouliční lampě.

[68] Stejný zápis je v diáři pro každý den až do 31. 10. 1848.

[69] Národní nowiny, 2(1849–1850), č. 31 z 6. 2. 1849, str. 122.

studenti obávali. Když po obléhání přednášky opět nabraly svůj obvyklý chod, řekl profesor svým studentům: „Během bombardování jsem si vzal jednu binomickou rovnici a pracoval na ní, a když jsem byl hotov s výsledkem, byla u konce i revoluce.“ ([Hd], str. 252, volný překlad)

Na jaře roku 1849 Jandera do diáře zapsal:

4. března 1849: *Heute wurde octroirte Constitution decretirt.*

18. dubna 1849: *Vor Mittag Schuldiener Fischer bei mir. Abends war mit Sophie am altstädter Ringe, die Stadt ist beleuchtet wegen morgigen Geburtstages Sn. Majestät, des hier anwesenden Kaisers Ferdinand, möglichst Sr. Majestät Königs Franz Joseph …, Erzh.*[erzog] *Franz Karl …*[70]

8. Přátelství s Aloisem Vydrou

Po celý život ctil Jandera profesora Stanislava Vydru. Dlouhá léta se setkával s právníkem Aloisem Vydrou (1773–1847), jeho synovcem. Jejich přátelství začalo již v době Janderova studia na Filozofické fakultě pražské univerzity a trvalo až do Vydrovy smrti. V diářích jsou po celá léta zaznamenány jejich společné výlety do okolí Prahy, procházky Prahou, jejich schůzky ve dvou nebo v kruhu přátel. Nejčastěji se konaly v Janderově bytě.

Hluboké a trvalé přátelství Jandery s Aloisem Vydrou dokládají četné zápisy v jeho diářích. Je v nich například uvedeno, že se Vydra nemohl účastnit večerního setkání přátel, neboť byl v Kostomlatech nebo na Kladně. Zápisy dokládají, že se Janderovo přátelství s Aloisem Vydrou rozšířilo na celou Vydrovu rodinu. Některé zápisy zmiňují radostné události, některé smutné:

15. května 1819: *Abends mit H. Wydra durch einige Gässen der Stadt gegangen.*

17. července 1819: *Mit H. Wydra in der Stadt spazieren.*

17. října 1820: *H. Dors Wydra Geburtstag, … ist er heute 47 Jahre alt.*

17. října 1821: *Geburtstag des H. JUD. Wydra* (*geb. 1773, d. 17 Octobris*).

17. ledna 1823: *Bey Wydrischen. Ihre 15jährige Tochter Theresia abends 5 1/2 Uhr gestorben.*[71]

19. ledna 1823: *Nach Mittag um 3 Uhr Begräbniß der wydrischen Tochter Theresia, ich war dabei …*

[70] Joseph Fischer byl v letech 1849 až 1857 *Schuldiener* a v letech 1853 až 1857 pedelem Filozofické fakulty pražské univerzity.
Franz Karl von Österreich (František Karel Rakouský, 1802–1878), rakouský arcivévoda, člen císařské rodiny, mladší bratr císaře Ferdinanda I. a otec císaře Františka Josefa I., v jehož prospěch se roku 1848 vzdal trůnu po abdikaci císaře Ferdinanda I.
Karolína Augusta Bavorská (1792–1873), bavorská princezna z rodu Wittelsbachů, byla čtvrtou manželkou císaře Františka I., rakouskou císařovnou, královnou českou, uherskou a chorvatskou.
Sofie byla patrně příbuznou Janderovy hospodyně Anny (Nanny) Seidlové.

[71] Viz matrika TRS Z 2, obr. 108. Archiv hlavního města Prahy.

V květnu roku 1830 byl Alois Vydra vážně nemocen, Jandera ho denně navštěvoval, snažil se zajistit léky, péči a byl všemožně nápomocen. O rok později zaopatřil Vydrovu ženu Vincentii.

9. února 1831: *Darauf wurde ich zu Wydrischen gerufen, fand die Gemahlin des H. Dor Wydra, Vincentia, schon im Sterben, gab ihr die Generalabsolution, worauf sie 11 3/4 Uhr vor Mittag verschied. R. i. p! … Nach Mittag bei Wydrischen.*[72]

11. února 1831: *Abends H. D. Wydra bei mir, dessen Gemahlin Vincentia heute nach Mittag um 4 Uhr begraben wurde.*

Ve třicátých letech se Janderovy a Vydrovy schůzky rozrostly o další přátele, jak dokládají následující zápisy.

3. března 1835: *… dann mit H. Wydra u. Exner bei Kulikischen, wo Abendessen u. Champagner Wein gegeben wurde.*

6. června 1836: *Abends H. Wydra, Kulik, Exner bei mir, trunken eine Flasche Champagner.*

7. června 1836: *Nach Mittag 7 Uhr mit H. Wydra durch Nußl und Werschowitz spazieren.*[73]

27. září 1836: *… Abends mit H. Dor Wydra im Pstrossischen Garten und Wimmerischen Anlagen.*[74]

28. září 1836: *Abends mit H. Dor Wydra auf Schanzen.*[75]

3. února 1842: *Abends mit H. Dor Wydra mit H. Exner, spielten.*

4. února 1842: *Abends mit H. Dor Kulik beim kranken H. Dor Wydra spielten, H. Wenzl Wydra mit.*

5. února 1842: *Abends beim kranken H. Wydra, spielte mit Familie. Abends bei Lazarischen Ball.*

29. září 1847: *Abends begleitete H. Wydra bis zu seinem Wohnung.*

Janderovo přátelství s Vydrou skončilo na podzim roku 1847 Vydrovou smrtí. Ještě 7., 8., 9., 10. a 12. října 1847 byl Vydra na návštěvě u Jandery. Pak onemocněl. Jandera ho ještě 17. a 18. října navštívil, 20. října však Vydra zemřel.[76] Jandera si do diáře zapsal:

[72] Zemřela v 58 letech. Viz matrika TRS Z 2, obr. 183. Archiv hlavního města Prahy. Generální absolutorium je důležitý katolický náboženský obřad, který lze zjednodušeně označit jako udělení úplného odpuštění všech hříchů člověku těsně před smrtí. Jedná se o poskytnutí duchovní očisty umírajícímu, uděluje ji kněz. Často je doprovázeno modlitbami a svátostí posledního pomazání.

[73] Procházka Nuslemi a Vršovicemi.

[74] Známé parky v tehdejší Praze a v jejím bezprostředním okolí.

[75] Procházka na šancích, tj. podél městských hradeb, resp. tam, kde bývaly hradby.

[76] Zemřel na Novém Městě pražském č. p. 110, pohřben byl na Olšanech. Viz matrika TRS Z3, obr. 162, Archiv hlavního města Prahy.

20. října 1847: *Heute früh 4 1/2 Uhr starb mein 45 jahrigen Gesellschaften, Herr J. U. D. und Consistorial Rath Aloys Wydra!!! … nach Mittag besuchte Wydrische.*[77]

22. října 1847: *Nach Mittag war beim Begräbniße des H. J.U.Dr Aloys Wydra, begleitete die Leiche auf heil. Feld.*

23. října 1847: *Exequien für H. Dor Aloys Wydra bei Trinitaren. Konnte wegen Collegium nicht dabei seyn.*[78]

Zápis o poslední Vydrově návštěvě 12. října 1847 (*Abends H. Dor Wydra bei mir*) doplnil Jandera po jeho smrti touto malou poznámkou *Das letzte mal. Vide 20ten d. M.*

Vydrovu smrt Jandera těžce nesl. V dalších letech se postupně zmenšoval počet návštěv v jeho domácnosti i kontakty s přáteli. Diáře ukazují, jak Jandera stárnul a ponořoval se častěji do samoty, neboť velká část jeho starých a dobrých přátel postupně odcházela z tohoto světa. Je to pochopitelné; během jeho poměrně dlouhého života umírali jak starší kolegové z univerzity a premonstrátského řádu, tak spolužáci, ale i někteří jeho žáci a mladší univerzitní kolegové.

Janderův student Josef Alois Durdík výstižně a dojemně vzpomínal na takovouto situaci těmito slovy:

… pamatuji se na jednu dojemnou scénu při pohřbu prof. Petřiny r. 1855. Bylo to na volšanském hřbitově. Muž právě pohřbený byl druhdy Janderův žák. Podotknulo se starému professoru, ale i rektor university prof. Piťha se k tomu přihlásil a jiní hodnostáři universitní, kteří kolem stáli: „Kolik jste již viděl klesati v hrob žáků svých“, pokračoval rektor, „a sám ještě zde stojíte tak vesel a jarý, jako byste nás všecky ještě přečkati měl.“ ([Du], str. 2)[79]

---

[77] *Konsistoriální rada* byl úředníkem církevní konsistoře, podílel se na správě církevních a právních záležitostí v rámci diecéze (otázky církevního práva, manželských kauz, majetkových sporů, administrativy), tj. vysoce vzdělaný právní odborník se znalostí kanonického a světského práva.

[78] Patrně se jednalo o mši v kostele Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici, který byl až do církevních reforem císaře Josefa II. součástí kláštera trinitářů neboli katolického řeholního řádu nazývaného Řád Nejsvětější Trojice pro vykupování zajatců (Ordo Santissimae Trinitatis et Captivorum). Řád v Praze pečoval o chudé a nemocné, o vzdělávání a pastoraci. Klášter byl kolem roku 1899 zbořen, barokní kostel stojí do dnešních dnů.

[79] František Adam Petřina (1799–1855), český fyzik a matematik, byl Janderovým žákem ve školním roce 1823/1824. Po studiích působil jako vychovatel, roku 1832 se stal asistentem matematiky a fyziky a později suplujícím profesorem experimentální fyziky na Filozofické fakultě pražské univerzity. Roku 1836 získal doktorát filozofie a přesunul se na lyceum do Lince, kde v letech 1827 až 1844 vyučoval fyziku a matematiku. V roce 1844 se vrátil do Prahy jako řádný profesor fyziky. Zemřel v 55 letech, pět dní poté, co byl zvolen rektorem.
Chirurg František Piťha (1810–1875) byl rovněž Janderovým žákem. Byl profesorem Lékařské fakulty pražské univerzity, výborným lékařem, účastnil se bojů v Itálii jako vojenský lékař a prusko-rakouské války jako velitel polních nemocnic.
Při zmíněné události bylo Janderovi 79 let a Piťhovi 45.

9. Bernard Bolzano

Bernard Bolzano, Janderův spolužák z Filozofické fakulty, byl od roku 1805 profesorem teologie na Filozofické fakultě pražské univerzity. V Janderových diářích jsou zápisky o jejich setkáváních, které dokládají jejich přátelské vztahy:

10. února 1812: *Nach Mittag besuchte mich H. Prof. Bolzano.*

24. března 1812: *... Nach Mittag war ich 2mal bei H. Bolzano, sonst zu Hause.*

23. listopadu 1812: *Nach Mittag bey H. Bolzano ...*

3. ledna 1813: *... besuchte mich H. Prof. Neumann ... Nach Mittag beym H. Bolzano und Neumann.*[80]

2. března 1813: *Abends wollte ich H. Bolzano besuchen, traf ihm nicht ...*

29. března 1813: *Früh bey HH. Bolzano, Siardin, Bernt ...*[81]

Začátkem roku 1820 byl Bolzano kvůli odmítání povinné učebnice, svobodomyslným názorům a denunciacím nepřátel profesorského místa zbaven. Jandera jej v té nelehké době chtěl patrně povzbudit, jejich kontakty byly v roce 1820 častější než dříve. Nestranil se ho, jak asi učinili jiní. V Janderově diáři z roku 1820 jsou tyto poznámky:

20. ledna 1820: *... d. 20. wurde H. Prof. Bolzano von seiner Lehrkanzel der Religionslehre entfernt.*

26. ledna 1820: *Nach Mittag bei H. Bolzano, Buchbinder, ... Vorlesung H. Chladni, bei Wydrischen.*[82]

2. února 1820: *Speisete mit H. Bolzano u. H. Jos. Weith im Thein.*[83]

---

[80] Karl August Neumann (1771–1866), chemik a odborník na technologie, byl od roku 1808 profesorem na pražské polytechnice. Později byl guberniálním a komerčním radou, zasloužil se o rozvoj cukrovarnictví a lnářství, v letech 1817 až 1826 vedl obchodní a průmyslovou inspekci, v letech 1828 až 1836 řídil české obchodní výstavy v Praze.

[81] Siard Augustin Hladký (1752–1835) vstoupil roku 1772 do Strahovského kláštera, v témže roce měl obláčku. V roce 1776 složil řádové sliby a o dva roky později byl vysvěcen na kněze. Od roku 1780 byl kaplanem v Milovicích, od roku 1780 gymnaziálním profesorem v Žatci a od roku 1781 kaplanem v Žatci, od roku 1782 na Strahově a od roku 1786 v Jihlavě. Od roku 1808 byl strahovským podpřevorem a od roku 1822 převorem. V roce 1827 se stal arcibiskupským notářem a roku 1834 seniorem na Strahově.
Johann Joseph Bernt (1770–1842), lékař, profesor soudního lékařství a průkopník tohoto oboru v Rakouské říši, působil po studiu na pražské univerzitě v Litoměřicích, České Lípě a Kosmonosech. Od roku 1808 byl na Lékařské fakultě v Praze prvním řádným profesorem soudního lékařství. Roku 1813 byl povolán na stolici soudního lékařství na vídeňskou univerzitu. Zasloužil se o rozšíření očkování proti neštovicím, prosadil vyšetřovací metody, které umožnily rozvoj soudního lékařství, sepsal řadu učebnic a odborných studií.

[82] Ernst Chladni (1756–1827), německý fyzik a hudebník, působil na univerzitě ve Wittenbergu. Později cestoval po Evropě, předváděl svůj hudební nástroj *euphon*. Shromáždil kolekci meteoritů a jako jeden z prvních prosazoval názor o jejich vesmírném původu.

[83] Joseph Weith (Josef Veith, 1792–1847) se roku 1817 stal doktorem práv a roku 1834 řádným profesorem českého státního práva na pražské univerzitě. V roce 1842/1843 byl děka-

13. února 1820: *Nach Mittag bei H. Bolzano.*

14. února 1820: *Nach Mittag besuchte H. Bolzano …*

23. února 1820: *H. Bolzano besuchte mich.*

28. listopadu 1820: *Nach Mittag bei H. Dr. Fischer, Bolzano, … Prof. Kopetz …*[84]

1. února 1821: *… besuchte H. Bolzano …*

V letech 1819 až 1823 žil Bolzano v obci Radíč nedaleko od Prahy,[85] od jara 1823 do roku 1842 v Těchobuzi,[86] v Praze se objevoval jen zřídka a na krátkou dobu. Přestože byl na indexu, Jandera se s ním setkával, ať v soukromí nebo na zasedání *Královské české společnosti nauk*. Kontakt bývalých spolužáků a kolegů výrazněji ožil v roce 1847. Jandera patrně vnímal Bolzanův zhoršující se zdravotní stav. Se svou obvyklou stručností si do diáře poznamenal Bolzanův zhoršující se zdravotní stav a jejich setkání:

31. ledna 1842: *Vor Mittag besuchte kranken H. Bern. Bolzano.*

25. ledna 1843: *… in Wohnung H. Prof. Bolzano …*

29. září 1847: *Vor Mittag beim Buchbinder und im Univers. Kanzlei, dann H. Bern. Bolzano und Pedell H. Sacher bei mir.*

11. října 1847: *Nach Mittag besuchte ich H. Prof. Bolzano.*

Koncem roku 1848 se Bolzanův stav fatálně zhoršil a zanedlouho zemřel. Jandera si zapsal jeho úmrtí a pohřeb:

15. listopadu 1848: *… besuchte ich H. P. Bolzano …*

18. prosince 1848: *Heute starb früh 10 Uhr H.* (*ehem.*) *Prof. Bern. Bolzano. R. i. p!!!*

21. prosince 1848: *Nach Mittag H. Nahlowsky bei mir, ging mit ihm um 3 Uhr zum Begräbniß des* (*ehem.*) *Professors Bern. Bolzano, und begleitete die Leiche bis zum Neuthor.*

22. prosince: *Exequien für H. P. Bolzano, weil zu kalt, war ich nicht dabei.*

Tím se uzavřelo letité přátelství Bolzana a Jandery a jejich kontakty, které trvaly téměř půl století.

---

nem Právnické fakulty pražské univerzity. Byl též apelačním radou (soudcem vyššího soudu).

[84] Karel František Fischer (1766–1833), řečtinář, teolog a odborník na Nový Zákon, působil na Teologické fakultě pražské univerzity. Ve školním roce 1796/1797 byl děkanem Teologické fakulty, v letech 1809/1810 a 1817/1818 rektorem pražské univerzity.
Wenzel Gustav Kopetz (1784–1857), rakouský právník, v letech 1807 až 1849 byl profesorem trestního práva pražské univerzity. Je autorem prací o trestním právu, soudní praxi a právní filozofii.

[85] Vesnice Radíč, leží asi 35 km od Prahy v okrese Příbram. Bolzano zde žil u zemského advokáta a statkáře Františka Pistla.

[86] Těchobuz leží asi 25 km od Pelhřimova na rozhraní Čech a Moravy v oblasti Křemešnické vrchoviny. V tamním zámku, který vlastnila sklářská rodina Hoffmannů, pobýval Bernard Bolzano.

10. Společenský život

Jandera vedl bohatý společenský život, měl řadu pracovních i přátelských společenských kontaktů, jak lze doložit mnoha záznamy v jeho diářích.

Na deskách některých diářů si zanesl data narození svých blízkých přátel a univerzitních kolegů, například Stanislava Vydry, Aloise Vydry, Aloise Tadeáše Hanla, Josefa Jungmanna, Franze Ignaze Cassiana Hallaschky, Jan Theobalda Helda apod. V diáři z roku 1843 si zapsal narození Stanislava Vydry (17. 10. 1773), Josefa Jungmanna (16. 7. 1773), Aloise Hanla (7. 11. 1764) a Cassiana Hallaschky (10. 7. 1780). U Jungmanna navíc uvedl, že je od roku 1799 gymnaziálním profesorem, u Hanla si poznamenal i datum jeho vysvěcení. V roce 1839 si v diáři připomněl vysvěcení svého přítele a učitele Hanla krátkou poznámkou:

16. července 1839: *Hr. Aloys Hanl, zum Priester ordinirt 16. Juli 1789* (*geb. 7. Nov. 1764*).

Janderovy upřímné vztahy k přátelům lze doložit např. jeho častými návštěvami v době, kdy onemocněli. Uveďme jen několik záznamů z roku 1831:

26. října 1831: … *besuchte kranken H. Hallaschka* …

28. října 1831: … *besuchte kranken H. Prof. Mühlwenzel.*[87]

8. listopadu 1831: … *besuchte kranken H. Klar.*[88]

26. listopadu 1831: … *besuchte vor Mittag u. Abends kranken H. Sommer.*[89]

26. prosince 1831: *Mittags besuchte kranken Sommerische.*

Koncem června 1851 onemocněla Janderova hospodyně Anna Seidlová (Nanny). Pravidelně ji navštěvoval lékař Wehle, Jandera si do diáře zaznamenal asi deset jeho návštěv.

Jandera se rád stýkal se svými krajany, nejčastěji s hořickým děkanem Aloisem Tadeášem Hanlem, s nímž ho pojilo přátelství od dětských let. O jejich

[87] Franz von Mühlwenzel (1793–1858), gymnaziální profesor matematiky a přírodopisu, vyučoval nejprve jako suplent na gymnáziu v Praze, přes dvacet let jako řádný profesor na gymnáziu v Jičíně a v letech 1838 až 1847 na Malostranském gymnáziu v Praze. Ovlivnil např. matematika a kněze Václava Šimerku (1819–1887). Během vysokoškolského studia byl Janderovým žákem.

[88] Alois Klar (1763–1833), filolog, pedagog, humanista a filantrop, se roku 1786 po univerzitních studiích v Praze stal profesorem gramatiky a klasických jazyků na gymnáziu v Litoměřicích, od roku 1806 byl profesorem řecké filologie a klasické literatury na pražské univerzitě. Roku 1807 byl mezi zakladateli ústavu pro nevidomé děti na pražských Hradčanech a roku 1832 založil v Praze ústav pro dospělé nevidomé (tzv. Klarův ústav). Je u nás považován za průkopníka péče o nevidomé. Zasloužil se též o zlepšení výuky řečnictví, podporoval začínající výtvarné umělce apod.

[89] V listopadu a prosinci roku 1831 Jandera pravidelně navštěvoval nemocného přítele Sommera. Byl to patrně člen odvolacího soudu nebo vyšší rady v rámci guberniální správy v Praze, tj. úředník vyšší státní správy nebo soudní moci (*Appellationsrath*).

blízkém vztahu a celoživotním kontaktu a spolupráci vypovídá jejich rozsáhlá korespondence uložená ve fondu [I] (94 německy psaných dopisů z let 1814 až 1845), v níž Hanl podrobně informuje o událostech v Hořicích.

Jandera se stýkal i se svými spolupracovníky, kteří mu pomáhali s prací na dějinách Miletína a se shromažďováním pramenů k historii Hořic. I o těchto setkáních nacházíme stručné poznámky v jeho diářích.

Poměrně dobrý obraz získáváme z diářů o tom, s kým se Jandera v té které době stýkal a jak často. Uveďme pro zajímavost několik zápisů z jeho diáře jednak z roku 1834, jednak z počátku a konce roku 1843. Dokládají jeho společenský život, ukazují pravidelná setkávání přátel

13. února 1834: *Abends HH. Wydra, Knoll, Kulik, Fr. Kulik bei mir.*[90]

14. února 1834: *Abends HH. Wydra, Knoll, Kulik, Exner bei mir.*

15. února 1834: *Abends HH. Wydra, Knoll, Kulik bei mir.*

16. února 1834: *Abends HH. Wydra, Knoll, Kulik, Exner bei mir.*

17. února 1834: *Abends HH. Wydra, Knoll, Exner, Kulik, Fr. Kulik bei mir.*

18. února 1834: *Abends HH. Wydra, Knoll, Kulik, Exner und H. D. Prchal bei mir, letzterer blieb bei mir über Nacht.*[91]

19. února 1834: *Abends HH. Wydra, Knoll, Kulik bei mir.*

18. prosince 1834: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner bei mir.*

19. prosince 1834: *Abends HH. Kulik, Exner, Fr. Kulik bei mir. H. Dor Wydra in Kladno.*

20. prosince 1834: *... Abends besuchte Lazarische, dann HH. Kulik, Exner, Preßl, Frau Kulik bei mir. H. Wydra in Kladno.*

21. prosince 1834: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner bei mir.*

22. prosince 1834: *Abends bei Wydrischen, wo wir mit H. Rath Millauer u. Frau aus Humpoletz, spielten.*[92]

23. prosince 1834: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner, H. Rath Millauer v. Humpoletz bei mir.*

[90] Jakub Filip Kulik se oženil roku 1828 ve Lvově. Jeho ženou se stala Katharina Deglová (1809–1883) z bohaté lvovské rodiny. Jejich syn Justin (1837 až po 1908) se stal doktorem práv a advokátem, roku 1890 se oženil s Marií Waltonovou (nar. 1843). Dcera Angela (1841–1925) se provdala za Antonína Randu (1834–1914), profesora práv. Věnovala se dobročinnosti, vzdělávání žen a boji za ženská práva. Byla jednou ze zakladatelek a první předsedkyní ženského spolku *Domácnost* (1885).

[91] Josef Matyáš Prchal byl patrně Janderovým spolužákem z Filozofické fakulty. V Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze je ve fondu [I] 37 německy psaných dopisů, které Prchal zaslal Janderovi v letech 1814 až 1842.

[92] Rada Millauer byl patrně příbuzným Franze Xavera Maximiliána Millauera (1784–1840), kněze, teologa a historika, profesora pražské univerzity, který se v historických pracích věnoval problematice jižních Čech.

24. prosince 1834: *Speisete Abends bei Wydrischen mit H. u. Fr. Diaubalik, H. u. Fr. Millauer aus Humpoletz, dann kamen Kulikische hin besuchte dann Lazarische.*[93]

25. prosince 1834: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner bei mir.*

26. prosince 1834: *... besuchte abends Lazarische, dann HH. Wydra, Kulik, Exner, Fr. Kulik bei mir.*

27. prosince 1834: *Abends HH. Wydra, Kulik Exner bei mir.*

28. prosince 1834: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner bei mir.*

29. prosince 1834: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner bei mir.*

30. prosince 1834: *Abends mit HH. Wydra u. Exner bei Kulikischen.*

31. prosince 1834: *Abends mit HH. Kulik, Exner, Frau Kulik bei Wydrischen, wo aus Spielgelde Champagner getrunken wurde.*

O devět let později měla setkání přátel trochu jiný charakter. Často se vyskytuje slovo *spielten*. V diáři však nejsou uvedeny žádné podrobnosti. Nelze tedy říci, zda hráli karty, šachy, společenské hry nebo na nějaké hudební nástroje. Scházeli se téměř denně.

19. ledna 1843: *Abends HH. Wydra u. Kulik bei mir, spielten.*

20. ledna 1843: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner und seine Frau bei mir.*

21. ledna 1843: *Abends HH. Wydra u. Kulik bei mir, spielten.*

22. ledna 1843: *Abends HH. Wydra und Exner bei mir, spielten.*

23. ledna 1843: *Abends nur H. Dor. Wydra bei mir.*

24. ledna 1843: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner bei mir, spielten.*

25. ledna 1843: *Abends HH. Wydra u. Kulik bei mir, spielten.*

26. ledna 1843: *Abends HH. Wydra und Exner bei mir, spielten.*

27. ledna 1843: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner mit Frau bei mir, spielten.*

29. ledna 1843: *Abends HH. Wydra u. Kulik bei mir, spielten.*

30. ledna 1843: *Abends HH. Wydra, Kulik, Exner bei mir, spielten.*

31. ledna 1843: *Abends HH. Wydra und Kulik bei mir, spielten.*

1. února 1843: *Abends nur H. Dor Wydra bei mir.*

21. prosince 1843: *Abends H. Dor Wydra und H. Prof. Kulik bei mir, spielten.*

22. prosince 1843: *Abends war mit H. Dor Wydra bei Kulikischen, wo wir spielten.*

[93] Josef Diaubalik (Ďoubalík, 1775–1851), doktor medicíny, chirurg a porodník, byl primářem u Alžbětinek v Praze (všeobecná nemocnice při klášteru sv. Alžběty Na Slupi).

23. prosince 1843: *Abends speisete mit Diaubalikischen als um heil. Abend bei Wydrischen.*

V pozdějších letech se v Janderových diářích čím dál častěji objevuje formulace:

Heute kein Besuch nebo jen *Kein Besuch.*

Jandera měl potřebu zdůraznit, že ho nikdo nenavštívil, že byl sám. V určitých obdobích jeho života to bylo málokdy, proto to v diáři zdůrazňoval. V pozdějších letech jsou takovéto zápisy čím dál častější.

Koncem čtyřicátých let se Jandera stýkal s filozofem Augustinem Smetanou:

27. října 1846: *... dann besuchte kranken H. Smetana ...*

9. srpna 1847: *Vor Mittag war ich bei der Prüfung in der Theinschule, nach Mittag mit einigen H. Professoren und unsere bondeste Adjunkten im Garten bei H. Heinrich wo uns H. Dor. Smetana mit Speisen, Bier, Wein und Caffe tractirte, ich kam in der Nacht spät nach Hause.*[94]

17. srpna 1847: *Nach Mittag H. Prof. Smetana bei mir, übergab ihm Hauptkataloge.*

14. listopadu 1847: *Abends war ich bei Kulikischen, holte die kleine Sophie ab.*

V Janderových diářích jsou zachyceny i úmrtí jeho přátel.

29. dubna 1847: *Heute Abends starb in Horžitz der jubil. Personal Dechant Herr Aloys Hanl, mein ehemaliger Vorbereiter zu Studien. R. i. p.!!!*

21. dubna 1850: *Nach Mittag war ich mit Sophie auf den Schanzen und bei Kulikischen.*

28. prosince 1851: *Vor Mittag Frau Kulik mit Angela bei mir.*

26. září 1852: *Nach Mittag besuchte ich den schwer kranken H. Prof. Karl Preßl.*

28. září 1852: *Nach Mittag besuchte ich schwer kranken H. Prof. Preßl.*

2. října 1852: *Heute früh 4 1/4 Uhr starb Herr Prof. Karel Bořiwoj Preßl. R. i. p.!*

4. října 1852: *Nach Mittag war ich beim Begräbniße des H. Prof. Karl Bořiwoj Preßl.*

5. října 1852: *Keine Collegium weil bei dominikanere Exequien für H. Prof. Preßl, ich war dabei.*

[94] Patrně se jednalo o školu na Staroměstském náměstí č. 604/14 vedle chrámu Matky Boží před Týnem, která byla významnou latinskou školou od 14. století do první poloviny 19. století. Docházeli do ní chlapci z měšťanských rodin, kteří chtěli získat latinské vzdělání, chystali se pokračovat ve studiu na univerzitě nebo se uplatnit v církevních či úředních službách.
Mathias Heinrich (1810 až asi 1885) byl farářem u Matky Boží před Týnem (původně kaplan, od roku 1852 děkan), v letech 1836 až 1885 se jeho jméno objevuje v týnských matrikách.

11. Janderovo zdraví

Jandera si do svých diářů poznamenával své občasné zdravotní problémy. Během života míval čas od času kašel (*Husten*), stěžoval si na záduchu či astmatické problémy (*Katharr*), někdy měl problémy se sluchem (*Gehör*). Jinak byl do vysokého věku poměrně zdravý. Velké problémy měl až v posledních měsících života. Uveďme několik záznamů z jeho diářů, které dokládají jeho zdravotní problémy.

Od počátku roku 1812 měl Jandera delší dobu zdravotní problémy. Není se čemu divit, když měl soustavně zimu v pokoji. Od ledna do poloviny února jsou v jeho diáři opakovaně takovéto záznamy:

Husten, *Großen Husten*, *Habe Husten*, *Zu Hause wegen Husten*, *War wegen Husten ganzen Tag zu Hause*, *Keine Collegia wegen Husten*, *Wegen Krankenheit ganzen Tag zu Hause.*

26. ledna 1812: *War nicht einmal in der Kirche wegen Krankheit.*

Kupoval pravidelně léky, poznamenával si i jejich cenu: *Medizin* 3 [30].

V první polovině ledna roku 1820 měl Jandera opět obdobné problémy:

1. ledna 1820: *Wegen Katharr war ich ganzen Tag zu Hause, nicht einmal in der Kirche ...*

2. ledna 1820: *Wegen Katharr ganzen Tag zu Hause, selbst in der Kirche ... war ich nicht.*

Podobné zdravotní problémy měl i ve dvacátých a třicátých letech, nebyly však dlouhodobé. Jen výjimečně ze zdravotních důvodů zrušil výuku či své kněžské povinnosti. V jeho diářích lze najít takovéto zápisy:

23. května 1823: *Schwaches Gehör.*

Zdravotní problémy měl Jandera několik týdnů i na jaře roku 1830, v zimě 1831, 1833, 1843 a 1846.

14. března 1830: *... sonst ganzen Tag zu Hause wegen Katharr.*

9. dubna 1830: *Wegen Katharr ganzen Tag zu Hause ...*

26. až 29. prosince 1830: *Hatte Katharr.*

30. prosince 1831: *... Nach Mittag blieb ich kranklich zu Hause.*

31. prosince 1831: *Keine Collegia, konnte wegen Kränklichkeit des Zimmer nicht verlassen, H. D. Wehle bei mir.*

24. října 1833: *Ganzen Tag zu Hause wegend Kränklichkeit* (*schwaches Gehör*).

8. prosince 1833: *War nicht in der Kirche, weil krank* (*schwaches Gehör*).

25. prosince 1833: *Las keine heil. Messe, weil mit Gehör kränklich.*

1. února 1843: *War ganzen Tag zu Hause, hatte Husten.*

4. února 1843: *Hatte Husten.*

9. prosince 1846: *Habe Katharr.*

Začátkem února roku 1849 měl Jandera opět kašel:

4. února 1849: *War ganzen Tag zu Hause wegen großen Husten.*

5. února 1849: *Heute nahm ich wegen Husten keinen Besuch an.*

9. února 1849: *Ich leide noch immer um Husten.*

12. Počasí

Kromě teploty, tlaku a stručné charakteristiky počasí zaznamenával Jandera výrazné meteorologické události, první sníh, velký mráz, zamrznutí Vltavy (Moldau), jarní odchod ledu po řece, povodně, výrazné bouřky, lijáky apod.:

18. února 1815: *Früh ging Eis.*

26. ledna 1817: *In der Nacht ging Moldau Eis.*

29. července 1819: *Nach Mittag 4 1/2 Uhr schlug der Blitz in der nördlichen Thurm der Theinkirche ein, er brannte ab, Feuer dauerte ganze Nacht.*[95]

28. listopadu 1819: *Moldau belegt sich erstmal mit Eis.*

23. června 1820: *Ersten schönen warmen Tag ohne Regen.*

24. června 1824: *Großes Moldauwasser.*

26. června 1824: *Sehr große Uiberschwemmung.*

4. srpna 1824: *Abends Großregen mit Donnerwetter.*

10. listopadu 1826: *Abends ersten Schnee gefallen.*

8. června 1830: *In der Nacht Donnerwetter mit großen Regen.*

27. července 1831: *Nachts großes Donnerwetter mit großen Regen.*

16. února 1833: *Großer Orkan in Frankfurt, Mainz, Darmstadt etc.*

30. prosince 1833: *In der folgende Nacht Donnerwetter mit großen Sturmwinde.*

28. ledna 1843: *In der folgende Nacht zwischen 28–29 Janer ging das Eis der Moldau, und großer Sturmwinde.*

[95] Oheň zachvátil krov a část věže, nedařilo se jej uhasit. Severní věž byla vážně poškozena, zničen byl též velký zvon, naštěstí nebyl poškozen chrám. Věž byla provizorně opravena v polovině dvacátých let, úplná rekonstrukce proběhla až v polovině třicátých let 19. století. Pro Janderu byla tato událost jistě trpká, neboť s Týnským chrámem byl jeho život řadu let spjat.

31. prosince 1854: *An diesem, frühern, und folgenden Tagen großer Sturmwind, in Wien, Prag, Dresden, der vielen Schaden anrichtete.*

4. března 1857: *Eisgang, ruhig ohne Uiberschwemmung.*

13. Pracovní aktivita

Malou pozornost věnoval Jandera ve svých diářích přípravám na výuku, sepisování učebních textů, přípravě kázání, práci na dějinách Miletína, Hořic a Hořicka apod. Většinou si jen jedním či dvěma slovy zapsal, že měl přednášku, že zkoušel, že byl na imatrikulaci apod. Stručnou větou poznamenal, že sloužil mši. Z diářů se o jeho odborné práci nedozvídáme téměř nic. Když už se Jandera o práci zmínil, většinou jen lakonicky, např. *Arbeitete ganzen Tag zu Hause.*

Uvedeme několik příkladů:

25. února 1812: *Prüfungen in der Logik aus der Mathem.*

26. února 1812: *Examina.*

31. ledna 1821: *Immatriculation ...*

15. února 1830: *Meine Prüfungen.*

18. února 1834: *Meine Prüfungen, ganzen Tag im Collegium.*

21. února 1835: *Ganzen Tag im Collegium.*

8. ledna 1848: *Immatriculation* (*keine Collegium*) *...*

3. února 1852: *Colleg.* (*56*). *...*

Janderův odborný zájem dokládají následující záznamy:

13. června 1843: *Erhielt von Leipzig das Buch mit Lamberts Parallel-Theorie.*[96]

13. prosince 1848: *... dann 2 Studenten bei mir wegen Parallelen ...*[97]

Následující zápis se týká jeho latinské učebnice [Ja1]:

11. března 1812: *In der Druckerey Geschenk 13,–. Ganzen Vormittag in der Buchdruckeray ... Heute wurde mein Werk de Num. Expon. fertig.*

Další zápisy souvisí s jeho německou učebnicí [Ja3], konkrétně s její dlouhou předmluvou:

21. ledna 1830: *Arbeitete an der Vorrede.*

7. února 1830: *Corrigirte Vorrede.*

[96] Jedná se o problematiku Lambertovy práce o teorii rovnoběžek. Více viz kapitola *Rukopisy spjaté s výukou* v této knize.

[97] Studenti měli patrně zájem o Lambertovu teorii rovnoběžek, Jandera se o ní asi zmínil při výuce.

Následující záznamy se vztahují k Janderově knize o Miletíně [Ja4]:

4. června 1830: *Corrigirte Aufsatz über Miletin.*

9. června 1830: *H. Wydra kam nicht. Corrigirte 5te Bogen v. Geschichte Miletins.*

3. července 1830: *Sandte nach Miletin an H. Director u. Pfarrer, dann nach Horzitz an H. Hanl gedruckte Abhandlungen über Miletin.*

5. července 1830: *Uibergab H. Kronberger 100 Exempl. Miletin.*[98]

7. července 1830: *Vor Mittag beim H. Dir. Köhler* (*übergab ihm 4 Exemplare v. Miletin*) ...

Občas se z Janderových diářů dozvídáme o zasedáních *Královské české společnosti nauk*, kterých se účastnil:

4. ledna 1835: *Nach Mittag in Sitzung der gelehrten Gesellschaft.*

1. března 1835: *Nach Mittag in der Sitzung der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften.*

5. června 1836: *Nach Mittag in Sitzung der gelehrten Gesellschaft.*

7. května 1848: *Nach Mittag war ich in der Sitzung der Gesellschaft der Wissenschaften.*

Pečlivě si však poznamenával aktivity a události „vybočující z normálu všedních dnů“, zejména společenské styky.

14. Některé jednotlivé záznamy v diářích

V Janderových diářích najdeme i některé zápisy, které z ostatních výrazně vybočují, týkají se mimořádných nebo naopak bezvýznamných událostí, soukromých nebo veřejných událostí, jednotlivostí apod. Uveďme některé příklady:

1. července 1815: *Neues Barometer.*

8. května 1819: *Nach Mittag wegen Begräbniß des Studenten H. Land keine Collegia nach direktorial Bewilligung.*[99]

[98] Anton Carl Kronberger (1794–1834) založil roku 1821 v Praze knihkupectví a nakladatelství, po třech letech přijal jako společníka Friedricha Webera a firma v letech 1824 až 1837 nesla označení *Kronberger & Weber*. Po Kronbergerově smrti se podnikání ujala jeho žena Anna (1793–1861) a vedla firmu s Weberem. Roku 1839 do podnikání vstoupil František Řivnáč (1807–1868), firma v letech 1839 až 1847 měla název *Kronberger a Řivnáč*, v letech 1848 až 1856 *Kronbergerovské nakladatelství* (*vdova*). Jednalo se sice o nevelké, ale významné nakladatelství, které se orientovalo na vědeckou, odbornou a vzdělávací literaturu. Vydávalo práce Čelakovského, Dobrovského, Jungmanna, Palackého, Šafaříka a dalších českých i německých autorů. Zprostředkovávalo rovněž distribuci jiných nakladatelství. Hrálo důležitou roli v rozvoji česky i německy psané literatury.
Jandera dal zřejmě do tohoto knihkupectví do prodeje sto kusů své knihy o Miletíně [Ja4].

[99] Na počátku 19. století studenti a profesoři tvořili jedno společenství (*universitas*), proto

20. srpna 1819: *Früh um 10 Uhr wurde die Horžitzer St. Donats e Wenzel Glock beim Glockengießer … v. H. Prälaten von Strahow Benedikt Pfeiffer geweiht.*[100]

21. dubna 1826: *Junge Katze erhalten.*

20. ledna 1832: *Vor Mittag zahlte summarischen 1200 f. C. M. als neu angelegtes Kapital der böhm. Gesellsch. der Wissenschaften, dann erhielt H. Thure Buchbinder, 200 f. C. M. Vorschuß auf Schematismus.*[101]

19. října 1832: *Gesuch um Erhöhung den Gehalte der philos. Professoren vom Directorate aus Gubernium übergaben.*

22. prosince 1832: *Heute wurde das Gesuch um Erhöhung den Gehalte der philos. Professoren vom Gubernium nach Wien expedirt. Wide 19. October d. J.*

30. září 1836: *Heute kaufte ich 32 Lb Inseltkerzen a* $45 \times \frac{w}{w}$*, macht 24 fl.* $\frac{w}{w}$.[102]

28. října 1846: *Um 12 1/2 Uhr in der Universitätskanzley, wo heute vor Mittag ein gräßlicher Mord geschah, der brave Kanzellist H. Johann Weiner wurde von den Kanzleydiener Anton Koran ermordet. R. i. p.*[103]

---

pohřeb člena akademické obce byl chápán jako kolektivní záležitost, účast na pohřbu byla očekávaná. Jednalo se o projev úcty, solidarity, piety a akademické kázně. Úmrtí studenta bylo chápáno jako zásadní událost celé komunity, proto se běžně rušila výuka a organizoval se hromadný pohřební průvod, kterého se účastnili studenti i profesoři a někdy i vedení fakulty a univerzity. Zrušení výuky muselo schválit ředitelství studií neboli studijní direktorium.
Poznamenejme, že poté, co byl 3. března 1819 v Mannheimu zavražděn německý oblíbený a uznávaný spisovatel a dramatik Anton von Kotzebue (1761–1819) studentem teologie a nacionalistou Karlem Ludwigem Sandem (1795–1820), byla v Rakouské říši zavedena tvrdá kontrola studentských aktivit (tzv. *Karlovarská usnesení*, srpen až září 1819), každé větší shromáždění studentů (i pohřeb) podléhalo regulaci, kontrole a sledování. Vládnoucí elity se začaly obávat revoluce, nacionalismu a studentských spolků, proto byl nařízen dohled nad univerzitami, zpřísněna cenzura, zakázány studentské spolky, posíleno sledování studentů a „podezřelých osob".
Rudolf Land, student 3. ročníku Filozofické fakulty zemřel v 17 letech 6. 5. 1819. Viz matrika fary kostela sv. Tomáše na Malé Straně, TO Z4, obr. 87. Archiv hlavního města Prahy.

[100] Jandera se staral o odlití hořického zvonu a jeho převoz do Hořic. Více viz kapitola *Hořický patriot*.

[101] Zkratka f. C. M. znamená *Floren Convensions Münze*.

[102] Jedná se o nákup 32 liber lojových svíček z tuhého zvířecího tuku, obvykle hovězího nebo skopového, které byly určeny pro domácí osvětlení, patrně pro celou zimní sezónu. Jedna libra stála 45 krejcarů, 32 liber stálo 1 440 krejcarů, tj. 24 zlatých. Zkratka $\frac{w}{w}$ je účetní zkratka, tj. *Währungseinheiten/Wechselwert* nebo *Wiener Währung*. Jednalo se o papírové peníze, které měly nižší hodnotu než kovová měna.

[103] Dne 28. října 1846 došlo kolem deváté hodiny ráno v univerzitní kanceláři k vraždě Johanna Weinera, písaře a expeditora univerzitní kanceláře. Až na ulici prý bylo slyšet jeho hlasité volání o pomoc. Po otevření univerzitní kanceláře byla pod pohovkou nalezena jeho mrtvola s několika bodnými ranami. Příčinou vraždy byla banální hádka mezi ním a univerzitním sluhou Antonem Koranem. Koran byl patrně rozezlen, že písař Weiner přišel do kanceláře pozdě a zdržoval ho od pochůzek a povinností mimo univerzitní budovu. Došlo k hádce a strkanici. Weiner se bránil, rozbil okenní tabulky a snažil se přivolat pomoc. Koran v záchvatu vzteku zasadil písaři Weinerovi několik bodných ran do hlavy, a pak mu ještě rozbil spánek ulomenou dřevěnou opěrkou od pohovky. Po činu utekl a pokusil se o sebevraždu, v Troji se snažil utopit ve Vltavě. Byl však zachráněn a následně se k vraždě přiznal.

19. června 1847: *Heute eß ich die ersten Kirschen.*

16. května 1848: *Heute kamen die ersten röthlichen Kirschen auf den Markt.*

10. května 1849: *Heute nach Mittag würde mir Holz zugeführt.*

15. dubna 1851: *Mein Canapee am Gange wurde zugerichtet.*

18. dubna 1851: *Nach Mittag Nanny mit Sophie durch Kirchen gegangen.*[104]

28. dubna 1851: *... nach Mittag war ich mit Nanny und Sophie in der Blumenausstellung im Waldsteinischen Palais auf der Kleinseite.*

13. listopadu 1852: *Vor Mittag beim André', zahlte.*

24. listopadu 1852: *Vor Mittag war ich in André's Buchhandlung, zahlte glückfelig Kalender.*[105]

15. Závěr

Je velká škoda, že se nedochovaly Janderovy deníky či diáře z let 1801 až 1810 a tři diáře z padesátých let. Máme však diář z posledního roku jeho života. Ukazuje, že Jandera měl od března roku 1857 zdravotní potíže. Na několika místech má poznámky o kašli a bolestech na prsou, o návštěvách lékařů atd. Uveďme jen některé:

9. března 1857: *Abends H. Med. Dores Jaksch u. Wenzl Praschil v. Gleichenberg mich besucht, wegen Brustschmerzen.*[106]

Novinová zpráva uvedla, že „Obviněný byl všeobecně považován za klidného a přátelského člověka". O vraždě a okolnostech k ní vedoucích stručně informovaly německé noviny *Bohemia* v rubrice *Kunst und Leben in Böhmen. Lokalzeitung* [viz 19(1846), č. 160 z 29. 10., str. 2, a č. 161 z 30. 10., str. 4]. Poznamenejme, že Johann Weiner (nar. 1810) byl absolventem práv, v letech 1838 až 1842 byl tzv. praktikantem univerzitní kanceláře a v letech 1842 až 1846 řádným zapisovatelem a expeditorem. Viz údaje o osobách působících na pražské univerzitě ve fondu [VII].

Vraždou se podrobně zabýval akademický senát pražské univerzity na svém zasedání 31. října 1846. Detailní zprávu o celé události v širších souvislostech (příčiny, průběh, vyšetřování atd.) sepsal dlouholetý univerzitní syndikus Wittak. Ve zprávě uvedl jméno pachatele ve tvaru Anton Kuran, v novinách i v Janderově diáři je Anton Koran. Více viz zápis ve fondu *Akademický senát Karlo-Ferdinandovy univerzity*, 1847, karton č. 69, inv. č. 54, Archiv Univerzity Karlovy. Jandera byl jako senior Filozofické fakulty členem univerzitního akademického senátu a měl tedy informace z první ruky.

[104] Patrně se jednalo o Annu Seidlovou, Janderovu kuchařku a hospodyni.

[105] Roku 1824 založili Karl André (asi 1800 až asi 1855) a Alois Borosch (asi 1792 až asi 1832) knihkupectví *Borrosch'sche Buchhandlung*. Od roku 1850 existovalo jako *André's Buchhandlung*. Specializovalo se na prodej starých a vzácných knih, pořádalo aukce knih a grafiky, vydávalo a prodávalo odbornou literaturu, krásnou literaturu i umělecké knihy; bylo centrem německé kultury v Praze.

[106] Václav Prášil (Wenzl Praschil, 1808–1870) byl známým lázeňským lékařem. Od roku 1843 působil v Bad Gleichenbergu ve Štýrsku. Byl mladším bratrem Marie Janderové, manželky Gotharda Jandery (viz matrika Domažlice 21, obr. 101). Praschil byl odborníkem na

14. března 1857: *Mittags Herr Med. Dor u. Professor Jaksch bei mir um mir meine Brustkrankheit zu ordiniren.*

4. dubna 1857: *… Husten und habe große Brustschmerzen.*

6. dubna 1857: *Ich bin mit Brust krank …*

24. dubna 1857: *… erkältete mich dabei stark.*

2. května 1857: *… ich hatte Husten und Brustschmerzen.*

6. května 1857: *War 2mal in der Apotheke.*

10. května 1857: *Las nicht heil. Messe wegen Katharr und Brustschmerzen.*

Přes zdravotní problémy Jandera statečně vedl přednášky (s krátkými výpadky). Postupně však ztrácel síly. Jeho zápisy v diáři jsou kratší a stručnější, jejich úroveň kolísá v závislosti na aktuálním zdravotním stavu. V některých dnech zápisy do diáře jen diktoval. V posledním měsíci života však stále, patrně s vypětím sil zaznamenával údaje o teplotě, tlaku a počasí, poznamenal, že měl přednášku. Návštěvy téměř, až na lékaře, žádné neměl, kromě výuky skoro nikam nechodil. Jeho stav se několikrát zhoršil a zase zlepšil. Dne 30. června 1857 naposledy zaznamenal teploty uváděné klementinskou meteorologickou stanicí.

Zápisy z posledních týdnů ukazují, že je psal nemocný a s obrovskou únavou zápasící člověk. Dokládají, že Jandera vyučoval ještě 15. července. V diáři je k tomuto datu zřetelně zmíněna 40. přednáška v semestru. Zda výuka skutečně proběhla a jak vypadala, lze dnes jen spekulovat. U následujícího dne, tj. 16. července 1857, je roztřeseným a kostrbatým písmen uvedeno pouze

$$26'' \, 11''' \, \frac{4}{12}^{'''} + 20\,\mathrm{R}.$$

Je škoda, že Janderovým deníkům a diářům nebyla do současné doby věnována pozornost. Mohly by být zajímavé pro historiky, byť se nejedná o literárně čtivé zápisy. Poskytují však cenné pohledy do života intelektuální vrstvy společnosti a zachycují různé kontakty zejména střední třídy.

Poznamenejme ještě, že Jandera nebyl jediným strahovským premonstrátem, který si během života vedl deníky či diáře.

---

léčbu respiračních chorob, rehabilitaci s užitím přírodních pramenů a klimatu. Do Bad Gleichenbergu přijížděli lidé s dýchacími potížemi a revmatismem.

Anton rytíř Jaksch von Wartenhorst (1810–1887) byl lékařem, internistou a profesorem vnitřního lékařství. V letech 1842 až 1881 působil na pražské univerzitě, nejprve jako asistent, od roku 1849 jako profesor a ředitel interní kliniky. Ve školním roce 1858/1859 byl rektorem pražské univerzity. Zabýval se klinickou diagnostikou, chorobami srdce a plic. Je považován za průkopníka moderní lékařské praxe, za zakladatele tzv. pražské lékařské školy vnitřní medicíny. Byl předním odborníkem na plicní choroby a jejich diagnostiku. Jandera byl tedy v péči vynikajícího a uznávaného odborníka, který léčil i císaře Ferdinanda I.

Korespondence

Josef Ladislav Jandera vedl rozsáhlou korespondenci se spolubratry, členy jiných řádů, faráři, univerzitními kolegy a středoškolskými profesory, úředníky a správci panství, buditeli, vlastenci, filozofy, spisovateli a bývalými žáky.

Většina dochované korespondence má převážně osobní a pracovní charakter, jen v ojedinělých případech se objevují dopisy s matematickou problematikou (viz např. Bolzano, Jenko, Matzka). V dopisech nalezneme informace o různých Janderových aktivitách (zejména o výuce, o práci na historii Hořic a Hořicka), dále gratulace k různým oslavám a výročím, ale též žádosti o pomoc s obstaráním knih, se zajištěním ubytování, stravování, kondic či dobře placeného místa, žádosti o intervenci či shovívavost při zkouškách, prosby o péči o děti poslané do sirotčince, na gymnaziální či univerzitní studia, se vstupem do řádů apod., žádosti o protekci při konkurzech a udělení stipendií, o podporu při jednání s úřady (vydání knih a učebních pomůcek, cenzurní řízení, zřizování školních knihoven), o finance či rady v oblasti investování úspor aj. Dopisy rovněž obsahují poděkování za nejrůznější pomoc, podporu a péči během studia.

Dochovala se též korespondence s matkou, bratry, sestrou, synovcem, neteří a strýcem. Z ní je patrná soudržnost rodiny, Janderova podpora matky, bratra, synovců i neteří. Poskytují stručné informace o Janderově životě, o životě jeho sourozenců, o Janderových problémech, přáních a názorech na rozmanité rodinné záležitosti a osoby.

Většinou je dochováno jen několik málo dopisů s danou osobou. Výjimku tvoří rozsáhlejší soubory dopisů Janderových blízkých přátel (např. Bauček, Hanl, Prchal, Schmadl, Velich, Wolf) a korespondence s rodinou.

Z patrně rozsáhlé a bohaté Janderovy korespondence se do dnešních dnů dochovala zřejmě pouze malá část. Po Janderově smrti byla korespondence probrána a následně uložena v knihovně kláštera na Strahově. Část korespondence se souhlasem strahovského opata Jeronýma Josefa Zeidlera se dostala do soukromých rukou (rodina, přátelé, žáci). Nepatrnou část Janderovy korespondence získalo muzeum v Hořicích (dary patriotů), rozsáhlejší část zakoupil Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze.

Dopisy, které Jandera obdržel od svých přátel, kolegů a žáků, resp. několik málo dopisů, které zaslal svým příbuzným a přátelům, jsou uchovány v přehledně a dobře zpracovaných fondech *Ladislav Josef Jandera* v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze (viz [Kř2]) a *Strahovský klášter* (karton č. 1241) v Národním archivu České republiky. Nevelká část dopisů je též ve fondu *Pozůstalost Josefa Ladislava Jandery* ve Sbírkách městského muzea a galerie Hořice, do současné doby však tato část nebyla přehledně zpracována.

Několik dopisů je i v Janderově pozůstalosti v knihovně premonstrátského kláštera na Strahově. Jsou vevázány do konvolutů Janderových rukopisů.

Z dochovaných dopisů je patrný Janderův zájem o veřejné dění, výuku, přírodní vědy, historii a rodné město. Je zřejmé, že v mládí rád cestoval po Čechách a stýkal se s přáteli z řad pedagogů a duchovních.

⋆ ⋆ ⋆

V následujících tabulkách jsou informace o 460 dopisech, které byly adresovány Josefu Ladislavu Janderovi, a o 29 dopisech, které během života napsal, tedy celkem o 487 dopisech, které se podařilo dohledat. Do tabulek nebyly zařazeny dopisy čistě úřední povahy (např. jmenovací dekrety spojené s ustanovením na místo řádného profesora, s udělením vyznamenání, cen a čestného měšťanství, s penzionováním, dále též dopisy doprovázející gratulační diplomy či diplomy členství spolků).

Korespondence je v tabulkách řazena abecedně podle jména odesilatele, resp. adresáta. Jména odesilatelů a adresátů jsou uvedena tak, jak byla zapsána v inventářích jednotlivých fondů v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze a v Národním archivu České republiky v Praze. Byla však prověřena a doplněna, pokud byly v inventářích zapsány jen iniciály křestních jmen, resp. neúplná jména. V několika případech se křestní jméno doplnit nepodařilo, někdy se nezdařilo zjistit ani iniciály křestního jména. V několika případech se nepodařilo určit ani jméno odesilatele, neboť podpis je nečitelný či poškozený a z kontextu nebylo možno jméno pisatele stanovit.

U každého jména je v tabulce uveden počet dopisů (P), jazyk (J), období korespondence (pokud je uvedeno, resp. zkratka b.d., která značí, že dopis je *bez data* nebo je datum nejasné). Jako místo uložení (MU) je uvedena některá ze zkratek archivních fondů.

Korespondence, kterou Josef Ladislav Jandera obdržel, je psána německy, česky a latinsky (N – 444 dopisů, Č – 10 dopisů, L – 6 dopisů). Převažují německy psané dopisy, neboť veškerá úřední korespondence byla vedena výhradně německy a i česká šlechta dávala přednost německy vedené korespondenci, byť podporovala české vzdělávací a kulturní aktivity. Obdobně tomu bylo u duchovenstva. Rovněž čeští vlastenci si mezi sebou často psali německy – většinou byli vychováni v německých či latinských školách a nečinilo jim problém vést korespondenci česky i německy, český jazyk se mnohdy teprve učili a necítili se v něm jistí.

Dopisy, které Jandera napsal a které se dochovaly, jsou psány německy i česky (N – 18 dopisů, Č – 10 dopisů). Poznamenejme, že Jandera psal výhradně česky pouze své mamince a své sestře, s ostatními rodinnými příslušníky a přáteli si psal patrně německy. Česky psané dopisy psal Jandera latinkou, německy psané dopisy pak novogotickou kurzívou (kurrentem).[1] Janderovo písmo bylo drobné, ale poměrně úpravné a dobře čitelné.

[1] Novogotická kurzíva převažuje, neboť byla tehdy oblíbenější a užívanější.

V žádném případě nelze tvrdit, že následující tabulky obsahují úplný seznam existující Janderovy korespondence. V archivech v Praze, Jičíně a Hořicích byly pečlivě prověřeny fondy Josefa Ladislava Jandery, fondy jeho kolegů i přátel, namátkově byly propátrány fondy některých Janderových současníků a odborných spolků. Existují však dosud nezpracované fondy, které veřejnosti nejsou přístupné, a archivy, které nemají zpracovanou databázi dopisů.

Jandera adresátem

Odesilatel	P	J	Období	MU
Appel Ildefens	1	N	1842	NA ČR
Astmann (Ustmann) Jan Kryštof	1	N	1821	Hořice
Bauček (Bouček, Boušek) Kašpar Jan	14	N	1820–1823	LA PNP
Bauček (Bouček, Boušek) Kašpar Jan	8	N	1819–1822	Hořice
Bauer Karel	1	N	1821	NA ČR
Bayer	1	N	1842	KSa
Beck Jan	1	N	b.d.	NA ČR
Beer Jakub	3	N	1828–1832	LA PNP
Benda	5	N	1811–1821	LA PNP
Bělohlavský	4	N	1829–1840	LA PNP
Bileyová Anna	1	N	1829	NA ČR
Bischitzky (Bišický) Antonín	1	L	1822	NA ČR
Bolzano Bernard	1	N	1827	LA PNP
Breitenfelder Josef	2	N	1822	NA ČR
Čeněk z Wartenberka Josef	7	N	1822–1824	LA PNP
Černý Jan	4	N	1823	NA ČR
Černý Jan	2	N	1823, 1824	Hořice
Černý Josef	3	N	1823–1824	NA ČR
Denich (?) Nepomuk Antonín	1	N	1821	Hořice
Denkstein Josef	1	N	1827	NA ČR
Diaubalik (Ďoubalík) Josef	1	L	b.d.	NA ČR
Dittrich František	1	N	1822	NA ČR
Dobrý Václav	1	N	1840	NA ČR
Doppler Christian	1	N	1838	NA ČR
Feuch Jan	1	N	1828	NA ČR
Filzbauer Tadeáš	1	N	1821	LA PNP
Fraunderka Michael	1	N	b.d.	NA ČR
Gabriel František	1	N	1821	NA ČR
Gerstner František Antonín	1	N	1833	NA ČR
Gily Bruno	1	N	1822	NA ČR

Odesilatel	P	J	Období	MU
Gintl Jan	1	N	1839	NA ČR
Görgel	1	N	1842	LA PNP
Grohmann	1	N	1842	KSa
Günther Leopold	1	N	1821	NA ČR
Habermann	1	N	1839	NA ČR
Hadwich Antonín	2	N	1843, 1844	NA ČR
Hainzmann	1	N	1826	LA PNP
Halbhuber Anton	1	N	1839	LA PNP
Hanka Václav	1	Č	b.d.	LA PNP
Hanl Alois	94	N	1814–1845	LA PNP
Haubner Jan	2	N	1821–1822	LA PNP
Hauser František Vincenc	1	N	1826	NA ČR
Herold Václav	3	N	1828–1840	LA PNP
Holletz	1	N	1851	NA ČR
Horký Josef Edmund	5	N	1821–1832	LA PNP
Hormayr Josef	2	N	1831–1832	LA PNP
Hruschka (Hruška) Justin	1	N	1814	Hořice
Jahnel Štěpán	1	N	1826	LA PNP
Janda J.	1	N	1828	Hořice
Jandera Jan, bratr	1	N	1829	Hořice
Jandera Josef, synovec	7	N	1845–1856	Hořice
Jandera Josef, synovec	2	N	1856, 1857	NA ČR
Janderová Ladislava, neteř	1	Č	b.d.	LA PNP
Janderová Markéta, matka	2	Č	1827	Hořice
Jenko Josef	1	N	1846	LA PNP
Jenko Josef	1	N	1846	NA ČR
Kalina z Jäthensteina Matyáš	1	N	1829	NA ČR
Kašpar Matyáš (Matěj)	2	N	1839	LA PNP
Kerrn Josef	1	N	1821	LA PNP
Kletzan Karel	1	N	1821	NA ČR
Kluckhenn Athanáš	5	N	1821–1827	LA PNP
Kluckhenn Milo	1	N	1842	LA PNP
Kollauf Josef	1	N	1842	NA ČR
Koller August	1	N	1821	NA ČR
Kondratický Jan	1	N	1828	LA PNP
Kotalík František	1	N	b.d.	LA PNP
Krupary František	1	N	1809	LA PNP
Krušina Václav	1	Č	1821	NA ČR
Kříž Isfried	3	N	1821–1826	LA PNP
Kučera Jan Josef, strýc	1	N	1829	LA PNP
Kučera Vojtěch	2	N	1821	NA ČR
Lange	1	N	1814	NA ČR
Leeb Josef Petr	1	N	1823	NA ČR

Odesilatel	P	J	Období	MU
Likawetz (Likavec) Josef	1	N	1821	LA PNP
Liška Antonín	2	N	1826	LA PNP
Lukavský Kašpar	2	N	1821, 1822	NA ČR
Lysander z Ehrenfeldu Kajetán	1	N	1827	NA ČR
Majer František	1	N	1821	LA PNP
Margold Václav	1	N	1840	NA ČR
Matzka Wilhelm	2	N	1839–1840	LA PNP
Mayer Josef	1	N	1836	NA ČR
Mayer Krištof	5	N	1820–1828	LA PNP
Meinert Augustin	1	N	1821	LA PNP
Meinert Josef Jiří	1	N	b.d.	LA PNP
Menzel Jan Daniel	1	N	1822	LA PNP
Midlil Antonín Alexander	1	N	1826	NA ČR
de Mildenstein Eduard	1	L	b.d.	LA PNP
Moth František Xaver	1	N	1838	NA ČR
Müller Antonín	2	N	1842	NA ČR
Nešpor Jan	1	N	1821	Hořice
Nešpor Jan	3	Č	1821–1822	LA PNP
Nešpor Josef	1	Č	1814	LA PNP
Neumann Jan Josef	1	N	1821	LA PNP
von Neukirchen	1	N	1822	Hořice
neznámý	1	N	1820	Hořice
Němeček František Xaver	2	N	1820–1822	LA PNP
Nigrin	1	N	b.d.	NA ČR
Odkolek Josef	1	N	1842	NA ČR
Patzak	2	N	b.d.	NA ČR
Paul Josef	1	N	1820	LA PNP
Pečenka Josef	1	N	1830	Hořice
Pešina z Čechorodu Václav Michael	1	Č	1855	Hořice
Pfeifer Benedikt Jan	2	N	b.d.	LA PNP
Postl Karel	1	N	1822	LA PNP
Pöllner František	2	N	1821, 1822	NA ČR
Prchal Josef Matyáš	37	N	1814–1842	LA PNP
Rader (Radek) Vincenc Julian	1	N	1821	Hořice
Richter František	1	N	b.d.	NA ČR
Rokyta Jan	1	N	1823	NA ČR
Roreitner Jan Karel	4	N	1821–1822	LA PNP
Rössler Matěj	3	N	1821–1828	NA ČR
Rössler Matěj	2	N	1822, 1828	Hořice
Roztočil Leopold František	1	N	1814	LA PNP
Sawrthal František	1	N	1832	NA ČR

Odesilatel	P	J	Období	MU
Sedláček Antonín	1	N	1814	NA ČR
Schmadl Emanuel	14	N	1821–1823	LA PNP
Schmidt Karel	1	N	1822	LA PNP
Schneider Karel	1	N	1809	LA PNP
Schöfl	1	N	1824	LA PNP
Schreinberger Antonín	1	N	1808	NA ČR
Schubert Antonín	1	L	1822	LA PNP
Schwenda (Švenda) František de Paula	1	L	1814	LA PNP
Sidon Jan	1	N	1847	LA PNP
Sieber Karl Vavřinec	1	N	1839	NA ČR
Skalitzky (Skalický) Karel	1	N	1822	NA ČR
Söllner Antonín	1	N	1827	LA PNP
Stoppani Jan	1	L	b.d.	LA PNP
Stránský Antonín	1	N	1840	LA PNP
Streinz Václav Maternus	1	N	1840	LA PNP
Strniště Gerlach	1	N	b.d.	LA PNP
Tausch Ferdinand	1	N	1820	LA PNP
Till Antonín	1	N	1822	LA PNP
Tippmann František Vilém	2	N	1842	LA PNP
Titze František Mikuláš	1	N	1832	LA PNP
Vacek František Alois	2	N	1822, 1842	LA PNP
Velich Alois	14	N	1814–1851	LA PNP
Velich Alois	16	N	1811–1846	Hořice
Venuto Jan	1	N	1819	LA PNP
Voglová Alžběta	7	N	1822–1845	NA ČR
Walter Karel	1	N	1839	NA ČR
Wernhardt Václav	1	N	1842	NA ČR
Wolf Alexander	46	N	1820–1829	LA PNP
Zahradník Václav	2	N	1822, 1828	LA PNP
Zeidler Jeroným	2	N	1841, 1849	LA PNP
Zeidler Jeroným	1	N	1843	Hořice
Zeithammer Řehoř	1	N	1842	LA PNP
Zvěřina	1	N	1814	NA ČR
Živnůstka František	1	N	1839	NA ČR

⋆ ⋆ ⋆

Jandera odesilatelem

Adresát	P	J	Období	MU
Hormayr Josef	1	N	1832	LA PNP
Jandera Jan, bratr	1	N	1826	Hořice
Jandera Josef, synovec	4	N	1851–1856	Hořice
Jandera Václav, bratr	8	N	1833–1850	Hořice
Janderová Markéta, matka	4	Č	1826	Hořice
Magistrát Hořic	1	N	1855	Hořice
neznámý	1	N	1856	Hořice
Spaun	1	N	1831	LA PNP
Stašková Anna, sestra	6	Č	1826–1853	LA PNP
Woprschalek (Vopršálek)	1	N	1826	Hořice

⋆ ⋆ ⋆

Cizí korespondence

Odesilatel	P	J	Období	MU
Kučera Jan Josef Staškové Anně	2	Č	1832, 1834	LA PNP

⋆ ⋆ ⋆

Zkratky fondů

- LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, fond *Ladislav Josef Jandera*.
- NA ČR – Národní archiv České republiky v Praze, fond *Premonstráti – klášter Strahov*, karton č. 1241.
- Hořice – Sbírka městského muzea a galerie Hořice, fond *Pozůstalost Josefa Ladislava Jandery*.
- KSa – Strahovská knihovna, Královská kanonie premonstrátů na Strahově, konvolut *Lamberts Theorie der Parallelen* (sgn. DH V 48).

Seznam obrazových příloh

Portrét Josefa Ladislava Jandery 1
(Josef Kriehuber, litografie, 1845)
(Dostupné online)[1]

Portrét Josefa Ladislava Jandery 2
(Lohel Schimmel, siluety, mezi 1802 až 1806)
(Uloženo ve fondu [XII], inv. č. GS 3100)

Portrét Josefa Ladislava Jandery 3
(Josef Karel Draha, lept, kolem 1806)
(Převzato z [Sr])

Janderův křestní list z roku 1799 4
(Uloženo ve fondu [III])

Janderův rodný dům v Hořicích 5
(Hugo Václav Seykora, kresba sépií, 1820)
(Uloženo ve fondu [II], číslo U-084)

Hořická stará elementární škola 6
(František Šafránek, kresba, druhá polovina 19. století)
(Dostupné online)[2]

Hořický kostel, fara a škola 7
(Hugo Václav Seykora, olej na plátně, 1820)
(Uloženo ve fondu [II], číslo U-015)

Hořice z kostelní věže, pohled na náměstí 8
(Hugo Václav Seykora, kresba sépií, 1820)
(Uloženo ve fondu [II], číslo U-085)

[1] Viz https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josef_Ladislaus_Jandera_Kriehuber.jpg.
[2] Viz https://www.safrankovakronika.cz.

Hořické náměstí od severu 9
(Hugo Václav Seykora, olej na plátně, 1820)
(Uloženo ve fondu [II], číslo U-001)

Zápis o Janderově gymnaziálním studiu v Hradci Králové 10
(Výroční zpráva, 1792)
(Uloženo ve fondu [IV])

Janderovo jméno ve Zlaté knize gymnázia v Hradci Králové 11
(Zlatá kniha 1794–1844, 1794)
(Uloženo ve fondu [IV])

Janderovo vysvědčení ze 4. třídy gymnázia v Hradci Králové 12
(1795)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. HB IV 36)

Zápis o Janderově gymnaziálním studiu v Hradci Králové 13
(Výroční zpráva, 1796)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. HB IV 36)

Klementinum z ptačí perspektivy od západu 14a
(Josef Hiebel, olej na plátně, 1730)
(Dostupné online)[3]

Zápis Janderova studia na Filozofické fakultě pražské univerzity 14b
(Katalog posluchačů, zimní semestr 1796/1797)
(Uloženo ve fondu [VIII])

Vydrova busta 15
(Budova MFF UK, Praha, Ke Karlovu 3)
(Fotografie autorů, 2024)

Strahovský klášter 16
(Karel Berka, lept podle kresby A. Gustava, kolem roku 1800)
(Uloženo ve fondu [XII], inv. č. GS 44206)

Strahovský klášter 17
(Hugo Václav Seykora, kresba a rytina, 1825)
(Uloženo ve fondu [XII], inv. č. GS 44209)

[3] Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Klementinum_%E2%80%93_Johann_Hiebel_%E2%80%93_1730.jpg.

Zápis Janderova studia na Teologické fakultě pražské univerzity 18a
(Katalog posluchačů, zimní semestr 1799/1800)
(Uloženo ve fondu [IX])

Zápis Janderova studia na Teologické fakultě pražské univerzity 18b
(Katalog posluchačů, zimní semestr 1800/1801)
(Uloženo ve fondu [IX])

Vysvědčení o zkoušce z matematiky Josefa Sedláčka
podepsané Janderou 19
(1804)
(Převzato z [BB6])

Titulní strana *Anfangsgründe der angewandten Mathematik* 20
(Göttingen, 1792, 2. díl, 4. vydání)
(Archiv autorů)

Titulní strana *Anfangsgründe der angewandten Mathematik* 21
(Göttingen, 1800, 1. díl, 6. vydání)
(Archiv autorů)

Titulní strana *Počátkowé Arytmetyky od Stanislawa Wydry* 22
(Praha, 1806)
(Archiv autorů)

Pohled ze Železné ulice na Karolinum a malou část Ovocného trhu 23
(Rytina, první polovina 19. století)
(Archiv autorů)[4]

První strana Janderova deníku z let 1798–1799 24
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 60)

První strana Janderova deníku z let 1799–1801 25
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DB V 39)

Janderova poznámka z deníku z let 1799–1801 26
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DB V 39)

Poslední strana Janderova deníku z let 1799–1801 27
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DB V 39)

[4] Autorem předlohy byl patrně Vincenc Morstadt, autorem rytiny snad Georg Döbler (1788–1845), kreslíř, rytec a pedagog.

Jedna strana Janderova diáře z roku 1811 28
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CK X 48)

Jedna strana Janderova diáře z roku 1819 29
(Zápis o úmrtí otce dne 4. 1. 1819)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CK X 56)

Ukázka Janderova zápisu na přídeští diáře z roku 1823 ..... 30a
(Útrata za otop)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CK X 60)

Ukázka Janderova zápisu na přídeští diáře z roku 1823 ..... 30b
(Finanční podpora matky a příbuzných)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CK X 60)

Jedna strana Janderova diáře z roku 1828 31
(Zápis o úmrtí matky dne 17. 5. 1828)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CK X 65)

Jedna strana Janderova diáře z roku 1846 32
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CL X 12)

Jedna strana Janderova diáře z roku 1846 33
(Zápis o vraždě dne 28. 10. 1846)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CL X 12)

Jedna strana Janderova diáře z roku 1857 34
(Zápisy z konce života, 12. až 15. 7. 1857)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. CL X 20)

Titulní strana *Prima calculi exponentialis elementa* 35
(Praha, 1812)
(Archiv autorů)

Titulní strana *Elementorum Matheseos Purae. Pars Prima ...* 36
(Viennae et Tergesti, 1814)
(Archiv autorů)

Titulní strana *Elementorum Matheseos Purae. Pars Altera ...* 37
(Viennae et Tergesti, 1817)
(Archiv autorů)

Titulní strana *Ign. Appeltauers Elementar-Mathematik. Erster Theil* 38
(Wien und Triest, 1825)
(Archiv autorů)

Titulní strana *Ign. Appeltauers Elementar-Mathematik. Zweyter Theil* 39
(Wien und Triest, 1825)
(Archiv autorů)

Janderova děkanská vyhláška o imatrikulaci studentů 40
(Akademický rok 1814/1815)
(Uloženo ve fondu [X])

Titulní strana *Rede zur Gedächtnißfeyer des hochwürdigen Herrn Stanislaus Wydra* 41
(Praha, 1816)
(Archiv autorů)

Alois Martin David se sextantem systému Hadley od londýnské firmy Dollond 42
(Josef Bergler, olej na plátně, 1810)
(Dostupné online)[5]

Titulní strana *Geographische Breite und Länge von Horžitz und Königgratz ...* 43
(Praha, 1819)
(Uloženo ve fondu [II])

Pohled do čtvrtého nádvoří Klementina s astronomickou věží 44
(Ocelorytina, 1847)
(Archiv autorů)[6]

[5] Viz https://astronomia.zcu.cz/astronomove/david/2484-martin-alois-david.

[6] Obrázek je převzat z díla *Album von Prag. Malerische Wanderungen zu seinen Kirchen, Pallästen und Denkmälern mit vielen nach der Natur gezeichneten Ansichten*, Karl André, Prag, 1852, 5 stran a 46 listů (list č. 28). Předlohu rytiny nakreslil Vincenc Morstadt (1802–1875), český malíř a kreslíř, autor řady vedut a grafických listů. Autorem první verze rytiny byl J. Flesing, autorem oblíbené a opakovaně vydávané ocelorytiny je Václav Merklas (1809–1866), právník, rytec, kartograf a středoškolský profesor. Stala se takřka ikonickým vyobrazením klementinské astronomické věže. Poznamenejme, že existuje několik verzí rytiny podle Morstadtova originálu, liší se v počtu, uspořádání a oblečení postav v dolní části obrázku. O originále i rytině podrobněji Eva Bužgová-Rambousková: *Vincenc Morstadt. Popisný seznam grafického díla*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1958, 179 stran a 88 obrázků, více viz str. 149.

Kostel sv. Vavřince na Petříně 45a
(Vilém Kandler, oceloryt, kolem roku 1845)
(Dostupné online)[7]

Kostel sv. Jiří v Hradešíně 45b
(Dobová pohlednice, 1920)
(Dostupné online)[8]

Letohrádek Belveder na Vysoké 46a
(Medaile, 1697)
(Dostupné online)[9]

Municipalstadt und Schloss Horzitz 46b
(Johann Anton Venuto podle kresby Hugo Václava Seykory, 1820)
(Dostupné online)[10]

Kostel sv. Gotharda v Hořicích 47
(Jan Berka, rytina podle kresby Huga Václava Seykory, 1818)
(Archiv autorů)

Janderův dopis matce z roku 1826 48
(Uloženo ve fondu [II], bez signatury)

Pamětní deska Janderových rodičů 49
(Kostel Narození Panny Marie, Hořice)
(Fotografie, Oldřiška Tomíčková, 2026)

Kaple Panny Marie Hlohové na Hořickém Chlumu 50
(Stará nedatovaná fotografie)
(Uloženo ve fondu [II], bez signatury)

---

[7] Viz https://www.artbohemia.cz/en/prints/22862-kostel-sw-wawrince-na-petrine-w-praze-obrazy-z-nasi-domoviny-.html.

[8] Viz https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hradesin_kostel_1920.jpg.

[9] Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Letohr%C3%A1dek_Belveder_s_kapl%C3%AD_sv._Jana_K%C5%99titele_na_Vysok%C3%A9#/media/Soubor:%C5%A0pork_Vysok%C3%A1_1697.jpg.
Medaili nechal zhotovit František Antonín hrabě Špork (1662–1738) v roce 1697 u příležitosti vysvěcení kaple sv. Jana Křtitele. Dnes je na Vysoké jen zřícenina letohrádku, v němž původně byly kromě kaple i obytné prostory. Střecha byla zakončená věžičkou s vyhlídkovou místností, která sloužila jako rozhledna a pozorovatelna.

[10] Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Municipalstadt_und_Schloss_Horzitz_Bidczower_Kr._nach_Seykora_gemahlt_von_Joann_Venuto.jpg.

Dedikační nápis na kapli Panny Marie Hlohové na Hořickém Chlumu 51
(Archiv Oldřišky Tomíčkové)

Plakát zvoucí na Janderovu rektorskou instalaci roku 1827 52
(Uloženo ve fondu [III])

Janderova rektorská ohláška zahájení akademického roku 53
(Akademický rok 1827/1828)
(Uloženo ve fondu [X])

První strana Janderova jmenovacího dekretu arcibiskupským notářem 54
(1829)
(Uloženo ve fondu [III])

Titulní strana *Beiträge zur einer leichtern und gründlichern Behandlung* 55
(Praha, 1830)
(Archiv autorů)

Titulní strana *Uiber Miletin in Böhmen* ... .56
(Praha, 1830)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. AR III 68)

Janderův diplom řádného člena *Královské české společnosti nauk* z roku 1830 57
(Uloženo ve fondu [III])

Oznámení o udělení velké zlaté medaile s řetězem z roku 1835 58
(Uloženo ve fondu [III])

Blahopřání *Královské české společnosti nauk* k oslavám Janderova půlstoletí od udělení doktorátu 59
(25. 8. 1854)
(Uloženo ve fondu [III])

Titulní strana blahopřejné adresy Filozofické fakulty k Janderovu půlstoletí od udělení doktorátu 60
(1854)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DU I 1)

Druhá strana blahopřejné adresy Filozofické fakulty k Janderovu půlstoletí od udělení doktorátu 61
(1854)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DU I 1)

Pozvánka k oslavám půlstoletí od Janderovy řádné profesury elementární matematiky 62
(24. 2. 1855)
(Uloženo ve fondu [III])

Oznámení oslav 50. výročí Janderova jmenování řádným profesorem elementární matematiky 63
(24. 2. 1855)
(Uloženo ve fondu [II], sgn. H 2418)

Diplom o udělení Rytířského kříže řádu Františka Josefa I. 64
(8. 2. 1855)
(Uloženo ve fondu [III])

První strana Janderova jmenování čestným radou knížete-arcibiskupa 65
(4. 2. 1855)
(Uloženo ve fondu [II], sgn. H 8551)

Fotografie diplomu čestného měšťana Prahy 66
(22. 3. 1855)
(Uloženo ve fondu [II], sgn. 16 957)

Millesimovský palác 67
(Praha, Celetná ulice č. 597/13, Janderovo bydliště v letech 1833 až 1856)
(Archiv autorů, 2026)

Oznámení o Janderově úmrtí 68
(1857)
(Uloženo ve fondu [III])

Statistika výsledků zkoušek v zimním semestru 1816/1817 69
(Janderův katalog posluchačů, zimní semestr 1816/1817)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DU IV 13)

Data Janderových přednášek v zimním semestru 1840/1841 70
(Janderův katalog posluchačů, zimní semestr 1840/1841)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DK II 40)

Rozpis zkoušek na zimní semestr 1846/1847 71
(Janderův katalog posluchačů, zimní semestr 1846/1847)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DK II 55)

Janderův zápis studijních výsledků 72
(Janderův katalog posluchačů, akademický rok 1807/1808, str. 81)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DU IV 5)

Poznámka o Janderově suplování za Stanislava Vydru a Janderově jmenování řádným profesorem čisté a aplikované matematiky 73
(Janderův katalog posluchačů, zimní semestr 1802/1803, přídeští)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DU IV 1)

Janderův zápis studijních výsledků 74
(Janderův katalog posluchačů, zimní semestr 1845/1846, str. 36)
(Uloženo ve fondu [II], sgn. 9814)

Janderův zápis studijních výsledků 75
(Janderův katalog posluchačů, zimní semestr 1848/1849, str. 12)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DK II 60)

Osmerka č. 164 ..... 76a
(Janderovo latinsky psané zadání pro zkoušku
z elementární matematiky za první semestr)
(Uloženo ve fondu [I], sgn. 2544)

Osmerka č. 34 ..... 76b
(Janderovo německy psané zadání pro zkoušku
z elementární matematiky za první semestr)
(Uloženo ve fondu [I], sgn. 2522)

Osmerka č. 149 ..... 77a
(Janderovo německy psané zadání pro zkoušku
z elementární matematiky za druhý semestr)
(Uloženo ve fondu [I], sgn. 2549)

Osmerka č. 294 ..... 77b
(Janderovo německy psané zadání pro zkoušku
z elementární matematiky za druhý semestr)
(Uloženo ve fondu [I], sgn. 2551)

První strana katalogu Janderovy osobní historické a náboženské literatury 78
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 10)

Poslední strana katalogu Janderovy osobní historické a náboženské literatury 79
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 10)

První strana prvního sešitu *Ign. Appeltauers Algebra* 80
(Úvodní přednáška *Elemente der Algebra*,
patrně přípravy z let 1826 až 1828)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 42)

Titulní strana prvního sešitu *Aritmetiky* 81
(Podle Kulikovy učebnice z roku 1831)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 46)

Třetí strana třetího sešitu *Exercitationes Geometricae* 82
(Janderovy úlohy na procvičení základů planimetrie)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 41)

Titulní strana prvního sešitu Janderových příprav na výuku matematiky ve školním roce 1850/1851 83
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 54)

První strana osmého sešitu Janderových příprav na výuku matematiky ve školním roce 1850/1851 84
(Funkce oblouku)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 54)

Sedmnáctá strana druhého sešitu Janderových příprav na výuku matematiky ve školním roce 1853/1854 85
(Figurální čísla)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 55)

Titulní strana 1. sešitu 1. svazku Janderových *Anmerkungen* 86
(1817)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH II 1)

První strana 1. sešitu 1. svazku Janderových *Anmerkungen* 87
(1817)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH II 1)

Ukázka doprovodného obrázku z 2. svazku Janderových *Anmerkungen* 88
(1818)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH II 2)

Poslední, 2880. strana 80. sešitu 8. svazku Janderových *Anmerkungen* 89
(1856)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH II 8)

Titulní strana 81. sešitu 9. svazku Janderových *Anmerkungen* 90
(1857)
(Státní okresní archiv v Jičíně, fond Archiv města Hořice, inv. č. 38, část c)

První, 2881. strana první části 81. sešitu 9. svazku Janderových *Anmerkungen* 91
(1857)
(Státní okresní archiv v Jičíně, fond Archiv města Hořice, inv. č. 38, část c)

První, 2899. strana druhé části 81. sešitu 9. svazku Janderových *Anmerkungen* 92
(1857)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DL VII 25, část d)

Ukázka Janderovy práce s přípravnými dokumenty pro sestavení *Anmerkungen* 93
(Použitá informace je přeškrtnuta, v horní části stránky je odkaz na 1049. stranu *Anmerkungen* ...)
(Nedatováno)
(Uloženo ve fondu [XII], sgn. DH V 7)

Titulní strana rukopisu studentského poděkování Janderovi 94
(Neznámý autor, nedatováno)
(Uloženo ve fondu [I], sgn. 3838)

Pozvánka na slavnostní odhalení pamětní desky na Janderově rodném domě v Hořicích roku 1877 95
(Uloženo ve fondu [II], sgn. H 2428)

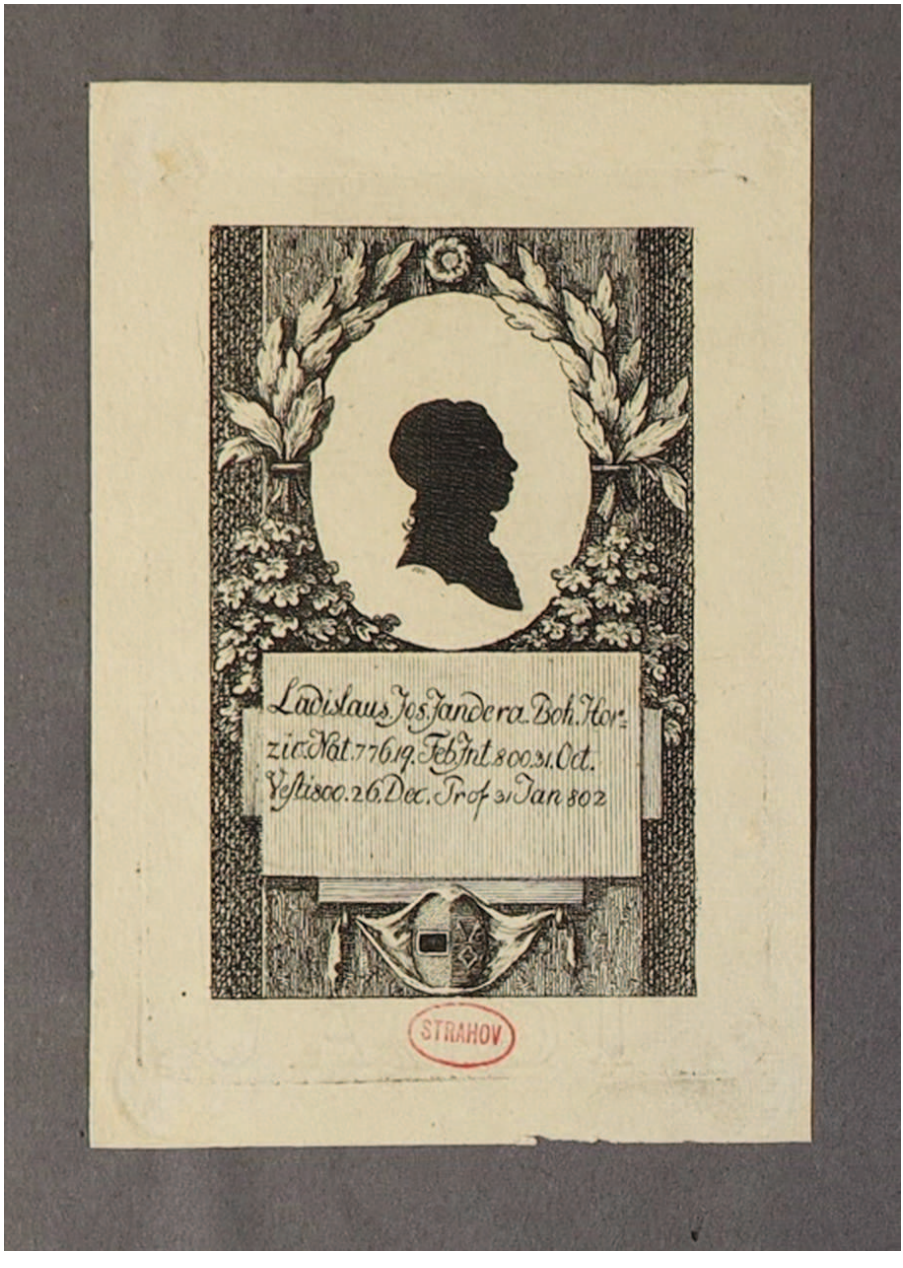
Model Janderovy busty 96
(Muzeum, Hořice)
(Fotografie autorů, 2025)

Janderův pomník na Gothardu 97
(Hořice)
(Fotografie autorů, červenec 2025)

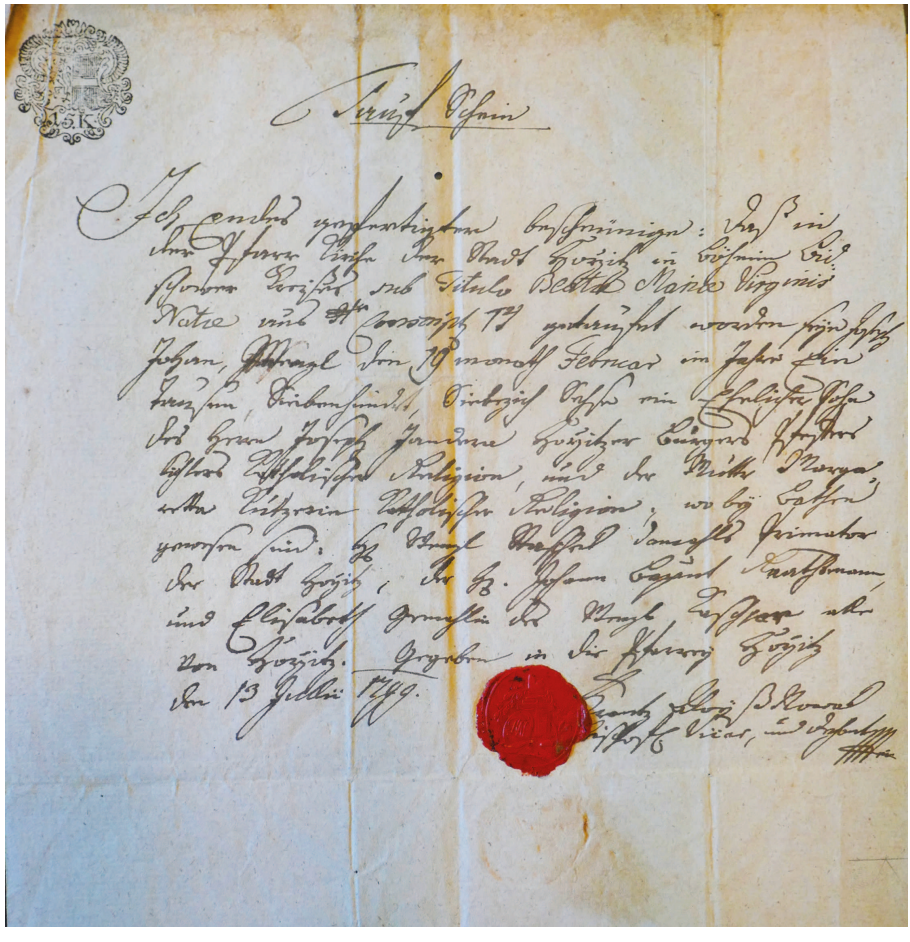
Plakát oznamující vzpomínkový večer u příležitosti 100. výročí Janderova úmrtí 98
(Červen 1957)
(Uloženo ve fondu [II], sgn. H 15436, resp. H 15435)

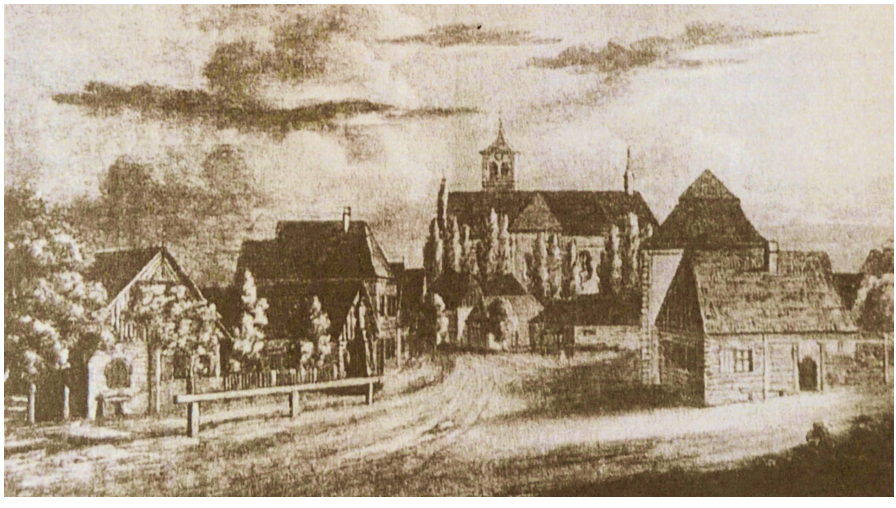
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Kriehuber lith.
A. Weidlich delc. 1845
Gedr. bei J. Rädelich in Wien
Professor Jandera

Ladislaus Jos. Jandera. Boh. Hor-
zic. Nat. 7 Feb. 1769. Inst. 8 Oct. 1803.
Vestis. 26. Dec. Prof. 31 Jan. 1802
STRAHOV

Ladislaus Joseph Gandera.
k. k. ordent. Professor der reinen und ange-
wandten Mathematik in Prag

IN PRINCIPIIS.

Præmiis donari meruerunt.

Jandera, Joſephus, *Horzicenſis*, diſp: a miner:
Mündel, Ignatius, *Sadovenſis*, diſp: a miner:
Schlauf, Joannes, *Reginæbradecenſis*.

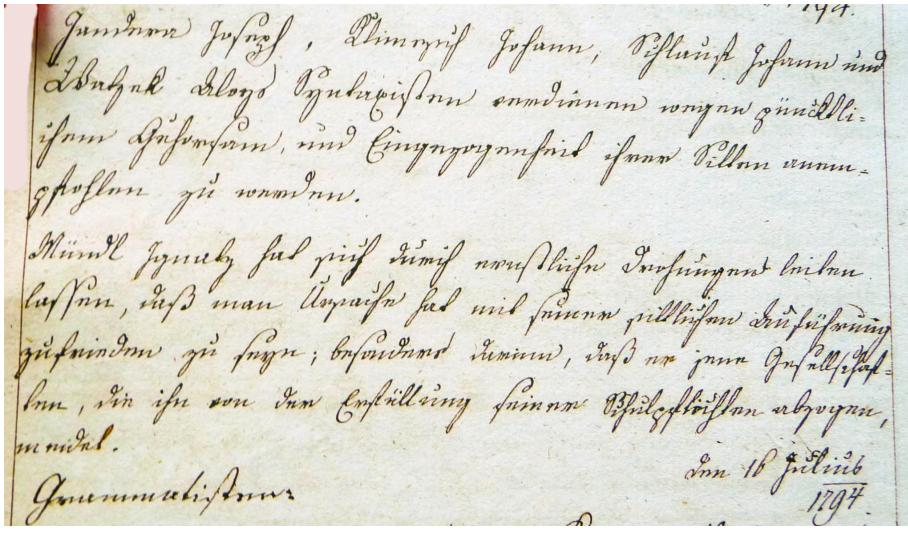
His proxime acceſſerunt.

Weſſely, Joannes, *Libſchanenſis*, diſp: a miner:
Klimeſch, Joannes, *Oppocznenſis*, diſp: a miner:
Gialdi, Adalbertus, *Colinienſis*, diſp: a miner:

Prima Claſsis.

Beck, Joannes, *Grulichenſis*, diſp: a miner:
Giczinsky, Joannes, *Reginæbradecenſis*.
Grund, Adalbertus, *Reginæbradecenſis*, diſp: a miner:
Hawelka, Wenceslaus, *Smidarienſis*.
Hürbe, Joannes, *Giczinenſis*, diſp: a miner:
Jelinek, Aloyſius, *Richnovienſis*, diſp: a miner:
Karaſek, Joſephus, *Neobidczovienſis*, diſp: a miner:
Michal, Joannes, *Reginæbradecenſis*.
Nowotny, Antonius, *Oppocznenſis*, diſp: a miner:
Ridl, Joannes, *Reginæbradecenſis*.

Rit.

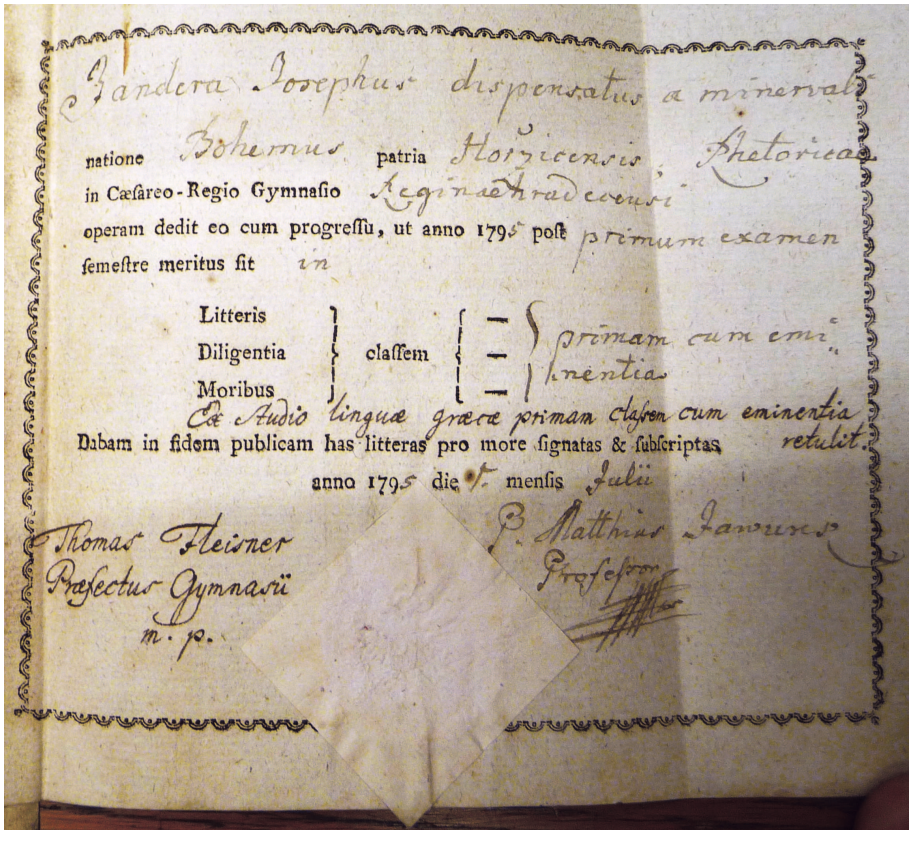
1794.

Jundern Jesch, Thimrich Jehann, Pfluch Jehann und Ludwik Aloys Pfulpeissen ermdünnen wegen zündelli-chen Aufrehrens, und Eingreifens in Ihre Pflichten anmahnen zu wollen.

Mündl. Zuruch sol ihnen damit nochmahlige Versügung beigebracht werden, daß man Ursache hat mit seinem gethanen Anbefehlen zufrieden zu seyn; besonders damit, daß sie ihre Gesellschaft-leute, die ihr von der Entfernung seinen Pflichtschulden abzuhalten, mendet.

den 16 Julius 1794

Gemeinschreiber

Pandera Josephus dispensatus a minervali

natione Bohemus patria Horzicensis Rhetoricae

in Cæsareo-Regio Gymnasio Reginaehradecensi

operam dedit eo cum progressu, ut anno 1795 post primum examen

semestre meritus sit in

Litteris	classem	—	primam cum eminentia
Diligentia		—	
Moribus		—	

Cæ Audio linguae graecae primam classem cum eminentia

Dabam in fidem publicam has litteras pro more signatas & subscriptas retulit.

anno 1795 die 1. mensis Julii

Thomas Fleisner
Praefectus Gymnasii
m. p.

P. Matthias Janovsky
Professor

IN POESI.

Præmio donatus eſt.

Jandera, Joſephus, *Horzicenſis*, Reg: ſtipend:

Huic proxime accedunt.

Oppelt, Franciſcus, *Pragenſis*, diſpenſ: a miner:
Schlauf, Joannes, *Reginæbradecenſis*, ex fund: Skworetz:

Prima Claſsis.

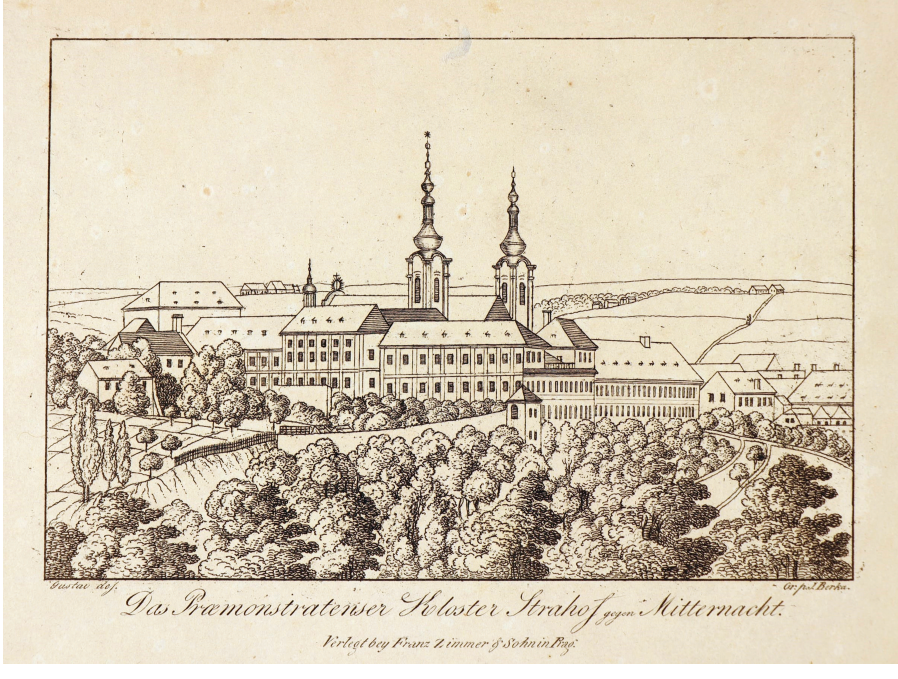
Giczinsky, Joannes, *Reginæbradecenſis*, diſpens: a miner:
Goll, Aloyſius, *Jaromirienſis*, diſpens: a miner:
Karaſek, Joſephus, *Patr*: *Neobiczov*: ex fund: Trut: jure ſangu:
Klimeſch, Joannes, *Oppocznenſis*, diſpenſ: a miner:
Marwan, Joannes, *Reginæbradec*: diſpenſ: a miner:
Petrzik, Antonius. *Nekorzenſis.*
Schramek, Athanaſius, *Swinarienſis*, diſpenſ: a miner:
Tſchernoch, Franciſcus, *Dimokurienſis.*
Watzek, Aloyſius, *Patr*: *Jaromirienſis*, diſpenſ: a miner:

IN

Namen der Schüler.	Prüfungen.															
	Logik.			Reine Mathematik.			Diplomatik und Heraldik.			Vorlesungen der Klassiker.			Naturgeschichte.			
	Klasse.			Klasse.			Klasse.			Klasse.			Klasse.			
	im Fortgang.	im Fleiß.	in den Sitten	im Fortgang.	im Fleiß.	in den Sitten	im Fortgang.	im Fleiß.	in den Sitten	im Fortgang.	im Fleiß.	in den Sitten	im Fortgang.	im Fleiß.	in den Sitten	
Dimitsch Schloss v. U. G. f. I	f	f	f	e	e	e				f	f	f	f	f	f	
Gabriel Franz v. U. G. f.	e	e	e	e	e	e				e	e	e	e	e	e	
Gallina Thomas	2	f	f	e	e	e				f	f	f	f	f	f	
Gamlich Jos. v. U. G. f.	f	f	f	e	e	e				e	e	e	e	e	e	
Gamboa Jos. Alg. v. U. G. IV Cl.	e	e	e	e	e	e				e	e	e	e	e	e	
Gamboa Jos. v. U. G. f.	e	e	e	e	e	e				f	f	f	f	f	f	
Gamboa Rehmy. v. U. G. f.	f	f	f	f	f	f				2	2	f	f	f	f	
Ganzebuk Jos. v. U. G. f.	f	f	f	f	f	f				f	f	f	e	e	e	
Ganzebuk Jos. v. U. G. f.	f	f	f	e	e	e				2	2	f	f	f	f	
Gerzitsch Jos. v. U. G. f.	e	e	e	e	e	e				f	f	f	f	f	f	

Gustav del.
Gr. pub. Berka.
Das Præmonstratenser Kloster Strahof gegen Mitternacht.
Verlegt bey Franz Zimmer & Sohn in Pest.

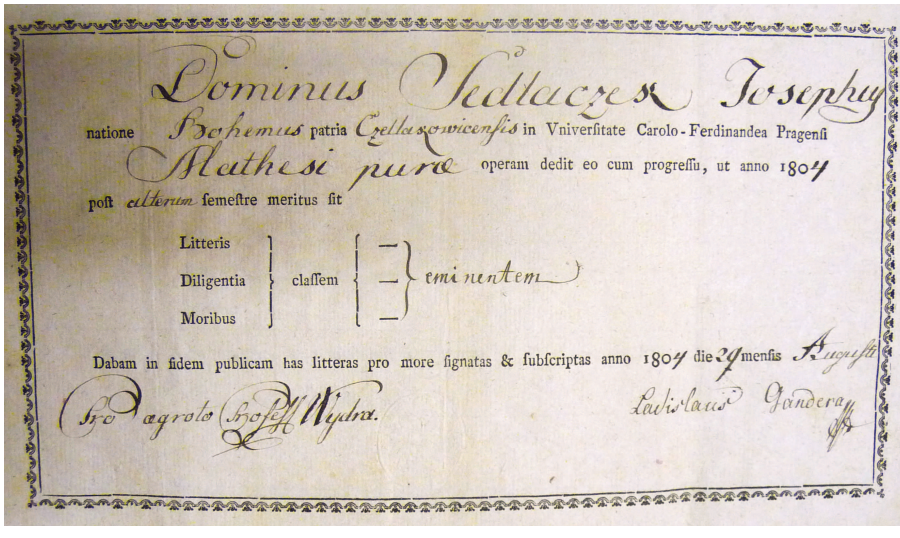

Erster theologischer Jahrgang.

Name.	Geburtsort.	Diözes.	Kirchengeschichte. Fortgang.	Fleiß.	Sitten.	Fortgang.	Fleiß.	Sittey.	Orientalische Sprachen. Hebräische Sprache. Fortgang.	Fleiß.	Chaldäische Sprache. Fortgang.	Fleiß.	Stipendium oder Stiftung.
Joseph Hanus	Hanitz	Leitmeritz	em	em	f	f	f	f	f	f	f	f	Alumneum
Johann Hanus	Hanitz	Leitmeritz	em	em	f	em	em	em	em	em	em	em	Stipendium regium fl. 80 kr.
Johann Augustin	Prag	Prag	em	em	f	em	f	f	f	f	f	f	Ein Convictsplatz.
Joseph Hanus	Mühlhausen	Leitmeritz	wegen Kurzsichtigkeit nichts			f	f	f	—	—	—	—	
Ign. Anton Hanus	Hartau	Leitmeritz	em	em	f	em	em	em	em	em	em	em	
Ignaz Hanus	Hartau	Leitmeritz	em	em	f	f	f	f	f	f	f	f	
Ferdinand Hanus	Neuenhaus	Leitmeritz	em	em	f	f	f	f	—	—	—	—	

Zweiter theologischer Jahrgang.

Name.	Geburtsort.	Diözes.	Kirchengeschichte. Fortgang.	Fleiß.	Sitten.	Dogmatik. Fortgang.	Fleiß.	Sitten.	Stipendium oder Stiftung.
Joseph Hanke	Hainz	Leitmeritz	em	em	em	l.	l.	l.	
Joseph Hanke	Hasse	Prag	f	f	f	l.	l.	l.	Jüngling des k. k. Priesterhauses zu Prag.
Joseph Hanke	Hohenstein	Leitmeritz							Jüngling des Priesterhauses.
Joseph Hanke	Hohenstein	Leitmeritz	em	em	em	l.	l.	l.	Jüngling des Leitmeritzer Priesterhauses.
Franz Xaver Hanke	Hainz	Prag	em	em	em	em	em	em	Jüngling des Priesterhauses zu Prag in Commun.
Josef Hanke	Hilgmann	Leitmeritz	em	em	em	em	em	em	Alumneum
Franz Joseph Hanke	Hirschau	Königgrätz	f	f	f	em	em	em	Alumneum

Dominus Vedlaczek Josephus

natione Bohemus patria Czellasowicensis in Vniversitate Carolo-Ferdinandea Pragensi

Mathesi puræ operam dedit eo cum progressu, ut anno 1804

post alterum semestre meritus sit

Litteris	classem	—	eminentem
Diligentia		—	
Moribus		—	

Dabam in fidem publicam has litteras pro more signatas & subscriptas anno 1804 die 24 mensis Augusti

Pro Aegroto Prosect. Medic.

Ladislaus Gründer m/p

Anfangsgründe
der
angewandten
Mathematik

abgefaſſt
von
Abraham Gotthelf Käſtner.

Der mathematiſchen Anfangsgründe
II. Theil. II. Abtheilung
Aſtronomie, Geographie, Chronologie
und Gnomonik.

N 623

SIGMU... MERZ

Vierte, durchaus vermehrte Auflage,
mit 5 Kupfertafeln.

Göttingen,
im Verlag bey Vandenhoek und Ruprecht
1792.

Anfangsgründe der Arithmetik Geometrie ebenen und sphärischen Trigonometrie, und Perspectiv.

Abgefasst von

Abraham Gotthelf Kästner

Königl. Großbritann. Hofrathe; Professor der Mathem. und Naturl. Mitgliede der Gött. Kön. Soc. der Wiss. und der Kön. Churfürstl. Braunschw. Landwirthschaftsgesellsch. Aeltesten der Gött. Kön. deutschen Gesellsch. Mitgliede der Kais. Akad. der Wiss. zu St. Petersb. der Kön. Englischen Societät, der K. K. Dänischen, Schwedischen und Preussischen Akadd. d. Wissensch. der Erfurtischen Churf. Akad. nützlich. Wissensch. der bononischen Akad. d. Wiss., der batavischen Soc. d. W. u. a. gelehrten Gesellschaften.

Der mathem. Anfangsgr. Isten Theils erste Abtheil.

Sechste vermehrte Auflage.
Mit zwölf Kupfertafeln.

Göttingen
im Verlag bey Vandenhoek und Ruprecht 1800.

29.847

Počátkowé Arytmetyky

od

Stanislawa Wydry,

bywalého

kanownjka v wssech swatých

na

Hradě Pražském,

cýs. y cýs. králowsk. Dyrektora a Professora
matematyckého umění na wysokých sskolách
Pražských ꝛc.

Wydanj

od

Ladislawa Gandery,

kněze řádu premonstrátského,

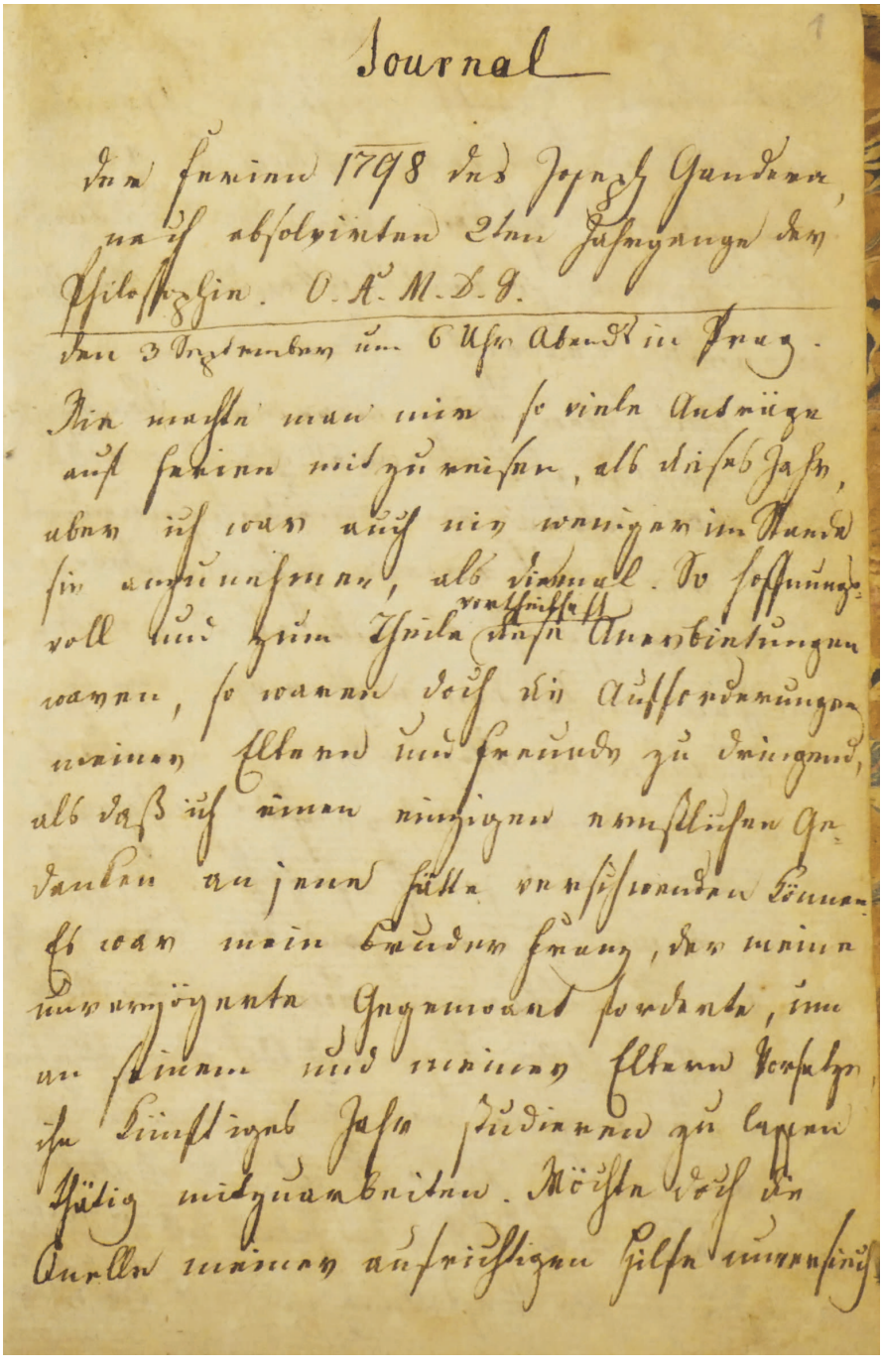
Filozofie Doktora,

cýs. y cýs. králowsk. Professora matematyckého umění
na týchž sskolách.

W Praze,
nákladem cýs. y cýs. král. normálnj sskoły, léta 1786.

Carolinum.

Journal

Von Januar 1798 bis Januar 1799 incl.

Nach absolvirten 2ten Jahrgang der Philosophie. O. A. M. D. G.

Von 3 Nachmittag bis 6 Uhr Abend Kirchgang.

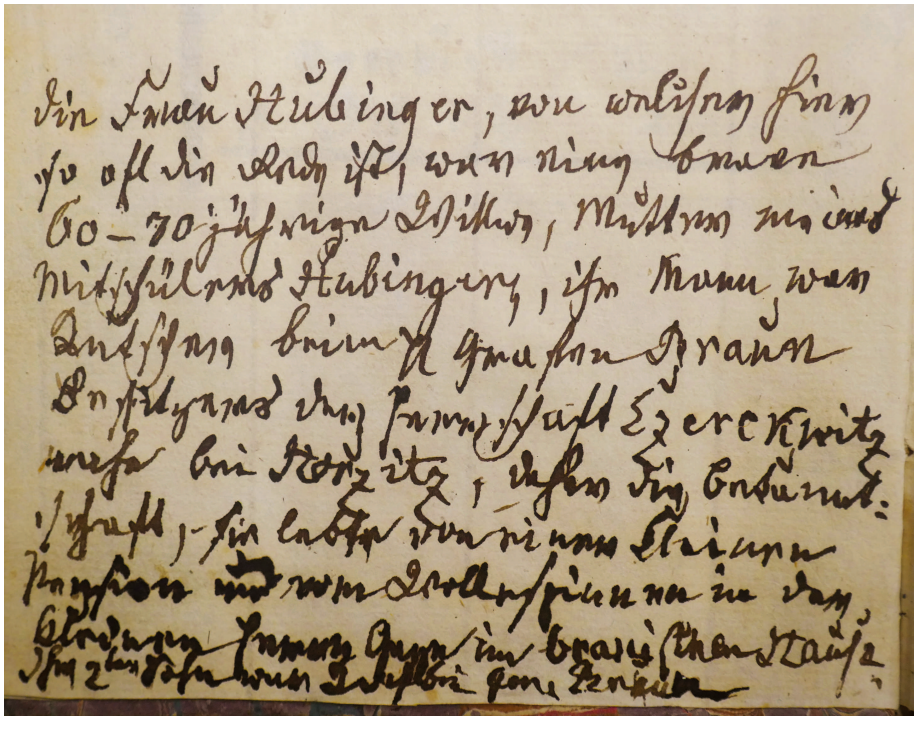
Ich muß nun mein so vieles Andringen auf Zeit nicht mehr verschieben, als dieses Jahr, denn ich kann nicht mehr versichert im Stande sein anzufangen, als niemahl. Ich hoffnungsvoll und ohne Zweifel [illegible] diese Anordnungen kann, so kann doch die Aufforderungen meines Herrn und Freundes zu dringend, als daß ich einen einzigen abschlägigen Gedanken zu seinen Füßen verschweigen könnte. Ich kann mein Bruder Franz, der meine sehnsuchtsvollen Gegenwart verlangt, ihm an seinem und meinem Herrn Vorsatz ihr Dienstjahr [illegible] zu bringen. Möchte doch den Quellen meinen aufrichtigen Dank [illegible]

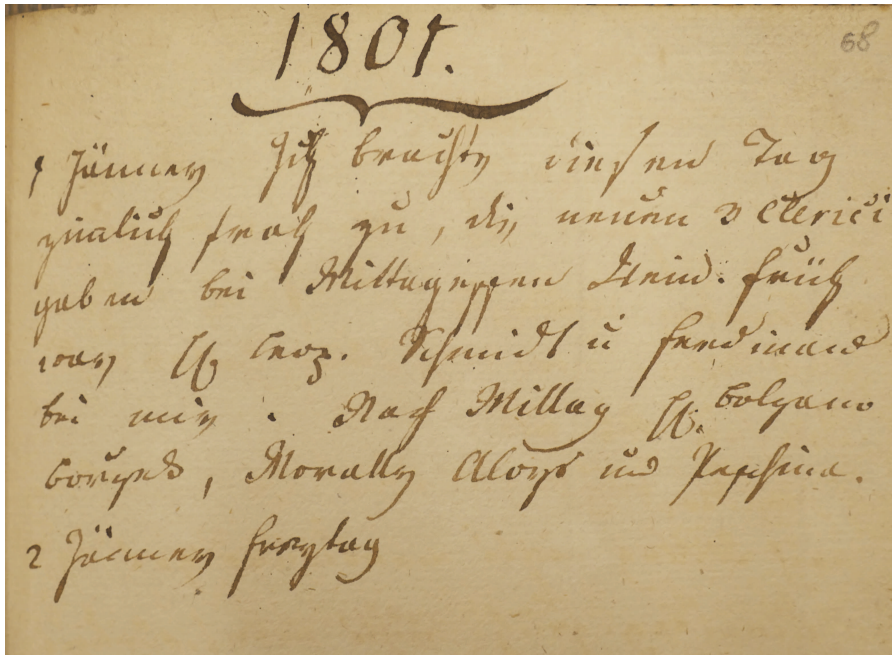
Julius 1794. Progressor Cancri

1. Montag, nie Feiertag. Vormittag. Amtliches, Vorlesungen. Abends in der Comödie mit den sämtlichen Fähnen die der Mathematik. Lud. Grafschaft Lippe. Abends bei Lamprecht und in den Gärten.

2. Dienstag. Lud von 7–8 Uhr, ist Donner nicht angekündigt, sonst ordentl. Vorlesungen, später Hr. Hofrath Beireis. Nach Mittag Conversation mit Hr. Forster durch 2 Stunden, dann abends in den Comödien, kein Theater. Nach 6 Uhr bei Lampert, Hr. Archon war nicht zu Hause, bei Trommsdorf und bei Lamprecht. Abends schlafen bis 11 Uhr. Entsetzl. Abends durch den Vorgesetzten Brief von Emden Johann. [illegible] Tag.

3. Amtl. Vorlesungen. Hr. Archon Hymnus von Callimachus besuchte nur 2 Collegia und hielt noch 3 Stunden. Dann wechselt von und mit Hrn in den Comödien, anhaltende unreine Luft. Von 5–6 Uhr Conversation mit Hr Gadebusch. dann diskutirende mit Hr Archon, wo besonders bei Galen zu sehen, da und Hr Gadebusch als Gregorii VII romanus, dessen Hr sie und nicht zu gnug sollte. Abschiedsbesuch Hr. Lud. Kaestn Geographie. Hing Besuch von Tourelon, sah den gründlichen Unterricht der Damen, worunter Hr. und Hr. Hr. Archon im Critischen gegen [illegible], ging zum Lamprecht bis 10 Uhr und Ostern 1. nachhause.

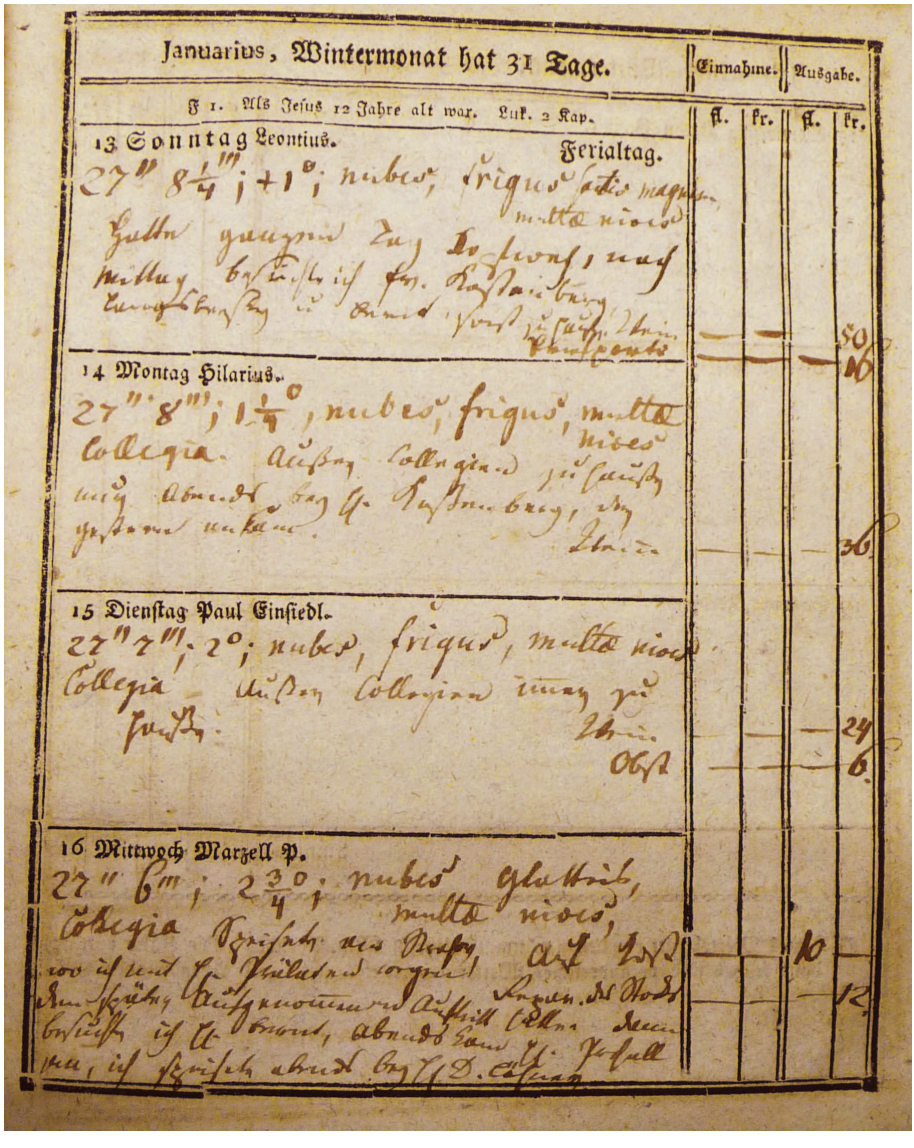

1801.

68

1 Jänner Ist Neujahr, Vinzenz Zu
gleich Fest zu, da unsere Clerici
gehen bei Mittagspause Grüß
von Cz. Schmidt u Ferdinand
bei mir. Nach Mittag Volgano
Compos, Monath Aloys und Josefine.

2 Jänner Freytag

Januarius, Wintermonat hat 31 Tage. | Einnahme. fl. kr. | Ausgabe. fl. kr.

F 1. Als Jesus 12 Jahre alt war. Luk. 2 Kap.

13 Sonntag Leontius. Ferialtag.

27″ 8 1/4‴; +1°; nubes, frigus satis magnum, multa nivis

14 Montag Hilarius.

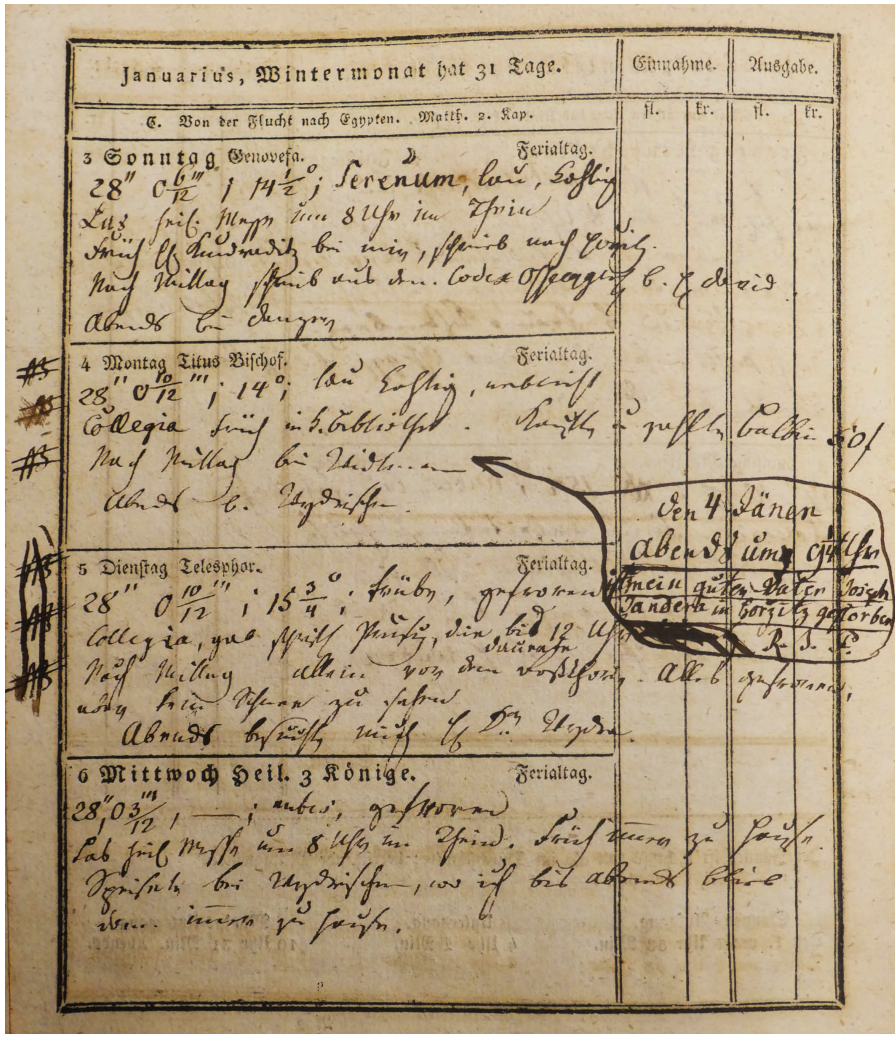
27″ 8‴; 1 1/4°; nubes, frigus, multa nives

15 Dienstag Paul Einsiedl.

27″ 7‴; 2°; nubes, frigus, multa nivis

16 Mittwoch Marzell P.

27″ 6‴; 2 3/4°; nubes, gelinde, multa nivis,

Januarius, Wintermonat hat 31 Tage. | Einnahme. | Ausgabe.

C. Von der Flucht nach Egypten. Matth. 2. Kap. | fl. kr. | fl. kr.

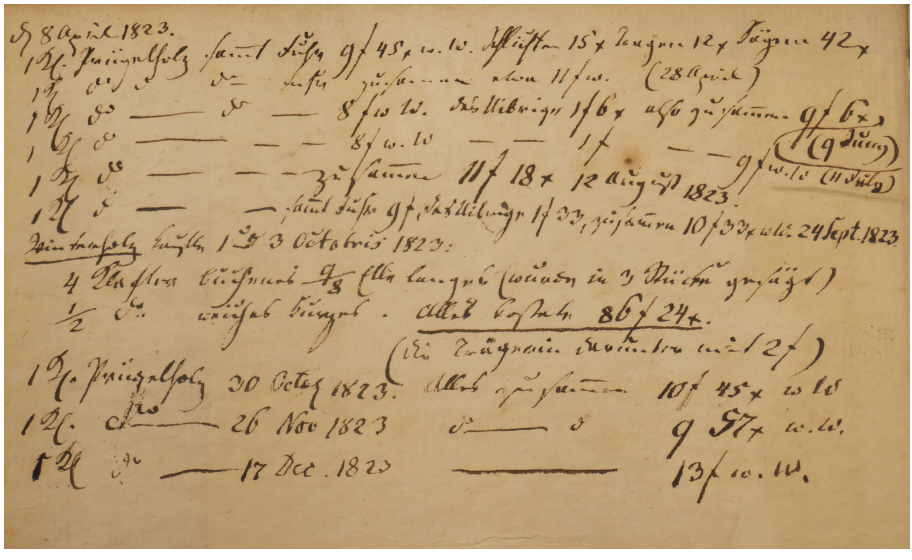
3 Sonntag Genovefa. Ferialtag.
28" 0 6/12 "; 14 1/2 °; Serenum, heu, Ostsüd
Das früh Messe um 8 Uhr im Chore
Nach Mittag spazierte mit Ludwig, Sperb und Lorch.
Nach Mittag spazierte mit dem Codex Theodosianus.
Abends bei Hause

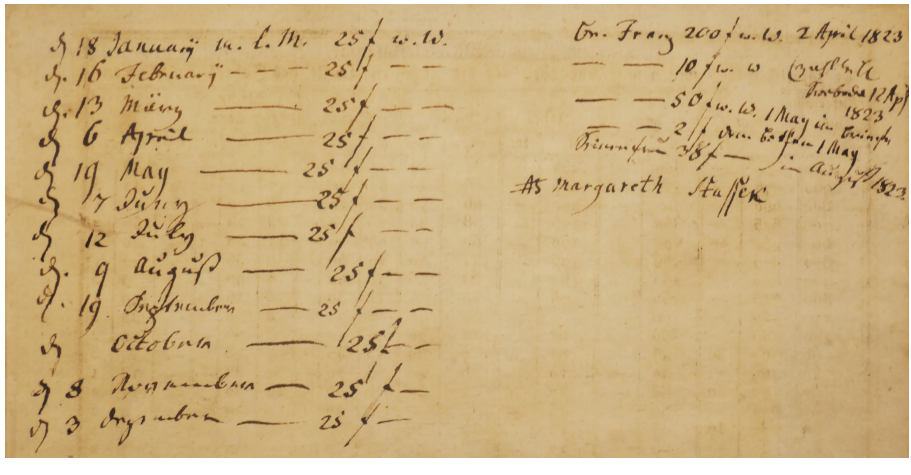
4 Montag Titus Bischof. Ferialtag.
28" 0 10/12 "; 14°; heu Ostsüd, unbeständig
Collegia fing in d. Bibliothek.
Nach Mittag bei Visiten
Abends bei Hause.

5 Dienstag Telesphor. Ferialtag.
28" 0 10/12 "; 15 3/4 °; trüb, gefroren
Collegia, und Stadt Physik, bis 12 Uhr
Nach Mittag allein von den Professoren
und sehr schön spazieren gefahren
Abends beschäftigt mit der Hygie.

6 Mittwoch Heil. 3 Könige. Ferialtag.
28" 0 3/12 "; —; aber, gefroren
Das früh Messe um 8 Uhr im Chore. Sonst nirgends zu sehen.
Nachmittag bei Hause, wo ich bis abends blieb
und nirgends zu sehen.

den 4 Jänner
Abends um 6 Uhr
meinen guten Vater
Landerer in Görz gestorben
Kr. s. d.

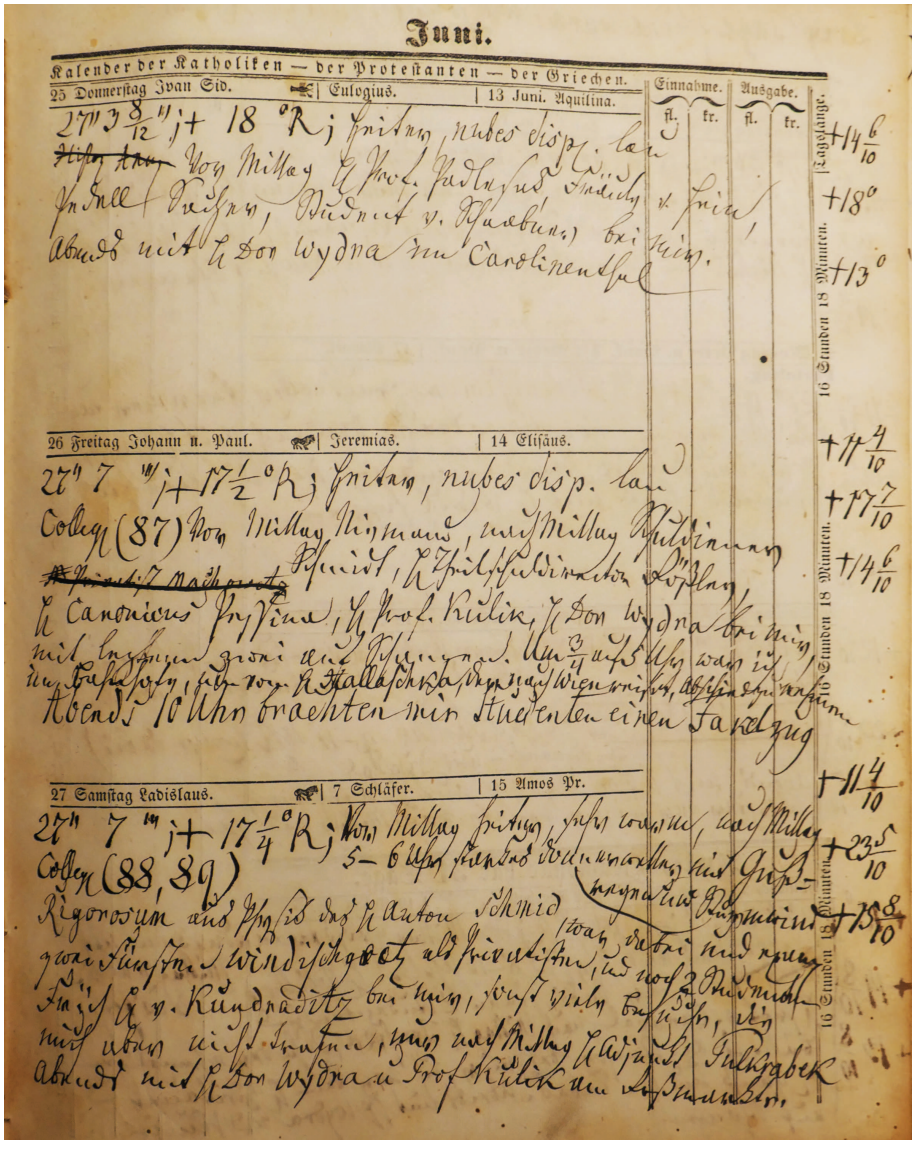
Majus, Wonnemonat hat 31 Tage.

	Einnahme. fl.	Einnahme. kr.	Ausgabe. fl.	Ausgabe. kr.
15 Donnerstag Christi Himmelfahrt. Ferialtag. 27″ 9 7/12‴ ; + 16 1/2° R ; schöne warme Tag. Lud früh Mayr um 6 Uhr zu Frau. Forstn Nanny meinen Obersten zu Essen gegen Tag zu Preßa, wie aber die H. D. Wydra hier Jagdaufseher. Von Milky H. v. Pudritzky bei mir. Nach Milky H. Obr. Bruder Forstmeister Ferdinand der Blind bei mir übrig Nacht.			+6,6°	R
			+16°	—
	4 1/2 Uhr		+ 9,9°	—
16 Freytag Johann von Nepomuck. Ferialtag. 27″ 7 11/12‴ ; + R 16 1/4° R ; schöne warme Tag, abends Gewitter. Lud früh Mayr um 6 Uhr zu Frau. Forstn Nanny meinen Obersten zu Essen. Heute um 9 Uhr früh nach Ferdinand zurück. H. Obr. Bruder Forstmeister mein Oberster bei H. v. Pudritzky, Mitter Nicke u. Forstmeister Ferdinand Diner bei mir. Abends H. D. Wydra bei mir, wir essen den Hasenbraten mit Knödel und Rahmsauce, dann Schinken wie ein Bauernbrot. Mittlerweile viele Wetterstreiche.			+6,3°	R
			+16,4°	—
			+7,7°	—
	auf			
~~In dieser Nacht um 12 Uhr starb meine liebe Mutter Margaretha Landera Mayr Florist~~				
17 Samstag Torpez. 27″ 7 11/12‴ ; + 15 °R ; [illegible] abends Gewitter. ~~Lud~~ Frau Collegia, Forstn Nanny meinen Obersten zu Mittag die Gratulationen im Hause, heute Tag zu Abends H. D. Wydra bei mir, wir essen mit zwei über den Berg gegangen (wegen Pilz) den Hasenbraten, H. H. Schindler bei mir Souper.	Collegia		+7,2°	R
			+10,5°	—
			+ 6,1°	—
Summa				

Neumond den 13. um 10 Uhr 47 Minuten Abends. Morgen- und Mittagwinde, die Wärme und Trockene unterbrechen einige Gewitterregen.

Sonnenaufgang.	Untergang.	Mondesuntergang.
Den 15. um 4 Uhr 20 Min.	7 Uhr 41 Min.	9 Uhr 16 Min. Abends.

F 2

Juni.

Kalender der Katholiken — der Protestanten — der Griechen.

Einnahme. fl. kr. | Ausgabe. fl. kr. | Tageslänge.

25 Donnerstag Ivan Sid. | Eulogius. | 13 Juni. Aquilina.

27" 3 8/12 "; + 18 °R; heiter, nubes disp. lan
Von Millay [illegible] und
in Brünn, Diedrich v. Hamburg bei
Abends nach [illegible] von Wydra zu Carolinenthal

+14 6/10
+18°
+13°

16 Stunden 18 Minuten.

26 Freitag Johann u. Paul. | Jeremias. | 14 Elisäus.

27" 7 "; + 17 1/2 °R; heiter, nubes disp. lan
Collegii (87) Von Millay Nissmann, und Millay Hildebrand
Pfeiffer, Feldfeldwebel Koplan
[illegible] Canonicus Prysina, Prof. Kulik, [illegible] Von Wydra bei mir
mit [illegible] grau [illegible]. Um 5 Uhr [illegible] was ich
[illegible] Abends 10 Uhr brachten mir Studenten einen Fackelzug

+11 4/10
+17 7/10
+14 6/10

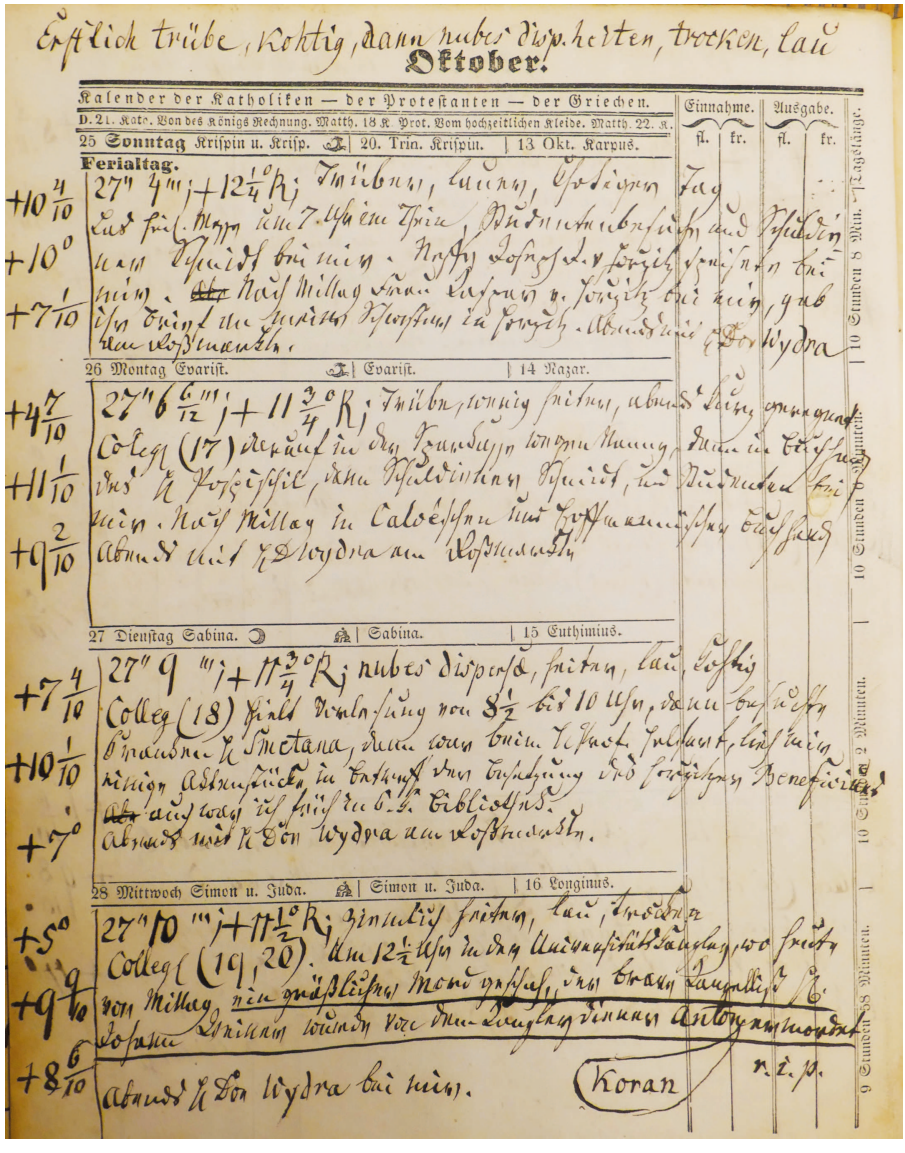
16 Stunden 18 Minuten.

27 Samstag Ladislaus. | 7 Schläfer. | 15 Amos Pr.

27" 7 "; + 17 1/4 °R; Von Millay heiter, [illegible] Millay
5–6 Uhr [illegible]
Collegii (88, 89)
Rigorosum und Physik das Praeses Schmid [illegible]
[illegible] Kunstsachen, Windschaden als Privatisten, [illegible]
[illegible] v. Kundratitz bei mir, [illegible]
[illegible] aber nicht [illegible], [illegible] Millay Alexander Fuhrgabek
Abends mit [illegible] Von Wydra zu Prof. Kulik zum Nachtessen.

+11 4/10
+23 5/10
+15 8/10

16 Stunden 13 Minuten.

Erstlich trübe, Roktig, dann nebes disp. heiter, trocken, kau

Oktober.

Kalender der Katholiken — der Protestanten — der Griechen.

D. 21. Kate. Von des Königs Rechnung. Matth. 18 K. Prot. Vom hochzeitlichen Kleide. Matth. 22. K.

25 Sonntag Krispin u. Krisp. | 20. Trin. Krispin. | 13 Okt. Karpus.

Einnahme. fl. kr. — Ausgabe. fl. kr. — 10 Stunden 8 Min. Tagslänge.

Ferialtag.

+10 4/10 +10° +7 1/10

27" 4‴ j + 12 1/4 °R; Trübens, kaltes, Spatzieren Tag
das für. Mayn. um 7 Uhr einen Thee, Büchermachen, und Spatzieren
kam Schmidt bei mir. Nachh. Spatzieren. Abends bei
mir. Nach Mittag kam Lessen u. Spatzieren bei mir, und
ließ trunk um Gesundheit Spatzieren. Abends bei Dr. Hydra
um Gesundheit.

26 Montag Evarist. | Evarist. | 14 Nazar.

+4 7/10 +11 1/10 +9 2/10

27" 6 6/12‴ j + 11 3/4 °R; Trübe, gewitz, frischen, abends Regen, gewitz
Colleg (17) Physik in der Landschaft, kam mir, dann in Buch
das K. Polizeiges, dann Schmidtchen Spatzieren, kam
mir. Nach Mittag in Calovsche mit Hoffmann
Abends bei K. Dr. Hydra um Gesundheit.

27 Dienstag Sabina. | Sabina. | 15 Euthimius.

+7 4/10 +10 1/10 +7°

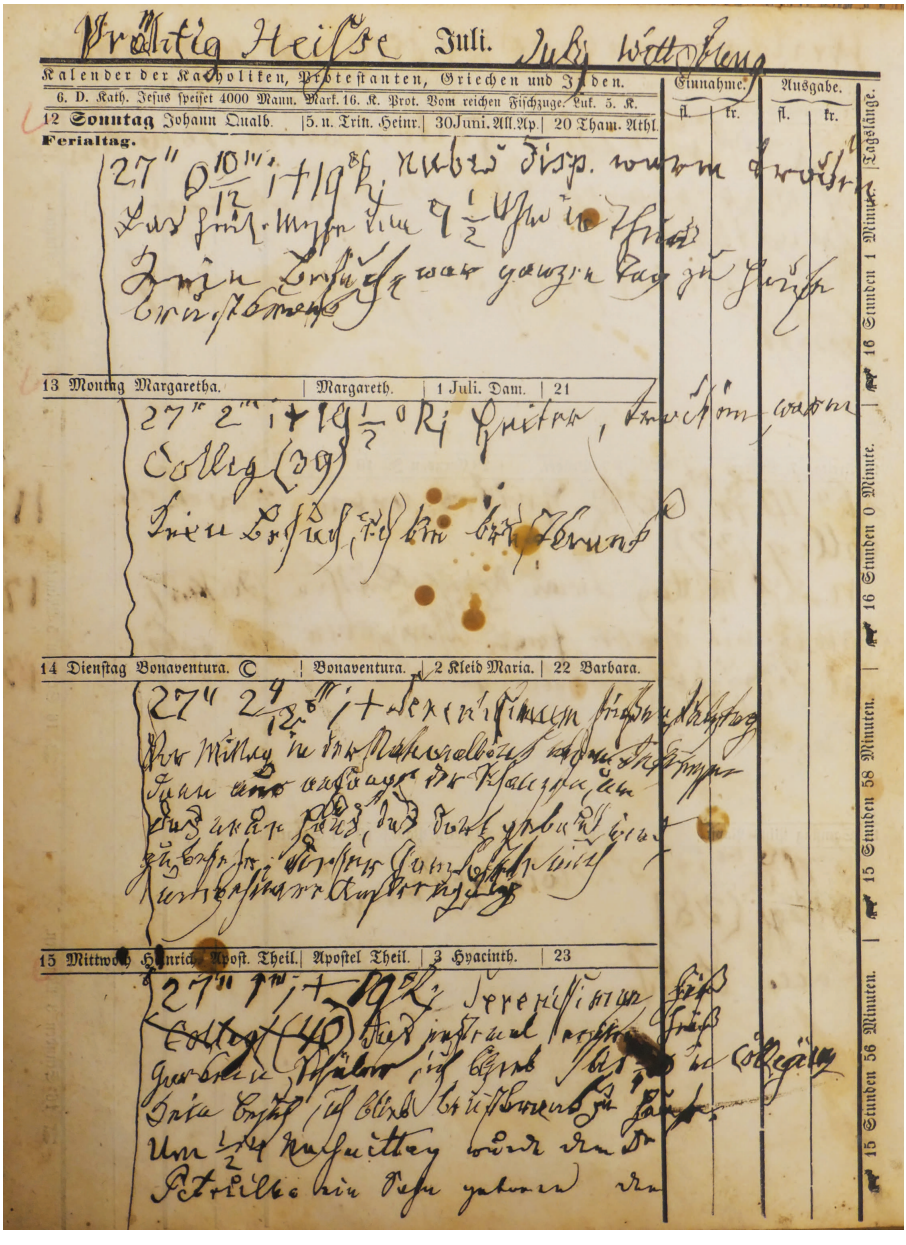
27" 9 ‴ j + 11 3/4 °R; nebes disperse, frischen, kau Eisch
Colleg (18) Fisik. Vorlesung von 8 1/2 bis 10 Uhr, dann Buchen
Brandner K. Smetana, dann kam mir. Schach. Schmidt, kam mir
wegen Abhungen in Betreff der Besichtigung und Fortsetzung Beneficium
auch wegen des Frischen B. B. Bibliothek.
Abends bei K. Dr. Hydra um Gesundheit.

28 Mittwoch Simon u. Juda. | Simon u. Juda. | 16 Longinus.

+5° +9 9/10 +8 6/10

27" 10 ‴ j + 11 1/2 °R; Sinnlich frischen, kau, trocken
Colleg (19, 20). Um 12 1/2 Uhr in der Universitäts Bibliothek, wo frisch
von Mittag, mein gnädigstes Monatgeld, von Brauer Landgrafe K.
Joseph Dreiherr Brinken vor dem Empfang Einnahm Ausgabe

Abends K. Dr. Hydra bei mir. Koran n. l. p.

Prächtig Heisse Juli. July Wetter

Kalender der Katholiken, Protestanten, Griechen und Juden. | Einnahme fl. kr. | Ausgabe fl. kr.

6. D. Kath. Jesus speiset 4000 Mann. Marc. 16. K. Prot. Vom reichen Fischzuge. Luk. 5. K.

12 **Sonntag** Johann Qualb. | 5. n. Trin. Heinr. | 30. Juni. All. Ap. | 20 Thom. Athl.

Ferialtag.

27″ ☌ 10‴ 1/2 i + 19 8 Regen disp. warm

Der früh Morgen hin 9 1/2 Uhr in Haus

Dein Ernte war ganz in Tag in Juni

Ernte Komen

13 Montag Margaretha. | Margareth. | 1 Juli. Dam. | 21

27″ 2‴ i + 19 1/2 ☌ Ri Quitter, [illegible] warm

Colleg (39)

Dein Ernte [illegible] Haus

14 Dienstag Bonaventura. ☾ | Bonaventura. | 2 Kleid Maria. | 22 Barbara.

27″ 2 4/12‴ i + Serenissimum [illegible]

Der Mittag in der Nachmittag [illegible]

Dann und [illegible]

15 Mittwoch Henrich. Apost. Theil. | Apostel Theil. | 3 Hyacinth. | 23

27″ 1‴ i + 19 Serenissimum

Collegium (40) Der [illegible]

Gewitter Wetter [illegible]

Dein Ernte [illegible]

Um 1/2 [illegible]

Petrillchin [illegible]

Tagslänge: 16 Stunden 1 Minute. | 16 Stunden 0 Minute. | 15 Stunden 58 Minuten. | 15 Stunden 56 Minuten.

7367

Prima

calculi exponentialis elementa

nova partim methodo in usum auditorum suorum proposita

adjecta demonstratione nova theorematis:
Iidem factores, quocunque ordine in se ducti, idem productum generant,

edidit

L. J. Jandera

Ord. Praem. Pragae in monte Sion Can. Reg., AA. LL. et Phil. D., Matheseos in Univ. Carolo-Ferdinandea Prof. C. R. pub. ord.

Pragae 1812
apud Casparum Widtmann

A. V.

ELEMENTORUM
MATHESEOS PURAE

PARS PRIMA,

CONTINENS ALGEBRAM.

Auctore

Ig. Appeltauer,

in

Universitate Viennensi Math. Prof. publ. et ordin.

Viennae et Tergesti
Apud Josephum Geistinger.
18[illegible]

)(

ELEMENTORUM
MATHESEOS PURAE

PARS ALTERA,

CONTINENS GEOMETRIAM, TRIGONOMETRIAM ET SECTIONES CONICAS.

Auctore

Ig. Appeltauer,

in

Universitate Viennensi Math. Prof. publ. et ordin.

Viennae et Tergesti.
Apud Josephum Geistinger.
1817.

Ign. Appeltauer's

Elementar-Mathematik.

Erster Theil,

die Algebra enthaltend.

GYM. NEU. PRAG.

Aus dem Lateinischen übersetzt

von

Johann Fux,

öffentl. ordentl. Professor der Mathematik am k. k. Lyceo zu Olmütz.

BIBLIOTHEK K.K. STAATS-GYMNASIUM 1590. PRAG-NEUSTADT

VEŘEJNÁ A UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V PRAZE

Wien und Triest, 1825.
In der Geistinger'schen Buchhandlung.

Ign. Appeltauer's

Elementar-Mathematik.

Zweyter Theil.

Enthält

die Geometrie, Trigonometrie und die Kegelschnitte.

VEŘEJNÁ A UNIVERSITNÍ KNIHOVNA V PRAZE
14 π 10
GYMN. NEU PRAG

Aus dem Lateinischen übersetzt

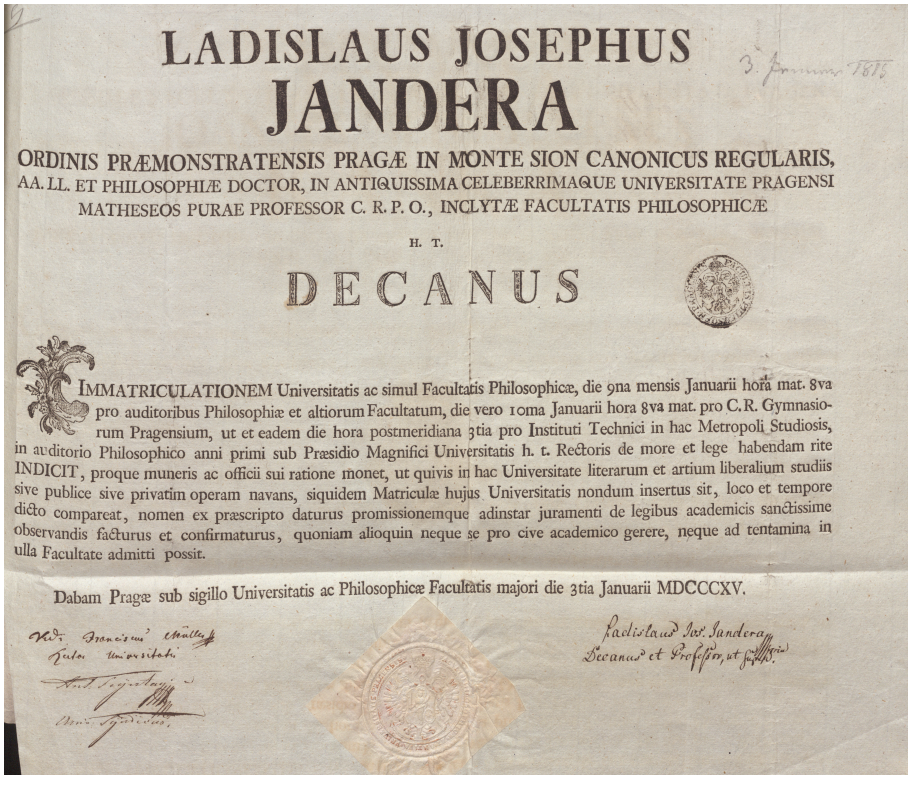
von

Johann Fux,

öffentl. ordentl. Professor der Mathematik am k. k. Lyceo zu Olmütz.

K.K. STAATS-GYMNASIUM PRAG-NEUSTADT
1890.

Wien und Triest, 1825.
In der Geistinger'schen Buchhandlung.

LADISLAUS JOSEPHUS JANDERA

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS PRAGÆ IN MONTE SION CANONICUS REGULARIS, AA. LL. ET PHILOSOPHIÆ DOCTOR, IN ANTIQUISSIMA CELEBERRIMAQUE UNIVERSITATE PRAGENSI MATHESEOS PURAE PROFESSOR C. R. P. O., INCLYTÆ FACULTATIS PHILOSOPHICÆ

H. T.

DECANUS

IMMATRICULATIONEM Universitatis ac simul Facultatis Philosophicæ, die 9na mensis Januarii hora mat. 8va pro auditoribus Philosophiæ et altiorum Facultatum, die vero 10ma Januarii hora 8va mat. pro C. R. Gymnasiorum Pragensium, ut et eadem die hora postmeridiana 3tia pro Instituti Technici in hac Metropoli Studiosis, in auditorio Philosophico anni primi sub Præsidio Magnifici Universitatis h. t. Rectoris de more et lege habendam rite INDICIT, proque muneris ac officii sui ratione monet, ut quivis in hac Universitate literarum et artium liberalium studiis sive publice sive privatim operam navans, siquidem Matriculæ hujus Universitatis nondum insertus sit, loco et tempore dicto compareat, nomen ex præscripto daturus promissionemque adinstar juramenti de legibus academicis sanctissime observandis facturus et confirmaturus, quoniam alioquin neque se pro cive academico gerere, neque ad tentamina in ulla Facultate admitti possit.

Dabam Pragæ sub sigillo Universitatis ac Philosophicæ Facultatis majori die 3tia Januarii MDCCCXV.

Rede

zur Gedächtnißfeyer

des hochwürdigen Herrn

Stanislaus Wydra

Doktors der Philoſophie, k. k. Profeſſors der Mathematik, k. k. Direktors der mathematiſchen und phyſiſchen Studien, Dekans der philoſophiſchen Fakultät und Rektors der Univerſität in Prag, des Kapitels bey allen Heiligen ob dem prager Schloſſe Domherrn.

Bey Gelegenheit der Aufſtellung ſeines Bruſtbildes

in der k. k. Bibliothek

verfaßt, und am 20. July 1816 vorgetragen

von

Ladislaus Fandera

regulirtem Chorherrn des Prämonſtratenſer-Ordens im Stifte Strahow, Doctor der Philoſophie, k. k. Profeſſor der Mathematik an der prager Univerſität.

Prag, 1816.

Gedruckt und zu haben bey Gottlieb Haaſe.

Geographiſche Breite und Länge von Horžitz und Königgratz

Ihre Höhen über Prag und die Meeresfläche bei Hamburg,

berechnet und herausgegeben

von

Aloys David,

Reg. Kan. des Prämonſtratenſer-Stiftes Tepl, Doktor der Philoſophie, k. k. Aſtronom und Profeſſor der praktiſchen Aſtronomie, Vorſteher der prager k. Sternwarte, der k. böhmiſchen gelehrten Geſellſchaft der Wiſſenſchaften, wie auch der k. k. patriotiſch-ökonomiſchen Geſellſchaft in Böhmen ordentliches, und korreſpondirendes Mitglied der k. k. Mähriſch-Schleſiſchen Geſellſchaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde; der Preußiſch-Schleſiſchen Geſellſchaft zur Beförderung der vaterländiſchen Kultur; der k. Akademie der Wiſſenſchaften zu München, der naturforſchenden Geſellſchaft zu Aarau, und der ökonomiſchen zu Leipzig.

Mit einem Titelkupfer, das die St. Gotthardskirche an einer bei Horžitz öſtlichen Anhöhe darſtellt.

Für die Abhandlungen der k. böhm. Geſellſchaft der Wiſſenſchaften.

Prag, 1819.

Gedruckt bei Gottlieb Haaſe, k. böhm. ſtänd. Buchdrucker.

Königl. museum
No. 33033

K.K. STERNWARTE.

45a, 45b

TRES SANCTAM TRIADEM

Municipal Stadt und
Schloss Horzitz Bid.
czower Kr. nach Jos. Kral
gemahlt von Joann. Venuto
1820

46a, 46b

Sct. Gotthardskirche bei Horžicz Bidschower Kreises 1818.
(Ansicht von Süd-West.)

V Praze dne 13 Febr. 826

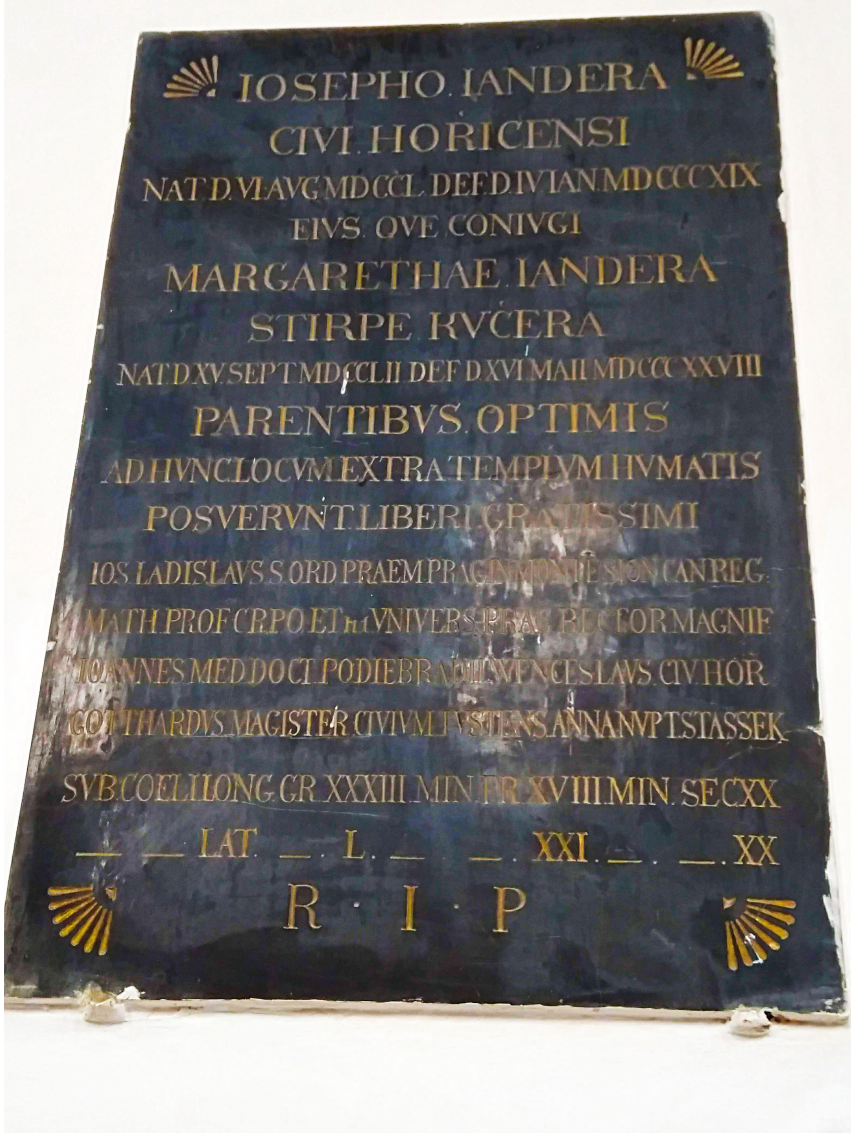
Hořické museum.

Ma Nejmilejší Panjmama!

Gegiš mna milý Cesnej gsem mél gíti obdr-
žel, a sn z nihe nad Gegiš zdraowym gelissel,
začnž Pana Bohe každodnnia grossym.
Ge kny bůh P. Bohe Cheela zdrawe gsem, aly
nieho gráca nám. Ted gsem wagacy
wynám, aly gorad stisknem. Odesylam
Gim 25 fl na ingaby wdaccy wydání. Kny
Gim odesylam od bratra Gellarde z Cesne
gsse Cesnej a zgesstnij od tiš gmeny, wssecko
obrissenny, gakž mni to odesel. Cestra
sestra, P. Sswegna, P. Swogrowa etc. zdrawy
gsau, On gak na swadbu my tisyczkrat
w towm sweisle tisyc.

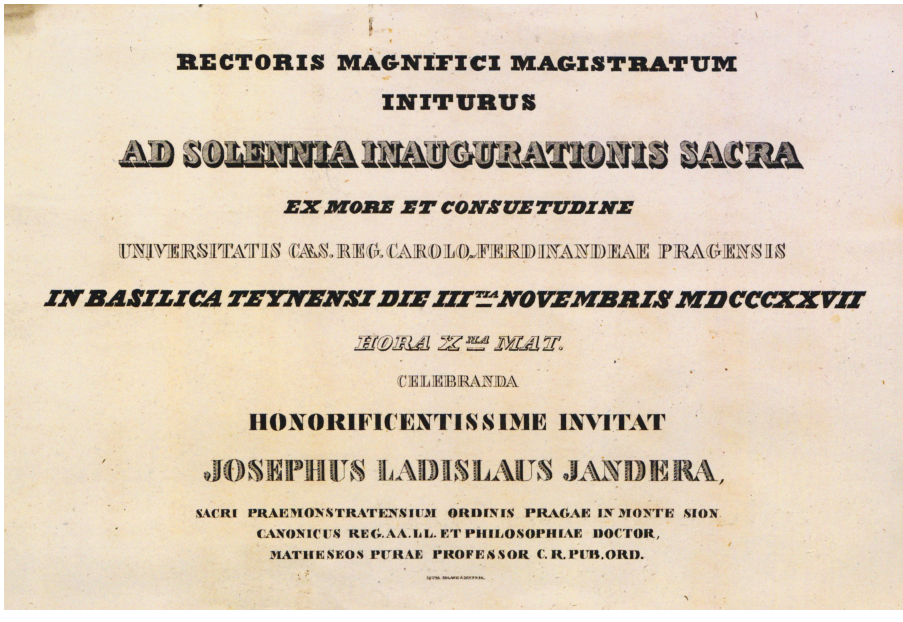
Gegiš nejmilejší Syn
dozyt Cel. Jandrmag

w Gesse.

IOSEPHO IANDERA
CIVI HORICENSI
NAT D VI AVG MDCCL DEF D IVIAN MDCCCXIX
EIVS QVE CONIVGI
MARGARETHAE IANDERA
STIRPE KVCERA
NAT D XV SEPT MDCCLII DEF D XVI MAII MDCCC XXVIII
PARENTIBVS OPTIMIS
AD HVNC LOCVM EXTRA TEMPLVM HVMATIS
POSVERVNT LIBERI GRATISSIMI
IOS LADISLAVS S ORD PRAEMPRAG IN MONTE SION CAN REG
MATH PROF CRPO ET rit VNIVERS PRAG RECTOR MAGNIF
IOANNES MED DOCT PODIEBRADIVS VENCESLAVS CIV HOR
GOTTHARDVS MAGISTER CIVIVM IVSTITIAE ANNA NVPTS TASSEK
SVB COELI LONG GR XXXIII MIN PR XVIII MIN SEC XX
LAT L XXI XX
R I P

LADIS: IOS: IANDERA CANON: REG: IN MONTE SION
PROF: MATHESEOS IN VNIVERS: PRAG:
ET
IOAN: IOS: KUCZERA CIVIS R: GRÆC: & PRAG:
AMBO HORZICENSES CINCLEGERUNT
MDCCCXXVI

RECTORIS MAGNIFICI MAGISTRATUM

INITURUS

AD SOLENNIA INAUGURATIONIS SACRA

EX MORE ET CONSUETUDINE

UNIVERSITATIS CAS. REG. CAROLO-FERDINANDEAE PRAGENSIS

IN BASILICA TEYNENSI DIE III^TIA NOVEMBRIS MDCCCXXVII

HORA X^MA MAT.

CELEBRANDA

HONORIFICENTISSIME INVITAT

JOSEPHUS LADISLAUS JANDERA,

SACRI PRAEMONSTRATENSIUM ORDINIS PRAGAE IN MONTE SION
CANONICUS REG. AA. LL. ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,
MATHESEOS PURAE PROFESSOR C. R. PUB. ORD.

JOSEPHUS LADISLAUS JANDERA,

SACRI PRAEMONSTRATENSIUM ORDINIS PRAGAE IN MONTE SION CANONICUS REGULARIS, AA. LL. ET PHILOSOPHIAE DOCTOR, MATHESEOS PURAE PROFESSOR CAESAREO REGIUS PUBLICUS ORDINARIUS,

H: T:

SENATUS ACADEMICI IN PUBLICIS ET POLITICIS PRAESES, ALMAEQUE ATQUE ANTIQUISSIMAE CAESAREO - REGIAE CAROLO - FERDINANDEAE UNIVRSITATIS PRAGENSIS

RECTOR

ET

PROCANCELLARIUS.

Universis, ad quos pertinet, Sacrum solenne invocandi Spiritus Sancti ergo, die V^ta Novembris hora nona matutina in Basilica Teynensi rite celebrandum, deinceps vero insequenti die per cuncta Universitatis collegia Praelectiones ineuntis anni scholastici ordiendas, vi muneris nostri, pro lege et more indicimus.

Datum in Universitate Studiorum Pragae die III^tia Novembris MDCCCXXVII.

NOS WENCESLAUS LEOPOLDUS, DEI GRATIA ARCHIEPISCOPUS PRAGENSIS,

Sedis Apostolicae per inclytum Regnum Bohemiæ, nec non per celeberrimas Bambergensem, Misnensem et Ratisbonensem Diœceses Legatus Natus; Princeps Chlumczansky, Eques de Przestawlk et Chlumczan, Suæ Sacræ Cæsareo-Regiæ Apostolicæ Majestatis Consiliarius intimus actualis, Cæsarei Austr. Ordinis Leopoldi magnæ crucis Eques, aurea cruce honorum civilium insignitus, Inclyti Regni Bohemiæ Primas, Protector Studiorum, nec non Carolo-Ferdinandeæ Universitatis Pragensis perpetuus Cancellarius etc.

Cum recte et laudabiliter utroque jure provisum sit, ut nonnulli vita, moribus et scientia praestantes Officio Notariorum et Tabellionum fungerentur, qui res gestas fideliter consignarent, et quorum scriptis, vis et instrumentis fides plena et publica haberetur, ea vero ratione adducti et potestate ad hoc sufficienti muniti quosdam de Clero Nostro eligere et in Notarios Archiepiscopales creare volemus.

Cumque merita Admodum Reverendi, Eximii, Spectabilis ac magnifici Domini Ladislai Josephi Vandera Canonici regularis ordinis Praemonstratensium Canonicum hon. Philosophiæ Doctoris, in Universitate Carolo-Ferdinandea Prag. Professoris Matheseos cas. reg. public. ordin., anno 1815 Decani et anno 1828 Rectoris magnifici, satis superque Nobis perspecta sint, utpote qui scientia, doctrina vana, exemplari vitæ ratione et zelo indefesso in munere quo fungitur, qua Professor Matheseos in Universitate prag. per serium multorum annorum Nobis plurimum commendatur; Nos auctoritate Nostra Archiepiscopali praedictum

Beiträge

zu einer

leichtern und gründlichern Behandlung

einiger

Lehren der Arithmetik

von

Jos. Lad. Fandera

Chorherrn des königl. Prämonstratenser-Stiftes Strahov, und k. k. Professor der Mathematik an der Universität zu Prag.

Reálka v Praze
Realschule in Prag
Inv. č.
Jednačtiletá střední škola
v Praze 3 - Karlína Křižíkova ul. č. 5
Učitelská knihovna

Prag, 1830.

Gedruckt bei Gerzabek, Eck der kleinen Jesuitengasse.

Uiber
Miletin in Böhmen;

ein

topographisch-historischer

Versuch

von

Joseph Ladislaus Pandera

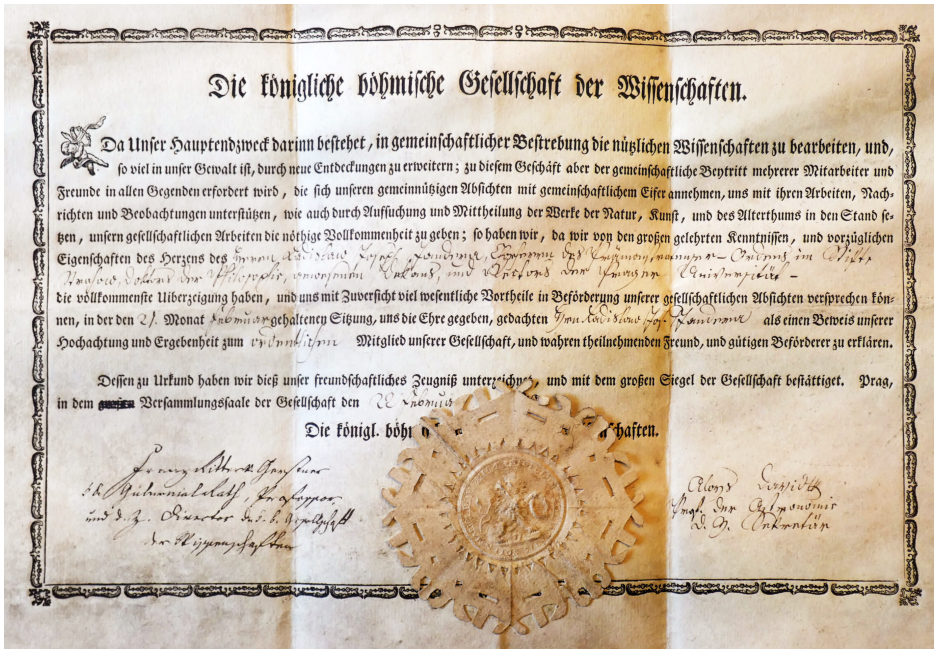
regulirtem Chorherrn des k. Prämonstratenser-Stiftes Strahow, Doktor der Philosophie, kaiserl. königl. öffentlichem ordentlichem Professor der reinen Mathematik, gewesenem Dekan der philosophischen Fakultät und Rektor der k. k. Carl-Ferdinand'schen Prager Universität.

STRAHOVIENSIS BIBLIOTHECA

Für die Abhandlungen der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften.

Prag, 1830.

Gedruckt bei Gottlieb Haase Söhne.

Die königliche böhmische Gesellschaft der Wissenschaften.

Da Unser Hauptendzweck darinn bestehet, in gemeinschaftlicher Bestrebung die nützlichen Wissenschaften zu bearbeiten, und, so viel in unser Gewalt ist, durch neue Entdeckungen zu erweitern; zu diesem Geschäft aber der gemeinschaftliche Beytritt mehrerer Mitarbeiter und Freunde in allen Gegenden erfordert wird, die sich unseren gemeinnützigen Absichten mit gemeinschaftlichem Eifer annehmen, uns mit ihren Arbeiten, Nachrichten und Beobachtungen unterstützen, wie auch durch Aufsuchung und Mittheilung der Werke der Natur, Kunst, und des Alterthums in den Stand setzen, unsern gesellschaftlichen Arbeiten die nöthige Vollkommenheit zu geben; so haben wir, da wir von den großen gelehrten Kenntnissen, und vorzüglichen Eigenschaften des Herzens des [illegible] die völkommenste Uiberzeigung haben, und uns mit Zuversicht viel wesentliche Vortheile in Beförderung unserer gesellschaftlichen Absichten versprechen können, in der den [illegible] Monat [illegible] gehaltenen Sitzung, uns die Ehre gegeben, gedachten [illegible] als einen Beweis unserer Hochachtung und Ergebenheit zum [illegible] Mitglied unserer Gesellschaft, und wahren theilnehmenden Freund, und gütigen Beförderer zu erklären.

Dessen zu Urkund haben wir dieß unser freundschaftliches Zeugniß unterzeichnet, und mit dem großen Siegel der Gesellschaft bestättiget. Prag, in dem [illegible] Versammlungssaale der Gesellschaft den [illegible]

Die königl. böhm[illegible]haften.

N. 555.

Dem k. k. Herrn Professor der Alterthumskunde
Dr. Ladislaus Jandera.

Auf Anfall eines herabgelangten hohen Studienhofkommissions-Erlasses vom 10ten April l. J. Zahl 2067, und hohen Gubernial-Intimates ddo 22ten, praes: 27ten Mai d. J. No 20140, haben Se. k. k. apostolische Majestät mit allerhöchster Entschließung vom 2ten April d. J. Denenselben in Berücksichtigung des Ansuchens, welches Sie sich im Concurse erworben haben, die große goldene Civilehren-Medaille sammt Band allergnädigst zu verleihen geruht.

Von welcher allerhöchsten Entschließung der k. k. Herrn Professor hiemit mit Anweisung in die angemessene Kenntniß gesetzt, und zugleich verständiget werden, daß Sie sich zur feyerlichen Empfangnahme dieser Ehrenmedaille, nach dem weiteren Inhalte des obangezogenen hohen Gubernial-Erlasses, am 29ten May d. J. um die 12te Mittagsstunde in dem Sitzungssaale des hiesigen k. k. Landesgubernii einzufinden haben.

Vom k. k. philosophischen Studienhofcommissariate.

Prag, den 27ten May 1835.

EUER MAGNIFICENZ
und
HOCHWÜRDEN!

Da am 26. August l. J. die ebenso seltene als erfreuliche fünfzigjährige Jubelfeier Ihrer Promotion zum Doctor der Philosophie an unserer uralten Carolo-Ferdinandea stattfindet, so ergreift die gefertigte königl. Gesellschaft mit besonderem Vergnügen diese Gelegenheit, um Ihnen Hochverehrter Jubilardoctor! die aufrichtigsten Glückwünsche eines noch langen Wohlergehens darzubringen, Sie zugleich der wärmsten Hochachtung versichernd, mit welcher die Mitglieder sich zu zeichnen die Ehre haben

PRAG AM 25. AUGUST 1854.

Die königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften

Joh. Purkyně
d. Z. Director d. Ges.

Wilh. Rud. Weitenweber
beständ. Secretär.

Paul Sullivan — Johann Er. Wocel — Franz Palacky

Karl Jar. Erben — Franz Pelzing — Václav Hanka

Z. J. Hanuš. — Wilhelm Hattiska.

Anton Strobach

Paul Joseph Šafařík

DOCTISSIMO, SPECTABILI
ac
Magnifico Domino
LADISLAO
Josepho
JANDERA
caes. reg. Professori
et Consiliario etc.
festum semisaeculare
laureae philosophicae
celebranti
FACULTAS PHILOSOPHICA PRAGENSIS
DIE
VII. Calendas
Septembres
M DCCCLIV

hodierni diei memoriam nobiscum celebrare non contigit, pia vota misremus, ut per omne tempus, quod inter Tuos fideles collegas virturus sis, serena et tot meritis insigni senectute fruaris, simulque persuasum Tibi habere velis, nostrae Universitatis facultatem philosophicam nomen tuum et memoriam summa veneratione semper esse prosecuturam.

Dr. Hieronymus Josephus Zeidler
Abbas Strahoviensis
R.t. Collegii Doct. Philos. Decanus.

Dr. Ottomar Hadlaczek
Dr. J. Ph. Kulik
Dr. Ludw. Wernhardt
L. W. Wessely
Dr. J. G. Böhm
Dr. Jos. Zumbey
Dr. Jos. Smetana

Dr. Franc. Petřina
Dr. [illegible]
Dr. E. J. Vieth
Dr. J. E. Weber
Dr. W. Kabesch
Dr. W. Volkmann

Dr. Johann Paclesaky
Dr. Johann Koubek
Dr. Izmy Szamik
Dr. Eduard Bruna
Dr. Adolf. Tuneč
Dr. Emil Petschigely

EINLADUNG

zur

fünfzigjährigen Dienstes - Jubelfeier

des k. k. Universitäts-Professors der Mathematik

Dor Ladislaus Joseph Jandera,

reg. Chorherrn des k. Prämonstratenser – Stiftes Strahov,

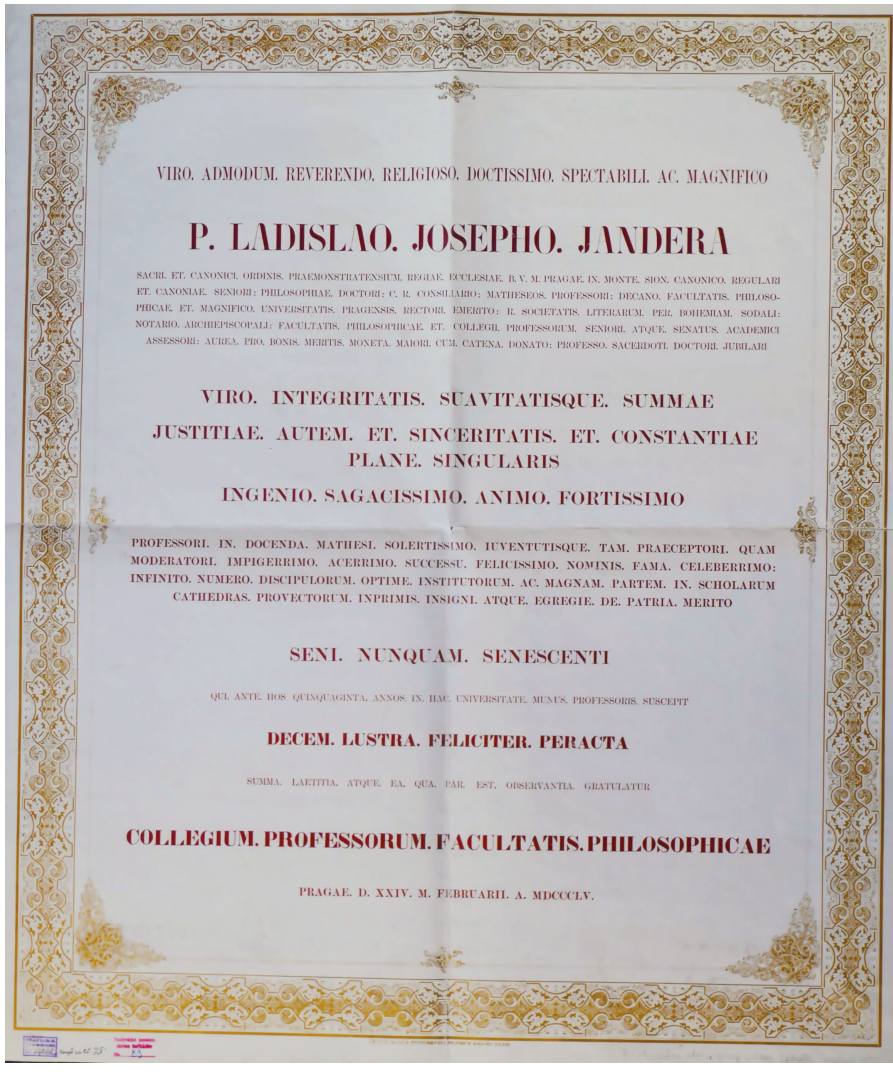
Seniors der Prager philos. Facultät

und k. k. Rathes,

am 24. Februar 1855 um 11 Uhr Vormittags

im grossen Carolin - Saale.

Druck v. Fried. Rohlicek. Prag

VIRO. ADMODUM. REVERENDO. RELIGIOSO. DOCTISSIMO. SPECTABILI. AC. MAGNIFICO

P. LADISLAO. JOSEPHO. JANDERA

SACRI. ET. CANONICI. ORDINIS. PRAEMONSTRATENSIUM. REGIAE. ECCLESIAE. B. V. M. PRAGAE. IN. MONTE. SION. CANONICO. REGULARI ET. CANONIAE. SENIORI: PHILOSOPHIAE. DOCTORI: C. R. CONSILIARIO: MATHESEOS. PROFESSORI: DECANO. FACULTATIS. PHILOSOPHICAE. ET. MAGNIFICO. UNIVERSITATIS. PRAGENSIS. RECTORI. EMERITO: R. SOCIETATIS. LITERARUM. PER. BOHEMIAM. SODALI: NOTARIO. ARCHIEPISCOPALI: FACULTATIS. PHILOSOPHICAE. ET. COLLEGII. PROFESSORUM. SENIORI. ATQUE. SENATUS. ACADEMICI ASSESSORI: AUREA. PRO. BONIS. MERITIS. MONETA. MAIORI. CUM. CATENA. DONATO: PROFESSO. SACERDOTI. DOCTORI. JUBILARI

VIRO. INTEGRITATIS. SUAVITATISQUE. SUMMAE

JUSTITIAE. AUTEM. ET. SINCERITATIS. ET. CONSTANTIAE

PLANE. SINGULARIS

INGENIO. SAGACISSIMO. ANIMO. FORTISSIMO

PROFESSORI. IN. DOCENDA. MATHESI. SOLERTISSIMO. IUVENTUTISQUE. TAM. PRAECEPTORI. QUAM MODERATORI. IMPIGERRIMO. ACERRIMO. SUCCESSU. FELICISSIMO. NOMINIS. FAMA. CELEBERRIMO: INFINITO. NUMERO. DISCIPULORUM. OPTIME. INSTITUTORUM. AC. MAGNAM. PARTEM. IN. SCHOLARUM CATHEDRAS. PROVECTORUM. INPRIMIS. INSIGNI. ATQUE. EGREGIE. DE. PATRIA. MERITO

SENI. NUNQUAM. SENESCENTI

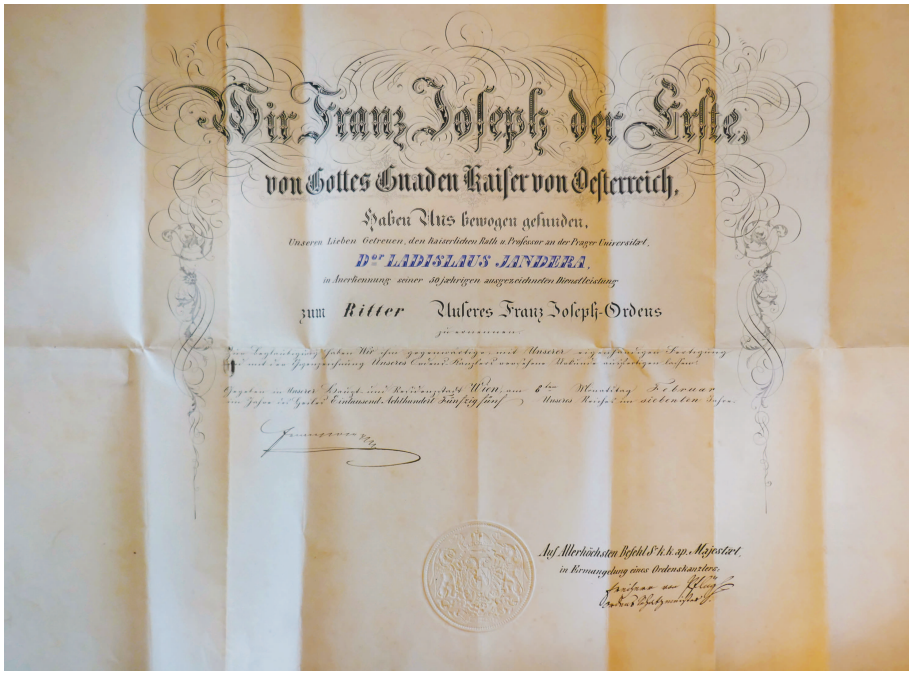
QUI. ANTE. HOS. QUINQUAGINTA. ANNOS. IN. HAC. UNIVERSITATE. MUNUS. PROFESSORIS. SUSCEPIT

DECEM. LUSTRA. FELICITER. PERACTA

SUMMA. LAETITIA. ATQUE. EA. QUA. PAR. EST. OBSERVANTIA. GRATULATUR

COLLEGIUM. PROFESSORUM. FACULTATIS. PHILOSOPHICAE

PRAGAE. D. XXIV. M. FEBRUARII. A. MDCCCLV.

Wir Franz Joseph der Erste,

von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich,

Haben Uns bewogen gefunden,

Unseren Lieben Getreuen, den kaiserlichen Rath u. Professor an der Prager Universität,

Dr. LADISLAUS JANDERA,

in Anerkennung seiner 30jährigen ausgezeichneten Amtsleistung

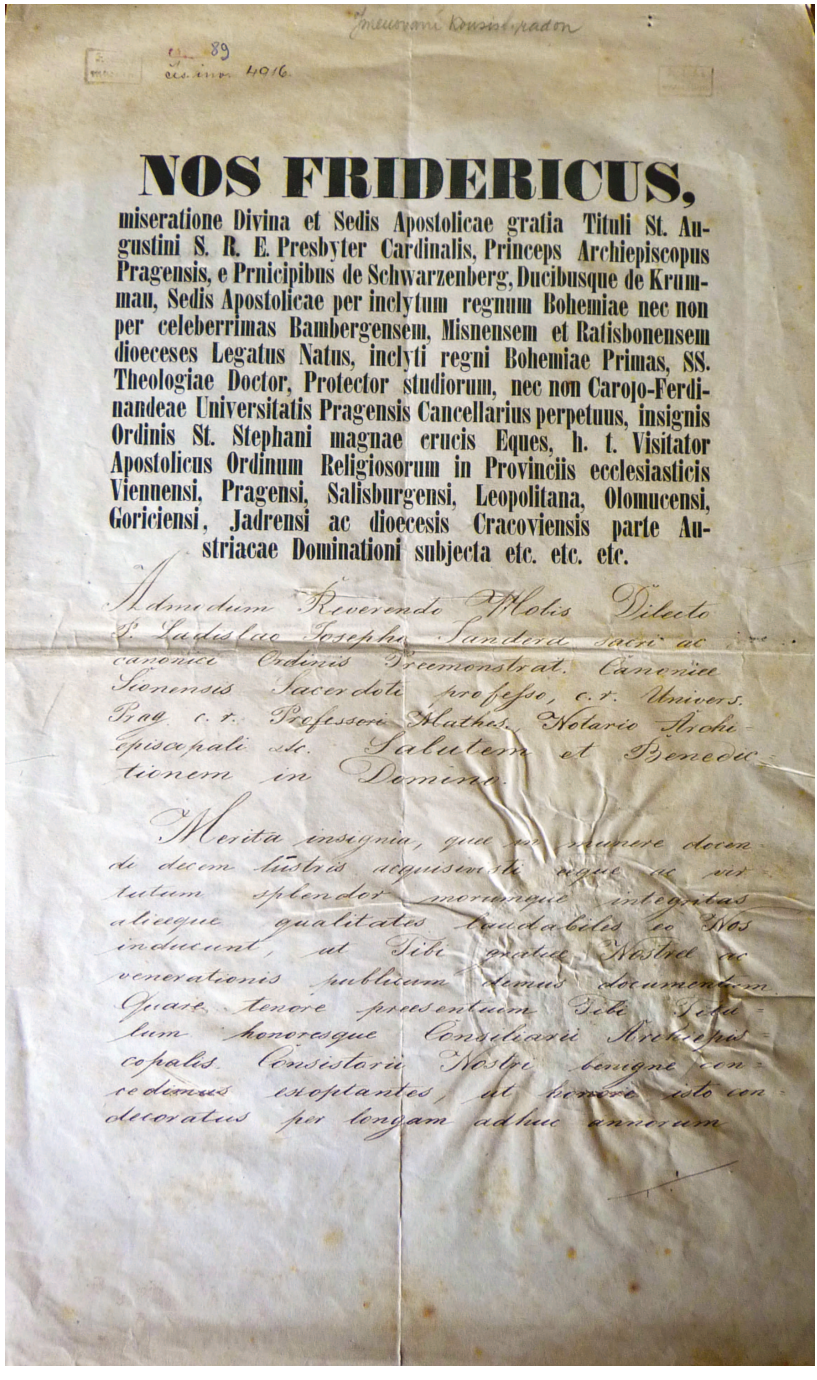
zum *Ritter* Unseres Franz Joseph-Ordens

zu ernennen.

Urkundlich dessen haben Wir ihm gegenwärtiges mit Unserer eigenhändigen Unterschrift und mit der Beidrückung Unseres Cais. Königl. Insiegels versehenes Diplom ausfertigen lassen.

Gegeben in Unserer Residenzstadt Wien am 6ten Monatstag Februar im Jahre Eintausend Achthundert Fünfzig fünf Unseres Reiches im siebenten Jahre.

Auf Allerhöchsten Befehl Sr. k. k. ap. Majestät,
in Vertretung eines Ordenskanzlers.

NOS FRIDERICUS,

miseratione Divina et Sedis Apostolicae gratia Tituli St. Augustini S. R. E. Presbyter Cardinalis, Princeps Archiepiscopus Pragensis, e Prnicipibus de Schwarzenberg, Ducibusque de Krummau, Sedis Apostolicae per inclytum regnum Bohemiae nec non per celeberrimas Bambergensem, Misnensem et Ratisbonensem dioeceses Legatus Natus, inclyti regni Bohemiae Primas, SS. Theologiae Doctor, Protector studiorum, nec non Carojo-Ferdinandeae Universitatis Pragensis Cancellarius perpetuus, insignis Ordinis St. Stephani magnae crucis Eques, h. t. Visitator Apostolicus Ordinum Religiosorum in Provinciis ecclesiasticis Viennensi, Pragensi, Salisburgensi, Leopolitana, Olomucensi, Goriciensi, Jadrensi ac dioecesis Cracoviensis parte Austriacae Dominationi subjecta etc. etc. etc.

Admodum Reverendo Nobis Dilecto P. Ladislao Josepho Sandera sacri ac [illegible] canonici Ordinis Praemonstrat. Canonico Sionensis Sacerdote professo, c. r. Univers. Prag. c. r. Professori Mathes. Notario Archi-Episcopali etc. Salutem et Benedictionem in Domino.

Merita insignia, quae ex munere decem de decem lustris acquisivisti eaque ut virtutum splendor morumque integritas aliaque qualitates laudabiles eo Nos inducunt, ut Tibi gratae Nostrae ex venerationis publicam demus documentum. Quare tenore praesentium Tibi Jubilaeum honorosque Consiliarii Archiepiscopalis Consistorii Nostri benigne concedamus exoptantes, ut honore isto undecoratus per longam adhuc annorum

DAS STADTVERORDNETEN-COLLEGIUM

der königl. Hauptstadt Prag

erfüllt eine seiner schönsten und angenehmsten Pflichten, indem es Seiner Hochwürden dem Herrn

P. JOSEF LADISLAUS JANDERA

regulirten Chorherrn des l. Prämonstratenser-Stiftes Strahow, LL. Kath. Ritter des kais. Franz Josefs Ordens, Doctor der Philosophie, Inhaber der großen goldenen k.k. österr. Civil-Verdienst Medaille samt Kette, k.k. pensionirter Professor der reinen Elementarmathematik, Fürsterzbischöflichen Consistorialrath und derzeitigen Vicar ordentlichen Mitglied der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, emeritirten Decan der philosophischen Facultät wie auch Rector Magnificus der Prager Universität und Senior der philosophischen Facultät etc. etc. etc.

in dankbarster Anerkennung seines dem Unterrichte und der Wissenschaft bis in sein Greisenalter gewidmeten eben so rastlosen als eifrigen Wirkens und seiner hiebei durch ein halbes Jahrhundert gegen Alle und Jeden bewährten Gerechtigkeitsliebe das

EHRENBÜRGERRECHT

dieser k. Hauptstadt mit dem Wunsche verleihet, daß dieses Diplom als ein bleibendes Denkmal wahren Bürgerdankes und als ein Andenken aufrichtiger Verehrung und Hochachtung bewahrt werden möge.

Prag am 22 März 1855.

N. E. 273 Präs.

†

Hieronymus Jos. Zeidler, Abt des k. Prämonstratenser Chorherrnstiftes Strahof und Landesprälat, erfüllt hiemit die traurige Pflicht, Nachricht geben zu müssen von dem erfolgten Ableben seines hochverdienten Stiftspriesters und innigst verehrten ehemaligen Lehrers, des hochwürdigen und hochgelehrten Herrn

P. Ladislaus Jandera,

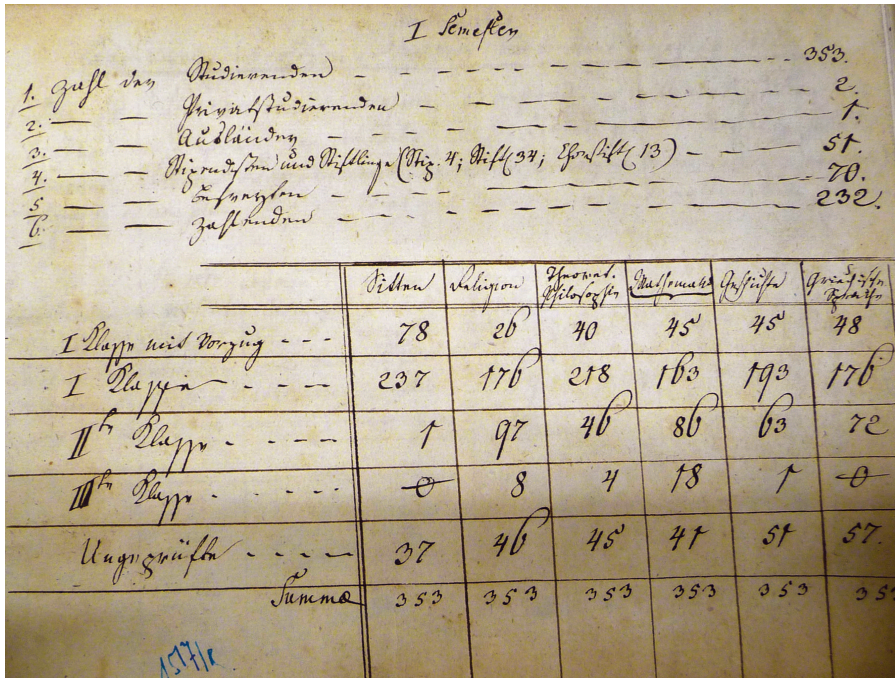
regulirten Chorherrn, Jubelpriesters und Seniors des k. Prämonstratenser Stiftes Strahof, k. k. Rathes und Ritters des kais. österr. Franz-Joseph-Ordens, Ehrenbürgers der k. Hauptstadt Prag, und seiner Vaterstadt Hořitz, Jubilar-Doktors der Philosophie, Inhabers der grossen goldenen k. k. österreichischen Civil-Verdienst-Medaille sammt Kette, k. k. jubilirten Professors der reinen Elementarmathematik, Prager fürst-erzbischöflichen Consistorialrathes und bestellten Notars, ordentlichen Mitgliedes der k. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, emeritirten Dekans der philosophischen Fakultät, wie auch Rectors Magnificus der Prager Universität, und Seniors der philosophischen Fakultät.

Er verschied heute um eilf Uhr Vormittags, versehen mit den heiligen Sakramenten der Sterbenden, im 82. Jahre seines bis zu seinem Tode unermüdlich thätigen, der Wissenschaft und dem Universitäts-Lehramte durch mehr als 52 Jahre gewidmeten Lebens, am Marasmus.

Die Leiche wird Mittwoch den 29. Juli um vier Uhr Nachmittags im Stifte Strahof nach dem Ordensritus feierlich eingesegnet, und dann auf dem Kleinseitner heiligen Felde zur Erde bestattet werden, die solennen Ordensexequien aber werden Tags darauf, Donnerstag den 30. Juli Vormittags um halb 10 Uhr in der Strahöfer Stiftskirche Statt finden, wozu hiemit die geziemende Einladung geschieht.

Prag, k. Stift Strahof den 27. Juli 1857.

Druck von Fr. Rohlicek in Prag 1857.

I Semester

1. Zahl der Studierenden — 353.
2. — — Privatstudierenden — 2.
3. — — Beurlaubung — 1.
4. — — Dispensirung und Nichtklassifizirung (Abg. 4; Nicht 34; Ohne Nicht 13) — 51.
5. — — Exhortation — 70.
6. — — Zahl der — 232.

	Wiener	Italiener	Ungarn. Siebenbürger	Mährer	Böhmen	Gränzer
I Klasse mit Vorzug	78	26	40	45	45	48
I Klasse	237	176	218	163	193	176
II Klasse	1	97	46	86	63	72
III Klasse	0	8	4	18	1	0
Ungezeichnet	37	46	45	41	51	57
Summa	353	353	353	353	353	353

1771/1

Absenzen

1 den 10 Octob. [redacted] v. m.
2 — d. d. nach m.
3 — 12 d. — v. m.
4 — 13 d. — v. m.
5 — 14 d. — v. m.
6 — 14 d. — u. m.
7 — 16 d. — v. m.
8 — 17 d. — v. m.
9 — 17 d. — u. m.
10 — 19 d. — v. m.
11 — 20 d. — v. m.
12 — 21 d. — v. m.
13 — 21 d. — u. m.
14 — 23 d. — v. m.
15 — 24 d. — v. m.
16 — 24 d. — u. m.
17 — 26 d. — v. m.
18 — 27 d. — v. m.
19 — 28 d. — v. m.
20 — 28 d. — u. m.
21 — 30 d. — v. m.
22 — 31 d. — v. m.
23 — 31 d. — u. m.
24 — 3 November v. m.
25 — 4 d. — v. m.
26 — 4 d. — u. m.
27 — 6 d. — v. m.
28 — 7 d. — v. m.
29 — 7 d. — u. m.
30 — 9 d. — v. m.
31 — 10 d. — v. m.
32 — 11 d. — v. m.
33 — 11 d. — u. m.
34 — 13 d. — v. m.
35 — 14 d. — v. m.
36 — 14 d. — u. m.
37 — 16 November v. m.
38 — 17 d. — v. m.
39 — 18 d. — v. m.
40 — 18 d. — u. m.
41 — 20 d. — v. m.
42 — 21 d. — v. m.
43 — 21 d. — u. m.
44 — 23 d. — v. m.
45 — 27 d. — v. m.
46 — 25 d. — v. m.
47 — 25 d. — u. m.
48 — 27 d. — v. m.
49 — 28 d. — v. m.
50 — 28 d. — u. m.
51 — 30 d. — v. m.
52 — 1 December v. m.
53 — 2 d. — v. m.
54 — 2 d. — u. m.
55 — 4 d. — v. m.
56 — 5 d. — v. m.
57 — 5 d. — u. m.
58 — 7 d. — v. m.
59 — 9 d. — v. m.
60 — 9 d. — u. m.
61 — 11 d. — v. m.
62 — 12 d. — v. m.
63 — 12 d. — u. m.
64 — 14 d. — v. m.
65 — 15 d. — v. m.
66 — 16 d. — v. m.
67 — 16 d. — u. m.
68 — 18 d. — v. m.
69 — 19 d. — v. m.
70 — 19 d. — u. m.
71 — 21 d. — v. m.
72 — 22 d. — v. m.
73 — 23 d. — v. m.
74 — 23 d. — u. m.
Weinachts-Ferien
75 den [redacted] 2 Tagen v. m.
76 den 2 d. — u. m.
77 — 4 Tagen v. m.
78 — 5 d. — v. m.
79 — 8 d. — v. m.
80 — 9 d. — v. m.
81 — 9 d. — u. m.
82 — 11 d. — v. m.
83 — 12 d. — v. m.
84 — 13 d. — v. m.
85 — 13 d. — u. m.
86 — 15 d. — v. m.
87 — 16 d. — v. m.
88 [redacted] d. — u. m.
89 — 19 d. — v. m.
90 — 20 d. — v. m.
91 — 20 d. — u. m.
92 — 22 d. — v. m.
93 — 23 d. — v. m.
94 — 23 d. — u. m.
95 — 25 d. — v. m.
96 — 26 d. — v. m.
97 — 27 d. — v. m.
98 — 27 d. — u. m.
99 — 29 d. — v. m.

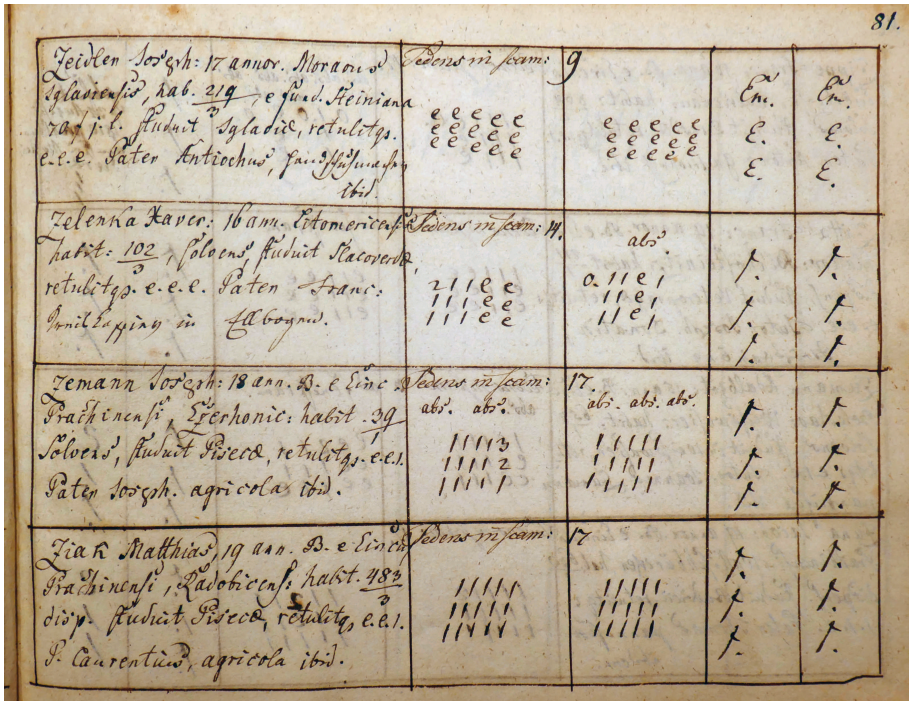
I^tes Semester

Ordnung

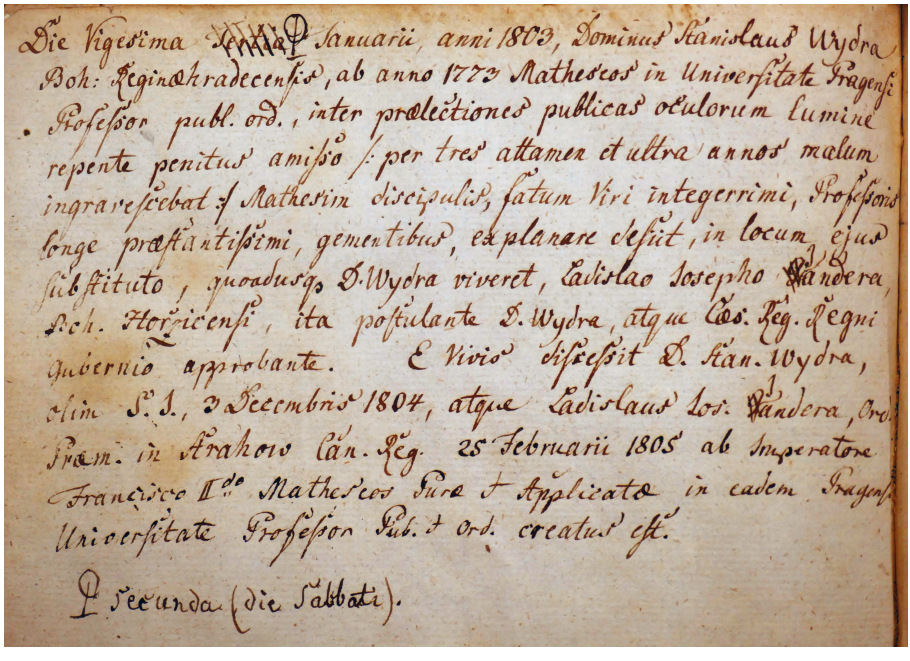
Der Prüfung aus der Mathematik

nach dem ersten Semester 1847.

Tage des Monats Februar 1847.		Vor Mittag 8 Uhr. Der erste:	Nach Mittag 3 Uhr. Der erste:
17	Mittwoch	Hr. Altschul Israel	Hr. Blaschek Ignatz
18	Donnerstag	H. Cerny Ignatz	Hr. Ernst Maximilian
19	Freytag	Hr. Fraus Johann Hrn Convictisten & Privatisten	Hr Gartner Johann
20	Samstag	Hr Huber Ignatz	Hr. Hentschel David
22	Montag	Hr. Janda Camill	Hr Klein Carl
23.	Dienstag	Hr Kramarz Josef	Hr Marx Josef
24	Mittwoch	Hr Neureiter Ignatz	Hr Forsche Eduard
25	Donnerstag	Hr Richter Johann	Hr Schöbl Ludwig
26	Freytag	Hr Skopetz Adolf	Hr Suschitzky Ernst
27	Samstag	Hr Wacek Josef	Hr Wondrak Adolf

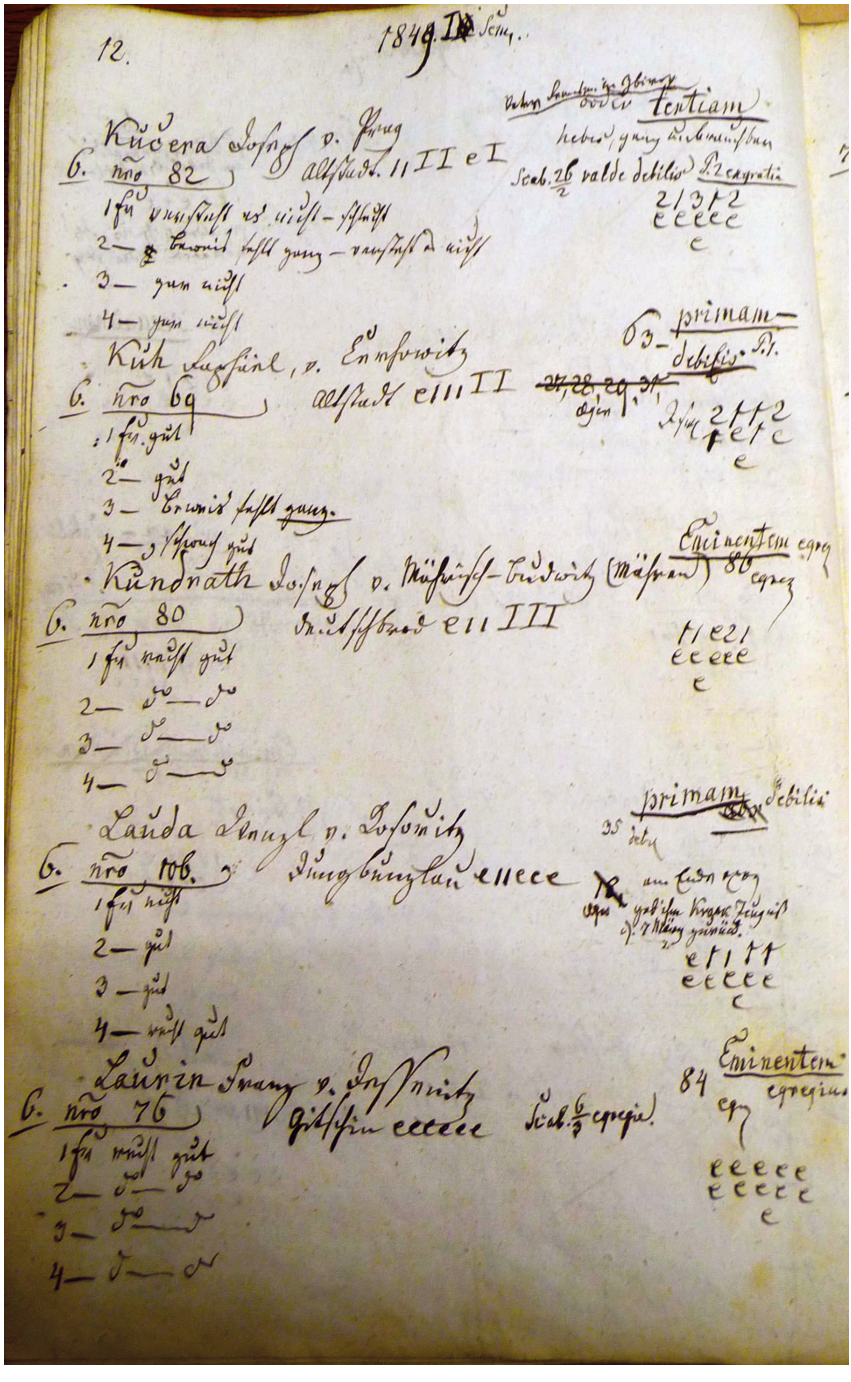

Zeidler Jozgh: 17 annor. Moravus Igla[v]iensis, hab. 219 ℔, e fund. Heinisch rad j. l. studuit Igladiæ, retulitqs. e.e.e. Pater Antiochus, fab. ferrarius ibid.	Sedens in scam:	9	Ex. E. E.	Ex. E. E.
Zelenka Xaver: 16 ann. Ectomericus habit: 102 ℔, Solvens studuit Klacovenæ, retulitqs. e.e.e. Pater Franc: Anibalis ex Albogne.	Sedens in scam:	14. abs.	f. f. f.	f. f. f.
Zemann Jozgh: 18 ann. B. e Eine Prachinensi, Czerhonic: habit. 39 ℔ Solvens, studuit Pisecæ, retulitqs. e.e.l. Pater Jozgh. agricola ibid.	Sedens in scam: abs. abs.	17. abs. abs. abs.	f. f. f.	f. f. f.
Ziak Matthias, 19 ann. B. e Eine Prachinensi, Radobicens. habit. 483 ℔ dilig. studuit Pisecæ, retulitqs. e.e.l. P. Laurentius, agricola ibid.	Sedens in scam:	17	f. f. f. f.	f. f. f. f.

Die Vigesima Feria Januarii, anni 1803, Dominus Stanislaus Wydra Boh: Reginahradecensis, ab anno 1772 Matheseos in Universitate Pragensi Professor publ. ord., inter prælectiones publicas oculorum lumine repente penitus amisso: per tres attamen et ultra annos malum ingravescebat: Mathesim discipulis, fatum Viri integerrimi, Professoris longe præstantissimi, gementibus, explanare desiit, in locum ejus substituto, quoadusq. D. Wydra viveret, Ladislao Josepho Pandera, Boh. Horicensi, ita postulante D. Wydra, atque Cos. Reg. Regni Gubernio approbante. E Vivis discessit D. Stan. Wydra, olim S. J., 2 Decembris 1804, atque Ladislaus Jos. Pandera, Ord. Prem. in Strahov Can. Reg. 25 Februarii 1805 ab Imperatore Francisco IIdo Matheseos Pure et Applicatæ in eadem Pragensi Universitate Professor Pub. et ord. creatus est.

Secunda (die Sabbati).

12. 1849

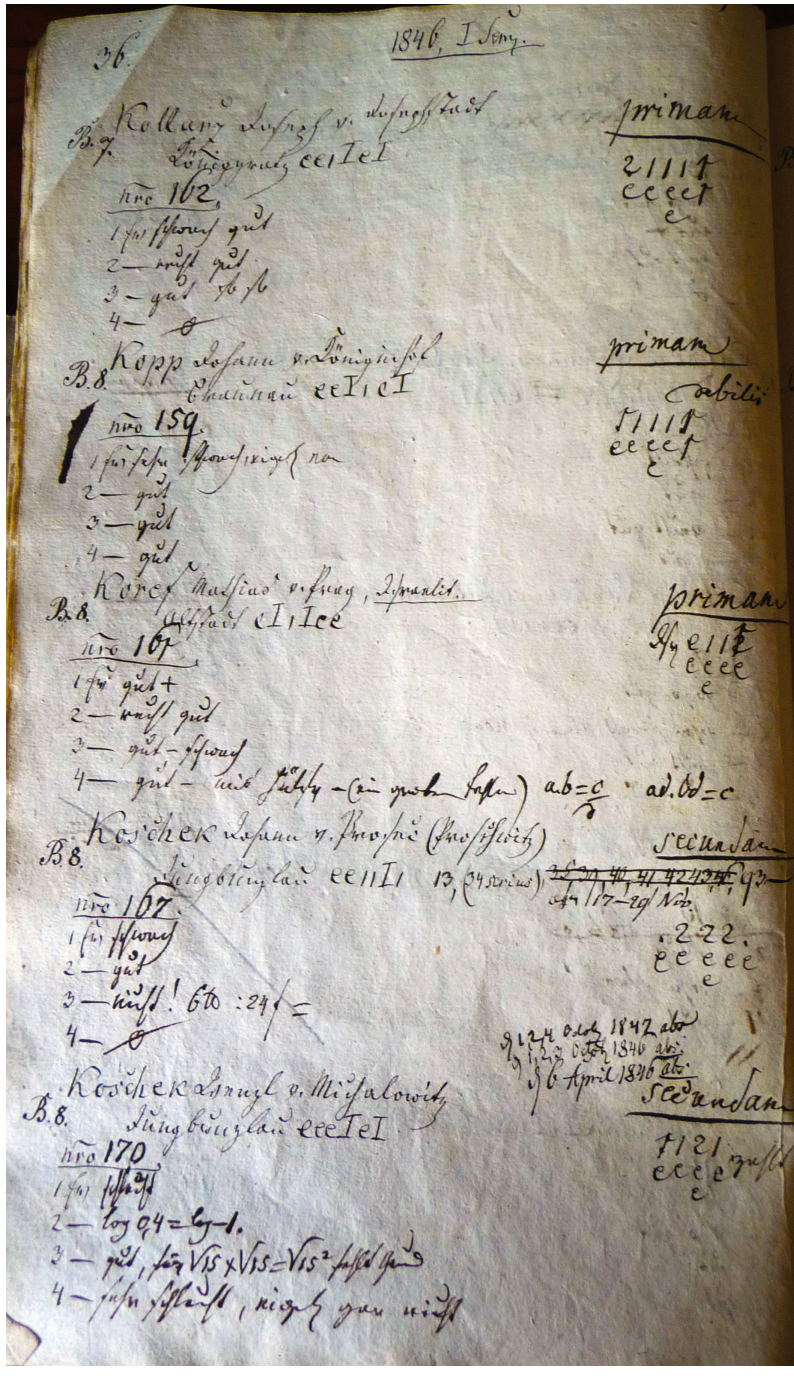
Kučera Josef v. Krug
6. nro 82 allstadt III II e I
1 fu
2 —
3 —
4 —

Kuh Caspar, v. Ennsdorf
6. nro 69 allstadt e III II
1 fu. gut
2 — gut
3 — braunis haar ganz.
4 — Visage gut

Kundrath Josef v. Mühlhof-Budwitz (Mähren)
6. nro 80 Neustadt e III III
1 fu nicht gut
2 — — —
3 — — —
4 — — —

Landa Franz v. Zdonitz
6. nro 106. Neuzbruglau e III e e e
1 fu nicht
2 — gut
3 — gut
4 — nicht gut

Laurin Franz v. Jaroslawitz
6. nro 76 Gitschin e e e e e
1 fu nicht gut
2 — — —
3 — — —
4 — — —

36. 1846, I Sony.

B.7. Kollarz Josef v. Adlersthurn
Königgrätz eeIeI
nro 162.
1 gut gut
2 — mittl gut
3 — gut sch
4 — ∅

primani
2111
eeeee

B.8. Kopp Johann v. Königinhof
Chotěšau eeIieI
nro 159.
1 sehr schwierig
2 — gut
3 — gut
4 — gut

primani
Cabilis
5111
eeeee

B.8. Kores Matthäus v. Krug, Schwadist.
Ullrads eIieI
nro 161
1 gut+
2 — mittl gut
3 — gut — schwach
4 — gut — mit Fehler — (ein grober Fehler) ab=c ad.bd=c

primani
9 e11
eeee

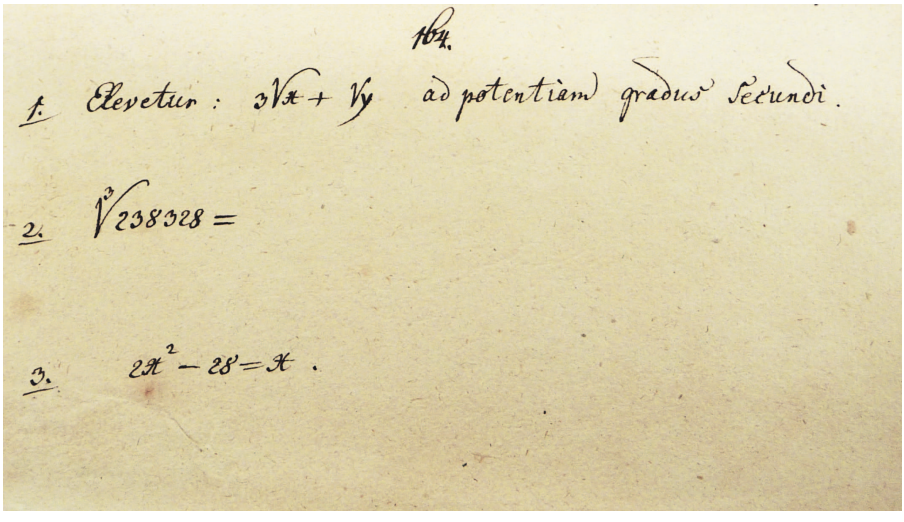
B.8. Kosčhek Johann v. Krosné (Krositsch)
Jungbunzlau eeIIiI 13, (34 Stück)
nro 167.
1 sehr schwach
2 — gut
3 — mittl! bb :24 =
4 — ∅

secundani
~~25 30 40 47 42 1846~~ 93
~~24~~ 17—29 Nov.
2 22
eeeee

9 24 Oct 1842 ab
9 22 Oct 1846 ab
9 6 April 1846 ab

B.8. Koščhek Ignaz v. Mišalowitz
Jungbunzlau eeIeI
nro 170
1 sehr schwach
2 — log 94 = 9 — 1.
3 — gut, sin V15 × V15 = V15² sehr gut
4 — sehr schwach, nicht gut mittl

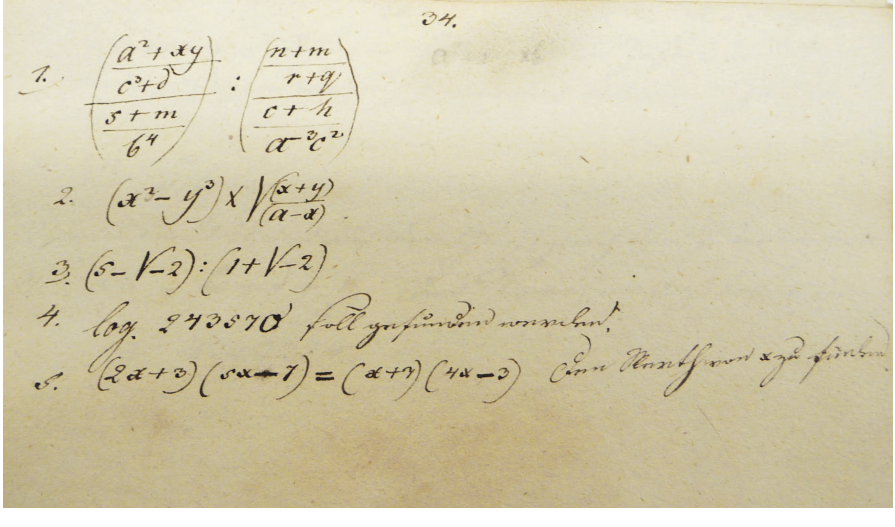
secundani
7121
eeeee

164.

1. Elevetur: $3\sqrt{x} + \sqrt{y}$ ad potentiam gradus secundi.

2. $\sqrt[3]{238328} =$

3. $2x^2 - 28 = x$.

84.

1. $\dfrac{\left(\dfrac{a^2+xy}{c^2+d^2}\right)}{\left(\dfrac{s+m}{b^4}\right)} : \dfrac{\left(\dfrac{n+m}{r+q}\right)}{\left(\dfrac{c+h}{a^2c^2}\right)}$

2. $(x^2 - y^3) \times \sqrt{\dfrac{(x+y)}{(a-x)}}$

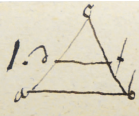
3. $(5 - \sqrt{-2}) : (1 + \sqrt{-2})$

4. log. 243870 soll gefunden werden.

5. $(2x+3)(5x-7) = (x+7)(4x-3)$ Eine Unbekannte zu finden.

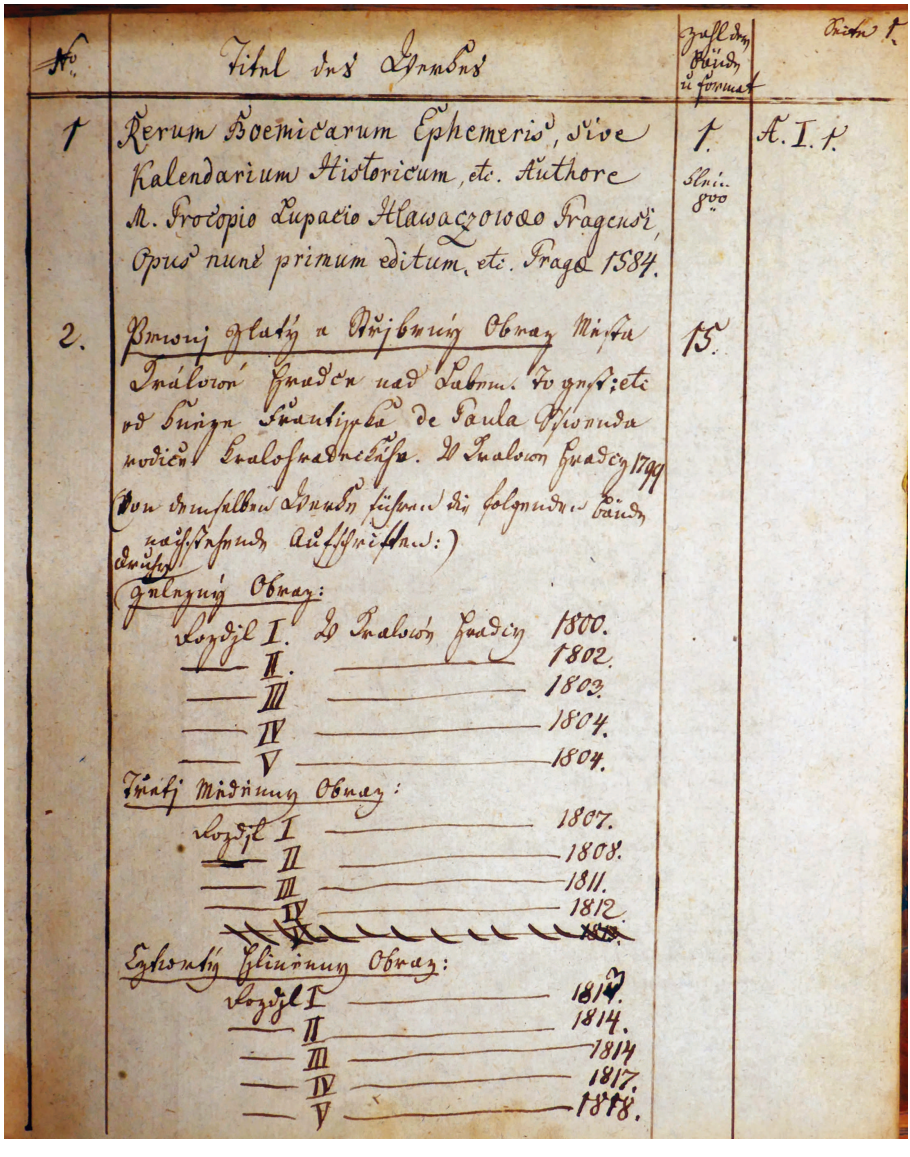
149.

1. Wann ein Grad des größten Kreis 15 Stunden lang ist, wie groß ist der Umfang der Erde.
2. Wie groß ist ihre Oberfläche, wenn man das Maaß als $\frac{2}{3}$ von der Fläche annimmt.
3. Die Höhe eines Berges, zu dessen Spitze weder Füße kommen kann, trigonom. zu messen.
4. Eine Gleichung für den Vektor der Parall.

294.

2. Solid. tot einen gestutzten Kegel rectaid zu finden.
3. Centrum Gravitatis des Dreiecks zu bestimmen.
4. $y^2 = \#^n ax$ zu construiren.

No.	Titul dss Spisu	Počet dílů v svazku	Signatura
1	Rerum Boemicarum Ephemeris, sive Kalendarium Historicum, etc. Authore M. Procopio Lupacio Hlawaczowsko Pragensi, Opus nunc primum editum, etc. Pragæ 1584.	1. sbírka 8vo	A. I. 1.
2.	Prwnj Gistý a Přjbrnýj Obraz Města Králowé Hradce nad Labem. To gest: etc. od Bitwy Králowstwj de Paula Stránského počjnagjcý Králowehradecký. do Králowa Hradce 1799 (Ten samý Obraz obsahuge tyto následugjcý Kniehy, wssetečnost Auctorstwj:)	15.	
	Gistý Obraz:		
	Oddjl I. od Králowa Hradce		1800.
	— II. —		1802.
	— III —		1803.
	— IV —		1804.
	— V —		1804.
	Třetj Městnj Obraz:		
	Oddjl I —		1807.
	— II —		1808.
	— III —		1811.
	— IV —		1812.
	~~— V —~~		~~1813.~~
	Čtwrtý Gliněnný Obraz:		
	Oddjl I —		1814.
	— II —		1814.
	— III —		1814.
	— IV —		1817.
	— V —		1818.

34.	№	Titel des Werkes	Größe und Format d. Bände	
	184	Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779. Prag. 1779. Dieses Band enthält 4 Bücher: 1tes Buch Seite 17, 2tes B. Seite 85, 3tes B. 179, 4tes B. Seite 259.	f 8vo	B. I. 3.
	185.	Thaten und Denkwürdigkeiten böhmischer, österreichischer Feldherren. Wien 1808.	3 8vo	B. I. 4, 5, 6.
	186.	Beschreibung des Oberamts Neuenbürg von Landbeck. Tübingen 1819.	f 8vo	B. I. 7.
	187.	Ueber Milesien in Böhmen. Ein topographisch-historischer Versuch von Joh. Ludw. Andreae. Prag. 1830.	f 8vo	B. II. 1.
	188.	Geschichte der Stadt Hannover, baurichtet v. Fr. Sprengen. Hannover 1826	f 8vo	B. I. 8.
	189	Examina der regierenden Häuser Oesterreich und Bayern auf den Reichstag 1618 nebst Antwort des Reichsrath 1618	f 4to	A. V. 37

I.

Elemente der Algebra

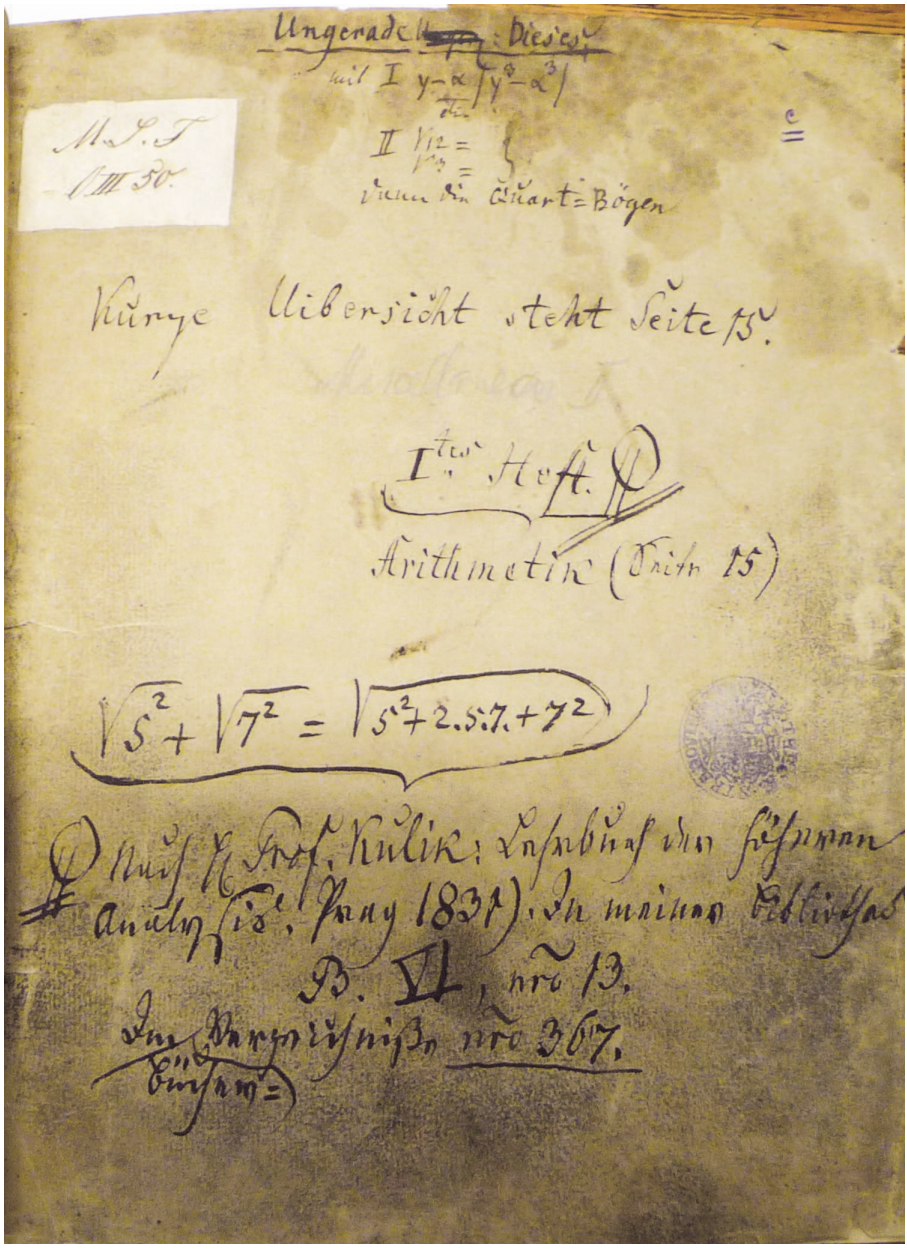
Anmerkung. An die Stelle eines jeden nächst folgenden vier §§ ist meistens eine Einschaltung in das Medium der Mathematik zu setzen

§1. Alles was durch Hinzusetzung ähnlicher Theile vermehrt, durch Hinwegnehmen dergleichen vermindert werden kann, ist eine Größe. — Einfache Größe.

§2. Die Mathematik ist die Wissenschaft von den Größen, indem sie gewisse Grundsätze aufstellt, wie sie aus sonstigen Bezeichnungen und daneben die Regeln ableitet, nach denen Größen von bestimmten Eigenschaften dargestellt, oder auf ganz unbekannte Größen bloß und ihren Beziehungen zu gegebenen Größen aufgefunden.

§3. Eine Größe läßt sich unmittelbar durch sich selbst angeben, — Quelle? Ableitung?
man kann bloß ähnliche Dinge unter einander vergleichen, —
und die Größe sind nun zu Bezug auf das andere bestimmt.
Das ganze Geschäft der Mathematik besteht in dieser Vergleichung der Größen und der Bestimmung ihrer Verhältnisse, die oft mühsam, und durch sinnreiche Untersuchungen aufgefunden werden können.

§4. Man unterscheidet die Mathematik in reine und angewandte. In ersterer betrachtet man die Größen als an keinen bestimmten Objecten vorfindlich, bloß sein sie allein beschaffend, in anderer beschäftigt sich mit den Größen, in so fern sie bestimmten Dingen in Beziehung auf Raum, Bewegung, Energie u.a.m. zukommen,

Ungerade [illegible] Dieses
heißt I $y = \alpha \sqrt{y^3 - \alpha^3}$
II $\sqrt{y} =$
Diese in Quart-Bögen

M. S. T. VIII 50.

Kürze Uebersicht steht Seite 15.

I^ten Heft. V

Arithmetik (Seite 15)

$\sqrt{5^2} + \sqrt{7^2} = \sqrt{5^2 + 2.5.7. + 7^2}$

Aus K. Prof. Kulik: Ursprung der Logarithmen Augsburg 1831). In meinen Bibliothek B. VI, nro 13.
In Verzeichniß nro 367.

14.

Sitz $y = R$

2. $ab = \frac{ac}{2}$

Thesis $x = \frac{2}{3}R$

$z = \frac{1}{3}R$

15.

Sit figura haec parallelogr. rectangl. Sitq; $x = y = R$

erit $cm = md$.

16.

Sagna ab und cd parallel, man beschreib

über Δ pmn. Macht nun $po = on$, so wird

α wenn man durch m und o eine gerade

Linie ziehet, diese die Parallel ab in irgend einem Punkt q schneid

und 2 bl q wird in verschiedne gerade pmqn nie Parallelogramm.

17.

Man soll ein Δ finden $= abc + \beta\alpha\gamma$

wenn basis $bc = \beta\gamma$, höhe nimm gleich

oder ungleich sey. Macht nun aber die Figur

$gh = \alpha\omega$, zieht $pq \parallel bc$, verlängert ab etc.

18.

Im Δabc einen Punkt zu beschreiben,

selbiger gleichweit b und c, so daß $\alpha = \beta$

$\gamma = \delta$, wenn o der Durchschnitt der selbigen

Linien ist, so ist es gewiß. Die Punkte, denn denn

sind die Hypothenusen od, of, og gleich, wenn also nicht

denen zum Halbierungspunkt.

1851

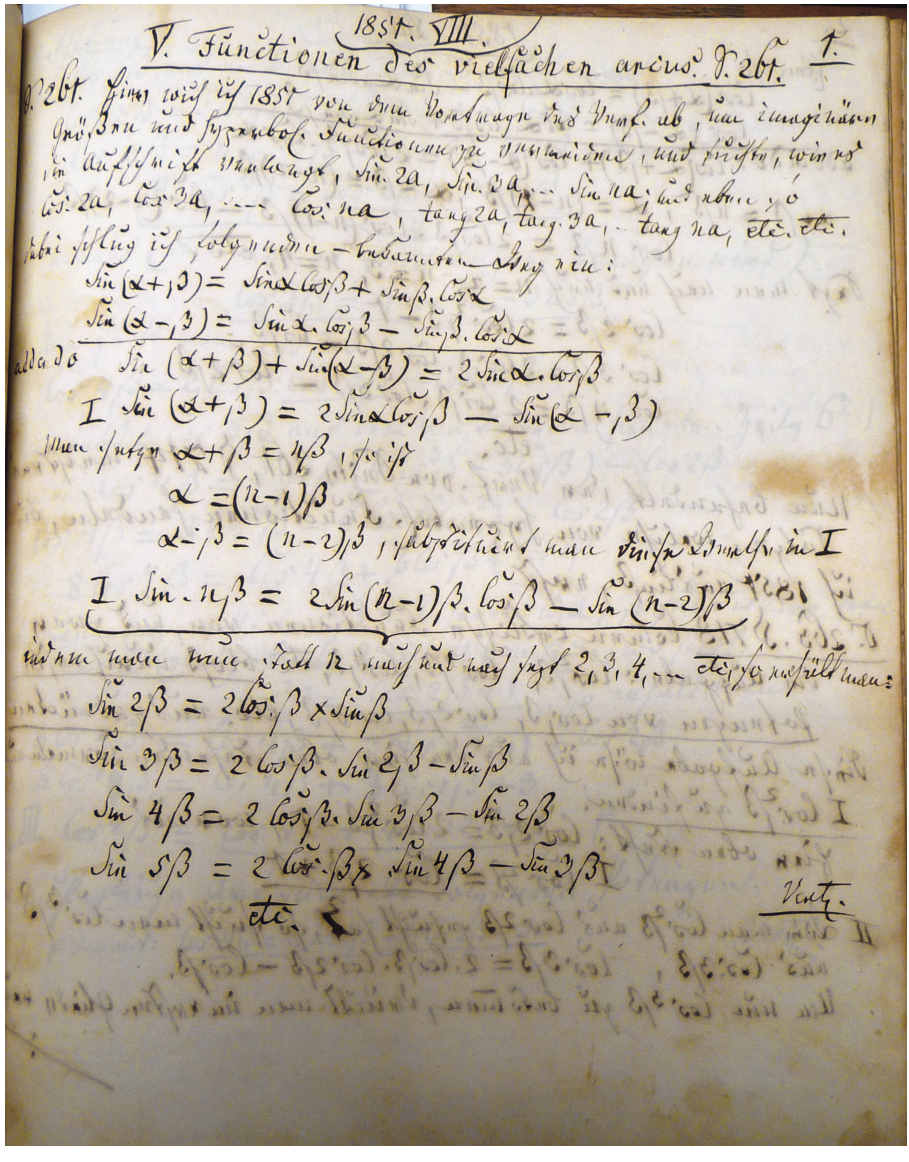
M.S.T.
C III 18.

Erstes Heft

I Betrachtungen über das Decadische System überhaupt S. 2
abgekürzte Multiplic. u. Decimalbrüche S. 2
Divis'on S. 8
andere Sätze des decadischen Systems S. 9
II Von Verhältnissen und Proportionen S. 12.
III Von Kettenbrüchen S. 12.

Landes-Gymnasium

I Anderes. Das decadische System

V. Functionen des vielfachen arcus. 1851. VIII. 1.

Sinus, Cosinus, Tangenten des vielfachen arcus.

Hier will ich 1851 von einer Vorlesung des Vormittags, die ich ausgearbeitet, Gebrauch machen, und folgende Functionen vorstellen, und zeigen, wie sie sich durch einander ausdrücken lassen, Sin. 2a, Sin. 3a, ... Sin. na, Cos. 2a, Cos. 3a, ... Cos. na, tang 2a, tang 3a, ... tang na, etc. etc.

Dabei stellung ich folgende bekannten Lehrsätze voran:

$$\sin(\alpha+\beta) = \sin\alpha\cos\beta + \sin\beta\cos\alpha$$
$$\sin(\alpha-\beta) = \sin\alpha\cos\beta - \sin\beta\cos\alpha$$

addirt $\sin(\alpha+\beta) + \sin(\alpha-\beta) = 2\sin\alpha\cos\beta$

$$\text{I}\quad \sin(\alpha+\beta) = 2\sin\alpha\cos\beta - \sin(\alpha-\beta)$$

Man setzt $\alpha+\beta = n\beta$, so ist

$$\alpha = (n-1)\beta$$
$$\alpha-\beta = (n-2)\beta$$, substituirt man diese Werthe in I

$$\text{I}.\quad \sin n\beta = 2\sin(n-1)\beta\cos\beta - \sin(n-2)\beta$$

Nun nehme man statt n nacheinander 2, 3, 4, ... etc, so erhält man:

$$\sin 2\beta = 2\cos\beta\sin\beta$$
$$\sin 3\beta = 2\cos\beta\sin 2\beta - \sin\beta$$
$$\sin 4\beta = 2\cos\beta\sin 3\beta - \sin 2\beta$$
$$\sin 5\beta = 2\cos\beta\sin 4\beta - \sin 3\beta$$

etc.

Vert.

II. 1854. 17.

und Diese Durchschnittspunkte zählen mit!

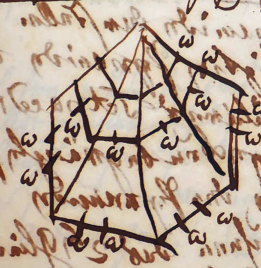
Von sechseckigte Zahlen, enthält man aus

$\frac{(n-2)n^2-(n-4)n}{2}$, wenn man $n=6$ setzt

$\frac{2n^2-n}{2}$, also für n gesetzt $1, 2, 3, \ldots$

$1, 6, 15, 28, 45, \ldots$

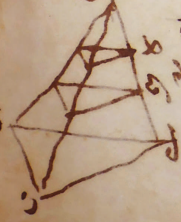
Von Construction ganz einfach so wie beim Fünfeck

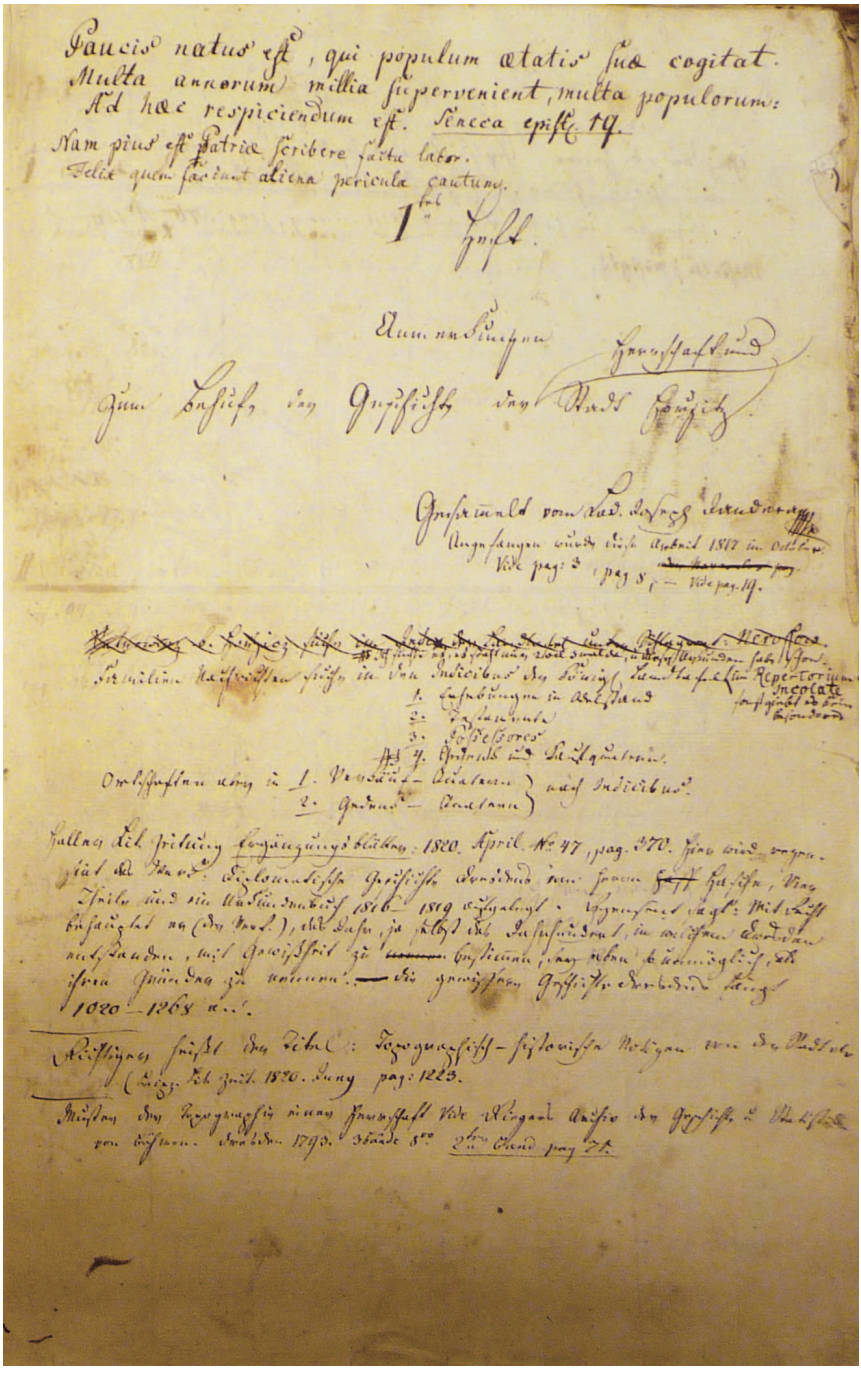
Vorgegeben nun Ecke auf die

gewöhnungsweise $\omega, \omega_1, \ldots$

und sie verbinden

Fort:

Paucis natus est, qui populum ætatis suæ cogitat.
Multa annorum millia supervenient, multa populorum:
Ad hæc respiciendum est. Seneca epist. 79.
Nam pius est Patriæ scribere falta labor.
Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

1ter Heft.

Thumm und Diezmann
Sächsisches Provinzialrecht
zum Sachsenspiegel und Weichbild.

Greifswald, bei Rud. Dethloff Struck.
Angefangen wurde Dieß Archiv 1817 in Oct. [illegible]
Vide pag. 3 / pag. 8 — Vide pag. 14.

Repertorium
Inscripta
Subscripta

Ordnungsplan wenn in 1. Verzeichniß-Columnen
2. Quadrat-Columnen
auf Indicibus

Halles Lit. Zeitung Ergänzungsblätter 1820. April. No. 47, pag. 370. Hier wird vorgeschlagen, die Thorschen Sächsischen Gesetze Sammlung vom Jahre [illegible] herauszugeben, was Stobbe auch in der That im Jahre 1826–1829 ausgeführt hat (der Band), aber dass ja [illegible] die Herausgeber auch Varianten, statt Gewissheit zu [illegible], [illegible] wenn möglich, die ältesten Quellen zu benutzen. — Die gewissen Gesetze Sachsens [illegible] 1020–1268 u.s.w.

Weitläufiges findet sich über Zobel's Vorgangsweise-Historische Notizen über die Stadt Lüneburg. Lüneburg bei Herold und Wahlstab 1820. Bunz pag. 1223.

Meusels Vorgangsweise in einem Journalaufsatz Vide Weigand Archiv des Sächsischen [illegible] von Böhmen. Dresden 1793. 3 Stücke 8vo. 2ten Stück pag. 27.

Acta Hist. Bohem. Scriptores Rerum Bohemicarum Pragæ 1783–87
Tomi duo, cum Palacky und Schrotky fortgegangen, Lubitz

I Cosma Ecclesiæ Pragensis Decani Chronicon Bohemorum (Libri tres)

Tomus primus

Vorrede pag. X. Cosmas war canonicus apt ad Wissehrad.

pag. XXVII ... ipse etiam meminit ad annum 1143, a Legato apostolico separatos fuisse sacerdotes a suis uxoribus.

Im Anhang falsche:

pag. {84} Zibice (Sybis bei Podiebrad) statt Zbizlaw und Sibi, den Ort.
{88}
{222}

pag. 114. Oppidum Opocznen.

pag. 225. Hlomec.

~~pag. 228. Tetin~~

pag. 247. Vrczica (Vrzhy)

II Cosmæ Continuatores. (im anschluß Text, und abgedruckten Anhang).

pag. 304. Anno dominicæ incarnationis 1131 elevatæ sunt reliquiæ sancti Gotthardi Episcopi et confessoris miræ sanctitatis viri.

pag 306. Anno 1132 beatus Gotthardus confessor et Episcopus insignibus virtutum miraculis, quæ per merita ejus in Wildensi Urbe operata sunt, claruit. Cujus facto per multas fidelium gentes diffuso, plures propter videnda ejus miracula – Hyldensis castrum petierunt.

pag. 322 (anno 1137) – in villam Etapi, in qua quidam nobilis et potens, nomine Mladota, basilicam Sti. Gotthardi ædificavit.

pag. 329. Pragensis Comes Wratislaus sepultus est in Capella Sti Gotthardi, quam ipse perforato pariete Ecclesiæ Sti Wenceslai ad Aquilonem construi jusserat. (1139)

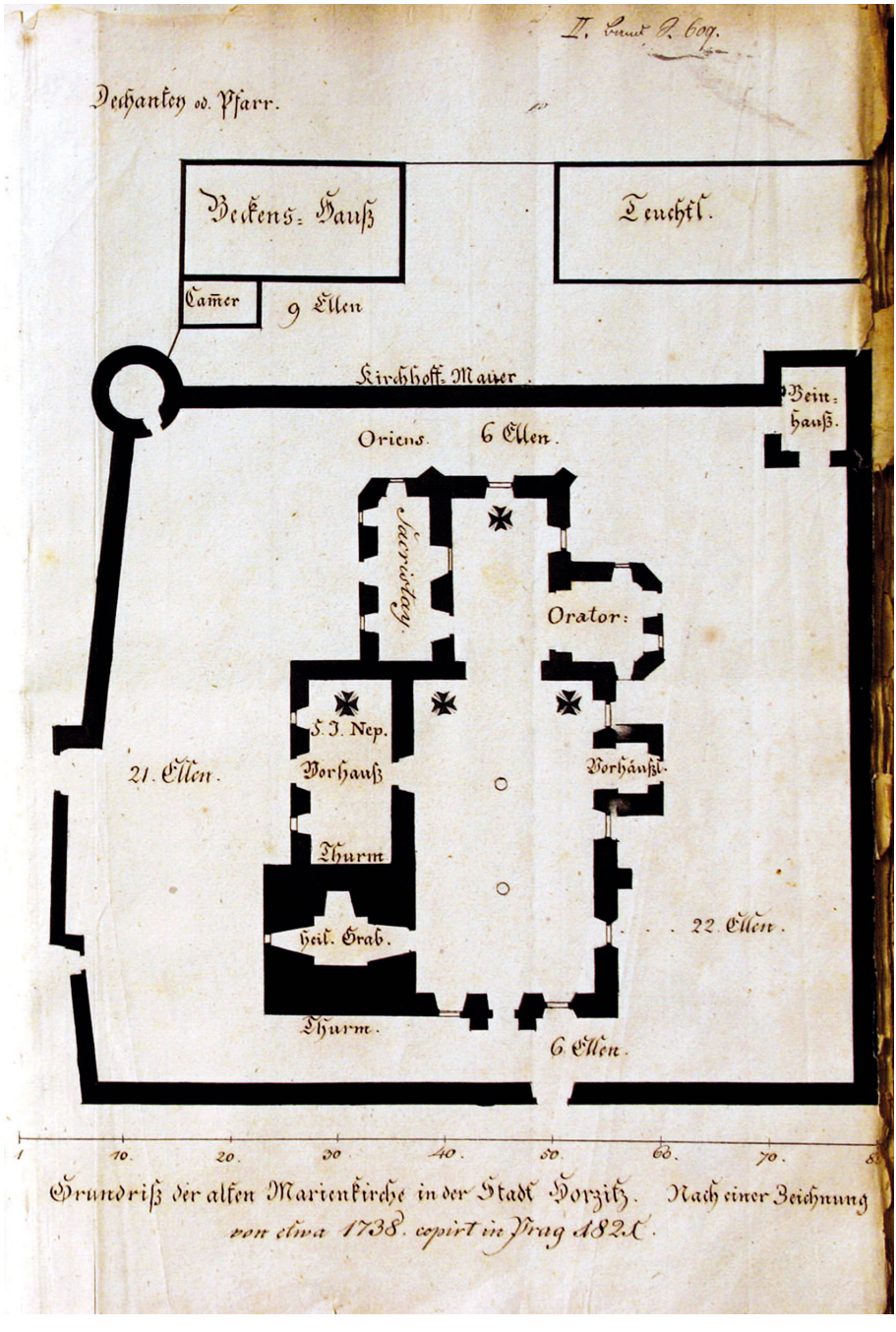
pag. 329. Eodem hoc (1139) Sobieslaus Dux curtem suam adiit, quæ Chwogno dicitur, ibique manens castrum renovare cœpit quod Hostin Hradecz dicitur. (Nat. Hosstin bei Arnest.). Dobiblu: Hostin Hradecz (pag 330.).

~~Anno 1140 in Chwogno~~ nach Arnest in Chwogno, und Hostin

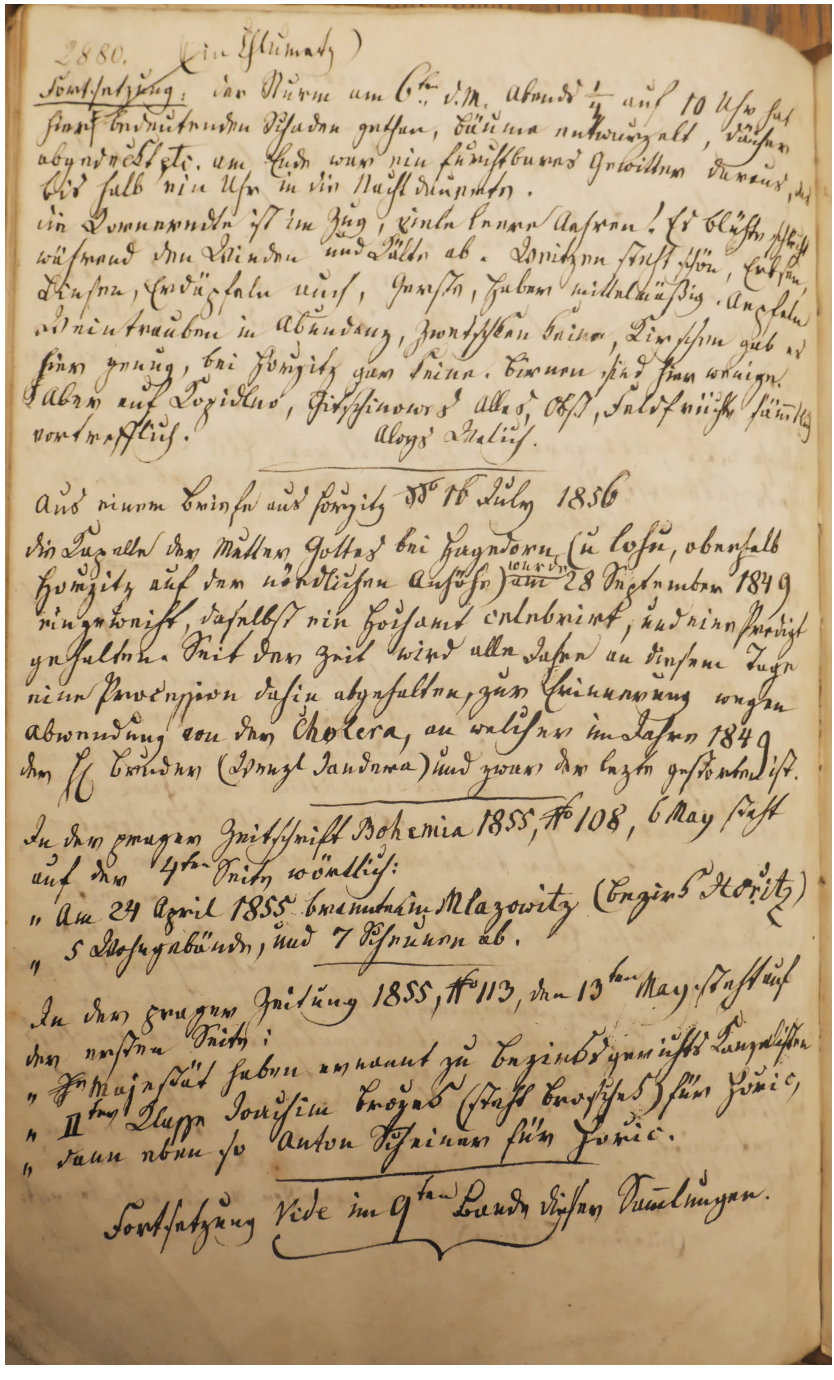
pag 278 sagt Cosmas von sich: Et quia me senem vetuperat ipse cum sis sapiens, thesaurum tuæ scientiæ in lazeni profectus, et hunc ridens textum pro theatrica habeas.

(Fortsetzung in alter Pagina ejusdem Operis Tomus II)

Dobnerus vide pag 4. dann vergleiche pag: 28, 1736, 2002, 2005.

Grundriß der alten Marienkirche in der Stadt Horzitz. Nach einer Zeichnung von etwa 1738. copirt in Prag 1824.

1880. (ein Schlimmes)

Fortsetzung: der Thurm am 6ten d.M. abends ½ auf 10 Uhr hat seine Bedeutung gethan, Alles war entwurzelt, Häuser abgedeckt etc. am Land war ein schreckliches Getümmel, das bis halb nie Uhr in die Nacht dauerte.

ein Donnerwetter ist im Zug, einen Bauer Namens Ferl blitzt's weg und Rinder und Kälber ab. Sonstens sind Ernte, Getreide, Hopfen, Grünfutter, Hafer, Haiden vielversprechend. Angefahrene Weintrauben in Abnahme, Zwetschken keine, Birnen gab es sehr genug, bei Zdenitz gar keine. Hiesiges sind sehr wenig. Fabrik auf Lozidlo, Pirschinowes Alois, Obst, Salatgurken vortrefflich.

Aloys Malina.

Aus einem Briefe aus Zdenitz vom 16 July 1856

die Legende der Mutter Gottes bei Jungbunzlau (in loco, ohnweit Zdenitz auf dem nördlichen Ufer) [wurde] am 28 September 1849 ringewiesen, daselbst ein Heiligthum errichtet, und einen Priester angestellt. Seit der Zeit wird allen Jahren an diesem Tage ein Frohnleichnam dahin abgehalten, zum Andenken wegen Abwendung von der Cholera, an welchen im Jahre 1849 den 16 Brüder (Franz Landma) und zwar den 16ten gestorben ist.

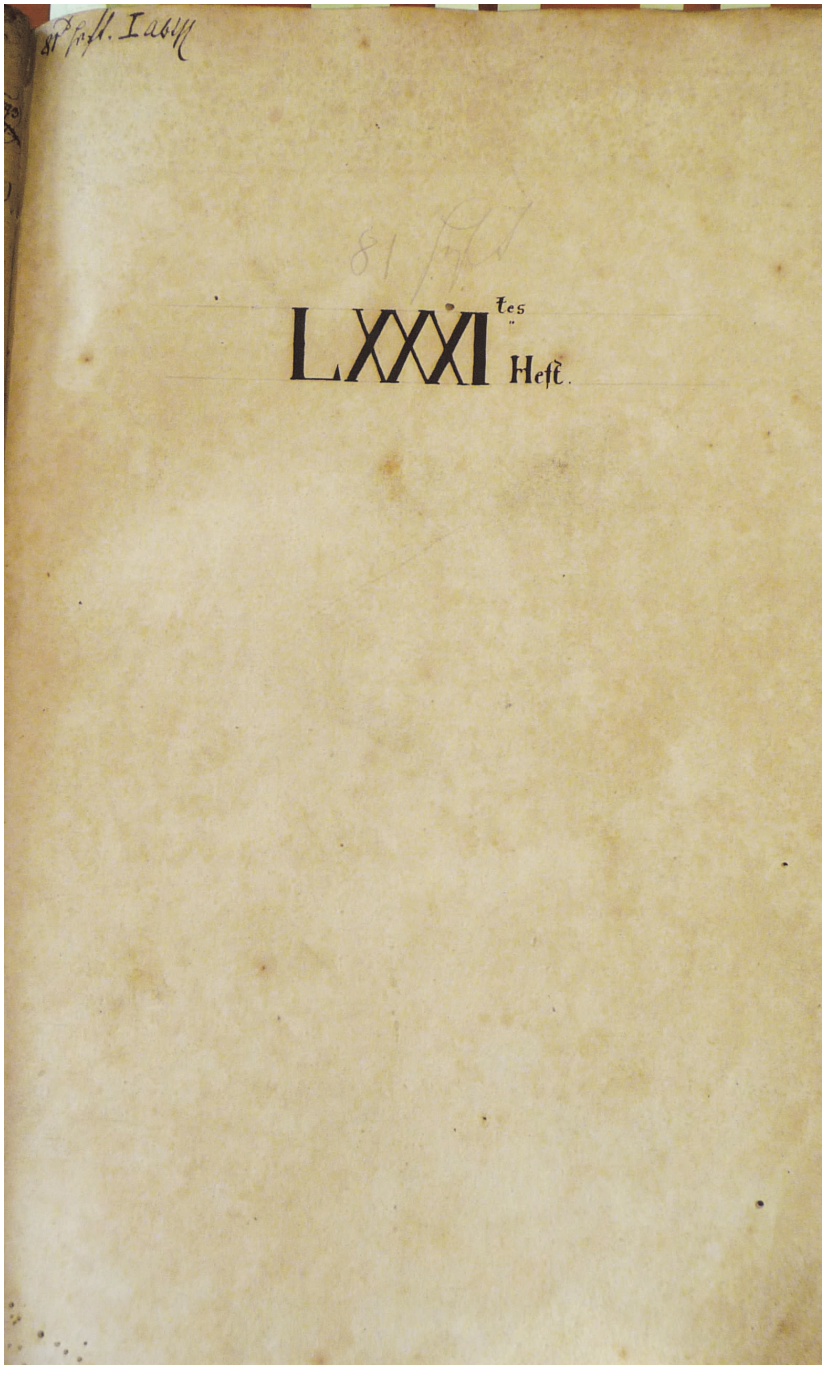
In der ersten Zeitschrift Bohemia 1855, № 108, 6 May fast auf der 4ten Seite wörtlich:

„ Am 24 April 1855 brannten in Mazowitz (Bezirk Horitz)
„ 5 Wohngebäude, und 7 Scheunen ab.

In der ersten Zeitung 1855, № 113, den 13ten May fast auf der nächsten Seite:

„ In Mnjahrad haben angemeldet zu Bezirksgerichts Lundenburg
„ Herr Josef Louis Brozan (Stadt Brossitz) sein Zeichen,
„ dann neben so Anton Pfeiffer sein Zeichen.

Fortsetzung Vide im 9ten Band diesen Denkmayer.

81 Fasc. 1 ad 11
81 Fasc. 1
LXXXI tes Heft.

Aus dem Prager Zeitung. 1846. Nro 178. de 20. September. Extr. Seite 853: Mumien und unverweste Leichen in Böhmen:

„In der St. Magdalenen Kirche zu Graz = Gradec (sic) * dann „Umbgebung des gleichnamigen Thales im Cillier Kreise, „kennt man die Kirche wallfahrten Kirche nicht anders, „nennt schonen, dreigehnjährigen Märtyrers Fabianus, den „Sohn des Grafen Wratislaw von Mitrowitz, Herrn von „Nemhowitz und Graz-Gradec, und der Frau Magdalena „von Kinski, Sabine, welche im Leben allen Dingen, „und Ehre zu Liegnitz und Löwenberg Herrschaft „verwaltet, war zu Prag von wegen des katholischen Lob „haftigkeit. Im Jahre 1597 in der Pfingst Zeit „beigesetzt worden. Der wieder diese neu Erwählte Herr „Fabian Leib noch nicht die Schwarzen und diese ganz „gut, weiß die Gradeker Diener gründlich, wie ein „weil die Leiber in den Gewölben stunden, auf Fabinen „und den Grafen gemalen, sie ihnen Dinge und ihnen „Farben Leinwand schenken, und die nackte „Leiber dann in einen silbernen Winkel warfen wo sie „dinnen zwei Jahre lagen blieb, bis ein Herr, „Christof Wratislaw von Mitrowic, ein gewünschtes „Begräbnis bereiten. Ein Diener der benannten „Land Grafen sei über Fabinen Wratislaw von Mitro. „witz gestorben; Leibin besitzt sein Manuscript, gar „so rein, ohne vollständig bemüht haben zu kön„nen.

~~B~~. weiter in der Zeitung folgt noch eine Uebersicht von Johann dem Ordnern Horicky von Prostek (Besitzer von Zabor) wo er begraben ist.

* Die Graz-Gradeker Diener war schon im Jahre 1395 mit einem eigenen Thurm begabt. Eine ihrer Glocken war im Jahre 1449, eine andere im Jahre 1624 gegossen.

Aus dem Kuriér: Bohemia 1846, 28. Juli Nro 107. Cigla Prid.: (Mittheilung) Von wenigen Tagen hatte ich bei einem Spaziergange die Gelegenheit, diese Ruhe der Todtengläubigen so schon, seinigen Hinter zu sehen. Wohl ein gedankenvolles

Herl

81 Fol II Abth

d 2899

Das die dem ersten Ersatzmanne das auf den k. k. Feldmarschall Hammerschmidt Hanziz erbgenommen Canonicum Blasowitz, nämlich 1736 mit L. Johann Prosadka, 1764 mit L. Franz Anzenek, und 1777 mit L. Franz Arbes, nachdem die dem ganzen Consistorium gegen die allerh. Entschließung vom 26. Mai 1764. über die Wahl des damaligen Herrn Fürst Erzbischofs vorgenommene Ersetzung mit L. Franz Tobias gem. worden ist. dem das Canonicat zu Krug gehören sind, das im J. 1814 L. Josef Ziwitzky über sein Ansuchen das Hofkloßb. k. k. Hofbaingsamt, an den aus Zuwissung der Ersetzungsangelegenheit gebracht wurde, als ihm dem Lobalist angestellt worden ist, und das auch der damalige Canonicus Lobalist L. Josef Kaukal gleichfalls über Ansuchen der diesem allerh. Entschließung, daß dem das Fürsterzbischöfl. Ordinariat dem die Hofkloßb. k. k. Cameral Gefällen Verwaltung das Canonicat Blazowitz verleihen habe.

Der dieser Vorlage muß wohl das hochw. Königgrätzer Consistorium aufgefordert werden, da ob die diesen allerhöchst. der Entschließung und hohen Hofdecret Normalmäßigen nicht getroffen sei, und wenn so müssen den Hofkloßb. k. k. Hofbaingsamt und die Hofkloßb. k. k. Cameral Gefällen Verwaltung aufgefordert werden, wenn sie über den vom hochw. Königgrätzer Consistorium in fixen beiden Candidaten - Vorschlag zum Lobalie Blasowitz zu prüfen haben.

Im jedoch dem die gebührl. wegen Einberufung das auf das Ansuchen des Grafen Strozzi und auf die allerhöchste Entschließung vom 26. Mai 1764 ertheilten Fürsterzbischöfl. Ordinariats Edict die Ordnung herzustellen, sei man die Ehre zu ersuchen, die Hofkloßb. k. k. Cameral-Gefällen-Verwaltung wolle die mitfolgenden hohen Decrete zum Einsicht nehmen, und Empfangsmiß auf folge dem Hofkloßb. k. k. Hofkammer zur Einsicht bringen, und sonach wurden, auch Fürsterzbischöfl. Ordinariat dem jeweiligen Grafen Herrn Fürst Erzbischof den Vorschlag zur Wahl und den Candidaten für alle auf den k. k. Invalidenhaus Herrschaft Hanziz bestimmten Canonicat zu ernennen, und einen Candidaten dem hochw. Königgrätzer Consistorium zu genehmigen habe.

Königgrätz 16. Octbr 1845.

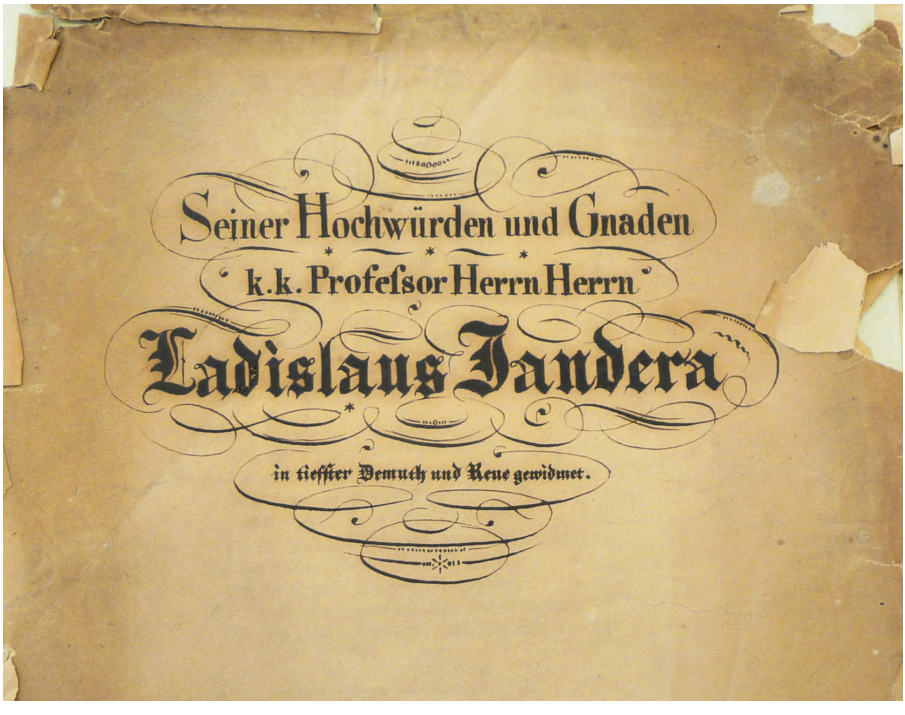
Prof. Jelinek

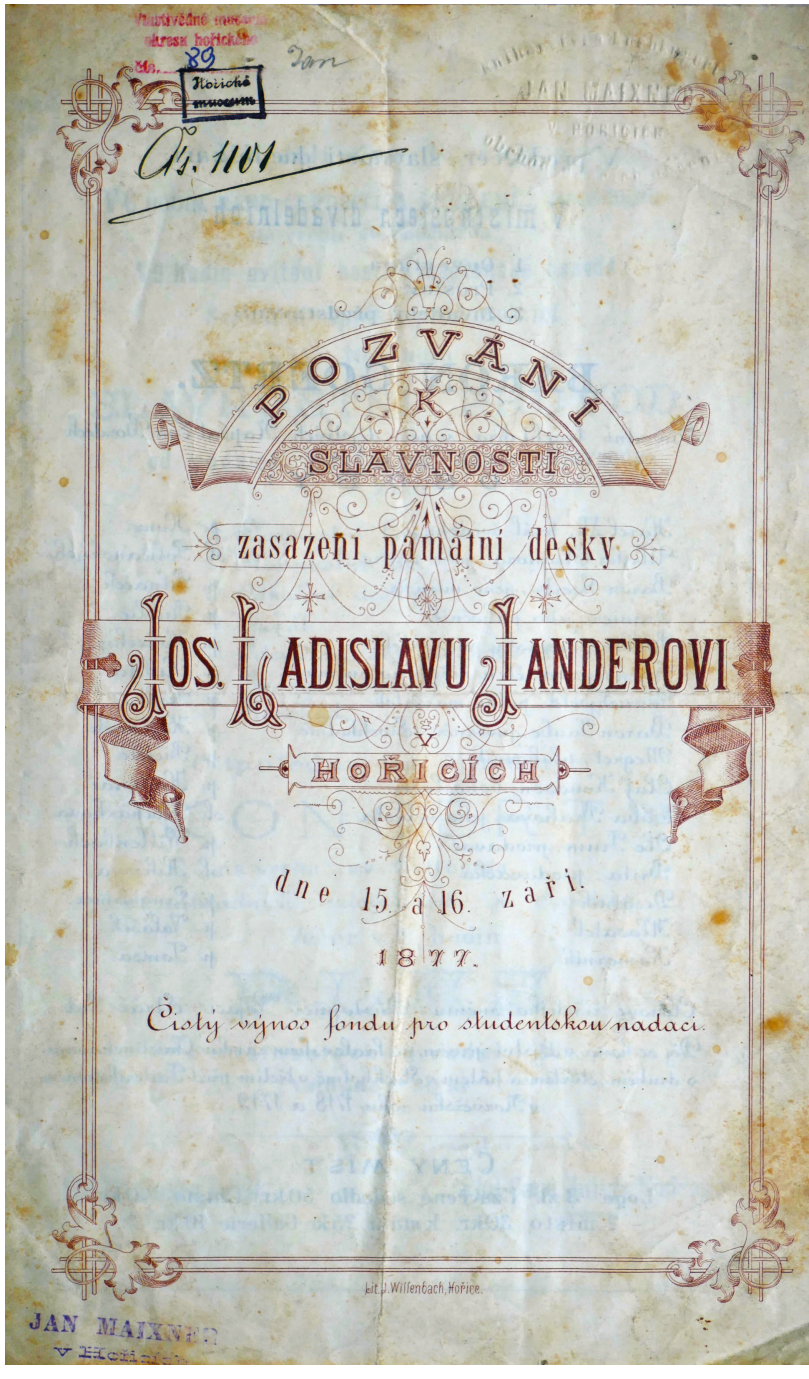
Exped. 16. Octbr 1846.

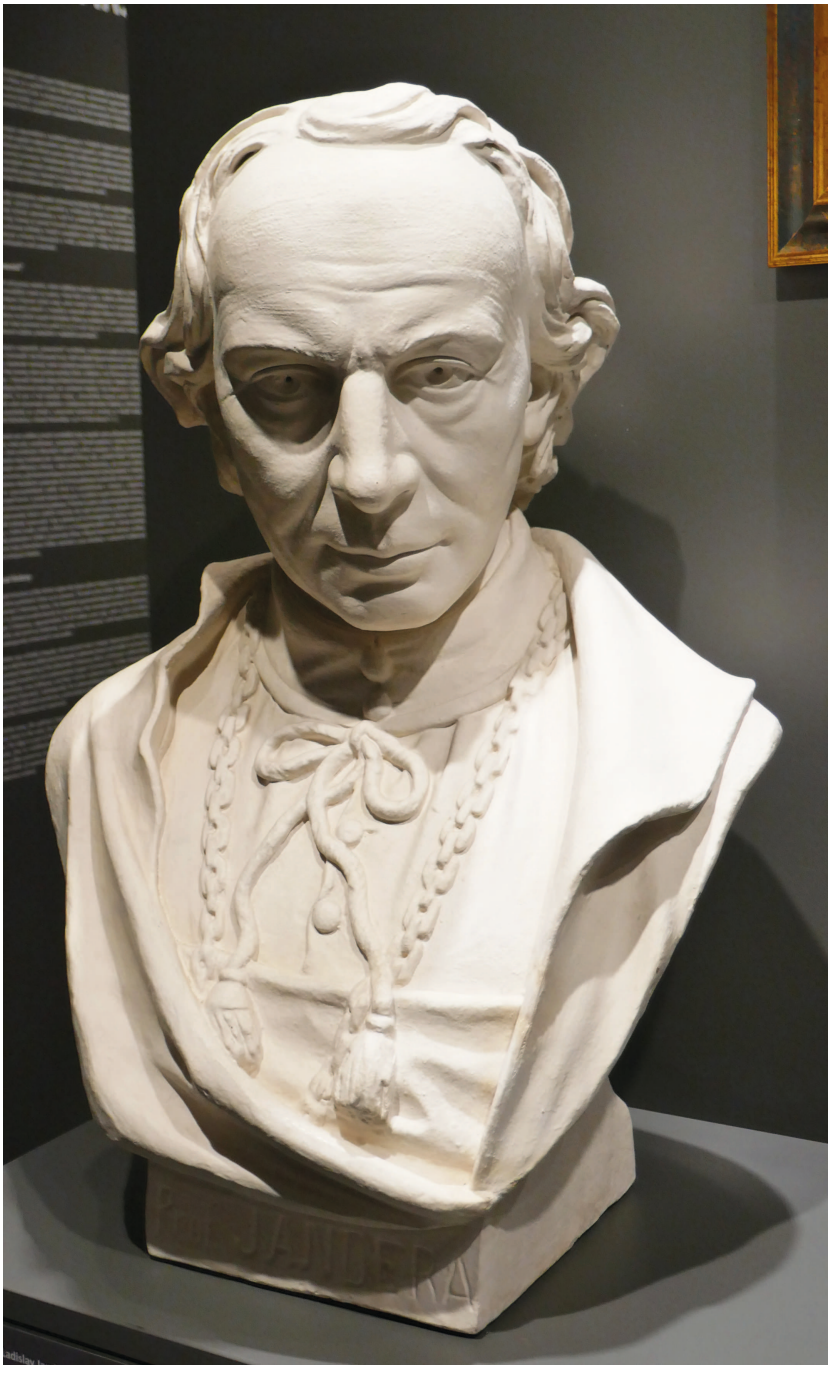
Verke

(Vide No. Abschrift Buches Registratur 30ten Fasten pag. 1044)

Im Jahr 1525 hat
Wilhelm Kostka von Postupitz
die Herrschaft Leutomischel in
Besitz gehabt, wo er im Jahre 1529
starb und selbe seinem Sohne
Bohusch Kostka hinterließ.
Dieser trat dem Herrn Bruder
Berg, und mußte auch Brandeis die
Herrschaft Leutomischel an den
König Ferdinand I 1548 abtreten.
Der König Ferd. hat im Jahre
1552 die Administration samt Ge-
biet dieser Herrschaft dem
Jaroslav v. Pernstein, dessen das
meiste Johan von Pernstein
überlassen.
Anmerkung ist
wegen, daß die Pernsteine

Seiner Hochwürden und Gnaden
k.k. Professor Herrn Herrn
Ladislaus Jandera
in tiefster Demuth und Reue gewidmet.

Okresního musea
v Hořicích
89
Hořické
museum
Ad. 1101
POZVÁNÍ
K
SLAVNOSTI
zasazení památní desky
OS. ADISLAVU LANDEROVI
V
HOŘICÍCH
dne 15. a 16. září.
1877.
Čistý výnos fondu pro studentskou nadaci.
Lit. J. Willenbach, Hořice.
JAN MAIXNER
v Hořicích

Josef Lad.
JANDERA
profesor matematiky
na
vysokém učení
Pražském
1776 1857

Okresní vlastivědné museum v Hořicích v P.

oznamuje hořické veřejnosti, že pořádá

VZPOMÍNKOVÝ VEČER

na počest 100. výročí úmrtí

JOSEFA LADISLAVA JANDERY,

rektora a profesora čisté matematiky na pražské universitě

Pásmo napsal a řídí prof. Ing. Zdeněk Flejberk

POŘAD VEČERA:
1. J. K. Vaňhal: 1. věta kvarteta C dur - hraje kvarteto Dalibora
2. O Janderovi a jeho žácích: Vstupní část. Janderovy studie. Janderův význam v historii české vědy matematické. Universitní činnost Janderova - prof. Flejberk
   Dvě veselé historky ze života prof. Jandery - Jiří Pitr
   Báseň Karla Hynka Máchy - recituje Dagmar Němcová
   Oslavná báseň mladých filosofů - Jiří Pitr
3. Jan Malát: Z českých kvartet - hraje kvarteto Dalibora
4. Vztah prof. Jandery k Hořicům - prof. Flejberk
   Úryvky z Janderovy korespondence - čte Jan Schwarz
5. Závěr: Báseň B. Hakla „Památce Janderově" - recituje Maruška Šavrdová

Dne 19. června 1957 ve 20 hod. v hotelu Saal

Literatura

[Ap1] Appeltauer Ignaz, *Elementa matheseos purae. Pars prima, continens algebram*, s. n., Viennae, 1814, xii+212 stran.

[Ap2] Appeltauer Ignaz, *Elementorum matheseos purae. Pars altera, continens geometriam, trigonometrieam et sectiones conicas*, Joseph Geistinger'sche Buchhandlung, Viennae & Tergestii, 1817, ii+414 stran, 8 tabulí obrázků.

[Ap3] Appeltauer Ignaz, *Elementar-Mathematik, Erster Theil, die Algebra beinhaltend*, aus dem Lateinischen übersetzt von Johann Fux, Johann Geisinger'sche Buchhandlung, Wien, Triest, 1825, 340 stran.

[Ap4] Appeltauer Ignaz, *Elementar-Mathematik, Zweiter Theil, Enthält die Geometrie, Trigonometrie und die Regelschnitte*, aus dem Lateinischen übersetzt von Johann Fux, Joseph Geistinger'sche Buchhandlung, Wien und Triest, 1825, 365 stran, 8 nečíslovaných listů obrazových příloh.

[AD] Ardura Bernard, Dolista Karel, *Prémontrés en Bohéme, Moravie et Slovaquie: les itinéraires culturels du conseil de l'Europe = Premonstratenser in Böhmen, Mähren und in der Slowakei: kulturelle Reisewege des Europarates = Premonstratensians in Bohemia, Moravia and Slovakia: the Cultu*, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha, 1993, 91 stran, ISBN 80-7066-768-0.

[Ba] Balada František, *Před sto lety zemřel profesor Josef Jandera*, Matematika ve škole **8** (1958), 49–57.

[Bť] Baťha František, *Vzpomínáme Jana Bohumíra Dlabače*, Glosy ze Strahova **12** (1970), str. 11–12.

[Bt1] Baudišová Tamara, *Historiografie města Hořic v Podkrkonoší*, Pod Zvičinou, **15** (1997), č. 1, str. 8–9.

[Bt2] Baudišová Tamara, *Historiografie města Hořic*, Pod Zvičinou **15** (1997), č. 3, str. 10–12.

[Be] Bečvář Jindřich, *Z historie lineární algebry*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 35, Matfyzpress, Praha, 2007, 519 stran, ISBN 978-80-7378-036-4.

[BB1] Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina, *Matematika v období 1750 až 1850*, str. 403–425, in Kraus Ivo a kol.: *Věda v českých zemích. Dějiny fyziky, geografie, geologie, chemie a matematiky*, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2019, 556 stran, ISBN 978-80-01-06557-0.

[BB2] Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina, *Matematika v období 1850 až 1918*, str. 427–465, in Kraus Ivo a kol.: *Věda v českých zemích. Dějiny fyziky, geografie, geologie, chemie a matematiky*, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2019, 556 stran, ISBN 978-80-01-06557-0.

[Bč] Bečvářová Martina, *Carl Friedrich Gauss a pražská univerzita*, Pokroky matematiky, fyziky a astronomie **61** (2016), str. 189–196, ISSN 0032-2423.

[BB3] Bečvářová Martina, Bečvář Jindřich, *Premonstráti v Plzni. Díl I. Historický kontext*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 66, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2024, 294 stran, ISBN 978-80-01-07201-1.

[BB4] Bečvářová Martina, Bečvář Jindřich, *Premonstráti v Plzni. Díl II. Josef Vojtěch Sedláček, loajální vlastenec*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 67, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2024, 456 stran, ISBN 978-80-01-07202-8.

[BB5] Bečvářová Martina, Bečvář Jindřich, *Premonstráti v Plzni. Díl III. Josef František Smetana, vlastenec a rebel*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 68, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2024, 446 stran, ISBN 978-80-01-07203-5.

[BB6] Bečvářová Martina, Bečvář Jindřich, *Premonstráti v Plzni. Díl IV. Obrazové přílohy*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 69, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2024, 184 stran, ISBN 978-80-01-07204-2.

[BB7] Bečvářová Martina, Bečvář Jindřich, *Premonstráti v Plzni. Díl V. Bibliografie, prameny, rejstřík*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 70, Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha, 2024, 196 stran, ISBN 978-80-01-07205-9.

[Bi] Bittner Adam, *Abhandlung über die Differenzialrechnung, worin bewiesen wird, daß die Differenzial-Gleichungen vollkommen genau Gleichungen sind, die weder zu ihrer Begründung, noch bei ihrer Anwendung des Begriffes des unendlich Kleinen, der Rechnung mit Nullen, der Grenzverhältnisse, der Fluxions-Rechnung, der abgeleiteten Funktionen u. s. w. bedürfen*, Druck von Gottlieb Haase Söhne, Prag, 1833, 223 stran.

[Bo1] Bolzano Bernard, *Betrachtungen über einige Gegenstände der Elementargeometrie*, Johann Klein, Prag, 1804, 63 stran.

[Bo2] Bolzano Bernard, *Vlastní životopis*, Odeon, Praha, 1981, 165 stran.

[Bo3] Bolzano Bernard, *Briefwechsel mit Johann Baptist Stoppani, Georg Zeithammer und Johann Peter Romang, 1832–1848*, ediční řada Bernard-Bolzano-Gesamtausgabe, III. Reihe, Briefwechsel, IV. Band, 2. Theil, Frommann-Holzboog, Stuttgart, 2008, 189 stran, ISBN 978-3-7728-2244-5.

[Bj] Brejník Bohuslav, *Z mého diáře. Josef Ladislav Jandera*, Předvoj **13** (1971), č. 7 z 19. 2., str. 3.

[BMT] Brtnický Ladislav, Mejstřík Antonín, Trešl František (ed.), *Památník gymnasia Královéhradeckého na oslavu otevření budovy a sjezdu bývalých žáků*, Slavnostní výbor, Nákladem vlastním, Hradec Králové, 1927, 235 stran.

[Bm] Buben Milan, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společenství katolické církve v českých zemích*, Díl II., Svazek I. *Řeholní kanovníci*, Libri, Praha, 2003, 163 stran, ISBN 80-7277-086-1.

[Bu1] Bukač Václav, *Před 225 lety se v Hořicích narodil Josef Ladislav Jandera*, Hořické noviny, č. 2 z 28. 2. 2001, str. 5, ISSN 2570-6896.

[Bu2] Bukač Václav, *Tak nám ukradli Ladislava ...*, Hořické (občasné) noviny, č. 12 z 28. 2. 2007, dostupné na https://www.horice.org/tak-nam-ukradli-ladislava.

[Bg] von Burg Adam, *Ausführliches Lehrbuch der höhern Mathematik mit besonderer Rücksicht auf die Zwecke des practischen Lebens*, Carl Gerold, Wien, 1832, 1833, 1833, 478+464+592 stran, pomocné tabule s obrázky.

[Bs] Büsch Johann Georg, *Encyclopädie der historischen, philosophischen und mathematischen Wissenschaften, grossentheils nach dem Grundrisse des seligen Reimarus*, Johann Julius Gebauer, Hamburg, 1775, I. Band: xvi+320 stran, 1 list obrázků (historie a filozofie), II. Band: viii+224 stran (matematika).

[Ca] *Catalogus Canonicorum Regularium Sacri et Canonici Ordinis Praemonstratensis in caes. reg. imperio Austriae existentium. Ordine Alphabetico Canoniarum dispositus et communi consensu abbatum et praelatorum ordinis editus ineunte anno a nativitate domini MDCCCLIII*, Ex caes. reg. aul. typographia filiorum Amadei Haase, Pragae, 181 stran.

[Ce] Cechner Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Novopackém*, Archaelogická kommise při České akademii věd a umění císaře Františka Josefa I., Praha, 1909, 180 stran.

[Cz] Czermin Ludolf F., *Sv. Norbert: arcibiskup a zakladatel řádu Premonstrátů*, Exerciční dům, Hlučín, 1934, 31 stran.

[Če1] Čermák Dominik Karel, *Premonstráti v Čechách a na Moravě, stručné vypsání osudů jednotlivých buď ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů toho řádu dle roků jich založení co dárek k páté padesátileté památce přenesení sv. Norberta*, Nákladem Kanonie Strahovské, Praha, 1877, v+573 stran.

[Če2] Čermák Dominik Karel, *Svatý Norbert, arcibiskup Magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron Český: vypsání jeho života jakož i přenešení jeho sv. ostatků z Magdeburku do Prahy k páté padesátileté památce přenesení toho*, Kanonie Strahovská, Praha, 1877, 86 stran.

[Če3] Čermák Dominik Carl, *Das Prämonstratenser-Chorherrenstift Strahow oder Berg Sion in Prag*, Verlag von Leo Woerl, Würzburg & Wien, 1883, 43 stran.

[Čá] Černá O., *Rodáci Hořicka – literárně činní*, str. 49–51, in [Vv], o Janderovi na str. 49.

[Čr] Černý Alois, *Průvodce po Hořicích a okolí*, Praha, 1903, 81 stran.

[Čo] Čornej Petr, *Jan Žižka. Život a doba husitského válečníka*, Paseka, Praha, 2019, 855 stran, ISBN 978-80-7432-990-6.

[Čp] Čupr Karel, *Karel Hynek Mácha a Ladislav Josef Jandera, básník a jeho učitel matematiky*, Lidové noviny **50** (1942), č. 490 z 27. 9. (ranní vydání, příloha), str. 4a.

[Dk] Dachovský Karel, *Svatý Norbert*, Řád, Praha, 2008, 58 stran, ISBN 978-80-86673-18-9.

[Da] Dauzet Dominique-Marie, *Krátký životopis sv. Norberta*, Klášter sester premonstrátek, Doksany, 2014, 135 stran, ISBN 978-80-260-6658-3.

[Dv1] David Alois Martin, *Trigonometrische Vermessungen zur Verbindung der k. Prager Sternwarte mit dem Lorenzberg, und zur Bestimmung der geographischen Breite und Länge des Ortes auf dem Hradschin, wo Tycho Brahe beobachtet*, Gottlieb Haase, Prag, 1811, str. 1–45, složená obrazová příloha.

[Dv2] David Alois Martin, *Geographische Ortsbestimmungen von Worlik und Drhowl sammt mehreren Orten im prachiner Kreise aus Dreyeckvermessungen und astronomischen Beobachtungen berechnet und herausgegeben von Aloys David*, Gottlieb Haase, Prag, 1815, xii+112 stran, 1 nečíslovaný list obrazových příloh.

[Dv3] David Alois Martin, *Geographische Breite und Länge von Horžitz und Königgratz: ihre Höhen über Prag und die Meeresfläche bei Hamburg berechnet und herausgegeben von Aloys David*, Gottlieb Haase, Prag, 1819, 63 stran, 1 nečíslovaný list obrazových příloh.

[Do] Dobiáš Bohdan, *Šest set let latinských škol v Hradci Král. Poznámky k prvním třem staletím*, str. 9–34, in [KS].

[Dp] Doppler Christian Andreas, *Ein Beitrag zur Parallelen-Theorie*, Jahrbuch des k. k. polytechnischen Institutes in Wien **17** (1832), str. 167–171.

[Dt] Döttler Remigius Samuel, *Elementa physicae mathematico-experimentalis*, Editio nova, sumptibus Caroli Schaumburg et sociorum, Viennae et Tergesti, 1815, xii+684 stran.

[Ddk] Durdík Josef, *Josef Ladislav Jandera*, Posel z Prahy. Spis užitečný, zábavně poučný pro město i ves, 26. srpna 1857, str. 155–159. Vyšlo pod zkratkou (Ddk.), autor později článek rozšířil a uveřejnil v [Dr].

[Dr] Durdík Josef, *O pokroku přírodních věd. Populární výklady*, Nákladem vlastním, Praha, 1874, 254 stran. Kapitola *Josef Ladislav Jandera* na str. 204–210.

[Du] Durdík Josef, *Řeč Dra. J. Durdíka při odhalení pamětní desky na rodném domě professora J. L. Jandery v Hořicích*, Tisk Jos. Návesník, Jičín, 1877, 8 stran. Otištěno též na str. 75–84 jako příklad projevu in Bačkovský František: *Stručná nauka o řečnictví se příklady pro žáky nejvyšší třídy škol středních*, Bačkovský, Německý Brod, 1881, 128 stran.

[Eu1] Euler Leonhard, *Introductio in analysin infinitorum*, apud Marcum-Michaelem Bousquet & socios., Lausanne, 1748, Tomus primus, xvi+320 stran, Tomus secundus, 398 stran.

[Eu2] Euler Leonhard, *Algebrae Elementa*, H. Wolf, Leipzig, 1770, 1771, 320 stran, přílohy. Německý překlad: *Vollständige Anleitung zur Algebra*, H. Wolf, Leipzig, 1771, 360 stran.

[Eu3] Euler Leonhard, *Einleitung in die Analysis des Unendlichen*, Aus dem Lateinischen übersetzt und mit Anmerkungen und Zusätzen begleitet von Johann Andreas Christian Michelson, Carl Matzdorff, Berlin, 1788, Erstes Buch, xxiv+626 stran, 1 list a 1 list obrázků, Zweytes Buch, viii+578 stran, 8 listů obrázků.

[Fi1] Fischer Johann Carl, *Grundriß der gesammten reinen höhern Mathematik oder die allgemeine Rechenkunst, Algebra, Differential-, Integral- und Variationsrechnung, nebst ihren Anwendungen auf continuirliche Größen, I.–III. Theil*, Paul Gotthelf Kummer, Leipzig, 1807, 1807, 1809, viii+671 stran a 6 tabulí obrázků, viii+678 stran a 6 tabulí obrázků, 605 stran a 3 tabule obrázků.

[Fi2] Fischer Johann Carl, *Reine Elementar-Mathematik nach Gründen der kritischen Philosophie betrachtet, und zum Gebrauch der Vorlesungen auf Hochschulen und andern hohen Bildungsanstalten*, Kummer, Leipzig, 1820, xii+507 stran stran, 5 tabulí obrázků.

[FF] Flejberk Zdeněk, Flejberk Petr, *Můj smutek má milión kořenů. Život a dílo českého učitele, básníka a spisovatele Josefa Kocourka*, Art Production, Liberec, 2009, 140 stran, ISBN 978-80-254-8145-5.

[Fo] Folta Jaroslav, *Česká geometrická škola: historická analýza*, Studie ČSAV č. 9, Academia, Praha, 1982, 90 stran.

[Fr] Frič Josef Václav, *Paměti*, Díl I., Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1957, 576 stran.

[Gr] Gruss Gustav, *Z říše hvězd. Astronomie pro širší kruhy*, Bursík & Kohout, Praha, 1894, 779 stran.

[Ha] Hacar Bohumil, *Úvod do obecné astronomie*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1963, 511 stran.

[Hp] Hamanová Pavlína, *K životopisu strahovského bibliotekáře Kašpara Bouška*, Strahovská knihovna **2** (1967), str. 258–261.

[Hs] von Hasner Leopold, *Denkwürdigkeiten von Leopold von Hasner, Autobiographisches und Aphorismen*, Verlag der J. G. Gotta'schen Buchhandlung, Stuttgart, 1892, 196 stran.

[He1] Hellwig Johann Christian Ludwig, *Anfangsgründe der allgemeinen Mathematik und der Arithmetik zum Gebrauch seiner Zuhörer*, Waisenhaus, Braunschweig, 1777, 362 stran.

[He2] Hellwig Johann Christian Ludwig, *Anfangsründe der allgemeinen Mathematik oder der allgemeinen Regellehre der Arithmetik, mit einem Leitfaden zur Prüfung der Schüler über die Fortschritte in dieser Wissenschaft zum Gebrauch seiner Zuhörer*, Friedrich Vieweg, Braunschweig, 1811, viii+138+11 stran.

[Hd] Herold Eduard, *Malerische Wanderungen durch Prag*, I. svazek, Druck und Verlag von Dr. Eduard Grégr, Prag, 1866, 780 stran.

[Hh] Hesselbarth F. W., *Sammlung von Beispielen und Aufgaben aus der Differential- und Integral-Rechnung mit Verwandlung der Functionen*, 1. vydání, Arnoldische Buchhandlung, Dresden und Leipzig, 1828, viii+106 stran, 2. upravené vydání, Arnoldische Buchhandlung, Leipzig, 1852, 50 stran.

[Hi1] Hindenburg Carl Friedrich, *Theorie der Parallellinien*, Leipziger Magazin für reine und angewandte Mathematik, 1786, Zweytes Stück, str. 137–164, Drittes Stück, str. 325–358.

[Hi2] Hindenburg Carl Friedrich, *Noch etwas über die Parallelinien*, Leipziger Magazin für reine und angewandte Mathematik, 1786, Drittes Stück, str. 359–404.

[Hm] Hirsch Meier, *Integraltafeln, oder Sammlung von Integralformeln*, Duncker und Humblot, Berlin, 1810, x+302 stran.

[HM] Hlinomaz Milan, Mildorfová Lucie, *Alois Martin David* (*8. 12. 1757 – 28. 2. 1836*). *K 250. výročí narození nejvýznamnější vědecké osobnosti Tepelska*, Sborník muzea Karlovarského kraje, svazek č. 16, Muzeum Karlovarského kraje, Cheb, 2008, str. 123–140, ISSN 1803-6066, ISBN 978-80-85018-64-6.

[Hr] Hrdina Ignác Antonín, *Strahovský klášter a město Hořice*, Bibliotheca Strahoviensis, 2018, č. 13, str. 241–248, ISSN 1213-6514.

[Hk] Hrdina Karel, *Učitelé školy hradecké v období humanismu*, str. 35–47, in [KS].

[Hš] Hrušková Jaroslava (red.), *Gymnázium Josefa Kajetána Tyla v Hradci Králové. Almanach k třístému padesátému výročí založení*, SRPŠ a SSM při Gymnáziu J. K. Tyla v Hradci Králové, Hradec Králové, 1986, 127 stran.

[Hů] Hůlka Vít, *Strahov a jeho památky, stručný průvodce*, „Naše Praha", svazek č. 1, Nákladem opatství strahovského, Praha, 1940, 32 stran.

[ChŠ] Chocholová Michaela, Štoll Ivan, *Wilhelm Matzka* (*1798–1891*), edice Dějiny matematiky, svazek č. 49, Matfyzpress, Praha, 2011, 245 stran, ISBN 978-80-7378-188-0.

[Id1] Ide Johann Joseph Anton, *System der reinen und angewandten Mechanik fester Körper. Erster Theil. Die Statik*, Gottfried Carl Nauck, Berlin, 1802, xvi+476 stran.

[Id2] Ide Johann Joseph Anton, *Anfangsgründe der reinen Mathematik zum Leitfaden seiner Vorlesungen entworfen*, Heinrich Frölich, Berlin, 1803, I. Band: viii+245 stran, II. Band: 208 stran, 2 tabule obrázků.

[Ja1] Jandera Josef Ladislav, *Prima calculi exponentialis elementa nova partim methodo in usum auditorum suorum proposita*, Apud Casparum Widtmann, Pragae, 1812, xii+169+3 strany.

[Ja2] Jandera Josef Ladislav, *Rede zur Gedächtnißfeyer des hochwürdigen Herrn Stanislaus Wydra*, Haase, Prag, 1816, 60 stran a 1 obrázek.

[Ja3] Jandera Josef Ladislav, *Beiträge zu einer leichtern und gründlichern Behandlung einiger Lehren der Arithmetik*, Gedruckt bei Geržabek, Prag, 1830, xl+289+3 strany.

[Ja4] Jandera Josef Ladislav, *Uiber Miletin in Böhmen. Ein topographisch-historischer Versuch*, Gedruck bei Gottlieb Haase Söhne, Prag, 1830, 127 stran.

[Ji] Jilemnický Alois, *O krajině, lidech a věcech. Kulturně historický místopis – průvodce pamětihodnostmi města Hořic v Podkrkonoší, Hořice město*, Hořice, 1999, 167 stran, ISBN 80-238-4546-2.

[Jr] Jirásko Luděk, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Fénix, Praha, 1991, 173 stran, ISBN 80-85245-11-6.

[Ju] Jüttner Josef, *Trigonometrische Vermessungen der königl. Hauptstadt Prag und ihrer Umgebungen von 1804 bis 1812*, Gottlieb Haase, Prag, 1823, 102 stran, příloha.

[KP] Kafka František, Petráň Josef (red.), *Dějiny Univerzity Karlovy 1348–1990*, Díl III., *1802–1918* (redaktor dílu Havránek Jan), Karolinum, Praha, 1998, 390 stran, ISBN 80-7184-320-2.

[KS] Kaláb Ludvík, Simon Josef (red.), *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, Hradec Králové, 1936, 251 stran.

[KH] Kalinová Gabriela, Hnojil Adam, *Malostranský hřbitov. Historie a současnost*, ARSCI, Praha, 2016, 448 stran, ISBN 978-80-7420-045-8.

[Ka] Kalousek Josef, *Děje král. české společnosti náuk spolu s kritickým přehledem publikací jejích z oboru filosofie, historie a jazykovědy. K stoletému jubilaeu společnosti*, Královská česká společnost náuk, tiskem dr. Ed. Grégra, Praha, 1884–1885, vii+256 stran.

[Kr1] Kästner Abraham Gotthelf, *Anfangsgründe der angewandten Mathematik. Der mathematischen Anfangsgründe II. Theil, II. Abtheilung: Astronomie, Geographie, Chronologie und Gnomonik*, čtvrté, zcela rozšířené vydání, Verlag bey Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1792, xvi+592+xx stran a 5 složených mědirytinových listů.

[Kr2] Kästner Abraham Gotthelf, *Mathematische Anfangsgründe: Anfangsgründe der Arithmetik, Geometrie, ebenen und sphärischen Trigonometrie, und Perspectiv*, šesté, výrazně rozšířené vydání, Verlag bey Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1800, 624 stran.

[Kn] Kneidl Pravoslav, *Uplynulo sto let od narození P. Cyrila Straky*, Glosy ze Strahova **9–10** (1969), str. 6–7.

[KRP] Kneidl Pravoslav, Rollová Anna, Preiss Pavel, *Strahovská knihovna Památníku národního písemnictví*, Památník národního písemnictví, Praha, 1988, 206 stran.

[Kol] Kolman Arnošt, *Bernard Bolzano*, SNPL, Praha, 1958, 226 stran.

[Ko] Kovařík Petr, *Klíč k pražským hřbitovům*, Lidové noviny, Praha, 2001, 369 stran, ISBN 80-7106-486-6.

[Ks] Kraus Ivo, *František Josef Gerstner*, str. 9–45, in Kraus Ivo, Volf Jaromír, Šolcová Alena: *Vědci, vynálezci a podnikatelé v českých zemích*, svazek č. 5, *Gerstner, Bolzano, Božek, Purkyně, Hlávka*, Jonathan Livingston, s. r. o., Praha, 2018, 205 stran, ISBN 978-80-7551-096-9.

[Kv] Kronus Václav, *Sv. Norbert, zakladatel řádu premonstrátského a ochránce český: dne 6. června: ∗ 1082 – † 1134*, Kropáč & Kucharský, Praha, 1934, 7 stran.

[Kb] Krubner Josef, *Invalidní nadace pol. Podmaršálka Petra hraběte Strozziho a přináležející Invalidní asyl v Hořicích 1901*, V. Augusta, Litomyšl, 1901, 111 stran.

[Kř1] Křivský Pavel, *Ladislav Jandera a jeho literární pozůstalost*, Glosy ze Strahova, 1971, č. 13–14, str. 21–24.

[Kř2] Křivský Pavel, *Písemná pozůstalost – Ladislav Jandera* (*1776–1857*), Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha, 1976, 16 stran.

[Kř3] Křivský Pavel, *Josef Jenko* (*1776–1858*)*: písemná pozůstalost*, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha, 1978, 19 stran.

[Kř4] Křivský Pavel, *Stanislav Vydra* (*1741–1804*)*. Literární pozůstalost*, Památník národního písemnictví, Praha, 1974, 9 stran.

[KHŽ] Kubíček Alois, Hrubeš Jiří, Žantovský Jiří, Kocourková Běla, Václavková Jaroslava, *Památník národního písemnictví*, Strahov, Památník národního písemnictví, Praha, 1954, 32 stran.

[KL] Kubíček Alois, Líbal Dobroslav, *Strahov*, SNKLHU, Praha, 1955, 134 stran.

[Kd] Kudrnáč Václav, *Adresář a popis politického okresu Novopackého. Okresy a města. Nová Paka – Hořice*, Nákladem vlastním, Turnov, 1903, 112 stran.

[Kch] Kuchařová Hedvika, *Dlabacž, Godefridus Joannes, OPraem*, str. 211–215, in Bobková-Valentová Kateřina, Kašpárková Jarmila a kol.: *Historiam scribere. Řádová historiografie raného novověku II. Biografický slovník*, Historický ústav – Univerzita Palackého v Olomouci, Praha – Olomouc, 2018, 881 stran, ISBN 978-80-7286-332-7.

[KK] Kuchařová Hedvika, Kalinová Gabriela, *Významné osobnosti duchovního světa na Malostranském hřbitově*, Sdružení pro záchranu Malostranského hřbitova, Praha, 2011, 32 stran.

[Ku1] Kulik Jakub Filip, *Biographie des Martin Alois David, regulirten Chorherrn des Prämonstratenser-Stiftes Tepl*, Gottlieb Haase, Prag, 1837, 23 stran.

[Ku2] Kulik Jakub Filip, *Lehrbuch der höheren Analysis*, In komission bei Kronberg und Weber, Prag, 1831, x+470 stran a 3 složené listy obrazových příloh. Zweite verbesserte und vermehrte Auflage, Johann Gottfried Calve, I. Band: 1843, xii+508 stran, II. Band: 1844, viii+566 stran.

[Ku3] Kulik Jakub Filip, *Über den 11. Grundsatz des Eukleides*, Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft des Wissenschaften 1860, str. 21–23.

[KM] Kutnar František, Marek Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Lidové noviny, Praha, 1997, 1065 stran, ISBN 80-7106-252-9.

[KT] Květ Jindřich, Tinková Daniela (eds.), *Jan Theobald Held. Fakta a poznámky k mému budoucímu nekrologu I. Vzpomínky pražského lékaře na léta 1770–1799*, edice Paměť, Academia, Praha, 2017, 647 stran, ISBN 978-80-200-2653-8.

[La1] Lacroix Sylvestre-François, *Traité élémentaire de trigonométrie rectiligne et sphérique et d'application de l'algèbre à la géométries*, Duprat, Paris, 1798, viii+210+2 stran, 4 tabule obrázků.

[La2] Lacroix Sylvestre-François, *Anfangsgründe der ebenen und sphärischen Trigonometrie und der höhern Geometrie*, Frölich, Berlin, 1805, xxxii+288 stran a 5 tabulí obrázků, překlad: Elkan Markus Hahn.

[La3] Lacroix Sylvestre-François, *Anleitung zur ebenen und sphärischen Trigonometrie und zur Anwendung der Algebra auf die Geometrie*, Duncker und Humblot, Berlin, 1822, 335 strran, 6 tabulí obrázků, překlad: Ludwig Ideler.

[L] Lambert Johann Heinrich, *Theorie der Parallellinien*, Leipziger Magazin für reine und angewandte Mathematik, 1786, Zweytes Stück, str. 137–164, Drittes Stück, str. 325–358.

[Lg] Leinsle Ulrich Gottfried, *Premonstráti*, Plot, Praha, 2020, 224 stran, ISBN 978-80-7428-385-7.

[Lm] Lempe Johann Friedrich, *Erläuterungen der Kästnerischen Anfangsgründe der Arithmetik, Geometrie, ebenen und sphärischen Trigonometrie*, In der Richterischen Buchhandlung, Altenburg, 1781, I. Band: xx+383 stran, II. Band: iv+416 stran, III. Band: x+496 stran.

[Lh] Lhota Jan Nepomuk, *Miletín nad Bystřicí. Příběhy jeho a památky*, J. N. Lhota, Brno, 1888, 253 stran.

[Li] Lichard Daniel, *Časník. Národní česko-slovanský obrázkový kalendář pro všechny stavy, na obyčejný 365 dnů mající rok Páně 1858*, Domové pokladnice běh nový, ročník 3, Tiskem a nákladem typogr.-liter.-artist. ústavu, L. C. Zamarski, C. Dittmarsch & Comp., Ve Vídni, 1857, 328 stran. O Janderovi na str. 197–198.

[Lou] Loužil Jaromír, *Bernard Bolzano*, Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, Melantrich, Praha, 1978, 407 stran.

[Lu] Lübsen Berchert, *Ausführliches Lehrbuch der ebenen und sphärischen Trigonometrie. Zum Selbstunterricht mit Rücksicht auf die Zwecke des praktischen Lebens*, Perthes-Besser & Mauke, Hamburg, 1852, 105 stran.

[Ma] Macák Lukáš, *Josef Ladislav Jandera*, Pod Zvičinou **19** (2001), č. 1, str. 16–20.

[Mg] Magold Maurus, *Lehrbuch der Arithmetik. Zum Gebrauche öffentlicher Vorlesungen auf der königlichen baierischen Landes-Universität in Landshut mit 9 Tabellen*, Anton Weber, Landshut, 1808, xii+504, 13 stran tabulek.

[Mk] Makovský Jan, *Konkurz 1804: Bolzano a matematika v Českých zemích konce 18. století*, Dějiny věd a techniky **52** (2019), str. 167–209, ISSN 0300-4414.

[Mý] Malý Jakub, *Vzpomínky a úvahy starého vlastence*, J. S. Skrejšovský, Praha, 1872, 149 stran.

[Maš] Mašek Petr, *Šlechtické rodiny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé Hory do současnosti*, II. díl N–Ž, Argo, Praha, 2010, 664 stran, ISBN 978-80-257-0294-9.

[Mj] Matějková Lucie, *Jan Jiří Hering, malíř počínající protireformace*, Diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice, 2019, 114 stran.

[Mw] Matzka Wilhelm, *Ueber ein neues logisches Gesetz und seine Anwendung auf die Begründung der Parallelentheorie*, Archiv der Mathematik und Physik **8** (1846), str. 320–334, plus tabulka.

[Me] Meissner Alfred, *Geschichte meines Lebens*, svazek č. 1, K. k. Hofbuchhandlung Karl Prochaska, Wien und Teschen, 1884, viii+291 stran, 2. vydání 1885.

[Ms] Mejstřík Antonín, *Z minulosti našeho gymnasia*, str. V–LXXVI, in [BMT].

[Mo] Montucla Jean-Étienne, *Histoire des Mathématiques depuis leur origine jusqu' à nos jours*, chez Henri-Louis Guérin & Louis-François Delatour, Paris, 1758, Tome I, xvi+592 stran, Tome II, viii+531 stran. Nové vydání ve čtyřech svazcích (Joseph Jérôme Lefrançois de Lalande): 1799 až 1802.

[Mr1] Moravec Luboš, *Seznámení s Jakubem Filipem Kulikem*, str. 156–163, in Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina (ed.): *30. mezinárodní konference Historie matematiky, Jevíčko, 21. až 25. 8. 2009*, Matfyzpress, Praha, 2009, 242 stran, ISBN 978-80-7378-092-0.

[Mr2] Moravec Luboš, *Jakub Filip Kulik v Olomouci, Štýrském Hradci a Praze*, str. 187–198, in Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina (ed.): *31. mezinárodní konference Historie matematiky, Velké Meziříčí, 18. až 22. 8. 2010*, Matfyzpress, Praha, 2010, 301 stran, ISBN 978-80-7378-128-6.

[Mr3] Moravec Luboš, *Pedagogická práce Jakuba Filipa Kulika*, str. 217–222, in Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina (ed.): *32. mezinárodní konference Historie matematiky, Jevíčko, 26. až 30. 8. 2011*, Matfyzpress, Praha, 2011, 291 stran, ISBN 978-80-7378-172-9.

[Mf] Moth Franz Xaver, *Die mathematische Zeichensprache in ihren organischen Entwicklung*, Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschafte, Mathematisch-Naturwissenschaftliche Classe, Wien **8** (1852), str. 314–366.

[MHŽ] Mrkvička Antonín, Hrubeš Jiří, Žantovský Jiří, Kocourková Běla, Václavková Jaroslava, *Strahovská knihovna*, Památník národního písemnictví, Praha, 1955, 44 stran.

[Mu] Munkacsy Katlin, *The Reception of Bolyai's Geometry in the Austro-Hungarian Empire*, str. 103–107, in Bečvářová Martina, Binder Christa (eds.): *Mathematics in the Austrian-Hungarian Empire*, Proceedings of a Symposion held in Budapest on August 1, 2009 during the XXIII ICHST, History of Mathematics, Volume 41, Matfyzpress, Prague, 2010, 176 stran, ISBN 978-80-7378-114-9.

[On1] Ondráček Vilém, *Premonstráti*, Královská kanonie strahovská v Praze, Olomouc, 1920, 87 stran.

[On2] Ondráček Vilém, *Strahov. K třístému jubileu sv. Norberta, ochránce země české*, vlastním nákladem, Hradec Králové, 1927, 114 stran.

[Op] Opatrná Marie, *Umělecká tvorba malíře Jana Jiřího Heringa*, Diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2011, 245 stran.

[Ot1] Otavová Miroslava, *Ladislav Jandera – současník Bernarda Bolzana*, str. 164–166, in Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina (ed.): *30. mezinárodní konference Historie matematiky, Jevíčko, 21. až 25. 8. 2009*, Matfyzpress, Praha, 2009, 242 stran, ISBN 978-80-7378-092-0.

[Ot2] Otavová Miroslava, *Ladislav Jandera a pěstování početní zdatnosti na pražské universitě*, str. 199–202, in Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina (ed.): *31. mezinárodní konference Historie matematiky, Velké Meziříčí, 18. až 22. 8. 2010*, Matfyzpress, Praha, 2010, 291 stran, ISBN 978-80-7378-128-6.

[Ot3] Otavová Miroslava, *Výuka matematiky na pražské universitě v 1. polovině 19. století*, str. 147–150, in Bečvář Jindřich, Bečvářová Martina (ed.): *37. mezinárodní konference Historie matematiky, Poděbrady, 19. až 23. 8. 2016*, Matfyzpress, Praha, 2016, 203 stran, ISBN 978-80-7378-317-4.

[Pa] Pavlíček Jan B., *Základy neeukleidovské geometrie Lobačevského*, Přírodovědecké nakladatelství, Praha, 1953, 222 stran.

[Pv] Pavlíková Marie, *Bolzanovo působení na pražské univerzitě*, Univerzita Karlova, Praha, 1985, 144 stran + 8 nečíslovaných stran obrázků.

[Pj1] Pávek Jan, *K životopisu Janderovu*, Hořický obzor **18** (1918), č. 15–16 ze 14. 4., str. 2–3, č. 17–18 z 27. 4., str. 2–4, č. 19–20 z 11. 5., str. 3.

[Pj2] Pávek Jan, *K povahopisu Jos. Lad. Jandery*, Pod Zvičinou **1** (1920), str. 41–42.

[Pe] Pešek Josef, *Hradec Králové a jeho gymnasium v době obrození a předbřeznové*, str. 55–69, in [KS].

[Pt] Petráň Josef, *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, Univerzita Karlova, Praha, 1983, 406 stran.

[Pk] Petrlík Roman, *Bohumír Jan Dlabač*, Cyril **47** (1921), str. 1–5, 22–23.

[Pi] Pichl Josef Bojislav, *Vlastenecké vzpomínky*, Fr. Borový, Praha, 1936, 260+iii+viii stran.

[Ph] Piťha Petr, *Svatý Norbert*, Zvon, Praha, 1990, 56 stran, ISBN 80-7113-202-0.

[Po] Pousta Zdeněk (vyd.), *Filosofie za mřížemi: Leopoldov, léta padesátá*, Univerzita Karlova, Praha, 1995, 183 stran, ISBN 80-7184-097-1.

[Pr] Pražáková Běla, *Bohumír Jan Dlabač ve Strahovské knihovně*, Strahovská knihovna **1** (1966), str. 133–171.

[RSV] Ratajová Jana, Sekyrková Milada, Vašková Lenka, *Volby rektorů na pražských univerzitách a jejich proměny v letech 1848–1945*, str. 97–118, in Jemelka Martin (ed.): *Volby v Praze. Z dějin pražské volební kultury (1848–1945)*, Nakladatelství Lidové noviny, Masarykův ústav AV ČR, CEVRO institut, Praha, 2020, 206 stran, ISBN 978-80-88304-41-8.

[Ri] Ritter Ludvík, *Kapesní slovníček novinářský a konversační*, Díl I., Jaroslav Pospíšil, Praha, 1850, 911 stran.

[Ro] Rosenthal Gottfried Erich (Hrsg.), *Enzyklopädie der Kriegswissenschaften, das ist: Kriegskunst, Kriegsbaukunst, Artillerie, Minirkunst, Pontonier-, Feuerwerkerkunst und Taktik, ihrer Geschichte und Litteratur, in alphabetischer Ordnung. Mit einer Vorrede vom Herrn Ingenieur-Major Müller in Göttingen*, Carl Wilhelm Ettinger, Gotha, 1794, I. Band: xii+356 stran, II. Band: 398 stran.

[Rö] Rösling Christian Lebrecht, *Grundlehren von den Formen, Differenzen, Differentialen und Integralien der Funktionen*, Theil I., Joh. Jacob Palm, Erlangen, 1805, 488 stran.

[Ru] Rudl Antonín, *Vynikající osobnosti okresu hořického*, str. 249–273, in Red. komitét: *Národopisný sborník okresu hořického*, E. Beaufort, Hořice, 1895, 423 stran.

[Ry1] Ryba Bohumil, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze, Díl IV. Strahovské rukopisy DH–DK, č. 1822–2425*, Památník národního písemnictví v Praze, Praha, 1970, 579 stran.

[Ry2] Ryba Bohumil, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze, Díl V. Strahovské rukopisy DL–DU, Σ, porůznu a výběr zlomků, č. 2426–3286*, Památník národního písemnictví v Praze, Praha, 1971, 379 stran.

[Ry3] Ryba Bohumil, *Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze, Díl III. Strahovské rukopisy DF–DG, čís. 1236–1821*, Památník národního písemnictví v Praze, Praha, 1979, 564 stran.

[Ře] Řehák Tadeáš Zdeněk, *Nejen vzpomínky*, Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, 2022, 238 stran, ISBN 978-80-88009-30-6.

[Ří] Říha Tomáš, *Svatý Norbert a jeho dílo*, edice Sůl země, svazek č. 8, Křesťanská akademie, Řím, 1971, 302 stran.

[Sa] Sabina Karel, *Vzpomínky*, Fr. Borový, Praha, 1937, 164 stran.

[Sj] Sajíc Jan, *Svatý Norbert, první životopisy XII. století*, Kanonie praemonstrátů Strahov, Praha, 1940, iv+119 stran (jedná se překlad z latiny).

[Se] Sedláček August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, Díl V., *Podkrkonoší*, Tiskem a nákladem knihtiskárny Františka Šimáčka, Praha, 1887, 367 stran.

[SV] Sekyrková Milada, Vašková Lenka, *Josef Ladislav Jandera a Karlo-Ferdinandova univerzita*, 7 stran, v tisku.

[Sch] Schimmel Lohel, *Syllabus Canonicorum Regularium Ordinis Praemonstratensium regiae Ecclesiae Montis Sion ab Anno Milesimo quingentesimo octuagesimo sexto*, rukopis, fond [I], bez inv. č.

[Sz] Schultz Friedrich, *Kurzer Lehrbegriff der Mathematik. Dritter Theil, welcher die populären Anfangsgründe der Astronomie enthält*, Friedrich Nicolovius, Königsberg, 1806, 434 stran a 5 mědirytin.

[SM] Schuppener Georg, Mačák Karel, *Stanislav Vydra (1741–1804): zwischen Elementarmathematik und nationaler Wiedergeburt*, Technische Universität – Leipziger Universitätsverlag, Liberec – Leipzig, 2004, 248 stran, ISBN 80-7083-885-X a ISBN 3-937209-77-7.

[Si1] Simon Josef, *Stručné dějiny gymnasia v Hradci Králové*, str. 69–54, in [KS].

[Si2] Simon Josef, *Královehradecký Slavín*, str. 70–81, in [KS].

[Si3] Simon Josef, *Vynikající mužové, kteří studovali na zdejším ústavě*, str. 83–92, in [KS].

[Sk] Skalický F., *Janderův pomník na vrchu Gotthardském*, Pod Zvičinou **4** (1923–1924), str. 114.

[Sn] Snětivý Josef Pepson, *Tajemství pražských klášterů. Královská kanonie premonstrátů na Strahově*, Nakladatelství ČAS, Řitka, 2022, 238 stran, ISBN 978-80-7475-384-8.

[Sr] Sršeň Lubomír, *Bildnisse Bolzanos*, Friedrich Frommann Verlag, Stuttgart – Bad Cannstatt, 1986, 282 stran, ISBN 3-7728-0074-2.

[Str1] Straka Cyril Antonín, *Heringovy obrazy „Život sv. Norberta“ v klášterním chrámě Navštívení P. Marie v Milévsku*, Zpravodaj okresního hospodářského spolku v Milévsku, svazek č. 30, 1915, str. 2–3, 10–11, 18–19, 26–27, 34–35, 42–43, 50–51.

[Str2] Straka Cyril Antonín, *Přenešení ostatků sv. Norberta z Magdeburku na Strahov (1626–1627): k třistaletému jubileu roku 1927*, Praha, 1927, 115 stran.

[Str3] Straka Cyril Antonín, *Knihovna Strahovského kláštera*, Český časopis historický **25** (1919), str. 378–381.

[St1] Strnad František, *Janderovy »Poznámky«*, Hořický obzor **18** (1918), č. 1–2 z 5. 1., str. 2–3, č. 3–4 z 19. 1., str. 2, č. 5–6 z 2. 2., str. 2–3.

[St2] Strnad František, *O stavebním rozvoji města Hořic.* (*Obrázky z minulosti i z přítomnosti.*), in *Účetní zpráva Městské spořitelny v Hořicích, za rok 1925*, Sběrny a platebny v Jablonci n. N. a v Ostroměři, Hořicích, Hořice, 1925, nestránkováno.

[St3] Strnad František, *Královradecká ulice v Hořicích* (*Kus místní topologie*), in *Účetní zpráva Městské spořitelny v Hořicích, za rok 1926*, Sběrny a platebny v Jablonci n. N. a v Ostroměři, Hořicích, Hořice, 1926, nestránkováno.

[Ša] Šafránek František, *Josef Ladislav Jandera*, str. 104–108, in *Kronika III*, 562 stran, dostupné na https://www.safrankovakronika.cz.

[Ši] Šidlovský Evermond Gejza et al., *Brána vědění: filosofický sál Strahovské knihovny*, Gema Art, Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, 2010, 99 stran, ISBN 978-80-904575-0-8.

[Šo] Šolc Martin, *Martin Alois David, jeho mezinárodní vědecké kontakty a úsilí o novou hvězdárnu mimo Klementinum*, Bulletin plus, Informační bulletin Národní knihovny České republiky 2004, č. 1, str. 24, ISSN 1212-6195.

[Šc] Šolcová Alena, *Bernard Bolzano*, str. 47–80, in Kraus Ivo, Volf Jaromír, Šolcová Alena: *Vědci, vynálezci a podnikatelé v českých zemích*, 5. svazek. *Gerstner, Bolzano, Božek, Purkyně, Hlávka*, Jonathan Livingston, s. r. o., Praha, 2018, 205 stran, ISBN 978-80-7551-096-9.

[Šp] Špringer Josef, *Kronika města Hořic*, str. 46–63, in Špringer Josef (red.): *40 let Archeologického a musejního spolku v Hořicích v Podkrkonoší, Archeologický a musejní spolek v Hořicích v Podkrkonoší*, Archeologický a musejní spolek v Hořicích v Podkrkonoší, Hořice v Podkrkonoší, 1927, 88 stran.

[Šu] Šulc Alois L., *Dějiny a popis Strahovské knihovny*, Praha, 1932, 39 stran.

[TPO] Toegel Miroslav, Petráň Josef, Obršlík Jindřich a kol., *Prameny k nevolnickému povstání v Čechách a na Moravě v roce 1775*, Academia, Praha, 1975, 890 stran.

[To] Tomek Wáclaw Wladivoj, *Paměti z mého života*, Díl I., František Řiwnáč, Praha, 1904, 501 stran.

[Tm1] Tomíčková Oldřiška, *Alois Tadeáš Hanl*, Pod Zvičinou **15** (1997), č. 2, str. 2–3.

[Tm2] Tomíčková Oldřiška, *Kdo byli čestní občané města Hořic*, Hořické občasné noviny, č. 8 z 31. 8. 2001, str. 2–3, ISSN 2570-6896.

[Tm3] Tomíčková Oldřiška, *O hořických kronikách a kronikářích. Nástin historie 150 let kronikářské činnosti v Hořicích 1856–2006*, Hořické muzeum, Hořice, 2006, 59 stran, ISBN 80-239-9114-0.

[Tm4] Tomíčková Oldřiška a kol., *Hořice odedávna dodneška*, Město Hořice, Hořice, 2008, 319 stran, ISBN 978-80-254-3464-2.

[Tm5] Tomíčková Oldřiška, *Gothard má odedávna pro naše město mimořádný význam*, Hořické noviny, č. 9 z 30. 9. 2009, str. 5, ISSN 2570-6896.

[TB] Tomíčková Oldřiška, Bukač Václav, *Hořice*, Paseka, Praha, Litomyšl, 2011, 64 stran a 190 obrázků, ISBN 978-80-7432-109-2.

[Tr] Trešl František (usp.), *Památník gymnasia Královéhradeckého a oslavu otevření budovy a sjezdu bývalých žáků*, Slavností výbor, nákladem vlastním, Hradec Králové, 1927, 225 stran.

[Uh] Uhlířová Lenka, *Historie a katalog děkanské knihovny v Hořicích*, Diplomová práce, Filosofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2023, 249 stran.

[Uch] Uchalová Eva, *Hugo Václav Seykora: 1793–1856, kresby malíře ze záliby*, Památník národního písemnictví, Praha, 1972, 30 stran.

[Ul] Ulrychová Eva, *Archeologické nálezy z období husitských válek na Jičínsku (1423–1424, 1434)*, dostupné online na adrese https://ulrychova-archeolog.webnode.cz/news/archeologicke-nalezy-z-obdobi-husitskych-valek-na-jicinsku-1423-1424-1434-/.

[Ve] von Vega Georg Freiherr, *Vorlesungen über die Mathematik. Erster Band: Rechenkunst und Algebra*, Johann Thomas Edler von Trattnern, Wien, 1782, 354 stran.

[VKŠV] Vlach Martin, Kemeny Vojtěch, Šimánková Ilona, Veverka Luboš, *Cesty nesmrtelných. Putování po osudech a hrobech slavných českých matematiků, fyziků a astronomů*, Matfyzpress, Praha, 2016, 217 stran, ISBN 978-80-7378-312-9.

[VVV] Vlach Martin, Vlachová, Ilona, Veverka Luboš, *Stanislav Vydra. Matematik, kněz, rektor a národní buditel*, Matfyzpress, Praha, 2017, 48 stran, ISBN 978-80-7378-357-0.

[VSF] Vlček Pavel, Sommer Petr, Foltýn Dušan, *Encyklopedie českých klášterů*, Libri, Praha, 1997, 782 stran, ISBN 978-80-85983-17-3.

[Vo] Vostatek Petr, *Jak byla určena zeměpisná poloha města Hořic*, Hořický obzor **18** (1918), č. 43–44 z 26. 10., str. 2–3, č. 45–46 z 9. 11., str. 2, č. 47–48 z 23. 11., str. 2–6.

[Vy1] Vydra, *Elementa calculi differentialis et integralis*, Apud Ioannem Ferdinandum Nobilem Schönfeld, Pragae et Viennae, 1783, 88 stran a 2 přílohy.

[Vy2] Vydra Stanislav, *Počátkowé Arytmetyky*, Nákladem cýs. y cýs. král. normálnj sskoly, W Praze, 1806, 254 stran.

[Vv] Výstavní výbor, *Katalog Podkrkonošské výstavy českého odboje, práce a svérázu kraje v Hořicích v Podkrkonoší, 22. červenec – 19. srpen 1934*, Hořice v Podkrkonoší, 1934, 64 stran.

[We1] Weyrauch Erwin Anton, *Geschichte und Beschreibung der königl. Stift Strahöwer Bibliothek*, Haase, Prag, 1858, 41 stran.

[We2] Weyrauch Erwin Anton, *Geschichte der königlichen Prämonstratenser Chorherren-Stiftes Strahow*, Selbstverlag des Stiftes, Prag, 1863, 124 stran.

[Wo] Wolff Christian, *Elementa matheseos universae III.*, Rengeriana officina libraria, Verlag Renger, Halae Magdeburgiae, Halle, 1735, 768 stran, 1 list ilustrací.

[Za] Zahradník Isidor T., *Knihovna Strahovská v době našeho probuzení*, Praha, 1904, 30 stran.

Novinové články bez autora

[1] –, *Čechy*, Pražské noviny, č. 80 z 15. 10. 1835, str. 1–2.

[2] *Gestern feierte, wie wir bereits erwähnt …*, Bohemia **27** (1854), č. 202 z 27. 8., str. 4.

[3] *Heute begeht …*, Prager Zeitung, č. 202 z 27. 8. 1854, str. 3.

[4] *Dnes slaví Nestor …*, Pražské noviny, č. 202 z 27. 8. 1854, str. 4.

[5] *Die kön. böhmische Gesellschaft der Wissenschaften …*, Prager Zeitung, č. 203 z 29. 8. 1854, str. 3.

[6] *Wir erwähnten bereits …*, Prager Zeitung, č. 203 z 29. 8. 1854, str. 3.

[7] *Wenn heute alle Schüller …*, Bohemia **28** (1855), č. 48 z 24. 2., str. 220.

[8] *Der grosse Karolinensaal* ..., Prager Zeitung, č. 48 z 25. 2. 1855, str. 3.

[9] *Dnes se odbývala* ..., Pražské noviny, č. 48 z 25. 2. 1855, str. 4.

[10] *Seit Jahren sah man die Aula des Carolinums nicht so überfüllt* ..., Bohemia **28** (1855), č. 49 z 25. 2., str. 224–225.

[11] *Dodatkem ke zprávě* ..., Pražské noviny, č. 49 z 27. 2. 1855, str. 4.

[12] *Die von Herrn Prof. Dr. Bippart* ..., Prager Zeitung, č. 49 z 27. 2. 1855, str. 3.

[13] *Professor Dr. Jandera ist todt!*, Bohemia **30** (1857), č. 176 ze dne 28. 7., str. 152.

[14] *Professor Jandera* †, Wanderer, č. 340 z 28. 7. 1857, str. 1.

[15] *Četným ctitelům* ..., Pražské noviny, č. 176 z 28. 7. 1857, str. 3.

[16] –, *Professor Jandera* †, Oesterreichische Zeitung, Abend-Aufgabe, č. 343 z 29. 7. 1857, str. 2.

[17] *Prof. Jandera*, Wanderer, č. 342 z 29. 7. 1857, str. 1.

[18] *Professor Dr. Jandera*, Prager Zeitung, č. 177 ze dne 29. 7. 1857, str. 1–2.

[19] *Professor Ladislav Jandera*, Pražské noviny, č. 178 z 30. 7. 1857, str. 2.

[20] *Professor Dr. Jandera* ..., Die Presse **10** (1857), č. 172 ze dne 30. 7., str. 5.

[21] † *Der in Prag* ..., Wiener Zeitung, č. 172 ze dne 30. 7. 1857, str. 2186.

[22] *So hoch auch das Alter* ..., Bohemia **30** (1857), č. 178 ze dne 30. 7., str. 163.

[23] *Professor Ladislaus J. Jandera* ..., Prager Zeitung, č. 179 z 31. 7. 1857, str. 3.

[24] *Včera odpoledne*, Pražské noviny, č. 179 z 31. 7. 1857, str. 3–4.

[25] *L. Sch. Eger, 6. August*, Die Presse **10** (1857), č. 185 ze 14. 8., str. 2–3.

[26] *Listy Josefa Jungmanna k Antonínu Markovi*, Časopis musea království Českého **56** (1882), str. 445–476.

[27] *Výbor musejního spolku v Hořicích*, Hořický obzor **17** (1917), č. 11–12 z 17. 3., str. 5.

[28] B. M., *K dějinám města Hořic a okolí*, Hořický obzor **17** (1917), č. 37–38 z 15. 9., str. 2.

[29] *Janderovy spisy o dějinách Hořic*, Hořický obzor **17** (1917), č. 41–42 z 13. 10., str. 4.

[30] *Dějiny města* ..., Hořický obzor **17** (1917), č. 43–44 z 27. 10., str. 4.

[31] *Rukopisy prof. J. Jandery*, Hořický obzor **17** (1917), č. 45–46 z 10. 11., str. 6.

[32] *Rukopis prof. L. J. Jandery*, Hořický obzor **17** (1917), č. 47–48 z 24. 11., str. 5.

[33] *Výstavka památek na prof. L. J. Janderu*, Hořický obzor **17** (1917), č. 49–50 z 8. 12., str. 4.

[34] F. St., *K výstavce Janderově*, Hořický obzor **17** (1917), č. 51–52 z 22. 12., str. 4.

[35] B. M., *Janderova výstava*, Hořický obzor **17** (1917), č. 51–52 z 22. 12., str. 4.

[36] *Z Janderových dějin města a panství Hořického* (*Stoletá vzpomínka*), Pod Zvičinou **1** (1920), str. 42–43.

[37] *Řehákova hořická kronika, Ze zápisů starého Hořičana*, Díl I., Příloha časopisu Hořické noviny, 1929–1931, 123 stran.

[38] *Řehákova hořická kronika, Ze zápisů starého Hořičana*, Díl II., Příloha časopisu Hořické noviny, 1931–1932, 52 stran.

[39] *Slavný magistráte! Dopis J. L. Jandery do Hořic*, Hořické občasné noviny, č. 2 z 28. 2. 2001, str. 4–5, ISSN 2570-6896.

[40] (vmb), *Před 225 lety se v Hořicích narodil Josef Ladislav Jandera*, Hořické občasné noviny, č. 2 z 28. 2. 2001, str. 4, ISSN 2570-6896.

[41] *Ještě dva dopisy J. L. Jandery do Hořic*, Hořické občasné noviny, č. 3 z 30. 3. 2001, str. 4, ISSN 2570-6896.

[42] *Astronomové v Janderově domě*, Hořické noviny, č. 9 z 30. 9. 2009, str. 5, ISSN 2570-6896.

[43] *Jak byly změřeny zeměpisné souřadnice Hořic*, Hořické noviny, č. 10 z 29. 10. 2009, str. 5, ISSN 2570-6896.

[44] *Kdo byli ti astronomové z pamětní desky?*, Hořické noviny, č. 10 z 29. 10. 2009, str. 5, ISSN 2570-6896.

[45] *Vzácní hosté přijeli do Hořic a odhalili na Gothardu pamětní desku*, Hořické noviny, č. 10 z 29. 10. 2009, str. 5, ISSN 2570-6896.

Slovníky

[S-1] Gräffer Franz, Czikann Johann Jakob, *Oesterreichische National-Enzyklopädie ...*, III. Band, Wien, 1835, ix+748 stran. Heslo Jandera na str. 15–16.

[S-2] Poggendorff Johann Christian, *Biographisch-literarisches Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften ...*, I. Band, Verlag von Johann Ambrosius Barth, Leipzig, 1863, 1583 stran. Heslo Jandera na str. 1190.

[S-3] von Wurzbach Constantin, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich ...*, X. Band, k. k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1863, 514 stran. Heslo Jandera na str. 66–67.

[S-4] Rieger František Ladislav (red.), *Slovník naučný*, Díl IV., I. L. Kober, Praha, 1865, 1470 stran. Heslo Jandera na str. 167 napsal Josef Smolík.

[S-5] *Ottův slovník naučný*, Díl XIII., J. Otto, Praha, 1898, 1113 stran. Heslo Jandera na str. 3.

[S-6] Goovaerts Léon, *Ecrivains, artistes et savants de l'ordre Prémontré, Dictionnaires bio-bibliographique*, Tome I., A–O, Société Belge de Librairie, Bruxelles, 1899, 649 stran. Heslo Jandera na str. 413–415.

[S-7] Santifaller Leo, Obermayer-Marnach Eva (ed.), *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, III. Band, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1965, xxxii+448 stran, 2. unveränderte Auflage, 1993, xxxii+448 stran, ISBN 3-7001-1329-3. Heslo Jandera na str. 71. Dostupné online https://www.biographien.ac.at/oebl?frames=yes.

[S-8] Malý Jiří (ed.) a kol., *Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348–1939*, Díl II. (L–Ž), Karolinum, Praha, 1993, 412 stran, ISBN 80-7066-696-X.

[S-9] Braunfels Wolfgang (Ed.), *Lexikon der christlichen Ikonographie*, VII. Band, Herder, Sonderausgabe, Friburgi Brisgoviae, 2015, 26 stran, 628 sloupců, ISBN 978-3-451-21806-2, 978-3-534-26725-5.

Webové zdroje

[W-1] *Čestní občané hlavního města Prahy*, https://cs.wikipedia.org/wiki/Kategorie:%C4%8Cestn%C3%AD_ob%C4%8Dan%C3%A9_hlavn%C3%ADho_m%C4% 9Bsta_Prahy.

[W-2] *Čestní občané Hořic*, https://www.horice.org/cestni-obcane/ms-4193.

[W-3] *Hořice byly historicky mezi prvními*, https://www.horice.org/horice-byly-historicky-mezi-prvnimi/d-5946.

[W-4] *Hořičtí si oddechli ...*, http://www.horice.org/horicti-si-oddechli-ukradena-socharoda ka-jandery-se-160-jim-vratila/d-4180.

[W-5] *Janderova busta na vrchu Gothard*, https://horice.org/mesto-kamenne-krasy-nebohloupych-vandalu/d-6962.

[W-6] *Kaple Panny Marie Hlohové* (*Hořice*), https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaple_Panny_Marie_Hlohov%C3%A9_(Ho%C5%99ice), https://pamatkovykatalog.cz/kaple-panny-marie-hlohove-13838476.

[W-7] *Malostranský hřbitov*, https://www.malostranskyhrbitov.cz/mapy-a-jmena/zavati.

[W-8] *Odhalení pamětní desky J. L. Jandery na vrchu Gothard v Hořicích*, https://www.horice.org/odhaleni-pametni-desky-j-l-jandery/gs-1308.

[W-9] *Pamětní deska Josefa Ladislava Jandery na vrchu Gothard v Hořicích*, https://www.turistika.cz/mista/horice-kostel-svateho-gotharda-pametni-deska-ladislav-josef-jandera/detail.

[W-10] *Pamětní deska Josefa Ladislava Jandery v Husově ulici v Hořicích*, https://historyofscience.cz/katalog/tisk.php?id=173.

[W-11] *Restaurování Janderovy busty na vrchu Gothard v Hořicích*, http://www.horice.org/restaurovani-pomniku-j-l-jandery-a-sochy-neposkvrneneho-p-marie-dokonceno/d-8578.

[W-12] *Rytířský kříž řádu Františka Josefa*, https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98%C3%A1d_Franti%C5%A1ka_Josefa.

[W-13] *Snímky města Hořic*, http://www.50801.cz/HTML/FOTO%20623-652.htm.

[W-14] *Miletinská modlitbička*, https://cs.wikipedia.org/wiki/Milet%C3%ADnsk%C3%A1_modlitbi%C4%8Dka.

[W-15] *Busta Josefa Ladislava Jandery zachráněna*, https://www.horice.org/busta-josefa-ladislava-jandery-zachranena/d-6126.

Archivní fondy

[I] Fond *Ladislav Josef Jandera*, Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze.

[II] Fond *Pozůstalost Josefa Ladislava Jandery*, Sbírka městského muzea a galerie Hořice.

[III] Fond *Premonstráti – klášter Strahov*, karton č. 1241, Národní archiv České republiky v Praze.

[IV] Fond *Gymnázium Hradec Králové*, Státní okresní archiv v Hradci Králové.

[V] Fond *Děkanský úřad Hořice*, Státní okresní archiv v Jičíně.

[VI] Fond *Hlavní a farní škola Hořice*, Státní okresní archiv v Jičíně.

[VII] *Seznamy přednášek Karlo-Ferdinandovy univerzity* (*Verzeichnis der ordentlichen und ausserordentlichen Vorlesungen ...*, 1803–1824, *Personal=Stand der kaiserl. königl. Universität zu Prag, und Ordnung der öffentlichen, ordentlichen und außerordentlichen Vorlesungen ...*, 1825–1849, *Ordnung der Vorlesungen an der k. k. Universität zu Prag ...*, 1850–1857), Archiv Univerzity Karlovy v Praze.

[VIII] Fond *Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752/3–1882* (*1892*), *Filozofická fakulta*, Archiv Univerzity Karlovy v Praze.

[IX] Fond *Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752/3–1882* (*1892*), *Teologická fakulta*, Archiv Univerzity Karlovy v Praze.

[X] Fond *Úřední tisky Karlo-Ferdinandovy univerzity 1623–1836* (*1882*), Archiv Univerzity Karlovy v Praze.

[XI] Fond *Digitalizované pobytové přihlášky policejního ředitelství 1850 až 1914*, Policejní ředitelství I, Praha, Národní archiv České republiky (dostupné online).

[XII] Fond *Strahovská knihovna*, Královská kanonie premonstrátů na Strahově.

Index

Abel N. H., 166
Alexandr I., ruský car, 430
Anaklet II., vzdoropapež, 72
Anaximandros, 161
Anaximenés, 161
André Ch. C., 328
André K., 453
hrabě Ankwicz ze Skarbek-Poslawice O. A., 431–433
Appel I., 457
Appeltauer I., 101, 174–179, 183–188, 467, 472
Archimédés, 96, 166
Arnold J., 259
Arnošt z Pardubic, 343
Arpádovci, 80
Artner D. J., 83
Astmann (též Ustmann) J. K., 457
kníže Auersberg K., 130
kníže Auersberg R., 130, 149
sv. Augustin, 72, 79
Auštecký J., 200
Axamit I., 89, 151, 209, 388, 423, 437

von Bach A., 422
Balada F., 248–250
Balbín B., 59, 167
Balling K. J. N., 390
Bartoněk, 318
Bauer K., 457
Bauer T., 284
Bayer, 218, 457
Bažant J., 39
Beck J., 457
Beer J., 90, 457
Benda, 457
Beneš, 42
Benewil, 46
Bergler J., 467
Berka J. N., 246, 299, 309, 403, 464, 468
Bernard, osecký opat, 91
Bernt J. J., 442
Béla I., uherský král, 80
Bézout É., 210
Bělohlavský, 457
Bileyová A., 457
Bippart G., 392
Bischitzky (též Bišický) A., 457
Bittner A., 86, 214, 304, 306, 307
Blaha V., 54, 55
von Bocklet K. J. M., 55, 56
Bohdalecký z Hodkova P., 350, 361
Bolyai J., 216
Bolzano B., 57, 61, 68, 69, 94–97, 126, 191, 219, 299, 395, 413, 415, 416, 421, 431, 436, 442, 443, 455, 457
Bolzano P. E., 96, 191
Bombelli R., 231
Bonitz H., 423
Borosch A., 453
Bossuet J.-B., 59
Boškovič R. J., 166
Boušek (též Bauček, Bouček) K. J., 80, 317, 347, 348, 455, 457
Bozděch E., 279
Bradáč B., 290

Brahe Tycho, 297
Breitenfelder J., 457
Briggs H., 252
rodina Bubáčků, 274
Bukač V., 374
Bukovští z Hustířan, 336, 367
Bunzel E., 389, 392
von Burg A., 211
Bužgová-Rambousová E., 467
Büsch J. G., 173

Calve J. G., 432, 433
von Cambrai-Fosses H., 72
von Canaval M. F. X., 437
Cardano G., 206, 210, 229, 231
Cavalieri B., 166
Cígler (též Cýgler, Cigler) J., 238, 406
hrabě Clam-Martinitz, 132
hrabě Clam-Martinitz K. J., 431, 432
Clauser J. J., 340
Cornova I., 55, 81
Cron J. A., 95
Czibulka, 138
Čižek J., 313

Čech E. F., 64, 65, 79
Čech S., 117
Čelakovský L. F., 91, 112, 114, 125, 397, 451
Čelakovský L. J., 114, 147
Čeněk z Wartenberka J., 457
Čermák D. K., 83, 374
Černý (též Czerny) Ja., 306–308, 311–314, 317, 457
Černý Jo., 457
Červený F., 147
Čupr F. A., 113, 131, 149, 152
Čupr K., 117, 128, 294, 416

Darwin Ch., 107
David A. M., 57, 62, 63, 214, 246, 260, 287, 297–300, 303–314, 467
Denis M., 165
Denkstein N. A., 457
Desberger F. E., 87
Descartes R., 166
Dessauer J. H., 256
Devoty J. F., 167
Diaubalik (též Ďoubalík) J., 382, 422, 446, 457
Diaubalikovi, 447
Diesterweg W. A., 87
Diofantos, 199
Ditters von Dittersdorf K., 292
Dittrich A., 383
Dittrich F., 457
Dlabač B. J., 64, 67, 80, 81, 163, 167, 427
Dobeš J., 288
Dobner G. F. J., 167, 347
Dobrovský J., 54, 81, 286, 319, 343, 348, 396, 431, 451
Dobrý V., 457
Dobsch, 318
Dohalští z Dohalic, 344, 367
Doležal I., 238, 406
sv. Donát, 271, 272
sv. Donát z Arezza, 272
sv. Donát z Münstereifelu, 272
Doppler Ch., 87, 166, 219, 457
Dostal, 331
Döbler G., 465
Döttler R. S., 172
Draha J. K., 402, 463
Durdík J. A., 107, 108, 114, 147, 149, 264, 268, 279, 441
Durège H. J. K., 92
Durych V. F., 81
Dürer A., 76

Ehrlich M., 234
Emery J., 304
Eratosthenés, 179
Erben K. J., 112, 391
rodina Erbenova, 257
Eukleidés, 179, 183, 191, 193, 242, 250, 254

Euler L., 60, 166, 169, 179, 193
Exner F. S., 90, 141, 423, 433, 440, 445, 446
Exnerová, 446

Fabian (též Fabián) J. N., 429, 430
Falgeovi, 258, 311, 312
Falk X. A., 69, 70
Ferdinand I., rakouský císař, 38, 385, 387, 431, 434, 439, 454
Ferdinand II., římský císař, 77, 338
de Fermat P., 166, 179
Feuch J., 457
de Fénelon F., 59
Filzbauer T., 457
Fischer J. C., 189, 190, 201, 202, 209, 211, 229, 230
Fischer K. F., 443
Fischer K. F., 66
Fleisner T., 49, 50
Flejberk Z., 291–296
Flesing J., 467
Förstemann W. A., 87
Francesconi F., 433
Francoer (též Francoeur) L.-B., 210
František Josef I., rakouský císař, 38, 102, 380, 385, 391, 393, 394, 437, 439, 470
František Karel, rakouský arcivévoda, 439
František I., římský a rakouský císař, 95, 152, 298, 385, 432
Fraunderka M., 427, 457
von Fraunhofer J., 304
Frič A. J., 106, 114, 144
Frič (též Fritsch) J. F., 105, 106, 112, 114, 129
Frič J. V., 100, 102, 105, 114, 132, 397, 399, 409
vévodové z Friedlandu, 350
Friedrich I. ze Schwarzenburgu, 71
Frind A. L., 113, 131, 149
Fritsch F. J., 68
Fritz A., 330

Gabriel F., 457
Gauss C. F., 110, 157, 166, 204, 216
Gelasius II., papež, 72
Gellert, uherský biskup, 80
von Gennep H., 71
Gerstner F. A., 457
Gerstner F. J., 57, 87, 94, 126, 297, 299, 303, 381
Gertruda Babenberská, 73
Gily B., 457
Gindely A., 114, 132, 149, 423
Gintl J., 458
Gočár J., 377
sv. Gothard, 261
Gottwald K., 291
Görgel, 458
Grabbe Ch. D., 104
Gratz Ch., 87
Grohmann, 218, 458
Grunert J. A., 87, 166
Gruss G., 313
Grün M. J. N., 82, 96, 381, 422, 427
Gustav A., 458
Günther A., 318
Günther L., 458

Habermann, 458
Hadwich (též Hantwich) A. B. I., 288, 317, 366, 458
Hahn E. M., 188, 190
Hainzmann, 458
Hakl B. F., 292
Halbhuber A., 458
Hallaschka F. I. C., 89, 307, 444
Hanka V., 106, 112, 125, 340, 390, 391, 458

Hanl A. T., 39–42, 44, 262, 263, 270, 271, 283, 308, 311, 312, 317, 346–348, 363, 422, 423, 444, 447, 451, 455, 458
Hanl z Kirchtreu K. B., 42
Hanuš I. J., 91, 112, 130, 151, 234, 391, 410, 421
z Harrachu A. V., 77
Hartmann M., 103–105, 131, 161
Hartmann z Hartenthalu S. F., 192, 193
Hasner von Artha J., 113, 114, 130, 149, 401
Hasner von Artha L., starší, 112, 114, 401
Hasner von Artha L., 91, 113, 114, 130, 149, 401
Hauber K. F., 87
Haubner J., 458
Hauser F. V., 458
Havle J., 86
Havlíček Borovský K., 102, 113, 131, 149, 282, 396
Haydn J., 292
Hazmburkové, 344
Hájek z Hájku T., 166
Hájek z Libočan V., 167, 407
Hedrich F., 104
Hedviga, 71
Heine H., 104
Heinrich M., 374, 447
Helbling Ritter von Hirzenfeld J., 430
Held J. T., 85
Hellwig J. Ch. L., 227, 228
Herget F. A. L., 56, 86
Hering J. J., 74
Herold J. E., 100, 386, 403
Herold V., 458
Herz J. D., 297
Herzog F., 111
Hesselbarth F. W., 202
Hessler F., 89
Hiebel J., 464
Hindenburg C. F., 216, 217
Hipparchos, 300
Hippokrates z Chiu, 183
de la Hire P., 87
Hirsch J., 377
Hirsch M., 213
Hladký S. A., 442
Hlavatý A., 282
Hoffmann E. T. W., 103
Hofmannovi, 443
Holletz, 458
Honorius II., papež, 72
Hopp R., 305
Horák J., 277, 278
Horký J. E., 321, 333, 338, 343, 345, 347, 349–351, 358, 359, 370, 458
Hormayr J., 458, 461
Hornstein K., 92
Hrdina I. A., 247
Hromádko F., 114, 147, 149
Hron V., 379
Hruschka (též Hruška) J., 458
Hubený F., 321
Hubinger F., 57, 58
Hubingerová, 58, 416
von Humboldt A., 213
von Humboldt W., 213
Hus J., 264, 279, 280, 282, 314, 373
Hustiřané, 344
Huygens Ch., 166, 169
Hůlka V., 416
Hübner K., 431

Charvát T. V., 64, 65, 79
Chladni E., 442
Chládek J. B., 68
Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan V. L. I., 383, 431, 433
Chlup J. M., 378
Chocholoušek P., 113, 131
hrabě Chotek z Chotkova a Vojnína K., 95, 386, 387
Chotkové, 344

Chour, 318
páni z Choustníka, 257
Chvalkovští, 336

Ide J. J. A., 171, 196
Ideller Ch. L., 190
Imrich, uherský král, 80
Inocenc II., papež, 72
Inocenc XII., papež, 59
Itz de Mildenstein E. J., 111

Jablonský B., 113
Jahel Š., 458
rytíř Jaksch von Wartenhorst A., 453, 454
Jan Pavel II., papež, 75
Jan III. Lohelius, 75
Janda J., 458
Jandečka V., 113, 131, 149, 152
Jandera Alois Josef, synovec, 23
Jandera Antonín Josef, bratr, 20
Jandera Augustin Václav, bratr, 20, 424
Jandera Eduard, synovec, 23
Jandera Eduard František, synovec, 20, 21, 150, 426
Jandera Eduard Jakub, synovec, 24
Jandera František Václav, bratr, 20, 22, 51, 52, 149, 424, 426, 427
Jandera Gothard Alois, bratr, 20, 23, 24, 51, 52, 149, 425, 426, 436, 453
Jandera Gothard Antonín, synovec, 24, 436, 437
Jandera Jakub, prapraděd, 15, 16, 24
Jandera Jan Antonín, bratr, 20, 21, 40, 51, 52, 149, 150, 424-427, 458, 461
Jandera Jan Václav, bratr, 20
Jandera Jiří Martin, děd, 16, 18, 19
Jandera Josef Alois, synovec, 23, 150, 267, 277, 278, 281–283, 413, 424, 426, 427, 458, 461
Jandera Josef Gothard, otec, 18–23, 39, 40, 52, 274, 423, 424
Jandera Josef Jakub Gothard, synovec, 24, 426, 437
Jandera Josef Václav, praděd, 15–17
Jandera Josef Václav (též Josef Ladislav), 15–474
Jandera Josef Vilém, synovec, 22
Jandera Karel, synovec, 24
Jandera Karel Johan, synovec, 20, 150
Jandera Karel Václav, synovec, 23, 281, 379
Jandera Ladislav Václav, synovec, 23, 287, 426
Jandera Václav Antonín, bratr, 20, 22, 23, 51, 52, 98, 149, 150, 264, 266, 267, 271, 281, 348, 424–426, 461
rodina Janderova, 15–28, 274, 275
Janderová Anna, praprabába, 15, 16, 24
Janderová Anna, sestra, 19
Janderová Anna, roz. Fraunderková, švagrová, 22, 426, 427
Janderová Anna Barbora, prov. Stašková, sestra, 20–22, 40, 376, 426, 427, 461
Janderová Anna Jana Nepomucena Marie, neteř, 24
Janderová Anna Marie, roz. Denksteinová, švagrová, 20, 426
Janderová Barbora Margareta Terezie, sestra, 19
Janderová Jana Marie Markéta, neteř, 24

Janderová Josefa, roz. Raymanová, švagrová, 22, 23
Janderová Julie Terezie Johana, neteř, 20
Janderová Karolina Ludvika, neteř, 22
Janderová Kateřina Rosina, roz. Štiftrová, prabába, 16–18
Janderová Ladislava, neteř, 20, 427, 458
Janderová Marie Alžběta, bába, 18, 19
Janderová Marie Barbora, roz. Prášilová, švagrová, 23, 24, 453
Janderová Markéta Monika Ludmila, roz. Kučerová, matka, 19–23, 28, 33, 39–41, 52, 274, 348, 424, 458, 461
Janderová Matylda Anna, neteř, 20
Janota, 148
Jarloch, 73
Javůrek M., 50, 58
Jelínek A., 395
Jenko J., 219, 255, 256, 421, 422, 455, 458
Jilemnický A., 265, 351, 352
Jindřich Zdík, olomoucký biskup, 73
Jindřich IV., římský císař, 80
Jindřich V. Sálský, císař, 71
Jindřichová N., 314
Jirásek A., 406
Jireček H., 114, 132, 149
Jireček J., 113, 131, 149
Jiřička J., 261, 279, 283
Jiřička P., 261, 283, 284
Jiří z Poděbrad, český král, 371
Josef II., římský císař, 47, 64, 75, 399, 441
Joseph, páter, 312
Jungmann A., 422
Jungmann J., 54, 381, 406, 421, 422, 431, 433, 444, 451
Jungmann J., mladší, 131
Jüttner J., 297

Kaderka T., 284
Kalina z Jäthensteina M., 458
Kandler V., 468
Kant I., 174
Kantani (též Cantani, Canthani) J., 33, 274
Karel Albrecht Bavorský, 329
Karel Ludvík, rakouský arcivévoda, 432
Karel II. Stuart, anglický král, 299
Karel VI., římský císař, 329
Karlík z Nežetic J., 343
Karlíkové z Nežetic, 343
Karolína Augusta Bavorská, 439
Kašpar M., 458
Kašpar V., 39
Kašparová A., 39
Kauffer M., 297
Kauffmann E. F., 87
Kaufunkové, 333
hrabě Kaunitz A., 132
hrabě Kaunitz E., 129, 149
hrabě Kaunitz L. M., 306
hrabě Kaunitz P., 149
hrabě Kaunitz R., 132
hrabě Kaunitz Ro., 130
Kästner A. G., 94, 101, 173, 175, 177, 188, 189, 191, 192, 221, 224, 233
Kerrn J., 458
Klapka J., 277
Klar A., 90, 444
Klar P. A., 112, 125
Kleemann, 431, 432
Klement XIV., papež, 242
Klepl J., 277
Kletzan K., 458
Klicpera V. K., 112, 125, 143, 149

Klouček (též Klauček), benediktýn z Broumova, 91
Kluckhenn A., 458
Kluckhenn M., 458
Klughenn A. J., 80
Knar J., 219
Knoll J. L., 167, 423, 445
Kocour, 318
Kocourek J., 291
Kolenatý J., 378
Kolítzarin A., 40
Kollauf J., 458
Kollár J., 397
Koller A., 458
hrabě Kolovrat A., 132
hrabě Kolovrat Novohradský F. F., 330
hraběnka z Kolovrat M. A., roz. hraběnka z Magni, 258
Komenský J. Á., 275, 282
Kondratický J., 458
Konfucius, 60
Koran (též Kuran) A., 452, 453
Kopejsko J., 39
Kopejsková K., 39
Kopetz W. G., 443
Kopidlánští, 333
Kostelecký V. F., 122
Kotalík F., 458
Kott F. Š., 113, 132, 149
Kotulínští z Kotulína, 367
von Kotzebue A., 452
Koubek J. P., 91, 423
Kovařík J., 148
Kozel A., 282
Köhler J. A., 383, 386, 432, 451
Köcher F. A., 87
Kramerius V. M., 67, 81
Kramerius V. R., 167
Krejčí F. P., 378, 392
Kriehuber J., 84, 402–404, 463
Kristian IV., dánský král, 77
Kristian VIII., dánský a norský král, 433
Kroll K., 166
Krombholz J. V., 384
Kronberger A. K., 451
Kronbergerová A., 451
Kropáček A., 291
Krupary F., 458
Krušina V., 458
Kržič F., 88
Křinečtí z Ronova, 333
Křivský F. P., 57–59, 64, 65, 68, 70, 96, 153, 163, 374, 378
Kříž I., 88, 458
Křížanecký R., 413
Kučera Alois Pavel, bratranec, 34
Kučera Ignác Alois, bratranec, 34–36
Kučera Ferdinand Melchiades, bratranec, 34
Kučera Jan, praděd, 30–32
Kučera Jan Michal, bratranec, 34, 35
Kučera Jan Mladší, prapraděd, 28–31
Kučera Jan Nepomuk Josef Antonín, strýc, 33, 34, 39, 41, 44–46, 51, 150, 270, 271, 274, 287, 306, 308, 311, 312, 317, 321, 347–349, 352, 362–364, 366, 415, 426, 427, 458, 461, 472
Kučera Jan Starší, prapraprapraděd, 28, 29
Kučera Jan Václav, děd, 31–33, 274
Kučera Josef Zachariáš, bratranec, 34
Kučera Václav Blasius, bratranec, 33, 308, 311, 312
Kučera V., 458
rodina Kučerova, 19, 28–36, 45, 46, 274, 275, 308, 326, 348, 363
Kučerová Alina, prapraprababa, 28
Kučerová Alžběta Vilemína, roz. Hellerová, 35, 36

Kučerová Anna Antonie, sestřenice, 34
Kučerová Anna, roz. Haubnerová, teta, 33, 34, 45, 426
Kučerová Anna Barbora, teta, 33
Kučerová Dorota, roz. Pejrová, praprabába, 30, 31
Kučerová Františka, roz. Rischanová, 34, 35
Kučerová Markéta, roz. Skleničková, bába, 32, 33
Kučerová Terezie Regina, sestřenice, 34
Kučerová Veronika Anna Monika, prov. Kantani, teta, 33, 274
Kučerová Veronika Zuzana, roz. Šolcová, prabába, 31, 32
Kulik J., 445
Kulik J. F., 88, 91, 92, 99, 101, 175, 178, 198–202, 204, 213–215, 219, 423, 435, 445–447
Kuliková A., prov. Randová, 445, 447
Kuliková K., roz. Deglová, 445–447
Kulikovi, 440, 446, 447
Kummer K., 171
Kunkl J. J., 271
Kustoš ze Zubří a Lipky J., 370
Kustošová E. R., 370
Kutnar F., 351
Kyselo J., 280

Lacroix S.-F., 166, 188–190
Ladislav, český král, 319
sv. Ladislav I. Uherský, 80
de Lalande J. J. L., 166, 171
hrabě Lamberg F., 118, 119
Lambert J. H., 216, 217, 218, 450, 461
Land R., 452
Lange, 458
Langer, 388
Langer A. K., 428
Langer J. J., 112, 129
Langweil A., 298
hrabě Bailet de Latour T., 438
Lazar J., 436, 437
Lazarovi, 440, 445, 446
hrabě Lažanský P., 129, 149
Leeb J. P., 458
Le Grain, 283
Leibniz G. W., 175, 249
Lempe J. F., 188
Lenk F., 50
Lessing G. E., 54
Lev X., papež, 72
Levit E., 279
Levit J., 290
Lhota J. N., 112, 130, 149, 259, 352
hrabě Libštejnský z Kolovrat F. A., 95, 152, 298
Lichard D., 379, 380
Lichtenburkové, 257
z Lichtenštejna-Kastelkornu J. A., 329
Likawetz (též Likavec) J., 459
Lindner G. A., 114, 132, 149
Lipš, tepelský opat, 91
hrabě z Lisova R. J., 412
Listing J. B., 300
Liška A., 459
Liška J. K., 74
Litoborský z Chlumu J., 350, 361
Litoborští, 350
von Littow J. J., 166
Lobačevskij N. I., 216
Lobkovicové, 344, 347
Lothar III., římský císař, 72
Louis de France, vévoda Burgundský, 59
Ludvík II., bavorský král, 104
Ludvík XIII., francouzský král, 300
Ludvík XIV., francouzský král, 59
Lukavský K., 459
Lumbe J. T., 151, 234, 423

Lurago A. M., 74, 75
Lurago C. A., 412
Lübsen H. B., 204
Lysander z Ehrenfeldu K. F., 429, 459

Macák L., 262, 408
Maclaurin C., 99, 211, 213
Madera J. N., 402
Mach, 130
Maixner J., 282
Maixnerová A. M., praneteř, 21, 376
Majer F., 459
Malát J., 292
Malínský J., 246
Malý J. J. D., 89, 90, 112, 130
Malý V., 112, 130, 149
hrabě von Mandersheid-Blankenheim J. M. G., 328–330
hraběnka von Mandersheid-Blankenheim A. L., 329, 330
Mangold M., 177
Mansfeld P. A., 77
Marek A., 348, 407
Marek J., 351
Margold V., 459
Marie Terezie, císařovna, 329, 330, 369
z Martinic E., 370
Matějovský J., 377
Materna O., 413
Mathey J. B., 74
Matzka W., 87, 91, 92, 99, 101, 112, 125, 149, 219, 391, 410, 423, 430, 455, 459
Maulbertsch F. A., 75, 80
Maxmilián, bavorský král, 104
Maxmilián I., římský císař, 315
Mayer K., 459
Mayer V. J., 80
Mácha K. H., 112, 117, 130, 149, 292, 294, 295, 416
Meinert A., 459
Meinert J. J., 459
Meissner A., 103–105, 131, 161, 162
Meissner A. G., 54–57
Meissner A. G., 103
Meissner E., 103
Meisner K., roz. May, 103
Mendel G. J., 328
Menzel J. D., 459
Mendl B., 163, 272, 286–288, 326, 351, 363
Mercator G., 300
Merklas V., 467
Midlil A. A., 459
Michelsen J. A. Ch., 250
Mika J. M., 65, 70, 79
Mikan J. Ch., 57, 416
Mikovec F. B., 113, 131
Mikuláš I., ruský car, 397
de Mildenstein E., 459
páni z Miletína, 257
páni z Miletínka, 257
Millauer, soudní rada, 445, 446
Millauerová, 445, 446
Millauer F. X. M., 106, 343, 431, 445
Mlejnek, 388
Montucla J.-É., 171
Morstadt J., 305–307, 314
Morstadt V., 305, 465
Moth F. X., 87, 205, 459
Mozart W. A., 292
von Mühlwenzel F., 444
Müller, páter, 313
Müller A., 87, 459
Müller An., 90
Müller F., 111
Müller Fr., 235
Müller G. A., 83
Müller J. Ch., 297, 299
Müller R., 392

Napoleon, 103, 107, 108, 154, 161, 381, 396, 397, 430

Nádherný I., 277
Nádherný K., 106
Náhlovský V., 430, 443
Náprstek V. (též Fingerhut A.), 113, 131, 141
Nebeský V. B., 113, 131, 149
Nečásková M., 77
Nechanický, 318
Nejedlý J., 90, 95, 167, 405, 432
Neruda J., 402
Nešpor Ja., 306, 317, 459
Nešpor Jo., 459
von Neukirchen, 459
Neumann J. J., 459
Neumann K. A., 442
Neunhertz J. V. J., 74
Newton I., 60, 166
Němcová D., 292
Němeček F. X., 459
Nickel (též Nikl) K., 433
Niemeczek, 312
Nizze J. F., 166
Noha J., 293
sv. Norbert z Xantenu, 64, 71–73, 75–77, 80, 96, 299
Nosecký (též Siard) F. K. E., 74
Novák F., 42

Odkolek J., 459
Ohm G. S., 166, 210
princ von Oldenburg K. F. P., 204
Ondráček V. A., 59, 67, 247
Oppeltová J., 366
hrabě z Oppensdorfu G. F., 258
Orsi G. D., 74, 75
Otto J., 260
Öttinger L., 87

Padlesák J., 106, 423, 429
Pachtové z Rájova, 436
Palacký F., 282, 391, 397, 421, 422, 451
Palacký J. K. K., 114, 132, 149, 152
Palliardi I. A. J. N., 75
Palko F. X. K. (též Balko), 74
Pankrác L. J. N., 81, 82
Panthe, 388
Pappos z Alexandrie, 166
Paprocký z Hlahol a Paprockého Vůle B., 338, 339
Partl J. J., 86, 91, 151, 423
Pařez J., 416
Paschal II., papež, 71
Pasquich J., 307, 308
Patzak, 459
Paul J., 459
Paulian A.-H., 169
von Paümann A., 378
Pavlíková M., 58
Pávek J., 396, 407, 409, 411
Pečenka J., 459
Pečený Jan, 273, 360, 361
Peithner z Lichtenfelsu J., 90
Pelcl F. M., 53, 57, 81, 95, 347, 348
z Pernštejna V., 335, 350
Pernštejnové, 331, 350, 370
Pešina z Čechorodu V. M., 394, 459
Petr I. Veliký, ruský car, 60
Petržilka J., 376
Petržilka J. K. J. K., 376
Petržilka V., 376
Petržilková K., roz. Procházková, 376
Petržilkovi, 375, 376
Petřina F. A., 89, 91, 109, 112, 129, 151, 216, 389, 391, 410, 423, 441
Petřík (též Petrík, Petržik) E. J., 81, 326
Pexider J., 147
Pfannerer M., 152
Pfeiffer B. J. N., 81, 82, 299, 390, 452, 459
Pfrogner Ch. L., 63, 70
Piccolomini d'Aragona O., 368

Pieroni J., 369
Pichl J. B., 113, 130, 398
Pinkas A., 106
Pistl F., 443
Pišna J., 65, 70, 79
Pitr J., 292
Piťha F., 384, 392, 441
Plašil (též Plášil) V., 101, 395, 396, 407–411
Platzer I. F., 74, 75
Plútarchos, 166
Podlipný M., 291
Pokorný F., 351
Pokorný M., 114, 147, 149
Pospíšil V., 277
Postl K., 459
Pöllner F., 459
Prášil V., 453
Presl J. S., 99, 112, 123, 149, 166, 389, 423, 445
Presl K. B., 90, 91, 112, 123, 389, 410, 423, 447
Prchal J. M., 445, 455, 459
Procházka F. F., 167
Procházka J., 376
Procházka J. F., 42
Proklos, 166
Ptolemaios Klaudios, 300
Puchmajer A. J., 55
Purkyně J. E., 390, 391, 397, 399
Pýthagorás, 185, 191

z Questenberku K., 75, 77
Quitainer J. A., 74
Quitainer O. F., 74

Rader (též Radek) V. J., 459
Rammstein F. L., 434
Ramsden J., 304
Randa A., 445
Rašín z Rýzmberka J., 335
Reimar H. S., 173
Reiner V. V., 297
Renze F., 339, 344
de Réaumur R.-A. Ferchault, 419
Rieger F. L., 100, 113, 130, 149, 396, 429
Riemann G. F. B., 216
baron Riesch, 292
Richter F., 459
Ritter G. I., 81
Ritter von Barau A., 431
Ritter von Barau J., 431
Ritter z Rittersbergu L., 396
de Robespierre M. F. M. I., 103, 161
Rodovští z Hustířan, 336
kníže Rohan A., 132
Rokyta J., 459
Roreitner J. K., 459
Rosenthal G. E., 84
Roztočil L. F., 459
Rösling Ch. L., 84
Rössler M., 309, 317, 459
Rubeš F. J., 113, 130
Rudl A., 269–271, 290, 351
Ruml J., 265, 277, 321
Růžička J., 42
Ryba B., 152, 164, 165, 168, 171, 178, 188, 193, 194, 198, 202, 207, 209, 217, 218, 326–328, 331, 333, 335, 337, 339, 340, 342–346, 367, 371
Rybay J., 81
Rychtera F., 282
Rychtera J., pekař, 280
Rychtera J., švec, 275, 276
rodina Rychterova, 274, 275
Rychterová J., 282
Rýzmberkové, 333, 350

Řehák J., 42, 275
Řehák J., 285, 318
Řehoř X., papež, 261
Řehoř XIII., papež, 72
Řivnáč F., 451

Sabina K., 113, 130, 400, 404, 405, 407, 409
Sacher A., 434, 443
Sacher J., 109–111, 131, 149, 434
kníže Salm-Reiferscheid, 132
princ ze Salm-Salmu V. F., 81, 433
Sand K. L., 452
Saska L. F., 114, 147
Sawrthal F., 459
Sedláček A., 460
Sedláček Au., 260, 267, 351
Sedláček J. V., 112, 120, 123, 149, 387, 431, 465
Seibt K. J., 52, 54, 56, 61
Seidl E., 91
Seidlová (též Seidl) A., 413, 439, 444, 453
Seisser I., 321
Sesostris (též Senusret I.), egyptský faraon, 161
Seykora H. V., 81, 264, 268, 280, 281, 299, 309, 312, 318, 403, 463, 464, 468
Seykora V., 269
Seykorová K., roz. Teubnerová, 269
baronka Schaffgotschová, 291
Schaller J. F. J., 371
Schauer D., 337
Scheffer D., 192, 193
Scheybal J., 163
Schier F. X., 412, 413
Schimmel L. I., 61, 65, 403, 463
Schindler, 428
Schmadl E., 455, 460
Schmelzer, 62
Schmidt, 312
Schmidt F., 55, 57
Schmidt K., 460
Schneider K., 460
Schöbl E., 132, 152, 410
Schöfl, 460
Schönburg-Hartensteinové, 257
baron Schrenk z Notzingu A. J., 100, 433
Schröder J. F. L., 87
Schuh, 312
Schultz (též Schulz) J. F., 173, 174, 219
Schulz F., 114, 147
von Schulz-Strassnitzki L. K. Ch., 219
Schwarz J., 148
kníže Schwarzenberg B. J. J. C., 100, 102, 392, 429, 433
kníže Schwarzenberg F., 102
Schweins F. F., 87
Schwenda (též Švenda) F., 460
Sidon J., 460
Sieber K. V., 460
Simon R., 87
Sinke I., 68
Skalitzky (též Skalický) K., 460
Skrejšovský J. S., 114, 132
Slavata z Chlumu a Košumberka F. V., 369
Slavíček, děkan v Brandýse, 91
Slavkovský K., 113, 149
Smetana A., 152, 421, 422, 434, 447
Smetana B., 285, 295
Smetana F. J., 112, 149, 151
Smiřická ze Smiřic K., 338
Smiřický ze Smiřic J., 362
Smiřický ze Smiřic Z., 362
Smiřičtí ze Smiřic, 257, 337–339, 344, 350, 367
Smolík J., 100, 114, 147, 149, 396
Smutek J., 429
Sofie, 439, 447, 453
Sofoklés, 166
Sommer, 444
Sommer J. G., 397
Sommerovi, 444
Söllner A., 460
Spaun, 461
Spirk A. F., 423
Springer A. H., 113, 131, 149
Sršeň L., 246, 402
Ssossnowitz svobodný pán z Wlkanowa J. J., 258

Stalin J. V., 291
Stará B., 45
Starck D., 77
Stašek J., švagr, 21, 22
Stašek V., 39
Stašková A. B., neteř, 22
Stašková A. B., mladší, neteř, 22
Stašková A. F. K., neteř, 21
Stašková M., prov. Maixnerová, neteř, 21
Steinský F., 55, 56
Steinz V. M., 460
Stelzig F. A., 436, 437
Stepling J., 60, 297, 303
hrabě Sternberk (též Šternberk) F., 319
Steveno ze Steinfelsu A. A., 74
Stieber D. F. X., 65, 67, 79, 82, 83, 428
Stoppani J. K. (též J. B., K. A.), 61, 62, 64, 65, 67, 69, 79, 82, 83, 428, 460
Straka C. A., 163, 287, 367
Strauch A., 142
Stránský A., 460
Strnad A., 57
Strnad F., 264, 280, 285, 286, 351
Strniště G. J., 81, 460
Strobach A., 113, 391
Strozzi L., 368
hraběnka Strozzi M. K., 43
hrabě Strozzi P., 290
Strozziové, 261, 344, 350, 367
von Struve F. G. W., 166
Střihavka, 330
Studnička F. J., 92, 205
Svoboda V. A., 91, 112, 123, 149
Sychrava N., 378

Šafařík P. J., 391, 397, 451
Šafařík V., 114, 149
Šafránek F., 42–44, 283, 463
Šalamoun I., uherský král, 80
Šandera J., 279
Šavrdová M., 292
Šimerka V., 113, 131, 149, 444
Škroup F., 112, 125, 282
hraběnka Šliková A., 335
Šlikové, 334
Šohaj F., 113, 130
hrabě Špork F. A., 305, 468
Špringer J., 275, 290, 351, 353
Šrámek A. J., 65, 67, 79, 81
Štenc J., 402
hrabě Šternberk-Manderscheid F. J., 329, 330
hrabě ze Šternberka K. M., 430, 431
hrabě ze Šternberka P. Ch., 329
sv. Štěpán, 79, 80
Štulc V. S., 91, 113, 130

Tacquet A., 96
Tanner J., 167
Tauchs F., 460
Taylor B., 99, 200, 201, 207, 211–214
Tesař, 318
Tesánek J., 87
Thám J. Š. V., 81
Thám K. V. I., 81
Thér ze Silbersteina (též Theer) J. F., 336
hrabě Thun-Hohenstein Fra., 129
hrabě Thun-Hohenstein Fri., 129, 149
hrabě Thun-Hohenstein L. L., 129, 149, 393
Thürfelder F., 216
Tieftrunk K., 114, 132, 149
Tichý, farář, 91
Till A., 460
Tippmann F. V., 427, 460
Titze F. N. (též F. M.) 430, 460
Tomek V. V., 33, 34, 45, 90, 91, 113, 130, 149
Tomek J., 45
Tomíčková O., 267, 282, 468, 469
Tomková T., roz. Stará, 45
Tomsa F. J., 237

Tonner E., 114, 132, 149
Trčkové z Lípy, 257, 370
Trojan A. P., 113, 130
Trojan B., 91
Tupý F., 130
Tutschek F., 122
Tvrdek F., 327, 353
Tyl J. K., 112, 130
Tyrš M., 147

Uhlířová L., 366
Ullmann F., 63
Ungar K. R., 62

Vacek F. A., 343, 460
z Valdštejna A., 77, 261, 368
z Valdštejna na Lomnici V., 370
Valdštejnové, 257, 258, 344, 350, 367, 370
Vaněk z Rodlova V., 378
Vaňhal J. K., 291, 292
z Vartenberka Č., 261, 267
z Vartenberka O. J., 338
sv. Václav, 70, 82, 271
von Vega G., 176
Veith F. A., 66
z Veleslavína D. A., 274, 407
Velich (též Welich, Wellich) A., 305, 307, 311, 312, 317, 422, 455, 460
Venuto J., 460
Venuto J. A., 468
Vietz K. J., 109, 389, 392, 430
Viète F., 256
Vincencius, 73
Vladislav II., český král a kníže (též Vladislav I.), 73
Vlasák A. N., 113
Vocel (též Wocel) J. E., 91
Voglová A., 460
Vojičtí z Vojic, 367
Volkmann rytíř z Volkmarů F. W., 399, 400, 423
Voříkovský z Kundratic A., 428, 430
Vrťátko A. J., 91, 113, 130, 149, 152
Vrzák V., 91
Vydra (též Wydra) A., 20, 21, 61, 150, 330, 386, 416, 422, 439–441, 444–446, 451
Vydra (též Wydra) S., 37, 54, 55, 60, 61, 68–70, 81, 82, 85, 86, 92, 94, 99, 117–119, 123, 124, 152–154, 166, 167, 202, 219, 224, 228, 229, 237, 238, 241, 242, 245–247, 290, 294, 308, 348, 363, 379, 382, 406, 413, 415, 416, 419, 427, 439, 444, 465, 467, 471
Vydra (též Wydra) V., 150
Vydrová (též Wydrová) T., 439
Vydrová (též Wydrová) V., 440
Vydrovi, 439–442, 446, 447

Wallaschek, 312
Wallis J., 166
Walter K., 460
Waltonová M., prov. Kuliková, 445
Wanderer J. A., 102, 433
Wanzel (též Wenzel) J., 40
Weber F., 451
Wehle G., 436
Wehle H., 436, 444
Wehle J. B., 436
Weidlich A. J., 84, 402
Weigel A., 132
Weiner J., 452, 453
Weitenweber W. R., 390
Weith (též Veith) J., 442
Wernhard V., 391, 460
Wersin K., 89
Weyrauch E. A., 326, 327, 363
Wihan F., 49, 50
Willitzer, četník, 399
Willmann M. L., 74

kníže Windischgrätz A., 434, 436
kníže Windischgrätz A. J. M. G. K., 436
kníže Windischgrätz J., 132, 149
kněžna Windischgrätzová M. E., 436
Wittak J. E., 109, 392, 453
Wolf A., 283, 455, 460
Wolf (též Wolff) Ch., 60, 174, 175
Wolf M., 311–313, 317, 331, 347, 361
Woprschalek (též Vopršálek), 461
Woržikovský (též Voříkovský) z Kundratic, 428

Zahradnik, 312
Zahradník I. B., 218
Zahradník V., 460
Zajícové z Hazmburku, 344
Zap K. V., 112
Zauper J. S., 112, 120, 149, 387
Zápotocký A., 291
Zárubové z Hustířan, 337, 367
Zeidler J. J. (též H. J.), 76, 81–83, 98, 109, 112, 118, 122, 123, 149, 198, 277, 373, 374, 376–379, 389, 390, 394, 410, 427–429, 433, 455, 460
Zeithammer Ř., 460
Zelený V., 113, 131, 149
Zénón, 161
Zikmund, král a císař, 267
Zimler J., 39
Zimmermann J. V., 343
von Zimmermann R., 152
Zippe F. X. M., 397
Zítko, 148
Zvěřina F., 460
Zwiefelhofer E., 272, 351

Žába F., 257
Žďárský L. J. F., 163
Žehušický z Nestajova B., 350
Žilvarové ze Silberštejna (též Silvar von Silberstein), 367
Živnůska F., 460
Žižka z Trocnova J., 261, 267, 282, 283

EDICE DĚJINY MATEMATIKY

Redakční rada

Jindřich Bečvář, Fakulta dopravní ČVUT, Praha
Martina Bečvářová, Fakulta dopravní ČVUT, Praha
Vlastimil Dlab, Ústav matematiky a statistiky Univerzity Carleton, Ottawa, Kanada
Stanisław Domoradzki, Univerzita v Rzeszówě, Polsko
Eduard Fuchs, Přírodovědecká fakulta MU, Brno
Zdeněk Halas, Matematicko-fyzikální fakulta UK, Praha
Jiří Hudeček, Filozofická fakulta UK, Praha
Magdalena Hykšová, Fakulta dopravní ČVUT, Praha
Miroslav Lávička, Fakulta aplikovaných věd ZČU, Plzeň
Martin Melcer, Ústav jazykové a odborné přípravy UK, Poděbrady
Antonín Slavík, Matematicko-fyzikální fakulta UK, Praha
Irena Sýkorová, Vysoká škola ekonomická, Praha

Přehled vydaných svazků

http://fd.cvut.cz/personal/becvamar/edice/edice.htm

1. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Historie matematiky I*, 1994
2. J. Bečvář a kol.: *Eduard Weyr* (*1852–1903*), 1995
3. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Matematika v 19. století*, 1996
4. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Člověk, umění, matematika*, 1996
5. J. Bečvář (ed.): *Jan Vilém Pexider* (*1874–1914*), 1997
6. P. Šarmanová, Š. Schwabik: *Malý průvodce historií integrálu*, 1996
7. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Historie matematiky II*, 1997
8. P. Šišma: *Teorie grafů 1736–1963*, 1997
9. K. Mačák: *Počátky počtu pravděpodobnosti*, 1997
10. M. Němcová: *František Josef Studnička* (*1836–1903*), 1998

11. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Matematika v proměnách věků I*, 1998
12. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Matematika v 16. a 17. století*, 1999
13. M. Bečvářová: *Z historie Jednoty (1862–1869)*, 1999
14. K. Lepka: *Historie Fermatových kvocientů (Fermat – Lerch)*, 2000
15. K. Mačák: *Tři středověké sbírky matematických úloh*, 2001
16. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Matematika v proměnách věků II*, 2001
17. E. Fuchs (ed.): *Mathematics throughout the Ages*, 2001
18. K. Mačák, G. Schuppener: *Matematika v jezuitském Klementinu v letech 1600–1740*, 2001
19. J. Bečvář a kol.: *Matematika ve středověké Evropě*, 2001
20. M. Bečvářová: *Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady*, 2002
21. P. Šišma: *Matematika na německé technice v Brně*, 2002
22. M. Hykšová: *Karel Rychlík (1885–1968)*, 2003
23. J. Bečvář, M. Bečvářová, H. Vymazalová: *Matematika ve starověku. Egypt a Mezopotámie*, 2003
24. J. Bečvář, E. Fuchs (ed.): *Matematika v proměnách věků III*, 2004
25. E. Fuchs (ed.): *Mathematics throughout the Ages II*, 2004
26. K. Mačák: *Vývoj teorie pravděpodobnosti v českých zemích do roku 1938*, 2005
27. Z. Kohoutová, J. Bečvář: *Vladimír Kořínek (1899–1981)*, 2005
28. J. Bečvář, M. Bečvářová, J. Škoda: *Emil Weyr a jeho pobyt v Itálii v roce 1870/71*, 2006
29. A. Slavík: *Product Integration, its History and Applications*, 2007
30. L. Lomtatidze: *Historický vývoj pojmu křivka*, 2006
31. H. Vymazalová: *Staroegyptská matematika. Hieratické matematické texty*, 2006
32. E. Fuchs (ed.): *Matematika v proměnách věků IV*, 2007
33. M. Bečvářová, J. Bečvář (ed.): *Matematika v proměnách věků V*, 2007
34. M. Bečvářová: *Česká matematická komunita v letech 1848 až 1918*, 2008

35. J. Bečvář: *Z historie lineární algebry*, 2007
36. E. Pecinová: *Ladislav Svante Rieger* (*1916–1963*), 2008
37. J. Hudeček: *Matematika v devíti kapitolách*, 2008
38. J. Bečvář, A. Slavík (eds.): *Jan Vilém Pexider* (*1874–1914*), 2009 (anglická verze 5. svazku)
39. V. Chmelíková: *Zlatý řez nejen v matematice*, 2009, 2011
40. M. Bečvářová: *České kořeny bulharské matematiky*, 2009
41. M. Bečvářová, Ch. Binder (eds.): *Mathematics in the Austrian-Hungarian Empire* (*Budapest 2009*), 2010, 2011
42. J. Mikulčák: *Nástin dějin vzdělávání v matematice* (*a také školy*) *v českých zemích do roku 1918*, 2010
43. M. Bečvářová, I. Netuka: *Jarník's Notes of the Lecture Punktmengen und reelle Funktionen by P.S. Aleksandrov* (*Götingen 1928*), 2010 (English, German)
44. M. Kašparová, Z. Nádeník: *Jan Sobotka* (*1862–1931*), 2010
45. M. Bečvářová, J. Bečvář (ed.): *Matematika v proměnách věků VI*, 2010
46. M. Bečvářová, J. Čižmár: *Karel Zahradník* (*1848–1916*), *Praha – Záhřeb – Brno*, 2011
47. S. Domoradzki: *The Growth of Mathematical Culture in the Lvov Area in the Autonomy Period* (*1870–1920*), 2011 (English)
48. Z. Nádeník: *Moji učitelé geometrie*, 2011
49. M. Chocholová, I. Štoll: *Wilhelm Matzka* (*1798–1891*), 2011
50. M. Bečvářová a kol.: *Zapomenutý matematik Henry Lowig* (*1904–1995*), 2012
51. M. Hykšová: *Filosofická pojetí pravděpodobnosti v pracích českých myslitelů*, 2011
52. M. Bečvářová a kol.: *Forgotten Mathematician Henry Lowig* (*1904–1995*), 2012 (English)
53. B. Sedlačíková: *Historie matematické lingvistiky*, 2012

54. Z. Halas (ed.): *Archimédés. Několik pohledů do jeho života a díla*, 2012
55. M. Melcer: *Finanční matematika v českých učebnicích od Marchetovy reformy*, 2013
56. M. Štěpánová: *Počátky teorie matic v českých zemích a jejich ohlasy*, 2014
57. M. Otisk, R. Psík: *Matematické listy Gerberta z Remeše*, 2014
58. D. Trkovská: *Historický vývoj geometrických transformací*, 2015
59. I. Sýkorová: *Matematika ve staré Indii*, 2016
60. R. Smýkalová: *Goniometrické funkce v elementární matematice*, 2016
61. A. Dvurečenskij, Ľ. Holá, K. Janková, B. Riečan: *Tibor Neubrunn* (*1929–1990*), 2016
62. L. Vízek: *Josef Úlehla* (*1852–1933*), 2017
63. M. Bečvářová a kol.: *Matematika ve středověké Evropě v pozdním středověku a renesanci*, 2018
64. J. Bečvář, M. Bečvářová: *Jarník's Notes of the Lecture Course Allgemeine Idealtheorie by B. L. van der Waerden* (Göttingen 1927/1928), 2020 (English, German)
65. M. Bečvářová a kol.: *Matematický svět mezi válkami*, 2020
66. M. Bečvářová, J. Bečvář: *Premonstráti v Plzni I. Historický kontext*, 2024
67. M. Bečvářová, J. Bečvář: *Premonstráti v Plzni II. Josef Vojtěch Sedláček, loajální vlastenec*, 2024
68. M. Bečvářová, J. Bečvář: *Premonstráti v Plzni III. Josef František Smetana, vlastenec a rebel*, 2024
69. M. Bečvářová, J. Bečvář: *Premonstráti v Plzni IV. Obrazové přílohy*, 2024
70. M. Bečvářová, J. Bečvář: *Premonstráti v Plzni V. Bibliografie, prameny, rejstřík*, 2024
71. J. Bečvář, M. Bečvářová: *Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera* (*1776–1857*), 2026

Doc. RNDr. Jindřich Bečvář, CSc.
Prof. RNDr. Martina Bečvářová, Ph.D.

NAPOLEON PRAŽSKÉHO UČENÍ
Josef Ladislav Jandera (1776–1857)

Vydalo České vysoké učení technické v Praze,
Ústav aplikované matematiky Fakulty dopravní ČVUT,
Na Florenci 25, 110 00 Praha 1,
v roce 2026.
Grafický návrh obálky: Lenka Klimtová
Z předlohy připravené v systému AMS-TEX
vytiskla SERIFA, Jinonická 80, 158 00 Praha 5
1. vydání
611 stran